

Ι. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ
Θ. ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ
Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Νεοελληνικά 'Αναγνώσματα

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1977

19486

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τά εἰσαγωγικά σημεώματα, τό λεξιλόγιο καί οἱ βιογραφικές σημεώσεις μεταγλωττίσθηκαν καί συμπληρώθηκαν ἀπό τό φιλόλογο 'Αθ. 'Αθανασόπουλο, Ἐπιθεωρητή Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.

Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ, Θ. ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1977

Σημείωση:

Η δρθογραφία τῶν κειμένων πού εἶναι γραμμένα στή δημοτική, χαθώς καί τῶν διαλόγων τῶν προσώπων στά κείμενα πού εἶναι γραμμένα στήν καθαρεύονσα, προσαρμόσθηκε στούς κανόνες τῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς M. Τριανταφυλλίδη (ἐκδοση 'Υπουργείον Παιδείας, 1976).

ΤΟ ΣΠΡΑΤΟ ΜΑΙ

Άριστες κάθε χώρα πάντα, καὶ καθε γένος
τοῦ της λόγου ἡ πολιτική της θεωρεῖται

1. ΠΡΟΣΦΑΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Πάντα από την Κομιστική καὶ την Αρχή
την επί τη Δημοσίας συντήρησης
επιβεβαιώνεται τη δημόσια σύνταξη
καὶ επιβεβαιώνεται στην κατά την πορεία

Τέλος καὶ το τελεστικόν μήδεια
την διαφορά τη τη δορυφορική,
την σημειώσεις των σπερμάτων τη γένεση
συγκροτήσεις την τάση τη λεπτού

Στην τριτοβάθμια σύνταξην συγχρηματοδοτείται
την ανάπτυξη της αναπτυξιακής συνομιλίας
καὶ διακίνησης δημόσιων θεμάτων
την παραγωγή την παραγωγή

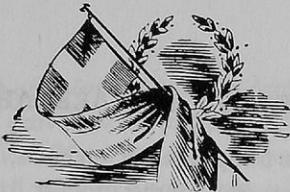
Τα πάσα γέρατα
καὶ πάσα μάτια την γένεση
την παραγωγή την παραγωγή

Παντρεύεται

I. ΗΡΟΦΑΤΑ ΕΕΝΙΚΟ ΛΙΑΖΕΛΟΙ

Σημείωση

“Ελλαδογνωμόντα τῶν πειραιών περὶ εἰς τὸν γαμήλιον στῆλην δημοσίᾳ μηδὲ καὶ νομοθέτῃ τῷ παρεπάκτῳ στᾶν παίμενα ποιεῖ εἰς τὴν γαμήλιαν στῆλην παραπομπήν, αρχαιομηθόπολις απόνησε πάντας τὴς Ναυαρίνου τὰς Γεωμετρικὰς Μ. Σταύρου πόλιν (Πλάκα),” Παναγιώτης Βασιλείου, 1876.

ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ ΜΑΣ

”Αφησες κάθε χώρα μακρινή και κάθε γῆ,
πού τῆς ζωῆς δύ πόλεμος σ' ἔκρατει,
και πάνω στῶν ὠκεανῶν τά πλάτη
ἔτρεξες στῆς Πατρίδας τήν κραυγή.

”Ηρθες ἀπό τή Ρούμελη και τό Μοριά,
μέο' ἀπό τά λαγκαδια σου τ' ἀγαπημένα,
ῆρθες ἀπ' τά νησιά τά μυροβολημένα,
πού λούζονται στό κύμα τοῦ βοριᾶ.

”Ηρθες και μέ τό χέρι σου τό στιβαρό,
πού ἀκούραστο τή γῆ ὄργωνει,
πού στήν παλάμη του στενάζει τό τιμόνι,
φουχτώνεις τ' ὅπλο τό ίερο.

Σάν τήν ἀνεμοζάλη, σάν τήν ἀστραπή,
γκρεμίζεις τῆς σκλαβιᾶς τό καταχθόνιο κτίριο
και θεμελιώνεις μ' ἀσμα νικητήριο
τῆς λευτεριᾶς τόν πύργο τό φωτολαμπή.

”Ω, πόσα χέρια ἀπλώνονται σ' ἐσένα
και πόσα μάτια σοῦ γελοῦνε δακρυσμένα !
Πόσες καρδιές μ' εὐγνωμοσύνη σ' εύλογοῦνε
και πόσα χείλη σ' ἀνυμνοῦνε !

«Ποιήματα»

”Αριστομένης Προβελέγγιος

ΣΤΗ ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΔΕΒΟΛΗ

‘Ο Σπύρος ἦθελε νά μποροῦσε νά μίκραινε, ἐκεῖ πού ἦταν ἔτσι
ᾶσχημα κρυμμένος, πίσω ἀπό ἀραιές τοῦφες ἵτιᾶς. Ἀπέναντί του
ἔστεκε Ἰταλικό ἀπόσπασμα καί φρουροῦσε μιά γέφυρα· γύρω του
ἀπλωνόταν ἡ κοιλάδα τῆς Βίγλιστας καί τοῦ φαινόταν ὅτι σ'
δόλον αὐτό τὸν ἑσκέπαστο κάμπο ἦταν δέ μόνος Ἐλληνας, μέσα σὲ
πολυσάριθμο πλῆθος Ἰταλῶν, πού ὑποχωροῦσαν. Ἀποροῦσε κι ὁ
ἴδιος, πῶς εἶχε κατορθώσει νά πλησιάσει τὴν ὅχθη τοῦ ποταμοῦ Δε-
βόλη, χωρὶς νά τὸν ἀντιληφθεῖ κανεῖς. Ἀλλά, τώρα, πού ἔπρεπε
νά πέσει στὸ νερό ἀπαρατήρητος, ἦθελε νά μποροῦσε νά γινόταν
ἄφαντος, ἐνα τόσο δά μικρό χαλικάκι. Τό ποτάμι κυλοῦσε τά βρώμικα
νερά του χωρίς θόρυβο κι αὐτή ἡ ἡσυχία ἐμπόδιζε τὸ Σπύρο νά ἐκτε-
λέσει τὴν ἀποστολή του. Δέν εἶχαν προφτάσει νά χορτάσουν οἱ
φαντάροι τὴν κατάληψη τῆς Μόροβας, καί ἤρθε διαταγή, ἀν ὑπάρ-
χει ἀνάμεσά τους κανένας δύτης τὸ ἐπάγγελμα ἡ τουλάχιστον καλός
κολύμπητής, νά παρουσιαστεῖ στὸ συνταγματάρχη. ‘Ο Σπύρος πῆγε
στὴ Διοίκηση καί εἶπε πώς ξέρει κολύμπι.

‘Ο ἀσπρομάλλης συνταγματάρχης, ὅταν ἔβαλε τά γυαλιά του,
τὸν ἀναγνώρισε :

— Εσύ εἶσαι, λοχία ; Ζέρεις καλό, μά καλό κολύμπι ;

— Είμαι ἀθλητής τῶν 400 μέτρων.

— Τί λές ; Τότε θά σέ στείλω σέ μιά σπουδαία ἀποστολή. Στό Δε-
βόλη ὑπάρχει γέφυρα, πού μᾶς εἶναι ἀπαραίτητη, γιά νά περάσουμε
τό πυροβολικό μας. ‘Η γέφυρα αὐτή εἶναι ὑπονομευμένη ἀπό τοὺς
Ἰταλούς. Ετοιμάζονται νά τὴν τινάξουν στὸν ἄέρα, γιά νά μᾶς στα-
ματήσουν. Πρέπει λοιπόν νά πάει κάποιος κολυμπώντας κάτω ἀπό
τὴ γέφυρα καί νά κόψει τὸ φιτίλι τῆς πυροδοτήσεως. Ἀναλαμβάνεις
νά τὸ κάνεις ἐσύ ;

— Μάλιστα, κύριε Διοίκητά.

— Μπράβο ! Θά σοῦ δώσω ἀμέσως ζῶο νά σέ κατεβάσει κάτω.

‘Ο συνταγματάρχης σηκώθηκε ὄρθος καί τοῦ εὔχήθηκε :

— Καλή ἐπιτυχία !

Καθισμένος τώρα ὁ Σπύρος πίσω ἀπό τίς ἵπιές, λογάριαζε μέ
τι τρόπο θά ἔπεφτε στὸν ποταμό. “Εβγαζε ἀργά ἀργά τίς ἀρβύλες του

χωρίς νά ξεκολλᾶ τό μάτι ἀπό τό Ἰταλικό ἀπόσπασμα, πού φρουροῦσε τή γέφυρα καί πού φαινόταν νά περιμένει νά περάσουν τά τελευταῖα τμῆματα, γιά νά τήν τινάξει στόν ἀέρα. Μακριά ἀκούονταν πολυβόλα, ύστερα σώπαιναν καί πάλι σέ λίγο ξανάρχιζαν.

"Αμα ἐλευθερώθηκε ἀπό τά ροῦχα του ὁ Σπύρος, ξαπλώθηκε στή μουσκεμένη γῆ δίπλα στό νερό καί περίμενε εὔκαιριά νά κοιτάξουν ἀλλοῦ οἱ σκοποί, γιά νά γλιστρήσει στό Δεβόλη. "Ἐκρινε πώς ἀπό κεῖ πού βρισκόταν, ἡ βουτιά θά ἦταν πολύ μακριά γιά τήν ἀναπνοή του κι ἔκοψε μὲ τὸ ψαλίδι πού βαστοῦσε ἐνα καλάμι καί τό κράτησε στό στόμα σάν πίπα.

"Ἐκείνη τή στιγμή βούισαν ἀεροπλάνα καί καθώς οἱ Ἰταλοί σήκωσαν τά κεφάλια νά τά ἴδοῦν, ὁ λοχίας πῆρε βαθιὰ ἀναπνοή, μπῆκε στό ποτάμι ὅσο πιό ἀθόρυβα μπόρεσε κι ἄρχισε τό μακροβούτι του πρός τή γέφυρα. Δέν ἔβλεπε τίποτα, γιατί τό νερό κατέβαζε πολύ χῶμα κι ἔτσι ἀναγκάστηκε νά ψάχνει μπροστά του μέ τά χέρια καί νά προχωρεῖ σιγά. Ψαχουλεύοντας, ἄλλοτε ἄγγιζε κάτι πράγματα μαλακά, πού θά μποροῦσε νά ἦταν πτώματα, ἄλλοτε κούτσουρα καί ρίζες δένδρων. Τέλος, δταν κόντευε πιά ν' ἀδειάσει τό στῆθος του ἀπό ἀέρα, βρήκε τή βάση τῆς γέφυρας καί σταμάτησε. "Ἐβγαλε ἔξω ἀπ' τό νερό τό καλάμι του καί πήρε βιαστικά ἀναπνοή, ἐνῶ κατάπινε κάμποσα βρωμόνερα. "Υστερα, ψάχνοντας τή βάση, δοκίμασε νά περπατήσει στό βυθό, μά ή λάσπη ἦταν πλαδαρή καί βούλιαζε. Κολυμπώντας πάλι, μιά πρός τά ἐδῶ, μιά πρός τά ἐκεῖ, γύρευε νά βρεῖ τό φιτίλι τῆς πυροδοτήσεως. "Οταν σωνόταν ή ἀναπνοή του, τήν ἀνανέωνε μέ τό καλάμι. Κάποτε τό χέρι του ἄγγιζε τέλος σύρμα καί σάν ἀστραπή ἀρπάξει τό ψαλίδι καί τό ἔκοψε.

"Ο ύπολοχαγός τοῦ μηχανικοῦ, πού τόν ὁδήγησε πρός τή γέφυρα, τοῦ εἶχε πεῖ ὅτι, γιά ἀσφάλεια σέ τέτοιες περιστάσεις, συνηθίζουν νά βάζουν διπλούς ἀγωγούς ἀπό σύρμα, ὥστε, ἀν πάθει κάτι ὁ ἔνας ἀγωγός, νά λειτουργήσει ὁ ἄλλος. "Ἐπρεπε λοιπόν νά ψάξει μέ προσοχή ὅσο νά βρεῖ καί δεύτερο σύρμα.

Τό κολύμπι δέν ἦταν εὔκολο, γιατί τό ρεῦμα τοῦ Δεβόλη τόν παράσερνε κι εἶχε νά παλεύει ἐναντίον του. "Ἀν δυσκολεύθηκε τόσο νά βρεῖ τό πρώτο φιτίλι, τό δεύτερο ἦταν ὀνεύρετο. Πήγαινε ἀπό τή μιά πλευρά, πήγαινε ἀπό τήν ἄλλη, βουτοῦσε βαθιά, ἀνέβαινε στήν ἐπιφάνεια, πουθενά δέ συναντοῦσαν τά δάχτυλά του σύρμα.

Μιά στιγμή, πού κολυμποῦσε στή μέση τοῦ ποταμοῦ, τόν κτύπησε στά νεφρά κορμός δέντρου, πού κατέβαζε τό ποτάμι, κι ἥταν τόσο δυνατός ό βρόντος, ώστε τόν τίναξε ψηλά. Μά κανένας δέν ἔτυχε νά τόν ἴδει, κι ό Σπύρος βούτηξε βαθύτερα καί πῆγε δίπλα στή βάση τῆς γέφυρας, ὅπου στάθηκε νά ξαποστάσει. Ἐπειδή ἡ ἀναπνοή του εἶχε λιγοστέψει κι ἡ καρδιά του χτυποῦσε δυνατά, ἀναγκάστηκε νά βγάλει μέ προσοχή τό κεφάλι του ἔξω ἀπό τό νερό, γιά νά συνέλθει. Καθώς βρισκόταν κάτω ἀκριβῶς ἀπό τό πάτωμα τοῦ γεφυριοῦ, δέν εἶχε φόβο νά τόν ἴδουν καί στάθηκε κεῖ λίγα λεπτά χορταίνοντας τόν ἐλεύθερο ἀέρα.

“Υστερα πάλι ἄκουσε φωνές καί θόρυβο αὐτοκινήτων στήν ἀπέναντι ὄχθη καί βήματα ἀνθρώπων, πού περνοῦσαν γρήγορα ἀπό πάνω του. Συλλογίστηκε πώς ἵσως νά εἶχε φθάσει ἡ ὄπισθιφυλακή, πού περίμενε τ’ ἀπόσπασμα, κι ὅτι, μόλις διάβαιναν αύτοί, θά τίναζαν τή γέφυρα. Ζαναβούτηξε λοιπόν κι ἀρχισε νά γυρεύει τό φιτίλι μέ μανία ἀπελπισμένου. Τοῦ περνοῦσε ἀπό τό νοῦ ἡ ἴδεα πώς δέ θά ὑπῆρχε δεύτερος ἀγωγός κι, ὅμως δέν ἐννοοῦσε νά ἐγκαταλείψει τήν προσπάθειά του. Τό ἄνοιγμα, πού ἀφηνε ἡ γέφυρα ἀνάμεσα στίς βάσεις της, τό ἔψαξε τέσσερις φορές κολυμπώντας μέ τό ἔνα χέρι, ἐνδό μέ τ’ ἄλλο πασπάτευε τό βούρκο.

Μιά στιγμή αἰσθάνθηκε δυνατό ρίγος νά περιβρέχει τή ράχη του, μά καί πάλι δέ σταμάτησε τό ψάξιμο. Ἐπέμεινε, ώστου τό·μικρό του δάχτυλο γαντζώθηκε τυχαία σέ σύρμα. Τ’ ἀρπαξε κι ἐτοιμαζόταν νά τό ψαλιδίσει, μά κατάλαβε πώς ἥταν τό ἴδιο πού εἶχε κόψει πρίν. Κολύμπησε ἀκόμη λίγο κι ὅταν ἔνιωσε πιά τή δύναμή του νά ἔξαντλεῖται, ἀποφάσισε νά ἐτοιμάσει τήν ἀναπνοή τῆς ἐπιστροφῆς κι ἔβγαλε ἀπότομα τό κεφάλι ἔξω ἀπ’ τό νερό, γιατί ἡ κούραση δέν τόν ἀφηνε τώρα νά πάρει προφυλάξεις. Αἰσθανόταν ἔξασθενημένος καί ἔκείνησε γιά τό γυρισμό. Δέν μπόρεσε νά κάμει διαμιᾶς τή διαδρομή ώς τό μέρος, πού εἶχε ἀφήσει τά ροῦχα του. Δυσό φορές νόμισε πώς ἥταν φτασμένος καί δυό φορές γελάστηκε, γιατί ό πλημμυρισμένος Δεβόλης, ρέοντας ἀντίθετά του, τόν ἐμπόδιζε.

* * *

Ἐπί τέλους, μέ τήν ψυχή στό στόμα, βγῆκε στήν ὄχθη, ἐκεῖ στίς ἴδιες Ἰτιές πού κρυβόταν πρίν καί, μόλις ξαπλώθηκε, ἀρχισαν ρίγη.

νά περιτρέχουν τό σῶμα του. Τά δόντια του χτυποῦσαν. Τά μάτια του ἔτσουζαν γεμάτα βρῶμες, στή γλώσσα του εἶχε τή γεύση τῆς χωματίλας καί ἡ σιχασιά τόσης λάσπης, πού κατάπιε, τοῦ ἔφερνε ἐμετό.

Ἐτσι, ὅπως ἦταν μουσκεμένος, φόρεσε γρήγορα παντελόνι, ἀμπέχονο, μανδύα καί τράβηξε πρός ἓνα ἐρημοκλήσι, γιά νά συναντήσει τόν ὑπολοχαγό τοῦ μηχανικοῦ πού τόν περίμενε κεῖ. Μιλώντας ἄσχημα, ἔξ αἰτίας τοῦ σαγονιοῦ του πού ἔτρεμε, διηγήθηκε ὁ Σπύρος μέ πόσα βάσανα βρῆκε ἔνα μόνο φιτίλι.

‘Ο ύπολοχαγός τοῦ εἶπε :

— Ἐμεινες μιά ὥρα στό ποτάμι. “Οταν ἄκουσα τ’ ἀεροπλάνα, εἶπα πώς θά ἐπωφεληθεῖς, γιά νά βουτήξεις, καί πραγματικά σέ εἶδα νά γλιστρᾶς στό νερό. “Αμα ὅμως ἄργησες νά φανεῖς, ἀνησύχησα μήπως πνίγηκες.

‘Ο Σπύρος ζήτησε κονιάκ, μά δέν εἶχαν νά τοῦ δώσουν· ζήτησε νερό καί, πρίν πιεῖ, ἕκανε γαργάρα κι ἔφτυσε, γιά νά φύγει ὁ βοῦρκος ἀπό τό στόμα του.

— Λέτε, κύριε ύπολοχαγέ, νά ύπαρχει καί δεύτερο σύρμα ; ρώτησε.

‘Ο ἀξιωματικός κουνώντας τό κεφάλι ;

— Δὲν πιστεύω... τοῦ ἀπάντησε.

Κοίταξαν ὕστερα πρός τή γέφυρα καί κατασκόπευαν τό ίταλικό ἀπόσπασμα. ‘Ο Σπύρος ἀνησυχοῦσε :

— Αμα νιώσουν ὅτι κόψαμε τό φιτίλι, προφταίνουν νά βάλουν νέο ;

— Ισως, ἀλλά τότε θά τούς δοῦμε νά μπαίνουν στό νερό !

‘Ο Σπύρος θεωροῦσε τή σωτηρία αὐτῆς τῆς γέφυρας ζήτημα προσωπικό. Φοβόταν ὅτι ὁ κόπος του θά χανόταν ἀδικα καί πρότεινε νά πᾶνε κοντύτερα, γιά νά ἐπιτηροῦν τούς Ίταλούς. Ή καρδιά του εἶχε πετρώσει ἀπό τήν ἀνησυχία καί μόνο ἀν τό γεφύρι ἔμενε ἄβλαβο, θά πήγαινε στή θέση της. Τώρα μετανοοῦσε ὅτι δέν εἶχε ἐπιμείνει ψάχνοντας, καί ἂς πνιγόταν.

— Μήν κάνεις ἔτσι, λοχία, τοῦ εἶπε ὁ λοχαγός.

‘Αλλά σέ λίγο ἀκούστηκαν φωνές καί καμιά ἑκατοστή εὔζωνοι φάνηκαν νά τρέχουν ζωηρά τόν κάμπο, σάν πουλάρια τήν ἄνοιξη,

καί πτῆραι τή γέφυρα. Οἱ φρουροὶ τῆς τό ἔσκασαν πρός τήν Κορυτσά, χωρίς νά ρίξουν τουφεκιά.

‘Ο Σπύρος πετάχτηκε πάνω ἀπό τή χαρά του κι ὁ ὑπολοχαγός τόν ἀγκάλιασε καί τόν φίλησε.

« Πίνδος »

Χρῆστος Π. Ζαλοκώστας

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

Τό δρομάκι ἦταν ἥσυχο, σάν ἀπελπισμένο κι ὄρφανεμένο. Μεγάλες λακκοῦβες καταμεσῆς του, γεμάτες νερό τῆς βροχῆς, θαμποφέγγιζαν κάτω ἀπό τό ἀρρωστεμένο ἥλιόφωτο, πού πάσκιζε νά ξεσκίσει τήν πηχτή συννεφιά. Στήν πέρα γωνιά, ἐκεῖ πού ἀρχίζε ἡ ἀσφαλτος τοῦ μεγάλου δρόμου, σωριασμένα σκουπίδια, κουρέλια, χαρτιά κι ἀποκαΐδια καί σάπιες φλοῦδες, ἀνάδιναν τή βαριά καί ξινή μυρουδιά τους. Τό κορίτσι, κοντά στό παράθυρο, προσπαθοῦσε νά συνεφέρει κάποιο κουρέλι μέ τή βελόνα του. “Ενα χειμωνιάτικο πουλάκι στάθηκε στά σκουπίδια, τοίμπησε μιά φλούδα καί πήγε νά κοιτάξει τόν κόσμο πάνω ἀπό ‘να γερμένο κεραμίδι.

‘Απελπισμένο κι ὄρφανεμένο ἦταν τό δρομάκι. Κι ἔτυχε τότε νά ’ρθει καί ν’ ἀνασάνει ἐκεῖ δά χάμου δά ἀνθρωπος πού περπατοῦσε ἀπό τά βαθιά χαράματα, φέρνοντας λογῆς λογῆς φρύγανα καί σαρίδια* ἀπό τό βουνό. Μιά παλιοκασόνα μέ δύο ρόδες στό πλάι ἦταν τό ἔχει του· τή ζεύτηκε δά ’ιδιος καί τό παιδί, ἵσαμε δεκατεσσάρω χρονῶ, τήν ἔσπρωχνε ἀπό πίσω. Κι ’ιδρωναν κι ἀγκομαχοῦσαν κι οί δυό. Τό μεγάλο παιδί ἔρεβε δυό μῆνες στή φυλακή — μέρα τή μέρα καρτεροῦσε τήν ἔχτελεση, πού θά τό λύτρωνε ἀπό τά δεινά του. Τά βάσανά του ἦταν ἀμολόγητα, τί βελόνες στά νύχια καί τί ἀναμμένες ἐφήμερίδες καί τί σούρσιμο πάνω στά χαλίκια μέ τήν κοιλιά — μά ἐκεῖνο δέν ἀνοιγε τό στόμα του, μήτε πού παραπονιόταν, μήτε πού μετάνιωνε γιά τίποτε, μόνο καρτεροῦσε ἥσυχα τήν ὥρα πού θά ’παιρναν ἔνα τέλος ὅλα τοῦτα, μ’ ἔνα βόλι στήν καρδιά, μ’ ἔνα βόλι στό καθάριο μέτωπο τῆς θυσίας. ‘Ο χειμώνας ἦταν βαρύς, ἡ ντουλάπα μέ τίς ψαλιδισμένες ἐφημερίδες ἄδεια, τό τζάκι σβηστό — μιά μού-

χλα καί μιά ύγρασία, κάτι σάν τήν άνάσα τῆς πείνας, είχε κατακάτσει ἀπάνω σ' δλα καί δέν ἔλεγε νά ξεσηκωθεῖ ἀπό κεῖ. "Ἐτσι ὁ γέρος τ' ἀποφάσισε νά πάει νά μάσει χόρτα καί ξύλα. Τόσοι καί τόσοι ἔκαναν κάθε μέρα τό ἴδιο. Ζεκινοῦσαν γιά τό βουνό μέ τά πόδια γυμνά, μ' ἔνα τσουβάλι στήν πλάτη, μέ μιά κασόνα ξεγοφιασμένη· σάν τύχαινε καί μποροῦσαν νά βοηθήσουν καί τά παιδιά, στόν πηγαιμό τά βάζανε μέσα καί τά σούρνανε — κι ὕστερα ἔσπρωχναν κι ἐκεῖνα στό γυρισμό ἀπό πίσω. Μά ὁ δρόμος ἦταν μακρύς — Θέ μου, τί ἀτέλειωτους δρόμους ἔχει ἡ γῆ σου! Κι ἐκεὶ ἔξω τά χωράφια πρασίνιζαν, τά νεράκια μουρμούριζαν, μά ἡ συννεφιά Ἠταν πάντα βαριά καί πηχτή, σάν μιά πίκρα πού πλάκωνε τήν καρδιά. Θρῆνος σ' ἔπιανε νά κοιτᾶς τά σπαραγμένα πεῦκα, τ' ἀποκαΐδια, τούς μαύρους λόφους πού ξεμάκραιναν ἵσαμε τή θάλασσα. Οἱ λοτόμοι ξεστήθιαζαν τίς ἀνηφοριές, ξεχέρσωναν τίς λαγκαδιές. Ἡταν ἄλλης λογῆς ἀνθρώποι τούτοι! Γέμιζαν τά κάρα τους μέ τά χοντρά ἄλογα ἀπό τό πράσινο δάσος καί φεύγανε, φεύγανε τραγουδώντας. Καί τήν ἄλλη μέρα ξανά· καί δέν ἀφηναν δέντρο γιά δέντρο, μονάχα τή γῆ σακατεμένη — καί τή νύχτα νά τή δέρνει ἀλύπητα ἡ βροχή καί, σάν νά μήν τήν καταπίνει, σάν νά τή βγάζει ἀπό τά σπλάχνα της ἡ ἴδια, μιά θάλασσα δάκρυα καί μιά λάσπη γλιστερή πού γέμιζε πατημασιές, καθώς ἀνοιχτές λαβωματιές πάνω σ' ἔνα καταπληγιασμένο κορμί. Καί τότε τό πάθος τῶν ἀνθρώπων ἔσμιγε μέ τό πάθος τῆς γῆς — χορτάρι δέν πρόφταινε νά φυτρώσει κι ὁ πεινασμένος τό συμμάζευε στό σακούλι του, τρέμοντας μήν τόν ξεκίνει ἀπό πουθενά καί τόν διώξει σάν τό τυραγνισμένο σκυλί ὁ δυνάστης λοτόμος. Μά, ὅσο καί νά πεῖς, Ἠταν μιά παρηγοριά αύτή ἡ στέρηση πού ἔδενε τόν ἀνθρωπο μέ τά πράματα κι ἡ πίστη, πώς κάποια μέρα πίσω ἀπό κείνους τούς λόφους θ' ἀνέβαινε ἔνας ἥλιος φλογάτος καί θά ξυπνοῦσαν οἱ τάφοι κι ἀπό στεριές κι ἀπό θάλασσες θά ξεχυνόταν τό καινούριο τραγούδι, μιά μέρα χαρούμενη, πού δέ θά 'χε πιά τελειωμό.

Τό καροτσάκι βρισκόταν παρατημένο σύρριζα στό στενό πεζοδρόμιο. 'Ο ἀνθρωπος σφοινύγιζε τόν ἰδρώτα του μέ τό κουρελιασμένο μανίκι καί τό παιδί ξεκουραζόταν κοντά στό παράθυρο, κάτου ἀπό τό κορίτσι μέ τήν ἀσταμάτητη βελόνα. Τό σακούλι μέ τά χόρτα Ἠταν γεμάτο καί τό καροτσάκι Ἠταν γεμάτο — θά μποροῦσαν ὅπως ὅπως νά τήν περάσουν καί τή μέρα τούτη καί τώρα

πού ἀνακάλυψαν τό βουνό, ἡ ἐλπίδα δέν ἤταν χαμένη. Τό παιδί ἔκρινε κιόλας μιά φρέσκια φλούδα πορτοκαλιοῦ στά σκουπίδια καὶ χύμηξε νά τήν ἀρπάξει, σάν νά φοβόταν μήν τύχει καὶ βρεθεῖ περαστικός στό εἰρηνεμένο δρομάκι καὶ τοῦ τήν πάρει. Κάθισε κεῖ δά πέρα καὶ ξεσκάλιζε· βρῆκε κι ἔνα κόκαλο, πασαλειμμένο παχιά λάσπη καὶ τό 'πλυνε στή λακκούβα καταμεσῆς, στό νερό τῆς βροχῆς, καὶ τό τραγάνιζε εύτυχισμένο. Σ' ἔνα ξεκοιλιασμένο κουτί κονσέρβας φέγγιζε κάτι σάν ύποφια λαδιοῦ· καὶ τό συμμάζεψε κι ἔκεινο καὶ τό 'δειχνε στόν πατέρα του σάν πλούσιο βρετίκι, χάρισμα μοίρας πονόψυχης. Ἡταν μιά σοβαρή δουλειά νά ψάχνεις, δλοένα νά ψάχνεις στό σωρό τά σκουπίδια καὶ ν' ἀπτώνεις τό χέρι ὀλοένα βαθύτερα καὶ νά πασπατεύεις ζητώντας τό θησαυρό, πού δέν τ' ἀποφάσιζε νά βρεθεῖ — μά κιόλας κάτι τοῦ 'λεγε τοῦ καθενός πώς ύπάρχει.

Κι ἤταν ὀλότελα δοσμένο σέ τούτη τή δουλειά τό παιδί καὶ δέν ἄκουσε τίποτα. Μήτε ὁ πατέρας ἄκουσε τίποτε, προσπαθώντας νά ζευτεῖ πάλι τό καροτσάκι καὶ νά ξεκινήσει γιά πάρα πέρα. "Ἐπαιρνε καὶ νά μεσημεριάζει καὶ συλλογιόταν, πώς θά ἔπρεπε στό σπίτι ν' ἀνάψουν φωτιά νά ζεσταθοῦνε καὶ μιά σταλιά καὶ νά βράσουν τά χόρτα. Κάποιος γείτονας τούς εἶχε ἔξηγήσει τίς προάλλες πώς ἕριχνε μέσα στό τσουκάλι πεντέξι ἐλιές καὶ τό χόρτο ἔπαιρνε τή μυρουδιά τοῦ λαδιοῦ καὶ νοστίμιζε. Σάν δύσκολο πράμα νά βρεῖς τίς ἐλιές ! Μά μπορεῖ στό τέλος ὁ γείτονας νά 'χε ἀκόμα καμπόσες. "Ολα τυχαίνουν — καὶ τά πιό ἀπίστευτα — σέ τοῦτο τόν κόσμο καμιά φορά ! Δέ συλλογιόταν ἄλλο τίποτε ἀπό τοῦτο, καθώς ζεύταν τό καροτσάκι, σάν ἔπεσαν μονομᾶς στό δρομάκι οἱ λαστιχένιοι τροχοί κι ἔνα σούσουρο ἔκαμε τό πουλί, πού στεκόταν ἀκόμα στό κεραμίδι του, νά πετάξει ἀλλοπαρμένο πέρα στήν ἀσφαλτο, μακριά. Πίσω ἀπό τό κρύσταλλο, στ' αὐτοκίνητο, ἀστραψε ἔνα φαρδύ κατακόκκινο πρόσωπο, δργισμένο. Καθόταν κι ἔνα κορίτσι δίπλα του καὶ μασοῦσε μιά σοκολάτα χαμογελώντας. Τό καροτσάκι σείστηκε σύγκορμο, μά ἤταν καλλημένο γερά στή λάσπη καὶ δέν ἔλεγε νά ξεκινήσει ἀπό κεῖ. Κι ὁ ἄνθρωπος ζεμένος ἀγκομαχοῦσε καὶ τιναζόταν κι ἔκεινος σύγκορμος καὶ στέριωνε τά πόδια ὀλάνιοιχτα πίσω καὶ πάσκιζε νά τραβήξει μπροστά μέ τό φαγωμένο κορμί τεντωμένο σάν ἔνα τόξο καὶ τ' ἀριά ἀσπρα γένια του ξαναγέμισαν ίδρωτα μονομᾶς καὶ τά μάτια του συννέφιασαν καὶ δέν μποροῦσαν τίποτε πιά

νά ξεκίνουν. Τό χοντρό πρόσωπο μούγκριζε πίσω άπό τό κρύσταλλο καί φοβέριζε καί βλαστημοῦσε σ' ἄγνωστη γλώσσα· εἶχε γίνει πιά γαλαζοκόκκινο καί γαλάζωνε δλοένα κι ὁ κοντός λαιμός ἀναστκωνόταν ἀνυπόμονος μπροστά σέ τοῦτο τό ἐμπόδιο τ' ἀναπάντεχο. Τό κορίτσι μασοῦσε τή σοκολάτα του καί χασκογελοῦσε. « Τί χαριτωμένος γινόταν αὐτός ὁ Φρίτς, ὅταν θύμωνε! » Μά τό πράμα δέ βάσταξε πολύ. ‘Ο Φρίτς κατέβηκε ἀπό τ' αὐτοκίνητο ἀλαφιασμένος· οἱ μπότες του ἀστραψαν καλογυαλισμένες, ἀστραψαν τά μάτια του σκοτεινά καί τά χείλη του μούγκριζαν, μούγκριζαν. Τό πιασε τό γεροντάκι, λιγνό σάν τό φρύγανο, καί τό ὅστησε στὸν τοῖχο, πλάι στό παράθυρο τοῦ κοριτσιοῦ πού ἀνατρόμαξε καί κρύφτηκε μέσα, κι ἄρχισε νά τό δέρνει τό γεροντάκι, νά τό χτυπάει ὅπου ἔβρισκε, μὲ γροθίες καί κλοτσίες, κι δλοένα νά φρενιάζει περισσότερο. Τό παιδί σωριάστηκε πάνω στά σκουπίδια καί βάλθηκε νά κλαίει τρομαγμένο καί νά κοιτάζει καί νά μήν μπορεῖ νά κουνήσει ἀπό τόν τόπο του. Τό γεροντάκι δέν ἔβλεπε πάρεξ δυό ἀσημένιους ἀιτούς, ἕνα περιλαίμιο πού ἀνεβοκατέβαινε μπροστά του — κι ἔνιωθε δυό χοντρά, ζεστά κομμάτια σάρκας νά πέφτουν ἀπάνω του σάν τό φλογισμένο σίδερο· μά μήτε βόγγηξε μήτε ἄρθρωσε λέξη. Τό κορίτσι κατάπιε τή σοκολάτα του καί ξεφώνισε: « Ντάς ίστ γκενούχ, λίμπλιχε Φρίτς, ντάς ίστ γκενούχ! »* Οἱ μπότες ξεμάκρυναν. Τό χοντρό πρόσωπο εἶχε ξανάβρει τόν ἑαυτό του, κάτι σάν γαλήνη καί σάν ίκανοποίηση. ‘Ανέβασε τό αὐτοκίνητο σύρριζα στόν τοῖχο, στό ἀντικρινό πεζοδρόμιο, καί πέρασε θριαμβευτικά, γεμίζοντας βαριά μυρουδιά μπενζίνας τ' ὁρφανεμένο δρομάκι.

Τό κορίτσι μέ τή βελόνα ἀνοιξε τήν πόρτα, ἔπλυνε τό πρόσωπο τοῦ γέρου μέ κρύο νερό, τό σκούπισε μέ καθάρια πετσέτα· ἥρθανε κι οἱ ἄλλες γειτόνισσες κι ἔφερε ἡ μιά ἔνα κομμάτι, ἔνα ἐλάχιστο κομμάτι ψωμί κι ἡ ἄλλη τό μπουκαλάκι μέ τό ρούμι καί πάσκιζαν νά συνεφέρουν τόν ἀνθρωπό πού κακοπάθησε. Μά κάτω ἀπό τά μάτια τό πετσί ἥταν γαλαζόμαυρο καί φουσκωμένο, λέσι κι ἀπό στιγμή σέ στιγμή θά σκαζε καί θά τρεχε ἀπό ἔκει μέσα δλο τό δάκρυ πού δέν ἔβγαινε ἀπό τήν καρδιά. Τό παιδί μπόρεσε τότε πιά ν' ἀνασηκωθεῖ κι ἔπιασε τά χέρια τοῦ πατέρα καί τά φιλοῦ-

* « Φτάνει, ἀγαπητέ Φρίτς, φτάνει! ».

σε καί τοῦ πασπάτευε τό κορμί καί γλυκά καί θαρεττά τοῦ μιλοῦσε, σάν νά γεννιόταν τήν ὥρα ἐκείνη ἔνας ἀδάμαστος ἄντρας μέσα του. "Υστερα στάθηκε ὅλόρθιο καί κοίταξε πέρα κι εἶδε τή λάσπη σημαδεμένη ἀπό τά λάστιχα κι ἔβαλε ὅλη του τήν ψυχή στή ματιά· κι ἦταν σάν νά γέμισε τό δρομάκι ὁχούς ἀναστάσιμους καί ν' ἄνθισε ἡ γῆς μονομιᾶς, μέσα στήν καρδιά τοῦ χειμώνα, καί τά χελιδόνια νά σπάθισαν τό γαλάζιο τοῦ ἀσυννέφιαστου οὐρανοῦ. Γιατί τήν ὥρα ἐκείνη ἔνα βασανισμένο κι ἀνυποψίαστο παιδί ἔγινε λεύτερος ἄνθρωπος καί κατάλαβε ποιό είναι τό χρέος του.

« Ἀφρικανική περιπέτεια »

Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ

... Τό πλούσιο καί καλά διευθυνόμενο ἀντιαεροπορικό πῦρ τῶν πλοίων τῆς συνιδείας ἀποτελοῦσε τήν καλύτερη προστασία τῆς νηοπομπῆς. Ἀπό τό καταδρομικό « Διδώ » ὁ "Αγγλος" « διευθυντής τοῦ πυρός » ἔδινε τίς διαταγές του σέ ὅλα τὰ πλοῖα. Καί οἱ πυροβολητές τῆς « "Ολγας" » ἔκτελοῦσαν τίς διαταγές αύτές μέ ἀκρίβεια, ἀλλά καί μέ ἀρκετή πρωτοβουλία, πού τούς ἐπέτρεπε νά προστατεύουν τό καράβι τους καί τή νηοπομπή ἀκόμα καλύτερα.

Δέν ἦταν ἀσήμαντοι οἱ πυροβολητές αύτοί τῆς « "Ολγας" ». Ἡ λαμπρή ἔξασκησή τους καί ἡ χαρακτηριστική ἐλληνική ἱκανότης τους, τούς ἐπέτρεπε νά διεκδικοῦν γιά τό ἀντιαεροπορικό τους τήν τιμή, δτι κάνει ἔνα ἀπό τά καλύτερα ἀντιαεροπορικά πυρά σέ ὅλο τό συμμαχικό στόλο τῆς Μεσογείου. Συχνά στά συνδυασμένα γυμνάσια μαζί μέ τά ἀγγλικά πλοϊα είχαν σημειώσει καταπληκτικές ἐπιτυχίες, γιά τίς ὅποιες τούς ζήλευαν λίγο οἱ "Αγγλοι πυροβολητές, καί μιά φορά μάλιστα είχαν καταφέρει νά κόψουν τό σύρμα τοῦ « ἀνεμουρίου »*, πού ρυμουλκοῦσε ἔνα ἀεροπλάνο γιά τή σκόπευση.

"Ολοι οἱ ναῦτες τῆς « "Ολγας" » ἔνιωθαν τήν ἵδια περηφάνια μέ τούς πυροβολητές γιά τά ἀντιαεροπορικά τοῦ καραβιοῦ τους. Στίς στιγμές αύτῶν τῶν ἀεροπορικῶν ἐπιθέσεων, ἀδιαφοροῦσαν ἐντελῶς γιά τόν κίνδυνο τῶν θραυσμάτων καί τῶν πολυθολισμῶν καί

δέν κουνοῦσαν ἀπό τό κατάστρωμα, γιά νά προσέχουν μέ ἀληθινή ἀγωνία τή βολή τῶν ἀντιαεροπορικῶν καί τήν ἐπιτυχία τους. Ἐνῶ οἱ πυροβολητές ἔπεφταν σχεδόν ἀνάσκελα, γιά νά παρακολουθοῦν μέ τά βαριά πολυβόλα «”Ερλικον» τά ἔχθρικά ἀεροπλάνα, πού πετοῦσαν ἀπό πάνω τους, οἱ ἄλλοι ναῦτες, πού ήταν ἐκεῖ κοντά, προσπαθοῦσαν, σάν νά ήταν σέ ἀγῶνες, νὰ ἐνθαρρύνουν καί νά βοηθήσουν μέ τά ἐπιφωνήματά τους :

—”Ελα, Γιώργο, λίγο δεξιότερα!... ”Αχ, καημένε, τοῦ ξέφυγε... Μπράβο, τό πέτυχες!...

Δέν ήταν βέβαια σύμφωνη μέ τούς ναυτικούς κανονισμούς καί τήν τακτική τοῦ σύγχρονου μηχανικοῦ πολέμου αὐτή ἡ συμπεριφορά. Ἡταν δμως ἐκείνη, πού ὑπαγόρευε στούς “Ελληνες θαλασσινούς ἡ φυλετική ἴδιοσυγκρασία τους καί δέν μποροῦσε νά καταδικασθεῖ, ἀφοῦ βοηθοῦσε νά ἐπιτευχθοῦν τόσο σημαντικά ἀποτελέσματα.

... “Ενα « Γιοῦνκερς » — γερμανικό βομβαρδιστικό — πλησίαζε ἀπειλητικό τήν « ”Ολγα », ὅταν τό « Βίκερς » — πυροβόλο — τοῦ πλοίου τό πέτυχε σέ τόσο καίριο σημεῖο, ὥστε σχεδόν ἀμέσως νά βγάζει πυκνό καπνό καί ν’ ἀρχίζει νά πέφτει ἀνώμαλα πρός τή θάλασσα. Ἀγριες ζητωκραυγές ἀπό τό κατάστρωμα τῆς « ”Ολγας » ὑποδέχθηκαν τήν ἐπιτυχία αὐτή, ἐνῶ ἀκουγόταν τό ἀπαίσιο σφύριγμα τοῦ ἀεροπλάνου, πού γκρεμίζεται, δ τρομερός κρότος τῆς ἐκρήξεως τῶν βομβῶν, πού εἶχε ἀκόμα ἐπάνω του, καί τό τσίρισμα τοῦ νεροῦ, καθώς ἀγκάλιαζε τό φλεγόμενο ἀεροπλάνο. Ἡταν δμως τόσο βαθύς δ ἀνθρωπισμός τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν, ὥστε τήν ἕδια σχεδόν στιγμή νά ξεχνοῦν τή χαρά καί τόν ἐνθουσιασμό τους, νά σκέφτονται, ὅτι πέντε ζωντανοί ἀνθρωποι — τό πλήρωμα τοῦ ἀεροπλάνου — χάνουν τή στιγμή ἐκείνη τή ζωή τους καί νά στέκονται σὲ προσοχή, γιά νά ἀποδώσουν τόν τελευταῖο χαιρετισμό στούς ἔχθρούς, πού πέθαιναν ...

« Βασίλισσα ”Ολγα »

’Αχιλλεύς Κύρου

ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Δεκέμβριος. Τά σπίτια ἔβαλαν τά χαλιά τους, εἰς τά παράθυρα ἐμπῆκαν βαριές οἱ κουρτίνες. Ἐδῶ κι ἐκεῖ, ὅπου ὁ προβλεπτικός σπιτονοικούρης εἶχε φροντίσει γιά ξύλα, ἀναψε ἡ φωτιά, ἀλλοῦ μέ δυσό κάρβουνα ἢ πυρήνα ἐτοιμάστηκε τὸ μαγκάλι. Τό βράδυ γέρνουν ἑρμητικά τά παραθυρόφυλλα, κλείνουν τά τζάμια, τά κρεβάτια ὁπλίζονται καί μέ μιά ἀκόμη κουβέρτα, μπαίνει τό πάπλωμα καί, καμιά φορά, πέφτει ἐφεδρεία καί τό παλτό. Εἰς τούς δρόμους τό βῆμα είναι ταχύ, ὁ γιακές τοῦ παλτοῦ σηκωμένος, ἡ μυτίτσα τῆς μικρῆς, πού είναι ἀνεβασμένη στό τράμ, κατακόκκινη. Ὁ ἐπαίτης, πού στέκεται στή γωνιά τοῦ μεγάλου δρόμου, ἔφερε τά χειμερινά του. "Ἐναν μποξά. Τώρα στίς όμιλίες τοῦ πολέμου ἐμπῆκε, στερεότυπο, καί τό κρύο :

- Τί νέα ;
- Καλά, πᾶμε μπρός.
- Κρύο.
- Χιονιάς.

* * *

Χιονιάς... Κι ἐπάνω ; Ἐπάνω στά βουνά ; Ἐκεῖ ὅπου ἄρχισε τώρα νά πέφτει χιόνι καί σφυρίζει τρελός ὁ βοριάς καί τό παίρνει καί τό μαζεύει καί τό σκορπά γύρω του σάν θύελλα παγωμένη ; Ἐπάνω...

— Εἴδατε τό στρατιώτη ἐδῶ καί λίγες μέρες πᾶς ἔφυγε ; Κρατοῦσε δεξιά του τό ὅπλο, ἀριστερά του τήν ξιφολόγχη, στή μέση τά φυσέκια του καί τό παγούρι, καί στήν πλάτη τό σπίτι του. Ἐκεῖ στό γυλιό ἄλλα φυσίγγια, ὁ πρόχειρος ἐπίδεσμος, ἔνα ζευγάρι κάλτσες, ἔνα πουκάμισο καί ἡ κουβέρτα, ἔνα « ἡμικλινοσκέπασμα » τοῦ στρατοῦ. Αύτό τό κορμί μ' αύτά θά παλέψει. "Εχει τό ὅπλο, τήν ξιφολόγχη, τά φυσέκια, γιά τόν ἔχθρό· μιά φανέλα, ἔνα ἡμικλινοσκέπασμα, γιά τό κρύο.

Τό βράδυ, ὅταν « ἔχει συνεχισθεῖ ἡ προέλασις » καί είναι παγωμένο τό σῶμα του καί τά ροῦχα του ἔχουν βραχεῖ καί γύρω ἔχει κοκκινίσει ἀπό τό αἷμα τό χιόνι, ζέρετε ποῦ θὰ σταθεῖ νά κλείσει γιά λίγη ώρα τά μάτια του ὁ στρατιώτης ; Κάπου σέ μιά πλαγιά. Κοντά σ' ἔνα χάλασμα, σ' ἔνα βράχο, σκάβοντας μέσα στόν πάγο μιά

σπηλιά, στήνοντας ἔνα ἀντίσκηνο, πιού ἢ θύελλα ποῦ καὶ ποῦ τό δέρνει, τό παίρνει.

Κι δῆμως αὐτός δ στρατιώτης θά σηκωθεῖ. Αὐτός θά ξυπνήσει μεσάνυχτα, γιά νά « συνεχισθεῖ ἢ προέλασις ».

Αὐτός, ἀφοῦ ἐστάθη φρουρός εἰς τά σύνορα, ἀφοῦ ἀντίκρισε τά πολυβόλα, τούς δλμους, τό βαρύ πυροβολικό μέ τό στῆθος του, μέ μιά λόγχη, ἀφοῦ ἐπῆρε τή 'Ερσέκα, τὴν Κορυτσά, τό Πόγραδετς, τό 'Ιβάν, ἀφοῦ ἐσκαρφάλωσε στίς κορυφές τῆς Μοράβας, θά προχωρήσει τώρα... Μαζί μέ τούς ἀνέμους, μαζί μέ τό χιόνι, μέ τό βοριά, μέ τή βοήθεια τῆς κατάλευκης Όπτασίας, πού περνᾶ χλωμή μέσα ἀπό τίς χαραμάδες καὶ χάνεται τό ξημέρωμα εἰς τά σύννεφα, δ "Ελλην στρατιώτης, ἀπό βουνό σέ βουνό, ἀπό ύψωμα σέ ύψωμα, βῆμα μέ βῆμα σπρώχνει, διώχνει, πατᾶ.

* * *

Κι ἐμεῖς ; . . . Θά βάζουμε τά χαλιά καὶ θά κλείνουμε τίς κουρτίνες τό βράδυ ; 'Εμεῖς θά στηκώνουμε τό γιακά ; 'Εμεῖς πρέπει νά κλεισθοῦμε στά σπίτια μας καὶ νά παγώσουμε. Πρῶτον διότι δὲν χρειαζόμαστε καὶ δεύτερον διότι δέν θά παγώσουμε.

'Εμεῖς πρέπει τώρα — εἶναι Δεκέμβριος, στήν "Ηπειρο εἶναι ἐνάμισι μέτρο τό χιόνι—νά δώσουμε ὅ,τι ἔχουμε: κουβέρτες, πλεκτά, γάντια, φανέλες, χρῆμα. "Άλλος νά δίνει, ἄλλος νά πλέκει, ἄλλος νά ἀγοράζει, ἄλλος νά κουβαλᾶ καὶ ὅλοι μαζί νά στέλνουμε τήν ἐργασία μας καὶ τή στοργή μας καὶ τόν κόπο μας εἰς τά σύνορα. Γιά νά προφυλαχθεῖ, νά ζεσταθεῖ, νά κοιμηθεῖ δ στρατιώτης.

Αὐτός δέν προστατεύει μόνον τή ζωή μας, τά σπίτια μας, τίς γυναικες μας, τά παιδιά μας. Προστατεύει κάτι ἀνώτερο : τή ν τιμή τής 'Ελλάδος. 'Από τήν ήμέρα πού ἐφάνη, τόν παρακολουθεῖ μέ τό στόμα ἀνοικτό δ κόσμος ὅλος. "Έχει ξεσπάσει σέ χειροκροτήματα ἡ ύφηλιος. "Έχει ἀντιλαλήσει ἡ γῆ σέ ζητωκραυγές. Κι ἐμεῖς θά τόν ἀφήσουμε νά κρυώσει ; . . . ΟΧΙ.

"Έμπρος λοιπόν ! . . . Μιά ήμέρα, μιά Κυριακή, ἂς ὁρισθεῖ μιά πλατεία ώς τόπος συγκεντρώσεως μαλλίνων εἰδῶν. Κι ἐκεῖ ἂς πάμε ἔνας ἔνας μέ ὅ,τι ἔχουμε: μιά φανέλα, μιά κουβέρτα, ἔνα ζευγάρι κάλτσες, ἔνα πλεκτό, καὶ νά τό ρίξουμε. "Ολοι. Καὶ νά σχηματισθεῖ ἔνας κῶνος σάν τό 'Ιβάν.

Καί ἀπό τά γύρω ξενιδοχεῖα νά μᾶς βλέπουν οἱ ξένοι, γιά νά καταλάβουν καί νά τηλεγραφηθεῖ καί ἔξω ὅτι ἔχει ἐπιστρατευθεῖ ὀλόκληρος ἡ Ἑλλάς. ‘Ο στρατιώτης μέ τό ὅπλο, ἡ γυναίκα μέ τό βελόνι καί οἱ γέροι καί τά παιδιά μέ τήν ύπομονή, μέ τό θάρρος, καί μέ ὅ, τι ὁ καθένας ἔχει.

Ἐφημερίδα « Καθημερινή »

Γεώργιος Α. Βλάχος

ΣΗΜΕΡΩΝΕΙ

(Γράφτηκε στήν ἐποχή τῆς γερμανοϊταλικῆς κατοχῆς καί κυκλοφόρησε μυστικά).

‘Η ώρα σημαίνει. Φουντώσαν τά κλώνια !
Τριαντάφυλλα ἡ πλάση φορεῖ στά μαλλιά της,
Θά πάψουν οἱ πίκρες — τό λένε τ’ ἀηδόνια —
κι ἡ Ἑλλάδα μεγάλη θά βγει ἀπ’ τή σκλαβιά της.

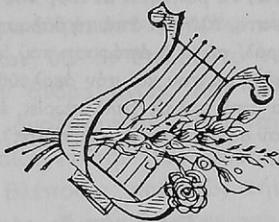
“Αχ, πόσοι — εἶν’ ἀλήθεια — ἀνοίχτηκαν τάφοι
καί πόσοι ἀδερφοί μας θά λείψουν στήν ώρα!...
Μέ τό αἷμα τους ὅμως μεσούρανα ἐγράφη
πώς ἄφταστη ἐστάθηκ’ ἡ Ἑλλάδα καί τώρα.

‘Η νύχτα πού σκότη μᾶς σκόρπιζε πλήθια,
ἡ νύχτα τοῦ πένθους σέ λίγο τελειώνει.
‘Η αύγή ροδοσκάέι - τό λένε τά δρνίθια —
καί λιόχαρη μέρα Λαμπρῆς ξημερώνει.

« Μέσ’ ἀπό τά τείχη »

Σωτήρης Σκίπης

2. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΘΕΕ ! YMNEI...

Θεέ, ίμνει τήν δόξαν Σου ἥ νύξ καί ἥ ῥμέρα.

Μέ ανθη ἔστρωσας τὴν γῆν, μέ αστρα τὸν αἰθέρα.

Ἄσύμφωνοι τόσοι λαοί αἰνοῦσι Σέ συμφώνως.

Ποικίλαι γλῶσσαι χίλιαι ίμνοῦσι Σέ συγχρόνως.

Τό πᾶν ἀμέτρητος μετρᾶς, ἀόριστος δρίζεις.

Τό πᾶν ἀόρατος ὁρᾶς, ἀγνώριστος γνωρίζεις.

Τό φῶς εἶναι τό σῶμά Σου,

δ ἥλιος τό ὅμμα Σου,

δ κεραύνός φωνή Σου

τό ἄπειρον διάστημα

τό μέγα Σου ἀνάστημα

καί δ αἰών στιγμή Σου.

« 'Οδοιπόρος »

Παναγιώτης Σοῦτσος

ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

(Κατά τίς παραμονές τῶν Χριστουγέννων δυό νησιώτες, πού πήγαν νά κόψουν ξύλα, ἀποκλείστηκαν στό Κάστρο, γιατί ξαφνικά χιόνισε. 'Ο ιερέας τῆς κωμοπόλεως ἀποφασίζει νά πάει στήν ἐγκαταλειμμένη ἑκκλησία τοῦ Κάστρου, γιά νά λειτουργήσει καί συγχρόνως νά βοηθήσει αύτούς πού εἶχαν ἀποκλειστεῖ. 'Η μετάβαση' ἀπό ξηρά εἶναι ἀδύνατη, δλλά κι ἀπό τή θάλασσα πολύ ἐπικίνδυνη, ἔξαιτίας τῆς θαλασσοταραχῆς. Παρόλ' αύτά ἡ ἀπόφαση τοῦ ιερέα εἶναι ἀμετάτρεπτη. Πήραν θάρρος ἀπό τό παράδειγμά του καί τόν ἀκολούθησαν καί μερικοί δλλοι, ἄντρες καί γυναῖκες. "Υστερά ἀπό πολλές ταλαιπωρίες, ἔξαιτίας τῆς τρικυμίας, ἐφθασαν στό Κάστρο καί βρήκαν σώους τούς δυό νησιώτες).

... 'Ο ναός τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἥτο ἡ παλαιά μητρόπολις τοῦ φρουρίου. 'Ο ναΐσκος, πρό ἑκατονταετηρίδων κτισθείσ, ἵστατο ἀκόμη εὐπρεπής καί ὅχι πολύ ἐψηφαρμένος. 'Ο παπα - Φραγκούλης καί ἡ συνοδεία του φθάσαντες εἰσῆλθον τέλος εἰς τόν ναόν τοῦ Χριστοῦ καί ἡ καρδία των ἡσθάνθη θάλπος καί γλυκύτητα ἄφατον. 'Ο ιερεὺς ἐψιθύρισε μετ' ἐνδομύχου συγκινήσεως τό « Εἰσελεύσομαι εἰς τόν Οἴκον Σου » καί ἡ θειά τό Μαλαμώ, ἀφοῦ ἥλλαξε τήν φουστάνα της τήν βρεγμένην καί ἐφόρεσε ἄλλην στεγνήν, καί τό γουνάκι της τό καλό, τά ὅποια εὔτυχως εἶχεν εἰς ἀβασταγήν* καλῶς φυλαγμένα ὑπό τήν πρῷραν τῆς βάρκας, ἔδεσε μέγα σάρωθρον ἐκ στοιβῶν καί χαμοκλάδων καί ἥρχισε νά σαρώη τό ἔδαφος τοῦ ναοῦ, ἐνῷ αἱ γυναῖκες αἱ ἄλλαι ἥναπτον ἐπιμελῶς τά κανδήλια, καί ἥναψαν μέγα πλῆθος κηρίων εἰς δύο μανουύλια, καί παρεσκεύασαν μεγάλην πυράν μέ ξηρά ξύλα καί κλάδους εἰς τό προαύλιον τοῦ ναοῦ, ὅπου ἐσχηματίζετο μακρόν στένωμα, παράλληλον τοῦ μεσημβρινοῦ τοίχου, κλειόμενον ὑπό σωζομένου ὁρθοῦ τοιχίου γείτονος οἰκοδομῆς, κι ἐγέμισαν ἄνθρακας τό μέγα πύραυνον, τό σωζόμενον ἐντός τοῦ ιεροῦ βήματος, κι' ἔθεσαν τό πύραυνον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, ρίψασαι ἄφθονον λίθιαν εἰς τούς ἄνθρακας. Καί «ώσφράνθη Κύριος ὁ Θεός δόσμήν εύωδίας ».

*Ελαμψε δέ τότε ὁ ναός δλος, καί ἥστραψεν ἐπάνω εἰς τόν θόλον δό Παντοκράτωρ μέ τήν μεγάλην καί ἐπιβλητικήν μορφήν καί ἥκτινο-βόλησε τό ἐπίχρυσον καί λεπτουργημένον μέ μυρίας γλυφάς, τέμπλον, μέ τάς περικαλλεῖς τῆς ἀρίστης βυζαντινῆς τέχνης εἰκόνας του, μέ τήν μεγάλην εἰκόνα τῆς Γεννήσεως, ὅπου « Παρθένος καθέζεται τά χερού-

βείμ μιμουμένη », δύπου θεσπεσίως μαρματίρουστιν αἱ μορφαὶ τοῦ Θείου Βρέφους καὶ τῆς Ἀμώμου Λεχοῦς, δύπου ζωνταναὶ πάριστανται αἱ ὅψεις τῶν ἀγγέλων, τῶν μάγων καὶ τῶν ποιμένων, δύπου νομίζει τις ὅτι στίλβει ὁ χρυσός, εὐωδιάζει ὁ λίβανος καὶ βαλσαμώνει ἡ σμύρνα, καὶ δύπου, ὡς ἐάν ἡ γραφική* ἔλαλει, φαντάζεται τις, ἐπί μίαν στιγμήν, ὅτι ἀκούει τό « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ ».

Ἐν τῷ μέσῳ δέ κρέμεται ὁ μέγας ὄρειχάλκινος καὶ πολύκλαδος πολυέλαιος, καὶ ὀλόγυρα ὄκρεμαστός χορός, μέ τάς εἰκόνας τῶν Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων, ὑφ' ὃν ἐτελοῦντο τό πάλαι οἱ σεμνοί γάμοι τῶν χριστιανικῶν ἀνδρογύνων. Καὶ ὀλόγυρα αἱ μορφαὶ τῶν μαρτύρων, δσίων καὶ ὁμολογητῶν ἴστανται ἐπί τῶν τοίχων ἡρεμοῦντες, ἀπαθεῖς, δποῖοι ἐν τῷ Παραδείσῳ, εὐθύς καὶ κατά πρόσωπον βλέποντες, ὡς βλέπουσι καθαρῶς τήν Ἀγίαν Τριάδα. Μόνος ὁ Ἀγιος Μερκούριος, μέ τήν βαρεῖαν περικεφαλαίαν του, μέ τὸν θώρακα, τάς περικυνηδίας καὶ τήν ἀσπίδα, φαίνεται ὀλίγον τι ἐγκαρσίως βλέπων καὶ κινούμενος καὶ δρῶν, εἰς τά δεξιά τοῦ ναοῦ, ἐκεῖ δύπου διατρυπῇ μέ τό δόρυ του τόν ἐπί θρόνου καθήμενον ὥχρον Παραβάτην. Πελιδνός ὁ παράφρων τύραννος, μέ τό βλέμμα σθῆνον, μέ τό στῆθος αίμασσον, μάτην προσπαθεῖ ν' ἀποσπάσῃ ἀπό τό στέρνον του τόν ὁξύν σίδηρον, καὶ ἔξεμεῖ μετά τῆς τελευταίας βλασφημίας καὶ τήν μιαράν ψυχήν του. Γείτων τῆς τρομακτικῆς ταύτης σκηνῆς παρίσταται γλυκεῖα καὶ συμπαθεστάτη εἰκών, ὁ Ἀγιος Κήρυκος, τριετίζον παιδίον, κρατούμενον ἐκ τῆς χειρός ὑπό τῆς μητρός του, τῆς Ἀγίας Ἰουλίτης. Διά δώρων καὶ θυσιῶν ἐζήτει ὁ διώκτης Ἀλέξανδρος νά ἐλκύσῃ τό παιδίον, καὶ διά τοῦ παιδίου τήν μητέρα. Ἄλλ' ὁ παῖς, καλῶν τήν μητέρα του καὶ ὑποψελλίζων τοῦ Χριστοῦ τὸ δονομα, ἔπτυσε τόν τύραννον κατά πρόσωπον, κι ἐκεῖνος ἔξαγριαθείς ἐκρήμινσε τό παιδίον ἀπό τῆς μαρμαρίνης κλίμακος, δύπου συνέτριψε τό τρυφερόν καὶ διά στεφάνους πλασθέν κρανίον.

Καὶ εἰς τήν χηβάδα* τοῦ Ἱεροῦ βήματος, ὑψηλά, ἐφαίνετο στεφανωμένη ὑπὸ ἀγγέλων ἡ τῶν Οὐρανῶν Πλατυτέρα. Καὶ κατωτέρω, περὶ τό θυσιαστήριον, ἴσταντο, ἄρρητον σεμνότητα ἀποπνέουσαι, αἱ μορφαὶ τῶν Μεγάλων Πατέρων, τοῦ Ἀδελφοθέου, τοῦ Βασιλείου, τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Θεολόγου, κι ἐφαίνοντο ὡς νά ἔχαιρον, διότι ἔμελλον ν' ἀκούσωσι καὶ πάλιν τάς εύχας καὶ τούς ὕμνους τῆς Εὐχαριστίας, οὓς αὐτοί ἐν Πνεύματι συνέθεσαν. Πέριξ δέ καὶ ἐντός καὶ

έκτος είκονίζετο περιτέχνως δύλον τό Δωδεκάορτον καί τά τάγματα τῶν ἀγγέλων καί ἡ βρεφοκτονία καί οἱ κόλποι τοῦ Ἀβραάμ καί ὁ ληστής, ὁ ἐπί τοῦ σταυροῦ δύολογήσας.

* * *

“Οταν ἔφθασαν εἰς τό Κάστρον καί εἰσῆλθον εἰς τόν Ναόν τοῦ Χριστοῦ, τόσον θάλπος ἐθώπευσε τήν ψυχήν των, ὥστε, ἃν καί ἦσαν κατάκοποι, καί ἄν καί ἐνύσταζόν τινες αὐτῶν, ἡσθάνθησαν τόσον τήν χαράν τοῦ νάζωσι καί τοῦ νάζωσι φθάσει αἰσίως εἰς τό τέρμα τῆς πορείας των, εἰς τόν Ναόν τοῦ Κυρίου, ὥστε τούς ἔφυγε πᾶσα νύστα καί πᾶσα κόπωσις. Οἱ αἰπόλοι, εὐρόντες ἐνασχόλησιν καί πρόφασιν ὅπως καπνίζωσι καθήμενοι καί ἐνίστε ὅπως ἔξαπλώνωνται καί κλέπτωσιν ἀπό κανένα ὑπνον, τυλιγμένοι μέ τές κάπες των παρά τό πῦρ, είχον ἀνάψει ἔξω δύο πυρσούς, τόν ἐνα ἔμπροσθεν τοῦ ἰεροῦ βήματος, τόν ἄλλον πρός τό βόρειον μέρος. Ἐντός τοῦ ναοῦ ἡ θερμότης ἥτο λίαν εὐάρεστος, τῇ βοηθείᾳ τῶν ἔσωθεν καί ἔξωθεν πυρῶν. Καί είχον σωρεύσει παμπόλλας δέσμας ξηρῶν ξύλων καί κλάδων οἱ ἕκει καταφυγόντες αἰπόλοι, μέ τάς δλίγας αἴγας καί τά ἐρίφιά των, ὅσα δέν είχον ψωφήσει ἀκόμη ἀπό τόν βαρύν χειμῶνα τοῦ ἔτους ἐκείνου, οἱ τραχεῖς αἰπόλοι, οἵτινες είχον σώσει καί τούς δύο ύλοτόμους ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς χιόνος. Καί είτα ὁ ἰερεύς ἔβαλεν εὐλογητόν, καί ἐψάλη ἡ λιτή* τῆς μεγαλοπρεποῦς ἑορτῆς, μεθ' ὁ ὁ κύρ ’Αλεξανδρής ἥρχισε τάς ἀναγνώσεις, καί ὅσοι ἦσαν νυσταγμένοι ἀπεκοιμήθησαν σιγά εἰς τά στασίδιά των, βαυκαλιζόμενοι ἀπό τήν ἔρρινον καὶ μονότον ἀπαγγελίαν τοῦ κύρ ’Αλεξανδρῆ. Ὁ ἀγαθός γέρων ἥτο ἐκ τοῦ ἀμιμήτου ἐκείνου τύπου τῶν ψαλτῶν, ὃν τό γένος ἔξελιπε δυστυχῶς σήμερον. Ἔψαλλε κακῶς μέν, ἀλλ’ εὐλαβῶς καὶ μετ' αἰσθήματος.

‘Αλλ’ ὅτε ὁ ἰερεύς ἔξελθών ἔψαλλε τό « Δεῦτε ἴδωμεν πιστοί, ποῦ ἐγεννήθη ὁ Χριστός », τότε αἱ μορφαὶ τῶν Ἀγίων ἐφάνησαν ὡς οὐκέφαιιδρύνθησαν εἰς τούς τοίχους. « Ἀκολουθήσωμεν λοιπόν ἔνθα ὁδεύει ὁ ἀστήρ », καί ὁ κύρ ’Αλεξανδρής ἐνθουσιῶν ἔλαβε τήν ψηλήν καλάμην καὶ ἔσεισε τόν ποιλυέλαιον μέ τάς λαμπτάδας ὅλας ἀνημμένας. « Ἀγγελοι ὑμνοῦσιν ἀκαταπαύστως ἔκει », κι ἔσείσθη ὁ ναός ὅλος ἀπό τήν βροντώδη φωνὴν τοῦ παπα - Φραγκούλη μετά πράθους ψάλλοντος « Δόξα ἐν ψίστοις λέγοντες τῷ σήμερον ἐν σπηλαίῳ

τεχθέντι», καί οἱ ἄγγελοι οἱ ζωγραφιστοί, οἱ περικυκλοῦντες τόν Παντοκράτορα ἀνω εἰς τόν θόλον, ἔτειναν τό οὓς, ἀναγνωρίσαντες οἰκεῖον αὐτοῖς τόν ὑμνον.

Καί εἴτα ὁ Ἱερεύς ἐπῆρε καιρόν*, καὶ ἤρχισε νὰ προσφέρῃ τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως.

* * *

Αἱφνης ἡκούσθησαν φωναί ἔξωθεν τοῦ ναοῦ. Ἐξῆλθον τινές τῶν ἀνδρῶν νά ἴδωσι τί τρέχει. Ἐξῆλθε καὶ ἡ θειά τό Μαλαμώ, κι ὁ κύρῳ Λαζαρίδης ἔμεινε μέ τά γυαλιά εἰς τά δύματα, βλέπων πρός τήν θύραν ἀριστερά του, καὶ διέκοψε τήν ψαλμωδίαν του. Ὁ παπάς ἔρριψεν αὐστηρόν βλέμμα πρός τόν ψάλτην καὶ τόν ἐκάρφωσεν εἰς τήν θέσιν του.

Τάς φωνάς εἶχον ρήξει ὁ εἰς τῶν αἰπόλων καὶ ὁ εἰς τῶν ύλοτόμων, οἵτινες ἔτυχον καθήμενοι παρά τόν πυρσόν, ἀνατολικῶς τοῦ ναϊσκού. Διά τῶν φωνῶν τούτων εἶχον ἀπαντήσει εἰς τινας κραυγάς ἐλθούσας ἀπ' ἀντικρύ, ἐκ τῆς θαλάσσης.

Ἐκεῖ ἐν μέσῳ τοῦ Κάστρου καὶ τῆς βραχώδους ἀκτῆς τοῦ Κουρούπη, ἐσχηματίζετο ἐπισφαλής ὅρμος, ὁ Μικρός Γιαλός. Αἱ κραυγαὶ ἥρχοντο ἀκριβῶς ἐκ τῆς γειτονίας τῶν ἀπεσπασμένων βράχων καὶ σκοπέλων ὑπό τήν φοιβεράν ἀκτήν τοῦ Κουρούπη.

Παρῆλθε πολλὴ ὥρα, ἐωσοῦ ἐννοήσωσι τί τρέχει. "Ολοι σχεδόν οἱ ἐκκλησιαζόμενοι εἶχον ἐξέλθει τοῦ ναοῦ. Ἐμειναν μόνοι ὁ Ἱερεύς, ὅστις ἐκρατεῖτο ἀκλόνητος εἰς τό χρέος του, φορεμένος ἥδη τά ιερά ἄμφια, ἐτοιμαζόμενος νά προσέλθῃ εἰς τήν προσκομιδήν, καὶ ὁ κύρῳ Λαζαρίδης, τόν δόπιον ἐκράτει τό βλέμμα τοῦ ιερέως.

Ἐν τούτοις, κατ' εἰκασίαν μᾶλλον ἡ ἐκ βεβαίας πληροφορίας, ἐνόησαν, ὅτι ἐκεῖ, ὑπό τόν Κουρούπη, εἶχε προσαράξει πλοιον, ἀπό τοῦ πελάγους ἐρχόμενον. Ἡ σελήνη εἶχε δύσει, καὶ ὁ πυρσός δέν ἐριππε πόρρω τό φῶς. Ἐβλεπον ἀμυδρῶς ἐκεῖ ἀπέναντι, εἰς ἀπόστασιν μιλίου σχεδόν, ἐπί τοῦ μαυρισμένου ὅγκου τῶν ἀλικτύπων βράχων. Ἀντήχουν ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτός, μεγεθυνόμεναι ἀπό τάς ἡχούς, κραυγαὶ ἀγωνίας καὶ ταραχῆς, ὅμοιαι μ' ἐκείνας τάς δόπιας ἐκχύνουσι κινδύνεύοντες ἀνθρωποι ἢ ναυαγοί σαστισμένοι.

Οἱ ἀνδρες ἔσπευδον νά ρίψωσιν ἐπί τῆς πυρᾶς ὕστα κλαδία εἶχον

πρόχειρα ἀκόμη, σχηματίζοντες ὁγκωδεστέραν τήν φλόγα. Ἀλλο μέσον βοηθείας δέν εἶχον ταχύ.

Ἐν τούτοις δὲ Στεφανής δὲ πορθμεύς καὶ δὲ Μπάντας καὶ δὲ Νυφιώτης δὲ Γιάννης καὶ δὲ Ἀργύρης καὶ δὲ ἀδελφός του ἔλαβαν ἀνά ἓνα δαυλόν καὶ τὰ δύο φανάρια, καὶ ἀπεφάσισαν νά κατέλθωσι τρέχοντες εἰς τὸν Μικρόν Γιαλόν. Ἀλλ’ ἐάν δὲ κρημνώδης δρομίσκος δέν ἦτο χιονισμένος, θά ἔχρειαζετο σχεδόν ήμίσεια ὥρα, διά νά κατέλθῃ τις ἐκεῖ ἀπό το Κάστρον καὶ τώρα ὅπού ἦτο χιονισμένος καὶ ἦτο νύξ, τρίτη ὥρα μετά τά μεσάνυκτα, οὔτε μία ὥρα δέν θά ἤρκει. Εἰς μίαν δέ ὥραν ἡδύναντο νά κατασυντριβῶσι δεκάδες πλοίων καὶ νά πνιγῶσιν ἑκατόνταδες ἄνθρωπων.

Οὐχ ἦττον οἱ ἀξεστοί ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, ἐκ τῆς αὐθορμήτου ἐκείνης φιλανθρωπίας, ἦτις εἶναι οἰονεί φυσική ὁρμή, ὡς συμπάθεια τῆς σαρκός πρός τήν σάρκα, καὶ εἶναι τό πρῶτον καὶ τελευταῖον αἴσθημα τό συγκινοῦν τήν καρδίαν, μετά τήν πρώτην ἔκπληξιν, καὶ πρίν προφθάσασα πνεύσῃ ἢ παγερὰ πνοή τῆς φιλαυτίας καὶ ἀδιαφορίας, οἱ ἄνθρωποι, λέγω, ἔλαβον τούς δαυλούς των κι ἔτρεξαν ἔξω τῆς πύλης καὶ τῆς γεφύρας, καὶ ἤρχισαν νά τρέχωσι τόν κατήφορον.

Οἱ λοιποί, μείναντες ἐπάνω, ἤσχολοῦντο ν’ ἀνανεῶσιν ὁλονέν τήν φλόγα, μή παύοντες νά ρίπτωσι ξηρά κλαδία εἰς τό πῦρ.

* * *

‘Ο ιερεύς ἐβράδυνεν ἐπίτηδες εἰς τήν Πρόθεσιν, κι ἐμνημόνευσε τήν πρωΐαν ἐκείνην δσα ὀνόματα εἰχεν ἀποθαμένα, ού μόνον τά ἰδικά του καὶ τῶν ἐλθόντων πανηγυριστῶν, ἀλλά καὶ ὅλων τῶν ἐνοριτῶν του, ού μόνον δσα είχε γραπτά, ἀλλά καὶ δσα ἐκ μνήμης ἐγνώριζεν· ἐγνώριζε δὲ ἐκ μνήμης ὅλα τά ὀνόματα τῆς πολίχνης, ἀποθαμένα καὶ ζωτανά. Ἐδεήθη καὶ ὑπέρ διασώσεως τοῦ κινδυνεύοντος πλοίου, περι ού, χωρίς νά ζητήσῃ ἐξήγησιν, ἀμέσως εἰχεν ἐννοήσει τά συμβάντα.

Τέλος αἱ κραυγαὶ μικρόν κατά μικρόν ἐπαυσαν, ἥσυχία ἐπῆλθεν. Ἐφάνη, δτι βωβή συμφορά είχεν ἐνσκήψει ἢ δτι ἡ δυσχέρεια ἔλαβε πέρας. Δύο ἄλλοι ἄνδρες ἀνησυχήσαντες ἐξῆλθον ἔως τήν

‘Αγίαν Κυριακήν, πέραν τῆς ξυλίνης γεφύρας, μέ δύο πυρσούς εἰς τάς χεῖρας.

* * *

Παρῆλθεν ὅλιγη ὥρα, ότιερές ἀργά ἀργά ἐμβῆκεν εἰς τὴν λειτουργίαν, ἐλπίζων νά ἡρχοντο ἐν τῷ μεταξύ καὶ οἱ ἀπόντες. Ἀλλ’ ἡ λειτουργία προύχωρει καὶ ψυχή δέν ἐφαίνετο. Τέλος εἰς τὸ «Μετά φόβου Θεοῦ» ἐπέστρεψαν πρῶτοι οἱ τελευταῖοι ἔξελθόντες πρός ἐπισκόπησιν, εἴτα εἰσῆλθεν ὁ μπαρμπά - Στεφανής καὶ οἱ μετ’ αὐτοῦ καταβάντες εἰς τὸν αἰγιαλόν, καὶ μετ’ αὐτὸν τφεῖς ἄγνωστοι μέ ναυτικά ἐνδύματα καὶ μέ κηρωτούς ἐπενδύτας. ”Εφθασαν ὅλοι ἀκριβῶς, ὅπως ἀσπασθῶσι τάς εἰκόνας καὶ λάβωσι τό ἀντίδωρον.

Ἐνῷ ὁ κύρ ‘Αλεξανδρής ἀνεγίνωσκε τό «Εὔλογήσω τόν Κύριον», οἱ ἄνδρες ἔξεγοῦντο ταπεινῇ τῇ φωνῇ τά συμβάντα. Τό ἔξοκεῖλαν πλοϊον ἦτο τό γ ο λ ἐ τ i* τοῦ καπετάνιον Κωνσταντῆ τοῦ Λημνιαραίου, αὐτοπροσώπως παρόντος ἐκεῖ. ‘Ο ἕδιος, ἀνήρ μεσῆλιξ, βραχύς τό σῶμα, μέ ἀδρόν μύστακα, διηγεῖτο τά ἔξης: Πρό δύο ἡμερῶν ἦτο προσωριμισμένος εἰς τήν Δάκρην, τόν μεσημβρινόν ὅρμον τοῦ ‘Αγίου ‘Ορους, ἀλλ’ ὁ βοριάς τόν ἐξ ο ύ ρ ί α σ ε*, αἱ ἀλυσίδες τῶν ἀγκυρῶν του ἐκόπησαν ὑπό τῆς βίας τοῦ ἀνέμου, καὶ παρεσύρθη διά μιᾶς δέκα μίλια μακράν. Μάτην προσεπάθει μέ ὅλας τάς δυνάμεις του νά προσεγγίσῃ εἰς τόν Κώφον, τόν γνωστόν ὅρμον τῆς Συκιδές, τοῦ μεσαίου λαιμοῦ τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπου ἀμα εἰσπλεύσῃ τις δέν βλέπει πτλέον πόθεν εἰσέπλευσεν, ἀλλ’ ὅπου δυσκόλως εἰσπλέει τις. ‘Ο ὅρμος δύοιάζει μέ λίμνην μεσόγειον, μή ἔχουσαν ὄρατόν στόμιον, τόσον εἶναι ἀσφαλής. Καί τό γολετί ξυλάρμενον, μετά ματαίας προσπαθείας, παρεσύρθη ὑπό τῆς τρικυμίας πρός τάς νήσους, ὅπου τήν νύκτα ἐκείνην τῶν Χριστουγέννων οἱ ἀγωνιῶντες ναυβάται εἶδον ἔξαφνα φῶς, ὡς φάρον ὁδηγοῦντα, αὐτούς τούς πυρσούς, οὓς εἶχον ἀνάψει ἔμπροσθεν τοῦ ναίσκου τοῦ Χριστοῦ οἱ τραχεῖς αἰπόλοι.

‘Ο πυρσός ἐκεῖνος ἐφάνη πρός αὐτούς ως θεῖον πράγματι θαῦμα, ως νά ἐθερμαίνοντο περί αὐτόν ἀγραυλοῦντες οἱ ποιμένες ἐκεῖνοι ἀκούοντες τό «Δόξα ἐν ὑψίστοις». Ἐπλησίασαν, φερόμενοι μᾶλλον ἢ πλέοντες, πρός τό μέρος τοῦτο, καὶ τότε ἐκινδύνευσαν νά κατασυντριβῶσιν εἰς τοὺς βράχους τοῦ Κουρούπη. Εύτυχῶς δι’ ἐπιτηδείου χειρισμοῦ ἀπέφυγον τήν καταστροφήν, κι ἐκάθισε τό σκάφος εἰς τά ρηχά, ἐπί τῆς ἄμμου, ὅπου τόσον καλά ἦτο ἔξησφαλισμένον, ὅσον

δέν ἡδύνατο νά είναι μέ τάς δύο ἀγκύρας του, τάς μεινάσσας ώς ὁμήρους εἰς τόν βυθόν τοῦ ὄρμου τῆς Δάφνης.

Ἐφεξεν ὁ Θεός τήν χαριόσυνον ἡμέραν, καί οἱ αἰπόλοι ἐφιλοτιμήθησαν νά σφάξωσι καί ψήσωσι δύο τρυφερά ἔριφια, ἐνῷ οἱ ύλοτόμοι εἶχαν φέρει ἀπό τό βουνόν πολλάς δωδεκάδας κοσσύφια ἀλατισμένα καί ὁ καπετάν Κωνσταντής ἀνεβίβασεν ἀπό τό γολετί, τό ὅποιον οὐδένα κίνδυνον διέτρεχε, ὅπως ἦτο καθισμένο, ἢν δέν ἔπνεε νότος ἀπό τῆς ἔηρᾶς νά τό ἀπωθήσῃ πρός τό πέλαγος, δύο ἀσκούς γενναίους οἴνου καί ἔν καλάθιον μέ αὔγα καί κασκαβάλι τῆς Αἴνου καί ἡμίσειαν δωδεκάδα ὅρνιθας καί μικρόν βυτίον μέ σκομβρία. Καί ἔφαγον πάντες καί τηφράνθησαν, ἐορτάσαντες τά Χριστούγεννα μετά σπανίας μεγαλοπρεπείας ἐπί τοῦ ἐρήμου ἐκείνου βράχου. Τήν νύκτα ἐκοιμήθησαν ἐν μέσῳ ἀφθόνων πυρῶν, μέ ἀρκετά δέ σκεπτάσματα καί καπότας, δσα καί οἱ ἐκ τῆς πολίχνης πανηγυρισταί εἶχαν φέρει μεθ' ἔαυτῶν καί οἱ αἰγιοβοσκοί εἶχαν εἰς τό Κάστρον, καί ὁ ἐκ Λήμνου φιλότιμος καραβοκύρτης ἐκόμισε ἀπό τό πλοϊόν του.

Τήν ἐπαύριον ὁ ἄνεμος ἐκόπασε, τό ψύχος ἥλαττώθη πολύ κι ἐπωφελούμενοι τήν ἀνακωχήν τοῦ χειμῶνος ἀπεφάσισαν ν'^v ἀπέλθωσιν. 'Ο μπαρμπα - Στεφανής καί ὁ υἱός του μετά δύο ἄλλων βοηθῶν ἐπανῆλθον εἰς τήν μικράν ἀμμουδιάν ὑπό τά Μποστάνια, καθείλκυσαν τήν λέμβον, ἐπέβησαν αὔτης, καί κάμψαντες τό Κάστρον, τήν ἔφεραν ἀπό Σοφράν* εἰς τό βορειοανατολικόν μέρος. Τῇ βοηθείᾳ τῆς δυνατῆς βάρκας τοῦ μπαρμπα - Στεφανῆ καί τῆς μικρᾶς φελούκας^s τοῦ Λήμνου κυβερνήτου, τόσοι βραχίονες συμπονήσαντες, δέν ἐβράδυναν νά ξεκαθίσωσιν ἀπό τήν ἄμμον τό γολετί, τό ὅποιον δέν εἶχε πάθει τίποτε, ἀλλ' ἐφαίνετο ώς μαλακῶς πλαγιασμένον καί ἀναπαυόμενον κατόπιν πολλῶν κόπων. Καί ἀποχαιρετίσαντες τούς αἰπόλους, ἐπεβιβάσθησαν οἱ μέν εἰς τό γολετί, οἱ δέ εἰς τήν βάρκαν, πότε ρυμουλκουμένην, πότε ρυμουλκοῦσαν, καί μέιστια καί μέ κώπας πλέοντες, διά τῆς βορειοανατολικῆς ὁδοῦ τήν φοράν ταύτην ώς συντομωτέρας καί εύπλοωτέρας εἰς τήν κάθιδον, ἔφθασαν αἰσίως εἰς τήν πολίχνην.

Ι Κ Ε Τ Η Σ

‘Ικέτης σου ἔτρεξα, ἐκκλησούλα τοῦ βουνοῦ,
 μέ τό βαθύν ἀντίλαλο τοῦ ἑσπερινοῦ,
 κι εἶμαι ὁρφανός. Καὶ ζήτησα νά βρῶ ἀντιστύλι
 στ’ ἀσημοκαντηλιοῦ τό φῶς, πού μοῦ χεις στείλει
 τοῦ κάμπου πετροκαλαμιά.

Κι ἥρθα. ‘Αγιοκέρια λάμπανε· λιβανωτός,
 καπνός μέ πήρε στήν ἀγκάλη τοῦ παντός.
 Κι εἶμαι ὁρφανός. Μά ό ἑσπερινός γλυκά σημαίνει.
 Κι ἄκουσα μιά φωνή μυστηριακή νά βγαίνει :
 —’Εδώ εἴμ’ ἔγώ ! τῶν ούρανῶν ἡ Πλατυτέρα
 γιά ὅλους Μητέρα.

« ’Εγκόλπια »

Νικόλαος Πετιμεζᾶς - Λαύρας

ΤΩΝ ΘΑΛΑΣΣΩΝ Ο ΑΓΙΟΣ

(5η Δεκεμβρίου, παραμονή τοῦ Αγ. Νικολάου)

Ἐβράδιασεν.

‘Ο ἥλιος δύων ὅπισθεν τοῦ πευκοφύτου ὅρους ἔπειμπεν εἰς τάς
 ἀνατολικάς ἄκρας τῆς νήσου μας καί εἰς τά πρό τοῦ λιμένος νησίδια
 τάς τελευταίας του ἀκτίνας. Ἐλάμβανε μαζί του ὅλον τό εύφρόσυνον
 τῆς ἡμέρας θάλπος* καί ἀφηνεν εἰς τά βουνά τό δέν ἐκεῖνο τοῦ χει-
 μῶνος ἀπόγαιον*.

‘Ο λιμήν ἦτο ἀκίνητος ὡς λίμνη. Τρία ἀσπρα καΐκια ἤρχοντο βια-
 στικά ν’ ἀράξουν χάριν τῆς ἑορτῆς. Αἱ λέμβοι τῶν ἀλιέων ἔσπευδον
 καί αὐταί νά προσορμισθοῦν. Καὶ ἀπό τήν ἔξοχήν οἱ ποιμένες καί
 οἱ γεωργοί κατήρχοντο εἰς τήν πόλιν πρός τόν αὐτόν σκοπόν.

“Ηδη ἐνύκτωσε καὶ ἥρχισε νά σημαίνῃ ἡ ἀγρυπνία. ‘Ο γλυκύς
 τοῦ κώδωνος ἥχος ἐλάλει, ἐκελάδει ἐνόμιζες, τήν πανήγυριν.

Εἰς ὅποιανδήποτε νήσον καί ἀν ἀποβιθασθῆς, θ’ ἀπαντήσης
 τόν ναόν τοῦ Αγίου Νικολάου, μικρόν ἢ μέγαν, μέ μάρμαρα ἢ μέ

πλίνθους. 'Ο "Αγιος Νικόλαος είναι ό παππους του ναυτικού μας, ή γλυκυτέρα του ναύτου παραμυθία· τῶν θαλασσῶν ό "Αγιος.

Εἰς τήν ἀγρυπνίαν ἐπρεπεν ὅλοι νά παρευρεθοῦν, διότι ηὐτύχησαν νά πανηγυρίσουν τήν ἑορτήν του εἰς τό νησόν του, φέρει τό τάξιμόν του εἰς τόν "Αγιον. "Οταν είναι εἰς τό πέλαγος, εὐχεταὶ νά τύχῃ κατά τήν ἑορτήν εἰς τήν πατρίδα του, ν' ἀγρυπνήσῃ ὅλην τήν νύκτα. Καί ὅταν πάλιν ναυαγός εἰς μίαν σανίδα σωθῇ ή ὅταν εἰς ξηρόν βράχον ἀπό τά δόντια του θανάτου γλιτώσῃ, πρῶτα πρῶτα θά φέρῃ τό τάξιμόν του εἰς τόν "Αγιον, λαμπάδα μεγάλην ή ἀργυροῦν κανδήλιον, καί ὅτερον θά μεταβῇ εἰς τήν οἰκίαν του νά χαιρετίσῃ τήν μητέρα του ή τήν σύζυγόν του.

'Ιδού λοιπόν πάντες, γεωργοί καί ναῦται, συναθροίζονται τώρα εἰς τήν ἀγρυπνίαν, συνωστιζόμενοι ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνος του 'Αγίου Νικολάου, παλαιᾶς βυζαντινῆς ἀγιογραφίας, ὅλιγον μαυρισμένης ή ὑπό του χρόνου ή διότι ό ζωγράφος ἥθελησε διά τού σκιεροῦ χρώματος νά παραστήσῃ τό αὐστηρόν πρόσωπον του θαυματουργοῦ 'Αρχιερέως.

Καί ἀνάπτουν ὅλοι οἱ ναῦται τάς μεγάλας λαμπάδας, τάς ὅποιας εἶχον φέρει ἀπό τό ταξίδιον, καί λάμπει ή εἰκών καί λάμπει ή ἐκκλησία. 'Ακτινοβολεῖ τό πρᾶξον του 'Αγίου πρόσωπον ἐκ χαρᾶς, νομίζεις, ώς νά εὐχαριστεῖτο, διότι τήν στιγμήν ἐκείνην ἐβούτιζεν ό μικρός ναός ἀπό τήν φαιδράν ψαλμωδίαν τῶν ἀσμάτων καί τῶν ἐγκωμιαστικῶν ὕμνων, οἱ ὅποιοι μέ ίδιαιτέραν ἀγάπην ἐπανελάμβανον τό «"Αγιε Νικόλαε ! ».

Εὐχαριστοῦνται γύρω γύρω οἱ ναῦται ἀκούοντες τά ἀσματά καί προσβλέπουν ἀτενῶς* εἰς τήν εἰκόνα, κατάφορτον ἀπό τά ἀναθήματα*, μεταξύ τῶν ὅποιων διαπρέπουν ἀργυρᾶ μικρά πλοιάρια, πλοιαρχῶν ἀφιερώματα.

Κατά τάς στιγμάς ἐκείνας, ἐνόμιζες, ὅτι ή εἰκών προσελάμβανε θαυμασίαν κίνησιν καί ζωήν αἰφνίδιον. 'Ενόμιζες ὅτι ἐκινοῦντο οἱ ὄφθαλμοι του 'Αγίου καί ηὐλόγει ή χείρ τούς προσφιλεῖς του ναυτίλους καί ὅτι συχνά μετέβαλλεν ὄψιν τό γηραιόν του πρόσωπον.

*Αλλος ἐκ τῶν ἐκεῖ παρισταμένων, ἔχων εἰς τόν νοῦν του τήν παροιμιώδη του 'Αγίου Νικολάου ἐλεημοσύνην καί τήν πρόσ τούς πένητας συμπάθειαν, τόν ἔβλεπε γλυκύν καί μειδιῶντα. "Αλλος πάλιν

ἔχων εἰς τὸν νοῦν του, ὅτι κάποτε ὁ ἐπίσκοπος Νικόλαος, ἄγριος καὶ ἀπειλητικός, ἐμφανισθείς ἐκράτησε τοῦ δῆμίου τήν χεῖρα, ἔτοιμον νά θανατώσῃ τρεῖς ἄνδρας ἀθώους, συκοφαντηθέντας, τόν ἔβλεπεν εἰς τὴν εἰκόνα ἄγριον καὶ ἀπειλητικόν μέ πύρινα βλέμματα. Ὁ δέ ναύτης ἐκεῖνος, τοῦ ὅποίου ὁ "Ἄγιος ἔσωσε τό κλυδωνιζόμενον" σκάφος, ἔτοιμον νά καταποντισθῇ, ἐφαντάζετο αὐτόν ίστάμενον ἀτρόμητον ἐν τῇ πρύμνῃ καὶ βαστάζοντα κραταῖως* τό πηδάλιον, ἐνῷ ἡ εἰκὼν παρίστα αὐτόν καθήμενον ἐπί θρόνου καὶ εύλογοῦντα. Ἐκεῖνος δέ πάλιν ὁ ἐνθυμούμενος τήν στιγμήν, κατά τήν ὅποιαν ὁ "Ἄγιος βυθισθείς εἰς τήν θάλασσαν ἔσωσεν ἡμίπινκτον τόν ἀπό τοῦ πλοίου πεσόντα ναύτην, ἐνόμιζεν, ὅτι ἔβλεπε διάβροχον" τόν ιεράρχην καὶ δτὶ ἀπό τό λευκόν του γένειον ἔσταζεν ἀκόμη ἡ θάλασσα.

Τόσην ζωήν παράδοξον ἐλάμβανεν ἡ βυζαντινή εἰκὼν ἀπό τά πολλά ἐκεῖνα φῶτα καὶ τήν φαιδράν ψαλμωδίαν.

« Διηγήματα », τ. Β', σ. 49 κ.έ.

*Αλέξανδρος Μωραϊτίδης

ΤΟ ΒΛΟΓΗΜΕΝΟ ΤΟ MANTPI

Κάθε χρόνο ὁ "Άγιος Βασίλης τίς παραμονὲς τῆς Πρωτοχρονιᾶς γυρίζει ἀπό χώρα σέ χώρα κι ἀπό χωριό σέ χωριό, καὶ χτυπᾷ τίς πόρτες γιά νά δεῖ ποιός θά τόν δεχτεῖ μέ καθαρή καρδιά. Μιά χρονιά λοιπόν, πήρε τό ραβδί του καὶ τράβηξε. Ἡτανε σάν καλόγερος ἀσκητής, ντυμένος μέ κάτι μπαλωμένα παλιόρασα, μέ χοντροπάπουστα στά ποδάρια του καί μ' ἔνα ταγάρι περασμένο στόν ὄμο του. Γι' αὐτό τόν παίρνανε γιά διακονιάρη καὶ δέν τ' ἀνοίγανε τήν πόρτα. Ὁ "Άγιος Βασίλης ἔφευγε λυπημένος, γιατί ἔβλεπε τήν ἀπονιά τῶν ἀνθρώπων καὶ συλλογιζότανε τούς φτωχούς πού διακονεύουνε, ἐπειδῆς ἔχουνε ἀνάγκη, μ' ὅλο πού αὐτός ὁ ἴδιος δέν εἶχε ἀνάγκη ἀπό κανέναν, κι οὔτε πεινοῦσε, οὔτε κρύωνε.

Αφοῦ βιολόδειρε ἀπό δῶ κι ἀπό κεῖ, κι ἀφοῦ πέρασε ἀπό χῶρες πολλές κι ἀπό χιλιάδες χωριά καὶ πολιτεῖες, ἔφταξε στά Ἑλληνικά τά μέρη, πού 'ναι φτωχός κόσμος. Ἀπ' δόλα τά χωριά πρόκρινε τά πιό φτωχά, καὶ τράβηξε κατά κεῖ, ἀνάμεσα στά ξερά βουνά πού βρισκόντανε κάτι καλύβια, πεινασμένη λεμπεσουριά*.

Περπατοῦσε νύχτα κι ὁ χιονιάς βογκοῦσε, ἡ πλάση ἤτανε πολὺ

ἄγρια. Ψυχή ζωντανή δέν ἀκουγότανε, ἔξον ἀπό κανένα τσακάλι πού γάβγιζε.

‘Αφοῦ περπάτηξε κάμποσο, βρέθηκε σ’ ἔνα ἀπάγκιο πού ἔκοβε δ ἀγέρας ἀπό ’να μικρό βουνό, κι είδε ἔνα μαντρί κολλημένο στά βράχια. ”Ανοιξε τήν αὐλόπορτα πού ἤτανε κανωμένη ἀπό ἄγρια ρουπάκια* καί μπήκε στή μάντρα. Τά σκυλιά ξυπνήσανε καί πιάσανε καί γαβγίζανε. Πέσανε ἀπάνω του νά τόν σκίσουνε· μά, σάν πήγανε κοντά του, σκύψανε τά κεφάλια τους καί σερνόντανε στά ποδάρια του, γλείφανε τά χοντροπάπουτσά του, γρούζανε φοβισμένα καί κουνούσαιγε παρακαλεστικά τίς ούρές τους.

‘Ο “Αγιος σίμωσε στό καλύβι τοῦ τσομπάνου καί χτύπησε τήν πόρτα μέ τό ραβδί του καί φώναξε :

«Ἐλεῆστε με, χριστιανοί, γιά τίς ψυχές τῶν ἀποθαμένων σας ! Κι δ ḵριστός μας διασκόνεψε σάν ἦρθε σέ τοῦτον τόν κόσμο !».

‘Η πόρτα ἄνοιξε καί βγῆκε ἔνας τσομπάνης, παλικάρι ώς εἰκοσιπέντε χρονῶ, μέ μαῦρα γένια· καί δίχως νά δεῖ καλά καλά ποιός χτυπούσε τήν πόρτα, εἶπε στό γέροντα :

«Πέρασε μέσα στ’ ἀρχοντικό μας νά ζεσταθεῖς ! Καλή μέρα καί καλή χρονιά !».

Αὐτός ὁ τσομπάνης ἤτανε δ Γιάννης δ Μπάικας, πού τόν λέγανε Γιάννη Βλογγημένον, ἄνθρωπος ἀθῶος σάν τά πρόβατα πού βόσκαγε, ἀγράμματος ὀλότελα.

Μέσα στήν καλύβα ἔφεγγε μέ λιγοστό φῶς ἔνα λυχνάρι. ‘Ο Γιάννης, σάν είδε στό φῶς πώς δ μουσαφίρης ἤτανε γέροντας καλόγερος, πῆρε τό χέρι του καί τ’ ἀνασπάστηκε καί τό ὑβαλε ἀπάνω στό κεφάλι του. ”Υστερα φώναξε τή γυναίκα του, ώς εἴκοσι χρονῶ κοπελούδα, πού κουνούσε τό μωρό τους μέσα στήν κούνια. Κι ἐκείνη πῆγε ταπεινά καί φίλησε τό χέρι τοῦ γέροντα, κι εἶπε :

«Κόπιασε, παππού, νά ξεκουραστεῖς».

‘Ο “Αγιος Βασίλης στάθηκε στήν πόρτα καί βλόγησε τό καλύβι κι εἶπε :

«Βλογγημένοι νά σαστε, τέκνα μου, κι δλο τό σπιτικό σας ! Τά πρόβατά σας νά πληθαίνουν ώς τοῦ ὸώβ μετά τήν πληγήν καί ώς τοῦ Ἀβραάμ καί ώς τοῦ Λάβαν !” Ή εἰρήνη τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νά είναι μαζί σας !».

‘Ο Γιάννης ἔβαλε ξύλα στό τζάκι καί ξελόχισε* ἡ φωτιά.. ‘Ο

"Αγιος ἀπίθωσε σέ μιά γωνιά τό ταγάρι του, ὕστερα ἔβγαλε τό μπαλωμένο τό ράσο του κι ἀπόμεινε μέ τό ζωστικό του. Τόν βάλανε κι ἔκατσε κοντά στή φωτιά, κι ἡ γυναίκα τοῦ ἥθαλε καί μιά μαξιλάρα ν' ἀκουμπήσει.

"Ο "Αγιος Βασίλης γύρισε κι εἶδε γύρω του καί ξανάπε μέσα στό στόμα του :

« Βλογημένο νά 'ναι τοῦτο τό καλύβι ! ».

'Ο Γιάννης μπαινόβγαινε, γιά νά φέρει τό ?να καί τ' ἄλλο. 'Η γυναίκα του μαγείρευε. 'Ο Γιάννης ξανάριζε ξύλα στή φωτιά.

Μονομιᾶς φεγγοβόλησε τό καλύβι μέ μιάν ἀλλιώτικη λάμψη καί ἐφάνηκε σάν παλάτι. Τά δοκάρια σάν νά 'τανε μαλαμοκαπνισμένα, κι οἱ πυτιές* πού ἦτανε κρεμασμένες σάν νά γινήκανε χρυσά καντήλια, καί τά τυροβόλια κι οἱ καρδάρες καί τ' ἄλλα τά σύνεργα πού τυροκομοῦσε ὁ Γιάννης, λέσ κι ἦτανε διαμαντοκολλημένα. Καί τά ξύλα πού καιγόντανε στή φωτιά εύωδιάζανε σάν μοσκολίβανο καί δέν τρίζανε, δπως τρίζανε τά ξύλα τῆς φωτιᾶς, παρά ψέλνανε σάν τούς ἀγγέλους πού 'ναι στόν Παράδεισο.

'Ο Γιάννης ἦτανε καλός ἀνθρώπος, δπως τόν ἔφτιαξε ὁ Θεός. Φτωχός ἦτανε, είχε λιγοστά πρόβατα, μά πλούσια καρδιά : « Τῇ πιτωχείᾳ τά πλούσια ! ». "Ητανε σύτός καλός, μά είχε καί καλή γυναίκα. Κι δποιος τύχαινε νά χτυπήσει τήν πόρτα τους, ἔτρωγε κι ἔπινε καί κοιμότανε. Κι ἀν ἦτανε κοί πικραμένος, ἔβρισκε παρηγοριά. Γι' αὐτό κι ὁ "Αγιος Βασίλης κόνεψε στό καλύβι τους, ξημερώνοντας Πρωτοχρονιά, παραμονή τῆς χάρης του, κι ἔδωσε τήν εύλογία του.

Κείνη τή νύχτα τόν περιμέναν ὅλες οἱ πολιτεῖες καί τά χωριά τῆς οἰκουμένης, ὀρχόντοι, δεσποτάδες κι ἐπίσημοι ἀνθρῶποι, πλήν ἐκεῖνος δέν πήγε σέ κανέναν τέτοιον ἀνθρωπό, παρά πήγε στό μαντρί τοῦ Γιάννη τοῦ Βλογημένου.

Σάν βολέψανε τά πρόβατα, μπήκε μέσα ὁ Γιάννης καί λέγει στό γέροντα :

« Γέροντα, μεγάλη χαρά ἔχω ἀπόψε πού ἥρθες, ν' ἀκούσουμε κι ἐμεῖς κανένα γράμμα, γιατί δέν ἔχουμε ἐκκλησία κοντά μας, μήτε κάν ρημοκλήσι. 'Εγώ ἀγαπῶ πολύ τά γράμματα τῆς θρησκείας μας, κι ἀς μήν τά καταλαβαίνω, γιατί είμαι ξύλο ἀπελέκητο. Μιά φορά μᾶς ἥρθε ἔνας γέροντας 'Αγιονορίτης καί μᾶς ἄφησε τούτη τήν ἀγιωτική φυλλάδα, κι ἀν λάχει νά περάσει κανένας γραμματιζόύμενος

καμιά φορά, τόν βάζω και τή διαβάζει. Έγώ όλα τά γράμματα πού ξέρω είναι τρία λόγια πού τά 'λεγε ένας γραμματίζουμενος, πού έβγαζε λόγο στό χωριό, δυό ώρες άπόδω, κι άπό τίς πολλές φορές πού τά 'λεγε, τυπωθήκανε στή θύμησή μου. Αύτός ό γραμματικός έλεγε καί ξανάλεγε : "Σκώνιτι ού μήτηρ του κί τούν άνιστάζιτι κί τού λέγε" : Τέκνου μου ! Τέκνου μου ! ". Αύτά τά γράμματα ξέρω... ».

"Ητανε μεσάνυχτα. 'Ο άγέρας βογκούσε. 'Ο "Αγιος Βασίλης σηκώθηκε άπάνου και στάθηκε γυρισμένος κατά τήν άνατολή κι έκανε τό σταυρό του τρεῖς φορές. "Υστερα έσκυψε καί πήρε άπό τό ταγάρι του μιά φυλλάδα κι είπε :

« Εύλογητός ό Θεός ήμῶν πάντοτε, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων ! ».

'Ο Γιάννης πήγε καί στάθηκε άπό πίσω του καί σταύρωσε τά χέρια του. 'Η γυναίκα βύζαξε τό μωρό καί πήγε κι έκείνη καί στάθηκε κοντά στόν ἄντρα της.

Κι ό γέροντας είπε τό « Θεός Κύριος » καί τ' άπολυτίκιο τῆς Περιτομῆς « Μορφήν ἀναλλοιώτως ἀνθρωπίνην προσέλαβες », χωρίς νά πεῖ καί τό δικό του τ' άπολυτίκιο, πού λέγει : « Εἰς πᾶσαν τήν γῆν ἐξῆλθεν ό φθόγγος σου ». "Εψελνε γλυκά καί ταπεινά, κι ό Γιάννης κι ή Γιάνναινα τόν ἀκούγανε μέ κατάνυξη καί κάνανε τό σταυρό τους. Κι είπε ό "Αγιος Βασίλης τόν ὄρθρο καί τόν κανόνα τῆς ἑορτῆς « Δεῦτε λαοί, ἀσωμεν », χωρίς νά πεῖ τό δικό του κανόνα « Σοῦ τήν φωνήν ἔδει παρεῖναι, Βασίλειε ». Κι ύστερα είπε όλη τή λειτουργία κι έκανε άπόλυση.

Καθίσανε στό τραπέζι καί φάγανε, ό "Αγιος Βασίλειος ό Μέγας, ό Γιάννης ό Βλογημένος, ή γυναίκα του κι ό μπαρμπα - Μάρκος δ Βουβός, πού τόν είχε συμμαζέψει ό Γιάννης καί τόν βοηθούσε.

Καί, σάν άποφάγανε, έφερε ή γυναίκα τή βασιλόπιτα καί τήν έβαλε άπάνω στό σοφρά. Κι ό "Αγιος Βασίλης πήρε τό μαχαίρι καί σταύρωσε τή βασιλόπιτα κι είπε :

« Εἰς τό όνομα τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ 'Αγίου Πνεύματος ! ».

Κι έκοψε τό πρῶτο τό κομμάτι κι είπε : « τοῦ Χριστοῦ », έκοψε τό δεύτερο κι είπε : « τῆς Παναγίας », κι ύστερα έκοψε τό τρίτο καί δέν είπε : « τοῦ 'Αγίου Βασίλειου », άλλα είπε : « τοῦ νοικοκύρτη τοῦ Γιάννη τοῦ Βλογημένου ! ».

Πετάγεται ό Γιάννης καί τοῦ λέγει :

« Γέροντα, ξέχασες τόν 'Αι - Βασίλη ! ».

Τοῦ λέγει ό "Άγιος :

«'Αλήθεια, τόν ξέχασα ! ».

Κι ἔκοψε ἔνα κομμάτι κι εἶπε :

« Τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Βασιλείου ! ».

"Υστερα ἔκοψε πολλά κομμάτια, καί σέ κάθε ἔνα πού ἔκοβε ἔλεγε : « τῆς νοικοκυρᾶς », « τοῦ μωροῦ », « τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Μάρκου τοῦ μογιλάλου »*, « τοῦ σπιτιοῦ », « τῶν ζωντανῶν », « τῶν φτωχῶν ».

Λέγει πάλι ό Γιάννης στόν "Άγιο :

« Γέροντα, γιατί δέν ἔκοψες γιά τήν ἀγιοσύνη σου ; ».

Τοῦ λέγει ό "Άγιος :

«"Εκοψα, εὐλογημένε ! ».

Μά ό Γιάννης δέν κατάλαβε τίποτα, ό καλότυχος !

"Εστρωσε ḥ γυναίκα, γιά νά κοιμηθοῦνε. Σηκωθήκανε νά κάνουνε τήν προσευχή τους. Ο "Άγιος Βασίλης ἄνοιξε τίς ἀπαλάμες του κι εἶπε τή δική του τήν εύχή, πού τή λέγει ό παπάς στή λειτουργία :

« Κύριος ό Θεός μου, οῖδα ὅτι οὔκ είμι ἄξιος, ούδε iκανός, ίνα ὑπό τήν στέγην εἰσέλθης τοῦ οἴκου τῆς ψυχῆς μου... ».

Σάν τελείωσε τήν εύχή κι ἐτοιμαζόντανε νά πλαγιάσουνε, τοῦ λέγει ό Γιάννης :

«'Εσύ, γέροντα, πού ξέρεις τά γράμματα, πές μας σέ ποιά παλάτια ὅραγες πῆγε ἀπόψε ό 'Αι - Βασίλης ; Οι ὀρχόντοι κι οι βασιλιάδες τί ἀμαρτίες μπορεῖ νά 'χουνε; 'Εμεῖς οἱ φτωχοί είμαστεν ἀμαρτωλοί καί κακορίζικοι, ἐπειδής ἡ φτώχεια μᾶς κάνει νά κολαζόμαστε ! ».

Ο "Άγιος Βασίλης δάκρυσε. Σηκώθηκε πάλι ἀπάνω, ἄπλωσε τίς ἀπαλάμες του καί ξαναεἴπε τήν εύχή του ἀλλιώτικα :

« Κύριε ό Θεός μου, οῖδας ὅτι ό δοῦλός σου 'Ιωάννης ό ἀπλοῦς ἐστιν ἄξιος καί iκανός, ίνα ὑπό τήν στέγην αὐτοῦ εἰσέλθης, ὅτι νήπιος ὑπάρχει, καί τῶν τοιούτων ἐστίν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν... »..

Καί πάλι δέν κατάλαβε τίποτα ό Γιάννης ό καλότυχος, ό Γιάννης ό Βλογημένος.

«"Εργα », τ. Α'

Φώτης Κόντογλου:

Τ Α Φ Ω Τ Α

‘Ο κόλπος ἔκτείνεται εύρυς, μέ ανοικτόν τό στόμιον αύτοῦ, ἀπό τοῦ ὅποίσου ἔρχεται τοῦ μεγάλου πελάγους ἢ βαθεῖα ἀναπνοή.

Πρωὶ καὶ σκεπαστός ὁ δρίζων, συννεφιά, ἀπειλή ὕδατος ἄνωθεν, οἰμωγή* κύματος κάτωθεν.

Σκοτεινή ἡ ὅψις τῶν νεφῶν, βαρεῖα ὡς κατηφές πρόσωπον, ἔτοιμον εἰς δάκρυα. Ἀνώμαλη ἡ ράχις τοῦ νεροῦ, ἔξογκουμένη ὡς στήθη φουσκώνοντα ἐκ πόνου. Καὶ ἐπάνω εἰς αὐτήν, σειόμενα, γοοῦντα καΐκια, τράτες, βάρκες, συμφυρμός σκοινιῶν, κατάρτια, ξάρτια. Καὶ παρέκει ξυλίνη ἀποβάθρα πτωχική, ριγμένη εἰς τά κύματα.

Πίσω, δῶθε κεῖθε μές στή ρεματιά σπιτάκια σκαρφαλώνουν πταστρικά, λευκά, νανοφυῆ* σπίτια χωρικῶν, σπιτάκια νησιώτικα μέ παραθυράκια πράσινα, κεραμίδια κόκκινα, αὐλόγυρους μικρούς, περιποιημένους καὶ φραχτίσες ἀγκαθιῶν καὶ γαριφάλων φυλλαράκια καὶ λαχανικά. Ποῦ καὶ ποῦ περικοκλάδες καὶ κισσοί σκαρφαλώνοντες στούς τοίχους, βλέπουν ἀνοιχτά τή θάλασσα τήν ἄγρια καὶ τήν ἀπέναντι στεριά. Καὶ γύρω βουνάκια πεύκων, εἰς τά ὅποια τά σπιτάκια ἀκουμποῦν, στηρίζουν τά πλευρά των, προφυλάσσονται ἀπό τόν ἄνεμον, σμιγμένα, στριμωγμένα, μέ τούς στενούς των τούς δρομάκους, ἀλληλοζεσταίνονται.

Κι ἐπάνω στή σκαλίτσα - ἀποβάθρα σάν βαρύ, γιά πή μικρή αὐτή σανιδένια γεφυρούλα, ὅπου δένουν τά παλαμάρια τους οἱ τράτες καὶ ἀράζουν οἱ βαρκοῦλες, μαζωμένο τό χωριό : Παπάς μαυροφορῶν, λευκογένης καὶ μέ ἀργυρούς βοστρύχους*, ἀπλωμένους ἐπάνω εἰς τό μελανόν ροῦχον, ὅπως μπροστά του εἰς τό κῦμα ὁ ἀφρός, ὅπως τριγύρω του τό χιόνι στά βουνά. Ζέσκεπτος μέ σταυρό εἰς τό δεξί, τό καλυμματύχι εἰς τό ἄλλο. Παλικάρια ἀπὸ δῶ καὶ ἀπό κεῖ. Ζωνάρια. Βράκες. Κοῦκοι. Οἱ γυναίκες πίσωθε μέ χρωματιστά τσεμπέρια, κεντητά πουκάμισα καὶ κοντογούνια, πρόσωπα ροδισμένα, ἡ Ἑλλάδα τοῦ ἀγροῦ, τῆς θαλάσσης, τοῦ ὅρους, μυροβιολοῦσεν ἀπό τήν ἀλμηνή* κι ἀπό τήν δρόσον τῆς αὐγῆς. “Ἄχνα λαμπάδων τρέμουσα, παλλομένη, μισοσβήνουσα τήν πνοήν τήν πρωινήν. Φωναί παιδιῶν λεπταί καὶ δροσεραί, ψάλλουσαι δίσμα ἥρεμον, βραδύ, ἐφαρπαζόμενον καὶ σβῆνον :

«Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου σου, Κύριε,
ἡ τῆς Τριάδος ἐφανερώθη προσκύνησις».

Ἐτελείωσεν δὲ ψαλμός δὲ Ἱερός. ‘Ο γέρων παπάς ὑψώσε τό χέρι.
‘Ο μέγας σταυρός, περιαχθείς* μέ δύναμιν, διέγραψε κύκλον στόν
ἀέρα, ἔπεσε στήν θάλασσαν, κατεπόθη* ἀπ’ αὐτήν, ἐξηφανίσθη εἰς
τό βάθος τοῦ νεροῦ. Τό πνεῦμα ἐφύσησεν, δὲ πόντος ἐταράχθη ἐκ
βαθέων.

Τέσσαρες δὲ πέντε παφλασμοί ἡκούσθησαν αἱ φνίδιοι, τέσσαρα
πέντε σώματα ἔξωρηματαν καὶ ἐβούτηξαν. Καί ὑπὸ τό κῦμα τά κορμιά
τῶν παλικαριῶν πλέουν καὶ τινάσσονται, τά πόδια των λακτίζουν,
οἱ βραχίονες ἐκτείνονται, ψάχνουν καὶ ζητοῦν. Ἐκτοπίζουν τά νερά
καὶ συγκυκοῦν* τόν βοῦρκον κι ἀνεγείρουν τόν ἀφρόν. Ἔνας ἔξαφνα
νιώθει νά φεύγῃ κάτι ἀπό τά δάχτυλα. Τό ἀδράχνει, τό χουφτώνει κι
ἐπιφαίνεται*. Τρίτων* ὑψῶν τήν χεῖρα καὶ προτείνων τόν λαιμόν,
περιρρεόμενος ἀπό τό σταλάζον ὑδωρ. Μέ δυσό ἀπλωτές ἐφαγε τό
διάστημα, παρεμέρισε τό κῦμα, ἔφθασε στή σκαλούλα, ὠρθώθη
ὑψηλός καὶ ἐπιβάλλων, ὑπό τό δύμα τοῦ ούρανοῦ, τοῦ πελάγους καὶ
τοῦ πλήθους, ἔμπροσθεν τοῦ ἀκινήτου, ἀσκεποῦς καὶ καραδοκοῦντος*
ἴερέως καὶ τοῦ ἐνεχείρισε τόν μέλανα καὶ θαλασσόβρεκτον σταυρόν.

‘Ο λειτουργός ἀνέλαβε τό ὑπόσταζον ξύλον, τό ἐσήκωσεν,
ἐκαλύφθη ἐπισήμως καὶ τό ἔτεινε πρός τόν πλησιέστερον ἀγρότην.
Ἐκεῖνος ἔσκυψε ταπεινῶς καὶ μέ τό κεφάλι ἀσκεπές, τό φέσι του στό
χέρι, ἐκόλλησε τά χείλη του ἐπάνω, ἔπειτα ἐπί τῆς χειρός τοῦ ἰερέως
τῆς δασείας. Κατόπιν ἀνηγέρθη, ἔκαμε τόν σταυρόν του καὶ παρε-
μέρισε.

‘Ἄλλος τόν διεδέχθη παρομοίως κι ἄλλος, δόλο τό χωριό, γυναῖ-
κες κι ἄντρες, εἰς μακράν μακράν σειράν. Καί ὑπό τῶν κυμάτων τά
ραντίσματα καὶ ὑπό τήν ψιχάλαν τῶν συννέφων, εἰς τό κρύο τῆς
αύγης, ἡ παρέλασις βαστᾷ καὶ συγκινεῖται καὶ θροεῖ καὶ ἐξελίσσε-
ται, ἐτοῦτος διαδεχόμενος ἐκεῖνον, εἰς σταυρούς, χαιρετισμούς, « βοή-
θειά σας », « χρόνια πολλά », « πάντα μέ τό καλό », « ἡ εὐχή σου,
Δέσποτα ».

Τό νερό ἐδέχθη τό φέρον τήν γαλήνην σύμβολον. Θά στερεώσῃ
δὲ ὁρίζων. Κι ἐνῷ ἡ τελευταία χωρική φιλεῖ κοκκινίζουσα τοῦ γέροντος
τό χέρι, δέκα εἴκοσι βραχίονες ἔλυσαν ἐν ριπῇ τά παλαμάρια καὶ δυό

πανιά, λευκότερα ἀπό τό κῦμα, φρίσσοντα στοῦ ἀνέμου τήν πνοήν, φεύγουν ἥδη ἐκεῖ κάτω πρός τόν πόντον τόν εύρυν.

Περιοδ. « Νέα Έστια »

Μιχαήλ Μητσάκης

ΦΤΩΧΟΣ ΑΓΙΟΣ

"Οταν ἦμεθα παιδία, μή ἔχοντες τί νά κάμωμεν, διότι τό χωρίον μας δέν είχεν ἄφθονα τά μέσα ψυχαγωγίας, συνωδεύομεν πολλάκις τάς μητέρας καί τάς θείας μας εἰς ἐκδρομάς ἀνά τούς ἀγρούς καί τούς ἐλαιῶνας ἡ διημερεύομεν εἰς γραφικούς ὅρμους παρά τούς ἀμμώδεις καί ἀσπίλους αἰγιαλούς, ἀπλῶς καί μόνον διά νά παρενοχλῶμεν καί χασομεροῦμεν μέ τάς ἀταξίας μας τάς φιλεργούς γυναίκας, τάς ἀσχολουμένας εἰς τό λεύκασμα τῶν θύμονῶν.

Ἐάν γειτόνισσά τις είχε τάξιμον ν' ἀνάψῃ τά κανδήλια τοῦ δεῖνος ἀγροτικοῦ ἀγίου, χάριν τοῦ ξενιτεύοντος καί θαλασσοποροῦντος συζύγου της, ἐάν ἀγαθός τις ἱερεύς μετέβαινε νά λειτουργήσῃ εἰς ἔξωκλήσιον, διεφεύγομεν τήν ἐπίβλεψιν τῶν γονέων μας καί ἐτρέχομεν ἐθέλονταί κατόπιν τῶν εὐλαβῶν προσκυνήτριῶν, αἰτινες ἔξεπλήττοντο, αἱ ἴδιαι ἀνακαλύπτουσαι ἡμᾶς συνοιδοπόρους, χωρίς ἄλλο ἐφόδιον εἰμή δλίγον δρότον, ὃν εἶχομεν κλέψει ἀπό τό ἔρμαριον τῆς πατρῷας οἰκίας.

Ἡ ἔξοχωτέρα τῶν ἐκδρομῶν τούτων ἦτο εἰς τό Κάστρον, τήν παλαιάν πόλιν τῆς νήσου, ἐρημωθεῖσαν μετά τό 1821.

Τό Κάστρον τούτο ἦτο ἀληθής φωλεά γλάρου, βράχος ἔξεχων ὑπέρ τάς ἐκατόν δρυγιάς ύπερβαν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καί διά στενοῦ λαιμοῦ συνδεόμενος μέ τήν ξηράν, μεθ' ἣς συγκοινωνεῖ διά κινητῆς ξυλίνης γεφύρας.

Γράφω ἀπλῶς τάς ἀναμνήσεις καί ἐντυπώσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας μου, δέν λέγω δέ ύπερβολήν βεβαιῶν, ὅτι τό μέρος ἐκεῖνο ἦτο μία τῶν ἀγριωτέρων τοποθεσιῶν, ὅσαι ἀπαντῶνται εἰς τά εὐκρατῆ κλίματα καί τάς μειδιώσας ἡμῶν παραλίας.

Ἡ σημερινή κώμη, ὅπου συνωκίσθησαν μετ' ἄλλων ἀποίκων

οἱ συμπατριῶται μου, κείται εἰς εὐλίμενον μεσημβρινόν τοπίον. Τό παλαιόν Κάστρον ἡτο κατά τήν βορειοτάτην ἐσχατιάν, εἰς ἄβατον καὶ ἀπρόσιτον μέρος, καὶ δύο ἐπιπροσθοῦντα αὔτοῦ νησίδια, βράχοι ἐπίσης χθαμαλώτεροι τοῦ πρώτου, οὐδόλως ἵσχυον νά τό σκεπάσουν ἀπό τοῦ ἀνέμου. Ἐπί τῶν νησιδίων ἐκείνων, οὐδὲ δράκα χώματος ἔχόντων, ἐφύετο παραδόξως εἶδος ἀγρίας κράμβης, ὑπόπτικρον, ἀλλ' εὐχυμότατον ἔδεσμα, καὶ πολλοί πολλάκις ἐκινδύνευον τὴν ζωήν των ἀγωνιζόμενοι νά τό συλλέξωσιν ἐπί τοῦ ἀπορρῶγος βράχου. Τρομερὸν ἐπάγγελμα, ὡς λέγει ὁ Ἀγγλος τραγικός.

Τόσον κραταιός ἐπνεεν δι βορρᾶς εἰς τό μέρος ἐκεῖνο, ὥστε τά δένδρα μαστιζόμενα ἐκάμπτοντο καὶ καθίσταντο ραχιτικά ὑπό τήν πνοήν του, μόνον δέ τινες ἔρπυστικοι θάμνοι, προσφυόμενοι εἰς τάς πτυχάς τοῦ ἔδαφους, εύρισκον οἰκτρόν ἄσυλον.

Ἐκεῖνο, ὅπερ δυσκολευόμενος νά νοήσῃ σήμερον δι ἐπισκέπτης ἴσταται ἀπορῶν, εἶναι πῶς κατώρθωσαν ἄνθρωποι νά ζῶσιν ἐπί τοῦ ἀνύδρου καὶ ὀξείνου ἐκείνου βράχου, ἀλλ' ἡ συνελαύνουσα καὶ προσβιάζουσα αὐτούς ἡτο προδήλως ἡ ἀνάγκη. Ο φόβος τῶν Ἀλγερίνων, τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Τούρκων τούς συνεπίζει καὶ τούς ἐστοίβαζεν ἐπί τῆς φύσει ἀπορθήτου ἐκείνης κόγχης.

Ἐντός λοιπόν καὶ πέριξ τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου φρουρίου ἐσώζοντο εἰσέτι, ὅτε ἦμην παιδίον, περὶ τά τριάκοντα παρεκκλήσια, λείψανα εύσεβοῦς παρελθούσης ἐποχῆς· τά πλεῖστα τούτων ἥσαν ἐρείπια, ἀλλα μέ τούς τέσσαρας τοίχους ὄρθούς καὶ ἀλλα σεσυλημένα τά ιερά καὶ τάς εἰκόνας, δλίγα μόνον ἐλειτουργοῦντο ἀκόμη. Τούτων τινά ὑψοῦντο γραφικῶς ἐπί ὑπερηφάνων βράχων καὶ ἐπί σκοπέλων παρά τόν αἰγιαλόν, ἐν τῇ θαλάσσῃ, χρυσιζόμενα τό θέρος ὑπ' ἀπλέτου φωτός, βρεχόμενα τόν χειμῶνα ὑπό τῶν κυμάτων, ἀτινα μαινόμενος Βορρᾶς ἐτάραστε καὶ ἀνετίναζεν, δργώνων ἀνενδότως τό πέλαγος ἐκεῖνο, σπείρων εἰς τούς αἰγιαλούς ναυάγια καὶ συντρίμματα, ἀλέθων τούς γρανίτας εἰς ἄμμον, ζυμώνων τήν ἄμμον εἰς βράχους καὶ σταλακτίτας, ἐκλικιμίζων τόν ἀφρόν εἰς ἀκτινωτούς ραντισμούς.

Βαθὺς καὶ ἀτέρμων ἔχετείνετο δι ὄριζων, εύρεται καὶ ἀχανής ἡ πλοῦτο ἡ θάλασσα. Ἀλλ' ὅποια ἀνηλεής τρικυμία ἐθόλωνεν ἐκεῖνον καὶ συνετάραστε ταύτην κατά τάς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος! Ἐκεῖθεν ἡδύνατό τις ν' ἀπολαύσῃ πράγματι τό αἰσθημα τοῦ ὑψηλοῦ, οἴον

μόνος δ ἐν ἀσφαλείᾳ θεατής ἀπό τοῦ ὑψους ἀπορρῶγος ἀκτῆς δύναται νά ἔκτιμησῃ.

Εἰς τό μέρος λοιπόν τοῦτο ἔτρεχον ἑκάστοτε μετά τῶν ὅμηλίκων μου, κατά τάς ἑορτάς μάλιστα, ὅταν ἐτελοῦντο πανηγύρεις. Καί ἔβλεπες διά μιᾶς τό ἔρημωμένον μέρος ζωοποιούμενον καί λαμβάνον χαρωπήν ὄψιν, καί αἱ ἀπό μακρῶν χρόνων σιγώσαι ἦχοι ἥρχιζον ν' ἀντιλαλῶσι τάς φαιδράς κραυγάς τῶν παιδίων, καί τὴν χελιδονώδη λαλίάν τῶν νεαρῶν γυναικῶν.

'Οσάκις μικρός τις σύντροφός μας ἔξετέλει διά πρώτην φοράν τήν εύσεβη προσκύνησιν (διότι ἕκαστος ἡμῶν ἀνετρέφετο μέ τήν ἴδεαν τοῦ Κάστρου καί ἐδειματοῦτο μέ τάς εἰκόνας τῶν ἐν αὐτῷ ἐπιδημούντων ἀπειραρίθμων φασμάτων), ἡ πρώτη φιλάδελφος φροντίς μας ἦτο, παραφυλάττοντες τήν ὡραν, καθ' ἣν θά εἰσειρπε χάσκων καί τεθηπώς εἰς τόν ὑποσκότεινον πυλῶνα, νά κτυπήσωμεν, διά τό καλορίζικον, τήν κεφαλήν του ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς πύλης ἐπιφωνῦντες : Σιδεροκέφαλος !

Οἱ πλεῖστοι ὅμως ἔξι ἡμῶν ἄφατον εὔρισκον τέρψιν εἰς τό νά κρούωσι μανιωδῶς τούς ραγισμένους παλαιούς κώδωνας τῶν δύο ἢ τριῶν ναΐσκων, τῶν σωζομένων ἀκόμη ἐντός τοῦ φρουρίου, ἀμιλλώμενοι τίς νά διαρρήξῃ αὐτούς μίαν ὡραν ἀρχύτερα, μεθ' ὅλας τάς διαμαρτυρίας τοῦ ἀγαθοῦ ἱερέως καὶ τό ἐπισειόμενον μαστίγιον τοῦ κλητῆρος τῆς δημαρχίας ἢ τοῦ χωροφύλακος.

Προσέτι δέ είχον τήν συνήθειαν, μικροί βάνδαλοι τίνες ἔξι ἡμῶν (πῶς νά τό γράψω ;), νά καταρρίπτωσι διά πυγμῶν καί λακτισμάτων τούς ὀλίγους τοίχους τῶν οἰκιῶν, ὅσοι ίσταντο ἀκόμη ὅρθιοι, ἀνεκλάλητον ἡδονήν εύρισκοντες εἰς τό νά ρίπτωσι τούς λίθους τούτους εἰς τό πέλαγος, τό ἀπλούμενον βαθύ καί βούζον μανιωδῶς κάτωθεν τοῦ μεγαλοπρεποῦς βράχου, ὅπόθεν μακραί παρήρχοντο στιγμαί, ἔως οῦ ἀκουσθῆ καί φθάσῃ εἰς τά ὡτα ἡμῶν ὑπόκωφος δι πλαταγισμός τῆς πτώσεως τῶν συντριμμάτων τούτων.

Τρεῖς ἢ τέσσαρες ὄδοι ἔφερον ἀπὸ τῆς νεωτέρας πολίχνης εἰς τό Κάστρον. Τούτων ἡ κυριωτέρα ὧνομάζετο : δι μεγάλος δρόμος.

Ο δρόμος οὗτος, ἀφοῦ διήρχετο διά πολλῶν τοποθεσιῶν, ὃν ἑκάστη εἶχε τήν ίστορίαν της καί τάς περί φαντασμάτων καί νεραΐδων παραδόσεις της, ἔφθανεν εἰς μέρος τι ἀρκούντως ὑψηλόν, ἀπο-

τελοῦν ζυγόν μεταξύ δύο κορυφῶν τῆς νήσου. Ἡ θέσις αὕτη ὡνομάζετο Σταυρός.

Ἴσταντο τῷ ὄντι ἐκεῖ, πρᾶγμα συνηθέστατον ἀλλως, οὐχί σταυρός, ἀλλά τρεῖς ξύλινοι σταυροί παμπάλαιοι, ὃν ὁ χρόνος καὶ αἱ καταιγίδες εἶχον ἔξαλείψει τὸ ἐρυθρόν ἐπίχρισμα. Οἱ εἰς τούτων ἴστατο ἔξι ἀνατολῶν, ὁ δεύτερος ἔβλεπε πρός ἀργέστην καὶ ὁ τρίτος πρός λίβαν.

Ἐκατόν βήματα ἀπωτέρω, ὅπου ἡ ὁδός ἐκατηφόριζε καὶ ἐτρέπετο πρός τὸ Κάστρον, ἡμισείας ὥρας δρόμου ἀπέχον ἀκόμη, τὸ ἔδαφος ἦτον ὅλον κοκκινόχωμα ἐν μέσῳ ἑρεικῶν καὶ σχοινῶν, αἱ δέ μάμμαι καὶ προμάμμαι μας διηγοῦντο ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο, ἔχον ἀσυνήθη κοκκινωπόν χροιάν, ἔξεπεμπε προσέτι εὐωδίαν ἀνεξήγητον.

Ἴσως εἴπη τις ὅτι ἡμεθα καὶ ἡμεῖς « ἀκροαταί τῶν ἔργων, θεαταί δέ τῶν λόγων » (ἀλλος ἂς διορθώσῃ « ὀσφρανταί τῶν λόγων », ἀν θέλη), ἀλλά τό βέβαιον εἶναι ὅτι ἐφαίνετο καὶ εἰς ἡμᾶς ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο πράγματι εὐωδίαζεν.

Ἀνθρωπος εἶχεν ἀγιάσσει ἐκεῖ, ἔλεγον. Πῶς ; πότε ; Μέ τήν ἐπιπόλαιον παιδικήν περιέργειαν δέν ἔξητασα ἀρκετά καὶ δέν ἡδυνήθην νά τό μάθω. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ παράδοσις ἔμεινεν ἀμυδρά καὶ τά καθέκαστα ἀπωλέσθησαν. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ὀλλά καὶ τό ὄνομα τοῦ μάρτυρος ἐκείνου παρεδόθη εἰς λήθην. Κατά τό κοινόν δέ λόγιον « φτωχός ἄγιος δοξολογία δέν ἔχει ».

Παρῆλθον πολλά ἔτη ἕκτοτε. Τῷ 1872, εἰκοσαετής ὥν, ἔτυχε νά μεταβῶ καὶ νά διατρίψω ἐπί τινας μῆνας ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἐγνώρισα ἐκεῖ ἔντιμον συμπατριώτην ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀποδημοῦντα. Μετ' ἀφελείας καὶ ἀνευ στόμφου ὁ ἀνήρ οὗτος μ' ἐδίδαξε πολλά, μοί διηγήθη δέ καὶ πολλάς ἀρχαίας παραδόσεις τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς μας.

Ἐνεθυμήθην τότε νά τόν ἔρωτήσω ἀν ἐγνώριζέ τι περί τῆς παραδόξου ἐκείνης εὐωδίας, ἢ ἀν ἥκουσε περὶ τοῦ ἀνδρός, ὅστις εἶχεν ἀγιάσσει πλησίον τῶν Τριῶν Σταυρῶν· μοί διηγήθη δέ τάξις :

Ἐγερθείς περί ὅρθρον βαθύν ὁ πτωχός Τσόμπανος, ὁ βόσκων ὀλίγας αἴγας καὶ μανδρίζων αύτάς εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν

Σταυρῶν, ἡμελξε τάς αἰγάς του καί, ἀφυπνίσας τόν παραγιόν του, τόν ἔστειλε νά φέρη τήν καρδάραν πλήρη εἰς τό χωρίον, πρός τόν κολίγαν του, τόν προεστόν, καί νά γυρίσῃ γλήγορα δπίσω. Ἐὰν ίδη καὶ ἄργούν ν' ἀνοίξουν τήν γέφυραν, τοῦ εἶπε νά κράξῃ τόν φύλακα, τόν πυλωρόν, καί ν' ἀνεβάσῃ τό γάλα μέ τό παλάγκο εἰς τό Κάστρον ἐπάνω. Ἀλλά νά μή φύγη, πρίν λάβη εἴδησιν ἀπό τόν κύρῳ Ἀναγνώστην, τόν προεστόν, τόν κολίγαν του, μή τυχόν ἥθελε νά τοῦ παραγγείλη τίποτε. Ο παῖς ἐπέταξε τήν κάπαν του, ἐνίφθη μέ τήν στάμναν, ἐσφογγίσθη μέ τά μανίκια τοῦ ὑποκαμίσου του, ἥρπασε τήν καρδάραν καί ἔφυγε τρέχων.

Είτα, ὅφου ἐνέβαλε τό πολύ γάλα εἰς μέγαν λέβητα καί ἔρριψεν ἀφθονον ἄλας ἐντός, ἐξ ἑκείνου τό δποῖον μόνος του ἐμάζευεν ἀπό ἀκρογιαλιά εἰς ἀκρογιαλιά, τρέχων ἐπάνω εἰς τούς βράχους, ὅπου ἔβγαζε κογχύλια καί πεταλίδας, ὁ αἰπόλος ἦναψε πῦρ καί ἡσχολείτο νά τό βράστη, καθότι ἐπρόβλεπεν ὅτι θὰ εύρισκετο εἰς τήν ἀνάγκην νά γευματίσῃ ὁ ἴδιος μέ γάλα, πρᾶγμα δυσάρεστον, ἐάν, ώς ἦτο λίαν πιθανόν, ὁ κολίγας του ὠλιγώρει νά τοῦ στέλη «κανένα ἄρμυρό ψάρι». Διότι αύτός ὁ αἰπόλος δὲν ἦτο ἀπό ἑκείνους πού γίνονται φόρτωμα εἰς τούς ἄλλους, καί ἀν ὁ κολίγας δὲν εἶχε τήν καλήν διάθεσιν, αύτός δέν θά ἕριχνε τήν ὑπόληψίν του διά νά τόν κάμη στανικῶς νά τόν φιλέψῃ ἡ ἄρμυρό ἡ ἄλλο τίποτε, ἃς ποῦμε. "Ἄλλοι ὅμως εύρισκουν, τρόπον τινά, τό μέσον νά τά ἔχουν καλά μέ τόν κολίγα, κι ἐνώ τά ἀρνάκια τά μισακά, κατά κανόνα, ὁ ἀετός τά τρώγει, ἀν καί τά δικά τους τίποτε δέν παθαίνουν, αύτοί καί πάλιν, νά χουμε καλή ψυχή, τά καταφέρνουν μιά χαρά! Καί νά ἦτο τούλαχιστον ἀρκετόν τό γάλα, διά νά πήξη τυρόν ἡ μυζήθραν, ὑπομονή! "Αλλ' ὀργή Θεού εἶχε πέσει τό ἔτος ἑκείνο εἰς τά βοσκήματα. Τά πράματα τά μισά τοῦ εἶχαν ψιφήσει· δλίγες μόνον γαλάρες τοῦ ἐμειναν· ὅλο καί στέρφες. Δέν ἔκαμε ὁ Θεός καλόν καιρό νά βγάλῃ (ἡ γῆ) χορταράκι, νά βοσκήσουν τά πράματα. Τί σέ κάμουν τά καημένα τά πράματα!

Είτα ὁ πτωχός Τσόμπανος ἥρχισε νά σοβῇ τό αἰπόλιον, ἐξάγων τά ζῶα πρός νομήν εἰς τήν παρακειμένην κοιλάδα — Τσού! τσού! στέρφα! ἔ! ψαρή! ὅι! ὅι!

Μόλις προέβη δλίγα βήματα, καί ίδού δύο ἄγνωστοι ἄνθρωποι παρουσιάζονται ἐνώπιόν του καί τοῦ κόπτουσι τόν δρόμον. Ἐφό-

γουν ἀσυνήθη περιβολήν, καί τό ἥθος των ἐφαίνετο ὅχι πολὺ ἄγριον, ἀλλ' ὁπωσδοῦν ἀλλόκοτον. Ὁ βοσκός δέν ἐφοβήθη, ἔξεπλάγη μόνον.

‘Ο μικρός σκύλαξ, προπηδήσας εἰς ὑπάντησίν των, τούς ὑπεδέχθη μέ δργίλους ύλακάς.

Καί οἱ δύο ἔχαιρέτησαν τόν αἰπόλον, φέροντες τήν χεῖρα εἰς τό στῆθος, εἴτα εἰς τό μέτωπον.

‘Ο εἰς τῶν δύο ξένων, δι πρεσβύτερος, ἀποταθείς πρός τόν ἄγροτην εἶπε μέ λαρυγγάδη σκληράν φωνήν εἰς ἐλληνοβάρβαρον ἀκατανόητον γλῶσσαν:

—Ἐσύ μπελλέκ ἀνάραφ ἐμεῖς ντρόμο σούφτ * ;

‘Ο αἰπόλος δέν ἐνόησε γρῦ.

‘Ο ξένος ἐπανέλαβε συνοδεύων τάς λέξεις δι’ ἐκφραστικῶν χειρονομιῶν :

—Μπελλέκ, ποῦ πάει ντρόμο... πολλοί, πολλοί, ἐλέφιν ** !

‘Ο βοσκός τότε ἤρχισε νά ἐννοοῇ, ὅτι τόν ἡρώτησαν τόν δρόμον τόν ἄγοντα εἰς τό Κάστρον.

Χωρίς νά ὑποπτεύσῃ τίποτε, τούς ἔδειξε τόν κυριώτερον δρόμον, τόν φέροντα εἰς τό φρούριον, δόστις ἀλλως ἥτο καί δι μόνος δρατός, καί διά νευμάτων τούς ἔδωκε νά ἐννοήσωσιν, ὅτι, ἀν ἐπροχώρουν ἀκόμη ἐκατοστύας τινάς βημάτων, θά ἔβλεπον μακρόθεν τό Κάστρον, προκῦπτον ἐκεῖ εἰς τόν αἰγιαλόν μεταξύ γῆς καί θαλάσσης.

Οἱ ξένοι ἔκαμαν νεῦμα ἀποχαιρετισμοῦ καί ἀπεμακρύνθησαν. Ἀλλά μετά τινας στιγμάς βλέπει καί ἀλλους τέσσαρας μέ δύοια ἐνδύματα ἔξερχομένους ἀπό τῆς γείτονος λόχυης καὶ βαδίζοντας μετά προφυλάξεως πρός συνάντησιν τῶν πρώτων.

Οὗτοι μόλις ἐπί μίαν στιγμήν ἔγιναν δρατοί, ἀμα ἔξελθόντες εἰς τινά ἀλωήν, καί ἔστρεφον ὀπίσω τάς κεφαλάς ώς νά ἀνησύχουν μή τυχόν παρετηρήθησαν, καί πάλιν ἔχωθησαν πάραυτα εἰς τό δάσος.

‘Ο αἰπόλος αὐθορμήτως, καί χωρίς νά ἥξεύρη τό διατί, ἔσπευσε

* .Ἐσύ τοῦ χωριοῦ, ἥξεύρεις εἰς ἡμᾶς τόν δρόμον νά δείξης;

** Εἰς τό χωρίον πόθεν φέρει δρόμος... (ὅπου κατοικοῦν) πολλοί, πολλοί, χίλιαι χιλιάδες !

προιλαβών κι ἐκρύβη ὅπισθεν τῶν θάμνων. Εἶχεν αἰσθανθῆ ἀμυδρῶς, ὅτι συνέφερε νά μή ἐννοήσωσιν οἱ τέσσαρες ἐκεῖνοι ὅτι τούς εἶδε.

Τέλος καὶ οἱ ἔξ ἔγιναν ἄφαντοι.

‘Ο βοσκός ἐστάθη ἐπὶ τοῦ ὄχθου τῆς γῆς, ἐφ’ οὗ εύρισκετο, ὑψηλός, εὐθυτενής, μὲ ἀγριόξανθον τὴν τραχεῖαν στοιβωτήν κόμην, ἐστάθη ἀκουμβῶν ἐπὶ τῆς ράβδου του τῆς μακρᾶς καὶ ἤρχισε νά σκέπτηται, καὶ ὑποψίαι καὶ φόβοι τόν ἐκυρίευσαν. Κατ’ ἐκείνην τὴν στιγμήν ἡ πρώτη ἀκτίς τοῦ ἀνατέλλοντος ἥλιου ἐφώτισε τό προώρως ἐρρυτιδωμένον μέτωπόν του καὶ τούς χαρακτῆρας τοῦ ἰσχνοῦ προσώπου του, προσώπου μόλις τεσσαρακονταετοῦς, καὶ ἡ μορφή του ἐφάνη μυστηριώδους θελγήτρου μετέχουσα, καὶ δέν ἐφαίνετο ἄμοιρος ψυχικοῦ ἢ καὶ αἰσθητοῦ κάλλους ὁ τραχύς καὶ ἄξεστος Τσόμπανος, ὁ ὑψηλός καὶ σκληραγγημένος καὶ ἥλιοκαής, δ βόσκων τάς ὀλίγας αἴγας του εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν.

‘Ολίγαι παρῆλθον στιγμαί, καὶ ἀκούει ὅπισθέν του, ὅχι πολύ μακράν, θροῦν φύλλων καὶ κλάδων κινουμένων. ‘Ο βοσκός ἀνεσκίρτησεν.

‘Ο θόρυβος οὗτος ἦτο ὡς ἐκ βηματισμῶν ἀνθρώπων μετά πολλῆς πατούντων προφυλάξεως, ἀλλὰ μή κατορθούντων, ἐν μέσῳ τοῦ χλοεροῦ δάσους, νά βωβάνωσιν ἐντελῶς τό βῆμα.

— Κι ἀλλοι, κι ἀλλοι ἔρχονται, ἐψιθύρισε· τί ’ναι τάχα, Θεέ μου !

Τότε φῶς ἐπέλαμψε διά μιᾶς εἰς τούς ὀφθαλμούς τῆς ψυχῆς του, καὶ οἵονει μυστηριώδης ἐπίνοια ἐπεφοίτησεν εἰς τόν νοῦν του.

— Θά είναι κλέφτες ! εἶπε.

Καὶ χωρίς νά χάσῃ καιρόν, πηδῷ ἐλαφρῶς ὅπισθεν τῶν θάμνων καὶ ἀρχίζει νά τρέχῃ ἐπί τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τό φρούριον.

— Εἰς ὄνομα Κυρίου ! ἐψιθύρισε μόνον.

Περί τάς ἀρχάς τῆς προιλαβούσης ἐκατονταετηρίδος πειρατικόν πλοϊον πλῆρες ἀγρίων καὶ αίμοχαρῶν Βαρβαρέζων προσωριμίσθη διά νυκτός εἰς τόν ὄρμον Ἀσέληνον, κατὰ τό νοτιοδυτικόν τῆς νήσου.

Πάνωπλος συμμορία ἐκ δεκαπέντε ἢ εἴκοσιν ἀνδρῶν, ἀποβιβασθεῖσα περί τό λυκαυγές, ἤρχισε ν’ ἀνέρχηται τάς κλιτύας τοῦ Ἀναργύρου, γραφικωτάτου βουνοῦ εἰς πολλάς ράχεις τεμνομένου, προφυλαττομένη καὶ βαίνουσα ἀπό στενωποῦ εἰς στενωπόν.

‘Ως διά νά ψεύσῃ τό ὄνομα τοῦ λιμενίσκου, ωχρά μήνη*φθί·-

νουσα είχεν άνατείλει ἀρτίως, φέγγουσα τόν νυκτερινὸν δρόμον τῶν πειρατῶν.

Ἡ ὁγκάλη ἐκείνη, μυστηριώδης καὶ σκοτεινή, ἐθεωρεῖτο ἀπαίσιος διά τούς τιμίους θαλασσοπόρους ἐχρησίμευε μόνον, διά νά ἐκβράζῃ ἡ θάλασσα τά πτώματα τῶν πνιγομένων, δσους ὁ ἀντικρύ κείμενος Λευτέρης — ἡ περίφημος αὕτη ὑφαλος, ἦν δ 'Ηρόδοτος ὄνομάζει Μύρμηκα καὶ ἴστορεῖ ὅτι ὁ Ζέρξης διέταξε νά κτισθῇ ὑψηλὸν σῆμα ἐπ' αὐτῆς — δσους, λέγομεν, ὁ Λευτέρης, ἡλευθέρωνε κατά καιρούς, ἀπολλάττων τά μέν πλοϊα τοῦ βάρους τοῦ φορτίου, τούς δέ ναυβάτας τοῦ προσκαίρου ἄχθους τῆς ζωῆς.

Ο Σολμάν βὲν - Μεϊμέτ, ὁ πρεσβύτερος τῆς συντροφίας, ἐβεβαίου ὅτι είχεν ἐπισκεφθῆ ἀλλοτε τὸ φρούριον καὶ ἤξευρε ποῦ κατώκουν οἱ ἀπιστοι. Ἀλλως είχον παρέλθει, ἔλεγε, χρόνοι πολλοί, καὶ δέν ἐνεθυμεῖτο καλῶς τόν δρόμον.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Σολμάν είχεν ἀνδραγαθήσει κατά τῶν ἀπίστων, ὁ μακρός στριμένος καὶ ὁγκιστροειδής μύσταξ του ἦτο παμμέλας, ὡς κόρακος πτερόν· καὶ τώρα ἡ χιών τοῦ γήρατος είχε λευκάνει δαψιλῶς τήν πλουσίαν χαίτην του.

Ἐν τούτοις ὁ γερο - Σολμάν είχε βάλει σημάδι, φαίνεται, τήν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφίλτζανάκας, καὶ ὑπ' αὐτῆς ὁ δηγούμενος ἐβάδιζε πρός βορρᾶν. Ἐκεῖ ἦτο ἡ φωλεὰ τῶν νησσῶν, τάς τάς ὁποίας ἥθελον νά μαδήσωσι.

Τό σχέδιον τῶν Ἀφρικανῶν δέν ἦτο πολύ πεπλεγμένον. "Οσον μικρά καὶ ἀν ἦτο ἡ τριήρης των, δέν είχε τόσους μόνον ἐπιβάτας. Τά δύο τρίτα τοῦ πληρώματος είχον μείνει ἐπὶ τῆς νηός.

Προσωριμίσθησαν νύκτα εἰς τὸν Ἀσέληνον, διά νά μή προδοθῶσιν. "Αν ἔπλεον ὑπ' αὐτό τό φρούριον, ἦτο ὡς νά ἔδιδον εἰδῆσιν εἰς τούς ἀπίστους νά κλείσωσι τάς σιδηρᾶς πύλας καὶ νά σηκώσωσι τήν γέφυραν. Οἱ δεκαπέντε ἡ δεκαοκτώ οὔτοι ἄνδρες προεπορεύοντο πρόσκοποι, ὅπως ἔξαφνίσωσι τούς ἀπίστους, καὶ μή προλάβωσιν ἔκεινοι νά φυλαχθῶσιν. Ἐν τῷ μεταξύ, τό πλοϊον μετά τοῦ λοιποῦ πληρώματος, ὅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἥλιου, ὑπήνεμον, ἐκ μεσημβρίας, θά ἔπλεεν εἰς τόν Ἀγιον Σώστην, καταντικρύ τοῦ φρουρίου, καὶ ὅλη ἡ μικρά στρατιά θά ἐκυρίευσεν ἔξαπίνης τήν πόλιν.

Οἱ θησαυροί τῶν Βενετῶν, τῶν Τούρκων, τά λάφυρα τῶν Ἐλ-

λήνων κλεφτῶν, ὅσοι εἶχον πατήσει κατά καιρούς τόν πόδα εἰς τὴν μικράν νῆσον, τὴν γενομένην πολλάκις ὄρμητήριον πολέμων καί ἐκστρατειῶν καὶ οὗσαν ἀληθῆ δρόμον μεταξύ Κασσάνδρας, Ὁλύμπου καὶ Ἀσπρης θάλασσας, ἐφημίζοντο πόρρωθεν ὡς κεκρυμένοι εἰς ἄγνωστα ἄντρα καὶ ὑπόγεια τοῦ Κάστρου καὶ δῆλης τῆς νήσου. Αἱ γυναῖκες τοῦ τόπου δὲν ἦσαν μέν ὡς αἱ χανούμισσαι μαλθακαί, ἀλλ’ ἐργατικαί, μελαχριναί καὶ νόστιμαι ἐκρίνοντο ἄξιαι νά στολίζωσι τά χαρέμια τῶν ἀληθῶν πιστῶν ὡς σκλάβαι.

“Οταν οἱ πρόσκοποι ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφήν τοῦ Ἅγιου Κωνσταντίνου, ἡ ἀυγὴ εἶχε πορφυρώσει τὴν ἀνατολήν μέ τὴν ροδίνην ἀλουργίδα* τῆς, καὶ αἱ δύο θάλασσαι ἐφαίνοντο ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐξαπλούμεναι, ἡ μία ὡς ὀθόνη μέ κυανοῦν στήμονα καὶ μέ ἄλικην κρόκην δεχομένη τάς ἀνταυγείας τῆς παμφαοῦς ἀνατολῆς, ἡ ἄλλη ὡς ὑπόσκιος μελανή ἀρουρα*, φέρουσα τὴν σκωρίαν τοῦ σκότους ἀκόμη ἐγκατεσπαρμένην.

Τότε οἱ βάρβαροι ἐστάθησαν εἰς μίαν στενωπόν, ἀόρατοι ὑπὸ τά πεῦκα, ἐξ ὧν ἦτο κατάφυτον τό βουνόν, καὶ ὁ ἀρχηγός τούς διέταξε νά μοιρασθῶσιν εἰς τρεῖς ὁμάδας καὶ νά βαδίσωσιν ἔκαστη χωριστά, εἰς πεντακοσίων βημάτων ἀπόστασιν ἡ μία ἀπὸ τῆς ἄλλης, διά νά μή φανῶσιν ὑποπτοί εἰς πάντα ἀγροδίαιτον, ὅστις τυχόν ὁρθρίζων ἀπό τῆς αὐγῆς εἰς τό βουνόν, θά τούς παρετήρει μακρόθεν. Εἶχον κρύψει ἐπιμελῶς τά ὅπλα ὑπό τά πλατέα βουρνούζιά των, εἶχον ἀφαιρέσει τά σαρίκια ἀπὸ τά φέσια των τά μακρά, ὁρθά καὶ ὑποστρόγγυλα, καὶ ώμοιάζον μέ Ἀνατολίτας ζωεμπόρους ἡ μέ περιπλανωμένους πραγματευτάς.

‘Ο δόδος διά τό Κάστρον, ἐάν ἐκατηφόριζαν κατ’ εὐθεῖαν ἀπό τῆς κορυφῆς τοῦ Ἅγιου Κωνσταντίνου εἰς τήν κοιλάδα τήν καλουμένην «τ’ Ἀρβανίτη», ἦτο πολύ συντομωτέρα, ἀλλ’ ὁ γερο - Σολμάν, ἐπειδή εἶχε βάλει σημάδι τήν ὑψηλοτέραν κορυφήν, τήν Καραφιλτζανάκαν λεγομένην, τούς ὡδήγησεν ἀνατολικώτερον, πρός τά δεξιά, καὶ κατῆλθον εἰς τήν ὥραίαν γραφικήν τόποθεσίαν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ὅπου ἔπιον ὅδωρ δροσερόν ἐκ τῆς κρήνης τῆς διαυγοῦς, ὑπό τήν ἀμφιλαφῆ σκιάν γιγαντιαίων πλατάνων. Ἡτο δέ περί τά τέλη Ἀπριλίου καί, μέ δῆλην τήν ἐπικρατοῦσαν δρόσον, ἦτο ἄκρα νηνεμία καὶ ἡ ἡμέρα προηγγέλλετο λίαν θερμή, εἰ καὶ ὁ ἥλιος δέν εἶχεν ἀνατείλει ἀκόμη.

Ἐκείθεν στραφέντες πρός τά βορειοανατολικά, διέτρεξαν μέγα ἐπικλινές ὀροπέδιον, ὅπόθεν ἡ θέα ἐκτείνεται ἀνά τό Αἰγαῖον ἀχανής μεταξύ τοῦ ὑψηλοῦ Ἀθω, τῆς Εύβοίας καὶ τῶν νήσων, καὶ ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφίλτζανάκας, ἤρχισαν ν' ἀνέρχωνται πρός τ' ἀριστερά βορειοδυτικώτερον.

Εἰσῆλθον εἰς σύνδενδρον σκιερόν ρεῦμα, εἰς θέσιν καλουμένην «Κρύο Πηγάδι», γείτονα τῶν Τριῶν Σταυρῶν, ὅπου τὸ παμπάλαιον φρέαρ εἶναι στοιχειωμένον, καὶ παρά τὸ χεῖλος αὐτοῦ οὐχὶ σπανίως ἔχήρχοντο φαντάσματα, σύν τοῖς ἄλλοις εἰς ἀράπτης μέ τὴν τσιμπούκα, οὐχὶ ἄραψ μελαψός, ὅπως αὐτοί, ἀλλ' αἰθίοψ παμμέλας ὡς ἔξ ἐβένου. Ὁ γερο - Σολμάν, ὅστις ἐγνώριζε τὸ πρᾶγμα, τούς ἐπρότεινε κι ἔκαμαν ὅλοι, ἀνατέλλοντος ἥδη τοῦ ἡλίου, εύσεβῃ προσευχήν, κροτήσαντες τρίς τά μέτωπα εἰς τό λιθόστρωτον, ἐπικαλούμενοι ἵλεων τὴν σκιάν τοῦ ἀρχαίου ὁμοθρήσκου των, ὅστις, τίς οἶδε διά ποίαν ἀμαρτίαν εἶχε μείνει ἔξω τοῦ Παραδείσου καὶ τό φάσμα του ἔξηκολούθει μετά τόσα ἔτη νά περιπλανᾶται εἰς τὴν μελαγχολικήν ἐκείνην τοποθεσίαν.

Τάς αἴγας του ὁ πτωχός αἰπόλος τάς ἄφησεν, ὅπως εύρεθησαν εἰς τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ, οὐδέ εἶχε καιρόν νά τάς ὀδηγήσῃ ὅπίσω εἰς τὴν μάνδραν, καὶ νά τάς ἀσφαλίσῃ. Βοσκόν ἄλλον ν' ἀφήσῃ ἀναπληρωτήν δέν εἶχε τὴν στιγμήν ἐκείνην. Ὁ ψυχογιός του δέν εἶχεν ἐπιστρέψει ἀκόμη ἀπό τό φρούριον. Τό παλιόπαιδο θά κήθετε τάς πύλας ἀνοικτάς καὶ θά τό ἔστρωσε μέ φίλους εἰς κανέν καπηλεῖον. Τίς οἶδεν ἂν δέν ἐπώλησε τό ἡμίσιο τῆς καρδάρας, τῆς προωρισμένης διά τόν κολίγαν, ἀντί ἡμισείας δωδεκάδος ἰχθυδίων παστῶν;

Ο βοσκός δλίγα μόνον βήματα ἔτρεξεν ἐπί τῆς μεγάλης ὁδοῦ καὶ είτα ἐστράφη πρός τά ἀριστερά καὶ ἔχώθη ἐν μέσω συστάδος θάμνων. Δέν ἦτο μωρός αὐτός νά ὑπάγῃ εἰς τό Κάστρον διά τῆς μεγάλης ὁδοῦ, τήν ὅποιαν εἶχε δεῖξει ἀρτίως εἰς τοὺς κλέπτας. Ἐγνώριζε παμπόλλας πλαγίας ὁδούς καί μονοπάτια γνωστά μόνον εἰς τούς ἀνθρώπους τοῦ ἐπαγγέλματός του.

Ἐκεὶ μεταξύ τῶν θάμνων ἤρχισεν ἔνα μονοπάτι γνωστότατον αὐτῷ· χιλιάκις τό εἶχε διατρέξει. Διά τοῦ μονοπατίου τούτου θά προελάμβανε τούς πειρατάς κατά χιλια τούλαχιστον βήματα. Εἶχε καιρόν νά ὑπάγῃ, νά ἔλθῃ, κι ἐκείνοι νά μήν ἔχουν φθάσει ἀκόμη! 4

Τότε μονοπάτι καί ήτο κρημνός. 'Ωμοίαζε μέ τόν κρημνόν καί μέ τό μονοπάτι τοῦ δημάδους ἄσματος. 'Αλλ' ἐγνώριζεν αὐτός ἀπό κρημνούς, καθὼς καί ἀπό μονοπάτια. 'Από τέτοια « δέν ἴδωνε τό μάτι του ». Ἐπάτει τόσον ἐλαφρά εἰς τήν γῆν, ώστε δέν ἄφηνε σχεδόν ἵχνος. Εἰς τό ἐπίπεδον οἱ πόδες του ἔκοπτον ώς τροχοί, εἰς τό κρημνῶδες προσεκολλῶντο ώς ἀρπάγαι. Οἱ καλῶς ἐσφιγμένοι περί τά σφυρά καί φολιδοειδῶς ἀνερχόμενοι εἰς τήν κνήμην ίμάντες τῶν πεδίλων του ἥσαν ώς πτερά εἰς τούς πόδας.

Ἐτρεχεν ἄναρριχώμενος εἰς βράχους, ὑπερπηδῶν χάνδακας, κατερχόμενος τήν κρημνώδη ἀκτήν, ταλαντευόμενος ἐπί τοῦ πρανοῦς, ὅπου ἄγρια ἀνθύλια καί θάμνοι ἄζωαι καί ἄφιλοι ἀσφοδελοί ἐφύοντο μόνον αἰωρούμενοι ὑπεράνω τοῦ πελάγους, προσπαίζοντες μαλθακῶς πρός τούς βράχους τῆς ἀπορρᾶγος ἀκτῆς, ἐτρεχε καί συγχρόνως ἐμελέτα νοερῶς τό σχέδιόν του. Οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ εἶχον συνήθειαν, ὑπό τῆς ἀνάγκης ὑπαγορευεῖσαν, ν' ἀναβιβάζωσι τήν γέφυραν καθ' ἐκάστην μικρόν πρό τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, νά τήν καταβιβάζωσι δέ τό πρωί ἀμα τῇ ἀνατολῇ. Ἔάν εὕρισκε τήν γέφυραν ὑψωμένην ἀκόμη, ἀν καί πρό πολλοῦ εἶχεν ἐξημερώσει ἦδη, θά ἐφώνει εἰς τόν φύλακα τῆς πύλης τοῦ φρουρίου νά μή τήν καταβιβάσῃ — δι' ὄνομα Θεοῦ· ἐάν τήν εὕρισκε καταβιβασμένην, ώς ἥτο πιθανόν, θά τόν ἔξωρκίζε νά τήν σηκώσῃ, νά τήν ὑψώσῃ, νά τήν μεταρσιώσῃ, κόπτων πᾶσαν συγκοινωνίαν μέ τήν ξηράν, ἀν ἀγαπᾶ τόν Θεόν, ἄλλως τό Κάστρον χάνεται.

Καί τοιαύτας σκέψεις ἀνεκύκλου ἐν τῷ νῷ, καί τοιούτους φόβους ἐτρεφε κατερχόμενος τήν ἄγριαν ἐκείνην βορειοδυτικήν ἀκτήν, ὅπου αἴγες μόνον δύνανται νά πατῶσι.

Φθάσας ἀντικρύ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ 'Αγίου Σάζοντος, τοῦ ἐγειρομένου ἰδιορύθμως ἐπί τίνος σκοπέλου, ὀλίγας ὀργυιάς ἀπό τοῦ αἰγιαλοῦ, ἔκαμε τρίς τό σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, κι ἐπεκαλέσθη τόν "Αγιον τώρα νά τό δείξῃ, νά μή ψεύσῃ τό ὄνομά του.

Εἶτα, διά τό ἀσφαλέστερον, κατῆλθεν ἀκόμη χθαμαλώτερον πρός τόν αἰγιαλόν, καί πάλιν ἥρχισεν, ἐλαφρά καί γοργά πατῶν, ν' ἀνέρχηται πρός τήν γέφυραν τοῦ Κάστρου. Εύρισκετο ἐνώπιον τοῦ φρουρίου.

Φοβερόν βραχῶδες βάραθρον, ὅπου ἥλιγγος καί σκοτοδίνη κυριεύει τόν ἀνθρωπόν, ἄβυσσος ξηρά, αἰωρουμένη ὑπεράνω τῆς ὑγρᾶς ἀβύσσου, χάσκει ὑπό τήν γέφυραν.

‘Η γέφυρα ήτο ύψωμένη ἀκόμη, ἃν καί ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνατείλει πρό μικροῦ.

‘Ο βοσκός δέν ἡδυνήθη τήν ὥραν ἐκείνην νά μή ἐνθυμηθῇ τόν παραγιόν του καί ἡπόρει τί νά ἔγινε. Μήν ἔπαθε τυχόν τίποτε; Μήν ἔπεσε (Θεός φυλάξοι) εἰς τάς χεῖρας τῶν κουρσάρων; Μήπως τόν συνέλαβον οὗτοι περιπλανώμενον καί τόν ἐπῆραν σκλάβον; Διότι ὁ βοσκός ἐνόει ἀμυδρῶς ὅτι, ἃν αύτοῦ ἐφείσθησαν οἱ βάρ-βαροι, τό ἔκαμαν ἐκ περισσῆς προφυλάξεως, διά νά μή προδοθῶσι, πρίν φθάσωσιν εἰς τό Κάστρον. ’Αλλ’ ὅχι ὁ παραγιός του δέν εἶχε πάθει (σίδερο στή μέση του!) τίποτε. ’Εκ τῆς ἀπορίας ἔμελλε νά ἔχειχθῇ ὁ βοσκός, πρίν μάλιστα ἐρωτήσῃ.

‘Ασθμαίνων ὁ πτωχός Τσόμπανος ἐστάθη ἀριστερόθεν, κρυ-πτόμενος παρά τήν βάσιν τοῦ ὑψηλοῦ πετρίνου θριγκοῦ, καί ἥρχισε μεγαλοφώνως νά καλῇ τόν πυλωρόν τοῦ φρουρίου.

—“Ε ! ἀπ’ τό Κάστρο ! ἔ ! πορτάρη !

Οὐδεμία φωνή ἀπήντησεν.

‘Ο βοσκός ἔκραξε μέ ծσην δύναμιν εἶχε, διά τῆς κεφαλικωτέρας καί βραχνοτέρας φωνῆς του.

—“Ε ! πορτάρη ! ἔ ! ἀπ’ τήν Ταράτσα ! ἔ ! ἀπ’ τό Κιόσι !

Ταράτσα ήτο ὑψηλός ἀκρόδομος ὑπεράνω τῆς σιδηρᾶς πύλης κτισμένος μέ τάς πολεμίστρας καί μέ τήν ἀπαραίτητον ζεματίστραν του, τήν ὑπερθεν τῆς πύλης μακράν ὅπήν, δί’ ἡς ὡς τελευταῖον ὅπλον καί καταφύγιον, ἡπείλουν νά ζεματίσωσι πάντα ἐπιδρομέα κατορθώσαντα νά ζυγώσῃ εἰς τήν σιδηρᾶν πύλην κι ἐπιχειροῦντα νά τήν βιάσῃ. Κιόσι (κιόσκι) ήτο τό μικρόν περίπτερον, ὅπου συνερχόμενοι ἔβουλεύοντο ἢ ἀπλῶς ἥργολόγουν οἱ προεστοί μέ τήν μακράν τσιμπούκαν, μέ τάς ποικιλτάς μανίκας καί τάς κεντητάς ζώνας των.

Καί πάλιν ἐκ τρίτου ἐπανέλαβεν.

—“Ε ! πορτάρη ! ἔ ! σεῖς οἱ προεστοί !

Τήν φοράν ταύτην ἡκούσθη βραχνός ὁ βαρύς καί ὀξύς τριγμός τῶν σιδηρῶν μοχλῶν. ’Αλλ’ οὐχ ἦττον παραδόξως ἡ πύλη ἔμεινε κλειστή, ὡς νά μετενόησεν ἐκεῖνος ծστις ἔμελλε νά τήν ἀνοίξῃ.

Συγχρόνως διά τίνος πολεμίστρας ἀπό τοῦ ὑψους τοῦ ἀκροδό-μου ἡκούσθη φωνή.

—“Ε ! σύ, πῶς βιάζεσαι τόσο, Τσόμπανε ; ”Έχε ύπομονή νά κατε-

βάσουμε τό γεφύρι. Ἡ θέλεις νά σ' ἀνεβάσω καί σέ μέ τό παλάγκο*, καθώς ἀνέβασα τόν παραγιό σου τήν αύγή ;

— Τόν ἀνέβασες μέ τό παλάγκο ; εἴπεν αὐτομάτως ὁ βοσκός.

— Εφερε τό γάλα τοῦ κύρ 'Αναγνώστη τοῦ προεστοῦ, καί ὁ κύρ 'Αναγνώστης τό θέλει φρέσκο, κατάλαβες. Ἐγώ κατέβασα τό παλάγκο, γιά νά περάσει τήν καρδάρα στό γάντζο, κι ἡ ἀφεντιά του ἐδέθηκε ὁ ἴδιος, χωρίς νά μοῦ πεῖ. Σάν βαρύ τό γάλα, εἶπα, σάν ἀρχισα νά τραβῶ τό παλάγκο. Σάν τόν ἀνέβασα ώς τό μισό τό ὑψος, βλέπω τή μούρη τοῦ ψυχογιοῦ σου, καί μέ κοίταζε καί γελοῦσε σάν μαίμου. Εἶπα νά τοῦ παίξω καμιά δουλειά, ν' ἀφήσω μάτι τό σκοινί, πού νά τοῦ φάνει ὁ ούρανός σφοντύλι... νά σοῦ τόν φτιάσω ἐγώ κοπανιστή... Μά ἂς ἔχει χάρη, λυπήθηκα τό γάλα τοῦ κύρ 'Αναγνώστη, εἰδεμή, ἔνα τσομπανόπουλο ὀλιγότερο, ἔνα περισσότερο, θελά χάσει, κατάλαβες, ἡ Πόλη... .

— Δέ μέ μέλει ἐμένα γι' αύτά, τοῦ ἐφώναξε ἀπ' ἀντικρύ ὁ βοσκός, ἀρχίσας νά δυσφορῇ ἐπί τῇ πολυλογίᾳ τοῦ φύλακος, δότις ἀόρατος ὅπισθεν τοῦ τοίχου, διά τῆς πολεμίστρας βλέπων τόν βοσκόν, ηύχαριστεῖτο νά τόν πειράζῃ, καπνίζων τό βραχύ τσιμπούκι του, ἔχων ἀξιώσεις δημογεροντικάς καί τρέφων περιφρόνησιν πρός τό γένος τῶν ποιμένων.

— Καί γιά τί πράματα ἐσένα σέ μέλει ; ἀπήντησεν ὁ πυλωρός, μιμούμενος τήν ἐπίρρινον φωνήν τοῦ αἰπόλου.

— Ακουσε νά σοῦ πῶ ! ποῦ είσαι ! ἔκραξεν ἀνυπόμονος οὕτος· τρέχα νά πεῖς στούς προεστούς, τό καλό π' σᾶς θέλω, νά μήν κατεβάσετε σήμερο τό γεφύρι ! Τό καλό π' σᾶς θέλω ! 'Ακοῦς ;

— Νά μήν κατεβάσωμε τό γεφύρι ; ἐπανέλαβε μηχανικῶς ὁ πυλωρός ὅπισθεν τῆς πολεμίστρας.

— Νά μήν τό κατεβάσετε ! ἐφώνησεν ἐμφαντικώτερον ὁ βοσκός.

— Καί γιατί ; ἐσύ θά μᾶς προστάξεις ; Νά μήν δνειρεύτηκες τίποτε ;

Καί ἦτο ἔτοιμος, ὅπως πρότερον ἀνέβαλε ν' ἀνοίξῃ τάς πύλας τοῦ φουρίου ἀπλῶς, διά νά βασανίσῃ τόν βοσκόν, διότι τόν ἐνόμισε θέλοντα νά εισέλθῃ εἰς τό φρούριον δι' ἴδιαιτέραν του ὑπόθεσιν, οὕτω τώρα ν' ἀνοίξῃ τήν πύλην καί νά σηκώσῃ διά τοῦ ἀρχετύπου μοχλοῦ τήν γέφυραν μίαν ὥραν ὀρχύτερα, εἰς τό πεῖσμα τοῦ αἰπόλου, κελεύοντος νά μείνη ύψωμένη ἡ γέφυρα.

‘Ο μπαρμπα - Δῆμος (οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ πυλωρός τοῦ φρουρίου) ἦτο δὲ παραξενιά καὶ δὲ ἀντιλογία ἐμπρόσωπος.

— Ήρθαν κλέφτες ! ἐπανέλαβεν δὲ φωνή τοῦ βοσκοῦ. Ήρθαν κουρσάροι ! Τούς εἶδα μέτα μάτια μου !

— Κλέφτες ; κουρσάροι ; ἐπανεῖπε καὶ ὁ μπαρμπα - Δῆμος.

— Σύρε νὰ πεῖς στοὺς προεστούς, πέτη καὶ τοῦ κύρου Ἀναγνώστη τοῦ κολίγα μου, χαιρετίσματα πολλά ἀπό μένα, ήρθαν κουρσάροι ! Τούς εἶδα ἀπάνω στό Σταυρό ! Ἐτσι νὰ ἔχω καλό τέλος ! Εἶδα παραπάνω ἀπό δέκα δώδεκα. Θά είναι κι ἄλλοι κρυμμένοι. Δέν ξέρω ποῦ ἔχουν ἀραμένο τὸ καίκι τους... . Ως τόσο τούς εἶδα. Ήρθαν νὰ ἐρωτήσουν τό δρόμο τοῦ Κάστρου ἀπό μένα... .

‘Ο μπαρμπα - Δῆμος ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ ὑπό σπουδαιοτέραν ὅψιν τό πρᾶγμα, ἐν τούτοις, ὅπως μή ἀφήσῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ἀντιλογίαν του,

— Μήν εἶδες ὄνειρο, ἄνθρωπε ; ἐφώναξε. Ποῦ θελά βρεθοῦν οἱ κουρσάροι ;

— Τούς εἶδα, σοῦ λέω, μέτα μάτια μου. “Οπου κι ἀν εἴναι ἔφτασαν ! Μήν κατεβάζεις τό γεφύρι, πρίν σοῦ δώσουν τὴν ἀδειαν οἱ προεστοί. ” Ας βάλουν βάρδια καὶ στό Πρεγάδι, κι ἄλλοῦ, γιά νά μή σᾶς πατήσουν νύχτα.

Καί ταῦτα λέγων ὁ βοσκός, ἤρχισε ν' ἀπομακρύνεται ἀπό τὴν γέφυραν.

— Εἰσαι στά σύγκαλά σου ; τοῦ ἐφώναξε διά τελευταίαν φοράν ὁ μπαρμπα - Δῆμος.

— Εγώ εἶμαι στά λογικά μου, ἡσύχασε· τώρα θά ίδεις.

— Καὶ σύ ποῦ θά πᾶς ; τόν ἥρωτησεν ὁ πυλωρός.

— Εγώ ᔁχω τά γίδια μου καὶ ξέρω κι ὅλες τές σπηλιές νά κρυφτῶ, ἀπήντησεν ὁ βοσκός:

Τῷ ὄντι, τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοῦ ἤλθε τοῦ μπαρμπα - Δήμου δὲ ἀπορία : διατί, ἀν πράγματι εἶχαν ἔλθει πειραταί, ὁ Τσόμπανος δέν ἐφρόντιζε καὶ περί τῆς προσωπικῆς ἀσφαλείας του ; ’Αλλ’ ὁ βοσκός ἐξηκολούθησε ν' ἀπομακρύνεται καὶ μετ' ὀλίγον ἔγινεν ἄφαντος.

‘Ο μπαρμπα - Δῆμος ἤρχισε νά σταυροκοπῆται ἀφειδῶς ὅπισθεν τῆς πολεμίστρας, εἶτα ἔσπευσε νά καταβῇ ἀπό τὴν Ταράτσαν καὶ

είσηλθεν εις τό Κιόσκι καί μετέδωκε τήν εϊδησιν εις τούς δημογέροντας τοῦ φρουρίου.

Τῷ ὅντι, οὔτε ἵδεα δέν τοῦ ἥλθε τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου, τοῦ βόσκοντος ὀλίγας αἴγας εις τό κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, νάζητήσῃ παρά τοῦ μπάρμπα - Δήμους νά τοῦ ρίψῃ τήν σχοινίνην κλίμακα καὶ νά τοῦ καταβιθάσῃ τόν κάλων* μέ τήν ἀρπάγην καί τήν θηλειάν, δι' ἢσ άνηλθεν εις τήν Ταράτσαν τοῦ φρουρίου ὁ παραγιός του, κατά τήν ἀφήγησιν τοῦ πυλωροῦ· ἀλλά πρῶτον ἥλπιζεν δτι οἱ πειραταί δέν θά ὑπωπτεύοντο τό παρ' αὐτοῦ γενόμενον διάβημα, ἔπειτα αὐτός, ὅστις ἐγνώριζεν ὅλους τούς κρημνούς καί ὅλα τά μονοπάτια, ἐγνώριζεν ἐπίσης καί ὅλα τά σπήλαια καί τάς κρύπτας, τάς ἀνοιγομένας ἀνά τάς βραχώδεις βορεινὰς ἐσχατιάς τῆς νήσου. Ἐλυπεῖτο διά τό πτωχόν αἰπόλιόν του, τό δόποιον ἐθεώρει ως παρακαταθήκην ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ὑπό τῆς φειδωλῆς μοίρας του πρός φύλαξιν.

‘Ο κολίγας του, ὁ κύρ ’Αναγνώστης, ὁ προεστός, δέν ἦτο ἄνθρωπος μέ ἀνοιχτό χέρι, βλέπεις, καί ἃν ὁ πτωχός Τσόμπανος ἔχανε τάς αἴγας του, ἦτο κατεστραμένος, καί πολλάς ἐλπίδας δέν εἶχε νά εῦρη σε μαγιά*, διά νά ἀγοράσῃ ἄλλας. Ἐπειτα ὅλοι θά τόν ὠνόμαζαν ἀνάξιον. Ἔνορει αὐτός καλά ἀπό κόσμον, ἄς ἦτο κι αἰγοβοσκός. Καί τυχερός νά είσαι, κατάλαβεις, καλό δέν σοῦ λέγουν, μόνο « σοῦ κάνουν πρόσωπο », καί ἀπό πίσω σοῦ σκάβουν τό λάκκο· καί ἄτυχος νά είσαι πάλιν, « τύφλα ! » σοῦ φωνάζουν ὅλοι. Καί οὔτε ὠνειροπόλει ἀμοιβήν ἡ μισθόν τινα, διότι, κατά τό φαινόμενον, προσέφερε μεγάλην ἐκδούλευσιν εις τούς συμπατριώτας του, ἀναγγέλλων τόν ἐπικρεμάμενον φοβερόν κίνδυνον, καί σώζων ἐκ φόνου καί διαρπαγῆς δλόκλητρον χωρίον. Αύτά είναι (πῶς νά εἴπη τις ;) « Ἱερά πράγματα », καί ἃν ὑπάρχῃ ἀμοιβή τις, θά είναι ὀλλοῦ κάπου· είχεν ἀμυδράν τήν συναίσθησιν ταύτην.

Τοιαῦτα τινά ἀνελογίζετο ὁ πτωχός αἰπόλος, ὁ βόσκων ὀλίγας αἴγας εις τό κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, καί ἀνήρχετο δρομαῖς τήν ἵδιαν ἀτραπόν, δι' ἢσ εἶχε κατέλθει εις τό φρούριον.

‘Αλλ’ ὅταν ἔφθασεν εις τό ὕψος τοῦ κρημνοῦ, ὁπόθεν ἀρχίζει ἡ ἀτραπός νά διαχαράττηται, τρεῖς ἀνδρες κεκρυμμένοι εις τούς θάμνους ἀναπηδήσαντες τόν συνέλαβον. Ὁ βοσκός ἀφῆκε πεπνι-

γιμένην κραυγήν. Οἱ ἔνοπλοι ἄνδρες ἐν ἀκαρεῖ τὸν ἐφίμωσαν καὶ τὸν ἔδεσαν. Τὸν μετέφεραν δέ πλησίον τῶν συντρόφων των.

Ἡτοῦ ἡ ὁπισθοφυλακή τῶν Ἀγαρηνῶν, ἥτις, φθάσασα εἰς τὴν κοιλάδα τὴν ἐκτεινομένην κάτω τοῦ ζυγώματος τῶν Τριῶν Σταυρῶν, εὗρε καλόν ἔρμαιον τάς αἰγας τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου. Οἱ βάρβαροι ἔσφαξαν πάραυτα τρεῖς τράγους, καί ὅσα ἐρίφια ὑπῆρχαν τά ἔγδαραν καὶ τά ἐσούβλισαν.

Ἐπερίμεναν τό σημεῖον τῶν πέντε τουφεκισμῶν, τό ὅποιον εἶχε συμφωνηθῆ μεταξύ αὐτῶν καὶ τῶν προπορευθέντων συντρόφων των. Ἄμα ἐπατεῖτο τό Κάστρον, εἶχον καιρόν νά ψήσωσι τά σφάγια καὶ νά εὐωχηθῶσιν. Οὐχ ἦττον εἴς τούτων ἤναψε πῦρ καὶ κατεγίνετο νά ψήσῃ τό τρυφερώτερον τῶν ἐριφίων.

Τρεῖς ἡ τέσσαρες αὐτῶν εἶχον τοποθετηθῆ παρά τὸν κρημνόν ἐπισκοποῦντες, πρός τόν "Αγιον Σώστην. Ἐπερίμεναν ὁσονούπω τὴν ἐμφάνισιν τοῦ πλοίου των.

Αὔτοί οὗτοι ἦσαν οἱ συλλαβόντες τὸν πτωχόν αἰπόλον.

Τόν ἐκράτησαν ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ δέν τὸν ἥνωχλησαν ἄλλως. Προφανῶς οὗτοι εύρισκοντο ἐν ἀγνοίᾳ τῆς καθόδου τοῦ βοσκοῦ πρός τό φρούριον, καὶ οὐδ' ὑπώπτευσαν ὅτι αὐτός εἶχε φέρει εἰς τούς συμπατριώτας του τὴν εἰδησιν τῆς ἀφίξεως των.

Παρῆλθε μακρά ὥρα καὶ οἱ πειραταί ἤρχισαν ν' ἀνησυχῶσι. Τό μέν πλοίον ἐφάνη πλέον δειλῶς πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἀγίας Ἐλένης, καὶ ἐλθόν προσωριμίσθη οὐ μακράν τοῦ Ἀγίου Σώστη. Ἐκ τοῦ φρουρίου ὅμως οὐδέν σημεῖον ἤκουσθη.

Τέλος, περί ὥραν τετάρτην τῆς ἡμέρας, ὅταν ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνέλθει ἤδη πολὺ θύψηλά, οἱ δώδεκα σύντροφοί των κάθιδροι καὶ πνευστιῶντες ἔφθασαν ἀπρακτοί πλησίον των.

Ο πτωχός Τσόμπανος, δεσμώτης, ἐνόει ἐκ τῶν ὀργίων βλεμμάτων καὶ ἐκ τῆς θηριώδους ἐκφράσεως τοῦ προσώπου των (χωρίς νά ἐννοῇ τίποτα ἐκ τῆς βαρβαροφώνου γλώσσης των), ὅτι εὔρον τάς πύλας τοῦ φρουρίου κλειστάς καὶ τήν γέφυραν ὑψωμένην. Ο "Αγιος Σώστης εἶχε κάμει τό θαύμά του. Αἴφνης εἴς τῶν βαρβάρων, διαπρεπής καὶ μεγαλόσωμος, ὅστις ἔφαίνετο ἔξασκῶν ἔξουσίαν τινά ἐπί τούς ἄλλους, θύψάσας τούς ὀφθαλμούς πρός ἀνατολάς, εἴπεν ἀραβιστί.

— Ὁμηρώ εἰς τόν Ἀλλάχ, ἃν πέσῃ ὁ προδότης εἰς τάς χεῖράς μου,
νά τόν θυσιάσω ὡς αὐτούς τούς τράγους !

— Ποιος προδότης ; ἡρώτησεν εἰς τῶν συντρόφων του.

Τήν στιγμήν ἐκείνην ὁ πρῶτος λαλήσας, ὅστις ἦτο αὐτός ἐκεῖ-
νος, ὅστις μετά τοῦ γερο - Σολμάν, τοῦ λαλοῦντος τὴν Ἑλληνοβάρ-
βαρον, εἶχεν ἐρωτήσει τό πρωί τόν αἰπόλον περί τῆς ὁδοῦ τῆς
ἀγούσης εἰς τό φρούριον, ἔστρεψε τό βλέμμα πρός τόν σωρόν, ὃν
ἀπτετέλει ὁ δέσμιος βοσκός κείμενος παρά τινα σχοῖνον.

— Τί εἴν' αὐτό ; εἶπε.

Καί κύψας ἐξήτασε τό πρόσωπον τοῦ αἰπόλου.

— Ἰδού ὁ προδότης ! σύντροφε, ἀπήντησε τότε ὁ μεγαλόσωμος
βάρβαρος πρός τόν ἐρωτήσαντα προηγουμένων.

Καί είτα ἤρχισε νά ἔξηγῇ ἐν συντόμῳ πρός τούς πειρατάς, ὅτι
ἐκ τῆς κινήσεως, ἥν παρετήρησεν ἐντός τοῦ Κάστρου μέ τό ἔησηκημέ-
νον ὅμμα του, ἐκ τῶν βλεμμάτων, τά ὅποια ἐμάντευεν ὅπισθεν τῶν
πολεμιστρῶν ἐπί τοῦ ἀκροδόμου*, εἶχεν ὑποπτεύσει ὅτι κάποιος
ἔδωκεν εἴδησιν εἰς τοὺς ἀπίστους περί τῆς ἀφίξεως τοῦ μουσουλ-
μανικοῦ στρατεύματος.

*Ακολούθως τούς ἡρώτησε ποῦ ἦβραν τόν ἀπιστον αὐτόν. Οἱ
σύντροφοι τοῦ διηγήθησαν ὅτι τόν συνέλαβον ἀναρριχώμενον εἰς
τόν κρημνόν, ἐκεὶ κάτω, ὅπου τινές τῶν ἀνδρῶν εἶχον κρυβῆ παρα-
μονεύοντες.

Καί τότε ἡλήθευσε διά μυριοστήν φοράν ἡ δεσποτική πρόρρησις,
καί εἰς περιπλέον ἐνώμοτος βάρβαρος ἔδοξε λατρείαν προσφέρειν
τῷ Θεῷ. Ἀπήχθη μεταξύ τῶν ἐρεικῶν καί τῶν σχοίνων, ὅπου δειλά
ἀνθύλια ἐποίκιλλον τόν πράσινον ἔαρινόν τῆς γῆς τάπτητα· ἐκεῖ
τόν ἔσυραν οἱ Ἀγαρηνοί ἀλαλάζοντες, κι ἐκεῖ ἔλουσε μέ τό αἷμά του
τά ἄνθη καί τούς χλωρούς κλάδους, καί ζέον ρεθρον ἐκοκκίνισε τήν
γῆν, ἥτις εὔμενής τά ἐδέχθη, ἡ δέ αὔρα πραεῖα ἀνέλαβεν ἐπί πτίλων
τήν πνοήν του, κι ἐκεῖ ἐκοιμήθη τόν ὑπνον τόν παραδείσιον, ὁ πτω-
χός αἰπόλος, μιμηθείς τόν Ποιμένα τόν καλόν, τόν τιθέντα τήν ψυχήν
ὑπέρ τῶν προβάτων.

Καί ὑστερον πῶς νά μή μοσχοβιολᾶ τό χῶμα ;

« ΤΗ ΥΠΕΡΜΑΧΩ »

Έγνωρισα χθές, ἐπάνω στούς φλεγομένους λόφους τῆς μάχης, ἔνα λοχαγό ιερέα. Παπάς μέχακί, ὁμορφάνθρωπος, ψηλός, λυγερός, νέος, μέγενια κατάμαυρα, πού τοῦ πεφταν κυματιστά στό στήθος, συνέχιζε, στόν εἰκοστόν αἰώνα, τήν παράδοση τῶν ἀγωνιστῶν ιερέων τοῦ Εἰκοσιένα. "Αν δέν ἦταν ἀπαγορευμένο ν' ἀναφέρουμε ἄτομα — καί πολύ σωστά, γιατί σ' αὐτόν τόν πόλεμο καὶ τό τελευταῖο στρατιωτάκι μας εἶναι ἥρωας — θ' ἀνέφερα τ' ὄνομά του, γιά νά ἀναγραφεῖ μαζί μέ τούς ἀθανάτους τῆς νέας ἐποποιίας.

'Άλλα τί πειράζει, πού τόν μηνημονεύω ἀνώνυμο; Αὔτός δέν εἶναι πρόσωπο, εἶναι σύμβολο. "Ετσι ἀκριβῶς τόν βλέπουν καὶ τά φανταράκια μας: σάν σύμβολο τῆς πίστεως καὶ τῆς ὀρθοδοξίας, σάν ἐνσάρκωση τοῦ δεσμοῦ τῶν θείων δυνάμεων μέ τό μαχόμενο στράτευμα. "Οταν τά φανταράκια τόν βλέπουν ἀνάμεσά τους, στήν πρώτη γραμμή — γιατί εἶναι ἔνας παπάς παλικαράς — μέ τό σταυρό στό χέρι, νομίζεις πώς παίρνουν καινούριον ἀέρα.

— Ελα, πάτερ!... τοῦ φωνάζουν. Εύλόγα τή λόγχη μας!...

Τό κύρος του εἶναι τεράστιο σ' αὐτό τό τμῆμα. Γιατί δέ μάχεται μόνο, προφητεύει καὶ τήν ἔκβαση, πού θά χει κάθε φορά ή ἐπιχείρηση! Παπαφλέσσας μαζί καὶ Γέρος τοῦ Μοριᾶ, ὀνειροπλάστης καὶ ὀνειροκρίτης, ἔχει πάντα στήν τσάντα ἐκστρατείας, πού κρέμεται στό πλευρό του, καὶ ἀπό ἓνα χρησμό:

— Είδα στόν ὕπνο μου, παιδιά, τήν Παναγιά τῆς Τήνου! Καὶ εἴδα πώς ἔγραφε στόν οὐρανό, μέ γράμματα φωτιᾶς, αὐτά τά λόγια: «Σέ δυό μέρες». Καὶ σᾶς λέω, δτι σέ δυό μέρες θά πάρουμε κι αὐτά τά ύψωματα ἔκει κάτω!

Οἱ χρησμοί αὐτοί, πού πηγάζουν ἀπό μιά δυνατή διαισθηση κι ἀπό μιά φυσική στρατιωτική ἀντίληψη, βγαίνουν, σχεδόν πάντα, ἀληθινοί! Φαντάζεστε, λοιπόν, πόσους πιστούς ἔχει γύρω του αὐτό τό νεώτερο μαντεῖο τῶν Δελφῶν;

— Τί λέει ή Παναγίτσα σήμερα, πάτερ;... ρωτοῦν τά φανταράκια μας κάθε πρωί.

Καί ή Παναγίτσα ἔχει, σχεδόν κάθε φορά, ἀπό μιάν εὐχάριστη πρόβλεψη...

‘Άλλ’ αὐτό πού δέ θά ξεχάσω ποτέ στή ζωή μου, εἶναι ή πρώτη

στιγμή πού τόν ἀπάντησα : 'Απόγευμα μέ τήν όμιχλη ποτισμένη ἀπό τά μενεξεδιά φῶτα τοῦ δειλιοῦ, σέ μιάν ἀτμόσφαιρα γλυκιά, εἰρηνική καί ὑποβλητική, ὅπως τοῦ περίφημου « Εὐαγγελισμοῦ » τοῦ Παρθένη*, αὐτός ἴερουργοῦσε ἐπάνω σ' ἔνα ὑψωμα, πού μόλις εἶχε καταληφθεῖ. Διξολογοῦσε γιά τή νίκη, μέ θυμίαμα τούς καπνούς τῆς μπαρούτης καί μέ τήν ὑπόκρουση τῶν πυροβόλων, πού τράνταζαν τούς ἀντικρινούς λόφους. Εἶχε περάσει τό χρυσοκέντητο πετραχήλι του. Καί, γύρω του, τὰ φανταράκια παρακολουθοῦσαν τίς δεήσεις του, ὑπογραμμίζοντας τίς φράσεις του μέ όμαδικά « Κύριε, ἐλέησον ! » . . .

"Οταν πιά ὁ παπάς τελείωσε, ἐφώναξε στά στρατιωτάκια μας :

— Τώρα, παιδιά, θά ψάλουμε ὅλοι μαζί « Τῇ Υπερμάχῳ Στρατηγῷ τά νικητήρια », νά εύχαριστήσουμε τήν Παναγιά τῆς Τήνου ! . . .

Καί μιά ρωμαλέα όμαδική φωνή ἄρχισε τότε νά ύψωνει, μέσα στόν ἀχανή ναό τής φύσεως, τυλιγμένη στήν όμιχλη, τόν ύμνο στήν Παρθένο. 'Ο παπάς ἐφάνταζε σάν ἄλλος Μωσῆς στό ὅρος Σινά. Καί τά φαράγγια* γύρω, πού ἀντιλαλοῦσαν τόν φαλμό τῶν παλικαριῶν, σάν νά 'φερναν τή μακρινήν ἡχώ τῶν πιό δοξασμένων ἡμερῶν τοῦ Βυζαντίου . . .

*Εφημερίδα « Έστια », 7 Νοεμβρ. 1950

Σπύρος Μελᾶς

ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΓΙ' ΑΝΑΣΤΑΣΑ

'Ο Γιάννης ὁ Κούτρης δέν ἦθελε μόνον νά ἐορτάσῃ μέ τούς συνυμεῖς* του χωριστά τήν 'Ανάστασιν εἰς τό κατάμερόν του, ἀλλ' ἐπεθύμει καί νά τελεσθῇ ἡ 'Ανάστασις αὐτή ὅχι εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν, ἀλλ' ὥρισμένως εἰς τήν 'Αγι' 'Αναστασά. 'Αφοῦ τό πάλαι* ἦτο ἐκκλησία, ἀφοῦ ὁ χῶρος οὗτος ἦτο καθιερωμένος εἰς λατρείαν Χριστοῦ, διατί τάχα νά μή λειτουργῆται; Μάτην ὁ παπ'-Αγγελής ἔξωδευεν ὅλην τήν δλίγην μάθησίν του καί τήν ἔμφυτον λογικήν του, διά νά τόν πείσῃ ὅτι ἔζήτει παράλογα. 'Ο αἰπόλος* ἔμεινεν ἀμετάπτειστος.

— Πῶς θά λειτουργήσω, βλοημένε, σέ ξεσκέπαστο μέρος ; τοῦ ἔλεγεν ὁ ιερεύς. Είδες ποτέ σου λειτουργία ἀπό κάτ' ἀπ' τ' ἀστέρια ;

— Καί ή 'Ανάσταση δέν ψάλλεται παντού σέ ξεσκέπαστο ; ἀντέλεγεν δι βοσκός· ἔχουν, ἃς ποῦμε, ἐκκλησίες καλοχτισμένες μέ πλάκες καί μέ κεραμίδια καί βγαίνουν ἀπ' τήν ἐκκλησία ὅξω, γιά νά κάμουν 'Ανάσταση κι ήμεις πού δέν ἔχουμ' ἐκκλησία, ἃς ποῦμε, δέν μποροῦμε, κατάλαβες, νά κάνουμ' 'Ανάσταση σ' ἔνα ξεσκέπαστο μέρος, πού ήταν μιά φορά κι ἔναν καιρό, κατά πῶς λένε, ἐκκλησία ;

'Ο ιερεύς τόν ἐκοίταξεν ἐν ἀμηχανίᾳ πρός στιγμήν, είτα τό βλέμμα του ἐφωτίσθη, ὡς νά τοῦ ἥλθεν ἰδέα, καὶ εἶπε :

— Κάμουν 'Ανάσταση ὅξω ἀπ' τίς ἐκκλησίες, ναί, μά λειτουργία ; Πῶς θά λειτουργήσουμε ;

— Απάνω στά μάρμαρα, πού ήταν μιά φορά τ' "Αγιο Βῆμα, ἃς ποῦμε.

— Μά δέν είναι 'Αγία Τράπεζα ἐγκαινιασμένη.

— Τόν παλιό καιρό, πού τήν εἶχαν κτίσει, κατάλαβες, δέν ήταν ;

— Τό Πηδάλιο λέει, ὅταν βεβηλωθεῖ μιά ἐκκλησία, νά μή λειτουργιέται, ἀν δέν ξανακτισθεῖ κι ἐγκαινιασθεῖ πάλι.

Τέλος ὁ ιερεύς εῦρε μέσον τινά ὅρον καί τόν ἀνεκοίνωσεν εἰς τόν Γιάννην τόν Κούτρην :

—"Ας είναι, μποροῦμε νά κάμουμε 'Ανάσταση στήν 'Αγία 'Αναστασά, εἶπε, καί ἀμέσως παίρνετε ὅλοι τά πράγματά σας καί τίς λαμπάδες σας ἀναμμένες, καί πηγαίνομεν κάτου στήν Παναγία τή Δομάν καί σᾶς λειτουργῶ ἐκεῖ.

'Ο Γιάννης ὁ Κούτρης ὑπεχώρησε, μή ἔχων ἄλλως νά πράξῃ.

'Ο ιερεύς ἔβαλεν ευλογητόν εἰς τό ὑπαίθρον, φορέσας μαῦρον ἐπιτραχήλι καί ἥρχισε ν' ἀναγιγνώσκη τήν παννυχίδα* καί τό « Κύματι θαλάσσης . . . », ὅλα διαβαστά. Είτα, ἀνάψας ἐντός τοῦ θυμιατοῦ μοσχολίβανον, ἔθυμίασε τούς παρεστῶτας ὅλους καί ποιήσας ἀπόλυτιν, ἔβγαλε τό μαῦρον ἐπιτραχήλι, ἐφόρεσεν ἄλλο, ίόχρουν* μεταξωτόν καί λευκόν φαιλόνιον* καί ἀνάψας λαμπάδα, στραφείς πρός τόν λαόν, ἥρχισε νά ψάλλῃ μελωδικῶς τό « Δεῦτε λάβετε φῶς . . . ». Μεθ' ὅ ἔψαλε « Τήν 'Ανάστασίν σου, Χριστέ Σωτήρ ». Καί ἀφοῦ ἤναψαν τάς λαμπάδας ὅλοι, ἀναγνούς * τό εὐαγγέλιον καί δοξάσας τήν 'Αγίαν Τριάδα, ἥρχισε μεγάλη καί βροντώδει τή φωνῇ νά ψάλῃ τό « Χριστός ἀνέστη », ἀντιψάλλοντος καί τοῦ υἱοῦ του, παιδίου δωδεκαετούς, ὅστις τόν εἶχε συνοδεύσει ώς συλλειτουργός εἰς τήν ἐκδρομήν

‘Ωραία καὶ γλυκεῖα ἦτο ἡ σκηνὴ ἐντός τοῦ ἔρειπίου ἐκείνου τοῦ μεγαλομαρμάρου καὶ ἐπιβλητικοῦ εἰς τὴν ὄψιν, ἀγλαΐζομένου* ἀπό τὸ τρέμον, ὑπὸ τήν πνοήν τῆς αὔρας τῆς νυκτερινῆς, φῶς πεντήκοντα λαμπάδων, σκηνὴ φωτεινὴ καὶ σκιερά, διαυγής καὶ μυστηριώδης, ἐν μέσῳ γιγαντιαίων δρυῶν ὑψουσῶν ὑπερηφάνως τούς εἰς διαδήματα* κορυφουμένους κραταιούς κλώνους, μέ τὰ φρίσσοντα φύλλα μαρμάροντα* ὡς χρυσᾶς φολίδας ὑπὸ τὴν λαμπτηδόνα* τῶν πυρσῶν, μέ σκιάς καὶ σκοτεινά κενά ἐν μέσῳ τῶν κλάδων, ὅπου ἐφαντάζετο τις ἐλλοχεύοντα* ἀόρατα πνεύματα, ὑπάρξαντα πάλαι ποτέ. Δρυάδες * καὶ Ὁρεστιάδες* ἐλευθέρως ἀνάσσουσαι* ἀνά τούς πυκνούς δρυμῶνας*, καὶ στήμερον μεταμορφωθεῖσαι εἰς νυκτερινά τελώνια καὶ μὴ τολμῶσαι νάπροβάλωσιν εἰς τὸ φῶς τῶν ἀναστασίμων λαμπάδων.

Ἐνῷ ὁ Ἱερεύς ἔλεγεν ὁμαλῇ τῇ φωνῇ τά εἰρηνικά καὶ ηὔχετο ὑπέρ τῆς «εὔσταθείας τῶν ἐκκλησιῶν, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς κ.τ.λ.», ὅπισθεν τοῦ πρώτου πελωρίου κορμοῦ τῆς χιλιετοῦς δρυός, ὃν τρεῖς ἄνδρες συνάπτοντες τάς ὄργυιάς μόλις ἥδυναντο ν' ἀγκαλιάσωσιν, ἕικούετο βραχύς διάλογος μεταξύ τριῶν ἢ τεσσάρων αἰπόλων*, δῶν δὲ πρῶτος, Γιάννης ὁ Κούτρης, ἔλευν ἀπαντῶν τάς ἀπορίας τῶν ἄλλων.

‘Αλλ’ διάλογος διεκόπη ὑπὸ τῆς φωνῆς τοῦ Ἱερέως, ὅστις ἐν τῷ μεταξύ ἀπεδύθη τά ἄμφια κι ἔκραξεν εἰς τό ποιμνιόν του :

— Εἶστιν ἔτοιμοι ; Πάμε !

Δύο τῶν αἰπόλων ἔσπευσαν νά φορτώσωσι τά Ἱερά, ὡς καὶ τά καλάθια τῶν ποιμενίδων τά περικλείοντα ἔօρτάσιμά τινα ἐφόδια εἰς πίέντε ἢ ἔξι δύναρια, ὁ Ἱερεύς ἐπέβη εἰς τό ἔβδομον καὶ οἱ ἄλλοι πεζοί, οἱ μέν κρατοῦντες τάς λαμπάδας των ἀναμμένας μέ τήν ἀριστεράν, προσπαθοῦντες μέ τήν δεξιάν νά σκεπτάσωσι τήν λαμπτήν ἀπό τῆς πνοῆς τῆς ἀπογείου αὔρας, οἱ δέ ἀνάψαντες μικρά φαναράκια, χρήσιμα εἰς τούς αἰπόλους διά τούς νυκτερινούς ἐπαυλισμούς* καὶ τούς ἀμολγούς* τῶν αἰγῶν των, ἔξεκίνησαν κατερχόμενοι πρός βορρᾶν, εἴτα ἐστράφησαν ἀνατολικώτερον, βαίνοντες διά κακοτοπιᾶς, ἐφ’ ἣς δέν ἀντεῖχον ἄλλοι πόδες παρά τούς ἴδιούς των, ἐλαφρά πατοῦντες μέ τά τσαρούχια τά περιβάλλοντα τούς εύκινήτους πόδας των, βιάζοντες τά γαιδουράκια νά τρέχωσι, σύροντες μᾶλλον αὐτά εἰς τόν δρόμον, τοποθετούμενοι ἐξ ἀριστερῶν ὡς ἔμψυχα δίκρανα*,

πρός ύποστηριξιν τῶν φορτώμενων ζυγίων εἰς τά κρημνωδέστερα μέρη. Δύο ἦ τρεῖς αὐτῶν, μέ τάς κάπας των, ἥρχοντο τελευταῖοι μετά συριγμῶν καί ἀκατανοήτων μονοσυλλάβων, ἄγοντες τά αἰπόλια* των μέ τά μικρά ἐρίφια, διά χαριεστάτων σκιρτημάτων* τρέχοντα παρά τάς μητέρας των, βελάζοντα ἐρωτηματικῶς, εἰς ἃ αἱ αἴγες ἀπήντων ἀορίστως, μή ἔχουσαι πῶς νά ἔξηγήσωσι τήν ἀσυνήθη νυκτοπορίαν.

Ἡ σελήνη εἶχεν ἀνατείλει πρό τοῦ μεσονυκτίου καί ὁ δίσκος τῆς ύπερυθρος δλίγον, ἐφαίνετο ὅπισθεν τῶν κορυφῶν ύψηλῶν δένδρων, πότε δέ ἐκρύπτετο, κατά τούς ἑλιγμούς τῆς πορείας, ὅπισθεν τοῦ βιουνοῦ. Καί οἱ θάμνοι ἐσείοντο πανταχοῦ, ὅθεν διέβαινεν ἡ πομπή, καί τά ἔντομα ἔξεγειροντο παράωρα ἐκ τοῦ ὑπνου των καί τινα μυιγάρια ἔξορμῶντα ἐπέτων φαιδρῶς περὶ τάς ἀνημμένας λαμπάδας, ὑποβοῖζοντα, καίοντα τάς μικκύλας* πτέρυγάς των ἡ καταστρέφοντα μετά τελευταίου βόμβου τήν ἐφήμερον ὑπαρξίν των εἰς τήν πρόσψαυσιν τῆς φλογός. Τά νυκτοπούλια ἔφευγον φοβισμένα ἀπό σχοῖνον εἰς κόμαρον, ἀπό αἵμασίαν* εἰς δένδρον, προσθέτοντα τόν ἐλαφρόν θροῦν τῶν πτερύγων των εἰς τό ἀβρόν, ἐναρμόνιον φύσιμα τῆς αὔρας τῆς ὄρθρίας. Καί ἡ ἀγραμπελιά ἡ χιονανθής, ἡ λευκάζουσα καί μυροβοιλοῦσα εἰς τούς φράκτας, λευχείμων* μυροφόρος ἕορτάζουσα τήν Ἀνάστασιν, καί ὁ κισσός καί τό ἀγιόκλημα, πλόκαμοι τῆς Ἀνοίξεως, ἔξαπλουσης τήν μυροβόλον κόμην της ἀνά τούς ἀγρούς, διέχυνον ζωηροτέραν ἐν τῇ νυκτί τήν εύωδίαν των εἰς τόν ἀέρα. Καί ἡ ἀργυρᾶ ἀμμόκονις τῶν ἀστρων ὠλιγόστευεν ἐπάνω, καθ' ὅσον ὑψοῦτο ἡ σελήνη καί ἡ ἀπδών ἡκούετο μινυρίζουσα* βαθιά εἰς τόν μυχόν τοῦ δάσους καί ὁ γκιώνης, μή δυνάμενος νά διαγωνισθῇ πρός τήν λιγυράν* ἀδελφήν τού, ἔπαυσε πρός καιρόν τό θηρηνῶδες ᾄσμά του.

Εἶχον κατέλθει ἥδη πολύ βαθιά, κάτω εἰς τό ρεῦμα, καί ἀντικρύ των ἔβλεπον μακράν τό πέλαγος, κυανῆν ὁθόνην*, ἀμυδρῶς ἐπαργυρουμένην ἀπό τάς ἀκτίνας τῆς σελήνης. Ἡκούσθη δέ μετ' ὀλίγον βαθύς παφλασμός, ὡς χειμάρρου καταφερομένου μετά γδούπου ἀπό τῶν βράχων, κρότος συνεχής, ἰσχυρός, μονότονος. Ἡτο τό ρεῦμα τῆς Παναγίας τῆς Δομάν, ἀπό τῶν ὑδάτων τοῦ ὅποιον εἴκοσι νερόμυλοι ὑδρεύοντο τό πάλαι καί πολλαί ἔκατοντάδες στρέμματα κήπων μέ κλιμακωτάς αἵμασιάς* ἐπιαίνοντο* ἀπό τό δροσερόν νᾶμά

του. Έκει ἀντικρύ προέκυπτεν ἐπ' ἄκρας τῆς θαλάσσης τό παλαιόν φρούριον, τό δποιον ἦτο ποτέ κατοικία ἀνθρώπων, πρίν γίνη γλαυκῶν φωλεά καί γλάρων ὄρμητήριον. Εἰς τό ἀκένωτον ρεῦμα τῆς Παναγίας τῆς Δομάν ὡφείλετο ἡ εὐδοκίμησις πάσης φυτείας καί πάσης βλαστήσεως κατά τούς παλαιούς ἑκείνους χρόνους.

Τότε ἦδη ὡς δύο μετά τά μεσάνυκτα, ὅταν ὁ παπτ' -Αγγελής καί οἱ αἰπόλοι του ἔφθασαν εἰς τήν Παναγίαν τήν Δομάν. Τό μικρόν ἔξωκλήσιον ἦτο κτισμένον ὑπό συστάδα πελωρίαν δένδρων, περιβαλλόμενον γραφικῶν ὑπ' αὐτῶν, σκεπαζόμενον φιλοστόργως ἀπό τούς κλώνους των. Ό ναῖσκος ἦτο πενιχρός, ἀλλά διετηρεῖτο καί ἦτο λειτουργήσιμος. Ήτο δέ ἐν τῶν ὀλίγων ναῖδιων, ὅσα ἐσώζοντο ὅρθια ἀπό τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς. Γείτονες αὐτοῦ χαμηλότερα πρός τήν θάλασσαν ἥσαν τό πάλαι ἐντός τῆς κοιλάδος τῆς συνεχομένης μεταξύ δύο ἀκτῶν, πάμπολλοι ναῖσκοι, ἔως τέσσαρες δωδεκάδες. Οἱ πλεῖστοι ἥσαν σήμερον ἐρείπια. Ή Παναγία τῆς Δομάν, ἀπλὴ ἀναπαράστασις τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τοῦ Βυζαντίου καί περιβαλλομένη ὡς μέ στέφανον ἀπό τόν ἀειθαλῆ κόσμον τῶν πελωρίων δένδρων τῆς, ἴστατο ἀκόμη ὅρθι, κι ἐφαίνετο λέγουσα πρός τούς ἀδελφούς τῆς, ὅσοι εἶχον γονατίσει καταβληθέντες ἀπό τόν κάματον τῆς διά τόσων αἰώνων πορείας: « Παρηγορθῆτε, σᾶς ἀντιπροσωπεύω ἐγώ ! ».

Ἐν ριπῆ* ὀφθαλμοῦ ἐφωταγωγήθη τό παρεκκλήσιον καί αἱ ποιμενίδες ἥναψαν πάμπολλα κηρία εἰς τά δύο μανουσάλια καί ἀνάψασαι πῦρ εἰς τό ὑπήνεμον ἔξω τῆς θύρας, στήσασαι μεγάλην χύτραν, παρεσκεύαζον τήν σούπαν. Καί ὁ ιερεύς, λαβών καιρόν*, ἐφόρεσεν ὅλην τήν ιερατικήν στολήν του, καί ὁ υἱός του ὁ συλλειτουργός ἐψαλλε τόν κανόνα.

Ο Γιάννης ὁ Κούτρης, πραγματοποιήσας τό σκειρόν του, τοῦ νά παρίσταται εἰς τήν ἐκκλησίαν ὡς ἐπίτροπος, ἐπεστάτει εἰς τό ἄναμμα καί σθήσιμον τῶν κηρίων, πατῶν αὐτά ἐνίστε μέ τό τσαρούχι του, μιμούμενος τόν ἔξαδελφόν του, τόν Γιάννην τόν Λαδίκαν, καί ὅστις ἴστατο δεξιόθεν εἰς τόν χορόν, ὡς προεστώς, μέ τόσην σοβαρότητα, ὡστε βλέπων τις αὐτόν θά τόν ἐνόμιζε ψάλτην, ἐξ ἰδιοτροπίας σιωπῶντα.

Περί τό λυκαυγές* ἔληξεν ἡ λειτουργία καί ὁ οὐρανός πορφυρίζων ἔκει πρός ἀνατολάς ἔσμιγε μέ τήν θάλασσαν, κυανῆν ἀπλουμένην κάτω, ἡ δέ σελήνη ὡχρίασε καί τά ὀλίγα ἀστρα ἀνά ἐν ἐσβηναν τρέ-

μοντα εις τόν αἰθέρα. Καί ἡ Ἡώς* ἀνέτειλε μέ δλην τήν πορφυρᾶν αἴγλην*, καλλωπίζουσα μέ γλυκύν ἐρύθημα βουνά, κοιλάδας, δάση. Ἐφάνη δέ τότε, ἀποβαλοῦσα* τήν μυστηριώδη τῆς νυκτός περιβολήν, ἐν δλῃ τῇ καλλονῇ της, ἡ μαγευτική θέσις τῆς Παναγίας Δομάν. Δεξιά τό ύψηλόν βραχῶδες καὶ τεμνόμενον* ἀπό εὐθαλεῖς. * χαράδρας βουνόν, τό ἀπολῆγον εἰς τήν κρημνώδη ἀκτήν τοῦ Κουρούπη. Ἀριστερά λόφοι, κοιλάδες καὶ δάση γραφικῶς ἐναλλάσσονται εἰς τό βλέμμα. Ἀντικρύ δ γυμνός καὶ ἄγριον μεγαλεῖον ἀποπνέων βράχος τοῦ Κάστρου, μέ τά δύο πρό αὐτοῦ πετρώδη νησίδια καὶ πέραν πέλαγος ὁχανές, φωσφορίζον εἰς τάς πρώτας ἀκτίνας τοῦ ύποφωσκοντος* ἥλιου.

Εἰς τό βάθος δέ τοῦ ὁρίζοντος, πρός βορρᾶν, ἡ Χαλκιδική μέ τούς τρεῖς λαιμούς της, ὑπέρ ούς ἔξέχει ὡς βαθμίς κεραυνωθείσης τιτανείου κλίμακος πρός ἀνάβασιν εἰς οὔρανόν, δ λευκόφαιος κῶνος τοῦ "Αθω μέ τήν κορυφήν εἰς τά σύνυνεφα πρός δυσμάς τό Πήλιον μέ τάς ἀναριθμήτους κοιλάδας του καὶ μέ τήν θεσπεσίαν του βλάστησιν, καὶ πέραν αὐτοῦ ἡ κορυφή τοῦ Κισάρου, ὡς κεφαλή ἐμπηγμένη ἐπί κορμοῦ ἔνου. Καί τό ρεῦμα τῆς Παναγίας Δομάν δὲν κατεφέρετο πλέον ὡς πρίν, μετά βαθέος παφλασμοῦ εἰς τήν βραχώδη κοιλάδα, ἀλλ' ἂμα τῇ ἀνατολῇ τῆς ήμέρας τό νερόν ἔρρεε μορμυρίζον, μαλακῶς κυλιόμενον ἐπάνω εἰς τά βρύα καὶ εἰς τά ἄγριοσέλινα, διότι ἔξύπνησαν τῆς ήμέρας οἱ πολλοί καὶ προσφιλεῖς κρότοι.

Τέλος ἐφάνη τοῦ ἥλιου ἡ πρώτη ἀκτίς καὶ ἀνέθορεν* ἀπό τῆς θαλάσσης μία πυρίνη, πακιφάής* γραμμή τοῦ πανεκλάμπρου φωστήρος*. Καί τήν ίδίαν στιγμήν ἡκούσθη πρώτη μεγάλη κι ἐπιβλητική φωνή, δ κλαγγασμός* τοῦ ἀετοῦ, χαιρετίσαντος τήν ἀνατολήν τοῦ ἥλιου ἐπάνω εἰς τό βουνόν, ἀπό τῆς ἀφθάστου καὶ ἀπατήτου ἐπί τῶν ἀπορρώγων* βράχων καλιδᾶς* του. Καί δευτέρα χαιρετιστήριος φωνή ἡκούσθη, δ κακκαβισμός* τοῦ ιέρακος, δ κρωγμός* τοῦ ιέρακος ἐπάνω εἰς τό βουνόν, εἰς μίαν ύψηλήν χαράδραν τοῦ ἱλιγγιώδους βουνοῦ τοῦ Κουρούπη, ἕκεī ἐπάνω. Καί τρίτη φωνή κλιμακηδόν ἔχαιρέτισε τό παμφαές ἄστρον τῆς ήμέρας, δ τιτιβισμός* τῆς πέρδικος καὶ τῆς τρυγόνος εἰς τό μεσούψέ* τῆς κοιλάδος.

Καί τελευταία ἀμέσως ἔχαιρέτισε διά τοῦ μινυρισμοῦ* της τήν ἀνατολήν τοῦ ἥλιου ἡ γλυκεῖα χελιδών, ἡ ἐπανευροῦσα, καὶ ἐφέτος, τήν φωλεάν της ἄθικτον εἰς τά ιερά σκηνώματα*, εἰς τόν οἶκον τοῦ

Κυρίου, ώς καί εἰς τά καλύβια τῶν χωρικῶν καί εἰς τάς οἰκίας τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν τῆς πόλεως. Τότε καί τά κατσικάκια, αἰσθανθέντα τό θάλπος* τῆς ἡμέρας, ἥρχισαν τά σκιρτήματά των, εὐφραινόμενα εἰς τήν ἐπαφήν τοῦ χόρτου, προσπαίζοντα περί τάς μητέρας των, ὑποβάλλοντα τό μικκύλον* ρύγχος ὑπό τόν μαστόν — καί δέν ἥξευρον δῖτι ἡ λεπίς τοῦ σφαγέως ἔστιλβε* καί αὐτή πρός τόν ἀνατέλλοντα ἥλιον...

*Ἐκεῖ ὑπό τά ὑψηλά δένδρα, τῶν ὅποιών οἱ κλῶνοι, μέ βόμβυκας καί μέ θυσάνους τριχοειδῶν φύλλων κοσμούμενοι, ἐσείοντο ὑπὸ τῆς πρωινῆς αὔρας, ἀνω τοῦ ρεύματος, τοῦ κυλίοντος μετά ψιθύρου τό διαυγές νῦμά του κάτω εἰς τήν κοιλάδα, ἐκάθησαν ἡδονικῶς ὅλοι οἱ βοσκοί μέ τάς ποιμενίδας καί τάς βοσκοπούλας των, στρώσαντες ἀφθόνους πτέρεις καὶ παχείας φυλλάδας καὶ ἥρχισαν νά διαμελίζωσι τά εὐωδιάζοντα ἐπί τῆς σούβλας ἀρνία καί τά ἐρίφια.

Ἐφαγον καὶ ηύφρανθησαν ὅλοι καὶ ἀφοῦ ὁ παπ' - Ἀγγελής ηύλογησε τήν φλάσκαν, τήν μετεβίβασεν, ὑπόχλωρον ἀκόμη, δι' ἐρυθρᾶς δερματίνης λωρίδος κρατουμένην, κλώζουσαν* καὶ φυσῶσαν ἀκαταλήπτους ἔχους ἔνδοθεν, εἰς χεῖρας τοῦ ἐκ δεξιῶν του καθημένου προεστῶτος τῆς ὄμάδος, τοῦ Γεώργη τ' Παναγιώτ', ὅστις, ἐγερθείς, προστηγόρευσε διά μακρῶν τήν δμήγυριν:

— Κ' στὸς Ἀνέστ', βρέ παιδιά! Ἀληθ' νός ού Κύριους! Ζεῖ κή βασιλεύει! Γειά μας! Καλή καρδιά! Καλή γερουσύνη ὅλοι μας! Χρόνους πολλούς! Πολλά τά ἔτ', παπά μ'! Νά χαίρηση τό πετραχήλι σ'.

*Εφημερίδα «Ἀκρόπολις», 4 Ἀπριλ. 1892

*Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΙΓΝΑΤΙΟΣ

*Ἐσύ ἡσουν ἀπ' τ' ἀθῶα τά βρέφη τό ἔνα,
πού ἐπῆρεν ὁ Ἰησοῦς στήν ἀγκαλιά Του
κι εἶπε μέ τή γλυκύτατη λαλιά Του:
«Ἀφῆστε τά παιδιά νά ῥθοῦν σ' ἐμένα».

Κι ή ἀνάσα Του, ή εύωδιασμένη ἀπ' ὅλα
τ' ἄνθη τά μυστικά τοῦ παραδείσου
ἔσμιξεν ἀπαλά μέ τή δική σου,
πού γάλα μητρικόν ἐμοσχοβόλα.

Κι ἐπέθανε κι ἐτάφη κι ἀνεστήθη
παντοτεινός κι ἀθάνατος Ἐκεῖνος,
κι ἀμάραντος καὶ παραδείσιος κρίνος
ἄνθισε ἡ πίστη στά δικά σου στήθη.

Κι ἔφεραν χρόνοι δίσεχτοι καὶ μαῦροι
τοῦ Τραϊανοῦ τό δόγμα: "Οποιος πιστεύει
στό Ναζωραϊό, ἢ στό σταυρό θ' ἀνέβει
ἢ θάνατο μαρτυρικό θέ νά βρει.

Τήν ψυχοφθόρα νίκη τῶν εἰδώλων
ἡ Ρώμη καὶ οἱ Ρωμαῖοι πανηγυρίζουν,
τά βάθρα τοῦ Ἱπποδρόμου πλημμυρίζουν,
ζωγραφιστή ἡ χαρά στήν ὅψη ὅλων.

"Ατρομα ἐσύ στό στίθιο γονατίζεις
κι ἀδάκρυτα: Ἰησοῦ, δέξου με πάλι
στή θεία καὶ πολυπόθητην ὀγκάλη,
Σύ πού τό θάνατον ἀθανατίζεις.

Καὶ νά, ἀπ' τήν κρύπτη πέρα ἐνα λιοντάρι
προβάλλει ἀγριεμένο. "Ολων τά μάτια
πέφτουν σ' ἐσένα, γιά νά δοῦν κομμάτια
τίσ σάρκες σου. Μά τότε — ω θεία χάρη! —

σάν ὄνειρο σοῦ ἐφάνηκε πώς εἶδες,
ὅτι ἥσουν βρέφος· ἡ ὅψη τοῦ θηρίου
τήν ὁμορφιά εἶχε πάρει τοῦ Κύριου
κι οἱ φλόγες τῶν ματιῶν του θεῖες ἀχτίδες.

Κι οὕτ' ἄκουσες τό βρύχος* οὔτε ἀκόμα
τά γέλια τοῦ ὄχλου καὶ τ' ἀλάλαγμά του,
κι οὕτ' ἔνιωσες τοῦ αίματηροῦ θανάτου
τούς σπαραγμούς στοῦ λιονταριοῦ τό στόμα.

« 'Εσπερινός »

Ιωάννης Πολέμης

Η ΜΟΝΗ ΕΗΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

Πρῶτος κτίτωρ* τῆς ὡραίας μονῆς Ζηροποτάμου τοῦ 'Αγίου Όρους ἀναφέρεται ἡ βασίλισσα Πουλχερία, ἀδελφή Θεοδοσίου* τοῦ μικροῦ. Ἀλλά κατόπιν ἐρημωθεῖσαν τελείως ὑπό βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν ἀνεκαίνισεν αὐτήν, τόν 9ον αἰώνα, δ βασιλόπαις Παῦλος, δαπάναις τοῦ ἀδελφοῦ του βασιλέως Ρωμανοῦ*.

Εἶναι μία ἀπό τάς ὡραιοτέρας ἐλληνικάς μονάς, κειμένη ἐπί ἐνός χλοερωτάτου δροπεδίου, καταφύτου ἐξ ἡμέρων καί ἀγρίων δένδρων. Ἐκεī ἡ πόρα* τήν ἄνοιξιν μέχρι καὶ τοῦ Αύγουστου πρασινοβολοῦσα εύωδιάζει ἀπό δόλας τάς πλέον λεπτάς εύωδίας τῶν ἀγρίων ἀνθεών, ὅποιύ ἀπλούνται γύρω γύρω, ώσάν ἔνας πανεύμορφος σμυρναϊκός τάπης. Ἀνω τῆς ἀκτῆς τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Ιερᾶς Χερσονήσου, ἐγγύς δὲ τῆς Δάφνης, τοῦ κεντρικοῦ λιμένος τῆς Χώρας, ἔξανοίγει ἐκεῖθεν ἔνα θεαματικόν πανόραμα, μέ τά γλαυκά* ὕδατα τοῦ Σιγγιτικοῦ κόλπου, προχωροῦντος μέχρι τῆς ὡραίας τοῦ ρωσικοῦ μοναστηρίου σκήτης, τῆς Θηβαΐδος, μέ τά καταπράσινα βουναλάκια τῆς Συκιᾶς καί τά γλαυκά πλαισιώμαστα τῶν Βορείων Σποράδων. Κατά τάς πρωινάς ὡρας μάλιστα, δτε ὁ ἥλιος εἶναι ὅπισθεν τῶν βουνῶν ἀκόμη, μετά τήν θείαν λειτουργίαν, νά κάθηται κανείς εἰς τούς ἔξωστας καί τάς ἀπλωταριός τῶν προηγουμένων, ἢ εἰς τό εύρυτατον προαύλιον, ἔξω, καί νά ἀναπνέῃ τήν εύωδίαν ἐκείνην τήν ἀχόρταστον τοῦ δάσους, ἡνωμένην μέ τῶν θαλασσίων ἀνέμων τά μύρα — εἶναι μία ἀπόλαυσις ὑπερτέρα πάσης δυνατῆς περιγραφῆς. Εἶναι μεγαλεῖον ὄντως, ἐν ἐκ τῶν ὡραιοτέρων θαυμάτων τῆς Δημιουργίας.

"Ἐνεκα διαφόρων πυρκαϊῶν, πού δέν ἀπολείπουν δυστυχῶς, ἢ

μονή ἀνακαινισθεῖσα πολλάκις, φαίνεται νῦν ως νεόκτιστος, ίδιως τό ώραιότατον μέ τά λευκά του μάρμαρα καθολικόν*, ἀφιερωμένον εἰς μνήμην τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων. Ἐπί τοῦ ὑπερθύρου τῶν βασιλικῶν πυλῶν τοῦ ναοῦ ὑπάρχει γεγλυψμένον ἐπί μαρμαρίνης πλακός τό ἔξῆς ἔμμετρον σημείωμα, ἔξιστοροῦν ἐν συντομίᾳ τά περί τῆς κτίσεως τῆς Μονῆς :

‘Η Πουλχερία βασιλίς θυγάτηρ Ἀρκαδίου
τήν ιεράν αὐτήν Μονήν ἔκτισ’ ἐκ θεμελίου.
Δεύτερον δέ ὁ Ρωμανός ὁ μόνος Κωνσταντίνος
τοῦ σοφοῦ Λέοντος υἱός θεοστεφής ἐκεῖνος.
Τρίτον παρά τῶν ἐν αὐτῇ πατέρων ἀνεκτίσθη.
Τέταρτον πάλιν παρ’ αὐτῶν συνάξει Καισαρίου
ἐκ διαφόρων τόπων γῆς, συνάρσει τοῦ Κυρίου,
συνοδοιπόρον ἔχοντες τό Τίμιον τό Ζύλον,
τό ιερόν ἀνάθημα τοῦ Ρωμανοῦ, ως δῆλον,
‘Ανθίμου σκευοφύλακος καὶ τῇ ἐπιστασίᾳ
ἰεροθέου, ὄντος δέ ἐν τῇ ἡγουμενίᾳ,
συμπολιτῶν καὶ τῶν τριῶν ὄντων ἐκ τῶν Σκοπέλων·
ὅ γάρ Θεός, δι’ οὗ τό πᾶν, οὔτως ἐφάνη θέλων·
‘Από Χριστοῦ Γεννήσεως χρόνους εἰς τούς χιλίους
ἔξηκοντα καὶ τρεῖς ὅμοι ἐπί ἐπτακοσίους.

Τό καθολικόν μετά τήν πυρπόλησίν του ἀνεκαινίσθη διά νέας ἀρχιτεκτονικῆς, μέ μάρμαρα ώραΐα καὶ τέμπλον μαρμάρινον. ‘Ο νάρθηξ* εἶναι ἀπλοῦς καὶ ὅχι διπλοῦς, ως ἐν τοῖς ἀρχαίοις ναοῖς, ἀλλά μέγας καὶ ἀπαστράπτων. ‘Η ζωγραφική του εἶναι πολυσύνθετος καὶ πολυπρόσωπος, θαυμαστή ἐν τῇ συλλήψει, ἐκ τῶν ώραιοτέρων παραστάσεων τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης, ως ἡ ἀμαρτία τοῦ Δαβίδ, ἡ παράστασις τοῦ φόνου τοῦ Ἀβεσσαλώμ*, ἡ ἀμαρτία τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας, μία ἀλληλη θαυμαστή παράστασις ἔξιγμένη ἐκ τοῦ ρητοῦ : « Ἀπόστρεψον τούς ὁφθαλμούς μου τοῦ μή ἴδεῖν ματαιότητα », καὶ ἄλλαι πολλαί, μαρτυροῦσαι περί τῆς ζωηρᾶς φαντασίας τοῦ ζωγράφου αὐτοῦ τοῦ 1780.

*Ἐξω τοῦ ναοῦ, εἰς τήν ἀριστεράν γωνίαν, ὑπάρχει ἐντετοιχισμένον ἀνάγλυφον μαρμάρινον, παριστάνον τόν μεγαλομάρτυρα Δημή-

τριον, ὅρθιον, μετά χιτῶνος ποδήρους καί βαστάζοντα τόν σταυρόν. Εἶναι μαῦρον τό ἔκτυπον αὐτό ὡς ἀπό πυρκαϊᾶς διασωθέν καί τεθραυσμένον, ἀλλ’ ὠραιότατον. Αἱ πτυχαὶ τοῦ χιτῶνος καλλιτεχνικαί, τό δέ ἴμάτιον εἶναι ἐγκομβωμένον ἐπί τοῦ δεξιοῦ ὄμου, καταπίπτον ὅπισθεν ὅλον, ὡς οἱ μανδύαι τῶν ἐκκλησιαστικῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρους, τῶν ἐκτελούντων τάς διαφόρους ὑπηρεσίας των κατά τάς ἀκολουθίας.

Πέριξ προφυλάσσεται ὑπό μαρμαρίνου πλαισίου κομψοτάτου, φέροντος γεγλυμμένα ρόδα. Ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ πλαισίου ὑπάρχει γεγλυμμένος ὁ σταυραετός.

« Μέ τοῦ βοριαῖ τά κύματα », Δ', σ. 133 - 7

Αλέξανδρος Μωραΐτης

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΝ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΜΑΡΙΑΣ

(Ο λόγος αύτός ἐκφωνήθηκε τήν ήμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τοῦ ἔτους 1688 στόν Ἑλληνικό ναό τῆς Βενετίας).

Χαῖρε θεόνυμφε Μαριάμ, πορφυρογέννητε* Βασίλισσα τῶν Ἀγγέλων. Χαῖρε ἀργυροχρυσόχροε κρίνε τῆς καθαρότητος. Χαῖρε εὐανθέστατε Παράδεισε μακαρίων ἡδονῶν. Χαῖρε ἐσύ, ὅπού ὡς βασιλικὸν βλάστημα ἐκ τῆς ρίζης τοῦ Ἱεσσαί* γεγενημένη, πρῶτα εἰδες τό φῶς τῆς μακαριότητος, παρά ἐκεῖνο τοῦ Ἡλίου, πρῶτα ἐστάθης πολίτισσα τοῦ Οὐρανοῦ μέ τήν ψυχήν, παρά τῆς γῆς μέ τό σῶμα· πρῶτα θυγατέρα τοῦ προαιωνίου Πατρός, παρά τοῦ Ἰωακείμ καὶ τῆς Ἀννης· καί πρίν παρά νά πατήσῃς τήν γῆν, ἐκαταπάτησες τήν κεφαλήν τοῦ ἰοβόλου* δράκοντος.

Χαῖρε ἐσύ, ὅπού ἐγεννήθης ὡς ὅρθρος, στολισμένη μέ ἄνθη οὐρανίων ἀρετῶν τηνίσαντος ὡς ἥλιος, στεφανωμένη μέ τάς ἀκτίνας τῆς θείας χάριτος· χαῖρε ἐσύ, ὅπού μοναχή ἀπό ὅλας τάς γυναικας, ἐκαταξιώθης νά γένης Μήτηρ ἐνός Θεοῦ· καί νά βαστάξης εἰς τόν κύκλον τῆς καθαρᾶς Σου γαστρός Ἐκεῖνον, ὅπού εἰς τήν παντοδύναμον παλάμην Του βαστάζει ὅλον ἐτοῦτον τόν οἰκουμενικόν κύκλον.·

Χαῖρε... μά τί νά εἰπῶ περισσότερον; Καί ποιος ρήτωρ, ἀ γ κ α-

λά ἀ* καί νά ἔχη εἰς τό στόμα ὅλον τόν χρυσόρρουν* ποταμόν τῆς εὐγλωττίας, δύναται ποτε νά διηγηθῇ τάς δόξας, εἰς τάς ὁποίας Σέ ψώσεν ὁ Θεός ; ἢ τάς χάριτας, μέ τάς ὁποίας ὁ οὐρανός Σέ ἐπλούτισε ; ποία ἀνθρώπινος γλῶσσα ἡμπορεῖ νά ἔξηγήσῃ τά μεγαλεῖα, μέ τά ὁποῖα ἐστόλισε τήν ιεράν Σου ψυχήν τό πανάγιον Πνεῦμα ; Τόσον είναι βαθύ καί ἀπλευστον τῶν ἀπείρων Σου ἐπαίνων τό πέλαγος, ὃπού εἰς αὐτό βυθίζεται καί ὁ νοῦς τῶν μακαρίων ἀγγέλων. Διά τοῦτο καί ἔγω, κεχαριτωμένη Παρθένε, περνῶ μέ σιωπήν τάς θαυμαστάς Σου ἀρετάς, θαυμάζοντάς τας μόνον μέ τήν διάνοιαν.

Καί ἐδῶ πίπτοντας εἰς τούς παναχράντους Σου πόδας, ἄλλο δέν ἐπιθυμῶ ἀπό Σέ, παρά τήν ἀμαχόν Σου προστασίαν, πρός βοήθειαν καί συντήρησιν τοῦ φιλοχρίστου στρατοῦ, πρός διωγμόν καί ἔξολόθρευσιν τοῦ ἀντιθέου Τυράννου.

"Εως πότε, πανακήρατε Κόρη, τό τρισάθλιον γένος τῶν Ἑλλήνων ᔹχει νά εύρισκεται εἰς τά δεσμά μιᾶς ἀνυποφέρτου δουλείας ; "Εως πότε νά τοῦ πατῆ τόν εὐγενικόν λαιμόν ὁ βάρβαρος Θρᾷξ ; "Εως πότε ᔹχουσι νά βασιλεύωνται ἀπό τήν ἡμισύνην φεγγάρι* αἱ χῶραι ἐκεῖναι, εἰς τάς ὁποίας ἀνέτειλεν εἰς ἀνθρωπίνην μορφήν, ἀπό τήν ἡγιασμένην σου γαστέρα, ὁ μυστικός τῆς δικαιούσυνης "Ηλιος ; "Αχ, Παρθένε ! "Ἐνθυμήσου, πώς εἰς τήν Ἑλλάδα πρότερον, παρά εἰς ἄλλον τόπον, ἔλαμψε τό ζωηφόρον φῶς τῆς ἀληθινῆς πίστεως· τό Ἑλληνικόν γένος ἐστάθη τό πρῶτον, ὃπού ἀνοιξε τάς ἀγκάλας καί ἐδέχθη τό θεῖον Εὐαγγέλιον τοῦ μονογενοῦς Σου Υἱοῦ· τό πρῶτον, ὃπού Σέ ἔγνώρισε διά ἀληθινήν Μητέρα τοῦ θεάνθρωπου Λόγου· τό πρῶτον ὃπού ἀντέστάθη τῶν τυράννων, ὃπού μέ μύρια βάσανα ἔγύρευαν νά ἔξεριζώσωσιν ἀπό τάς καρδίας τῶν πιστῶν τό σεβασμιόν Σου σ্নομα. Τοῦτο ᔹδωσεν εἰς τόν κόσμον τούς διδασκάλους, οἵ ὅποιοι μέ τό φῶς τῆς διδασκαλίας των ἐφώτισαν τάς ἡμαυρωμένας διανοίας τῶν ἀνθρώπων. Ἐτοῦτο τούς ποιμένας, ὃπού μέ τήν ποιμαντορικήν ράβδον ἔξώρισαν τούς αἱμοβόρους λύκους ἀπό τό ἐκκλησιαστικόν ποίμνιον. Ἐτοῦτο τούς γεωργούς, ὃπού μέ τό ἄροτρον τοῦ σταυροῦ καί μέ τόν ίδρωτα τοῦ προσώπου ἔγεώργησαν τάς καρδίας καί σπέρνοντες τόν εὐαγγελικόν σπόρον, ἔθέρισαν τάς ψυχάς διά τήν οὐράνιον ἀποθήκην. Ἐτοῦτο τούς μάρτυρας, ὃπού μέ τό ἔδιον αἷμά των ἔβαψαν τήν πορφύραν τῆς Ἐκκλησίας· λοιπόν, εὔσπλαχνε Μαριάμ, παρακαλοῦμέν Σε, διά τό Χαῖρε ἐκεῖνο, ὃπού

μᾶς ἐπροξένησε τήν χαράν· διά τόν ἀγγελικόν ἐκεῖνον Εὐαγγελισμόν, ὅπου ἐστάθη τῆς σωτηρίας μας τό προοίμιον· χάρισέ του τήν πρότεραν τιμήν· σήκωσέ το ἀπό τήν κοπρίαν τῆς δουλείας εἰς τόν θρόνον τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος· ἀπό τά δεσμά εἰς τό σκῆπτρον, ἀπό τήν αἰχμαλωσίαν εἰς τό βασίλειον. Καί ἂν ἐτοῦται μας αἱ φωναί δέν Σέ παρακινοῦσιν εἰς σπλάγχνος, ἃς Σέ παρακινήσωσιν ἐτοῦτα τά πικρά δάκρυα, ὅπου μᾶς πέφτουσιν ἀπό τά δύματα. 'Αλλ' ὀνίσως καί ἐτοῦτα δέν φθάνουσιν, ἃς Σέ παρακινήσωσιν αἱ φωναί καί αἱ παρακάλεσες τῶν ἀγίων Σου, ὅπου ἀκαταπαύστως φωνάζουσιν ἀπό δόλα τά μέρη τῆς τρισαθλίου 'Ελλάδος. Φωνάζει δὲ 'Ανδρέας ἀπό τήν Κρήτην· φωνάζει δὲ Σπυρίδων ἀπό τήν Κύπρον· φωνάζει δὲ 'Ιγνάτιος ἀπό τήν 'Αντιόχειαν· φωνάζει δὲ Διονύσιος ἀπό τάς 'Αθήνας· φωνάζει δὲ Πολύκαρπος ἀπό τήν Σμύρνην· φωνάζει δὲ Αἰκατερίνα ἀπό τήν 'Αλεξάνδρειαν· φωνάζει δὲ Χρυσόστομος ἀπό τήν βασιλεύουσαν Πόλιν, καί δείχνοντάς σου τήν σκληροτάτην τυραννίδα τῶν ἀθέων 'Αγαρηνῶν*, ἐλπίζουσιν ἀπό τήν ἄκραν σου εύσπλαχνίαν, τοῦ 'Ελληνικοῦ γένους τήν ἀπολύτρωσιν. 'Αποδέξου λοιπόν, Παναγία Παρθένε, τά δάκρυά μας τά δποῖα σημαδεύουσι τό μυστήριον, ὅπου εἰς Σέ ἐτελειώθη: Δῶσε τόσην δύναμιν τοῦ εύσεβεστάτου ἡμῶν δουκός τῶν Ἐνετῶν, ἐναντίον τῶν αἵμοβόρων βαρβάρων, ώστε ὅπου νά σβησθῇ τελείως τό φῶς τοῦ φεγγαρίου, νά λάμψῃ περισσότερον τοῦ μυστικοῦ 'Ηλίου ἢ ζωοποιός ἀκτίνα· νὰ ἔξαπλωθῇ εἰς τόν κόσμον ὅλον ἢ δύναμις τοῦ σταυροῦ καί νά δοξασθῇ ἀπό ὅλους τό ἄγιόν σου ὅνομα, σύν τῷ Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ 'Αγίῳ Πνεύματι, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας. 'Αμήν!

« Διδαχαί », "Εκδοση Βενετίας, 1888

*Ηλίας Μηνιάτης

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

3. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ

Απότομη κλιματική περιοχή στην Ελλάδα
και τα υγρά δύο της Ευρώπης. Κάτια μέση
εύθεια, κέκλει και πρωτότοπη λαϊκή
τεχνοτροπία που αναπτύχθηκε στην Αστυνομία
κατεξεράνθισε μερικούς τομείς.
Από την απόφοιτη λαϊκή λέσχη.

"Ως απότομη μεταβολή και παραπομπή,
υγιαίη πορείας πάντων παλαιότερων,
και που θέλει μεταγενέστερη μεταπομπή,
το διάρκεια που νόι μαζί με την πατέρα
και τη μερική προτίθεμεται να γίνεται
κατά την πρώτη γενετική μεταπομπή.

Στο μέσον της παραπομπής της πατέρας
και της πατέρας της σύζυγης της μεταπομπής
του με την οποία την Αστυνομία παραπομπή.

την απεργία της χώρας. Σαν τότε πυράκων μετανύσσουν διάφοροι φοβούμενοι της επιχείρησης που τη γένονται χάρισμα της προσωπικής απόφασης της άντρας της επιχείρησης που δέσμευτος είναι πάντας στην πολιτική της. Φέρεται ότι από την έναρξη της απεργίας οι φοβούμενοι διάφοροι ήδη περισσότεροι είναι από την παραπάνω αριθμό. Έτσι ότι παραπάνω από την προσωπική απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος πάντας στην πολιτική της επιχείρησης αποτελεί παραπάνω από την προσωπική απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος. Αλλά κατά την πολιτική της Ελλάδος απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος αποτελεί παραπάνω από την προσωπική απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος. Τον Ιανουάριο του 1973 η Ελλάδα έπειρε να αποτελέσει την προσωπική απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος. Τον Ιανουάριο του 1973 η Ελλάδα έπειρε να αποτελέσει την προσωπική απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος. Τον Ιανουάριο του 1973 η Ελλάδα έπειρε να αποτελέσει την προσωπική απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος. Τον Ιανουάριο του 1973 η Ελλάδα έπειρε να αποτελέσει την προσωπική απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος. Τον Ιανουάριο του 1973 η Ελλάδα έπειρε να αποτελέσει την προσωπική απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος. Τον Ιανουάριο του 1973 η Ελλάδα έπειρε να αποτελέσει την προσωπική απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος. Τον Ιανουάριο του 1973 η Ελλάδα έπειρε να αποτελέσει την προσωπική απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος. Τον Ιανουάριο του 1973 η Ελλάδα έπειρε να αποτελέσει την προσωπική απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος απόφαση της οικογένειας της Ελλάδος.

Σύμφωνα με την Κατανομή της Δημοκρατίας της Ελλάδος

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

Σύ, τῆς καρδιᾶς κρυφό μαργαριτάρι
καί τῆς ζωῆς σεμνό προσκυνητάρι,
ὅπου ἔχτισεν ὁ ἀνθρωπός στή γῆ,
ὅταν σ' αὐτή τήν ἔρμην ἥλθε πλάστη,
ἀντί γιά τήν Ἐδέμ πού εἶχε χάσει,
τή θεϊκή νά μαλακώσει ὄργή.

"Απαρτό κάστρο, πού ποτέ δέν μπαίνει
καί πάντα ἀπό τή θύρα σου ἔξω μένει
ἔχθρα, κακία καί προδοσία κρυφή,
πού αἰώνια τῆς ἀγάπης τή λαμπάδα
κρατεῖ ἀναμμένη ἀγρυπνη τριάδα,
πατέρας καί μητέρα κι ἀδελφοί.

"Ω, σπίτι μας καλό καί τιμημένο,
χίλιες φορές ἂς είσαι εύλογημένο,
καί τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιά
τ' ἀδέρφια μου νά ραίνει μ' εύλογία,
καί νά μυρώνει ἀδιάκοπα μέ ύγεία
τά τίμια τῶν γονιῶν μου γερατειά.

Σύ μ' ἔμαθες τόν Πλάστη νά πειστεύω,
καί τή γλυκιά Πατρίδα νά λατρεύω,
ἐσύ καί τή φιλία νά λαχταρῶ.
Σύ κρύβεις μέσ στό λατρευτό σου χτίριο
τό φῶς καί τῆς ἀγάπης τό μυστήριο,
πού μέ κερνᾶ τῆς λήθης τό νερό.

Πόσες φορές μές στής καρδιᾶς τά βάθη,
σάν ενιωσα τοῦ κόσμου τ' ἄγρια πάθη,
πού οἱ τρικυμίες μᾶς φέρνουν τῆς ζωῆς,
σάν ἔμπταινα μές στήν καλή σου θύρα
μέ γιάτρευες ἀμέσως μέ τά μύρα
μᾶς τρισευλογημένης σου πνοῆς.

Πόσες φορές μές στή θερμή σου ἀγκάλη,
ὕστερ' ἀπ' τόν ἀγώνα καὶ τήν πάλη,
γαλήνη βρῆκα καὶ παρηγοριά !
Γιατί στό στῆθος μέσα μέ φωτίζεις
καὶ κάλλιο τήν ψυχή μου ἐσύ γνωρίζεις
ἀπό τῆς γῆς τ' ἀνθρώπινα θεριά.

Ἡ κάθε σου γωνιά κι ἡ κάθε σου ἄκρη
ἀντιλαεῖ τό γέλιο μου ἢ τό δάκρυ,
χαρά τῶν τραγουδιῶν μου ἢ στεναγμό.
Στίς κάμαρές σου μέσα καὶ στούς τοίχους
θωρῷ ὅλα τά ὄνειρά μου καὶ τούς στίχους,
τόν πόνο, τήν ἐλπίδα, τόν καημό.

Καὶ τ' ἄψυχά σου ἀκόμα μέ γνωρίζουν,
κι ἀγάπτης λόγια γύρω ψιθυρίζουν,
τραπέζι, εἰκονοστάσι καὶ σκαμνί.
Χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθε εἰκόνα,
τήν ἀγκαλιά μοῦ ἀνοίγει ἡ πολυθρόνα,
πού κάθονται οἱ γονεῖς μου οἱ σεμνοί.

Χαῖρε, ὦ χαῖρε, σπίτι τιμημένο,
χίλιες φορές ἂς εἶσαι εύλογημένο,
καὶ τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιά
τ' ὀδέρφια μους νά ραίνει μ' εὐλογία,
καὶ νά μυρώνει ἀδιάκοπα μέ ύγεια
τά τίμια τῶν γονιῶν μου γερατειά.

Υ Π Η Ρ Ε Τ Ρ Α

Τήν εσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων τοῦ ἔτους. . . . ἡ δεκαοκτάτης κόρη τό Οὐρανιώ τό Διόμικο, μελαχρινή νοστιμούλα, ἐκλείσθη εἰς τήν οἰκίαν της ἐνωρίς, διότι ἦτο μόνη.

Ο πατήρ της, ὁ ἀτυχής μπαρμπα - Διόμας, ἀρχαῖος ἐμποροπλοϊάρχος πτωχεύσας, ὅστις κατήντησε νά γίνη πορθμεύς εἰς τό γῆράς του, εἶχεν ἐπιβῆ τῆς λέμφου του περί τήν μεσημβρίαν, ὅπως πλεύσῃ εἰς τήν νήσον Τσουγκριάν, τρία μίλια ἀπέχουσαν, καί διαπορθμεύσῃ ἐκεῖθεν εἰς τήν πολίχνην ἑορτασίμους τινάς προμηθείας. Υπεσχέθη, διότι θά ἐπανήρχετο πρός ἐσπέραν, ἀλλ' ἐνύκτωσε καὶ ἀκόμη δέν ἐφάνη.

Η νέα ἦτο ὄρφανή ἐκ μητρός. Η μόνη πρός μητρός θεία της, ἡτίς τῆς ἐκράτει ἄλλοτε συντροφίαν, διότι αἱ οἰκίαι των ἔχωρίζοντο δι' ἐνός τοίχου, ἐμάλωσε καί αὐτή μαζί της διά δύο στρέμματα ἀγροῦ, καί δέν ώμιλοῦντο πλέον. Η νεᾶνις ἐκάθητο πλησίον τοῦ πυρός, τό δόποιον εἶχεν ἀνάψει εἰς τήν ἐστίαν, περιμένουσα τόν πατέρα της, καί ἐκράτει τό οὓς τεταμένον εἰς πάντα θόρυβον, εἰς τά φαιδρά ἄσματα τῶν παίδων τῆς δόδοῦ, ἀνυπόμονος καί ἀηδονικοῦσα πότε διαπορθήσει.

Αἱ ωραι παρήρχοντο καί διαπορθήσεις γέρων δέν ἐφαίνετο. Τό Οὐρανιώ εἶχεν ἀπόφασιν νά μή κατακλιθῇ, ἀλλ' ἐμεινεν οὔτως ἡμίκλιντος πλησίον τῆς ἐστίας.

Παρῆλθε καί τό μεσονύκτιον καί ἤρχισαν ν' ἀντηχῶσιν οἱ κώδωνες τῶν ναῶν, καλοῦντες τούς χριστιανούς εἰς τήν εύφρόσυνον τῆς ἑορτῆς ἀκολουθίαν.

Η καρδία τῆς νέας ἐκόπηκε μέσα της.

— Πέρασταν τά μεσάνυκτα, εἶτε, κι διαπορθήσεις μου! . . .

Συγχρόνως τότε ἤκουσε θόρυβον καί φωνάς ἔξωθεν. Η γειτονιά εἶχεν ἔξυπνήσει, καί ὅλοι ἡτοιμάζοντο διά τήν ἐκκλησίαν.

Η δύστηνος* Οὐρανιώ δέν ἀντέσχειν, ἀλλ' ἔλαβε τήν τόλμην νά ἔξελθη εἰς τόν σκεπαστόν καί περίφρακτον ὑπό σανίδων ἔξωστην τῆς οἰκίας, ὅπου, κρυπτομένη, εἰς τό σκότος, προέβαλε διά τῆς θυρίδος τήν κεφαλήν.

Μία γειτόνισσα, λάλος καί φωνασκός, εἶχεν ἐγερθῆ πρώτη καί ἀφύπνιξε διά τῶν κραυγῶν της τούς γείτονας ὅλους, δύσων διαπορθήσεις μέσα της.

ἀνθίστατο εἰς τῶν κωδώνων τόν κρότον, προσπαθοῦσα νά ἔξυπνήσῃ τόν ἄνδρα καί τά παιδία της. 'Ο σύζυγός της, Νταραδῆμος, εἶχε ἀνάγκην μοχλοῦ, διά νά σταθῇ εἰς τούς πόδας του.

'Η θύρα τῆς οἰκίας των ἥτο ἀντικρύ τῆς τοῦ μπαρμπα - Διόμα. Τό Οὐρανιώ ἔβλεπε καθαρῶς ἀπέναντί της τήν γυναῖκα ἐκείνην, κρατοῦσαν φανόν, φωτίζουσαν οἰκτιρμόνως τά σκότη τῆς όδοι, διά τούς διαβάτας καί τούς γείτονας. Διότι τό σκότος ἥτο βαθύ καί ἐλαφρός ἀνεμος ἔπνεεν, ὅσος ἥρκει, διά νά μεταφέρῃ ἐκ τῶν χιονοσκεπῶν βουνῶν τό ψῦχος καί τόν παγετόν εἰς τάς φλέβας τῶν ἀνθρώπων.

Κατ' ἐκείνην τήν στιγμήν διῆλθεν ἀνθρωπός τις, ὃν ἴδοῦσα· καί ἀναγνωρίσασα ἡ Οὐρανιώ, δέν ἥδυνήθη νά μή μειδιάσῃ.

— Πᾶς! κι ὁ Ἀργυράκης πάει στήν ἐκκλησιά; . . . ἐψιθύρισεν.

‘Ο Ἀργυράκης τῆς Γαροφαλιάς, ὅστις εἶχε τό προνόμιον νά προσωνυμῆται ἀπό τοῦ ὄνοματος τῆς συζύγου του, εἶχεν εἴπει ἄλλοτε, καί τό λόγιον ἔμεινε παροιμιῶδες: « ὅποτε πάω στήν ἐκκλησιά, βάγια μοιράζουνε ». Ἀλλά τήν φοράν ταύτην τόν ἔξυπνησεν βιαίως ἡ Γαροφαλιά καί τῷ ἐπέταξε νά ύπαγῃ εἰς τήν ἐκκλησίαν, διότι εἶδε κακόν ὄνειρον, εἴπεν.

‘Ο εὔπειθής Ἀργυράκης, ὅστις μόλις ἔφθανε μέχρι τῶν ὕμων τοῦ ἀναστήματός της, ἡγέρθη, ἐφόρεσεν εἰς τήν κεφαλήν του τόν γιοργούλη* του, ἐξώσθη τό κόκκινον ζωνάρι του, τρεῖς σπιθαμάς πλατύ, ὑπέδησεν εἰς τούς πόδας του τά πέδιλά του, καί ἔζηλθεν εἰς τήν όδόν.

Ταυτοχρόνως εἶχεν ἔξέλθει καί ὁ Νταραδῆμος, ὅστις ἔπιασεν δμιλίαν μέ τόν Ἀργυράκη τῆς Γαροφαλιάς.

— Τώρα μ' ἀρέσεις, γείτονα, τῷ λέγει . . . μήν είσαι ἀλιβάνιστος, διότι είναι κατά τά σκοίνια (καταισχύνη). Τό φεγγάρι δέν είναι τώρα πάντα σε λαλητής (πανσέληνος), νά φοβᾶσαι τόν ἵσκιο σου τή νύχτα . . .

Τοιαῦτα Ἑλληνικά ὡμίλει ὁ Νταραδῆμος.

— Τί νά κάνουμε, νά σ' όρισω, γείτονα; ἀπήντησε ταπεινοφρόνως ὁ Ἀργυράκης.

Καί ὁ Νταραδῆμος κατέβη εἰς τήν όδόν, προηγουμένης τῆς συζύγου του, κρατούσης πάντοτε τόν φανόν.

— Δέν ξέρουμε, νά ἥλθε τάχα ὁ γείτονας; εἴπε τήν στιγμήν ἐκείνην

ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου καὶ ρίπτουσα ἐκφραστικὸν βλέμμα πρός τὴν οἰκίαν τοῦ μπαρμπα - Διόμα.

— Σωπᾶτε, εἶπε, φέρων τό δάκτυλον εἰς τό στόμα ὁ Ἀργυράκης. Εἴπαν πώς βούλιαξε.

— Τί; εἶπεν ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου.

‘Ο Ἀργυράκης ἥτοι μάζετο νά διηγηθῇ πῶς καὶ ποῦ τά ἥκουσεν, ἀλλά τὴν στιγμήν αὐτήν γοερά καὶ σπαρακτική κραυγή ἥκουσθη ἀπό τῆς σιγηλῆς οἰκίας, πρός ἓν ἔβλεπον οἱ τρεῖς δύμιληταί.

‘Από τοῦ σκεπαστοῦ καὶ περιφράκτου ἔξωστου ἡ δυστυχής τό Ούρανιώ εἶχεν ἀκούσει τὴν λέξιν τοῦ Ἀργυράκη καὶ ἀφῆκε τὴν κραυγήν ἐκείνην.

‘Η ἀστοργος θεία, ἥτις ἀπό ἔτους καὶ πλέον δέν εἶχε καλημερίσει τὴν ἀνεψιάν της, ἥκουσε τὴν γοεράν κραυγήν καὶ, λησμονήσασα τότε τά τρία στρέμματα τοῦ ἄγρου, ἔτρεξε πρός βοήθειαν τῆς περιαλγοῦς κόρης.

* * *

Περί τήν μεσημβρίαν τῆς αὔτης ἡμέρας ὁ ἀτυχής μπαρμπα - Διόμας εἶχεν φορέσει, μέχρι τῶν ὠτῶν καταβαῖνον, ὅρθιον τό παμπάλαιον φέσι του, εἶχεν ἐνδυθῆ τὴν τσάκαν* του καὶ τό ἀμπαδίτικο* βρακί του, καὶ καταβάς εἰς τόν αἰγιαλόν, ἔλυσε τήν μικράν, ἔλαφροτάτην καὶ ὑπόσαθρον λέμβον, καὶ λαβών τάς κώπας ἥλαυνε πρός τήν μεσημβρινώτερον κειμένην μικράν νῆσον Τσουγκριάν.

Μόνη ἔμεινεν ἡ Ούρανιώ εἰς τήν οἰκίαν, καὶ μόνος ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐπέβαινε τῆς λέμβου του, ναύτης ὁ αὐτός καὶ κυθερνήτης καὶ πρωρεύς.

Ναυτίλος ἀπό τῆς δωδεκαετοῦς ἥλικίας του ὁ μπαρμπα - Διόμας, ἀπέκτησεν ἀμοιβαδόν σκοῦνες*, γολέτες καὶ βρίκια*, Ὅστερον ὑπεβιβάσθη εἰς βρατσέραν*, καὶ τέλος ἔμεινε κύριος τῆς μικρᾶς ταύτης λέμβου, δι' ἣς ἔξετέλει βραχείας ἀλιευτικάς ἡ πορθμευτικάς ἐκδρομάς. Τά περισσεύματα τῶν κόπων του τά ἔφαγαν ἄλλοι πάλιν φίλοι, ἀτυχήσαντες καὶ αὐτοί εἰς τάς θαλασσίας ἐπιχειρήσεις των. Εἰς τό γηράς του δέν τῷ ἔμενεν ἄλλο τι, εἰμή σιδηρᾶ ύγεία, δι' ἣς ἡδύναστο ἀκόμη ν' ἀντέχῃ εἰς τοὺς θαλασσίους κόπους, χάριν τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ἐργαζόμενος.

Ἐνίοτε, ἐλλείψει ὁμιλητοῦ, διηγεῖτο τά παράπονά του εἰς τούς ἀνέμους καὶ εἰς τά κύματα.

Πηρέτρα ἡ 'Υπηρέτρα ἦτο τό ὄνομα τῆς λέμβου, ὅπερ αὐτός τῇ ἔδιδε.

* * *

Καταπλεύσας εἰς τήν τερπνήν νῆσον Τσουγκριάν ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐφόρτωσεν ἐπί τῆς « 'Υπηρέτρας » πέντε ἡ ἔξι ζεύγη ὁρνίθων, κοφίνους τινάς ὥδων καὶ τυροῦ, δύο ἡ τρεῖς ἵνδιάνους καὶ ὅλλα τινά πράγματα καὶ ἡτοιμάζετο νά λύσῃ τά ἀπόγεια τῆς λέμβου καὶ ν' ἀποπλεύσῃ. Ἀλλά τήν στιγμήν ἑκείνην προσῆλθεν ὁ κουμπάρος του Σταθαρός, ὁ ποιμήν τοῦ Τσουγκριᾶ, καὶ τόν παρεκάλεσε νά τοῦ κάμη τήν χάριν νά παραλάβῃ ὁχληρόν συμπλωτῆρα... « υἱόν ὑποζυγίου », ὥριμον πρός ἐπίσαξιν... ὅπως κομίσῃ αὐτόν πρός ἓνα τῶν πολυαριθμών κουμπάρων του εἰς τήν πολίχνην.

'Ο μπαρμπα - Διόμας ἐσυλλογίσθη τό βάρος καὶ ἔρριψεν ἀμήχανον βλέμμα εἰς τό στενόχωρον καὶ τήν ἐλαφρότητα τῆς « 'Υπηρέτρας », ἀλλ' ἐφ' ἑτέρου ἐσκέφθη ὅτι μία δραχμή, ὁ ναῦλος τοῦ ὄναρίου, ἦτο κάτι δι' αὐτόν, ἦτο ὁ καπνός καὶ ὁ οἶνος τῶν τριῶν σχολασίμων ἡμερῶν τῶν Χριστουγέννων, καὶ ἀπεφάσισε νά προσλάβῃ τόν πωλον.

'Ο κουμπάρος Σταθαρός εὐχαριστηθείς τόν ἐφίλεψεν ὀλίγα αύγά, μίαν μυζήθραν, καὶ ὁ μπαρμπα - Διόμας, ἐπιβιβάσας τόν πωλον, ἐλαβε τάς κώπας καὶ ἔστρεψε τήν πρῷραν πρός τόν λιμένα.

'Απειμακρύνθη, ἔκαμε πανιά καί, διανύσας ὑπέρ τό ἓν μίλιον, ἀπεῖχε ἔξι ἵσου σχεδόν τοῦ Τσουγκριᾶ καὶ τῆς πολίχνης. Καίτοι βορειοδυτικός ὁ ἄνεμος, Γραϊος, ὑπεβοήθει ἐκ πλαγίου τό ιστίον, διότι ὁ μπαρμπα - Διόμας ἔδιδε βορειοδυτικήν εἰς τήν λέμβον διεύθυνσιν.

'Αλλ' ὁ πωλος, ὅστις ἔβοσκεν ἡσύχως τόν χόρτον του καὶ δέν ἐφαίνετο ν' ἀνησυχῇ πολύ περί τοῦ διάπλου, αἴφνης ἐσήκωσε τόν πόδα, ἔδωκεν ἄτακτον λάκτισμα εἰς τήν σανίδα... καὶ τό μαδέρι τῆς εὐθραύστου καὶ ὑποσάθρου λέμβου διερράγη.

Τό Ὅδωρ ἤρχισε νά εἰσρέῃ εἰς τό κύτος.

'Η λέμβος ἤρχισε νά βυθίζεται.

Ταχύς ώς ἀστραπή, ὁ μπαρμπα - Διόμας, ἀπέβαλε τό βάρυτερον φόρεμα, τόν ἀμπά του, τόν ὅποιον εἶχε φορέσει μόνον ἐνόσσω ἐκά-

θητο εἰς τό πηδάλιον, ἔγειρε πρός τό μέρος τῆς σκότας* τοῦ πανίου ἀριστερά, ἐκρεμάσθη ἐπί τῆς πλευρᾶς τοῦ σκάφους καὶ κατώρθωσε νά μπατάρη τὴν λέμβον.

Μέγας ἔγινεν δὲ θρῆνος ὑπό τήν ἀνατραπεῖσαν τρόπιδα*. Ὁριθεις, ἵνδιάνοι, κόφινοι καὶ δὲ αἴτιος τῆς συμφορᾶς, δὲ πῶλος, ὅλα κατῆλθον εἰς τόν πυθμένα.

‘Ο μπαρμπα - Διόμας, ὅστις ἐκολύμβα ὡς ἔγχελυς, εἶχε καὶ στήριγμα τήν ἀνατραπεῖσαν «‘Υπηρέτραν», τήν δόποίαν ἡμπόδισε τοῦ νά βυθισθῆ.

* * *

Περί τάς δύο ὥρας ἔμεινεν οὕτως δὲ μπαρμπα - Διόμας ἐπίστομα ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν τοῦ σκάφους, κρατούμενος διά τῶν χειρῶν ἀπό τῆς τρόπιδος, μή τολμῶν νά στηριχθῇ ὅλος ἐπί τῶν σανίδων, διότι δὲ λέμβος θά ἔβυθίζετο.

Τέλος, περί τήν ἀμφιλύκην, ἐνόσῳ ὑπῆρχεν ἀκόμη ἀρκετόν φῶς, ὃσον ἔρριπτεν δὲ ἀνταύγεια τῶν χιονοσκεπῶν πέριξ ὁρέων, ἐφάνη μακρόθεν ἐν ίστιον.

‘Ο μπαρμπα - Διόμας ἤρχισε νά φωνάζῃ μέ δῆην δύναμιν τῷ ἔμεινεν ἀκόμη.

‘Ο ἄνεμος δέ το διά τό ἔρχόμενον πλοίον, ὅπερ ἔπλεεν ἐξ ἀνατολῶν πρός δυσμάς.

‘Ητο μέγα τρεχαντήριον * φορτωμένον.

Αἱ φωναί τοῦ μπαρμπα - Διόμα δέν ἤκουοντο, δέ ἄνεμος τάς ὥθει μακράν, πρός τόν λίβαν*.

‘Αλλά τό τρεχαντήριον ἐπλησίαζεν καὶ δὲ μικρός μαῦρος ὅγκος τῆς ἀνατραπεῖσης λέμβου διεκρίνετο ὡς φωλεά ἀλκυόνος ἐπί τῶν κυμάτων.

Καθ’ ὃσον ὅμως ἐπλησίαζεν, ἡδύναντο ν’ ἀκουσθῶσιν καὶ αἱ φωναί. Διότι τό ἀνατραπέν σκαφίδιον, ὡθούμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων, εἶχε μετατοπισθῆ πολλάς δεκάδας ὀργυιῶν πρός τά νοτιοδυτικά καὶ δὲ γέρων ναυαγγός συνέβαλε καὶ αὐτός διά τῶν χειρῶν καὶ τῶν πόδῶν.

Τέλος τό τρεχαντήριον προσήγγισε καὶ ἀπέλυσε τήν λέμβον. ‘Ο μπαρμπα - Διόμας ἤκουσε κώπας πλαταγούσας πλησίον του, ἀλλά τόσον μόνον ἤκουσεν. Εὔθυς κατόπιν ἐλιποθύμησεν.

Οι κωπηλάται ἀνέσυραν τόν μπαρμπα - Διόμαν παγωμένον καί ήμιθανῆ καί τόν ἀνεβίβασαν εἰς τό τρεχαντήριον.

’Αφοῦ τοῦ ἡλλαξαν τά ἐνδύματα, δι’ ἐμπνοῶν καί προστρίψεων προσεπάθησαν νά τόν ἀνακαλέσωσιν εἰς τήν ζωήν.

’Ο κυβερνήτης διέταξε νά στρέψωσι πρῷραν πρός τόν λιμένα, ὅπως τόν ἀποδώσωσι, νεκρόν ἢ ζῶντα, εἰς τούς οἰκείους του.

Τέλος ὁ πτωχός ναυαγός ἤνοιξε τούς ὄφθαλμούς.

Οι καλοί ναῦται ἥθελησαν νά τῷ προσφέρωσι πούντς καί ἄλλα θερμά ποτά.

’Αλλά ἄμα ἀνοίξας τούς ὄφθαλμούς ὁ μπαρμπα - Διόμας, διά τοῦ πρώτου βλέμματος εἶδε βαρέλια.

Τό πλοιὸν ἦτο φορτωμένον οἴνους.

—”Οχι πούντς, ὅχι, εἴπε διά πεπνιγμένης φωνῆς· κρασί δῶστε μου!

Οι ναῦται τῷ προσήνεγκον φιάλην πλήρη ἥδυγεύστου μαύρου οἴνου, καί ὁ μπαρμπα - Διόμας τήν ἐρρόφησεν ἀπνευστί.

* * *

”Υπέφωσκεν ἤδη ἡ ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων καί ἡ θεία εἰς μάτην προσεπάθει νά παρηγορήσῃ τήν σφαδάζουσαν ύπό ἄλγους Ούρανιώ.

’Αλλ’ ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου, ἐλθοῦσα τότε, ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐναυάγησε μέν, ἀλλ’ ἐσώθη, καί ὅτι ἔφθασεν ὑγιής.

’Ο ’Αργυράκης καί ἄλλοι τινές ἀγρόται εἶχον ἴδει, φαίνεται, μακρόθεν τήν ἀνατροπήν τῆς λέμβου, καί ἐντεῦθεν διεδόθη, ὅτι ὁ γέρων ἐπνίγη. ’Αλλ’, ἐπειδὴ ἐνύκτωσε, δέν εἶδον καί τό σωστικόν καί οίνοφόρον τρεχαντήριον.

’Ο μπαρμπα - Διόμας, ἐλθών μετ’ ὀλίγον καί ὁ ἵδιος, ἐνηγκαλίσθη τήν κόρην του. ”Ω, πενιχρά, ἀλλ’ ὑπερτάτη εύτυχία τοῦ πτωχοῦ!

Τό Ούρανιώ ἔχυνεν ἀκόμη δάκρυα, ἀλλά δάκρυα χαρᾶς. ’Ο πατάρι της δέν τῆς εἶχε φέρει οὔτε αὐγά, οὔτε μυζήθρας, οὔτε ὅρνιθας, ἀλλά τῆς ἔφερε τό σκληραγωγημένον καί θαλασσόδαρτον ἄτομόν του καί τάς δύο στιβαράς καί χελωνοδέρμους χεῖράς του, δι’ ων ἡδύνατο ἀκόμη ἐπί τινα ἔτη νά ἐργάζηται δι’ ἑαυτόν καί δι’ αὐτήν.

•Εφημερίδα « ’Εφημερίς », 25 Δεκ. 1888

’Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΜΑΣ

Είναι, νομίζω, άπό τά πιό εύχάριστα κι ώφελιμα πράγματα νά περνᾶ κανεὶς λίγες ώρες κάθε μέρα σ' ἔνα περιβόλι. Στό ἐλεύθερο κι ἀνοικτό αὐτό κομμάτι τοῦ φυτικοῦ καί ζωικοῦ κόσμου, κάτω ἀπ' τόν ἄπεραντο οὐρανό, βρίσκεται ἔτσι μέσα στήν ἴδια ἐνέργεια τῆς φύσης, βλέπει καί πιάνει τό ἔργο της, ἀναπνέει τήν πνοή, κατανοεῖ τίς δυνάμεις της, αἰσθάνεται τήν κίνηση τῆς ἄπειρης, τῆς θαυμαστῆς καί μεγάλης αὐτῆς ζωῆς καί θυμᾶται πώς ἔνα μικρό της μόριο είναι κι αὐτός, ὁ μεγάλος καί περήφανος.

Τέσσερις ἐποχές ὁ χρόνος, τέσσερις μορφές ξεχωριστές τό περιβόλι μας. Τό καλοκαίρι, ὅταν πιά φεύγαμε γιά τήν ἔξοχή, τό ἀφήναμε κατάξερο. Λίγα φύλλα στά κομπιασμένα δέντρα, λίγα λουλούδια στά κιτρινισμένα χαμόδευτρα. Τό χῶμα φρυγμένο ὅλο ἀπό τίς κάθετες, τίς φλογερές ἀκτίνες τοῦ ἥλιου, ἔπινε μέ λαιμαργία τό λίγο νερό, πού τοῦ ἔριχνε τό κοντόβραδο ὁ κηπουρός. Μεγάλες πεταλοῦδες μέ βαριά ποικιλόχρωμα φτερά πετοῦσαν στή λαύρα τῆς ἡμέρας ἢ στή δροσιά τοῦ δειλινοῦ. Δυό τρεῖς γρυλοί, κάτω ἀπό τά φύλλα τῆς ἀγαπημένης τους ἀντράκλας, γέμιζαν τόν ἀέρα τῆς νύχτας μέ τή γλυκιά μεταλλική τους φωνή. Οἱ ἀράχνες γέμιζαν μέ πυκνά καί σκονισμένα πανιά τούς τοίχους καί τά δέντρα. "Ἐντομα κι ἑρπετά διάφορα, ἀμέτρητα, πολύχρωμα καί πολύμορφα, ἔτρεχαν ἀνάμεσα στά φύλλα, πετοῦσαν, ἔτριζαν, βομβοῦσαν. Ἀλλά ἡ φύση φαινόταν σάν νά μήν εἶχε πιά ἄλλη ζωή καί σιγά σιγά νά μαρανόταν. Καμιά γέννηση, τίποτα σχεδόν νέο, τίποτα πού νά δίνει ἐλπίδες. Οἱ ροδακινιές ἦταν φορτωμένες ἀπό τά χνουδωτά ροδάκινα, οἱ ἀχλαδιές ἀπό τά κεχριμπαρένια ἀχλάδια, τά κλήματα ἀπό τά κέρινα σταφύλια. Ὁ καρπός, δηλαδή τό τέλος... Καί τά φύλλα ὅλα σχεδόν ξερά κι οἱ βλαστοί ὅλοένα σπάνιοι..."

Καί ὅμως μέσα σ' ἔκεινη τή νέκρωση, ὁ σπόρος τῆς νέας ζωῆς, κρυψμένος κάτω ἀπό τό χῶμα, περίμενε... Ἡ Γῆ ὀλοένα γυρνοῦσε στό ἄπειρο· οἱ ἀκτίνες τοῦ ἥλιου ἔπεφταν τώρα ἀπάνω στή χώρα μας πιό πλαγιαστές καί πιό ἀδύνατες, στήν ἀτμόσφαιρα σχηματίζονταν σύννεφα μαῦρα καί πυκνά, πού νεστοῦσαν ἐπί τέλους σέ βροχή.⁶ Α, οἱ πρῶτες βροχές τοῦ φθινοπώρου, βροχές ὄρμητικές, μ' ἀστραπόβροντα, μ' ἀστροπελέκια, ἀλλά περαστικές, δροσιστικές, εύχάριστες!

Τό περιβόλι μας λουζόταν μέ χαρά κι άνασαινε κι ἔλαμπε ὕστερα στόν ἥλιο μέ τά μισοκιτρινισμένα ύγρα του φύλλα, σάν νά ἥθελε νά μᾶς ὑποδεχθεί μέ στολή καθάρια, πού γυρίζαμε τότε ἀπ' τήν ἐξοχήν. Οἱ σάλισαγκοι γέμιζαν μέ τά γυαλιστερά τους ὀχνάρια τούς τοίχους καί τή γῆ, σπαρμένη ἀπό κίτρινα φύλλα. Οἱ πεταλοῦδες πετοῦσαν πιό εὐκολόπιαστες μέ βρεγμένα φτερά. Τότε πρόβαινε κι ἡ πρώτη βλάστηση: ἡ βροχή ζωογονοῦσε τό σπόρο κι ὅλο τό περιβόλι σκεπαζόταν ἀπό ἀραιή πρασινάδα, ἀπό μικροσκοπικά βλαστάρια, ἀπό φυτράδια τό περισσότερο δικοτυλήδονα, μέ τά δυό ἀρχικά καταπράσινα φυλλάκια πάνω ἀπ' τό χῶμα καί τήν κάτασπρη τρυφερή ριζούλα ἀπό κάτω. Ἡτανε λαχανικά τά περισσότερα, ἀγριόχορτα, ραδίκια καί τσουκνίδες, καί ζωχοί καί ἀγριόκρινοι καί ἀγριοκισσοί — τά περισσότερα καταδικασμένα νά πεθάνουν πρόωρα καί λίγα νά κλέψουν περισσότερη ζωή, λησμονημένα στίς ἄκρες τῶν στρατονιῶν καί τῶν τοίχων... Καί δλοένα τά παλιά φύλλα ἔπεφταν καί σωριάζονταν χάμω, κι ὁ ἀνεμος τά στριφογύριζε μέ ἦχο ξερό, καί ἡ βροχή τά παράσερνε στ' αὐλάκια, καί τό κρύο γινόταν δυνατότερο κι ἡ ἐρήμωση δλοένα μεγαλύτερη...

Χειμώνας! Ἐρχόταν ἐπί τέλους ὁ χειμώνας σύντομος, ἀλλά ὅχι καὶ λίγο δριμύς. Στό περιβόλι μας ἔβλεπες μιάν ἀφθονία ἀπό κλώνους γυμνούς, τά φύλλα κιτρίνιζαν λιγοστά ἔδω κι ἔκει πάνω στ' ἀειθαλῆ δέντρα καί στά χειμωνιάτικα φυτά. Οἱ θάλασσες — ὅπως λέμε κεῖ τ' ἀγιοδημητριάτικα, — ἥταν σκεπασμένες ἀπό τ' ἀνθάκια τους τά καλλιτεχνικά, μέ τά σγουρά πολλά φυλλάκια, ἀλλα ἀσπρα, ἀλλα κίτρινα κι ἀλλα κόκκινα. Ὁ ἀνεμος λύγιζε ώς κάτω τίς κορφές τῶν κυπαρισσιῶν κι ἡ φοινικιά κινοῦσε τούς κλώνους της σάν χέρια δαιμονισμένου. Οἱ σπουργίτες κι οἱ καλόγιαννοι κατέβαιναν πεινασμένοι νά σκαλίσουν τό χῶμα. Καί νερό καί κρύα καί πάγοι, κάπου κάπου καί χιόνια. Ἡ βλάστηση τοῦ φθινοπώρου σταμάτησε. Μιά νάρκωση ἥταν χυμένη σέ ὅλα· ἡ φύση, ἔλεγες, κοιμόταν... Καί ὅμως ἡ ἐργασία της ἔξακολουθοῦσε δλοένα μυστική· ἡ ζωή διατηροῦνταν ὅπως ἡ σπίθα ἡ κρυμμένη στή στάχτη· οἱ χυμοί κυκλοφοροῦσαν ἀθώρητοι μέσα στούς γυμνούς κλώνους καί δέν περίμεναν, γιά νά επεταχτοῦν οἱ βλαστοί, παρά τό πρῶτο χαμόγελο τῆς ἄνοιξης.

“Ανοιξη! Ἡ νιότη τοῦ χρόνου! εἰπε ἔνας ποιητής. Τό λόγο τόν θυμόμουν συχνά μέσα στό περιβόλι μας. Τί δύναμη! Τί ζωηρό-

τητα ! Τί όργασμός ! Ἀπό τό Γενάρη ἀκόμα ἄρχιζε ἡ φανέρωση τῆς ἀκράτητης ζωῆς. Οἱ ἀνυπόμονες ἀμυγδαλίες καὶ οἱ ντροπαλούλες ριδακινίες προλάβαιναν νά πετάξουν πρῶτες πρῶτες τά μπουμπούκια τους, γιά νά γεμίσουν τούς λεπτούς ἀφυλλους κλώνους τους, ὕστερ ἀπό λίγες μέρες, μέ τ' ἄσπρα καὶ κόκκινα ἀνθάκια. Ἀσπρή καὶ κόκκινη καὶ πράσινη, τρίχρωμη ἡ σημαία τῆς ἄνοιξης ! . . .

Τή Λιλή τήν τρέλαιναν, περισσότερο ἀπ' ὅλα, τ' ἀνθάκια τῆς ριδακινίας, ρόδινα, διάφανα, δροσερά, λαμπρά, σάν φτεράκια ἀπό φανταστικές πεταλούδες, πού κάθισαν πλῆθος ἀπάνω στό ἀφυλλο δέντρο, ἡ σάν φῶτα μαγικά, πού ἔκαιγαν χλωμά κάτω ἀπ' τόν ἥλιο, σέ πολυέλαιο ἀπό κλώνους. Εἶχε δίκιο. Τί παρηγοριά πού τή δίνει ἡ ἄνθηση αὐτή ἡ γλυκιά, μέσα στόν κατάξερο ἀκόμα κῆπο, μέσα στά κρύα τοῦ χειμώνα ! Ήταν ὁ προάγγελος τῆς ἀγαπητῆς ἄνοιξης, πού ἐρχόταν ἀπό μακριά . . .

Μέρα μέ τήν μέρα, ἡ χώρα μας γύριζε πάλι τό πρόσωπό της κατά τόν ἥλιο καὶ οἱ ἀκτίνες του ἔπεφταν πάνω της ὄλοένα πιό κάθετες, πιό θερμές. Καί στό πατρικό του φιλί ξεπετιόνταν τά μπουμπούκια ἀφθονα καὶ ξεβλάσταιναν τά νέα τρυφερά φύλλα, καὶ γύριζαν πίσω τά πουλιά, καὶ πλήθαιναν τά ζωύφια, κι ἄρχιζε μιά ἡχηρή καὶ πολυσύνθετη ζωή μέσα στούς τέσσερις τοίχους, τούς σκεπασμένους ἀπό μούσκουλη* νέα, καταπράσινη κάτω ἀπ' τό γαλάζιο καὶ γελαστό ούρανό, πού φαινόταν κι αύτός νέος.

Κι ἔφθανε ἔτσι δι Μάης δι μορφονιός, τό βασιλόπουλο, καὶ τόν δεχόταν τό περιβόλι μας σὰν στολισμένο παλάτι. "Οπου γύμνια, τή σκέπαζε φύλλωμα καινούριο καὶ πυκνό ὅπου φύλλωμα καινούριο καὶ πυκνό, τό ἐστόλιζαν λογιῶν λογιῶν ἄνθη. Οἱ τριανταφυλλίες, σέ μακριές σειρές, ἄνοιγαν τ' ἀριστοκρατικά τους μπουμπούκια ἀνθοῦσε ζωηρά τ' ἀγιόκλημα, σήκωναν λευκότατο κεφάλι οἱ κρίνοι καὶ τά χαμόδεντρα ἦταν φορτωμένα ἀπό λουλούδια χωρίς εύωδιά, ὀλλά μέ χάρη καὶ χρώματα . . . Καί στό μοσχοβιολισμένον ἀέρα πετούσαν μέ γλυκύτατα τραγούδια τά πουλιά καὶ βομβοῦσαν ἀμέτρητα χρυσοποράσινα ἔντομα . . .

Βλέπω ἀκόμα μπροστά μου τό χαρούμενο, τό ἀπερίγραπτο αύτό πανηγύρι. Ἀκούραστοι κι ἀχόρταγοι τρέχαμε ἀπάνω κάτω μέ τήν ἀδελφούλα μου . . . Ή φύση μᾶς μιλοῦσε μέ χίλια στόματα, μέ χίλιες

φωνές. Καί σύμφωνες ὅλες σχημάτιζαν στά παιδικά μας αὐτιά μιάν ἀρμονία ἀσύγκριτη, μιά μαγεία ἀνέκφραστη.

Μᾶς πλημμυροῦσε τῆς ζωῆς ἡ εὐφροσύνη καὶ τῆς ἀγάπης.

— Ζήσετε, σάν νά μᾶς ἔλεγε, παιδιά μου ! Ζήσετε ἀγαπημένα καὶ χαρούμενα. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ μόνη ἀληθινή εύτυχία σ' αὐτόν τόν κόσμο !

« Ἡ ἀδελφούλα μου »

Γρηγόριος Ζενόπουλος

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

A'

Σημερώνουν Χριστούγεννα στό χωριό.

Ἡ μέρα ἔδειχνε κλεισμένη, ἡ γῆ ἦταν χιονοστρωμένη, ὁ οὐρανός χιόνιζε καὶ τό μάτι δέν μποροῦσε νά ἰδεῖ πιότερο ἀπό μιάν τουφεκιά τόπο. Φοβερό ἀγριοκαίρι. Χριστούγεννα, καρδιά τοῦ χειμῶνα !

Καθάλα ἀπάνω σ' ἔνα γερό, ὅμορφο καὶ ψηλό ἄλιγο, καὶ κουκουλωμένος μέ μιά μεγάλη κάπα, ἐμπαινα μέ μεγάλη χαρά στά πολυπόθητα σύνορα τοῦ χωριοῦ μου, ὕστερα ἀπό νυχτοπερπάτημα δεκαπέντε ὠρῶν δρόμο καὶ ξενιτιά δέκα πέντε χρόνων, μακριά, πολύ μακριά, σέ ξένα σύνορα καὶ σέ ξένα βασίλεια.

Στό ποτάμι πού 'ναι κάτω ἀπό τό χωριό μου, πότισα διαβαίνοντας τό κατακουρασμένο ἄλιγό μου. Μετά τό πότισμα τράβηξα τόν ἀνήφορο, πού βγαίνει ἵσα ἵσα στ' ἀγαπημένο μου χωριό, ἀνάμεσα ἀπό βράχους, ἀπό γκρεμούς, ἀπό μεγάλες πέτρες, ἀπό δέντρα κι ἀπό λίγα ἀμπελοχώραφα.

Ἡταν πολύ πρωί. Στιγμή πού πολεμάει τό φῶς τῆς ήμέρας πού 'ρχονταν, μέ τό σκοτάδι τῆς νύχτας πόφευγε, καὶ τ' ἄλιγο ἀνέβαινε ἀργά ἀργά καὶ βαριά βαριά τόν ἀνάποδο καὶ κακοπάτητο ἀνήφορο ἀπό τή μεγάλη του τήν κούραση καὶ τή μεγάλη του τήν κομμάρα.

Ἐκανε φοβερό κρύο. Ἀγριός βοριάς φυσοῦσε σάν λυσσασμένος

ἀπό πίσω μου καί μ' ἀνασήκωνε ἀπ' τῇ σέλα τ' ἀλόγου μου ! Τόχιόνι προντίζονταν* ἀπό καταγῆς στό μανιωμένο φύσημά του, σάν ἀλεύρι κάτασπρο, πότε ἀπό κάτω πρός τ' ἀπάνω, πότε ἵσια πέρα, πότε ἵσια δῶθε καί πότε μέ περικύλωνε δλόγυρα σάν ἀνεμοστρόβιλος. Κι ὅμως δέν αἰσθανόμουν καθόλου κρύο μέσα μου. Μόνο τά δάκτυλα τῶν ποδαριῶν μου κρύωναν λίγο καί τά χέρια μου λιγύτερο ἀκόμα, γιατί κρατοῦσα μέ τό δεξί τό βοϊδοτσούλι* καί μέ τό ζερβό τά χαλινάρια τοῦ ἀλόγου.

Ἡ καρδιά μου χτυποῦσε τίκ τάκ σάν λιθοπάτημα ἀπό τή συγκίνηση, πού ἔβλεπα ὅτι βρισκόμουν καί περπατοῦσα στόν τόπο τῶν ὀνείρων μου, στόν τόπο πού γεννήθηκα.

Σέ κάθε πατημασιά τ' ἀλόγου μου ξάνοιγα κι ἔνα κομμάτι ἀπό τά παιδιακίσια μου. Κομμάτι ζωῆς χαρωπῆς, γλυκιᾶς καί πολυαγαπημένης. Ἐβλεπα τό μεγάλο βράχο π' ἀνέβαινα ψηλά καί γλιστρώντας ἵσα κάτω, ἔφθανα στό λάκκωμα, εἴτε μὲ ξεγδάρματα, εἴτε χωρίς ξεγδάρματα στό τρυφερό μου τότε κορμί. Ἐβλεπα τό μεγάλο πουρνάρι, π' ἀνέβαινα τό καλοκαίρι κι ἐπικανα τά πουλιά μέσα στίς φωλίτσες τους, πρίν φτερουγίσουν ἀκόμα, χωρίς νά μέ μέλει καί χωρίς νά μέ νοιάζει γιά τά τσιουρίσματα τῶν μανάδων τους, πού φτερούγιζαν ψηλά ἀπό τό κεφάλι μου, χωρίς νά 'χουν οἱ καπημένες τή δύναμη νά μοῦ τά ἀρπάξουν μέσα ἀπό τά χέρια μου τά σκληρά. Ἐβλεπα τό χωράφι μου, πού πηδοῦσα σάν τό ζαρκάδι μέ τά συνομήλικά μου κι ἐπαιζα τά ἀγαπημένα μου παιγνίδια, πού δέν μποροῦσα νά τά χορτάσω ποτέ. Ἐβλεπα τ' ἀμπέλι μου μέ τή μεγάλη βελανιδιά στήν κορυφή του, πού περνοῦσα τίς καλύτερες καί τίς πιό εύτυχισμένες ὕρες τῆς παιδικῆς μου ζωῆς, τρώγοντας γλυκύτατα σταφύλια, ὥριμότατα σύκα καὶ ζουμερότατα ροδάκινα.

Ἡταν ὅλα ὅπως τά εἶχα ἀφήσει ἐδῶ καὶ δέκα πέντε χρόνια. "Ολα στόν τόπο τους καί στή θέση τους.

Τό χιόνι ἔξακολουθοῦσε νά πέφτει. 'Ο βοριάς ἔξακολουθοῦσε νά ἀγριοφυσάει. Τό κρύο ἔξακολουθοῦσε ν' ἀντρειεύεται καί τ' ἀλογο ἔξακολουθοῦσε ν' ἀνεβαίνει τόν ἀνήφορο ἄργα ἄργα, γκρούπτ γκρούπτ.

Εἶχα σκαπετήσει* μιά μικρή ραχούλα καί δέ μοῦ εἶχε μείνει παρά νά σκαπετήσω ἀκόμα μιά, γιά νά μπορέσω ν' ἀγναντέψω τό χωριό μου, πού κάθε σπίτι καπνίζει ἀδιάκοπα χειμώνα καλοκαίρι, καί νά ἰδῶ τό σπίτι του, μέ τόν πλατύχωρο αὐλόγυρό του καί μέ τό μεγάλο δέντρο

στή μέση τῆς αύλης του, πού χρησιμεύει τό καλοκαίρι ώς κατοικιό καί ώς τραπεζαρία κι ώς σάλα κι ώς τόπος ύπνου, καί ώς χοροστάσι*, πού μαζεύεται τό χωριό, γιά νά κρίνει τίς διαφορές του καί τά χωριανά ζητήματά του, καθώς τό θέλει δι προεστός, πού ή γνώμη του πάντα είναι σύμφωνη μέ τή γνώμη τῶν πολλῶν.

Μόρχονταν στό νοῦ πόσες φορές ξαπόστασα καί ξεκουράστηκα κάτω ἀπό τόν ἵσκιο αύτουνοῦ τ' ὀγκαπημένου δέντρου καί πόσες φορές μάλωσα μέ τό φτερωτό κοπάδι τῆς μάνας μου, τίς κότες, πού ἥθελαν νά μ' ἀρπάξουν ἀπό τά χέρια τό νόστιμο ψωμοτύρι μου.

Αμέτρητη χαρά πλημμύρισε τήν καρδιά μου, ἐπειδή ξανάβλεπτα τή γῆ τῶν παππούδων μου, τή γῆ, πού είδα γιά πρώτη φορά τό γλυκό φῶς τοῦ ἡλιου καί κατάλαβα γιά πρώτη φορά τόν έαυτό μου ώς ἄνθρωπο. Μόρχονταν νά ξεκαβαλικέψω καί, κατεβαίνοντας, νά φιλήσω καί ν' ἀγκαλιάσω ὅ, τι ἔβλεπα κι ἔβρισκα μπροστά μου χῶμα, πέτρες, χαμόκλαδα, δέντρα. Ἀλλά δι πόθος μου νά φτάσω ὅσο τό δυνατό γρηγορότερα στή ράχη, πού ἤταν μπροστά μου καί μ' ἐμπόδιζε νά ἰδω τό χωριό μου καί τό σπίτι μου, δέ μ' ἀφηνε νά κατεβῶ καί νά ἑκτελέσω τόν ἄγιο μου σκοπό.

— "Α ! ἔλεγα μέσα μου, πότε νά φτάσω ψηλά σ' ἕκείνη τή ράχη, γιά ἵδω ἀπ' ἑκεῖ, πού ὀνειρευόμουν δέκα πέντε χρόνια στά ξένα, καί νά ρίξω τό ντουφέκι τοῦ ξενιτεμένου, γιά νά μάθει τό χωριό τόν ἔρχομό μου.

Καί λέγοντας αύτά χτυποῦσα τό κακόμοιρο τ' ἄλογο μέ τούς πτερνιστῆρες μου, κι αύτό τό καημένο πηδοῦσε ἀγκομαχώντας καί μοῦ φαίνονταν δτι πηδοῦσε στά σύννεφα, ἀλλά δ δρόμος δέν τελείωνε !

Τό χιόνι ἔξακολουθοῦσε νά πέφτει. Ο βοριάς ἔξακολουθοῦσε ν' ἀγριοφυσάει. Τό κρύο ἔξακολουθοῦσε ν' ἀντρειεύεται. Καί τό ἄλογο ἔξακολουθοῦσε ν' ἀνεβαίνει τόν ἀνήφορο ἀργά ἀργά, γκρούπτ γκρούπτ γκρούπτ.

Χίλια δυό πράγματα γεμάτα γλυκές ἀναμνήσεις τοῦ παιδιακίσιου μου καιροῦ, σάν ἀφροστεφανωμένες εἰκόνες, ζωγραφισμένες μέ οὐράνια χρώματα, ἐμφανίζονταν μπροστά μου κι ἀρχιζαν νά καταπραύνουν τήν ἀνυπομονησία μου. Ἐδῶ ἔβλεπτα τόν έαυτό μου μικρό παιδί νά τρέχω ξυπόλυτος καί στό τρέξιμο νά μοῦ μπεῖ στό ποδάρι ἔνα φιβερό παλιούρισιο ἀγκάθι. Ἐκεῖ γιά πρώτη φορά ἔβλεπτα νά σκοτώνω μιά πυκνόμαλλη καί μαυρονούρα ἀλεπού, πού κράταε ἀκόμα

στό στόμα της τήν δύορφότερη καί βαρύτερη κότα τοῦ χωριοῦ, πού 'σκουζε, ἡ καημένη, βραχνά βραχνά κι ἀδύνατα «κράα κράα». Παρέκει, πίσω ἀπό μιά μεγάλη πέτρα, ἔβλεπα νά μέ πιάνει ὁ δάσκαλός μου ἀπό τ' αὐτί σφιχτά σφιχτά, γιατί μ' ἥβρε νά στιώ πλάκες, γιά νά τσακώσω κοτσύφια κι ἄλλα στερόπουλα, πράγμα, πού μᾶς τό εἶχε ἀπαγορευμένο, καί νά μέ τραβάει, γιά νά μὲ πάει μπροστά σ' ἄλλα μαθητούδια τοῦ χωριοῦ, πού κάνανε σχολειό χειμώνα καλοκαίρι στό νάρθηκα τῆς ἐκκλησιᾶς καί τό Ψαλτήρι ἦταν γιά μεγαλύτερο μάθημα ἀπ' ὅλα τά μαθήματα. "Ἐβλεπα ν' ἀνεβοκατεβαίνω στό δρόμο τοῦ ποταμοῦ χιλιάδες φορές, πότε περπατώντας καί πότε καβάλα.

"Ἐβλεπα, σέ μιά πλαγιά πέρα, τήν ἀδελφή μου νά βόσκει ζυγούρια καί κατσίκια καί νά μοῦ λέει τραγούδια καί μοῦ φάίνονταν πώς ἄκουα ἀκόμη τήν ἀγγελική της φωνή.

Μ' ἔνα λόγο ἔβλεπα τόσα, πού δέν μποροῦν νά μποῦνε σ' αὐτό ἔδω τό χαρτί: Νιάτα σπαρμένα κατά γῆς, σάν λουλούδια ἀπριλιάτικα, σάν ἄνθια μαγιάτικα, σάν τριαντάφυλλα μοσκομυρωδάτα.

Τό χιόνι ἔξακολουθοῦσε νά πέφτει! 'Ο βοριαῖς ἔξακολουθοῦσε ν' ἀγριοφυσάει, τό κρύο ἔξακολουθοῦσε ν' ἀντρειεύεται καί τ' ἄλογο ἔξακολουθοῦσε ν' ἀνεβαίνει ἀργά ἀργά τόν ἀνήφορο, γκρούπ, γκρούπ...

Λίγος δρόμος μοῦ εἶχε ἀπομείνει ἀκόμα, ὅσο ν' ἀνεβῶ στή ράχη, ἀλλά δέν τελείωνε ποτέ! Τήν ύπομονή μου διαδέχονταν ἀνυπομονησία καί τήν ἀνυπομονησία μου ύπομονή. 'Εκεῖ καταστενοχωριόμουν γιά τ' ἀργοβάδισμα τ' ἀλόγου μου, γιά τήν δρμή τοῦ ἀνέμου, γιά τίς τούλούπες τοῦ χιονιοῦ πόδερναν τό πρόσωπό μου, γιά τό κρύο, π' ἄρχιζε ν' ἀνεβαίνει ἀπό τά πόδια ὡς τήν καρδιά καί νά μοῦ τρυπάει τά κόκαλα, γιά τόν ἀτέλειωτο δρόμο, κι ἔκει βρισκόμουν ἥσυχος ἥσυχος στή ζεστή καί γλυκιά ἀγκαλιά τῆς ύπομονῆς καί στοχαζόμουν τή στιγμή, πού θά ἔμπαινα στό σπίτι μου, τί χαρά θά ἔκανε ἡ μανούλα μου, πού μόγυραφε στό στερνό της γράμμα, ὅτι τά συμφώνησε μέ τό Χάρο νά τήν καρτερήσει νά μέ δεχτεῖ πρώτα ἀπό τά ξένα κι ὑστερά νά τοῦ παραδώσει τήν ψυχή της. Στοχαζόμουν τό πανηγύρι πού θά ἔκανε ἡ δρφανή μοναχοθυγατέρα μου, πού τήν εἶχα ἀφήσει μικρή, πολύ μικρή, σαράντα μερῶν φώσινο*, ὅταν κίνησα νά πάω μακριά στά ξένα, νά προκόψω καί νά πλουτίσω τό σπίτι μου. Στοχαζόμουν τόν ἀναγαλλιασμό τῆς ἀδελφῆς μου, πού τήν εἶχα

ἀφήσει μικρούλα καί θά τήν ἔβρισκα παντρεμένη μ' ἔνα δυό παιδάκια τριγύρω της, καί τήν εὐχαρίστηση, πού θά αἰσθανόνταν οἱ χωριανοί μου, πού, ἀμα θά μ' ἔβλεπαν νά μπαίνω στό ἀντρορημασμένο πατρικό μου, θά ἔτρεχαν νά μ' ἀγκαλιάσουν καί νά μέ φιλήσουν ὅλοι, μικροί καί μεγάλοι.

Λίγες δραστελιές μοῦ εἶχαν μείνει ἀκόμα ὅσσο νά φτάσω στήν κορφή τῆς ράχης πού ἔκρυψε τό πολυπόθητο χωριό μου, καί λίγες ἀκόμα στιγμές, ὅσσο πού νά ρίξω τή χαρμόσυνη ντουφεκιά τοῦ ἔνιτεμένου, πού θά ἔκανε ὅλες τίς καρδιές τοῦ χωριοῦ νά λαχταρήσουν ἀπό χαρά καί λίγες θά ἤταν οἱ καλότυχες, πού θά δεχόνταν ἔνιτεμένο, ἀλλά ἡ ἀνυπομονησία μου σήκωσε κεφάλι, μέσα στά στήθια μου, πάλι, κακομούτσουνη καί φοβερή, καί μ' ἔκανε νά νομίζω ὅτι τά ποδάρια τοῦ τοῦ ἀλόγου μου ἤταν καρφωμένα κάτω στή γῆ καί βρισκόμουν ἀπό πολλήν ὥρα στήν ίδια μεριά. Τό χτύπησα τότε τ' ἄλογό μου γιά ὑστερη φορά, μ' ὅστη δύναμη εἶχα ἐπάνω μου καί, σάν νά ἔκανε φτερά τό καषμένο τό ζῶ, βρεθήκαμε στήν κορυφή τῆς χιλιοπόθητης ράχης! Δόξα σοι ὁ Θεός!

B'

Ἐκεῖ τό κρύο τοῦ βοριᾶ καί τό χιόνι θά ἤταν δυνατότερο, ἀλλά τό χωριό μου, πού ἔδειχνε τό συμπαθητικό πρόσωπό του ἀπό δυό ντουφεκιές τόπο μακριά, μ' ἔκανε νά μήν αἰσθάνομαι τήν ἀγριάδα τους.

Όλο τό χωριό συμμαζεμένο στήν πλαγιά τοῦ βουνοῦ, σάν κοπάδι· καλογραικιασμένο*. Κάθε σπίτι ἔμοιαζε μέ πρόβατο καί κάθε παράσπιτο μ' ἀρνί. Τό σπίτι τό δικό μου, μεγαλύτερο ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα, φαίνονταν σάν βαρυκούδουνο γκεσέμι*, πού μπορεῖ νά σύρει πίσω του χίλια κεφάλια πρόβατα.

Άμα τό ἔκαμπισα τό χωριό μου, ἕριξα μιά βαρυγιομάτη ντουφεκιά, γιά νά νιώσουν οἱ χωριανοί, ὅτι «ἔνιτεμένος ἔρχεται!» καί ἀπίστο τόν πολύ τό βρόντο τρεῖς φορές ἀχολόγησαν τά λακκώματα, οἱ ρεματιές καί τά βουνόπλαγια.

Καρφώνοντας τά μάτια μου στό ταπεινό καί συμπαθητικό χωριό μου νόμιζα ὅτι οἱ σκεπές του ἔκεινες, πού κάπνιζαν ἥσυχα ἥσυχα, οἱ καλύβες του, τ' αὐλόδεντρά του, οἱ αὐλόγυροί του, οἱ φράχτες του, οἱ ριζόπετρές του, πού στέκουν σκόρπια ἔδω κι ἔκει σάν ἀπολιθω-

μένοι γιγάντοι, οί δρόμοι του, οί κῆποι του, τὰ ὅλα του, ὅτι ζωντά-
νεψαν, ὅτι ἔτρεχαν χαμογελώντας καί χοροπηδώντας τό εἶνα κατόπιν
τ' ἀλλουνοῦ καί προχωροῦσαν κατ' ἐπάνω μου, γιά νά μέ ύποδε-
χτοῦν καί νά μοῦ ποῦνε τό γλυκό χαιρετισμό :

— Καλῶς ὅρισες ἀπό τά ξένα! Δόξα σοι ὁ Θεός, πού ρθες γερός
καί καλά !

‘Απέραντο πέλαγος χαρᾶς κι ἀναγαλλιασμοῦ εἶχε πλημμυρίσει
τότε τήν καρδιά μου. “Ο, τι ἔβλεπα μπροστά μου ήταν μαγευτικό καί
μοῦ φαίνονταν πώς ἔπλεα μ' ὀλάνοιχτα πανιά σέ πέλαγος δίχως
ἄκρη εύτυχίας.

Τό χιόνι ἔπαψε νά πέφτει πιά καί μεταβάλθηκε σέ γλυκιά ζεστα-
σιά. ‘Ο μανιωμένος βοριάς ἔπαψε νά βουτίζει καί μεταβάλθηκε σέ
δροσόπνιχτο καί μοσχοβολάτο καλοκαιρινό ἀγεράκι, καί τ' ἄλογό
μου ἔπαψε ν' ἀνεβαίνει πιά τόν ἀνήφορο ἀργά ἀργά καί βρέθηκε
μέσα στόν αὐλόγυρο τοῦ σπιτιοῦ μου!

Στό ἔμπα μου ἔτρεξε πρῶτος ὁ γέρικος σκύλος τοῦ σπιτιοῦ μου,
ὁ Μούργκας, καί ρίχτηκε μέ τά μπροστινά του ποδάρια ἐπάνω στή
σέλα τοῦ ἀλόγου καί μέ κάτι κουνήματα τοῦ κεφαλιοῦ του, καί μέ
κάτι φωνές, πού ἔβγαζε ἀπό τό στόμα του, ήθελε ν' ἀποδείξει τή με-
γάλη χαρά του γιά τόν ἔρχομό τοῦ ζενιτεμένου ἀφέντη του. Στά μά-
τια του μέσα ἔλαμπε, σάν ἀνοιξιάτικη δροσιά ἀνάμεσα σέ φύλλα τριαν-
ταφυλλιοῦ, ἔνα ἀναγάλλιασμα, πού δέν μπορεῖ νά γραφτεῖ. ‘Εκείνη
τή στιγμή, πού δ Μούργκας εἶχε ριγμένα τά ποδάρια ψηλά στή
σέλα καί παραπονιόταν μέσα του γιατί νά μήν ἔχει χαρίσει κι αύτου-
νοῦ ὁ Θεός λόγο, γιά νά καλωσορίσει τόν ἀφέντη του ἀνθρωπινά, δ
γάτος τοῦ σπιτιοῦ, δ Λιάρος, πήδησε πίσω ἀπό τή στέγη κι ἔγινε
καπνός !

“Υστερα κατέφθασε ἡ μάνα μου κουτσά στραβά ἀπό τά γερατειά,
ξεσκούφωτη ἀπό τή χαρά της, καί μέ τά μάτια γεμάτα δάκρυα, ἀγιά
δάκρυα μητρικά. Τρίτη κατέφθασε ἡ θυγατέρα μου, κορίτσι ὅμορφο,
γερό κι ἀσπροκόκκινο, μέ δυό μεγάλα μεγάλα καί μαῦρα μάτια, πού
βρίσκονταν στό σύνορο τῆς ἥλικιας τοῦ παιδιοῦ καί τῆς νύφης. Τέ-
ταρτη κατέφθασε ἡ ἀδελφή μου μέ τόν ἀντρα της καί τά παιδιά της,
πού ἔβλεπα γιά πρώτη φορά, καί, σάν νά ἔμουν ἄψυχο πράγμα, μ'
ἀρπαξαν στήν ἀγκαλιά τους καί μ' ἔφεραν καί μ' ἀπόθεσαν μέσα στόν
καλό τόν δόντά*.

Ἐφερα γύρω τά μάτια μου στό σπίτι καί εἶδα πώς δέν εἶχε ἀλλάξει τίποτες ἀπό μέσα. Νόμισα πώς ἔλειπτα ἀπό τά χτές. "Ολα ἡταν στήν ἴδια θέση, δπως τά είχα ἀφήσει, καί μονάχα οἱ ἄνθρωποι είχαν ἀλλάξει ὅλοι. 'Απ' αὐτουνούς, ἄλλοι ἀπό παιδιά ἔγιναν νύφες, ἄλλοι ἀπό νιοί γερόντοι, καί ἄλλοι — ἀλίμονο! — ἔλειψαν ὅλότελα!

'Η καρδιά μου ἐκείνη τή στιγμή εἶχε γίνει ἀπέραντο πέλαγο καί μέσα σ' αὐτό τό πέλαγο πότε ἡ λύπη ἀρμένιζε μ' δλάνοιχτα πανιά καί σηκώνονταν τά κύματα γύρω της ώς τόν ούρανό, πότε ἡ χαρά ἔβγαινε στή μέση κι ἔκανε τό νερόχυτιστο κάμπτο του ἥσυχο καί μαλακό σάν πρόσωπο ἀπέραντο κρυσταλλένιου καθρέφτη.

"Αν κι ἀπό πολλά χρόνια είχα μάθει τούς σκληρούς θανάτους, πρόχουν γίνει στό σπίτι μου, κι ὁ Γιατρό - Καιρός ἔχυσε τό σωτήριο βάλσαμό του στίς ἀνοιγμένες πληγές τῆς καρδιᾶς μου, πάλι δέν μποροῦσα νά μήν αἰσθανθῶ ἄλλη μιά φορά τή λύπη ἀκέρια γιά τόν παράκαιρο χαμό τῶν ἀγαπημένων μου. Τά δάκρυά μου πλημμύριζαν σάν ποτάμια καί πάσκιζαν νά μέ πνίξουν, ἀλλ' ἀμα ἕριχνα τά μάτια μου στή μάνα μου, πού τά γεράματά της κι ἡ μητρική της λαχτάρα μού φυσοῦσαν ἀγιο σέβας, στή θυγατέρα μου, πού ἡ ἀγάπη της κι ἡ δροσερή της νιότη φύτευσαν στή ματωμένη μου καρδιά τήν πιό γλυκύτερη χαρά καί τήν πιό μεγαλύτερη ἐλπίδα, καί στήν ἀδελφή μου καί στό γαμπρό μου, πού ἡ ἀγάπη τους καί ἡ εἰλικρινής τους ἔγνοια μ' ἔκαναν νά γεμίζω παρηγοριά, σταματοῦσαν τά δάκρυά μου καί σκορποῦσεν δι πόνος μου, σάν πῶς σκορπίζονται τά σύννεφα στόν ούρανό, σταν φυσάει δυνατός βοριάς. Πάντα τό Τώρα νικάει τό Πρίν.

Σ' αὐτό ἀπάνω κατέφθασαν κι οἱ σιμότεροι γειτόνοι νά μέ καλωσορίσουν. "Υστερα ἀπ' αὐτουνούς κι οἱ μακρινότεροι, καί λίγο λίγο τό σπίτι δέχτηκε μέσα στούς κόρφους του, ὅλο τό χώριό, ἄντρες, γυναῖκες καί παιδιά, γιατί είναι χρέος ἄγιο νά τρέχει κανείς νά χαιρετάει ξενιτεμένο καί νά πανηγυρίζει τόν ἔρχομό του.

Φιλήματα ἀπ' ἔδω, ἀγκαλιάσματα ἀπ' ἔκει, ἀναγάλλιασμα ἀπό τούτη τή μεριά, γέλια ἀπό κείη, σταυρώνονται κάθε στιγμή σ' ἔκεινο τό χαρούμενο πανηγύρι, πού ἔγω ἥμουνα αἰτία καί κέντρο.

Στήν τιμημένη μας καί ποθητή μας Πατρίδα ἡ ξενιτιά τά συμπαθάει ὅλα. Ζήλιες, διαφορές, μαλώματα κι δχτριες, τά λιώνει ὅλα ἡ ξενιτιά, σάν πῶς λιώνει ἡ νοτιά τό χιόνι. 'Ο ξενιτεμένος είναι ἄγιο

πράγμα, πού σέρνει τό σεβασμό καί τήν ἀγάπην τῶν χωριανῶν καί δῆλου τοῦ κόσμου, πέρα καί πέρα.

Τήν στιγμήν κείνη τό σπίτι μου ἔμοιαζε κρινί* μελισσιῶν στόν καιρό τοῦ καλοκαιριοῦ, πού μαζεύονται στή θύρα καί μπαινοβγαίνουν τά μελίσσια.

Τέλος ἡ μάνα μου ἄνοιξε τήν νυφική της κασέλα, πού εἶχε φυλαλαγμένα ἀπ' ὅλα τά πωρικά, πού βγαίνουν στό χωριό μου, κι ὅλα τά γλυκίσματα, πού κάνουν ἐκεῖ: σύκα, σταφίδες, μῆλα, καρύδια, ρόιδα, κυδώνια, μουστόπιτες, σιουμπέκια* καί συκομαΐδες*, κι ἄρχισε νά τά μοιράζει πολλά πολλά στά λιανόπαιδα, πού εἶχαν τρέξει ὅλα, ἅμα ἔμαθαν τόν ἐρχομό μου, γνωρίζοντας ὅτι θά καλοπληρώνονταν δό κόπος τους. 'Η ἀδελφή μου ἄρχισε νά πλάθει πίτα, ἡ θυγατέρα μου κερνοῦσε τούς μεγάλους ρακί, δό γαμπρός μου κάθονταν σιμά μου καταχαρούμενος κι ἔγώ μονολογοῦσα σ' ἐκείνους, πού μέ ρωτοῦσαν, πῶς πέρασα τόν καιρό μου στήν ξενιτιά, τί εἶδα, τί ἄκουσα, τί ἔμαθα, τί ἔκανα, ποιόν πατριώτη εἶδα κι ἀντάμωσα, ἀπό ποιούς καί σέ ποιούς ἔφερα γράμματα, πῶς εἶναι δό τάδε χωριανός μας, τί δουλειά κάνει δό τάδε πλησιοχωρίτης μας, μ' ἔνα λόγο ἔδινα ταχτική ἀναφορά καί ταχτικό λογαριασμό τοῦ τί ἔκανα, τί ἄκουσα, τί εἶδα καί τί ἔμαθα σ' ὅλο τόν καιρό τῶν δεκαπέντε χρόνων, πού βρισκόμουν στήν ξενιτιά.

"Υστερα ἄρχισαν νά φεύγουν λίγοι λίγοι οἱ χωριανοί μου κι ἔμεινα μόνος μέ τούς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ μου. Καθίσαμεν ὅλοι σταυροπόδι γύρω στή στιά*, πού ἔκαιε σάν καμίνι, περιμένοντας νά ἐτοιμασθεῖ τό γιόμα, ἐνῶ μπροστά μας ἦταν ξαπλωμένος δό γάτος τοῦ σπιτιοῦ καί πίσω μας καθόταν στά πισινά του ποδάρια δό σκύλος, δό Μούργκας, προσέχοντας στίς κουβέντες μας, βλέποντάς μας κατάματα, δσους δέν τοῦ εἶχαν γυρισμένες τίς πλάτες καί πιότερο ἔμένα τό νοικοκύρη. Καί τόσο πολύ πρόσεχε τ' αὐτί του καί τόσο πολύ κάρφωνε τή ματιά του ψηλά μου, πού μ' ἔκανε σέ λίγο νά πιστέψω ὅτι θά ἀνακατώνονταν στίς κουβέντες μας, μιλώντας μέ ἀνθρώπινη γλώσσα.

Γ'

'Η ζέστα, ἡ χαρά, τ' ἀναγάλλιασμα, οἱ κόποι τοῦ δρόμου, ἡ ἀυπνία καί ἡ συγκίνηση νάρκωναν τόσο πολύ τό πνεῦμα μου καί τό κορμί μου, ὥστε, καθώς βρισκόμουν ἐκεῖ, γύρισα τό κεφάλι μου,

εκλεισα γλυκά γλυκά τά μάτια μου κι ἀποκοιμήθηκα. Κι ὅταν ξύ-
πνησα κι ἄνοιξα τά μάτια μου, δέν εἶδα τίποτε μπροστά μου.

Μάνα, θυγατέρα, ἀδελφή, σπίτι, χωριό, πατρίδα, ἥταν ὅλα
φευγάτα !

Βρισκόμουν καὶ βρίσκομαι ἀκόμα στά ἔρημα τά ξένα κι ὅλα,
ὅσα εἶπα, δέν ἥταν ἄλλο παρά μιά γλυκιά ὑπνοφαντασία, ἓνα εὔτυ-
χισμένο ὅνειρο, πού μοῦ δώρισε ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδας μου, ξημερώ-
νοντας τῶν Χριστουγέννων.

Περιοδικό « Πινακοθήκη »

Χρῆστος Χρηστοβασίλης

ΠΑΙΔΙΚΟ ΠΑΣΧΑ

Τό πρῶτο σωτήριον ἔτος, πού ἀρχισα νά γράφω στά τετράδιά
μου καὶ τά βιβλία μου, ἥταν τὸ 1874. Τό θυμοῦμαι καλά, καί μάλιστα
τό 4, πού τό ἔκανα — ἔλεγε ὁ πατέρας μου — σάν «ἀστροπελέκι». Πό-
σων χρονῶν νά 'μουν τότε; «Ἔxi, ἐφτά τό πολύ. Γιά νά'χω ὅμως
βιβλία καί τετράδια θά πεῖ πώς κάτι ἥξερα, κάτι καταλάβαινα, καί
μποροῦσα νά γουστάρω τά ώραια πράγματα. Κι ἡ πατρίδα μου, ἡ
ἡ Ζάκυνθος, εἶχε τόσα ἕκεīνο τόν καιρό. Βρισκόταν, βλέπετε, σ' ὅλη τήν
ἀκμή τοῦ πολιτισμοῦ της — ἡ παρακμή ἀρχισε πολύ ἀργότεα — κι ἔν'
ἀπό τά πιο ώραια πραγματικῶς ἥταν τό Πάσχα, ὅπως μποροῦσε νά
τό γιορτάζει. Γιατ' εἶχε ὅλα τά μέσα καὶ τά ἐφόδια: ἐκκλησίες λαμπρό-
τατες, θαυμάσιο κλῆρο, δεσπότη περίφημο, ψαλτάδες μοναδικούς, ἐκ-
κλησιαστική μουσική πολιτισμένη, μπάντες τέλειες, λαό πειθαρχημένο,
δρόμους καλοστρωμένους, περιποιημένους — ἕκείνη ἡ στράτα Μαρίνα
ἔλαμπε σάν νεόκοπο νόμισμα — ώραιες πλαστεῖς, σπίτια κι ἓνα μεγάλο
λιμάνι, ὅπου τά κατάρτια τῶν κάθε λογῆς σκαφῶν σχημάτιζαν δάσος.
Μ' αὐτά τά μέσα καὶ τά ἐφόδια, πού δύσκολα θά βρίσκονταν, καὶ τότε
καὶ σήμερα ἀκόμα, συγκεντρωμένα σὲ μιά ἑλληνική πόλη, μπορεῖ κανείς
νά φαντασθεῖ τή, μεγαλοπρέπεια καὶ τήν ώραιότητα, πού ἔιχαν
στή Ζάκυνθο οἱ ἐκκλησιαστικές κι οἱ ἄλλες τελετές.

Τό Πάσχα ἄρχιζε ἀπ' τήν αὐγή τοῦ Μεγάλου Σαββάτου καί μέ τέτοιον τρόπο, ποὺ ἀποτελεῖ μιάν ἀπό τίς ζωηρότερες παιδικές μου ἀναμνήσεις. Ἡταν μιά γενική κωδωνοκρουσία τήν ὥρα ποὺ ἔψαλλαν στή Μητρόπολη τό «'Ανάστα δ Θεός». Κατά τό ζακυνθινό ἔθιμο, οἱ καμπάνες «χήρευαν» — σώπαιναν — ἀπ' τό πρωί τῆς Μεγάλης Πέμπτης. Καί δέν ξαναχτυποῦσαν, παρά τήν αὐγή τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ἀλλά ὅλες μαζί, ἀπό μεγάλα καί μικρά καμπαναριά, ἀμέτρητα, — καμπάνες μεγάλες, βαρύχες, πολύθουες, σοβαρές, καί καμπάνες μικρές, γλυκόφωνες, γοργές, πεταχτές — μιά συναυλία, μιά ἀρμονία ἀφάνταστη, πού τρικυμίζει τόν ἀέρα, ἀνεβαίνει, κατεβαίνει, κι ἀπλώνεται στά πέρατα. Ξυπνῶ στό κρεβάτι μου... Τί εἶναι; »Α, τό «'Ανάστα δ Θεός». Νά κι ἡ μητέρα μου ἔχει σηκωθεῖ.

— Καί τοῦ χρόνου γερός, δυνατός.

Καί μοῦ δίνει νά δαγκώσω σίδερο — συνήθως ἐν' ἀπό τά κλειδιά της... Στή λειτουργία τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, πού τόσο μ' ἄρεσε κατόπι μέ τά θαυμάσια. ἀναγνώσματα ἀπό τήν 'Αγία Γραφή — Κοσμογονία, Ἰωνᾶς, Ναβουχοδονόσορ — καί μέ τόν ὑπέροχο ὕμνο τῶν τριῶν παίδων, δέν πήγαινα ἀκόμα. Καί περνοῦσα τήν ἡμέρα μου στό σπίτι, κοιτάζοντας τά πασχαλινά ψώνια, πού ἐρχόνταν ἀδιάκοπα· καί παίζοντας στό περιβόλι μέ τό λευκόμαλλο ἀρνάκι, πού θά 'ρχόταν ύστερα — τί θλίψη — δ χασάπης νά τό σφάξει...

Καί βράδιαζε καί πλάγιαζα νωρίς, γιά νά ξυπνήσω πρωί, ὅτως δά πάντα. Γιατί ἐκείνο τόν καιρό στή Ζάκυνθο, πού οἱ ἐκκλησιαστικές συνθῆκες ἥταν διαφορετικές — μιά λιτανεία ἐσταυρωμένου τό ἀπομεσήμερο τῆς Παρασκευῆς, μιά λιτανεία Ἐπιταφίου, μόνο μιά, τή νύχτα κλπ. — ἡ 'Ανάσταση δέ γινόταν τά μεσάνυχτα τοῦ Σαββάτου. Ἡ ἀθηναϊκή αὐτή συνήθεια, ἡ σύμφωνη ἄλλωστε μέ τό «τυπικόν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας», τοῦ Πατριαρχείου, εἰσήχθη δέκα χρόνια ἀργότερα (1884) ἀπό τό δεσπότη Λάνα. Ο προκάτοχός του, ὁ Κατραμής, ἔμενε στά πατροπαράδοτα. Κι ἡ 'Ανάσταση τότε, σ' ὅλες τίς ζακυνθινές ἐκκλησίες, γινόταν τό πρωί τῆς Κυριακῆς, νωρίτερα στίς «λαϊκές». κι ἀργότερα στίς «ἀριστοκρατικές».

'Εγώ μικρός πήγαινα στήν κοντινή μας, στόν "Αι - Γιάννη τῶν Λογοθετῶν, πού ἥταν μᾶλλον ἀριστοκρατική ἐκκλησία κι οἱ λειτουργίες τῆς ἄρχιζαν πάντα στίς ὀκτώ (στήν ἀκόμη πιό ἀριστοκρατική Φανε-

ρωμένη, γειτονική μας κι αύτή, ἄρχιζαν στίς ἐννιά). Φοροῦσα τά λαμπριάτικά μου, ἔπαιρνα τή λαμπάδα μου, ἔχωνα καί στήν τούτην τούτην την πλάτωμα, καί μπροστά στό παλάτι τῶν Λογοθετῶν, ἥταν στημένο τό ἀπλό «τετράποδο» εἰκονοστάσι. Κι ἀφοῦ μέ τό «Δεῦτε λάβετε φῶς» ἀνάβαμε ὅλοι τίς λαμπάδες ἀπό τή μεγάλη λαμπάδα τοῦ παπᾶ — ἥταν ἐνας ὠραῖος, ψηλός γέρος μέ χιονόλευκη γενειάδα — βγαίναμε στό πλάτωμα μέ τήν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, πού τήν ἔστηναν στό «τετράποδο». Ἡ τελετή ἄρχιζε, ἀκούγαμε τά χαρμόσυνο Εὐαγγέλιο καί τό πρῶτο «Χριστός ἀνέστη» καί γυρίζαμε στήν ἐκκλησία, ἀφήνοντας ἔκει ἔξω τήν εἰκόνα, γιά νά τήν ἀσπάζονται οἱ διαβάτες. Αύτό γινόταν σ' ὅλα τά «πλατώματα» τῆς χώρας, ὅπου ἥταν ἐκκλησία.

Κι ἄρχιζε ἡ πασχαλινή λειτουργία, τόσο διαφορετική ἀπό ἄλλες. Καί πρῶτα πρῶτα, μετά τό «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρός», παπάς καί ψάλτες ἔλεγαν πάλι τό «Χριστός ἀνέστη» εἰκοσι φορές (καί τί ὡραῖα πού τό λέγαν τότε στή Ζάκυνθο) σέ δυό διάφορους ἥχους, ἔναν ἀργό καί ἔνα γοργό. Ἐπειτα, κάποια στιγμή — τί συγκινητική, τί χριστιανική! — ὁ παπάς, μέ τή λαμπάδα στό χέρι καί τό Εὐαγγέλιο στό στῆθος, ἔβγαινε στήν Όραία Πύλη κι ὅλοι οἱ ἀντρες τοῦ ἐκκλησιάσματος πλησίαζαν ἐνας ἐνας, ἀσπάζονταν τό Εὐαγγέλιο καί τό χέρι πού τό κρατοῦσε, κι ἔπειτα ἔκαναν «Χριστός ἀνέστη» μέ τόν παπά, φιλιόνταν μαζί του στόμα μέ στόμα. Τό φιλί τῆς Ἀγάπης, πού μέ τόση χαρά τό διναν καί τό πατιρναν οἱ χριστιανοί! Καί θυμοῦμαι, ὅταν μεγάλωσα ἡ μᾶλλον ψήλωσα κι ἐγώ ἀρκετά, ωστε νά ἀξιωθῶ αὐτή τήν τιμή, μέ τί εὐλάβεια καί συγκίνηση ἀγγιζα μόλις τά χείλη μου στά ιερά ἔκεινα ἀσπρα γένια, κοντά στό στόμα, πού μοῦ φίλησε τό μάγουλο..

Ἐπειτα ἥταν τό Εὐαγγέλιο... Ἡ, τί τρέλα, γιά μᾶς τά παιδιά προπάντων, τό Εὐαγγέλιο τῆς λειτουργίας τοῦ Πάσχα. Μέ τό «Σοφία ὄρθοι ἀκούσωμεν», βγάζαμε ὅλοι τό κουδούνι μας, ἄλλοι μικρά, ἄλλοι μεγάλα, κοντές καμπάνες, καί μόλις ὁ παπάς τελείωνε μιά περίοδο — ἄλλη συνήθεια αὐτή — κουδουνίζαμε τρελά, χτυπούσαμε καί τά στασίδια, χτυποῦσε συγχρόνως καί τό καμπαναριό τῆς ἐκκλησιᾶς: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καί ὁ Λόγος ἦν πρός τόν Θεόν καί Θεός ἦν ὁ

Λόγος» — ντίν — ντίν — ντίν — ντούγκ — ντούγκ — γκλάν — γκλάν... Κι ἔτσι ώς τό τέλος, πού παρακαλοῦσα νά μήν ἔλθει ποτέ...

Καί κάτι ἄλλο μοῦ ἔκανε ἐντύπωση ἀπό τή λειτουργία τοῦ Πάσχα, κι αὐτό ἐντελῶς ζακυνθινό: 'Αφοῦ ἔβγαιναν τ' "Αγια — ἵσως καί μετά τό Εὐαγγέλιο, δέ θυμοῦμαι καλά — ὁ ἐπίτροπος τῆς ἑκκλησιᾶς, δι χοντρός καί σοβαρός Γαρμπούγιος, ἔπαιρνε ἀπ' τό παγκάρι τό μεγάλο ἀσημένιο δίσκο μέ τό οἰκόση μο* τῶν Λογοθετῶν, ἔριχνε μέσα μέ κρότο ἔνα ἀσημένιο τάλιρο, καί βροντοφωνοῦσε :

— Τό πασχάτικο τοῦ Ἱερέως.

"Ἐνας νεαρός Λογοθέτης, παιδί σχεδόν, τόν ἀκολουθοῦσε στήν περιφορά τοῦ δίσκου, κρατώντας ἔνα χαρτί κι ἔνα χρυσό μολυβάκι. Οἱ ἔνορίτες ἔριχναν τό «πασχάτικό» τους — ἄλλος δίφραγκο, ἄλλος τάλιρο, ἄλλος μισό ἥ ἔνα ν α π ο λ ε ὁ ν 1*. Καί κάθε φορά δι Γαρμπούγιος γυρίζοντας στόν ἀκόλουθό του, τοῦ ἔλεγε τ' ὅνομα καί τό ποσόν, πού ἐκεῖνος τό ἔγραφε στό χαρτί του. Στό τέλος πιά τῆς περιφορᾶς δι δίσκος ἡταν γεμάτος — ἄλλοι καιροί... ἄλλα πλούτη... — ἀπό χρυσά κι ἀσημένια νομίσματα. Καί δι Γαρμπούγιος τά ἔβαζε μαζί μέ τό χαρτί μέσα σ' ἔνα μαντήλι, ἔμπαινε στό Ἱερό καί παρέδιδε τό «πασχάτικό» στόν Ἱερέα.

'Εγώ λοιπόν περισσότερο ἀπό τά λεπτά, πού λίγο ἤξερα τότε νά ἔκτιμω — καί μήπως ἔμαθα κατόπιν ; — ζήλευα τό παιδί, πού τά ἔγραφε. Καί φαντασθείτε πιά τή χαρά μου καί τό καμάρι μου, ὅταν ἔνα Πάσχα, πού δι νεαρός Λογοθέτης δέν ἦρθε στή λειτουργία — μοῦ φαίνεται πώς ἔλειπε στήν Εύρωπη — δι Γαρμπούγιος πῆρε ἐμένα γιά γραμματικό του!...

Αύτά τό πρωί. Τ' ἀπόγευμα καί τό βράδυ ἄλλα... "Οπως ἔδω κάθε ἑκκλησία τή Μεγάλη Παρασκευή βγάζει τόν Ἐπιτάφιό της, ἔτσι τότε στή Ζάκυνθο, τό ἀπόγευμα τοῦ Πάσχα, κάθε ἑκκλησία ἔβγαζε τήν Ἀνάστασή της. Λιτάνευε δηλαδή στήν περιοχή της τήν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, πού ώς ἐκείνη τήν ὥρα ἔμενε στό « τετράποδο ». Μπροστά ἡ πελώρια σημαία — γιατί κάθε ἑκκλησία εἶχε τή σημαία της, μέ ἄλλα χρώματα κι ἄλλες παραστάσεις — πίσω τό « κασίτολο » — ἀσημένιος σταυρός σέ ψηλό κοντάρι, ὅπου ἡταν κρεμασμένο τό χρυσοκέντητο λάβαρο τῆς ἑκκλησίας — κατόπιν ἡ είκόνα κάτω ἀπό μιά κομψή ούρανία — τό « μπαλδακίνο » — καί κατόπιν οί παπάδες, οἱ ψαλτάδες καί πολύς ἡ λίγος λαός κατά τήν ἑκκλησία καί τήν ἔνορία.

Κι ή μεγάλη μου διασκέδαση ήταν νά γυρίζω τήν πόλη, κρατώντας τό χέρι τοῦ πατέρα μου, καί νά βλέπω τίς ἀμέτρητες αὐτές μικρές λιτανεῖες, πού πολλές φορές ἀπαντιούνταν, διασταυρώνονταν καί— τί παράξενο! — οἱ ἀνθρωποι πού ἀκολουθοῦσαν τή μιά, ἔκαναν τό σταυρό τους πρός τήν εἰκόνα... τῆς ἄλλης!

Αλλά ὅταν μεγάλωσα ἀκόμα, προτιμοῦσα, ἀντί νά γυρίζω τούς δρόμους, γιά νά βλέπω τίς λιτανεῖες, νά πηγαίνω ν' ἀκούω τόν ἐσπερινό (τήν 'Αγάπη) καί ν' ἀκολουθῶ ὑστερα τίς λιτανεῖες σάν μεγάλος. Καί πήγαινα πάντα στή Φανερωμένη. "Αλλη ἀπόλαυση ἔκει, ἀληθινά αἰσθητική, καλλιτεχνική. Γιατί, καθώς ξέρουν ὅλοι, ἡ Φανερωμένη τῆς Ζακύνθου εἶναι ἔνα θαῦμα ἐκκλησίας. 'Αληθινά ἔνας ναός « τῆς Δόξης τοῦ Θεοῦ » — ή Τέχνη πρώτα τόν ἔκανε τέτοιον, ἔπειτα ὁ πλοῦτος — ὅπου οἱ « ἐστώτες » ἐν οὐρανῷ ἐστάναι νομίζουσιν».

Κι ὁ ἐσπερινός τοῦ Πάσχα γινόταν τότε μ' ὅλη τήν ἐπισημότητα. Χοροστατοῦσε ὁ Κατραμής, ὁ ώραίος ἔκεινος δεσπότης, πού θά 'λεγες πώς ἡ ώραία ἐκκλησία ἔγινε γι' αὐτόν κι αὐτός γιά τήν ώραία ἐκκλησία. 'Ο σεβάσμιος ἐφημέριος, ὁ παπα - Στουπάθης, μέ τ' ἀσημένια μαλλιά καί γένια, φοροῦσε τά καλύτερά του ἄσμφια, πού μόνο ἡ Φανερωμένη τά εἶχε τόσο ὅμορφα καί τόσο πολυτελή. Τό ἴδιο καλοντυμένοι κι οἱ ἄλλοι παπάδες, καθώς κι οἱ διάκοι. Διπλός χορός ἀπ' τούς καλύτερους ψαλτάδες τῆς χώρας. Τάξη, εύκοσμία, ἀκρίβεια σ' ὅλα ἀπερίγραπτη. Καί πρό πάντων μουσική. "Α! τί μουσική! 'Ακόμα μοῦ φαίνεται πώς ἀνατριχιάζω ὅταν ἀκούω τό «τίς Θεός μέγας ὡς δ Θεός ήμῶν» ἢ τό «Κύριε, ἐκέκραξα », στίχους καί τροπάρια, ὅπως τά ἔψαλλαν οἱ θωμαστοί ἔκεινοι χοροί. "Αμ' οἱ ἀπαγγελίες; Θά ξεχάσω ποτέ τόν προοιμιακό ψαλμό «Ως ἐμεγαλύνθη τά ἔργα σου, Κύριε», ὅπως τόν ἔλεγε ὁ Κατραμής, ἢ τό «Νῦν ἀπολύοις τόν δοῦλον σου, Δέσποτα», ὅπως τόν ἔλεγεν ὁ παπα - Στουπάθης ;

Αλλά ἡ ἀποθέωση ήταν ἡ εἰσοδος τοῦ Εὐαγγελίου μέ τό «Φῶς Ἰλαρόν». Τί τά θέλετε! αὐτά τά πράγματα δέν ξαναγίνονται πιά. Ἐχάθηκαν γιά πάντα μέ τούς ἀνθρώπους, τούς μεγάλους καλλιτέχνες, πού τά ἔκαναν. Φτιάστε μου σήμερα μιά Φανερωμένη, ἃν μπορεῖτε, βρεῖτε μου τούς ἀρχιτέκτονες, τούς ζωγράφους, τούς ξυλογλύπτες, τούς ἀσημοσκαλιστές καί τούς χρυσωτές, πού τήν ἔκαναν, τή στόλισαν, φέρτε μου κι ἔναν Κατραμή μέ τό ἐπιτελεῖο του νά τή λει-

τουργᾶ. Καί ή τελειότερη ἐκκλησιαστική τελετή στήν Ἀθήνα δέν μπορεῖ νά συγκριθεῖ μέ μιά ζακυνθινή τοῦ καιροῦ ἐκείνου.

Ἡ λιτανεία τοῦ Ἅγιου Λαζάρου ἔβγαινε τελευταία ἀπ' ὅλες, τό δειλινό. Εἶχε μεγάλη πομπή, ἔκανε μεγάλο γύρο, καί τήν ἀκολουθοῦσεν δλος ὁ κόσμος. Ἀλλά χωρίς ἐπισημότητα. Εἶχε μᾶλλον λαϊκό ἢ παλαιαίκο χαρακτῆρα. Καί στὸ γυρισμό, ἀπ' ἔξω ἀπ' τήν ἐκκλησία, βράδυ πιά, ἔκαιγαν «Φωτιές», πυροτεχνήματα, κι αύτά λαϊκά, πού τά 'κανε ὅχι ὁ «Φράγκος» — αύτός ἔκανε μόνον τά πολυδάπανα καί τά θαυμάσια, πού καιγόνταν στήν πλατεία τοῦ Γεωργίου Α', τό βράδυ τοῦ Ἅγιου Κωνσταντίνου — ὀλλά κάποιος Παντελής. "Α, τί γοῦστο πού ἔκανα τά πολύκροτα «κάστρα» του καί τόν ἀπαραίτητο «Γιούδα» του, τό ἀνδρείκελο, πού ξερνᾶ ἀπό πάνω κι ἀπό κάτω σφυριχτές σπίθες καί πολύχρωμες καντηλομάνες! . . .

« Ἡ ζωὴ μου σάν μυθιστόρημα »

Γρηγόριος Ζενόπουλος

NYXTEPINO TOU KALOKAIPIOU

Καί νά 'ρχετ' ἔτσι ἀπό μακριά τ' ὄλοδροσσο τραγούδι
τῆς νύχτιας σιγαλιᾶς,
στήν ἀμμουδιά νά ξεγλιστρᾶ σάν λαμπισμένο χνούδι,
σάν φύλλο ξεσυρμένο τῆς θλιᾶς.

Κι ὅλος γειρμένος στό νερό μέ τ' ἄστρα τ' ἀναμμένα,
νά λάμπει ὁ οὐρανός,
καί νά 'ναι πλῆθος, σύσμιχτα, ζευγαρωτά, ἔνα ἔνα,
σάν νά μή λείπει τ' ἄστρο κανενός . . .

"Ομως ἀπάνω κι ἀπ' τό φῶς κι ἀπό τή σιωπή σου,
ώ γαληνή ὁμορφιά!
νά τρίζουν τά θυρόφυλλα τῆς σκοτεινῆς ἀβύσσου,
καί ὅπως χτυπᾶ, ν' ἀκούεται ή καρδιά.

« 'Αντίφωνα », 1931

7

Μιλτιάδης Μαλακάσης

ΕΙΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΝ ΕΚ ΔΕΥΤΕΡΟΥ

(‘Ο συγγραφέας διηγεῖται τά σημαντικότερα γεγονότα τῆς ζωῆς του στή Σύρο, ὅπου γεννήθηκε, στήν Κωνσταντινούπολη καί στήν ’Οδησσό τῆς Ρωσίας, ὅπου ἔμενε κατά καιρούς ἡ οἰκογένειά του, καί στό Λονδίνο, ὅπου ἐγκαταστάθηκε για πολλά χρόνια).

‘Ο καλός μου πάππος ἤλθεν ἐπί τοῦ ἀτμοπλοίου πρός παραλαβήν μου καί μέ συνδευεσθε μέχρι τῆς οἰκίας του, κειμένης ἐπί τοῦ λόφου τοῦ Γαλατᾶ. Δυσκόλως ἀπέκρυψεν ἑκεῖνος τήν θλιβεράν του ἐντύπωσιν, ὅτε εἶδε τήν ἔξησθενημένην μορφήν μου, ἀλλ’ ἡ μάμη μου μέ ύπεδεχθη μέ ἐνδείξεις χαρᾶς καί εὐθυμίας. ‘Υπεκρίνετο ὅτι μέ ύπεδεχετο ὅπως καί ἡ μήτηρ μου, ὅτε μέ ἀπεχωρίσθη. ’Αλλ’ ὅμως ἐπροδόθη, χωρίς νά τό ἐννοήσῃ.

‘Ανέβην τήν κλίμακα στηριζόμενος εἰς τόν βραχίονά της καί βήχων. Εἰς τό διάζωμα τῆς κλίμακος δεξιόθεν ἦτο ἡ θύρα τῆς τραπεζαρίας, ἄντικρυ δέ ἐπί τοῦ τοίχου καθρέπτης. Προτοῦ στραφῶ, διά νά εἰσέλθω εἰς τήν τραπεζαρίαν, εἰδα εἰς τόν καθρέπτην τήν μάμην μου, ὅπισθέν μου. Συσφίγγουσα τάς χεῖρας ἐπί τῶν χειλέων ἔξεφραζε διά τοῦ σχήματος αὐτοῦ καί διά τοῦ βλέμματος τήν ἀδημονίαν της. Δέν ἀπέδειξα ὅτι τήν παρετήρησα. ‘Υπεκρινόμην καί ἐγώ τόν εὔθυμον. Καὶ ὅμως ἐγνώριζα ὅτι δέν ἦτο ἀκίνδυνος ἡ ἀσθένειά μου.

Καί εἰς τήν Σύραν κατόπιν, μολονότι ἡμην εἰς πλήρη ἀνάρρωσιν, ἔμεναν ἀκόμη καταφανῆ τά σημεῖα τῆς ἀσθενείας. Μίαν ἡμέραν, ἐνῷ ἔβηχα καθ’ ὁδόν, ἥκουσα ὅπισθέν μου ἀγυιόπαιδας χαρακτηρίζοντάς με ὡς φθισικόν. Εἶχα τότε καί ἐπί ἔτη πολλά διετήρησα τήν ἰδέαν, ὅτι θά ἀποθάνω νέος.

Εἰς τό Λονδίνον, ὅτε μετά τήν ἡμιπληγίαν τοῦ πατρός μου ἔγινα ὁ ἀληθής ἀρχηγός καί τό στήριγμα τῆς οἰκογενείας, συναισθανόμενος τήν ἀνάγκην νά ζήσω, παρεκάλεσα τόν ἰατρόν μου νά μέ βεβαιώσῃ ἐάν ἦτο πιθανή ἡ ἐπί δέκα ἔτη, ἔστω καί πέντε, παράτασις τῆς ὑπάρξεώς μου. ’Αφοῦ μέ ἔξήτασε μετά προσοχῆς, εἴπε μειδιῶν ὅτι δέν ὑπάρχει λόγος, διά νά μή ζήσω καί εἰκοσιν ἔτη ἀκόμη. ’Ημην τότε εἰκοσιπενταετής. ’Η προθεσμία τοῦ ἰατροῦ μου παρῆλθε πρό πολλοῦ, ωστε δέν διεψεύσθη ἡ προφητεία του. ’Η ήγεία μου ἐστερεώθη ἔκτοτε. ’Η κράσις μου, ὡς φαίνεται, ἦτο ἐκ γενετῆς καλή καί διά τούτο, ἀφοῦ διῆλθα σῶος τάς πολλάς ἀσθενείας τῆς παιδικῆς ήλικίας, ἀπέ-

κτησα ἀνδρωθείς τήν εύρωστίαν μου. "Αλλως, δύναμαι νά προσθέσω
ὅτι ἀπέφυγα πάντοτε τάς καταχρήσεις, τάς ύποσκαπτούσας τήν
ὑγείαν.

Μόνον τῆς ὁράσεως δέν ἔφεισθην ὅσον ἔπρεπε. 'Αλλ' εἰς τοῦτο
πταίει ὁ αὐτός ίατρός. Παρεκτός τῆς ἐπιστήμης του, ἦτο ἀγαθός
ἀνθρωπος, εὐφύης, εὐγενής καί εὐπροσήγορος*. Παρατηρήσας ἡμέ-
ραν τινά τούς ὄφθαλμούς μου, μέ τὴρώτησεν ἀν ἀναγιγνώσκω τήν
νύκτα εἰς τήν κλίνην μου, καί ἀπηρίθμησεν ὅλας τάς ὀλεθρίας συνεπε-
ιας τῆς τοιαύτης κακῆς συνηθείας, παρακινῶν με νά τήν παραιτήσω.
"Επειτα, ἐψιθύρισε μυστηριωδῶς:

— Δέν ἀποκοιμοῦμαι ποτέ, χωρίς ν' ἀναγνώσω.

'Ἐννοεῖται ὅτι ἡκολούθησα τό παράδειγμα καί ὅχι τό δίδαγμα
τοῦ ίατροῦ μου. Τοῦτο συνέτεινε βεβαίως εἰς τήν ἔξασθενησιν τῶν
ὄφθαλμῶν μου, ἀλλά πρός τί ἡ ὄρασις, ἐάν δέν χρησιμοποιῆται;
'Εάν πέπρωται νά χάσω τό φῶς τῶν ὄφθαλμῶν, ἀς ἔχω τούλάχιστον
τήν παρηγορίαν ὅτι τούς ἔχρησιμοποίησα.

* * *

Πρός ἀνάρρωσιν ὁ πάππος καί ἡ μάμμη μου μέ ἔφεραν εἰς τήν
νῆσον Πρίγκηπον. Ήτο προχωρημένον τό θέρος, ὥστε ὀλίγα οἰκή-
ματα ἔμεναν διαθέσιμα. Εύτυχῶς μεταξύ αὐτῶν ἐπροτιμήθη ἡ τελευ-
ταία οἰκία τῆς κωμοπόλεως, ἐπί τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρός τήν μο-
νήν τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Δέν ἦτο μεγάλη, οὔτε πολυτελής, ἡ δέ
θέα ἐκ τῶν παραθύρων ὡραία καί πρός τό βουνόν καί πρός τήν θά-
λασσαν. Ήτο ἀληθής ἔξοχική κατοικία, τά πάντα δέ ἐκεῖ μοῦ ἐφαίνοντο
τερπνά, παραβαλλόμενα πρός τά θερινά ἐνδιαιτήματα τῆς Οδησσοῦ.

Τήν ἀνάρρωσίν μου ἐπετάχυνεν ὁ ζωογόνος ἀήρ τῆς Πριγκήπου,
ὅσον καί ἡ τρυφερά περίθαλψις τῶν γονέων τῆς μητρός μου. Πρός τήν
μάμμην μου μέ εἶχεν ἔξοικειώσει ἡ πολυετής συμβίωσις, ἀλλά πρός
τόν πάππον μου μέ συνέδεεν ἡ ἀμυδρά μόγον ἀνάμνησις τῶν θωπειῶν
του, ὅτε ἥμην τετραετής εἰς τήν Σύραν. "Εκτοτε διέμενεν εἰς Ταγανρόκ,
ὅπόθεν ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὀλίγους μῆνας πρό τῆς
ἀναχωρήσεώς μου εἰς ὁδησσόν. Τότε, καί ἔτι μᾶλλον κατά τήν πε-
ρίοδον τῆς ἀναρρώσεώς μου εἰς τήν Πρίγκηπον, τόν ἐγνώρισα καί
τόν ἡγάπησα ἐκ τοῦ πλησίον. Μέ ἡγάπα καί ἐκεῖνος. Εἶχε χωριστήν

ἀδυναμίαν πρός τήν μητέρα μου καὶ μετέφερεν εὐκόλως εἰς τόν πρωτότοκόν της τήν πρός ἐκείνην στοργήν. Ἡτο φύσει γλυκύς καὶ ἥμερος. Σπανίως ἡγανάκτει· τότε δέ ἐκοκκίνιζαν αἱ παλάμαι του καὶ ἐπανήρχοντο εἰς τήν γλῶσσάν του ἐκφράσεις διαλεκτικάι τῆς πατρίδος του, ὅχι ὅμως ποτέ δριμεῖαι. "Αλλως τόν πάππον μου καθησύχαζεν ἀμέσως ἡ ἔτι πραοτέρα σύζυγός του.

Καὶ οἱ δύο δέ, καθώς καὶ ὁ Μιχαλάκης καὶ ἡ Φρόσω, οἱ παιδικοί μου σύντροφοι καὶ συμπαίκτορες, ἐφόροντιζον πῶς νά καταστήσουν ὅσον τό δυνατόν ὄλιγώτερον ἐπαισθητήν τήν ἔλλειψιν τῆς μητρός μου. Ἡσθανόμην ὅτι εἶχα περί ἐμέ ἀληθεῖς γονεῖς καὶ ἀληθεῖς ἀδελφούς. "Ἐν τῶν πολυτιμοτέρων ἀγαθῶν τοῦ βίου μου ἦτο ἀνέκαθεν ἡ συνδέουσα τήν οἰκογένειάν μας ἀγάπη. Ἡ παιδιόθεν προσκόλλησις εἰς τούς ἐκ μητρός συγγενεῖς κατέστησεν ὡς συνήθειαν, ὡς δευτέρων τρόπον τινά φύσιν, τήν ἐπέκτασιν τῆς στοργῆς μου καὶ εἰς τά τέκνα των. Οἱ νεώτεροι, οἱ βαθμηδόν αὐξήσαντες τόν οἰκογενειακόν κύκλον, μέ ἀποκαλοῦν ἐνίοτε φιλοσυγγενῆ· φοβοῦμαι δέ ὅτι τοῦτο ὑποκρύπτει δόσιν εἰρωνείας. Ἀλλά δέν γνωρίζουν οἱ νεώτεροι πῶς καὶ διατί ἀνεπτύχθη ἐντός τῆς ψυχῆς μου ἡ φιλοσυγγένεια.

* * *

Εἰς τήν Πρίγκηπον συνεδέθην διά στενῆς φιλίας μέ τόν Ἀπόστολον Θεοδωρίδην. Ἡτο ἀλλοτε οἰκοδιδάσκαλος, εἰς τήν Λιβύρνον, τοῦ ἀποθανόντος μονογενοῦς υἱοῦ τῆς ἀδελφῆς τῆς μάμμης μου. Ἐφιλοξενεῖτο καὶ ὁ Ἀπόστολος τότε εἰς τοῦ πάππου μου. Ἡτο κατά πολλά ἔτη πρεσβύτερός μου, ὡς ἐμαρτύρει καὶ ἡ δασεῖα ὑπόξανθος γενειάς του. "Υπῆρξεν ὁ πρῶτος, ἀλλ' ὅχι ὁ τελευταῖος τῶν φίλων μου, ἡλικίας διαφόρου τῆς ἰδικῆς μου. Κατά τήν νεότητά μου ἀπέκτησα πολλούς φίλους πρεσβυτέρους μου, ἡ καὶ γέροντας. Τώρα δέ, ὅτε ἐγήρασσα, οἱ πλεῖστοι τῶν φίλων μου είναι κατά πολλά ἔτη νεώτεροί μου. "Ο, τι μέ εἴλκυεν ἄλλοτε πρός τούς γηράσαντας, ἵσως ἐλκύει σήμερον καὶ τούς νέους πρός ἐμέ· ἵσως οἱ τιμήσαντές με τότε διά τῆς φιλίας των ἐνεφοροῦντο τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων, καθώς ἐγώ τώρα πρός τούς νέους, ὅσους δέν βαρύνει ἡ πρεσβυτική μου ἡλικία. Ἀγαπῶμεν τήν νεότητα, καθώς ἀγαπῶμεν τήν ἀνοιξιν, δέ συγχρωτισμός μετά νεωτέρων ἰσοδυναμεῖ πρός παράτασιν τῆς ζωῆς. Ἔξα-

σφαλίζει τήν διάρκειαν τῆς μυήμης μας μέχρις οὗ καί οἱ ἐπιζῶντες νεώτεροι μας φίλοι γηράσουν.

‘Ο Ἀπόστολος εἶχεν γεννηθῆ εἰς Σιάτισταν τῆς Μακεδονίας, καθόδον δέ ἐνθυμοῦμαι, ἐσπούδασεν εἰς Ἀθήνας, εἰς τό Ἐθνικόν Πανεπιστήμιον. Ἡτο εὐγενής τήν ψυχήν καί τό ἥθος, φύσει δέ μελαγχολικός. Ἰσως δχι φύ σε. Ἡ ἡρεμος εύθυμιά του συχνάκις ἐφαίδρυνε τούς περιπάτους μας καί τούς εἰρηνικούς ἀγῶνάς μας εἰς τό σφαιριστήριον τοῦ παρά τόν Πλάτανον καφενείου. Ἡ ἔλλειψις ύγείας καί χρημάτων ἥσαν λόγοι ἐπαρκεῖς πρός ἐξήγησιν τῆς μελαγχολίας τοῦ Ἀποστόλου. Ἡσθάνετο δτι ἡδύνατο νά ἐργασθῆ, νά γίνη χρήσιμος εἰς τό ἔθνος καί νά διαπρέψῃ, είχε γνώσεις, φιλομάθειαν, φιλοπονίαν, ἀλλ’ ἡ πενία καί τό φιλάσθενον τόν ἐδέσμευον. Τάς μετ’ αὐτοῦ σχέσεις δέν διέκοψεν ὁ ἀποχωρισμός μας, δτε μετέβη εἰς τήν Ὁδησσόν ώς διδάσκαλος τοῦ νεωτέρου νιού τῆς θείας μου. Ἔνεκα λόγων ύγείας ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν μετ’ ὀλίγα ἔτη. Ἐπέστρεψεν εἰς τήν Λιβόριον, δπόθεν μετηνάστευσεν εἰς Τεργέστην.

* * *

Ἐπί τέλους ἥλθεν ἐξ Ὁδησσοῦ ἡ μήτηρ μου μετά τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν μου. Ὁ ἀριθμός των είχεν αὐξήσει εἰς Ὁδησσόν διά τῆς γεννήσεως κορασίου, δνομασθέντος Εἰρήνη, πρός ἀνάμνησιν τοῦ δνόματος τῆς Νίνας, ἀποθανούστης ἀδελφῆς τῆς μητρός μου. Μετ’ οὐ πολύ δέ παρητήσαμεν καί πάλιν τήν Κωνσταντινούπολιν καί ἐπεστρέψαμεν εἰς τήν Σύραν, μετά δέκα καί ἐπέκεινα ἐτῶν ἀπουσίαν.

Δέν γνωρίζω ἐάν τό μέτρον τοῦτο ἐλήφθη μόνον πρός στερεώσιν τῆς ύγείας μου, διά νά μή διαχειμάσω εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἢ ἐάν συνέτειναν καί οἰκονομικοί λόγοι. Κατ’ ἐκείνη τήν ἐποχήν αἱ ὑποθέσεις τοῦ πατρός μου είχαν λάβει νέαν τροπήν. Ὁ Νικόλαος Μπαλλής, ὁ στύλος καί ἡ ψυχή τῆς ἐμπτορικῆς ἐταιρείας, εἰς τήν δποίαν είχε προσκολληθῆ ὁ πατήρ μου, ἀπεβίωσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Συνέπεια τοῦ θανάτου του ἦτο ἡ διάλυσις καί τῆς ἐταιρείας καί τοῦ εἰς Ὁδησσόν καταστήματος. Ὁ πατήρ μου ἀπεφάσισε ν’ ἀναλάβῃ μόνος τήν ἔξακολούθησιν τῶν ἐργασιῶν του, μέ τά ἴδια του μέσα καί ὑπό τήν ἀτομικήν του ἐπωνυμίαν.

‘Οποῖα ἥσαν τότε τά χρηματικά του μέσα, ἀγνοῶ. Μεγάλα βεβαίως δέν ἥσαν. Ἀγνοῶ ἐπίσης ἐάν δέ πατήρ μου είχε τά πρός

ἀπόκτησιν πλούτου ἀπαιτούμενα προσόντα. Ὅτο συνετός, φίλεργος, φιλότιμος· ἀλλά ταῦτα μόνα δέν ἀρκοῦν πρός ἐπιτυχίαν εἰς τό ἐμπορικόν στάδιον. Δέν ἀπέθανε πλούσιος. Ἀλλά βεβαίως δέν ἔχω παράπονον ὅτι δέν ἀφῆκε μεγάλην κληρονομίαν. Ἀφῆκεν ἄσπιλον τό ἔντιμον ὄνομα, τό ὄποιον παρέλαβεν ἐξ ἐναρέτων γονέων, καί μετέδωκεν ἄθικτον εἰς τά τέκνα του τήν παράδοσιν ἔντιμου παρελθόντος. Ἀλλως, ἐάν δέν κατώρθωσε ν' ἀνυψωθῆ εἰς περιωπήν πλούτου, οὐδέποτε ὅμως εἰσῆλθεν εἰς τόν οἰκόν του ἢ στέρησις. Ἐν μέσῳ τῶν δυσχερεῶν, ὅσας εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ, εἰργάσθη ἐπιμόνως καί ἡδυνήθη νά ἔξασφαλίσῃ εἰς τήν οἰκογένειάν του ἀνεστιν ἀξιοπρεπῆ. Ἐξ ἀνάγκης, ἵσως καί φύσει, φειδωλός, οὐδέποτε ὅμως ἀνεδείχθη γλίσχρος περί τά τοῦ ζῆν, ἕτι δέ δλιγάτερον εἰς τά ἀφορῶντα εἰς τήν ἀνατροφήν καί παίδευσιν τῶν τέκνων του. Διά τῆς ἀόκνου φιλοπονίας του ἀπέκτησε καί, ἀπολέσας, ἀνέκτησε καί διετήρησε τά μέσα ὑλικῆς ἀνεξαρτησίας, ἀνευ ἐπιδείξεως, ἀλλ' ἀνολόγως πάντοτε τῆς κοινωνικῆς τάξεως καί αὐτοῦ καί τῆς συζύγου του.

Ἐνθυμοῦμαι πάντοτε μετά θαυμασμοῦ — θαυμασμοῦ μετέχοντος καί ἐντροπῆς τινος, διότι δέν ἡδυνήθην ποτέ νά μιμηθῶ τό παράδειγμά του —, ἐνθυμοῦμαι ὅτι, ἐνόσῳ ἐμέναμεν εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν, ἐσηκώνετο πρό τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἥλιου, ἐν καιρῷ χειμῶνος, καί μετέβαινε πεζός εἰς τό γραφεῖόν του, κείμενον μακράν τῆς οἰκίας μας, εἰς τήν ἀπέναντι πλευράν τοῦ Κερατίου κόλπου (εἰς τό λεγόμενον χάνι τῆς Βαλιδές). Καί πάλιν πεζός ἐπανήρχετο τό ἐσπέρας. Οἱ κόποι του ἡσαν ἵσως ἄξιοι μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς. Ἀλλ' εἰς τά τοῦ βίου ἀσφαλεστέρα καί φρονιμωτέρα ἡ σύγκρισις ὅχι πρός τούς δλίγους δλβιωτέρους, ἀλλά πρός τούς πολλούς ἀτυχεστέρους. Ἐκ τῆς τοιαύτης συγκρίσεως πείθεταί τις εύκολώτερον περί τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγγελικοῦ ρητοῦ: «Μακάριοι οἱ ἐν τῷ δλίγῳ ἀναπαυόμενοι».

«Ἡ ζωὴ μου»

Δημήτριος Βικέλας

ΧΩΡΙΣΜΟΣ

Τωρά είναι Μάης κι ἄνοιξη, τωρά είναι καλοκαίρι,
τώρα φουντώνουν τά κλαδιά κι ἀνθίζουν τά λουλούδια.
Τώρα κι ὁ ξένος βούλεται στόν τόπο του νά πάγει.
Νύχτα σελώνει τ' ἄλογο, νύχτα τό καλιγώνει,
φκιάνει ἀσημένια πέταλα, καρφιά μαλαματένια,
βάνει τά φτενιστήρια του, ζώνει καί τό σπαθί του.
Κι ἡ κόρη, διού τόν ἀγαπάει, κρατεῖ κερί καί φέγγει·
μέ τό 'να χέρι τό κερί, μέ τ' ἄλλο τό ποτήρι.
Κι ὅσα ποτήρια τόν κερνάει, τόσες βολές τοῦ λέγει :

- Πάρε μ', ἀφέντη, πάρε με, πάρε κι ἐμέ κοντά σου,
νά μαγειρεύω νά δειπνᾶς, νά στρώνω νά κοιμᾶσαι,
νά γένω γῆς νά μέ πατᾶς, γιοφύρι νά διαβαίνεις,
νά γένω κι ἀσημόκουπα νά πίνεις τό κρασί σου·
ἐσύ νά πίνεις τό κρασί κι ἔγώ νά λάμπω μέσα.
- Κεῖ πού πηγαίνω, λυγερή, γυναῖκες δέ διαβαίνουν·
ἔκει είναι λύκοι στά βουνά καί κλέφτες στά δερβένια,
καί σένα παίρνουν, κόρη μου, καί μένα μέ σκλαβώνουν.

Δημοτικό

Ο ΖΩΝΤΑΝΟΣ Ο ΧΩΡΙΣΜΟΣ

"Ἄνοιξε, θλιβερή καρδιά καί πικραμέν' ὥχείλι·
ἄνοιξε, πές μας τίποτες καί παρηγόρησέ μας.

- Παρηγοριά 'χ' ὁ θάνατος καί λησμοσύν' ὁ Χάρος,
ὁ ζωντανός ὁ χωρισμός παρηγοριά δέν ἔχει.
Χωρίζ' ἡ μάνα τό παιδί καί τό παιδί τή μάνα,
χωρίζουνται τ' ἀντρόγυνα τά πολυναγαπημένα·
τώρα ὅντας χωρίζουνται, τά δέντρα ξεριζώνουν,
καί πάλ' ὅταν 'νταμώνουνται, τά δέντρα φύλλα βγάζουν.

Δημοτικό

ΜΑΝΑ, ΠΟΛΛΑ ΜΑΛΩΝΕΙΣ ΜΕ

Μάνα, πολλά μαλώνεις με κι ἐγώ μισέψει θέλω,
 νά φύγω, νά ξενιτευτῶ, στά ξένα νά γυρίζω·
 νά κάμεις χρόνους νά μέ ίδεῖς, χρόνους νά μ' ἀνταμώσεις,
 νά ῥθουνε, μάνα μ', οἱ γιορτές, οἱ μεγαλοβδομάδες,
 νά πᾶς, μάνα, στήν ἐκκλησιά, νά κάμεις τό σταυρό σου
 καὶ νά στραφεῖς στήν μιά μεριά καὶ νά στραφεῖς στήν ὅληη,
 νά ίδεῖς μανάδες μέ παιδιά, γυναῖκες μέ τούς ἄντρες
 καὶ τοτεσάς νά θυμηθεῖς πώς ἔχεις γιό στά ξένα,
 νά θολαθοῦν τά μάθια σου τή θάλασσα νά βλέπεις.

Δημοτικό

ΒΑΡΥΤΕΡΗ Η ΞΕΝΙΤΙΑ

“Ολα τά δέντρα τό πρωί δροσιά είναι γεμισμένα
 καὶ μένα τά ματάκια μου δάκρυα εἴν’ γεμισμένα
 ἀπ’ τόν καημό τῆς ξενιτιᾶς κι ἀπ’ τήν πικρήν ὁρφάνια.
 ‘Η ξενιτιά, ή φυλακή, ή φτώχεια, ή ὁρφάνια,
 τά τέσσερα ζυγιάστηκαν σ’ ἔνα βαρύ καντάρι
 καὶ πιό βαριά ή ξενιτιά μέ τά πολλά φαρμάκια.

Δημοτικό

Τ' ΑΓΝΑΝΤΕΜΑ

Ἐπάνω εἰς τόν βράχον τῆς ἐρήμου ἐκτῆσ, ἀπό παλαιούς λησμο-
 νημένους χρόνους εύρισκετο κτισμένον τό ἔξωκλήσι τῆς Παναγίας
 τῆς Κατευοδώτρας. “Ολον τόν χειμῶνα παπάς δέν ἤρχετο νά λειτουρ-
 γήσῃ. ‘Ο βοριάς μαίνεται καὶ βρυχᾶται ἀνά τό πέλαγος τό ἀπλω-
 μένον μαυρογάλανον καὶ βαθύ, τό κῦμα λυσσᾶ καὶ ἀφρίζει ἐναντίον
 τοῦ βράχου. Καὶ ὁ βράχος ύψωνε τήν πλάτην του γίγας ἀκλόνητος,

στοιχείο ριζωμένον βαθιά εἰς τήν γῆν, καὶ τό ἐρημοκλήσι λευκόν καὶ γλαρόν, ὡς φωλεά θαλασσαετοῦ, στεφανώνει τήν κορυφήν του.

“Ολον τόν χρόνον παπάς δέν ἐφαίνετο καὶ καλόγηρος δέν ἥρχετο νά δοξολογήσῃ. Μόνον τήν ἡμέραν τῶν Φώτων κατέβαινεν ἀπό τοῦ ὑψους τοῦ βραχώδους βουνοῦ, ἀπό τό λευκόν μοναστηράκι τοῦ Ἀγίου Χαραλάμπους, σεβάσμιος, μέ φτερουγίζοντα κάτασπρα μαλλιά καὶ κυματίζοντα βαθιά γένια, ἔνας γέρων ἴερεύς « ὡς νεοττός τῆς ἄνω καλιᾶς τῶν ἀγγέλων », διά νά λειτουργήσῃ τό παλαιόν λησμονήμένον ἐρημοκλήσι. Ἐκεῖ ἥρχοντο τρεῖς τέσσαρες βοσκοί, βουνήσιοι, ἀλειτούργητοι, ἥρχοντο μέ τίς φαμίλιες των τίς ἀνεβγάλτες καὶ ἅπραχτες, μέ τά βοσκόπουλά των τ' ὀχτένιστα καὶ ἄνιφτα, πού δέν ἥξευραν νά κάμουν τόν σταυρόν τους, διά ν' ἀγιασθοῦν καὶ νά λειτουργήσουν ἐκεῖ, καὶ εἰς τήν ἀπόλυτιν τῆς λειτουργίας ὁ γηραιός παπάς μέ τούς πτερυγίζοντας βοστρύχους εἰς τό φύσημα τοῦ βορρᾶ καὶ τήν βαθεῖαν κυμαινομένην γενειάδα, κατέβαινε κάτω εἰς τόν μέγαν ἀπλωτόν αἰγιαλόν, ἀνάμεσα εἰς ἀγρίους, θαλασσοπλήκτους* βράχους, διά νά φωτίσῃ καὶ ἀγιάσῃ τ' ἀφώτιστα κύματα.

Τόν ἄλλον καιρόν ἥρχοντο, συνήθως κατά τήν ἄνοιξιν, γυναῖκες ναυτικῶν καὶ θυγατέρες, κάτω ἀπό τήν χώραν, μέ σκοπόν ν' ἀνάψουν τά κανδήλια καὶ νά παρακαλέσουν τήν Παναγίαν τήν Κατευοδώτραν νά ὀδηγήσῃ καὶ κατευοδώσῃ τούς θαλασσοδαρμένους συζύγους καὶ τούς πατέρας των. «Ωραίες κοπέλες ἥρχοντο νά ἱκετεύσουν διά τά ἀδερφάκια των, πού ἐθαλασσοπνίγοντο δι' αὐτάς, νά τίς φέρουν προικιά ἀπό τήν Πόλιν, στολίδια ἀπό τήν Βενετίαν, κειμήλια ἀπό τήν Ἀλεξάνδρειαν. Νεαραί γυναῖκες ρεμβάζουσαι καὶ μητέρες συλλογισμέναι ἥρχοντο νά καθίσουν καὶ ἀγναντεύσουν.

“Αμα είχαν φωτισθῆ τά νερά, ᾗ ὀψιμώτερα, ἀφοῦ είχαν περάσει καὶ αἱ Ἀπόκρεω, συνήθως περί τήν δευτέραν ἔβδομάδα τῶν νηστειῶν, ἀφοῦ είχαν γευθῆ πλέον ἀχινούς καὶ στρείδια ἀρκετά, οἱ ναυτικοί μας ἐπέβαιναν εἰς τά βρίκια, εἰς τάς σκούνας των, καὶ ἐμίσευαν*. ἐπήγαιναν νά ταξιδεύσουν. Τόν καιρόν ἐκεῖνον καράβια καὶ γολέτες « ἔδεναν » μεσοῦντος τοῦ φθινοπώρου. Οἱ θαλασσινοί μας ἀγαποῦσαν πολύ τῆς ἑστίας τήν θαλπωρήν, τόν καπνόν τοῦ με-

λάθρου. Καί ὅταν ἐπανήρχετο ἡ ἄνοιξις εἰς τὴν γῆν, αὐτοί τότε ἐπέστρεφον εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἐσηκώνοντο εἰς τὰ πανιά τὰ αἷμαδιασμένα καὶ ναρκωμένα σκάφη ἀνά δύο ἡ τρία τὴν αὐτήν ἡμέραν καὶ ἡ σκούνα ἔφερνε βόλτες εἰς τὸν λιμένα, ἐάν ἦτο ἐνάντιος ἢ καὶ οὔριος* ἢν ἦτο ὁ ἀνεμος. Ἡ βάρκα ἐπερίμενε διπλαφωμένη ἔξω εἰς τὴν προκυμαίαν. Ὁ καπετάνιος δέν ἐτελείωνε τούς ἀποχαιρετισμούς εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ὁ λοιστρόμας ἐμάκρυνε τίς μπενετάδες* εἰς τὰ καπηλεῖα. Καί ἡ βάρκα ἐπερίμενε. Καί ὁ μοῦτσος ἔχασκεν ἐπάνω εἰς τὸ κεφαλόσκαλον. Καί ὁ νεαρός ναύτης, ὁ ὄποιος εἶχεν ἔλθει μέ τὸν μοῦτσον τώρα εἰς τὴν σκούναν, πού ἦτο εἰς τὰ πανιά, ἔγίνετο ἄφαντος. Δύο ἄλλοι σύντροφοι, περασμένοι εἰς τὰ χαρτιά, ἔλειπαν. Κανείς δέν ἤξευρε ποῦ ἦσαν. Καί μέσα εἰς τό πλοϊον, πού ἔφερε βόλτες βόλτες κι ἐστρέφετο ώς δεμένον περὶ κέντρον ἀόρατον — τό κέντρον ἦτο μέσα εἰς τάς καρδίας καὶ εἰς τάς ἑστίας τῶν ναυτικῶν — ἄλλος δέν ἦτο εἰμή ὁ πηγαλιοῦχος, ὁ μάγειρος κι ἔνας ἐπιβάτης, ξένος καὶ ἕρημος, εἰς τὸν ὄποιον εἶχαν εἰπεῖ :

— Τώρα, στή στιγμή, νά, τώρα τώρα θά φύγουμε.

Καί εἶχε μπαρκάρει ὁ ἄνθρωπος ἀπό δώδεκα ὥρας πρίν. Ὁ πλοίαρχος ἐπρεπε νὰ βάλῃ ἐμπρός τὴν καπετάνισσα· αὐτή ὥφειλε νά προπορευθῇ, ἐπειδή ἦτο τυχερή, βέβαια· κι ἔτσι ἀπεφάσιζε νά μπαρκάρῃ. Τέλος ἐσυμμαζεύετο ὁ λοιστρόμος, ἀνεκαλύπτοντο οἱ δύο ἀπόντες σύντροφοι, ἔξεκολλοῦσεν ὁ πλοίαρχος, ἐπεφταν τρομπόνια ἀρκετά, ἐψαλίδιζαν τίς βόλτες ταχύτερα, συντομώτερα, ώς νὰ ἐσφίγγοντο, διά νά κόψουν τὴν ἀόρατον ἑκείνην κλωστήν, τό λεπτόν ἰσχυρόν νῆμα, ώς μίαν τρίχα, καὶ τό σκάφος ἔβαλλε πλώρην πρός βορρᾶν.

Τὴν ἡμέραν ἑκείνην καὶ τάς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔαρος καραβάνια γυναικῶν, ἀσκέρια, ἀνεῖρπον, ἀνέβαινον, ἀνήρχοντο ἐπάνω εἰς τὴν ρεματιάν τόν ἐλικοειδῆ δρομίσκον, ὁ ὄποιος διαχαράσσεται ἀνά τούς λόφους τούς τερπνούς μέ τάς χιλιάδας τῶν ἐλαιοδένδρων καὶ τόν ἀειθαλῆ πρασινόφαιον στολισμόν τῆς μεγάλης κοιλάδος μέ τάς ράχεις. Ἐπάνω εἰς τόν βράχον τῆς ἔρήμου βορεινῆς ἀκτῆς, πλησίον εἰς τό λησμονημένο παρεκκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας, ἐκεῖ ἔγίνετο τό μάζεμα τῶν γυναικῶν, ἡ σύναξις ἡ μεγάλη.

Τότε ἔλαμπον μέ μεγάλες φωτιές τά κανδήλια τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας. 'Η γραῖα Μαλαμίτσα, ἡ κλησάρισσα τοῦ 'Αγίου Νικολάου, ἔβαλλε τίς φωνές· ἔκανε τό κακό ... ἐμάλωνε μέ ὅλες τίς γυναῖκες. Αὐτή ἐπῆρε τό καλαθάκι της, τήν ρόκαν της, τ' ἀδράχτι της, καὶ ἤλθεν ἐπίτηδες, κατά παραγγελίαν τρῦ κύρ 'Αγγελῆ, τοῦ ἐπιτρόπου... διά νά μαλώσῃ τίς γυναῖκες τίς εὐλαβητικές, νά μή τό παρακάνουν καὶ χύνουν λάδια πολλά καὶ λαδώνουν τό ἔδαφος τοῦ ναοῦ. Τοῦ κάκου, κανεὶς δέν τήν ἥκουεν.

Οἱ δρμαθοί τῶν γυναικῶν, ὁμάδες, συγγενολόγι, διεσπείροντο εἰς μικρούς ὄχθους, εἰς πτυχάς τοῦ βράχου, ἀνάμεσα εἰς θάμνους καὶ χαμόκλαδα, εἰς μέρη ψυηλά καὶ εἰς μέρη ὑπήνεμα. "Ηρχοντο μέ τά καλαθάκια τους, μέ τά μαχαιρίδιά τους, διότι πολλαί ἔξ αὐτῶν ἡσχολοῦντο νά βγάλουν ἀγριολάχανα — μέ τά προγεύματά τους τά σαρακοστιανά. Καὶ ἀφοῦ εἶχαν ἀνάψει τάς κανδήλας, ἀφοῦ εἶχαν κάνει μετάνοιες πολλές, στρωτές, κι εἶχαν κολλήσει ἀφιερώματα εἰς τήν εἰκόνα, κι εἶχαν χορτάσει τ' αὐτιά τους ἀπό τάς νουθεσίας τῆς γρια - Μαλαμίτσας, ἐστρώνοντο ἐκεῖ εἰς τήν δροσερήν χλόην κι ἀγνάντευαν κατά τό πέλαγος.

Τά βοσκόπουλα, τ' ἄγρια, τ' ἀχτένιστα κι ἀπλοϊκά, πού τίς ἔβλεπταν ἀπό μακράν σάν σκιασμένα, ἀποροῦσαν κι ἔλεγαν :

— Κοίτα τις ! στά μάτια ἔκαμαν.

'Ως τόσον αἱ γυναῖκες τῶν θαλασσινῶν ἀγνάντευαν. 'Ιδού τό βρίκι τοῦ καπετάν Λυμπέριου τοῦ Λημνοῦ, εἶχε σηκωθῆ εἰς τά πανιά ἀργά τήν νύκτα· μέ τό ἀπόγειο τῆς νυκτός ἥβρε τό ρέμα καὶ ἀπεμακρύνθη κι ἔχωνεψε.

— Κατευόδιο καλό ! 'Η προσευχή τῶν μικρῶν παιδιῶν του ἄς είναι ώς πνοή στά πανιά, στά ξάρτια τοῦ καραβιοῦ σας. Στό καλό ! Στό καλό !

'Ιδού τό καράβι τοῦ καπετάν Σταμάτη τοῦ Σύρραχου. 'Υπερήφανα, καμαρωμένα, ἀδελφωμένα τά δυό, αὐτό κι ὁ πλοιάρχος του, τπάνε νά μᾶς φέρουν καλά, νά μᾶς φέρουν στολίδια !

— Στό καλό, πουλί μου, στό καλό !...

'Ιδού καὶ ἡ γολέτα τοῦ καπετάν Μανόλη τοῦ Χατζηχάνου.

— 'Η ψυχή μου, ἡ πνοή μου νά είναι πάντα στά πανιά σας, ώσάν λαμπάδα τοῦ Ἐπιταφίου, νά διώχνει τά μαῦρα τελώνια*, πρίν προφθάσουν νά κατακαθίσουν στά πανιά σου.

— Σύρε, πουλί μου, στό καλό καί στήν καλή τήν ώρα ! Στό καλό !

Νά κι ἡ σκούνα τοῦ καπετάνιου Ἀποστόλη τοῦ Βιλενδῆ, καινούριο σκαρί. "Επεσε πολύ γιαλό, δέν τήν εῦρε καλό τό ἀπόγειο κι ἄργησε. Διακρίνεται τό πλήρωμα, οἱ ἄνθρωποι σάν ψύλλοι, πού πηδοῦν.

— Δούλευε τα, καπετάνιο μου ! Ή Παναγιά μπροστά σας ! Στό καλό ! Στό καλό !

Η Παναγιά μπροστά σας ! Στό καλό ! Στό καλό !

Ο ἥλιος ἔχαμήλωσε κατά τό βουνό, τά πρῶτα πλοῖα εἶχαν γίνει ἄφαντα πρό ώρας καί ἡ τελευταία γολέτα μικρόν κατά μικρόν ἔχωνευεν εἰς τό μέγα πέλαγος. Τά συγγενολόγια καί τά φουσάτα τῶν γυναικῶν, μέ τά καλαθάκια καί τά μαχαιράκια τους, διεσπάρησαν ἀνά τούς λόφους, κι ἔβγαζαν καυκαλῆθρες καί μυρόνια. Σιγά σιγά κατέβη ὁ ἥλιος εἰς τό βουνό καί αύταί κατῆλθον εἰς τήν πολίχνην.

Η νυχτερινή αὔρα ἐσύριζεν εἰς τά δένδρα καί οἱ λογισμοί τῶν γυναικῶν ἐπετοῦσαν μαζί της, κι ἔστελλαν πολλάς εύχάς εἰς τά κατάρτια, εἰς τά πανιά καί εἰς τά ἔξαρτια τῶν καραβιῶν. Καί βαθιά εἰς τήν σιωπήν τῆς νυκτός τίποτε ἀλλο δέν ἡκούετο, εἰμή τό λάλημα τοῦ νυκτερινοῦ πουλιοῦ καί τό ἄσμα μιᾶς τελευταίας συντροφιᾶς ναυτικῶν μελλόντων ν' ἀναχωρήσουν αὔριον :

— Σύρε, πουλί μου, στό καλό καί στήν καλή τήν ώρα !

Περιοδικό « Τέχνη », τ. Α', Ἀπρ. 1899

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΠΑΣΧΑΛΙΝΗ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ

Μέ ίδιαιτέραν βέβαια εύχαριστησιν θ' ἀκούετε, ὅσοι συχνάζετε κατ' αὐτάς εἰς τήν ἐκκλησίαν, τό ώραῖον ἐκεῖνο τροπάριον, τό ὅποιον ψάλλεται εἰς τήν ἀκολουθίαν τοῦ δρθρου κατά τήν περίοδον τοῦ Πάσχα :

Μαγδαληνή Μαρία
 προσέδραμε τῷ τάφῳ
 καὶ τὸν Χριστόν ἰδοῦσα,
 ὡς κηπουρόν ἥρωτα :
 «Κύριε, εἰ σὺ ἐβάστασας αὐτόν,
 εἰπέ μοι, ποῦ ἔθηκας αὐτόν,
 κάγὼ αὐτόν ἀρῶ».
 Καὶ παρ' αὐτοῦ ἀκούει :
 Μαρία, μή μου ἄπτου!»

Ἐνθυμιοῦμαι ἀκόμη τὴν ἐντύπωσιν, πού μοῦ ἔκαμνεν, ὅταν
 ἦμουν παιδί. Τό ἄκουα συνήθως εἰς ἓν ἐξοχικόν ἐκκλησάκι τῆς πα-
 τρίδος μου, ὅπου τὰς Κυριακάς τῆς ἀνοίξεως, λίαν πρωί, ὅπως αἱ
 Μυροφόροι, ἐπήγαινα μέ τὸν πατέρα μου. Ὁ ψάλτης εἶχε γλυκυ-
 τάτην φωνὴν ὑψιφώνου, καὶ εἰς τὸ τροπάριον αὐτό ἔξήντλει ὅλην
 του τὴν τέχνην, τὴν προσπάθειαν καὶ τὴν τρυφερότητα. Ἡμπορῶ
 μάλιστα νά εἴπω, ὅτι ψάλλων παρίστανεν, ὅπως οἱ μεγάλοι καλλι-
 τέχναι τοῦ ἄσματος.

Ἐξαφνα, εἰς τό «Κύριε, ποῦ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ μου ἔθηκας ;»
 διέκρινες ὅλα τὰ αἰσθήματα, ἀπό τὰ ὄποια θά κατείχετο τὴν στι-
 γμήν ἐκείνην ἡ ἐρωτῶσα Μυροφόρος, τὴν ἀγωνίαν της, τὴν θλίψιν
 της, τὴν ἀγάπην της πρός τὸν νεκρόν Διδάσκαλον, ἀκόμη καὶ τὴν
 κούρασίν της. Ἐπειτα ἀναπαρίστατο ἡ μετ' ἀγάπης καὶ γλυκύ-
 τητος αὐστηρά, ἡ πλήρης μυστηρίου ἀπάντησις τοῦ Διδασκάλου :
 «Μαρία, μή μου ἄπτου !».

Καὶ τέλος τό ἐξαφνικόν καὶ ὑπέροχον ἐκεῖνο ἀλέγκρο :

«὾, θείας, ὥ, φίλης, ὥ, γλυκυτάτης σου φωνῆς!»

μέ τό ὄποιον ὁ ψάλτης κατώρθωνε γά μεταδίδῃ ὅλην τὴν χαράν,
 τὴν ἔκπληξιν, τὴν ἔκστασιν*, τό δέος* τῆς Μυροφόρου πρό τοῦ
 θαύματος, τό ὄποιον ἔβλεπε...

Τί ἐντύπωσις!...

*Από τὴν ἀνοικτὴν θύραν τοῦ ἐξωκλησίου, ἀντίκρυ μου, ἐφαί-
 νετο ἡ μεγάλη ἐξοχή. Κάμπος πράσινος, δένδρα ἀνθισμένα, λοφίσκοι,
 καί πέρα κυανᾶ βουνά... Ἐμπρός ἐμπρός ἔνας κῆπος θαυμασίως
 στολισμένος ἀπό τὴν ἀνοιξιν. Μοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ὁ κῆπος τοῦ

Ίωσήφ, δτι κάπου έκει θά εύρισκετο τό κενόν τώρα μνήμα τοῦ Κυρίου... Και, ἀκούων τούς γλυκεῖς στίχους μέ τήν γλυκεῖαν ύποβλητικήν μελωδίαν — καί δέν φαντάζεσθε τί ώραία πού ψάλλεται αύτό τό τροπάριον εἰς τήν πατρίδα μου! — ἀνέπλαττα μέ τήν παιδικήν μου φαντασίαν ὅλην τήν σκηνήν τῆς ύπερφυσικῆς συναντήσεως.

Εβλεπα τόν ἄνθρωπον, τόν ὄποιον ἡ Μαρία ἐξέλαβεν ὡς κηπουρόν, σκυμμένον ἔκει κάπου, στρέφοντα τά νῶτα, ὁσφραινόμενον ἵσως ἐν δροσόρρυτον αὔγινόν τριαντάφυλλον... *Εφανταζόμουν ὅτι ἡ Μαρία, φορτωμένη μέ ἄνθη καί ἀρώματα διά τόν τάφον, τόν πλησιάζει, τόν ἐρωτᾷ καί συγχρόνως μέ τήν ἐρώτησιν τόν ἐγγίζει, τόν κτυπᾷ οἰκείως εἰς τόν ὄμον... *Αμέσως ἔκεινος στρέφεται, σηκώνεται, ὀπισθοχωρεῖ ὅλιγα βήματα, προβάλλει τάχεια :

— Μαρία! μή μ' ἐγγίζης!...

Καί παρουσιάζει συγχρόνως τό πρόσωπόν του πρός τήν γυναῖκα, ἥρεμον καί αὐστηρόν, χωρίς μειδίαμα, ἀλλά πάγκαλον, θεϊον, μέ τήν λάμψιν, μέ τήν αἴγλην ἐνός Θεοῦ... *Η Μαρία ἀφήνει νά τῆς πέσουν τά ἄνθη καί τά δοχεία τοῦ μύρου. *Ανεγνώρισε τήν φωνήν, ἀνεγνώρισε τό πρόσωπον... *Ο δῆθεν κηπουρός, δι περιπλανώμενος εἰς τόν πρωινόν ἀνοιξιάτικον κῆπον, εἶναι *Εκεῖνος, εἶναι ὁ Διδάσκαλος, τόν ὄποιον προχθές εἶδεν ἐσταυρωμένον, χθές νεκρόν, καί σήμερον ἐπαναβλέπει ζῶντα! Ποιὸν θάμβος καί ποία χαρά!

*Ω, αύτό τό τροπάριον μέ τήν ἀναπαράστασιν τῆς ἐκπληκτικῆς σκηνῆς εἰς τόν κῆπον, μοῦ ἔδιδε τότε ὅλην τήν ἰδέαν τοῦ θαύματος καί ὅλην τήν χαράν τῆς *Αναστάσεως. Περισσότερον ἀπό κάθε τι ὅλο, πού ἤκουσα εἰς τήν ἐκκλησίαν τό Πάσχα καί κατόπιν... Διότι αύτό, φαίνεται, εἶχε τήν μεγαλυτέραν ύποβολήν καί μ' ἔκανε νά βλέπω, μαζί μέ τήν Μαρίαν, τόν ἀναστάντα Χριστόν.

Καί σήμερον ἀκόμη, τό Πάσχα, αύτή ἡ παιδική ἀνάμνησις, περισσότερον ἀπό κάθε ὅλην, μοῦ δίδει ὅλην τήν ἰδέαν τοῦ θαύματος καί ὅλην τήν χαράν τῆς *Αναστάσεως.

(ΑΓΝΑΝΤΙΑ ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ...)

Αγνάντια τό παράθυρο· στό βάθος
 δι ούρανός, δόλιο ούρανός, καί τίποτ' ἄλλο·
 κι ἀνάμεσα, ούρανὸζωστον δλόκληρο,
 ψηλόλιγνο ἔνα κυπαρίσσι· τίποτ' ἄλλο.
 Καί ἡ ξάστερος δι ούρανός ἡ μαῦρος εἶναι,
 στή χαρά τοῦ γλαυκοῦ, στῆς τρικυμίας τό σάλο,
 ὅμοια καί πάγτα ἀργολυγάει τό κυπαρίσσι,
 ἥσυχο, ὠραῖο, ἀπελπισμένο. Τίποτ' ἄλλο.

« Ἀσάλευτη ζωή » (Ἐκατό φωνές)

Κωστής Παλαμᾶς

ΝΟΣΤΙΜΟΝ ΗΜΑΡ

Ἐφυγα σχεδόν παιδί καί ξαναγυρίζω σχεδόν γέρος. Δεκατέσσερα δλάκερα χρόνια ἡ κακή μου μοίρα μέ κράτησε δεμένο στήν ξενιτιά, πότε μέ δυστυχίες ἀφάνταστες, πότε καί μ' εύτυχίες πλανερές. Εύτυχίες καί δυστυχίες τό ὕδιο μ' ἀλισόδεναν καί μέ στεροῦσαν τή μεγάλη εύτυχία τῆς Πατρίδας, πού δεκατέσσερα δλάκερα χρόνια τήν δνειρευόμουν στόν ύπνο καί στόν ξύπνο.

Μιά μέρα μοῦ χαμογέλασε ἄξαφνα ἡ Μοίρα καί μοῦ εἶπε : Πήγαινε ! Είσαι ἐλεύθερος.

— Θά πάω ! . . .

Νά, μπῆκα στό πλοϊο μέ τό καλό, καί τό πλοϊο ξεκίνησε μέ τήν πλώρη πρός τ' ὅνειρό μου . . . Ἡ θάλασσα λάδι . . . Αὔριο τό πρωί θά προβάλουν μπροστά μου τ' ἄγια χώματα.

Ἄξαφνα σηκώθηκε τρικυμία, καί σιγά σιγά ἡ τρικυμία μεγάλωνε. Τό μικρό πλοϊο παράδερνε καί χοροπηδοῦσε ἀπάνω στά μανισμένα κύματα. Μέ δυσκολία ἡ πλώρη κρατιόταν ἀκόμη πρός τ' ὅνειρό μου. Τά πλευρά δέρνονταν ἀλύπητα καί τό θαλάσσιο δύλο ἀναστέναζε σάν ἀνθρωπος καί τριζομανοῦσε νά σπάσει.

Στό θυμό ἐκεῖνο τῆς θάλασσας, τόν ἀνέλπιστο, πού εἶχε σαστίσει καί τόν καππετάνιο τόν ὕδιο, ἔβλεπα μέ τρόμο τό θυμό τῆς Μοίρας μου. Τό μετάνοιωσε λοιπόν ἡ φθονερή, πού γιά μιά στιγμή μ' ἄφησε ἐλεύθερο, κι ἥθελε τώρα νά μέ βουλιάξει ;

Ἐτσι θά ἦταν· ἡ Μοίρα δέ θά ὅθελε νά ξαναϊδῶ τήν πατρίδα μου. Διαφορετικά, πῶς θά μέ κρατοῦσε τόσων χρονῶν ἡμέρες ἀλυσοδεμένο; Ἐκοίταξα τόν οὐρανὸν ἀπελπισμένος.

Τόσος ἦταν ὁ πιόνος μου κι ὁ σπαραγμός μου, πού κι ἡ Μοίρα ἡ ἕδια πρέπει νά μέ λυτήθηκε. Εἰδεμή, πῶς κόπηκε ἄξαφνα ὁ ἀνεμος καί πῶς κατέβηκε τό κύμα καί πῶς ξανάγινε ἡ θάλασσα γυαλί;

‘Ως τό βράδυ εἶχαν τελειώσει ὅλα. ‘Η νύχτα πέρασε ἥσυχη καί μέ τό γλυκοχάραμα σηκώθηκα ἀπό τό κρεβάτι κι ἀνέβηκα στό κατάστρωμα. ‘Η θάλασσα ἦταν μολυβένια! Πρός τό μέρος τῆς ἀνατολῆς λίγα σύννεφα μαῦρα μέ στριφώματ’ ἀσημένια, καί μπροστά, μέσα στήν αὐγίνη ὁμίχλη, οἱ κορυφές μακρυσμένων ἀέρινων βουνῶν.

‘Ο ἔλικας δούλευε δραστήριος, βιαστικός. ‘Ο αὔλακας, πού ἄφηνε πίσω του τό γρήγορο πλοϊο, μεγάλωνε σταθερά. Κι ἡ πλώρη ἴσια πρός τ’ ὄνειρό μου.

Λίγο ἀκόμη, μιά δυό ψρες, καί τ’ ὄνειρό μου γίνεται πράγμα.
— Ο ἥλιος!

Καί μαζί του ἡ Ζάκυνθος προβάλλει ἀπό τό γαλανό καί χρυσαφένιο πέλαγο.

Μιά λουρίδα γῆς κίτρινης, χωρίς χάρη καί χωρίς σχῆμα, καί κάτι βουνά ἀπό πίσω, πού μόλις ξεχωρίζουν χωμένα μέσ στά σύννεφα. Τό πράσινο, τό όνειρευτό, τό πολυύμνητο ζακυνθινό πράσινο, δέν ἐπρόβαλε ἀκόμα. Καμιά μυρωδιά, οὔτε κίτρων οὔτε μπουγαρινῶν* οὔτε ρόδων, δέ φέρνει ἀκόμα ως τό κατάστρωμα ὁ πρωινός ἀέρας. Καμιά ὁμορφιά.

‘Α! τήν κακή Μοίρα! Μοῦ μάγεψε τήν πατρίδα καί μοῦ τήν ἔκανε ἀσχημη. Κι ὅμως, δεκατέσσερα χρόνια ζοῦσα μέ τήν ἐλπίδα νά τήν ξαναϊδῶ. Τά μάτια μου δακρύζουν ἀπό χαρά κι ἀπό λύπη. Μιά βαθιά, μυστική ἀπογοήτευση κρατεῖ τήν καρδιά, πού σπαρταρά.

‘Αλλά γιατί τόσο βιαστικός κι ἀνυπόμονος;

Νά, ἡ κίτρινη λουρίδα ἀρχισε σιγά σιγά νά στολίζεται μέ στίγματα πράσινα, βαθυπράσινα. ‘Η όψη της παίρνει λίγο λίγο γραμμές μαλακές, καμπύλες μέ χάρη καί μ’ ὁμορφιά. ‘Αγαπητά μου χρώματα καί σχήματα, ἀρχισα νά σᾶς ἀναγνωρίζω. Ναί, είστε ὡραῖα, ὅπως σᾶς ἔζερα κι ὅπως σᾶς ἄφησα... Στή μακρουλή κίτρινάδα, καταμεσῆς, διακρίνεται ἔνα ζωηρό κόκκινο σημάδι. Λές καί κάποιος ἄγριος θεός

ἔχωσε τή ρομφαία* του σ' ἐκεῖνο τό μέρος καί τρύπησε τή γῆ, κι ἀπό τά σπλάχνα της ἔβγαλε αἷμα. Ἡ πληγή εἶναι μεγάλη, βαθιά. Τό αἷμα τρέχει ἀπό πάνω ώς κάτω στή θάλασσα. Καί ἡ κοκκινάδα ἐκείνη μοῦ τραβᾶ τό μάτι καί τό λογισμό καί μοῦ τά καρφώνει ἐκεῖ.

Εἶναι ὁ Κόκκινος* Βράχος, πού φαίνεται ἀπό μακριά σάν πληγή ματωμένη.

Εἶναι ἡ τοποθεσία, πού μέ μάγεψε νά γράψω τό ἀγαπημένο μου ἐκεῖνο διήγημα.

“Ολ’ ἡ Πατρίδα σέ μιά Γυναίκα :

‘Η μάνα μου μέ περίμενε στήν ἀποβάθρα.

Σέ λίγο πατῶ τ’ ἄγια χώματα καί βρίσκομαι στήν ιερή ἀγκαλιά.

“Οταν τήν εἶδα ἐκεῖ — ἀναλλοίωτη, ἀγέραστη, σάν τήν ἐλπίδα, πού ἔτρεφε καί τή ζωογονοῦσε, — νά στηρίζει τό λιγνό μαυροφόρο κορμί στό κάγκελο τής σκάλας καί νά κοιτάει πρός τό πλοϊο, μοῦ φάνηκε πώς δεκατέσσερα χρόνια, νύχτα καί μέρα, μέ περίμενε ἐκεῖ, στήν ίδια θέση . . .

Μήν κλαίς, μανούλα μου γλυκιά ! Τής χαρᾶς σου τό δάκρυ μοῦ σπαράζει τήν ψυχή. Ἄλιθεια, σ’ ἔκαμα νά περιμένεις πολύ. . . Μή μου τό λέσ, τό ξέρω . . . Μά δέ φταίω ἐγώ, μάνα, καί μή μέ μαλώνεις. Φταίει ἡ Μοίρα. Ἐκείνη μέ κράτησε ἀλυσοδεμένο ώς τώρα, πότε μέ δυστυχίες ἀφάνταστες καί πότε μ’ εύτυχίες πλανερές.

Γιατί ἡ ἀληθινή εύτυχία, ἡ μόνη, ναί, εἰν’ αὐτή, πού αἰσθάνομαι τώρα στήν ἀγκαλιά σου. “Οπως ἡ ἀληθινή δυστυχία δέν εἰν’ ἀλλη ἀπό κείη, πού θά σ’ ἐμπόδιζε νά ἀκολουθήσεις τό δρόμο σου καί τόν προορισμό σου. Είσαι μεγάλη ψυχή ἐσύ καί τά καταλαβαίνεις . . . Δέ στάθηκα στή ζωή μου εύτυχισμένος, μά πρότεσα ν’ ἀκολουθήσω τό δρόμο καί τόν προορισμό μου. ”Ισως ἡ εύτυχία μου ὅλη νά εἰν’ αὐτή. Πικρή εύτυχία, πού μοῦ κοστίζει τό χωρισμό τής Μάνας καί τής Πατρίδας. Μά ὅλα δέν μπορεῖ νά τά ‘χει κανείς ! . . .

10 Ιουνίου.

Στό πλοϊο πάλι γιά τήν ξενιτιά. Καί ποιός έρει γιά πόσα χρόνια πάλι !

Θεέ μου, μαλάκωσε τή σκληρή μου Μοίρα, νά μέ ξαναφήσει

τουλάχιστο γιά νά πεθάνω... "Αχ, «ᾶς μή μοῦ δώσῃ ἡ μοῖρα μου εἰς ξένην γῆν τόν τάφον! ». 'Αλήθεια, Κάλβε! « Είναι γλυκύς ό θάνατος, μόνον ὅταν κοιμώμεθα εἰς τήν πατρίδα... ».

« Διηγήματα », Σειρά Γ', σελ. 7 κ.ξ.

Γρηγόριος Ζενόπουλος

Η ΓΙΑΓΙΑ

Πέρσι τά έγγονια τήν Πρωτοχρονιά τῆς ἔβαλαν δόντια τῆς γιαγιᾶς καί λάμπουν τώρα δλόασπρα μέσα ἀπ' τά ζαρωμένα, ξε- φλουδισμένα, ἄχρωμα χείλη.

Μά τά σημένα μάτια τῆς γιαγιᾶς δέν καλοβλέπουν τά ἐργό- χειρά της, τά πέντε ἔγγονια, πού τῆς τ' ἄφησε μωρά, τόσα δά- μακαρίτισσα ἡ μονάκριβή της κόρη... Τήν ἔκλαψε τότε καί τά δά- κρυα ἔβησαν τά μάτια της. Μά ὅχι μόνο δάκρυα, ὅχι!

'Η γιαγιά κατάλαβε, πώς ἔπρεπε τά παιδιά νά μεγαλώσουν, ἔνιωσε τό παράπονο τῆς ύστερνής ματιᾶς τῆς κόρης της, τό ἔνιωσε καί πήρε τό βελονάκι της, στήν ἀρχή μ' ἔνα ζευγάρι γυαλιά, ύστερα μέ δύο, δούλευε ἐκείνη τήν μπιμπίλα* τήν πολυανθισμένη, πού οί ξένοι, πού ἔρχονταν νά περάσουν τό καλοκαίρι στά Θεραπειά*, τήν ἔβλεπαν κι ἔλεγαν, πώς κι αὐτή ἡ ἐργασία είναι ἀλήθεια ἔνα ἀπ' τά θαύματα τοῦ Βοσπόρου.

Γιατί στό Βόσπορο περισσότερο ἐργάζονται αὐτό τό ξακουστό ἐργόχειρο, πού πολλές ἐργάτριες δόξασε, μά καί πού δέν καλυτέ- ρευσε τήν τύχη τους.

"Οπως σ' ὅλα τά χαμόσπιτα, καί στής γιαγιᾶς τό σπίτι βλέπει κανείς μετάλλια τιμητικά ἀπό ἐκθέσεις.

Καί λίγο λίγο τά ἄνθη τῆς μπιμπίλας ἔκαμαν καί ἄλλα ἄνθη : τά ἔγγονάκια, καρπούς ώραίους.

'Ο μεγαλύτερος, ἀφοῦ ἔμαθε τά γράμματα στό δημοτικό σχο- λεῖο, ἀρχισε νά καλλιεργεῖ τά λίγα χωράφια τους καί μέ τίς φράουλες, πού ἔστελνε στά ξένα, τίς ἀνοικτόχρωμες φράουλες τίς στρογγυλές, ἀρχισε νά διατηρεῖ τό σπίτι: καί ἥταν καιρός, γιατί ἡ γιαγιά δέν καλόβλεπε. Καί τ' ἄλλα ἔγγονια ἔπαιρναν σειρά καί τό μικρό, πού

τ' ἄφησε ή μανούλα του βυζανιάρικο, ἔγινε κι ἐκεῖνο ἔξι ἑφτά χρονῶν ἀγόρι.

"Εμαθε καί νά διαβάζει ἀργά ἀργά τά μεγάλα γράμματα.

Πῶς τήν ἀγαποῦσε τή γιαγιά! Πῶς τήν ἀγαποῦσαν ὅλοι! Πῶς τήν καμάρωναν, σάν ἔλεγε παραμύθια, καί πῶς χαίρονταν, σάν τήν ἔβλεπαν νά τρώγει φουντούκια μέ τά δόντια τά δλόασπρα.

Μά τό μικρό εἶχε ἔνα σχέδιο καί δέν ἔλεγε σέ κανένα τίποτε. Φύλαγε νά ἔλθει ἡ ὥρα ἡ καλή.

"Οταν ἡ γιαγιά τόν ἔπαιρνε ἀπ' τό χεράκι καί ἀνέβαινε τό δρόμο τοῦ Ζαρίφη, γιά νά πᾶν στήν κρύα βρύση, τόν ἄφηνε νά παίζει μέ τά χαλίκια καί χανόταν καί γύριζε μέ τά μάτια πιό κόκκινα καί χείλη πιό ἔχθωρα." Ήξερε, πώς πήγαινε στό μνημα τῆς κόρης της νά κλάψει.

Καί τά μάτια τῆς γιαγιᾶς σέ κάθε τέτοια ἐπίσκεψη ἔσβηναν πιό πολύ. "Οταν γύριζεν ἀπ' τήν κρύα βρύση, δέν μποροῦσε νά ἴδει τούς πράσινους λόφους ἡ καημένη ἡ γιαγιά. Οὔτε, ὅταν πήγαιναν στήν 'Αγία Παρασκευή, μποροῦσε νά ἴδει τό Βόσπορο καί τό βουνό τοῦ "Ελληνα, πού παραφυλάγει ἔκει στό ἀνοιγμα τῆς Μαύρης Θάλασσας νά καταπιεῖ τά θεριά, πού προβάλλουν ἀπ' τό βοριά. Τίποτα ἡ γιαγιά δέν μπορεῖ νά ἴδει.

Καί ὅταν ὁ δεύτερος ἔγγονος μέ τή γαλανόασπρη βαρκούλα φέρνει βράδυ βράδυ περήφανος τή γιαγιά καί τό ἀδελφάκι του νά ἀναπνεύσουν τό μυρωμένο ἀγέρι, ἡ γιαγιά δέ βλέπει τό εὔμορφο ἥλιοκαμένο πρόσωπο τοῦ ἔγγονοῦ.

Καί τό μικρό πικράίνεται καί τῆς ζωγραφίζει ὅλα, μά ἔχει καί τό σχέδιό του.

'Ο μεγάλος ἀδελφός, ό Μανόλης, ἀρραβωνιάστηκε μέ τήν εὐχή τῆς γιαγιᾶς. Τίς 'Αποκριές θά ἔλθει ἡ νύφη νά ξεκουράσει ἀπ' τό νοικοκυριό τή γιαγιά.

Μιλοῦνε τ' ἀδέλφια καί γιά τό δῶρο τῆς νύφης, μιλοῦνε καί γιά τό δῶρο τῆς γιαγιᾶς, μιλοῦνε καί γιά τό δῶρο τοῦ μικροῦ κοντεύει ἡ Πρωτοχρονιά.

'Ο μικρός πετιέται, μέ μάτια ὀλόλαμπρα.

— Γιά τή γιαγιά, ἐγώ θά σᾶς μιλήσω. 'Εγώ δῶρο δέ θέλω. Πέρσι τῆς πήρατε δῶρα τῆς γιαγιᾶς δόντια. Φέτο... πέστε στό μεγάλο τό γιατρό καί ρωτήστε, δέν μποροῦνε τάχα αύτοί, πού κάνουνε δόντια, νά κάμουνε καί μάτια νά βλέπει ἡ γιαγιά μου; "Αχ! δλοένα σβή-

νουνε τά μάτια της. Σέ λίγο, σᾶς τό λέγω, καί τόν ἥλιο δέ θά βλέπει. 'Εμένα ὅχι φέτο, ποτέ μου μή μοῦ κάνετε δῶρο, ἀν τά μάτια εἶναι ἀκριβά, ποτέ! Καί ἄν οἱ γιατροί δέν μποροῦν νά τά κάμουν, ό Θεός μπορεῖ: νά τήν πᾶτε στή Βαγγελίστρα νά τήν κάμει νά βλέπει, γιά νά δεῖ ἐμένα, πώς ἔχω τά χρυσά μαλλιά καί τά μάτια τῆς μητέρας μας, νά παρηγορηθεί.

Τ: ἀδέλφια δέν είπαν τίποτα.

*Ανοιξε σιγά σιγά ή θύρα· ἔτριξε τό πάτωμα ἀπ' τό βαρύ βῆμα τής γιαγιᾶς καί, σάν νά είχε μάτια, ἵσια ἔτρεξε στό Γιωργάκη της, τόν ἀγκάλιασε, τόν φίλησε καί εἶπε :

— Μάτια μου... μάτια μου...

Πολλά χείλη τό λένε χαϊδευτικά «μάτια μου», μά τής γιαγιᾶς τά χείλη ἔχουν ἀλλη σημασία. Ναί, «μάτια της!». *Έκανε τό σταυρό της, εὐχαρίστησε τό Θεό καί χαρούμενη, νέα, μεταμορφωμένη, εἶπε δυνατά :

— Θεέ μου, σ' εὐχαριστῶ.

“Ολοι ἕκλαιαν. *Ἄχ, ἀπό τέτοια δροσερά γλυκά δάκρυα δροσίζονται τά μάτια...

« Διηγήματα »

*Αλεξάνδρα Παπαδοπούλου

Τ Α Σ Ι Τ Σ Α

‘Η ὀδερφή μου. *Όπως εἶχα νά λάβω μαντάτα της χρόνια ὀλάκερα μέσα στό μεγάλο πόλεμο, ὅντας σέ μακρινά μέρη καί ἔξαιτίας τοῦ ὀποκλεισμοῦ τῆς *Ἀνατολῆς, ἔχοντας κιόλας στό νοῦ τό πόσο λεπτά ἤτανε πλασμένη, κατάντησα πιά νά τή λογαριάζω μέ τούς νεκρούς. Τό παρακάτου ποίημα γράφτηκε μέσα σέ τέτοια δυστυχία, πού ἔδερνε τήν καρδιά μου : πώς ποτές πιά δέ θά ξανάβλεπε τό ἀγαπημένο πρόσωπό της. Τά τελευταῖα χνάρια τῆς μορφῆς της σβήνουν μέσα μου καί πᾶν. ‘Ο αἰώνιος ἀφανισμός... *Ἀνόλπιστα γυρίζοντας στό σπίτι μου, τή βρῆκα στή ζωή. ‘Ο Θεός μέ σπλαχνίστη.

Τά μεσάνυχτα κάθουμαι μέ τό κεφάλι ἀκουμπισμένο στόν ἀγκώνα. Κατέβα νά μοῦ κόψεις τή λύπη — ἔλα νά μιλήσουμε.

Κάνε νά ταραχτεῖ ὁ ἀγέρας, πού βαραίνει ἀπό συφορά.

“Εξι φτερά ἔχεις : Δυό φτερούγες ἀγριοπεριστεριοῦ, ἀσπρότερες

ἀπ' τό λατιμό Σου — κι ἀλλες δυό πλουμισμένες μέ κοκκινάδια — κι ἀλλο ἔνα ζευγάρι πού σαλεύουν πάνου ἀπ' τό κεφάλι σου, ὅπως τῆς πεταλούδας.

‘Ωραια τά μαλλιά σου, χρυσά — κι ούτε μία τριχίτσα μετάξινη ταράζει τήν ἀπλή ἀσπράδα τοῦ μετώπου.

“Ελα ! Τά χρυσόχρωμα φτερά σου ἥθελ’ είναι γιά τά θλιμμένα μου μάτια σάν ἀνθι πλουμιστό μέσα σέ βαθιά ἔρημο.

‘Αγκάλιασέ με, τόν ἀδερφό σου. Καί δίπλωσέ με μέσ στά φτερά σου, στά πτούπουλά σου, πού ἔχεις ἔξι. Μέ τό δεξί σκέπασε τήν καρδιά μου· καί τά ἄλλα, ἀσ’ τα ὅπως κάνουν στόν οὐρανό... .

‘Άδελφή μου ! Τί μπορεῖ νά ’ναι σκληρότερο ἀπό τοῦτο ; Νά σβήσεις μέσα στή φαντασία μου, σάν τά συννεφάκια πού τά ξαίνει δι μπάτης, σέ τρόπο πού δέν ξέρεις ἀν πραγματικά ὑπῆρχαν !... .

Κι είμαι κούφιος ἐγώ τώρα. Είμαι οὐρανός πού ἡ ἐρμιά του δέν κόβεται ἀπό ἄστρο, ούτε κάν ἀπό φτεράκι πουλιοῦ πού περνᾶ ψηλά.

Σέ ζητῶ στά μάτια ὅλων τῶν κοριτσιῶν — μά είναι σκοτάδι ἐκεῖ μέσα.

‘Εσύ, σέ μιά γαλάζια πέτρα καθισμένη, σβήνεις πίσω ἀπό μα-βιά πέλαγα.

Πᾶς ! “Εσβησε ! Μιά φορά σέ είδαν τά μάτια μου... .

« Ἐργα », τ. Ε'.

Φωτης Κόντογλου

ΤΑ ΕΕΝΑ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

Μανούλα μου γλυκιά, γλυκότερη ἀπ' τό μέλι,
ὅλα τά ξεδοκίμασσα, γλυκότερη εἰν’ ἡ μάνα.

Μήν μπιστευτεῖς, μανούλα μου, τά ξένα μοιρολόγια.

Οἱ ξένοι ἀλάργα κάθουνται, κι ἀνάρια ἀνάρια κλαῖνε,
κι ὄρια τραβᾶνε τά μαλλιά, νά μήν τριχοπονέσσουν.

Δέ χύνουν δάκρυα καυτερά νά καϊν τά μάγουλά τους,
νά πέφτουν καί στό στήθος τους νά καίγετ’ ἡ καρδιά τους.

Δημοτικό

ΕΓΩ ΓΙΑ ΤΟ ΧΑΤΙΡΙ ΣΟΥ

Έγώ γιά τό χατίρι σου τρεῖς βάρδιες εἶχα βάλει.
 Είχα τόν ἥλιο στά βουνά καί τόν ἀιτό στούς κάμπους,
 καί τό βοριά τό δροσερό τόν εἶχα στά καράβια.
 Μά δ ἥλιος ἐβασίλεψε κι δ ἀιτός ἀποκοιμήθη,
 καί τό βοριά τό δροσερό τόν πῆραν τά καράβια.
 Κι ἔτσι τοῦ δόθηκε καιρός τοῦ Χάρου καί σέ πῆρε.

Δημοτικό

ΤΡΕΙΣ ΑΝΤΡΕΙΩΜΕΝΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ ΝΑ ΔΡΑΠΕΤΕΥΣΟΥΝ

Τρεῖς ἀντρειωμένοι ἔβούλονταν νά βγοῦν ἀπό τόν "Αδη".
 "Ενας τό Μάτη θέλει νά βγει κι ἄλλος τόν 'Αλωνάρη,
 κι δ Δῆμος τ' Ἀγιο - Δημητριοῦ, πού είναι τ' ὄνομά του,
 π' ἀνοίγουν τά γλυκά κρασιά, π' ἀνοίγουν τά βαγένια.
 Κανείς δέν τούς κατάλαβε ἀπό τό μυριψύχι,
 παρά μιά κόρη νιόνυφη, δέν ἤταν χρονιασμένη,
 ἐκείνη τούς κατάλαβε κι ἀπό κοντά τούς παίρνει.

- Πάρτε καί μένα, ρέ παιδιά, νά φύγω ἀπό τόν "Αδη".
- Κόρη, βροντᾶν τά ροῦχα σου καί μᾶς ἀκοῦν κι οί ἄλλοι.
- Τά βγάζω τά παντέρημα, τ' ἀφήνω μές στόν "Αδη".
- Βροντᾶν τά παπούτσια σου καί μᾶς ἀκοῦν κι οί ἄλλοι.
- Τά βγάζω τά παντέρημα, τ' ἀφήνω μές στόν "Αδη".

Έγώ τό βλέπω, ρέ παιδιά, δέ θέλτε νά μέ πάρτε,
 μόνο σᾶς ἔχω μιά ριτζιά*, μιά περικαλοσύνη·
 περάστε ἀπό τό σπίτι μου πού είναι μαυροντυμένο
 καί πέστε στή μανούλα μου, στή δόλια πεθερά μου,
 νά μ' ἀναστήσουν τό παιδί καί νά μήν τό μαλώνουν,
 τ' είναι μικρό κι ἀνήλικο, ἡ ὀρφάνια δέν τοῦ μοιάζει.
 Πές τους νά μή μέ καρτεροῦν, νά μή μέ περιμένουν.

Ἐγώ πίσω δέν ἔρχουμαι καί πίσω δέ γυρίζω·
 πήρα τῆς Ἀρνιας τά βουνά, τῆς Ἀπαφριᾶς τούς κάμπους,
 π' ἀρνιοῦνται οἱ μάνες τά παιδιά καί τά παιδιά τίς μάνες,
 π' ἀρνιοῦνται καί τ' ἀντρόγυνα τά πολυαγαπημένα,
 πού δέν τά ξεχωρίζανε Τοῦρκοι μέ τά σπαθιά τους,
 κι ό Χάρος τά ξεχώρισε μέ τό να του τό χέρι.

Δημοτικό

ΤΟ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ ΤΗΣ ΦΩΚΙΑΣ

Κάτω ἀπό τόν κρημινόν, ὅπου βρέχουν τά κύματα, ὅπου κατέρχεται τό μονοπάτι, τό ἀρχίζον ἀπό τόν ἀνεμόμυλον τοῦ Μαμογιάννη, ὅπου ἀντικρίζει τά Μνημούρια, καί δυτικῶς δίπλα εἰς τήν χαμηλήν προεξοχήν τοῦ γιαλοῦ, τήν ὅποιαν τά μαγκόπαιδα τοῦ χωρίου — ὅπου δέν παύουν ἀπό πρωίας μέχρις ἐσπέρας ὅλον τό θέρος νά κολυμβοῦν ἐκεῖ τριγύρω — δονομάζουν « τό Κοχύλι » — φαίνεται νά ἔχῃ τοιοῦτον σχῆμα — κατέβαινε τό βράδυ βράδυ ἡ γρια - Λούκαινα, μία χαροκαμένη πτωχή γραΐα, κρατοῦσσα ὑπό τήν μασχάλην μίαν ἀβασταγήν, διά νά πλύνη τά μάλλινα σινδόνια της εἰς τό κύμα τό ἀλμυρόν, εἴτα νά τά ξεγλυκάνη εἰς τήν μικράν βρύσην, τό Γλυφονέρι, ὅπου δακρύζει ἀπό τόν βράχον τοῦ σχιστολίθου καί χύνεται ἡρέμα εἰς τά κύματα. Κατέβαινε σιγά τόν κατήφορο, τό μονοπάτι, καί μέ ψίθυρον φωνήν ἔμελπεν ἐν πένθιμον μοιρολόγι, φέρουσσα ἄμα τήν παλάμην εἰς τό μέτωπόν της, διά νά σκεπάσῃ τά δύματα ἀπό τό θάμβος τοῦ ἥλιου, ὅπού ἐβασίλευεν εἰς τό βουνόν ἀντικρύ, κι αἱ ἀκτίνες του ἐθώπευον κατέναντί της τόν μικρόν περίβολον καί τά μνήματα τῶν νεκρῶν, πάλλευκα, ἀσθεστωμένα, λάμποντα εἰς τάς τελευταίας του ἀκτίνας.

Ἐνθυμεῖτο τά πέντε παιδιά της, τά ὅποια είχε θάψει εἰς τό ἀλώνι ἐκεῖνο τοῦ χάρου, εἰς τόν κῆπον ἐκεῖνον τῆς φθορᾶς, τό ἐν μετά τό ἄλλο, πρό χρόνων πολλῶν, ὅταν ἦτο νέα ἀκόμη. Δύο κοράσια καί τρία ἀγόρια, ὅλα εἰς μικράν ἥλικίαν, τῆς είχε θερίσει δ χάρος ὁ ἀχόρταστος.

Τελευταῖον ἐπῆρε τόν ἄνδρα τῆς καὶ τῆς εἶχον μείνει μόνον δύσιοί, ξενιτευμένοι τώρα· δὲ εἰς εἶχεν ὑπάγει, τῆς εἶπον, εἰς τὴν Αὔστραλίαν καὶ δέν εἶχε στείλει γράμμα ἀπό τριῶν ἐτῶν· αὐτή δέν ἤξευρε τί εἶχεν ἀπογίνει· δὲ ἄλλος, δὲ μικρότερος, ἐταξίδευε μέ τά καράβια ἐντός τῆς Μεσογείου καὶ κάποτε τήν ἐνθυμεῖτο ἀκόμη· τῆς εἶχε μείνει καὶ μία κόρη ὑπανδρευμένη τώρα, μέ μισήν δωδεκάδα παιδιά.

Πλησίον αὐτῆς ἡ γρια - Λούκαινα ζήτηει τώρα εἰς τό γῆράς της, καὶ δι' αὐτήν ἐπήγαινε τόν κατήφορον, τό μονοπάτι, διά νά πλύνῃ τά χράμμια καὶ ἄλλα διάφορα σκουτιά εἰς τό κῦμα τό ἀλμυρόν καὶ νά τά ξεγλυκάνη στό Γλυφονέρι.

Ἡ γραῖα ἔκυψεν εἰς τήν ἄκραν χθαμαλοῦ θαλασσοφαγωμένου βράχου καὶ ἥρχισε νά πλύνῃ τά ροῦχα. Δεξιά της κατήρχετο ὅμαλώτερος, πλαγιαστός, δὲ κρημνός τοῦ γηλόφου, ἐφ' οὗ ἦτο τό κοιμητήριον καὶ εἰς τά κλίτη τοῦ διποίου ἐκυλίοντο ἀενάως πρός τήν θάλασσαν, τήν πανδέγμονα, τεμάχια σαπρῶν ξύλων ἀπό ξεχύματα, ἥτοι ἀνακομιδάς ἀνθρωπίνων σκελετῶν, λείψανα ἀπό χρυσές γόρβες ἢ χρυσοκέντητα ὑποκάμισα νεαρῶν γυναικῶν, συνταφέντα ποτέ μαζί των, βόστρυχοι ἀπό κόμιας ἵσανθάς καὶ ἄλλα τοῦ θανάτου λάφυρα. Ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του, ὀλίγον πρός τά δεξιά, ἐντός μικρᾶς κρυπτῆς λάκκας, παραπλεύρως τοῦ κοιμητηρίου, εἶχε καθίσει νεαρός βισκός, ἐπιστρέφων μέ τό μικρόν κοπάδι του ἀπό τούς ἀγρούς, καί, χωρίς ν' ἀναλογισθῆ τό πένθιμον τοῦ τόπου, εἶχε βγάλει τό σουραύλι ἀπό τό μαρσίπιόν του, καὶ ἥρχισε νά μέλπη φαιδρόν ποιμενικόν ἔσμα. Τό μοιρολόγι τῆς γραίας ἐκόπασεν εἰς τόν θόρυβον τοῦ ἀύλούν, καί οἱ ἐπιστρέφοντες ἀπό τούς ἀγρούς τήν ὠραν ἐκείνην - εἶχε δύσει ἐν τῷ μεταξύ ὁ ἥλιος - ἥκουσεν μόνον τήν φλογέραν, κι ἐκοίταζον νά ἰδωσι ποῦ ἥτο ὁ ἀύλητής, δοτις δὲν ἐφαίνετο, κρυμμένος μεταξύ τῶν θάμνων μέσα εἰς τό βαθύ κοίλωμα τοῦ κρημνοῦ.

Μία γολέτα ἥτο σηκωμένη στά πανιά, κι ἔκαμνε βόλτες ἐντός τοῦ λιμένος. Ἀλλά δέν ἔπαιρναν τά πανιά της καὶ δέν ἔκαμπτε ποτέ τόν κάβον τόν δυτικόν. Μία φώκη, βόσκουσα ἐκεῖ πλησίον, εἰς τά βαθιά νερά, ἥκουσεν ἵσως τό σιγανό μοιρολόγι τῆς γραίας καὶ ζθέλχθη ἀπό τόν θορυβώδη αύλόν τοῦ μικροῦ βισκοῦ, καί ἥλθε παραέξω, εἰς τά ρηχά, κι ἐτέρπετο εἰς τόν ἥχον κι ἐλικνίζετο εἰς τά κύματα. Μία μικρά κόρη, ἥτο ἐγγόνα τῆς γραίας, ἥ 'Ακριβούλα,

ἐννέα ἐτῶν, ἵσως τήν εἶχε στείλει ἡ μάνα της, ἢ μᾶλλον εἶχε ξεκλεφθῆ ἀπό τήν ἄγρυπτνον ἐπιτήρησίν της, καὶ μαθοῦσα ὅτι ἡ μάμψη εύρισκετο εἰς τό Κοχύλι πλύνουσα εἰς τόν αἰγιαλόν, ἥλθε νά τήν εὔρη, διά νά ποίξῃ δλίγον εἰς τά κύματα. Ἀλλά δέν ἤξευρεν ὅμως πόθεν ἥρχιζε τό μονοπάτι, ἀπό τοῦ Μαμογιάννη τόν μύλον, ἀντικρύ στά Μνημούρια, καί ἀμα ἤκουσε τήν φλογέραν, ἐπῆγε πρός τά ἔκει καί ἀνεκάλυψε τόν κρυμμένον αὐλητήν καί, ἀφοῦ ἔχόρτασε ν' ἀκούγη τό ὅργανόν του καί νά καμαρώνη τόν μικρόν βοσκόν, εἶδεν ἔκει που, εἰς τήν ἀμφιλύκην τοῦ νυκτώματος, ἐν μικρόν μονοπάτι, πολύ ἀπότομον, πολύ κατηφορικόν, κι ἐνόμισεν, ὅτι αὐτό ἦτο τό μονοπάτι, καί ὅτι ἔκειθεν εἶχε κατέλθει ἡ γραῖα μάμψη της, κι ἐπῆγε τό κατηφορικόν ἀπότομον μονοπάτι, διά νά φθάσῃ εἰς τόν αἰγιαλόν νά τήν ἀνταμώσῃ. Καί εἶχε νυκτώσει ἥδη.

Ἡ μικρά κατέβη ὀλίγα βήματα κάτω, εἶτα εἶδεν, ὅτι ὁ δρομίσκος ἐγίνετο ἀκόμη λίαν ἀπόκρημνος. Ἐβαλε μίαν φωνήν, κι ἐπροσπάθει νά ἀναβῇ, νά ἐπιστρέψῃ ὅπισω. Εύρισκετο ἐπάνω εἰς τήν ὁφρύν ἐνός προεξέχοντος βράχου, ὡς δύο ἀναστήματα ἀνδρός, ὑπεράνω τής θαλάσσης. Ὁ οὐρανός ἐσκοτείνιαζε, σύννεφα ἔκρυπτον τά ἄστρα, καί ἥτον στήν χάσιν τοῦ φεγγαριοῦ. Ἐπροσπάθησε, καί δέν εύρισκε πιλέον τόν δρόμον πόθεν εἶχε κατέλθει. Ἐγύρισε πάλιν πρός τά κάτω, κι ἐδοκίμασε νά κατεβῇ. Ἐγλίστρησε κι ἔπεισε μπιλούμ! εἰς τό κύμα. Ἡτο τόσον βαθύ, ὅσον καί ὁ βράχος ὑψηλός. Δύο ὅργυιές ὡς ἔγγιστα. Ὁ θόρυβος τοῦ αὐλοῦ ἔκαμε νά μή ἀκουσθῇ ἡ κραυγή. Ὁ βισκός ἤκουσεν ἐνα πλαταγισμόν, ἀλλ' ἔκειθεν ὅπου ἦτο δέν ἔβλεπε τήν βάσιν τοῦ βράχου καί τήν ἄκρην τοῦ γιαλοῦ. Ἀλλως δέν εἶχε προσέξει εἰς τήν μικράν κόρην, καί σχεδόν δέν εἶχεν αἰσθανθῆ τήν παρουσίαν της.

Καθώς εἶχε νυκτώσει ἥδη, ἡ γραῖα Λούκαινα εἶχε κάμει τήν ἀβασταγήν της, καί ἥρχισε ν' ἀνέρχεται τό μονοπάτι, ἐπιστρέφουσα κατ' οἴκον. Εἰς τήν μέσην τοῦ δρομίσκου ἤκουσε τόν πλαταγισμόν, ἐστράφη κι ἐκοίταξεν εἰς τό σκότος, πρός τό μέρος ὅπου ἦτο ὁ αὐλητής.

— Κεῖνος ὁ Σουραυλής θά είναι, εἶπε, διότι τόν ἐγνώριζε. Δέν τοῦ φτάνει νά ξυπνᾶ τούς πεθαμένους μέ τή φλογέρα του, μόνο ρίχνει καί βράχια στό γιαλό, γιά νά ξεχαζεύει... Σημαδιακός κι ἀταίριαστος είναι.

Κι ἔξηκολούθησε τόν δρόμον της.

Κι ἡ γολέτα ἔξηκολούθει ἀκόμη νά βολτατζάρη εἰς τόν λιμένα, κι ὁ μικρός βοσκός ἔξηκολούθει νά φυσᾶ τόν αὐλόν του εἰς' τήν σιγήν τῆς νυκτός.

Κι ἡ φώκη, καθώς εἶχεν ἔλθει ἔξω εἰς τά ρηχά, ἥβρε τό μικρόν πνιγμένον σῶμα τῆς πτωχῆς Ἀκριβούλας, καὶ ἥρχισε νά τό περιτριγυρίζῃ καὶ νά τό μοιρολογᾶ, πρίν ἀρχίσῃ τό ἑσπερινόν δεῖπνον της.

Τό μοιρολόγι τῆς φώκης, τό δόποιον μετέφρασεν εἰς ἀνθρώπινα λόγια εἰς γέρων ψαράς, ἐντριβής εἰς τήν ἄφωνον γλῶσσαν τῶν φωκῶν, ἔλεγε περίπου τάξις :

Αὔτη ἦτον ἡ Ἀκριβούλα,
ἡ ἐγγόνα τῆς γρια - Λούκαινας.
Φύκια ναι τά στεφάνια της,
κοχύλια τά προικιά της...
κι ἡ γριά ἀκόμη μοιρολογᾶ
τά γεννοβόλια της τά παλιά.
Σάν νά χαν ποτέ τελειωμό^{τά πάθια κι οί καημοί τοῦ κόσμου.}

Ἐφημερίδα « Πατρίς », 13 Μαρτ. 1908

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΥΜΝΟΣ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ

Γιά σέ τό πρῶτο κλάψιμο,
γιά σέ τό πρῶτο γέλιο —
ἐσύ 'σαι τό θεμέλιο,
πού χτίζεται ἡ ζωή.

Γιά σέ τό πρῶτο φίλημα,
γιά σένα ἡ πρώτη κρίση —
ἐσύ 'σαι ἡ θεία βρύση,
πού λούζεται ἡ ψυχή.

Γιά σέ τό πρῶτο φίλημα,
γιά σέ τό πρῶτο χάδι —
ἐσύ 'σαι τ' ἄγιο οὐφάδι
πού ύφαίνεται ἡ ζωή.

Γιά σέ τό πρῶτο βάδισμα,
γιά σένα ἡ πρώτη ἀγκάλη —
ἐσύ 'σαι ὁ ἥλιος πάλι,
πού λάμπει στήν ψυχή.

Γιά σέ τό πρῶτο τάξιμο,
γιά σέ τό πρῶτο δῶσμα* —
ἐσύ 'σαι τ' ἄγιο κλῶσμα,
πού κλώθεται ἡ ζωή.

*Εφημερίδα «Πρωία»

Γιώργος Αθάνας

ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ

Ἐπρεπε νά περάσει καιρός νά το συνηθίσει κανείς, ὅσο πού νά το ἀγαπήσει ἀληθινά. Γιατί ἔμοιαζε παγερό κι ἀδιάφορο, μέσα στό φῶς, τό κυπαρίσσι τῆς αὐλῆς μας. Κυριαρχοῦσε πάνου ἀπό τά χαμό-σπιτα τού χωριοῦ, ἀπό μακριά τό ἔβλεπαν οἱ ἔνοι σάν ἔνα μαῦρο σημάδι, πού ἔκοβε τόν ούρανό. Πρώτα τό κυπαρίσσι μας κι ὑστερα τό καμπαναριό. Καί σάν πλησίαζαν, τό ἔδειχναν:

— Νά, τοῦτο εἶναι τό σπίτι μέ τό κυπαρίσσι!

Ἡτανε δύσκολο νά τό ἀγαπήσει κανείς, ὅπως ἔξαφνα τή νε-ραντζιά, μιά ψωριασμένη νεραντζιά, πού σοῦ μιλοῦσε γιά τήν πικρή τύχη της καί τήν ἀρρώστια, πού κυλοῦσε στά φύλλα καί στό ξεγδαρ-μένο κορμί της, ἀκόμα καί στά σημαδεμένα νεράντζια της, πού ἔ-πεφταν στό γρασίδι. Μέ τό πρωινό μαζεύαμε τά σάπια νεράντζια, τά κάναμε μπάλες καί παιζαμε δλα τά παιδιά τῆς γειτονιᾶς στό σταυροδρόμι. Ἀγαποῦσε κανείς μέ τό πρώτο τοῦτο τό ἀδυνατι-σμένο δέντρο, κι ἡτανε μιά φανερή ἔκπληξη γιά δλους μας, κάθε καλοκαίρι, πού οἱ ἀνθοί μοσκοβιλούσανε δειλοί καί παρθενικοί μέσα στά κιτρινωπά τά φύλλα, πού ἡτανε ἀνάμεικτα μέ τό φῶς.

Ἀκόμα σοῦ ἔκανε πολύ γοῦστο μιά μουσουλιά, κοντή, πού κουνάει τό κορμί της, ἔτσι ἄν φυστήσει ὁ ἀγέρας καί παίξει μέ τίς σποριασμένες κορφές της. Πλάι ἔκει ἄρχιζε τό γιασεμί καί τό ἀγιό-κλημα, πού ἔφταναν ώς τίς καμάρες κι ἔκλειναν τό λιακωτό.

Τό κυπαρίσσι ἡτανε φυτεμένο στήν ἄκρη τῆς αὐλῆς, σύρριζα στό τοιχάρι τοῦ δρόμου, κι ἀνέβαινε ψηλά, ὄλοστρόγγυλο, μέ τήν πυκνή φυλλωσιά του, τρυφερή στίς ἄκρες καί σαπισμένη στήν μέση, ἔκει πού δέν ἔμπαινε τό φῶς καί τά σπουργίτια ἔκαναν τίς φωλιές τους. Θά ἔχε χιλιάδες σπουργίτια μέσα στά σκοτεινά τά σπλάχνα του, πού τοῦ ἔδιναν μιά φωναχτή ζωή. Ζωντάνευε ἔτσι ἀπό τήν αὔγή ώς τή δύση.

Μέ τό σκοτάδι τό κυπαρίσσι μας ζοῦσε τή δικιά του ζωή, ξέ-χωρη ἀπό τό σπίτι μας. Ἐμοιαζε μέ πλάσμα, πού μπαίνει στό σπίτι καί διαφεντεύει τούς νοικοκυραίους.

Τότες εἶναι πού ἄρχισα νά τό φοβᾶμαι. Πλάι ἔκει ἡτανε, ἄλλω-στε, καί τό πηγάδι κι οἱ ἵσκιοι ἐπαίζαν, τά στοιχειά κούρνιαζαν καί πολλές φορές σάν νά ἄκουσα τό κρυφομιλητό τους, νά μουρμουρί-

ζουνε ἡ νά μπήγουνε ξεφωνητά πού μέ πέτρωναν. Δέ μοῦ εἶχε μιλήσει ποτέ τό κυπαρίσσι μας, οὔτε μοῦ ἤτανε εὔκολο νά ξεδιαλύνω τό βαθύ μυστικό του. Πάντα μοῦ φαινότανε ξένο, μόλι πού ρίζωνε μέσα ἀπό τό ίδιο τό χῶμα πού γεννήθηκα καί τό ἀντίκριστα μαζί μέ τή μορφή τῆς μάνας μου.

Κάποτε, σάν δ' ἀνεμος πάλευε μαζί του, ἄκουγε κανείς ἔνα ἐλαφρό θρόισμα, σάν ἔνα ἀπόμακρο, ξεψυχισμένο σφύριγμα, ὅπως τό κύμα πού σπάει στήν ἀμμουδιά ἡ ὅπως ἔκει πού τό νερό κυλάει μέσα ἀπό τά χαλίκια καί τά κοχύλια.

"Ἐνα μεσημέρι, ἔκει πού καθόμουνα κάτω ἀπό τή νεραντζιά, ἔνα σούρσιμο μ' ἔκανε νά κοιτάξω γύρω μου. Τίποτα. Θά 'ναι, φαίνεται, μέσα στό σπίτι... Σέ λίγο τά κλαδιά ἔτριχαν καί μέσα ἀπό τά σαπισμένα τά φύλλα καί τά κυπαρισσόμηλα φάνηκε ἔνα τριγωνικό κεφάλι, μ' ἔνα κόκκινο γλωσσίδι, σάν μιά φωτιά πού κατέβαινε ἀπό τό κυπαρίσσι. Σιγά ξεφύτρωνε σάν ἔνα μαῦρο, τριχένιο σκοινί, λαμπυριστό μέσα στόν ήλιο, τό φίδι. 'Αναστήκωσε τό κεφάλι του καί τό ἔβλεπες νά σούρνεται, ἀδιάφορο, πάντα μέ τό γλωσσίδι ν' ἀνοίγει τήν ἀργή πορεία του... .

"Ήτανε ἔνα μακρύ καί χοντρό μαῦρο φίδι πού γυάλιζε. Νόμιζες πώς τό φλούδι τοῦ κυπαρισσιοῦ ἔπαιρνε ζωή. Καί τό ύπόκωφο μουρμουρητό του ἤτανε σάν φωνή πού ἔβγαινε παράξενα ἀπό τό δέντρο. Τά σπουργίτια είχαν πετάξει, πηδούσανε φοβισμένα στά ἀκροδώματα, λίγα ἥρθαν στή χαμηλή νεραντζιά, ἔνα - δυό κουνιόνταν στό ἀγιόκλημα καί στό γιασεμί.

— "Ἐνα φίδι... "Ἐνα φίδι!

— "Ετρεξαν οἱ γειτόνοι, είδαν τό φίδι κι εἶπαν νά μήν τό σκοτώσουνε.

— Είναι τό φίδι τοῦ σπιτιοῦ... 'Ο φύλακας!...

— Ναί! συμφώνησε ἡ μητέρα, δέν πρέπει νά τό σκοτώσουμε !

Τό λοιπόν, τό φίδι ἔστριψε τό κεφάλι του, χάθηκε στά κλωνιά, τό κορμί του ἔκανε τά φύλλα ν' ἀνατριχιάσουνε, καί κρύφτηκε μέσα στήν καρδιά τοῦ κυπαρισσιοῦ μας. "Ἐνα σπουργίτι ξεφώνισε, ύστερα ἡ φωνή ἔσβησε σ' ἔνα λυγμό, καί ξανά τό κυπαρίσσι μας σώπασε μέσα στή θανατερή του μόνωση. Μιά πληγή ἀνοιξε στά στήθια μου... .

— "Ἐνα βράδυ εἶπα στή μάνα μου :

— Τί νά κάνουμε τό κυπαρίσσι ;

- Τί θές νά τό κάνουμε, παιδί μου;
- Δέ μᾶς χρειάζεται... Θά μπορούσαμε νά τό κόψουμε.
- Θεέ μου ! μέ σταμάτησε.

Σεχείλισαν τά μελισσιά μάτια της στό πρόσωπό της κι είχε ή φωνή της ένα βαθύ παράπονο :

— 'Ο παππούς σου τό φύτεψε ! 'Εδω καί πενήντα χρόνια !... Καί γίνηκε δπως κι ό ίδιος, ψηλός, άγέλαστος, όλος καλοσύνη... Λίγοι άγαπούσαν τόν παππού σου, γιατί ήτανε περήφανος...

Σταμάτησε λιγάκι κι είπε σιγά :

— Βλέπω τό μακαρίτη τόν πατέρα μου στό κυπαρίσσι μας... Σάμπως νά έχει τήν ψυχή του!... "Οσο γιά τό άνάστημα, λές πώς είναι τό ίδιο. 'Εδω τά στήθια του πλατιά, στέρεα τά πόδια του κι δόλοισιος ώς τήν ήμέρα τοῦ θανάτου. "Ητανε άπό τούς άνθρωπους πού συναντοῦν δλόρθοι τό Χάρο. Κι έτσι πέθανε...

— Δέν έτυχε νά μοῦ μιλήσει...

Μέσα στό μισόθαμπτο τοῦ παραγωνιοῦ μιλοῦσε σιγά, ένω τά ξύλα έτριζαν στό τζάκι κι ό καπνός έπαιζε μέ τίς φλόγες, άκομα μέ τό πρόσωπό της καί τά μαλλιά της.

— Σάββατο άπόγεμα ήτανε, πού πέθανε ό παππούς σου. Θυμάμαι, γιατί βαροῦσε ό έσπερινός στήν 'Αγία Παρασκευή. Καθόμουνα ὅξω στό ξεπόρτι καί τόν είδα νά στρίβει τή γωνιά καί νά ρχεται κατά δῶθε : «'Ο κύρης σου!», μοῦ είπε μιά γειτόνισσα, καί σηκώθηκα νά φέρω καρέκλα. Καθόμαστε στό σταυροδρόμι. Ζαφινιά στάθηκε, τόν είδα πού ψήλωσε τό χέρι του, σάν νά έγνεψε, καί ξαπλώθηκε χάμου μονοκόμματος. "Ωσπου νά πλησιάσουμε, πέθανε... Πέρασε καιρός νά πιστέψουμε πώς ήτανε άληθινός ό θάνατός του... Πέρασε τή ζωή του πάντα όλομόναχος, άμιλητος καί περήφανος.

Κι ύστερα σάν νά μιλοῦσε στόν έαυτό της, πρόσθεσε :

— "Α, όχι, τό κυπαρίσσι μας είναι ζωντανό!...

— Ετσι άρχισα κι έγώ νά τό βλέπω διαφορετικά, σάν μιά συνέχεια τής ζωῆς μας μέσα στό πατρογονικό τό σπίτι μας, ριζωμένο στά ίδια τά χώματα. 'Η κλειστή φτιασιά του, τά άνηλιαγα βάθη του καί τά κλωνιά του, τό ένα πλάι στό άλλο, μαζεμένα, σφιχτοδεμένα σέ μιά στάση πάντα συγκρατημένη, όπως μιά πράσινη προσευχή πού στυλώνεται μέσα στόν ούρανό. Μιά άνεξήγητη άγωνία σκάλωνε στό άνάστημά του, πότε τό συγκλόνιζε, πότε σιγαλό

καί ἀμέριμνο, πάνου ἀπό τίς σκεπές καί τίς ιστορίες τῶν ἀνθρώπων, παρθένο μέσα στή δικιά του ζωή. Σάν ἔνα σύμβολο πρός τό ψόφο.

Καθόμουνα ὕρες καί τό κοίταξα. Κάποτε ἀνέβαινα στή σκεπή νά τό ἴδω πιό κοντά. Ἡτανε στιγμές πού πεθυμοῦσα νά φτάσω ώς τήν κορφή του, νά μέ ζαλίσει τό φῶς πού τό κύκλωνε, νά γίνω ἔνα μέ τήν ἡρεμία του, πού τή σφράγιζε τό βαθύ μυστήριο τῆς ζωῆς του. Περίμενα τά πρωινά νά ἴδω πῶς θά ἐρχότανε τό φῶς νά παίξει μέ τή φυλλωσιά του, νά τιτιβίσουνε τά σπουργίτια καί νά φανεῖ μέσα ἀπό τά ἀκροκλώνια τό τριγωνικό τό κεφάλι τοῦ φιδιοῦ μέ τό ἥλεκτρισμένο τό γλωσσίδι του.

Σάν ἔσκασε ἡ πρώτη χαμοθροντή καί τράβηξε ώς πέρα στή θάλασσα, μαζευτήκαμε ὅλοι στό παραγώνι κι ἀρχίσαμε τίς προσευχές μας.

— Θά χαλάσει ό καιρός ! εἶπε πνιχτά ἡ γιαγιά μας.

Καί μᾶς ἔβαλε νά ποῦμε πολλές φορές τό ξόρκι:

— ‘Ο θυμός σου στά βουνά τά ἄγρια !

“Ομως οἱ βροντές ἀρχισαν νά σκάνε πάνου ἀπό τό χωριό, τά ντουβάρια σειοῦνταν κι οἱ σκεπές ἔτριζαν. ‘Ο ἀνεμος πολεμοῦσε μέ τά ἀκροδώματα, σέ λίγο καί θά ἰδοῦμε τά δοκάρια νά σηκώνονται καί νά φεύγουνε μέσα στά μπουμπουνητά, ἀν τό ἀστραποπύρι δέν πρόφταινε νά τά καψαλίσει. ‘Εκεῖ πού ἔσκαζε ἡ βροντή στήν αὐλή μας, νόμιζες πώς ἡ χλαλοή ἐρχότανε κάτου στά πόδια μας, ἀνατάραζε τά χώματα, ἔνας σεισμός ἔπαιζε μέ τό φλούδι τῆς γῆς. Κι οἱ ἀστραπές νά λαμπτυρίζουνε, νά στέκονται ὀρθά τά σύγνεφα, γιομάττα καταιγίδα καί σιφουνικά. Κι ό ἀνεμος πῶς πάλευε μέ τό κυπαρίσσι μας ! ”Ένα σφύριγμα, πού ὅλο καί δυνάμωνε, γινότανε μήνυμα θανάτου. Σίγουρα ἡ γῆ μας θά ξεγδαρθεῖ ώς τό πρωί καί θά ἀναστραφοῦνε τά χώματα. Μιά κοσμοχαλασιά εἶναι πού μανίζει, καί μακάρι νά ξεγλιτώσουνε τά ζωντανά.

“Οσο προχωροῦσε ἡ νύχτα, τόσο δυνάμωνε ἡ ὄργη τοῦ οὐρανοῦ. Εἶχε λέσ θρονιαστεῖ μέσα στήν αὐλή μας, μέσα σέ λίγα βήματα, κι ὅλο σκάει τό μπουμπουνητό, κυλάει πάνω ἀπό τό δέρμα μας, εἶναι κουρνιασμένη ἡ ψυχή μας μέσα στά θανατερά τά προμηνύματα. “Ένα πολύγλωσσο λεπίδι τρυπάει ἀπόψε τά σπιλάχνα τῆς νύχτας, ὅλα τά στοιχεία ἔπιασαν τήν ἀμάχη, ἐνῶ οἱ ἀνθρωποι, φοβισμένοι

σάν ζῶα πού βρίσκονται στόν κάμπο, ἀναλογίζονται τή μικρή ζωή τους καί πιάνονται σέ φτηνά παρακάλια...

Ἡ δαρτή βροχή βαραίνει πάνου στήν καλαμένια τή σκεπή μας, κι ἔνα βουητό, πού ἕρχεται ἀπό μακριά, τρυπώνει ἀπό τίς σκισμάδες. Ζαφνικά ὄγκομαχητά ἀκούγονται σάν βογγητά λαβωμένων, πού εἶναι ἀνάμειχτα μέ τά σπασίματα τῶν κλαδιῶν καί τό ἀντιβούισμα τῶν βουνῶν: εἶναι ό κατακλυσμός...

"Υστερα μιά ψηλή βροντή ἄνοιξε πλάι μας κι ἔνα τσιριχτό φωτιᾶς φώτισε κάμποσο τό σπίτι μας.

— 'Αστροπελέκι! είπε ἡ γιαγιά, κι ἔκανε τό σταυρό της.

— Τό κυπαρίσσι, φώναξε ἡ μάνα μου.

— Τί; . . . τί; . . . Τό κυπαρίσσι;

Σηκώθηκε ν' ἄνοιξε τήν πόρτα.

— "Ελα! τήν ἀντίκοψε ἡ γιαγιά.

— Μιά στιγμή, ἀποκρίθηκε, κι ἡ φωνή της τοάκισε.

"Ανοιξε τήν πόρτα κι ἡ φωτιά χύθηκε στό σπίτι μας. Τό κυπαρίσσι σάν μιά ἀναμμένη λαμπάδα ἔκαιγε." Οπως ἔνας ξαφνικός θάνατος, δλόρθος μέσα στήν καταιγίδα...

"Έκλεισε σιγά τήν πόρτα κι ἥτανε βουρκωμένα τά μάτια της.

— Κλαῖς; . . . Θεέ μου! ἔκανε ἡ γιαγιά μου.

— "Οχι... " Οχι. Κάτι θυμήθηκα! . . .

Τό σιφουνικό ἄρχισε κι οἱ βροντές κυλούσανε πιό μακριά ἀπό τήν αὐλή μας. "Ομως ἔνας θάνατος λέσ κι ἔφτανε κεῖνο τό βράδυ στό σπίτι μας..."

'Α. Καραγιώργη - Κ. Χρυσάνθη :

« 'Αγαπημένο κυπριακό διήγημα », 1968.

Λουκής Ακρίτας

4. ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

(επί πάρα 13 στροφών)

Σέ χιλιόδωσαν μηνά πριν από
τον επαναστατικό πόλεμο,
οι γυναικών των δύο υπό¹
τον ήδη βάθια αποδημητών της
αγ' τα λακόδια βραχίονων
των Επαναστατών περί²
και στην πρώτη αναστατωτική
στάση, τη μάρτια, Επανάσταση
της οποίας αποτελούσε
προτελευτή, διαγράμμισε
τη δύο μετανύσσουσα
εθνικές κοινωνίες της.
Λογοτελός ήταν ο Κάρολος Λαζαρίδης
και ήταν θλιβερά
ταξιδιώτικά της φύλακα
και τα γλεντούσαν σε αγκαλιά.

από την αρχή βρίσκεται στην περιοχή που μεταβλέπεται σε άλλη

— Τοπική ιστορία βρίσκεται πάνω στην περιοχή της αρχαίας πόλης της Αργοστολίδας, που έχει διατηρήσει την ομορφιά της αρχαιότητας, με πολλά αρχαία και μεσαιωνικά μνημεία που διατηρούνται. Αρχαιότερα, πως είναι γνωστό, η περιοχή αποτελείται από την αρχαία κατάσταση της Φοινίκωπος της Αργοστολίδας ή Καρπάσιας.

— Η περιοχή από την οποία βρίσκεται η αρχαία πόλη δεν περιλαμβάνει την περιοχή της αρχαίας Καρπάσιας από την οποία

— Η περιοχή από την οποία βρίσκεται η αρχαία πόλη δεν περιλαμβάνει την περιοχή της αρχαίας Καρπάσιας από την οποία

Επειδή ζεις ζοκινός πορετοίαλλατ

— Μάλιστα η θέση στην οποία βρίσκεται η πόλη είναι πολύ μεταξύ της πόλης της Καρπάσιας.

— Αυτής της πόλης οι ιδιοτήτες διατηρούνται μέχρι σήμερα. Το κυπαρίσσιο πάρκο διατηρείται από την πόλη της Καρπάσιας. Οι πάρκοι της πόλης διατηρούνται από την πόλη της Καρπάσιας.

— Τοπική ιστορία πάρκο της πόλης διατηρείται από την πόλη της Καρπάσιας.

— Όχι, ο Θεός της πόλης διατηρεί την πόλη της Καρπάσιας.

— Το παραπάνω λόγος είναι η ιστορία κυκλαδικού τύπου παραδοσιαίων από την αρχή πάρα. Όπως, παραδοσιαίως, η πόλη της πόλης της Καρπάσιας διατηρείται από την πόλη της Καρπάσιας.

— Καρπάσια, ο Θεός της πόλης της Καρπάσιας διατηρεί την πόλη της Καρπάσιας.

Διάλεξα "Ανατολής"

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

(Οι πρῶτες 13 στροφές)

Σέ γνωρίζω ἀπό τήν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τήν τρομερή,
σέ γνωρίζω ἀπό τήν ὅψη
πού μέ βία μετράει τῇ γῆ.

’Απ’ τά κόκαλα βγαλμένη
τῶν Ἐλλήνων τά ιερά,
καί σάν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὁ χαῖρε, Ἐλευθεριά !

Ἐκεῖ μέσα ἐκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλή,
κι ἔνα οτόλια ἀκαρτεροῦσες
«ἔλα πάλι», νά σοῦ πεῖ.

”Αργειει νά ’λθει ἔκείνη ἡ μέρα
καί ἥταν δλα σιωπηλά,
γιατί τά ’σκιαζε ἡ φοβέρα
καί τά πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

Δυστυχής ! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε, νά λές
περασμένα μεγαλεῖα
καί διηγώντας τα νά κλαῖς.

Καί ἀκαρτέρει, καί ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἔνα ἐκτύπω τ’ ἄλλο χέρι
ἀπό τήν ἀπελπισιά.

Κι ἔλεες : «πότε, ᾧ ! πότε βγάνω
τό κεφάλι ἀπό τς ἐρμιές ; »
Καί ἀποκρίνοντο ἀπό πάνω
κλάψει, ἀλυσει, φωνέι !

Τότε ἐσήκωνες τό βλέμμα
μές στά κλάιματα θολό,
καί εἰς τό ροῦχο σου ἔσταζ’ αἴμα,
πλήθος αἴμα ἔλληνικό.

Μέ τά ροῦχα αίματωμένα
ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά
νά γυρεύεις εἰς τά ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

Μοναχή τό δρόμο ἐπῆρες,
ἔξανάλθεις μοναχή·
δέν εἴν' εὔκολες οἱ θύρες,
έάν ἡ χρεία τές κουρταλεῖ*.

"Άλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τά στήθια
ἄλλ' ἀνάσσασιν καμιά·
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καὶ σέ γέλασε φρικτά.

"Άλλοι, διμέ! στή συμφορά σου
όποιύ ἔχαίροντο πολύ,
«σύρε νά ἥρεις τά παιδιά σου,
σύρε», ἐλέγαν οἱ σκληροί.

Φεύγει ὀπίσω τό πιοδάρι
καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
ἢ τήν πέτρα ἢ τό χορτάρι,
πού τή δόξα σοῦ ἔνθυμεῖ.

« "Απαντά »

Διονύσιος Σολωμός

Ο ΦΑΡΟΣ, Η ΝΑΥΤΙΛΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΤΩΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΩΝ

Ἐτερον ἄξιομνημόνευτον κατάστημα, ἃν καὶ πάντη ἄλλου εἶδους,
ἄξιομνημόνευτον ιδίως διά τήν εὐκολίαν, ἢν παρεῖχεν εἰς τήν ναυτι-
λίαν καὶ τό ἐμπόριον, ἢτο δὲ πρῶτος γνωστός ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κό-
σμου φανοφόρος πύργος, δὲ κατασκευασθείς ἐπί τῆς νήσου Φάρου
τῆς προκειμένης τοῦ κυρίου τῆς Ἀλεξανδρείας λιμένος.

Τό οἰκοδόμημα τοῦτο ἀπεκλήθη ἀπό τής νήσου πύργος τῆς
Φάρου ἢ καὶ ἀπλῶς Φάρος, ἐξ οὗ ἔκτοτε ἀπαντεῖς οἱ τοιοῦτοι πύργοι
εἰς πολλάς τῶν νεωτέρων γλωσσῶν Φάροι ὀνομάζονται. Κατεσκευά-
σθη δέ διά δαπάνης ἀδρᾶς ἐντός ἐνιαυτῶν δώδεκα ὑπό τοῦ περιφήμου
Κνιδίου τεχνίτου Σωστράτου, τοῦ ὅποιου ἀπήθανάτισε τό δνομα
διά τῆς ἐπιγραφῆς, ἣν ἔφερε καὶ ἥτις εἶχεν ὡς ἔπειται: «Σώστρατος
Κνιδίος Δεξιφάνους θεοῖς σωτῆριν ὑπέρ τῶν πλωιζομένων». Ὁ πύρ-
γος οὗτος, δύστις τοσοῦτον ἐθαυμάσθη διά τό μέγεθος καὶ τό κάλλος,
ὡστε βραδύτερον συγκατελέχθη μεταξύ τῶν ἐπτά θαυμάτων τοῦ
κόσμου, ἢτο δικοδιομημένος ἐκ λίθου λευκοῦ ἐπί βράχου ἀποτόμου,
καὶ πολυώροφος ὡν, εἶχεν ὑψος 300 πήχεων, ὡς βεβαιοῦται· δέ

έν τη̄ κορυφῇ̄ αύτοῦ̄ ἀναπτόμενος φανός ήτο, ἐάν πιστεύωμεν τά̄ λεγόμενα, ὁρατός εἰς ἀπόστασιν 7 1/2 γερμανικῶν μιλίων.

Ἐν γένει δέ ἡ ναυτιλία καὶ ἡ ναυπηγία ἐτελειώθησαν ἐπί τῶν Πτολεμαίων ὅσον ἦτο δυνατόν νά τελειωθῶσιν ἐν τῇ̄ ἀρχαιότητι. Ἰνα δώσωμεν ἔννοιάν τινα τῆς περί τοῦτο γενομένης τότε ἐπιδόσεως, ἀρκεῖ νά ἀναφέρωμεν ὅτι οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου συνετήρουν, ἐκτός 2.000 μικροτέρων πλοίων, 1.500 μεγαλυτέρας πολεμικάς ναῦς, ἀπό ἡμιολίας μέχρι πεντήρους, ύλικόν διά διπλάσια τούτων πλοια, καὶ θαλαμηγά πρός ίδιαν χρῆσιν τῶν βασιλέων χρυσόπρυμνα καὶ χρυσέμβολα.

Ἄλλα συνέβη συγχρόνως τότε, ὅ,τι συμβαίνει πολλάκις, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ίδιως ἐπιδίδωνται εἰς τάς πρακτικάς τέχνας, τοῦτο, ὅτι ἐν τῇ̄ ἀκορέστῳ̄ ὅρμῃ̄ τοῦ νά ἐπιτύχωσιν ὅσον ἐνδέχεται χρησιμώτερα ἔργα, διαπράττουσί τινα, τά δόποια καταπλήττουσι μέν τόν κόσμον διά τό μέγεθος, ἀλλά δι' αὐτό τοῦτο τό μέγεθος ἀποβαίνουσιν ἄχρηστα.

Οὔτως ὁ βασιλεύς τῶν Συρακουσῶν Ἱέρων Β', ὅστις διετέλεσεν εἰς φιλικωτάτας πρός τόν Πτολεμαῖον Β' σχέσεις, κατεσκεύασε, διά τῆς ἐπιμελείας τοῦ περιωνύμου Ἀρχιμήδους, ναῦν εἰκοσήρηη, δηλαδὴ ἔχουσαν εἰκοσι σειράς ἔρετῶν ἑκατέρωθεν, ἐνῷ αἱ συνήθως ἐν χρήχρήσει νῆσον ἥσαν πεντήρεις ἢ ἐπτήρεις. Καί τοῦτο μέν τό πελώριον πλοϊον, τό δόποιον διέπρεπεν οὐ μόνον διά τήν τέχνην, ἀλλά καὶ διά τήν θαυμαστήν αύτοῦ πολυτελειαν, κατώρθωσε νά πλεύσῃ ἐκ Σικελίας εἰς Ἀλεξάνδρειαν, πληρωθέν σίτου καὶ σταλέν ύπό τοῦ Ἱέρωνος δῶρον πρός τόν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου.

Ἄλλ' ὁ τέταρτος Πτολεμαῖος ἡθέλησε νά ύπερτερήσῃ τόν κολοσσόν ἐκείνον κατασκευάζων τεσσαρακοντήρηη· καὶ ἐναυπηγήθη λοιπόν οὕτω τό μέγιστον τῶν πλοίων, ὃσα ποτέ ύπῆρξαν ἐν τῷ̄ κόσμῳ, ἀλλά πλοϊον κυρίως εἰπεῖν δέν ήτο, ἦτο τερατῶδές τι κατασκεύασμα ἐν σχήματι πλοίου. Ἀρκεῖ νά προσθέσωμεν ὅτι; διά νά κινηθῇ̄, ἀπητοῦντο πολλαὶ ναυτῶν καὶ ἔρετῶν χιλιάδες καὶ ὅτι περιελάμβανε, ἐκτός τοῦ ναυτικοῦ ὁμίλου, τρισχιλίους καθωπλισμένους μαχητάς.

* * *

Τά ύπό τῶν Πτολεμαίων κατασκευασθέντα ταῦτα ἔργα καὶ καταστήματα προϋποθέτουσι βεβαίως ὅτι οἱ βασιλεῖς οὗτοι εἴχον θησαυ-

ρούς μεγάλους. Τῷ δοντι, κατά τήν μαρτυρίαν τοῦ ἐν ἀρχῇ τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσαντος Ἀλεξανδρέως ἱστορικοῦ Ἀππιανοῦ, οἱ θησαυροί, οὓς εἶχε συλλέξει ὁ δεύτερος τῶν Πτολεμαίων, συνεποσῦντο εἰς τό ὑπέρογκον ποσόν τῶν 740.000 ταλάντων, ἥτοι 3.700.000.000 δραχμῶν, διότι τό ἀλεξανδρινόν ἀργυροῦν τάλαντον ἥτο πρός τό σολάριον ὡς 5 πρός 6.

Είναι ἀληθές ὅτι τῶν νεωτέρων τινές ὑπέλαβον ὅλως ἀπίθανον τοσοῦτον ἀποταμίευμα· ἀλλά παρεκτός ὅτι ὁ Ἀππιανός βεβαιοῖ ὅτι παρέλαβε τάς εἰδήσεις αὐτοῦ «ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀναγραφῶν», καὶ ἄλλαι τινές περιστάσεις ὑποδεικνύουσιν ὅτι τό ποσόν ἐκεῖνο, ὃσον ὑπερβολικόν καὶ ἄν φαίνεται, δέν ἥτο ἀπίθανον. Ὁ περί τά τέλη τῆς πρώτης μ.Χ. ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας Ἰώσηπος βεβαιοῖ, ὅτι ἡ Αἴγυπτος εἶχε τότε, ἔκτος τῆς Ἀλεξανδρείας, 7.500.000 κατοίκων, καὶ ἐν τούτοις κατά τήν ἐποχήν ταύτην ἡ χώρα εἶχε περιέλθει εἰς δεινήν παρακμήν. Ὁ ποιητής Θεόκριτος, περιγράφων τήν τοῦ Φιλαδέλφου δύναμιν ἐν τῷ 17ῷ εἰδυλλίῳ, δρίζει τόν ἀριθμόν τῶν πόλεων εἰς 33.333. Ὁ ἀριθμός φαίνεται ἀλλόκοτος, καὶ τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς ποιητικῆς ἀδείας πλάσμα μᾶλλον ἢ ἀκριβοῦς τοπογραφικῆς γνώσεως συμπέρασμα· ἀλλά καὶ κατά τόν Διόδωρον ὑπῆρχον ἐπί τῶν Πτολεμαίων ἐν Αἴγυπτῷ πόλεις καὶ κῶμαι ἀξιόλογοι πλείονες τῶν τρισμυρίων. Σφύζονται δέ ἐπιγραφαὶ πομπῶν τινῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενομένων κατά τούς χρόνους τούτους, καθ' ἓς, ἔνεκα τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἀνατολικῆς πολυτελείας μετά τῆς ἐλληνικῆς τέχνης, ἐδαπανήθησαν τοσαῦτα πολύτιμα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη, ὡστε τῇ ἀληθείᾳ δέν φαίνεται ἀδύνατος ἡ θρυλουμένη ἐκείνη τῶν θησαυρῶν συσσώρευσις.

Τό πάντων ὅμως σπουδαιότερον είναι ὅτι ἡ Αἴγυπτος, ἥτις πρό τῶν Πτολεμαίων περιωρίζετο εἰς μόνην σχεδόν τήν ἔξαγωγήν τῶν σιτηρῶν, κατέστη ἔκτοτε ἡ γέφυρα τῆς τιαγκοσμίου ἐμπορίας. Οἱ πρῶτοι Λαγίδαι κατέβαλον πλείστην ἐπιμέλειαν, ἵνα δι' αὐτῆς ἐνεργῆται τό ἴνδικόν, τό τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Αἰθιοπίας ἐμπόριον. Ἐπί τούτῳ οὐ μόνον ἰδρυσαν πολλάς εἰς τά παράλια τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης πόλεις, ὡς εἴδομεν, ἀλλά καὶ συνεπλήρωσαν τήν ἀσυντέλεστον μείνασαν διώρυγα Νεκώ τοῦ Ψαμμιτίχου, καὶ κατεσκεύασαν τάς ὁδούς, αἵτινες ἔφερον ἀπό Βερενίκης καὶ Μυός ὄρμου εἰς Κοπτόν. Ἐννοεῖται οἰκοθεν ὅτι τά πλεῖστα τῶν εἰσαγομένων ἐξήγοντο αῦθις

ἀπό τῆς Αἴγυπτου· τά αἰγυπτιακά πλοια ἐποντοπόρουν μέχρις Εὐξείνου καὶ ἐπανερχόμενα ἐκεῖθεν ἐκόμιζον νέα φορτία, ὡν τά πλειστα πάλιν ἀνέπλεον τὸν Νεῖλον καὶ, μεταβιβασθέντα εἰς τὴν Ἐρυθράν, ἔξεπέμποντο περαιτέρω πρός τὰς νοτιωτέρας χώρας.

“Ωστε ἡ Ἀλεξάνδρεια κατέστη ἀληθές κέντρον τοῦ ἐμπορίου τοῦ κόσμου. Είναι δέ δύολογούμενον ὅτι, ὅσῳ πυκνότερος είναι ὁ πληθυσμός, ὅσῳ μεγαλυτέρα ἡ ἐμπορία, ὅσῳ ἀσφαλεστέρα ἡ κτήσις, ὅσῳ ἀγαθωτέρα ἡ διανομή τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἡ Αἴγυπτος εἶχε πάντα ταῦτα τά πλεονεκτήματα ἐπί Πτολεμαίων, τόσῳ δαψιλέστεροι είναι οἱ πόροι τοῦ κράτους.

«Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους», τ. Β'

Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος

Ο ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

Εἰς τό Ζάππειον μᾶς ἐλκύουν τά ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὁλυμπίου Διός· καὶ πλησιάζομεν. Τί γίγαντες, τί κολοσσοί μᾶς φαίνονται οἱ δεκαέξι ἐκεῖνοι στῦλοι, οἱ ὄποιοι, μακρόθεν, ὅπως ἵστανται μεμονωμένοι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀπεράντου χώρου, μᾶς κάμνουν ἐντύπωσιν κομψοτεχνήματος! Ἀρκεῖ νά σταθῶμεν παρά τὴν βάσιν των καὶ νά ύψωσωμεν τούς ὁφθαλμούς πρός τά ἐπάνω, διά νά ἐννοήσωμεν, ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ, ὅλην μας τὴν μικρότητα.

Τί θά ἦτο λοιπόν ὁ ναός αὐτός ὀλόκληρος, ὅταν ὀλίγα του μόνον λείψανα μᾶς καταπλήσσουν σήμερον μέ τόσον μεγαλεῖον; Φαντασθῆτε ὅτι σώζονται μόνον δεκαέξι κίονες, ἐνῷ τό οἰκοδήμητα εἶχεν ἐν ὅλῳ ἐκατόν τέσσαρας! Κάμετε τώρα τὴν σύγκρισιν καὶ συλλογισθῆτε τί ἔκτασιν κατείχεν δι κολοσσιαῖς αὐτός ναός, μεγαλύτερος τοῦ ὄποιού δέν ὑπῆρξε κατά τὴν ἀρχαιότητα, παρά μόνον δὲν Ἐφέσω ναός τῆς Ἀρτέμιδος.

Ἐκ τῶν δεκαέξι αὐτῶν κιόνων μόνον οἱ δεκαπέντε σώζονται ὅρθιοι. Ὁ δέκατος ἔκτος κατάκειται «μέγας μεγαλωστί*», ὅπως λέγει ὁ “Ομηρος, ριφθείς ὑπό σφοδροτάτου ἀνέμου τὴν νύκτα τῆς

26ης Οκτωβρίου 1852. Οι σπόνδυλοί του εύρισκονται καταγής ό εις πλησίον τοῦ ἄλλου κατά σειράν, ὅπως ὅταν ρίπτης στήλην νομισμάτων.

Αὐτή εἶναι ἡ τελευταία μεταβολή, ἡ ὅποια ἐπῆλθεν εἰς τό ἔνδοξον ἔρείπιον. Ἀλλά πρό αὐτῆς, κατά τήν μακράν σειράν τῶν αἰώνων, πόσαι ἄλλαι δέν ἤλλοιώσαν τήν ὄψιν του! Οἱ σεισμοί καὶ οἱ ἀνεμοί δέν θά εἶχον τόσην ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ, ἢν τό ἔργον των δέν συνεπλήρωναν αἱ καταστρεπτικαὶ χεῖρες τοῦ ἀνθρώπου... Ποσάκις δέν ἑκάη, δέν ἐσυλήθη*, δέν ἐγυμνώθη, δέν ἥκρωτήριάσθῃ! Εἶναι γνωστόν ὅτι κάποιος βοϊβόδας* τῶν Ἀθηνῶν ἔκαυσε- καὶ μετεποίησεν εἰς ἄσθεστον ἔνα τῶν κιόνων, χάριν ἄλλης οἰκοδομῆς.

Ο ναός τοῦ Ὁλυμπίου Διός εἶναι ἀπό τά πλέον περιπτετεώδη οἰκοδομήματα, τά ὅποια γνωρίζει ἡ ἱστορία. Φαντασθῆτε ὅτι ἀπό τῆς ἡμέρας κατά τήν ὅποιαν, ἐπὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀκόμη, ἐτέθησαν τά θεμέλιά του — ἐπὶ χώρου ἀνέκαθεν ἀφιερωμένου εἰς τήν λατρείαν τοῦ Διός — ἐδέησε νά παρέλθουν ἔξι αἰῶνες ὀλόκληροι, διά νά τελειώσῃ! Μετά τήν ἔξορίαν τοῦ Ἱππίου ἡ οἰκοδομή διεκόπη. Κατά τούς ρωμαϊκούς χρόνους ό Ἀντίοχος* ἐπανήρχισε τό ἔργον, ἀναθέσας αὐτό εἰς τόν Ρωμαῖον ἀρχιτέκτονα Δέκιμον Κοσσούτιον. Ἀλλά μετά τόν θάνατον τοῦ Ἀντίοχου τά χρήματα ἔλειψαν καὶ τό οἰκοδόμημα πάλιν ἐγκατελείφθη. Παρῆλθον σχεδόν τρεῖς αἰῶνες ἀκόμη, καὶ τό ἔργον ἐσυνεχίσθη ὑπό τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ. Αὐτήν τήν φοράν ὅμως ἐπερατώθη, καὶ τό φθινόπωρον τοῦ ἔτους 129 μ.Χ. ἐτελέσθησαν πανηγυρικώτατα τά ἔγκαίνιά του, παρισταμένου τοῦ φιλαθηναίου καὶ μεγαλοδώρου αὐτοκράτορος, ἐκφωνήσαντος δέ θαυμάσιον πανηγυρικόν τοῦ ἐκ Σμύρνης ρήτορος Ἀντωνίου Πολέμωνος.

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δέν ἤσαν πλέον οἱ Ἀθηναῖοι τῆς μεγάλης ἐλληνικῆς ἀκμῆς. Ἡσαν οἱ ταπεινοί, οἱ κατακτημένοι ὑπό τῶν Ρωμαίων Ἀθηναῖοι, οἱ κολακεύοντες τούς ἴσχυρούς δεσπότας, διά νά λαμβάνουν χάριτας καὶ προνόμια. Καὶ ό ναός ἐκείνος, ό πρωσιμένος ἀρχαιόθεν διά τήν λατρείαν τοῦ Διός, ἀποπερατωθείς τόσον ἀργά, ἐπέπρωτο νά γίνη καὶ ναός τοῦ Ἀδριανοῦ· οὕτω δέ, παρά τό ἄγαλμα τοῦ Διός, ἐστήθη καὶ τό ἄγαλμα τοῦ ἀποθεωθέντος αὐτοκράτορος, ό δέ ίερεύς, ό προσφέρων θυσίας καὶ

ύμνους εἰς τόν ἄνακτα τῶν θεῶν καί τῶν ἄνδρῶν, ἔθυε συγχρόνως καί εἰς τόν θεόν τῶν... Ἀθηναίων.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δέν εἶχαν καί πολύ ἄδικον νά κολακευθοῦν καί νά κολακεύσουν τόσον. Ὁ Ρωμαῖος ἐκεῖνος αὐτοκράτωρ ἡγάπησε καί εὐηργέτησε τήν πόλιν των ὅσον οὐδείς ἄλλος. Μεγαλοπρεπής, φιλόκαλος*, γενναιόδωρος, δ' Ἀδριανός μετέβαλε τήν ὅψιν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν καί ἔδωσε νέαν αἴγλην καί νέαν ζωήν εἰς τήν ἀθάνατον πόλιν. Υπό τήν ἔποψιν ταύτην αἱ Ἀθῆναι τοῦ Ἀδριανοῦ ἀνεδείχθησαν ἐφάμιλλοι τῶν ἐπί Περικλέους.

Δέν ἐκοσμήθη δέ μόνον διά νέων οἰκοδομῶν ἡ παλαιά πόλις, ἀλλά καί νέα ίδρυθη παρ' αὐτήν ώς παφάρτημα καί συνέχεια. Ὁ ναός τοῦ Ὀλυμπίου Διός ἔμελλε νά είναι τό κέντρον τῆς νέας ταύτης συνοικίας ἢ μᾶλλον τῆς νέας πόλεως. Ἡ μεγάλη αὐτή ἔκτασις ἢ παρά τάς ὅχθας τοῦ Ἰλισσοῦ, ἔρημος σχεδόν τέως καί μᾶλλον ἔξοχική, κατεκοσμήθη* ἥδη διά περιστύλων* καί δενδροφύτων περιπάτων, διά ρωμαϊκῶν λουτρῶν καί διά λαμπρῶν ἐπαύλεων. Τό ἀδριανείον ὑδραγωγείον, ἄλλο μεγαλοπρεπές ἔργον σωζόμενον ἀκόμη, ἥρδευε* πλούσιώς τήν συνοικίαν ταύτην, τήν τερπνήν καί κατάφυτον. Τό παλαιόν τεῖχος τοῦ Θεμιστοκλέους, τό περιβάλλον τήν ἀρχαίαν πόλιν, κατερρίφθη εἰς ἓν μέρος, διά νά ἐνωθῇ μετ' ἐκείνης καί ἡ νέα πόλις, παρ' αὐτό δέ τό τεῖχος καί ἐκεῖ ὅπου κατέληγε μία μεγάλη ὁδός, ἀπό τά βορειοδυτικά τῆς Ἀκροπόλεως ἐρχομένη, ἀνιδρύθη ὁ ὄρος, ὁ κοινῶς λεγόμενος ἀψίς ἢ πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ.

Τά ἐρείπια τῆς πύλης ταύτης σφραγίζονται πάρα τούς στύλους τοῦ Ὀλυμπίειου. Είναι μία μεγάλη ἀψίς χαλκόχρους πλέον, ἐκ τοῦ χρόνου, ἔχουσα ἄνοιγμα πλάτους ἔξι μέτρων. Ἀλλοτε ἐκοσμεῖτο διά κιόνων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, τῶν ὅποιων οἱ στυλοβάται φαίνονται ἀκόμη. Ἀνωθεν τοῦ ἐπιστυλίου, διά κιονίσκων* σχηματίζονται τρία ἀνοίγματα, ὅμοια μέθυρίδας — ἀλλοτε κλειστάς διά λεπτῶν μαρμαρίνων πλακῶν — καί τό ὅλον ἐπεστέφετο δι' ἀετώματος. Τό ἐπιστύλιον, τό ἄνωθεν τοῦ τόξου, φέρει ἀπό τήν μίαν ὅψιν, τήν ἐστραμμένην πρός τήν Ἀκρόπολιν, τήν ἔξης ἐπιγραφήν :

Αἴδ' εἰσ' Ἀθῆναι, Θησέως ἡ πρίν πόλις·

δηλαδή· αὐταί ἐδῶ εἶναι αἱ Ἀθῆναι, ἡ ἀρχαία πόλις τοῦ Θησέως,

Εἰς τήν ἄλλην δέ ὅψιν, τήν ἐστραμμένην πρός τήν νέαν πόλιν, ὑπάρχει ἡ ἔξῆς ἐπιγραφή :

Αἱδ' εἰσ' Ἀδριανοῦ καί οὐχὶ Θησέως πόλις·

δηλαδὴ· αὐταί ἔδῶ εἶναι αἱ Ἀθῆναι ὅχι τοῦ Θησέως, ἀλλ' ἡ νέα πόλις τοῦ Ἀδριανοῦ.

Καί ὁ ἴσταμενος παρά τόν ὄρον, παρά τό σύνορον τοῦτο, καί βλέπων ἀφ' ἐνός μέν τά ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος, ἀφ' ἔτερου δέ τά ἐρείπια τοῦ Ὄλυμπιείου ἀναπλάττει διά τῆς φαντασίας τάς δύο πόλεις, τήν ἀρχαίαν καί τήν νέαν, ὡς ἦσαν ποτέ ἐν ἀκμῇ, συναμιλλώμεναι*. Πόλιν τόσον περικαλλῆ* καί τόσον ἔνδοξον εἰς ἀναμνήσεις, ὅσον ἦσαν αἱ Ἀθῆναι κατά τούς πρώτους αἰῶνας μετά Χριστόν, δέν εἶχεν ἄλλην ἡ ἀρχαιότης. Φαίνεται δέ διτι τό θαῦμα τῆς συγκεντρώσεως τόσων ὥραίων οἰκοδομῶν καί καλλιτεχνημάτων μόνον μίαν φοράν ἔγινεν εἰς τόν κόσμον.

Περιοδικό «Η διάπλασις τῶν παίδων»

Γρηγόριος Ζενόπουλος

ΑΠΟ ΤΟΝ «ΥΜΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑΝ»

(“Ο ποιητής φαντάζεται ὅτι ἡ θεά Ἀθηνᾶ, δύταν ἀνέλαβε τήν προστασία τῆς Ἀθήνας, τή χαιρετίζει καί λέει τά προφητικά αύτά λόγια γιά τό λαμπρό μέλλον της).

—« Χαρά σ' ἐσέ, χώρα λευκή καί χώρα εύτυχισμένη !

Καμιά μεριά σ' ὅλη τή γῆ, καμιά στήν οἰκουμένη δέν ἦβρε τέτοιο φυλαχτό σάν τό δικό μου μάτι.

- ’Απ' ἄλλες χῶρες πέρασα γοργά γοργά τρεχάτη,
 5. καί μ' εἶδαν τῆς Ἑλλάδος μου τ' ἀγαπημένα μέρη σάν ἄνεμο καί σάν ἀιτό καί σύννεφο κι ἀστέρι.
 ’Ομως σ' ἐσέ τό θρόνο μου αἰώνια θεμελιώνω·
 καί ρίζωσ' ἡ ἀγάπη μου στά χώματά σου μόνο,
 σάν τό βαρύ Λυκαβηττό, πού ξαφνικά μιά μέρα
 10. ἐκύλησ' ἀπ' τά χέρια μου καί ρίζωσ' ἔδῶ πέρα.

Μές στή χαρούμενη ζωή, πού σέ περικυκλώνει,
 μέσα σ' αὔτην παντοτεινή τή δύναμή μου κρύβω,

ὅπως θά κρύψουν στίς μυρτιές* μιά μέρα τά σπαθιά τους
δυό παλικάρια ἀθάνατα, γιά νά σ' ἐλευθερώσουν.

15. Στοῦ λουλουδένιου σου 'Υμηττοῦ τά δροσισμένα πλάγια
τ' ὄγνό τό μέλι οἱ μέλισσες ἀκούραστα δουλεύουν,
ὅσο πού νά ῥει μιά στιγμή τό δρόμο νά τίς δείξω
νά πᾶν νά τ' ἀπιθώσουνε στοῦ Πλάτωνος τά χείλη.
Πρός τῆς Πεντέλης τήν κορφή τά μάτια τους γυρνώντας
20. τῆς τέχνης τό μυστήριο θά παίρνουν οἱ τεχνίτες.
Στά μάρμαρά της κρύβεται τῆς ἐμορφιᾶς ὁ κόσμος!
Θέ νά βγει ἀπό τά βάθη της ὁ Παρθενών μιά μέρα!

Δικός σου εἶν' ὁ πολύκαρπος τῆς Ἐλευσῖνος κάμπτος,
κι ὁ Πάρνης μέ τά ἔλατα καί τ' ἄγρια τά θηρία,

25. κι ἡ ἄκρ' ἡ ἀφροστεφάνωτη τοῦ γαλανοῦ Φαλήρου.
Δικός σου εἶν' ὁ λευκόφτερος καί ὁ γαλανός ἀέρας,
πού σοῦ φυλάγει ἀμάραντη καί δροσερή τή νιότη,
κι ἵσα σ' ἐμέ γοργά τό νοῦ τοῦ καθενός ὑψώνει.
Δική σου εἶν' ἡ θάλασσα, πού θά τήν αὐλακώνουν
30. μιά μέρα τά καράβια σου τά κοσμοξακουσμένα
καί θά σκορποῦν σ' ἄλλες μεριές καί χῶρες τ' ὅνομά σου
καί τρόμος θά ναι στούς ἔχθρούς καί ζήλια στίς Νεράιδες!

Κι εἶναι δική σου ἔτούτη ἡ γῆ, ὅπου γεννάει περίσσια
σύκα χλωρά, στάχυα ἔανθά καί κόκκινα σταφύλια.

35. Ζέρω μεριές, ὅπού οἱ καρποί χλωρότεροι φυτρώνουν,
μά ἐσύ 'σαι ἡ πλουσιότερη, γιατί καμιά δέν ἔχει
σάν τούς δικούς σου τούς καρπούς. Ἔσᾶς, ὡς Ἀθηναῖοι,
σᾶς δίνει ἡ Δήμητρα* γλυκιά τοῦ κάμπου τήν ἀγάπη,
κι ἐγώ σᾶς δίνω τή βαθιάν ἀγάπη τῆς πατρίδος·
40. ἄσβηστη, ἀγνή, πρωτάκουστην ἀγάπη τῆς πατρίδος,
ἄνθος τοῦ δένδρου τοῦ ἱεροῦ, πού ἐδῶ φυτρώνει πρῶτα!

Γι' αὐτήν μιά μέρα κι ὁ Θησέυς, λεβέντης βασιλιάς σας,
θ' ἀφήσει κάθε ἀνάπτωση καί κάθε μεγαλεῖο

45. καί θά διαλέξει δρόμο του τό δρόμον, ὅπου φέρνει
ἵσα στ' ἀχόρταγο θεριό τῆς μακρυσμένης Κρήτης.
Γι' αὐτήν ὁ Κόδρος τήν πλατιά βασιλική χλαμύδα

- Θά τηνε κάμει σάβανο νά πέσει νά πεθάνει.
 Γι' αύτήν γεννάει σάν κεραυνούς τούς στίχους του δ Αισχύλος*,
 γι' αύτήν πεθαίνει ἄκακα στή φυλακή δ Σωκράτης,
 50. κι ἀπάνου· καί στόν "Ολυμπο, φτερώνεται δ Φειδίας*
 καί ξαγναντεύει* τούς θεούς καί μέ τό σκαλιστήρι
 τούς ξαναπλάθει ξάστερους καί χρυσελεφαντένιους.
 Γι' αύτήν οἱ νιοί θά δρκίζονται παλικαρίσιον δρκο,
 κοντάρια, ἀσπίδες καί σπαθιά δρμητικά κινώντας:
 55. « Θά τά κρατῶ τά ὅπλα αύτά καί δέ θά τά ντροπιάσω,
 καί μόνος καί μέ συντροφιά κι ἐδῶ κι ὅπου κι ἀν λάχω.
 Θά πολεμήσω ἀκούραστα κι ἀφρόντιστα θά πέσω
 καί τήν πατρίδα μιάς φορά μεγάλη θά τήν κάμω
 καί τούς δικαίους θ' ἀγαπῶ καί θά τιμῶ τούς νόμους.
 60. Θά κατατρέχω τό κακό, θά σφάζω τόν προδότη,
 κι ἀν ἵσως ψέματα μιλῶ, κολάστε* με, θεοί μου !...»

- Θ' ἀνάψω τρέλα περισσή στά περσικά κεφάλια,
 θά φέρω ἀσκέρια ἀμέτρητα ἀπ' τῆς Ἀσίας τά βάθη,
 μέ τά καράβια τῶν ἔχθρῶν θά κρύψω τούς γιαλούς σου,
 65. καί τότε τό κοντάρι μου τρομακτικά κινώντας,
 καί τότε τήν ἀστραφτερήν ἀπλώνοντας ἀσπίδα,
 θά πολεμήσω ἀδελφικά στό πλάγι τῶν παιδιῶν σου.
 Καί θά περάσουν οἱ γενιές καί θά διαβοῦν οἱ αἰῶνες,
 καί στά βαθιά σου τά νερά καί στά ψηλά βουνά σου
 70. θ' ἀντιλαλιέται ἡ νίκη σου, καί θά γρικιέται* ἀκόμα
 δ ἀπελπισμένος δ δαρμός, τό σκούξιμο τοῦ Ζέρη,
 γιά νά τ' ἀκοῦν οἱ τύραννοι νά τρεμοκοκαλιάζουν!».

- Εἶπες καί ξάφουν ἐσώπασες· ἀλλ' ὅμως πέρα ὡς πέρα
 καί στά βουνά καί στίς καρδιές ἀντιλαλοῦν ἀκόμα
 75. τά λόγια σου προφητικά, μυστήριο δλογεμάτα.
 Ποτέ τ' ἀνθρώπινα τ' αύτιά δέν εἴχανε γρικήσει*
 τέτοια βροντή, πού μέσα της νά κλει τέτοια ἀρμονία,
 καί σάλπισμα πού νά μιλεῖ καί νά ξεφανερώνει
 σέ βάθη ὁγέννητου καιροῦ ἔναν καινούριο κόσμο!

« "Υμνος εἰς τήν Ἀθηνᾶν »

Κωστής Παλαμᾶς

ΤΟ ΓΕΝΝΑΙΟ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΟ

“Η Ρώμη ἦταν πιά πανίσχυρη, ὅταν ἀρχισε δό πόλεμος μεταξύ αὐτῆς καὶ τῆς Ἀχαιϊκῆς Συμπολιτείας. Ἰσως ἡ ἀπελπισία νά ἔσπρωξε τότε τούς “Ἐλληνες ν’ ἀναλάβουν ἔναν τόσο ἄνισο ἀγώνα, γιατί ἔβλεπαν πώς ἡ λευτεριά τους βρισκόταν σ’ ἄμεσο κίνδυνο.

Τά συμπολιτειακά στρατεύματα, μ’ ἀρχηγό τό γενναῖο στρατηγό Δίαιο, ἀντιμετώπισαν τά ρωμαϊκά γιά τελευταία φορά λίγο ἔξω ἀπό τήν Κόρινθο. Ἀγωνίστηκαν ἡρωικά. Ἄλλα δό Ρωμαῖος ἀρχηγός, ὑπατος Μόρμυιος, καὶ πολύ περισσότερους ἄντρες διέθετε κι ἄφθονα πολεμικά μέσα εἶχε. “Ἐτσι ἀπ’ τούς “Ἐλληνες στρατιῶτες, ἄλλοι ἔστρωσαν τό πεδίο τῆς μάχης κι ἄλλοι σκορπίστηκαν δεξιά κι ἀριστερά. Ἐθνικός στρατός, φρουρός τῆς πατρίδας, ἀπό τή στιγμή ἐκείνη δέν ύπῆρχε...

Πρῶτο κι ἀξετίμητο λύφυρο στό νικητή ἔμεινε ἡ «ἀφνειός» Κόρινθος.

‘Ο τραχύς κι ἀξεστος* Ρωμαῖος στρατηγός εἶχε ἀκούσει πολλά γιά τά πλούτη αὐτῆς τῆς πόλεως. “Ο, τι εἶδε ὅμως, μπαίνοντας τώρα σ’ αὐτή, ἔπερνοῦσε κάθε περιγραφή. ‘Ο χῶρος τῆς Πύλης τοῦ Περιάνδρου, στολισμένος μέ ὥραία κτίρια καὶ σπάνια καλλιτεχνήματα, παρουσιάζε ἔξαισιο θέαμα. ‘Η ναυτιλία καὶ τό ἀνθηρό ἐμπόριο τῶν Κορινθίων, συσσωρεύοντας πλούτη στήν πόλη, εἶχαν γίνει αἰτία ν’ ἀκμάσουν ἐκεῖ σχολές γλυπτικῆς κι ἀρχιτεκτονικῆς, σχολές ζωγραφικῆς καὶ φιλοσοφίας, ὥστε ἡ Κόρινθος νά είναι τά χρόνια αὐτά ἡ πιό ὅμορφη κι ἡ πιό ἀναπτυγμένη πόλη τοῦ κόσμου ὅλου... Ἡταν, ναί, πλούσια κι ὥραια ἡ Κόρινθος ώς τήν ὥρα, πού μπῆκε σ’ αὐτή ὁ νικητής Ρωμαῖος ὑπατος. “Ἐπειτα ὅλα χάθηκαν...

Οι Ρωμαῖοι στρατιῶτες ρίχτηκαν στήν ἀπροστάτευτη πόλη σάν θηρία. Πολλούς ἄντρες τούς ἔσφαξαν. Τούς ύπόλοιπους, μαζί μέ τίς γυναῖκες καὶ τά παιδιά, τούς ἔκαμαν σκλάβους. Δέ σεβάστηκαν τίποτε, οὔτε ἱερό, οὔτε δσιο. Οι θησαυροί τῆς πόλεως καὶ ὅσα καλλιτεχνήματα σώθηκαν, συνάχτηκαν, γιά νά σταλοῦν στή Ρώμη.

‘Από τά μεγαλοπρεπή δημόσια καὶ ἴδιωτικά οἰκοδομήματα, ἀπ’ τούς λαμπρούς ναούς μέ τά κορινθιακά περιστύλια κι ἀπό τίς περίφημες στοές, ὅ,τι ἀφησε ὅρθιο ἡ φωτιά, τό γκρέμισε ἡ σκαπάνη.

Ἐφόσον ὑπῆρχε στὸν κόσμο Ρώμη, δέν ἐπιτρεπόταν νά μένει μιά τέτοια ἀντίζηλος, ὅπως ἡ Κόρινθος.

Παλαιοί συγγραφεῖς διηγοῦνται καί τή βαναυσότητα, πού ἔδειξαν οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶτες πρός τά ἔργα τέχνης. "Ἐνας ἀναφέρει ὅτι ἔσπαζαν ἀγάλματα τοῦ Λυσίππου καί τοῦ Σκόπτα γελώντας. Κι ἄλλος βεβαιώνει ὅτι εἶδε ὁ ἴδιος στρατιῶτες νά ἔχουν στρωμένη χάμου τήν εἰκόνα τοῦ Διονύσου — τό περίφημο ἔργο τοῦ Θηβαίου ζωγράφου Ἀριστείδη — καί, καθισμένοι ἐπάνω σ' αὐτή, νά παίζουν τούς πεσσούς*.

Ἡ Ἑλλάδα ὅλη τότε ἐστράγγισε τό πικρότερο ποτήρι.

Τό γκρέμισμα καί γενικά ἡ συστηματική καταστροφή τῆς Κορίνθου κράτησε μέρες. Κι ἔγινε ὑπό τήν ἐπίβλεψη ὀξιωματικῶν, μ' ἀκατάπαυστα πολεμικά σαλπίσματα καί μπρός στά μάτια τῶν σκλάβων πιά κατοίκων.

Τήν τελευταία μέρα, παρακολουθώντας ὁ ἴδιος ὁ ὑπατος τό φρικτό ἔργο τῆς καταστροφῆς, ἀντελήφθη σ' ἕνα μέρος καθισμένα πολλά 'Ἐλληνόπουλα, πού σέ λίγο θά στέλνονταν στά σκλαβοπάζαρα τῆς Ρώμης. Τά πρόσεξε καλά κι ἔξεδήλωσε ἀμέσως, σάν ἀντίδραση, ζωηρή νευρικότητα. 'Η ταπεινή ψυχή του δέ συγχωροῦσε κάτι· τά παιδιά ἐκεῖνα καταβλημένα ἀπό στερήσεις, συντριμένα ψυχικά, ἔδειχναν θλίψη βαθιά, ἀλλά καί θάρρος ὅχι λίγο κι ἀξιοπρέπεια εὐγενική, πράγματα πού δέ συμβιβάζονταν καί τόσο μέ τήν τραγική θέση τοῦ σκλάβου. 'Εάν δέν ἦταν μορφωμένος ὁ Μόρμυιος, ἦταν πολύ πονηρός καί χαιρέκακος. Σ' ἕνα νόημά του πλησίασε ὁ ὑπασπιστής του, πού γνώριζε καλά τά Ἑλληνικά. "Εσκυψε ἀπό τό ἄρμα καί ψιθύρισε κάτι. 'Εκεῖνος κατάλαβε, κι ἐνῷ τό ὄχημα τοῦ ὑπάτου προχώρησε λίγο πέρα, σίμωσε τά παιδιά. Γύρισαν πρός αὐτόν πρόσωπα, ὅπου ὁ πόνος εἶχε ἀφήσει ζωηρά ἵχνη. Τά κοίταξε δο Ρωμαῖος λίγες στιγμές. "Ἐπειτα ἄρχισε νά ρωτᾶ καί νά ξαναρωτᾶ:

— Ποιός ἀπό σᾶς γνωρίζει γράμματα;

Πόστη ἀφέλεια! "Ολα τά παιδιά ἥξεραν γράμματα. 'Η Κόρινθος κι ἐκπαιδευτική παράδοση εἶχε κι ἀνεκτίμητους πνευματικούς θησαυρούς διέθετε, γιά νά μορφώνει τούς νεαρούς βλαστούς της.

Διέταξε τότε ὁ Ρωμαῖος ὀξιωματικός νά φέρουν ἀβάκια*. Κι ὅταν τά ἔφεραν, τά μοίρασε στά παιδιά μέ τήν ἐντολή νά γράψει τό καθένα δυό λόγια.

Νά γράψουν τά παιδιά ; Ποῦ νά βροῦν ψυχική διάθεση ; Τά πιό πολλά έμειναν ἀδιάφορα, λίγα δώματα κάτι ἔγραψαν.

Ἄρκετή ὡρα ἔπειτα, ὁ ὑπασπιστής, κρατώντας τά ἀβάκια, μετέφραζε τά γραμμένα στό Μόμμιο.

Ἡ μορφή τοῦ στρατηγοῦ ὅλο καὶ σκοτείνιαζε. Ἀπό ὅσα ἄκουε φαινόταν καθαρά πώς, παρά τή σκληρή δοκιμασία, οἱ ψυχές τῶν παιδιῶν ἦταν ὑπερήφανες ὅπως ἡ ἔκφραση τῶν προσώπων τους.

Ἐξαφνα ὁ ὑπασπιστής σταμάτησε.

— Τί γράφει αὐτό τό ἀβάκιο; ρώτησε ὁ Μόμμιος.

— Στίχους, ὑπατε. Στίχους τοῦ ‘Ομήρου ! . . .

— Στίχους τοῦ ‘Ομήρου !

“Οσο ἀμόρφωτος κι ἃν ἦταν ὁ Ρωμαῖος ὑπατος, δέν ἦταν δυνατόν ν’ ἀγνοεῖ τ’ ὄνομα τοῦ θείου ποιητῆ, πού τόν λάτρευε ὅχι μόνον ἡ ‘Ελλάδα τότε, ἀλλά ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος. Μικρός στή Ρώμη εἶχε ἀκούσει πολλές φορές τραγουδιστές ν’ ἀπαγγέλλουν τίς ραψωδίες του, ἀνιστορώντας τίς παλικαριές τῶν πολεμιστῶν στήν Τροία κι ἐκθειάζοντας τίς εὐγενικές καρδιές τους.

— Διάβασε ! πρόσταξε ἔπρα.

‘Ο ἄλλος μετέφρασε ἀργά ἀργά :

« Χαρά στούς Δαναούς καὶ δυό καὶ τρεῖς φορές χαρά τους,

πού γιά χατίρι ἔχαθηκαν τῶν Ἀτρειδῶν στήν Τροία.

Δέν ἦτανε νά πέθαινα καὶ νά μέ πάρει ὁ Χάρος,

τή μέρα πού ’πεφταν βροχή τά χάλκινα κοντάρια
τῶν Τρώων πάνω μου, κοντά στό σῶμα τοῦ Ἀχιλλέα !

Καὶ μνῆμα θά ’χα κι οἱ ‘Αχαιοί τή δόξα μου θά ἐλέγαν.

Μά τώρα μέ πικρό χαμό μοῦ εἶναι γραφτό νά λιώσω¹».

Τελείωσε. Ζωηρή ταραχή μαρτυριόταν στή μορφή τοῦ ὑπάτου.

‘Ο Λεύκιος Μόμμιος ἦταν ὅξεστος*, ἀλλά ἀρκετά εύφυής.

‘Ενόησε λοιπόν τί ήθελε νά εἰπει τό παιδί, γράφοντας ἐκείνους τούς στίχους. Διέταξε καὶ τό ἔφεραν μπροστά του.

Τό μικρό στάθηκε περήφανα.

— Γιατί τά ἔγραψες αὐτά ; ρώτησε μαλακά ὁ ὑπασπιστής, μεταφράζοντας τήν ἐρώτηση τοῦ ὑπάτου.

1. Ὁδυσσείας ε 306 - 311, μετάφραση I. Οἰκονομίδη

Τό γενναῖο Ἑλληνόπουλο κοίταξε τόν καταστροφέα τῆς πατρίδας του λίγες στιγμές, χωρίς νά βγάλει λέξη, κι ἔπειτα χαμήλωσε τό κεφάλι. Τί νά τοῦ ἀπαντοῦσε; "Αν ἐκεῖνος εἶχε μέσα του κάποια λεπτή ἀνθρώπινη συναίσθηση κι ἂν ἀγαποῦσε τήν πατρίδα του καί τούς δικούς του, θά ἔνιωθε τί τό ἔσπρωξε νά γράψει ἐκείνους τούς στίχους.

"Ο Ρωμαῖος στρατηγός σώπαινε. 'Η στάση τοῦ παιδιοῦ γενικά τοῦ εἶχε προξενήσει ἐντύπωση. "Ετσι, δίχως νά τό θέλει, θυμήθηκε ὅσα εἶχε ἀκούσει γιά τό λαό, πού τώρα τόν πατοῦσε στό λαιμό. Συλλογίστηκε τήν τύχη του... Καί σχεδόν... συγκινήθηκε. "Εσκυψε, ψιθύρισε κάτι στόν ὑπασπιστή του, ἔπειτα κέντρισε τ' ἄλογα καί τό ἄρμα του ἀπομακρύνθηκε.

"Ο ὑπασπιστής ἔψαξε ἀνάμεσα στούς αἰχμαλώτους, βρῆκε ὄλους τούς συγγενεῖς τοῦ παιδιοῦ καί :

— Πάρτε τό παιδί καί πηγαίνετε, τούς εἶπε· ό ὑπατος σᾶς ἐλευθερώνει.

('Ιστορικό ἀνέκδοτο)

'Ανάπτυξη ἀπό τό Θ. Μακρόπουλο

« EN TOYTΩ NIKA »

"Ο Κωνσταντῖνος ἐκάλεσεν ὀμέσως τούς καλυτέρους τεχνίτας, πού ἡμποροῦσε νά εὔρῃ εἰς τό στρατόπεδον, παρέστησε πῶς ἦτο τό ὄραμα καί διέταξε νά τό κατασκευάσουν μέ χρυσόν καί πολυτίμους λίθους.

Τό πρῶτον τοῦτο λάβαρον, τό ὅποιον εἶδεν ό ιστοριογράφος ἐπίσκοπος Εὐσέβιος, ἦτο χρυσοῦν δόρυ, ἔχον εἰς τήν κορυφήν ἐπίστης χρυσοῦν στέφανον, φέροντα τά δύο στοιχεῖα Χ καί Ρ, δηλαδή τό σηνομα τοῦ Χριστοῦ.

Κάτω ἀπό τόν στέφανον « ἐκρέματο βασιλικόν ὑφασμα σύν πολλῷ καθυφασμένον χρυσῷ, ποικιλίᾳ συνημμένων πολυτελῶν λίθων », τό ὅποιον εἶχεν εἰς τά ἄκρα τήν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος καί τῶν παιδιῶν του. Καί ἡ ὑψώσις του ἐμπρός εἰς τούς ρωμαϊκούς ἀετούς, τούς κόκκινους δράκοντας, τά βέξιλλα* καί τά φλάμουλα*,

εγινε πανηγυρική πρός μεγάλην βεβαίως ἔκπληξιν καί σκάνδαλον τῶν παλαιῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων.

Τό πλεῖστον αὐτῶν, βάρβαροι Ἀλαμανοί* καί Γαλάται, εἶδον μέ απόλυτον ἀδιαφορίαν τήν καινοτομίαν. Αἱ τριάκοντα ὅμως χιλιάδες χριστιανῶν, ὅταν εἶδον τό σύμβολον τῆς θρησκείας των, τῆς ἐπὶ τόσους αἰῶνας καταδικομένης καί τρομοκρατουμένης, νά ύψωνεται ἐπικεφαλῆς των, ἔνιωσαν τήν συγκίνησίν των νά μεταβάλλεται εἰς παραλήρημα ἐνθουσιασμοῦ.

Διότι τό λάβαρον αὐτό ἐσυμβόλιζε πλέον καθαρά τήν ἐλευθερίαν τῆς ἴδεας, τόν θρίαμβον τοῦ Χριστοῦ των καί δι' αὐτό τό δλιγώτερον, πού ἡμποροῦσαν νά δώσουν, ἦτο μία ζωή...

‘Ο ἐνθουσιασμός λοιπόν δέν ἄργησε νά γίνη φανατισμός ἀπεριόριστος διά τόν Αὔγουστον.

‘Η μυστική είμαρμένη* ἐκεī ἐπάνω εἶχεν εἶπει τήν λέξιν της.

‘Ο Κωνσταντίνος ἔπρεπε νά νικήσῃ !

* * *

‘Ητο ἡ 28η Ὁκτωβρίου τοῦ 312, ἡ ἐβδόμη ἀκριβῶς ἐπέτειος τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Μαξεντίου εἰς τόν θρόνον, καί ἡ Ρώμη μαζευμένη εἰς τό ἀμφιθέατρον ἐπανηγύριζεν. Ἐνῷ αἱ λεγεῶνες* ἐβάδιζαν κατά τοῦ Κωνσταντίου, δι Μαξέντιος ἑώραταζε.

Κανείς ἀπό τούς ἐπισήμους, καί ὀλιγώτερον ἀπ' ὅλους αὐτούς δι Μαξέντιος, δέν ἐσκέπτετο τόν Κωνσταντίνον.

‘Εμπιστευόμενος εἰς τόν στρατόν του, ἦτο παραζαλισμένος ἀπό τάς κολακείας καί τάς θυμιάματα τῶν ἐμπίστων του, οἱ δόποιοι τόν ἐπροσκύνουν ώς κύριον τοῦ κόσμου καί νέον θεόν.

«Ἐς αὔριον τά σπουδαῖα ! ». Μέ τήν φράσιν αὐτήν εἶχε κλείσει τό στόμα μερικῶν φρονίμων, πού ἐτόλμησαν νά διαταράξουν τάς διασκεδάσεις του.

‘Ο λαός ἔξ ἄλλου, μιλονότι τρέμων ύπτο τό καλλίγιον* τῶν πραιτωτιανῶν*, ἀφιερώνετο εἰς τάς ἑορτάς, πρό πάντων εἰς τούς ἀγαπημένους του ἀγῶνας τοῦ ἀμφιθέάτρου, προσπαθῶν νά λησμονῇ τήν τύχην του.

Ψωμί καί ἑορτάς ! Μήπως αὐτό δέν ἦτο ἀπό καιρούς τώρα ἡ ψυχική κατάστασις τῆς Ρώμης ;

Οἱ ἀγῶνες εἶχαν ἀρχίσει ἐν μέσω ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος. Με-

ταξύ ॐως δύο ἀγωνισμάτων, κατασκονισμένοι βερεδάριοι* ἔφεραν τήν εἰδησιν, ὅτι καί ἡ μάχη εἶχεν ἀρχίσει κοντά εἰς τήν Μουλβίαν* γέφυραν.

‘Η πρώτη ἐντύπωσις ἦτο φυσικά ἡ ἀνησυχία. ’Αλλ’ ἀμέσως ἡ φυσική νωθρότης τοῦ χαρακτῆρος ἢ ἵσως ἡ δύναμις τοῦ πεπρωμένου ἔξανακάθισαν τόν Μαξέντιον εἰς τόν θρόνον του.

Μήπως αἱ λεγέωνες του δέν ἦσαν τρεῖς φορές περισσότεραι τοῦ Κωνσταντίνου; . . . Μόνον οἱ Καρχηδόνιοι μισθιφόροι του, πού εἶχον θαυμασθῆ πρό ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τό πεδίον τοῦ ”Αρεως, δέν ἦσαν ἀρκετοί νά ἀντιμετωπίσουν τούς Γαλάτας καί τούς ’Αλαμανούς; Διατί νά χαλάσῃ μίαν τέτοιαν ἑορτάσιμον ἡμέραν καί νά κόψῃ εἰς τό μέσον τό ἀμφιθέατρον;

’Αλλ’ ἡ ἀγανακτισμένη βοή τῶν πραιτωριανῶν, πού ἤξευραν καλύτερα τόν Κωνσταντίνον καί ἔβλεπαν ὅτι διακινδυνεύουν τό πᾶν, τόν ἔκαμαν νά ἐννοήσῃ, ὅτι δέν ἦτο δυνατόν νά μένη ἐκεῖ, ἐνῷ δ στρατός του ἐπολεμοῦσε.

Καὶ τότε ॐως πάλιν ἔστειλε νά ἐρωτήσουν πρίν τούς σιβυλλικούς* χρησμούς, διά νά μάθη ποιὸν θά ἦτο τό ἀποτέλεσμα τῆς μάχης.

‘Αλλά δ ποντίφηξ ἀρχιερεύς ἀπεκρίθη μέ διφορούμενον χρησμόν, ὅτι «θνήεται ἀθλίως δ ἔχθρος τῆς Ρώμης».

Ποιὸς ॐως ἦτο δ ἔχθρος αὐτός;

‘Ο Μαξέντιος οὗτως ἢ ἄλλως ἔξήγησε τό πρᾶγμα εὔνοϊκῶς διά τόν ἑαυτόν του, καί μόνιν πιεζόμενος ἀπεφάσισε νά ξεκινήσῃ ἐπικεφαλῆς τῶν πραιτωριανῶν.

Μόλις ॐως ἔβγαιναν ἀπό τά τείχη, σμῆνος μαύρων πουλιῶν ἔξεπέταξε διαμιᾶς τρομαγμένον καί ἔσηκώθη ἐπάνω ἀπό τάς κεφαλάς των.

‘Ητο δ πρῶτος κακός αἰώνος καί δ λαός, πού παρηκολούθει τήν ἀναχώρησιν, ἥρχισε νά τόν σχολιάζῃ δυσοιώνως*.

‘Ο Μαξέντιος, ἐπηρεασμένος, ὀκόμη μίαν φοράν ἐδίστασεν. ’Ητο ॐως πλέον ἀργά νά ὑποχωρήσῃ.

* * *

‘Η μάχη ἐδίδετο ἐμπρός εἰς τόν Τίβεριν καί τό κύριον σημεῖον τῆς συμπλοκῆς ἦτο ἡ λεγομένη «Σάξα ρούμπρα», δηλαδή «Ἐρυ-

θρά πέτρα», έννέα μίλια περίπου άπό τά τείχη τῆς Ρώμης καί εξ μίλια άπό τήν Μουλβίαν γέφυραν.

“Οταν ἔφθασεν ὁ Μαξέντιος, τά δύο στρατόπεδα ἦσαν εἰς χεῖρας καθ' ὅλον τό μέτωπον καί ὁ Κωνσταντῖνος ἐπάνω εἰς κατάλευκον ἄλογον, ὅπως περιγράφει ὁ Λακτάντιος*, εὐδιάκριτος άπό τόν πολύτιμον λόφον* τοῦ κράνους καί τήν ἀκτινοβολίαν τῆς χρυσῆς πανοπλίας, ἐδεικνύετο άπό ὅλον τόν στρατόν.

‘Από τήν μίαν πλευράν αἱ γαλατικαὶ λεγεῶνες, οἱ Βρεττανοί καί οἱ Ἀλαμανοί τοῦ Κωνσταντίνου, καί ἀπό τήν ἀντίθετον οἱ Σικελοί, οἱ Ἰταλοί, οἱ Καρχηδόνιοι καί Λίβυες μισθοφόροι τοῦ Μαξέντιου, ἀποτελοῦντες δλοι ὁμοῦ ἀνθρωποπέλαγος τριακοσίων τούλαχιστον χιλιάδων ἵππεων καί πεζῶν.

Καί εἰς τά σύνυνεφα τῆς σκόνης, τό θέαμα τῶν χαλκοφράκτων αὐτῶν ἀνθρωπίνων ὅγκων, συγκρουομένων μέσα εἰς τήν βοήν, τά σαλπίσματα τῶν μακρουλῶν σαλπίγγων καί τά οὐρλιάσματα τῶν κεραύλων*, ἥτο κάτι τρομακτικά ἐπιβλητικόν καί μεγαλοπρεπές.

Πίσω ἀπό τήν κυρίαν γραμμήν τῆς συμπλοκῆς, ὅπου ἔνεκα τῆς σκόνης τό μάτι ἔβλεπε μόνον ἀπεριγραπτον μπέρδεμα ἀνθρώπων, ἀλόγων, κονταριῶν, ἐφαίνοντο ἀλλαι κοχόρτεις* μέ τά σήματά των, δράκοντας, λύκους, ἀετούς, Μινωαταύρους, στολισμένους, ἐλλείψει λουλουδιῶν, ἀπό κλαδιά δένδρων, τρέχουσαι συντεταγμέναι εἰς τά ἀσθενέστερα μέρη...

Καί μόλις οἱ χαλκόφρακτοι ὅγκοι ἔφθαναν εἰς ἐπαφήν, τά δόρατα ἄφηναν τόν λόγον εἰς τά ξίφη καί ἥρχιζε πάλη σώματος πρός σῶμα, ἀσπίδος πρός ἀσπίδα, σιδήρου πρός σίδηρον, ὅπου τά κτυπήματα ἀντήχουν βαριά, βγάζοντα σπινθήρας ἀπό τά κράνη, ἀπό τούς γύρους τῶν ἀσπίδων καί τόν χάλυβα τῶν σπαθιῶν.

Πίσω ἀπό τάς γραμμάς οἱ ψιλοί διπλίται ἐγέμιζαν τόν ἀέρα μέ τά τόξα καί τά μολυβένια βλήματα τῶν σφενδονῶν των*...

‘Ωρυγαί*, ρόγχοι, βογκητά, εἰς δλας τάς γλώσσας, κραυγαί διαπεραστικά πόνου, ἐλελεῦ* θριάμβου, βαρυπρόφερτα λατινικά προστάγματα... ἀλλά πρό πάντων μία φωνή, μία κραυγή μυριαπλασιαζομένη εἰς βοήν, ως θόρυβος πολλῶν ὑδάτων, ἐκυριάρχει:

— Χριστός νικᾶ!... Χριστός νικᾶ!...

Τόσαν οἱ χριστιανοί, τῶν δποίων ὁ ἐνθουσιασμός, οἰστρηλα-

τημένος* ἀπό τήν ἐντύπωσιν τοῦ θαύματος, εἶχε μεταβληθῆνείς ἀπηλ-
πισμένην ἔντασιν προσπαθείας.

*Ἐβλεπαν ἐμπρός των εἰς τήν συμπλοκήν, ὅπως τό διηγοῦνται
οἱ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς, οὐρανίας δυνάμεις νά καταβαίνουν εἰς
βοήθειαν τοῦ Κωνσταντίνου, ἐθαμβώντο ἀπό τήν λάμψιν τῶν
ὅπλων των, ἐθαύμαζον τά γοητευτικά ἢ φοβερά σχήματά των,
ἥκουαν τάς φωνάς των...

— Τόν Κωνσταντίνον ζητοῦμεν!... Τόν Κωνσταντίνον ἐρχόμεθα νά
βοηθήσωμεν!... ἐφώναζον οἱ ἐμφανίσεις αύται.

*Ἐπειτα τό ἀδιάκοπον ἐκεῖνο ἀκτινοβόλημα τοῦ χρυσοῦ σταυ-
ροῦ τοῦ λαβάρου, πού ἐβλεπον νά προπορεύεται καί νά τούς ὁδη-
γῇ, τούς ἐμαγνήτιζε, τούς ἔφερεν εἰς τά μάτια δάκρυα, τούς ἐστό-
μωνε* κάθε ίδεαν φόβου.

*Ο Χριστός των, ὁ ἀληθινός Θεός, ἥτο ἐκεῖ... Καί ἦσαν αὔτοί
οἱ ἑκλεκτοί, πού θά ἐπύργωναν τήν βασιλείαν του εἰς τόν κόσμον...

* * *

Τήν στιγμήν αύτήν βοή θριαμβευτική ἀντήχησεν ἀπό τόν στρα-
τόν τοῦ Κωνσταντίνου. Αἱ Ἰταλικαί λεγεῶντες τοῦ ἐχθρικοῦ κέντρου
ἥρχισαν πρῶται νά κλονίζωνται καί νά ύποχωροῦν.

*Ο Μαξέντιος ἀφησε μεγάλην κραυγὴν καί, προτείνων τήν πυ-
γμήν, ἔχύθη νά τάς ύποστηρίξῃ.

Τήν ίδιαν ὅμως στιγμήν ἀντελήφθη, ὅτι οἱ κατάφρακτοι κλιβα-
νάριοι*, τό βαρύ ἐχθρικόν ἵππικόν τοῦ Γαίου Σενεκίωνος, ἐπροχωροῦ-
σαν μέ καλπασμόν νά κόψουν τήν ύποχώρησίν του.

*Η κατάστασις ἐγίνετο κρίσιμος. *Εσηκώθη τότε εἰς τούς ἀνα-
βολεῖς* καί ἐκοίταξε γύρω εἰς τό πεδίον τῆς μάχης σκεπασμένον ἐδῶ
κι ἐκεῖ ἀπό σύννεφα σκόνης, τήν ἄμπωτιν καί παλίρροιαν τῆς ἀν-
θρωποθαλάσσης τῶν δύο στρατῶν.

Oἱ Μαυριτανοί* ἵππεῖς, δεκατιζόμενοι ἀπό τάς σιδηρᾶς κορύ-
νας* τῶν κλιβαναρίων, ἕρχισαν νά ύποχωροῦν, χωρίς καμμίαν
τάξιν, αἱ δέ σικελικαί καί καρχηδονικαί λεγεῶντες, ἐπειτα ἀπό τήν
ύποχώρησιν τῶν Ἰταλῶν, ἐκάμπτοντο καί αύταί πρός τόν Τίβεριν.

Μόνον οἱ πραιτωριανοί, ἐννοοῦντες ὅτι πολεμοῦν διά τόν ίδιον
ἐξαυτόν των, ὅτι χανομένης τῆς μάχης ἐχάνοντο καί οἱ ἴδιοι, διεξε-
δίκουν τάς θέσεις των βῆμα πρός βῆμα εἰς ἀπηλπισμένην πάλην,

πυργώνοντες τά σώματά των, δικαθένας εἰς ἓνα ὄχυρωμα, εἰς τό δόποιον διάντίπαλος ἔπρεπε νά πατήσῃ*, διά νά διαβῆ.

Ο κίνδυνος ὅμως τῶν κλιβαναρίων ἐγίνετο διαρκῶς καταφανέστερος. Μία δέ ἵλη ἐξ αὐτῶν, ἔχουσα ἐμπρός τὸν γιγάντιον Κεντυρίωνα μέ τά ἀνεμισμένα γένεια, πάλλοντα ὑψηλά τήν πελωρίαν κορύναν του, ἔτρεχεν ἀκάθεκτος, ἀναποδογύριζουσα διτι εὗρισκε νά ἀνακόψῃ τὸν δρόμον τῆς Μουλβίας γεφύρας.

— Χριστός νικᾶ!... Χριστός νικᾶ!... ἐβρυχᾶτο διάνεμοστρόβιλος.

* * *

Τότε δικαίως ἐγύρισε πρός τὸν Τίβεριν νά ἐξασφαλισθῇ τούλαχιστον πίσω ἀπό τὸν ποταμόν, διόπου ἐνόμισεν, διτι ἡμποροῦσε νά κρατήσῃ τὸν Κωνσταντίνον.

Τό κίνημα ὅμως αὐτό ἀπεθάρρυνεν ἐντελῶς τάς λεγεῶνας του καὶ ὅλοι, ἀντί νά κοιτάξουν ν' ἀντιταχθοῦν, ὥρμησαν νά τὸν ἀκολουθήσουν, ἐκτός τῶν πραιτωριανῶν, οἱ δόποιοι δείχνοντες μέ λύσσαν τήν πυγμήν πρός τὸ μέρος του, ἔμειναν γενναίως ν' ἀντιμετωπίσουν τούς κλιβαναρίους.

Αἱ σιδηραῖ κορύναι τῶν καταφράκτων ἤρχισαν τότε φρικτόν ἀγῶνα.

‘Εκρίθη!... ’Εσφραγίσθη!... ’Απεφασίσθη!...

‘Η ἤττα τοῦ Μαξέντιου ἦτο γενική!...

‘Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως δικαίως ἐγένετο οὐρανός, διότι ὀλίγον ἀκόμη καὶ ἤτο εἰς τὰ χέρια τοῦ ἔχθροῦ του, ἔχωσε τούς πτερνιστῆρας εἰς τὰ πλευρά τοῦ ἀλόγου του, κατεπάτησε τούς φεύγοντας καὶ ὥρμησε νά περάσῃ μέ ἀπελπισμένην προσπάθειαν.

‘Ἀλλά εἰς τό ἀσφυκτικόν ἀλληλοπάτημα, εἰς τό δόποιον εἶχεν ἐμπλεχθῆ, ἔξετοπίσθη ἔξαφνα ἀπό φοβερόν σπρώξιμον νέου κύματος φυγάδων πρός τό ἀριστερόν χεῖλος τῆς γεφύρας καὶ παρεσύρθη εἰς τὸν ποταμόν. ’Αλογον καὶ ἀναβάτης εύρεθησαν μέσα εἰς τά θολά νερά τοῦ Τίβερεως.

Μεγάλη βοή τότε ὑψώθη ἀπό τούς ἔχθρούς καὶ φίλους.

— ‘Ο Αὔγουστος... ’Ο Αὔγουστος... Βοήθεια! Σώσατέ τον!

‘Ἀλλά κανείς δέν διεκινδύνευε.

Μίαν στιγμήν δικαίως ἐφάνη προσπαθῶν νά ἀντιπαλαίσῃ

μέ τό ρεῦμα. Δεύτερον ἀνθρωποκρήμνισμα ἀπό τήν γέφυραν τόν ἔξηφάνισε πάλιν μέσα εἰς τήν ἀφρισμένην δίνην.

Περισσότερον δέν ἡμπόρεσε νά ίδῃ κανείς, διότι ἀκριβῶς τήν στιγμήν αὐτήν οἱ ἱππεῖς τοῦ Λογγίνου* ἐφθαναν εἰς τήν γέφυραν καί οἱ πραιτωριανοί, κοπανιζόμενοι ἀπό τάς κορύνας, ἐπιπταν κατά σωρούς εἰς τά κύματα.

Ο Τίβερις ἐκρατοῦσε πλέον εἰς τά θολά βάθη του τόν ἔχθρον τοῦ Σταυροῦ καί τοῦ Κωνσταντίνου.

« Νενίκηκάς με, Ναζωραῖε »

*Αγγελος Τανάγρας

ΑΝΤΙΟΧΕΙΑ

« Κεφαλήν τοῦ κόσμου », « πρωτεύουσαν τῆς Ἀνατολῆς », « μαργαρίτην τῆς Ἀσίας », « τετράπολιν* », ὠνόμασαν οἱ βυζαντινοί χρονογράφοι τήν Ἀντιόχειαν. Τό βέβαιον εἶναι, ὅτι ἀπό τάς περιγραφάς ἀποδεικνύεται μία ἀπό τάς πλουσιωτέρας καί διασκεδαστικωτέρας πόλεις τῆς ἐποχῆς της. Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, ἐντόπιοι ἡγεμόνες καί βυζαντινοί ἐπίτροποι, διηγωνίσθησαν, ποιος νά τήν στολίσῃ καί νά τήν κάμη τῷ ωραιοτέραν.

Η τοποθεσία της ἐβοήθει ἀφθονώτατα εἰς τοῦτο. Πλησίον της ἦτο ἡ Δάφη, τό ἄλσος τοῦ Δαφναίου Ἀπόλλωνος, κατάφυτον ἀπό κυπαρίσσους καί πλατάνους, πού ἐφθαναν εἰς τήν ὅχθην τοῦ Ὁρούντη*. Μία σοφή διαρρύθμισις τῶν ὑδάτων ἕκαμνε τήν πόλιν νά φαίνεται ἀπό μακράν ὡς κτισμένη ἐπάνω εἰς ἀφρούς. Οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες ἐλάττευον τά νερά ὡς θεούς καί τά ἐστολίζον μέ τά αιθέρια πλάσματα τῆς ποιητικῆς φαντασίας των. Πρακτικώτεροι οἱ Ρωμαῖοι ἔβλεπον εἰς τό ὕδωρ μίαν δύναμιν, τήν ὄποιαν ἔπρεπε νά τιθασεύσῃ* ἡ δύναμις τῆς Ρώμης.

"Οπου ἐπέρασε τό Ἑλληνικόν πνεῦμα, αἱ θάλασσαι, οἱ ποταμοί, αἱ λίμναι, αἱ πηγαί, αἱ κρήναι, ἔγινεν ποιήματα. Ἡλθον ἔπειτα οἱ Ρωμαῖοι, καί, ὅπου ὑπῆρχε ποίημα, ἔγινεν ὑδραγωγεῖον. Ἀπό τήν φαντασίαν τῶν Ἑλλήνων ἐσώθη ἔνας ὀλόκληρος θεῖος Ὅγρος κόσμος, ἀπό τήν ἐργασίαν τῶν Ρωμαίων ἀπέμειναν καταπληκτικάί ὑπό-

γειοι στοαί, λίθινοι δρόμοι τοῦ νεροῦ εἰς τά ἔγκατα τῆς γῆς κινοῦντες καί σήμερον ἀκόμη τόν θαυμασμόν τοῦ κόσμου. Ἐπειτα ἀπό αἰῶνας δόλοκλήρους αἱ πόλεις, ἐπάνω ἀπό τάς ὁποίας ἐπέρασεν ἡ ρωμαϊκή κατάκτησις, ἐπιστρέφουν εἰς τά παλαιά ὑδραγωγεῖα τοῦ Ἀδριανοῦ* καί τά διορθώνουν, διά νά λειτουργήσουν πάλιν. Τά ποιήματα μόνον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος δέν θέλουν καμμίαν διόρθωσιν. Αύτά ἀπέδειξαν περισσοτέραν ἀντοχήν καί ἀπό τούς ρωμαϊκούς ὄγκολίθους καί παρουσιάζονται νέα καί δροσερά πάντοτε εἰς τήν νοσταλγικήν ἐπιθυμίαν τοῦ ώραίου.

* * *

‘Η Ἀντιόχεια ὑπῆρξε μία ἀπό τάς πρώτας πόλεις τοῦ κόσμου, εἰς τάς ὁποίας ἔχαράχθησαν δρόμοι εὐθεῖς καί ἐστρώθησαν μέ λίθους. ‘Η κεντρική λεωφόρος τῆς πόλεως, ἡ σχίζουσα αὐτὴν ἀπό τό ἐν ἄκρον εἰς τό ἄλλο εἶχε τριάκοντα ἔξι σταδίων μῆκος, ἐπτά δηλαδή σημερινῶν χιλιομέτρων, καί ἐκοσμεῖτο δεξιά καί ἀριστερά εἰς ὅλην της τήν ἕκτασιν ἀπό στοάς, ὥστε οἱ περιπατηταί νά προφύλασσονται ἀπό τήν βροχήν καί τόν ἥλιον. Στοάς εἶχεν ἐπίσης καί μία ἄλλη λεωφόρος, τό δέ ἔδαφός της ἦτο στρωμένον μέ γρανίτην τῆς Αἰγύπτου. ‘Ο Φόρος – ἡ ἀγορά – ἐστολίζετο μέ στήλας ἀπό μάρμαρον τῆς Ἰλλυρίας καί εἶχε τό ἔδαφος στρωμένον ἀπό μάρμαρα λευκά.

Ἐνας δημόσιος περίπατος – ὁ Ζυστός – ἦτο μᾶλλον Μουσεῖον παρά περίπατος. Ὑπῆρχεν ὅμως καί Μουσεῖον καί πολυάριθμα δημόσια λουτρά καί μεγαλοπρεπές Βουλευτήριον καί ἐπιδεικτικώτατον Διοικητήριον καί κτίρια δημόσια καί μέγαρα ἴδιωτικά πλουσιώτατα καί ἐπαύλεις, εἰς τάς ὁποίας οἱ πλούσιοι Ἀντιοχεῖς ἐσπαταλοῦσαν μυθώδη ποσά, διά νά τάς στολίσουν...

Καί τέλος εἰς τήν Ἀντιόχειαν ὑπῆρχον τέσσαρα θέατρα μεγάλα, τό θέατρον τοῦ Διονύσου, τό θέατρον τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τό Πλέθρον καί τό Πρόμηκες. Εἰς τά μεγάλα αύτά θέατρα παριστάνοντο ὅλα τά ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας θεατρικῆς φιλολογίας, τόση δέ ἦτο ἡ συρροή τῶν θεατῶν, ὥστε ὁ ἄρχων τῆς πόλεως, Πρόκλος, ἡναγκάσθη νά καταστρέψῃ τήν ἀρχιτεκτονικήν τοῦ Πλέθρου, διά νά τό κάμη μεγαλύτερον. Φαίνεται δέ, ὅτι τά θέατρα αύτά ἦσαν πολυτελέστατα, διότι ὁ φιλόμουσος Ἀντιοχεύς ρήτωρ Λιβάνιος ἔξαίρει τήν ἀγάπην τῶν συμπατριωτῶν του πρός τά « πολυτελῆ

ιερά τῶν Μουσῶν ». Εἶχον ἄλλως τε τά θέατρα αύτά ἐπιχορηγήσεις τῆς πολιτείας, τῶν βουλευτῶν καί μέρος ἀπό τήν διαθήκην τοῦ γερουσιαστοῦ Σωσιβίου*, τοῦ ἴδρυτοῦ τῶν ἀντιοχικῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων.

Ἐκτός ὅμως τῶν μεγάλων τούτων θεάτρων ὑπῆρχε πλῆθος ἄλλων μικροτέρων, δι’ ἵπποδρομίας, θηριομαχίας, μουσικούς ἀγῶνας, χορούς κ.λπ. Ἐνῷ δὲ ἄλλαι πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας ἔφημί-ζοντο, ὅτι ἡ κάθε μία παράγει καὶ ὄλλο εἶδος τεχνιτῶν τῆς σκηνῆς, ἡ Ἀντιόχεια εἶχεν ἀπό ὅλα τά εῖδη. Ἡ Ἀντιόχεια — λέγει ὁ χρονικογράφος — ἔχει ἀφθόνως ὅλα τά τερπνά, διότι ἐκεῖ πηγαίνει ὁ αὐτοκράτωρ καὶ τοῦ χρειάζονται ὅλα.

* * *

Αὔτὴ ἦτο ἡ Ἀντιόχεια τῶν τελευταίων ρωμαϊκῶν καὶ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων, μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ’ ἣν ὁ πρῶτος μεγάλος σεισμός τῆς ἔφερεν τρομερόν κτύπημα, τό ὅποιον ἡκολούθησαν ἔπειτα ἀλλεπάλληλα ἄλλα. Πλουσία, πολυάνθρωπος, φιλήδονος, πολιτισμένη, σπάταλος, κέντρον ὀλοκλήρου κόσμου ἀγαπῶντος τά θεάματα, τάς ἑορτάς, τάς διασκεδάσεις, κατώρθωσε, μέ δῆλην τήν ἐπίδρασιν τῶν ἀσιατικῶν της στοιχείων, νά διατηρήσῃ κάπου κάπου τήν λεπτότητα καὶ τήν λιτότητα τοῦ ἀθηναϊκοῦ πνεύματος.

“Οταν ἡ λογία αὐτοκράτειρα Εύδοκία — ἡ κόρη τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου Λεοντίου Ἀθηναῖς — θῦμα τῶν ραδιούργιων τοῦ ἱεροῦ Πιαλατίου, παραίτηθεῖσα τοῦ θρόνου καὶ μεταβαίνουσα εἰς τά Ἱεροσόλυμα, διά νά γίνη μοναχή, ἐπέρασεν ἀπό τήν Ἀντιόχειαν, τόσον κατεπλάγη ἀπό τόν Ἑλληνισμόν τῆς μεγάλης ἀσιατικῆς πόλεως, ὥστε ἔχαιρέτησε τούς κατοίκους αὐτῆς μέ μίαν ἔμμετρον προσφώνησιν, εἰς τήν ὅποιαν μεταξύ τῶν ἄλλων ὑπῆρχε καί ἔνας στίχος ὑπενθυμίζων τήν κοινήν καταγωγήν τῶν Ἀντιοχέων καὶ αὐτῆς : « Καυχῶμαι, ὅτι είμαι κι ἐγώ ἀπό τήν γενεάν σας καὶ ἔχω ἴδικόν σας αἷμα εἰς τάς φλέβας μου... ».

ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ

(“Ενας Γερμανός, ο Σίγφρηδ, είχε ύπηρετήσει πολλά χρόνια ως σωματοφύλακας του αύτοκράτορα στό ιερό Παλάτι της Κωνσταντινουπόλεως. Τώρα έχει γυρίσει στήν πατρίδα του και διηγείται στούς δικούς του τις έντυπώσεις του).

Πρέπει νά σᾶς πω, ότι έκει πού φανερωνότανε όλη ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ βασιλιά, ἥτανε τό χρυσοτρίκλινο· μιά σάλα μέσα στό παλάτι καὶ αὐτή. Εἶχε ὀκτώ γωνιές καὶ στό ταβάνι θόλο. Γύρω στούς τοίχους ἀνοιγόντανε ὀκτώ ἀψίδες. Ἐκλειει μέ δυό πόρτες ἀσημένιες. Στίς ἄλλες ἀψίδες, κάθε φορά πού γινότανε ἐπίσημη ὑποδοχή, ἔξεθεταν ὅλα τά πλούτη τοῦ Παλατιοῦ, στέμματα, σμαλτωμένα χρυσαφικά, φορέματα βασιλικά χρυσοκέντητα, μεγάλες λεκάνες ἀσημένιες καὶ χρυσές, μεγάλα σκαλιστά πιάτα ἀπό ἀσήμι, μέ ἄλλα λόγια ὅ,τι εἶχαν καὶ δέν εἶχαν.

Γιά νά κάνουνε πιό συναρπαστική ἐντύπωση, ἐδανείζοντο ἀπό τίς ἐκκλησίες καὶ ἀπό τά μοναστήρια ὅ,τι σπάνιο πράγμα εἶχαν οἱ θησαυροί τους. Ἀκόμη καὶ τό σωματεῖο τῶν σκαλιστῶν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου δάνειζε ὅ,τι πολύτιμο ἀντικείμενο βρισκόταν στά μαγαζιά των. Ἔτσι, μέσα σ' ὅλο τό χρυσοτρίκλινο, ἐπιστρωμένο μέ θαυμάσια μεταξωτά χαλιά τῆς Περσίας, ραντισμένα μέ ροδοστάγματα καὶ ἄλλα πολύτιμα ἀρώματα τῶν Ἰνδιῶν, κρεμασμένα ἀπό ἀργυρές ἀλυσίδες, τά πολυκάνδηλα φωτιζαν ἐνα μυθικό σύνολο πλούτου φανταστικοῦ.

Ἐκεῖ μέσα ἔδιναν καὶ γεύματα. Οἱ πιατέλες ἀπό χρυσάφι σφυρήλατο ἥτανε τόσο βαριές, ώστε δέκα ἄνθρωποι δέν μποροῦσαν νά σηκώσουν μιά ἀπό αὐτές. Γιά τοῦτο, καὶ γιά νά προξενήσουν ἔκπληξη στούς Ιουσαφιρέους*, τίς πιατέλες, γεμάτες φαγητά, τίς εἶχαν κρεμασμένες ἀπό τό ταβάνι καὶ μέ τροχαλίες ἀσημένιες τίς κατέβαζαν τήν ὥρα τοῦ γεύματος.

Τά χρυσά βάζα, γεμάτα φροῦτα τῆς Ἀνατολῆς, ἥτανε τόσο κολοσσιαῖα, ώστε τά κουβαλοῦσαν ἐπάνω σέ ἀραμπαδάκια*, ταπετσαρισμένα μέ πορφύρα.

Στό τέλος τοῦ γεύματος οἱ προσκαλεσμένοι ἔπαιρναν δῶρο

χρυσά νομίσματα μέσα σέ σμαλτωμένα πιάτα καί πυξίδες ἀπό ἔλεφαντόδοντο, περίφημα σκαλισμένες.

Μέσα στό χρυσοτρίκλινο ἔρχόνταν ὅλη ἡ αὐλή κατά τίς ἐπίστημες τελετές. Ἐκεῖ βρισκόμουνα κι ἐγώ μέ τούς ὄλλους Βαράγγους, δῆπως οἱ Γραικοί ὄνομάζουν τήν πολεμική μας Ἐταιρεία. Ἐκεῖ, ἢν ἥσαστε καί σεῖς, θά βλέπατε ὅλων τῶν χρωμάτων τά φορέματα. "Αλλα εἶχαν κεντημένους ἀετούς πράσινους ἢ κόκκινους, ὄλλα λεοντάρια ἄσπρα καί γύπτες χρώματος μενεχεδένιας πορφύρας.

"Οταν δλοι εύρισκοντο στή θέση τους καί οἱ σιλεντιάριοι* μέ τά μακριά ἐπίχρυσα ραβδιά δέν εἶχαν πιά νά βάλουν κανένα ἀπό τούς ἐπισήμους στή γραμμή, ἀνοιγαν οἱ ἀσημένιες πόρτες τοῦ βάθους. Τότε, μέσα σ' ἓνα δάσος ἀπό πολύχρωμα λάβαρα καί σημαῖες παρουσιάζότανε ὁ αὐτοκράτορας τῶν Γραικῶν, δλόφλογος σάν μετέωρο μέσα στά χρυσούφαντα φορέματά του καί τά πολύτιμα λιθάρια, πού τόν εἶχαν κατάσπαρτον ἀπό τήν κορόνα ἴσαμε τά πορφυρά του πέδιλα.

'Ο βασιλιάς ἤτανε καθισμένος στό χρυσό του θρόνο.

Τά δργανα ἔπαιζαν θριαμβευτικά ἐμβατήρια. 'Ο θρόνος τότε ἀπό ἓνα μηχανισμό μυστικό ἀνέβαινε καί κατέβαινε καί ὁ αὐτοκράτορας φαινότανε σάν κάτι θεϊκό πράγμα πού τό σήκωναν φτερούγες ἀγγέλων.

Τότε ἀπό κάτι δέντρα, πού ἔμοιαζαν πλατάνια καί πεῦκα, ὄλα φτιαγμένα ἀπό καθαρό χρυσάφι, ἀκούγονταν γλυκές φωνές πουλιών, πού γέμιζαν τό χρυσοτρίκλινο μέ χαρά. Τά δέντρα αύτά ὑψωναν τήν ἀστραφτερή θωριά τους ἀπό τό ἓνα καί τό ὄλλο μέρος τοῦ θρόνου. Καί δυό λεοντάρια ἀπό χρυσάφι τεντωμένα στά κατώφλια τοῦ θρόνου, σάν νά ἥθελαν νά δρμήσουν νά κατασπαράξουν κάπιοιν ἔχθρο, κτυπούσαν τίς οὔρες τους μέ θυμό κι ἔβγαζαν καί βρυχηθμούς γεμάτους ἀγριάδα.

«Βυζαντινά πολύπτυχα»

Πλάτων Ριδοκανάκης

Η ΠΙΟ ΜΕΓΑΛΗ ΔΟΞΑ

Μόνο οἱ μαραθωνιμάχοι
δέ σέ δόξασαν, πατρίδα,
δέ σέ δόξασαν μονάχοι
οἱ τριακόσιοι τοῦ Λεωνίδα.

Ἐβαστάξαν τά παιδιά σου,
παλικάρια διαλεμένα,
πάντα σάν τά ἴδρυα* τοῦ δάσου,
σάν τούς βράχους ἔνα κι ἔνα.

Ομοια ἀκλόνητοι κι ἀγνάντια
στῶν ἐχθρῶν τήν ἄγρια φόρα,
κι ὅμοια στέρεοι στή γιγάντια
καὶ κακή τῆς τύχης μπόρα.

Ἄλλ' ἀκόμα πιό μεγάλη
τῶν παιδιῶν σου ἡ δόξα ἐφάνη
σέ μιάν ἄλλην ἄγια πάλη,
γιά ἔνα πιό ὅμορφο στεφάνι :

Εἰς τήν πάλη, ὅπου τό πνέμα
τ' οὐρανοῦ νικᾶ τόν "Αδη,
τῆς ἀλήθειας μέ τό ψέμα,
τοῦ φωτός μέ τό σκοτάδι.

« "Απαντά »

Λορέντζος Μαβίλης

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΙΩΝΕΣ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΑΥΤΗΣ

Εἰς τήν παγκόσμιον ἱστορίαν ἡ Θεσσαλονίκη παρουσιάζει τό
μοναδικόν φαινόμενον τῆς πόλεως, ἡ ὅποια ἐπί αἰῶνας εἴκοσι καὶ
τρεῖς, ἃν καὶ ὑπέστη πλείστας δεινάς ἐπιδρομάς βαρβάρων καὶ φο-

βεράς καταστροφάς, συνεχίζει ἔως σήμερον ἔντονον καί ἀδιάσπαστον τὸν ἴστορικὸν αὐτῆς βίον. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκτίσθη ἔξι αἰῶνας μετά τὴν Θεσσαλονίκην. Αἱ μεγάλαι καὶ ἔνδοξοι πόλεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἡ Ρώμη καὶ αἱ Ἀθῆναι, πίπτουν εἰς τὴν ἀφάνειαν ἐπί αἰῶνας κατά τὸν μεσαιώνα. Ἡ Θεσσαλονίκη εὐθύς ἀπό τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς, κατά τὰ τέλη τοῦ Δ' π.Χ. αἰῶνος, καθίσταται πόλις ἐπίσημος, μέ τὴν ἰδρυσιν δέ τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τὸν Δ' μ.Χ. αἰῶνα, πόλις μεγάλη καὶ εὐδαίμων. Τὴν θαυμασίαν ἄνθησιν καὶ ζωήν αὐτῆς διετήρησεν ἀδιάσταστον ἔως σήμερον, ὅτε, μετά πέντε σχεδόν αἰῶνας ἀπό τὴν κατάκτησιν τῶν Τούρκων (1430), ἀνεκτήθη ὑπό τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ (1912).

Εἰς τὴν παγκόσμιον ἴστορίαν λαμπρύνει αἰωνίως τὴν Θεσσαλονίκην τὸ μέγα γεγονός, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη θύρα, ἡ ἀληθής Ὁραία Πύλη, δυνάμεθα νά εἴπωμεν, διά τῆς ὁποίας εἰσῆλθεν εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ χριστιανισμός. Εἰς τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης τὸ πρῶτον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἔρριψε τὸν τίμιον σπόρον τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπό τὴν πόλιν ταύτην ἐφώτισε τὸν κόσμον ὅλον τὸ ἀνέσπερον φῶς τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἥρχισε νέος πλέον βίος διά τὴν ἀνθρωπότητα. Τό κοσμοϊστορικόν τοῦτο γεγονός εἶναι τόσον μέγα, ὡστε αὐτό καὶ μόνον ἐτόνισεν ὡς πρωθυπουργός τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸν λόγον του ὁ "Ἀσκουιθ, ὅταν ἀνήγγειλεν εἰς τό ἐπίσημον γεῦμα τοῦ λόρδου δημάρχου τὴν ὑπό τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατάληψιν τῆς πόλεως.

Πλήρεις ἴστορικῶν περιπτειῶν ὑπῆρξαν αἱ τύχαι ὄλων τῶν μεγάλων πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἐλαμπρύνθησαν εἰς δύναμιν καὶ εἰς πολιτισμόν. Ἄλλ' οὐδεμίᾳ ἔξι αὐτῶν ὑπέστη τόσας τραγικάς συμφοράς, ὅσας ἡ «μεγάλη Θεσσαλονίκη» κατά τὸν μακραίωνα αὐτῆς βίον. Σεισμοί, ἀσθένειαι, πείνα, καὶ ἀκόμη ἐμφύλιοι σπαραγμοί, πολλάκις ἐσάλευσαν τὴν πόλιν. Ἄλλ' αἱ δεινότεραι περιπτέταιαι ἦσαν αἱ ἴστορικαὶ τύχαι αὐτῆς. "Ολοι οἱ βάρβαροι λαοί, οἵτινες καθ' ὅλον τὸν μεσαιώνα, ἐφορμῶντες ἄλλοι ἐπάνω εἰς ἄλλους ὡς πελώρια κύματα, δέν ἔπαυσαν νά κατακλύσωσι τάς Ἑλληνικάς χώρας, ἐπήρχοντο πρῶτον κατά τῆς Θεσσαλονίκης. Διότι ἡ μεγάλη πόλις «ἡτο ἡ καρδία τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ κατεῖχε τὸ μέσον τῆς χώρας αὐτῆς» καὶ ἡτο ὁ προμαχών ὄλης τῆς εύρωπαϊκῆς Ἐλλάδος. Ἐμπροσθεν τῶν γιγαντιαίων τειχῶν τῆς Θεσσαλονίκης ἐθραύσαντο τὰ πελώρια

κύματα τῶν βαρβάρων καί, ὅπως ἡ Ἑλληνικὴ φυλή, δμοίως καί ἡ μεγάλη πόλις, μετά πᾶσαν συμφοράν αὐτῆς ἀνηγείρετο πάντοτε ἀκμαία καί θαλερά. Παρέχει λοιπόν ἡ ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης ἐν μικρογραφίᾳ πιστήν τήν εἰκόνα τῶν τυχῶν, τῶν συμφορῶν, ἀλλά καί τῆς δόξης τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

‘Η μεγάλη ἱστορικὴ σημασία τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχίζει ἀπό τῶν χρόνων τοῦ χριστιανισμοῦ, καί αἱ μεγάλαι ἱστορικαὶ τύχαι λαμπρύνουν αὐτήν καθ’ δλην τήν μακράν μεσαιωνικήν περίοδον. Τάς περιπετειώδεις ταύτας τύχας θέλω ἐκτενέστερον διηγήθη. Οἱ παλαιότεροι χρόνοι τῆς πόλεως περιέχουν δλιγάτερα καί ἀπλούστερα ἱστορικά γεγονότα.

Τό ὄνομα τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου ἐδόθη εἰς αὐτόν ἀπό τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἀποικίας Θέρμη ἡ Θέρμη (2 ὥρας νοτίως τῆς Θεσσαλονίκης, παρά τὸ στημερινόν χωρίον Σέντες), οὕτω κληθείσης διά τάς θερμάς ίαματικάς πηγάς, αἵτινες καί σήμερον είναι ἐν χρήσει. ‘Η πόλις τῆς Θεσσαλονίκης ἐκτίσθη κατά τοὺς μακεδονικούς χρόνους, δλίγον βορειότερον τῆς Θέρμης, καί, ὡς φαίνεται πιθανώτερον, ὑπό τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Κασσάνδρου τό 315 π.Χ., ὁ δόπιος ἔδωκε πρός τιμήν τοῦ ὄνομα τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἀδελφῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Εἰς τήν νέαν πόλιν συνωκίσθησαν οἱ κάτοικοι τῆς Θέρμης καί τῶν ἄλλων πέριξ χωρῶν καί πόλεων, αἵτινες εἶχον καταστραφῆ κατά τοὺς μακεδονικούς πολέμους, καί ταχέως ὁ πληθυσμός ηὔξησε καί ἡ πόλις ἐμεγάλωσεν. ’Εκ τῆς ἔξοχως δ’ εύνοϊκῆς θέσεως εἰς δλίγον χρόνον κατέστη ἡ πρώτη πόλις καί ὁ κυριωτατὸς λιμήν τῆς Μακεδονίας, συγχρόνως δέ καί φρούριον ἴσχυρῷς ὀχυρωμένον. Οἱ θεοί δ’ ἐπροστάτευον τήν πόλιν, καὶ ὅλοι οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας εἶχον αὐτήν ὑπό τήν εὔνοιάν των.

‘Η πρός τήν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης εὔνοια αὕτη τῶν ἴσχυρῶν διετηρήθη καί ὅταν ἡ Μακεδονία, μετά μακρούς ἀγῶνας, περιῆλθεν εἰς τήν ἔξουσίαν τῶν Ρωμαίων (148 π.Χ.), οἵτινες ἔξηπλωσαν κατά τοὺς τελευταίους αἰῶνας τοῦ ἀρχαίου κόσμου τήν κοσμοκρατορίαν των καί εἰς τάς Ἑλληνικάς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. ‘Η πόλις ἔγινε πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας τῆς Μακεδονίας καί ἡ ἀκμή αὐτῆς ηὔξησεν ἀκόμη περισσότερον. ’Από τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ἱστορία ἀναφέρει συχνότερα τό ὄνομα τῆς πόλεως. Πλησίον τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τούς Φιλίππους, συνήφθη ἡ μεγάλη μάχη τῶν αὐτοκρα-

τόρων Ὀκταβίου καὶ Ἀντωνίου ἐναντίον τῶν δημοκρατικῶν Βρού-
του καὶ Κασσίου (42 π.Χ.), διὰ τῆς ὁποίας κατεστράφη τὸ δημο-
κρατικόν κόμμα, ἔμεινεν ἡ ἔξουσία εἰς τούς αὐτοκρατορικούς καὶ ἐκρίθη
ὅλη ἡ κοσμοκρατορία τῆς Ρώμης. Ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ἀπέκτησεν ἡ
Θεοσαλονίκη καὶ τὸ δικαίωμα νά ἔχῃ ἰδίους ἄρχοντας. Οἱ ἀνώτατοι
αὐτῶν ἐκαλοῦντο πολιτάρχαι. Καὶ μάλιστα ἐτιμήθη ἡ Θεοσαλο-
νίκη μὲ τὸν τίτλον «πόλις ἐλευθέρα», καὶ διάφορα προνόμια ἐδό-
θησαν εἰς αὐτήν. Τό ἐμπόριον, ἡ ναυτιλία, ἡ βιομηχανία ἦκμαζον,
ἡ πόλις ἔγινε πλουσία καὶ πολυσάνθρωπος. Κατά τήν ἐποχήν ταύ-
την φωτίζει τήν πόλιν τὸ φῶς τῆς νέας μεγάλης θρησκείας. Εἰς τήν
Θεοσαλονίκην τὸ πρῶτον, διαβάσα ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ εἰς τήν Εύρω-
πην, ἐκήρυξε τό νέον σωτήριον κήρυγμα ὃ μεγαλουργός Ἀπόστο-
λος Παῦλος (τό 53 ἢ 54 μ.Χ.). Ποικίλα θεάματα ἀγώνων καὶ ἄλλων
τέρψεων διεσκέδαζον τούς κατοίκους, ὅτε παρέστη ὁ θεόπνευστος
Ἀπόστολος, ἐφώτισε τήν πόλιν μέ τό νέον φῶς καὶ ἴδρυσε τάς πρώ-
τας χριστιανικάς κοινότητας. Κατά τούς μεγάλους διωγμούς τῶν
χριστιανῶν πολλοί ἔλαβον ἐν Θεοσαλονίκη τόν στέφανον τοῦ μαρ-
τυρίου, ἐνδιοξόταν δέ κατέστη τό μαρτύριον τοῦ Ἀγίου Δημη-
τρίου, τό διποίον ἥσκησεν ἀπέραντον ἐπίδρασιν εἰς τάς ψυχάς τῶν
κατοίκων καὶ ἀνεδείχθη, μέ τήν πάροδον τῶν αἰώνων, αὐτό τό θε-
μέλιον τοῦ ὅλου ιστορικοῦ καὶ κοινωνικοῦ αὐτῆς βίου.

Διά τῆς νέας θρησκείας προπαρασκευάζεται καὶ ὁ νέος βίος τῆς Θεοσαλονίκης. Ἐπί μακρόν ὅμως ζῇ ἀκόμη τόν ἄρχαῖον βίον. Ἡ μητρόπολις αὕτη τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ὅπως ἐλέγετο τότε ἡ χερσόνη-
σος τοῦ Αίμου, ἥτο ὡχυρωμένη διά μεγάλων τειχῶν καὶ ἡσφαλι-
σμένη διά πολυαρίθμου φρουρᾶς. Μεγάλη στρατιωτική δόδος, κατα-
σκευασθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἡ VIA EGNATIA, διήρχετο διά μέ-
σου τῆς πόλεως, αὔτη ἀυτὴ ἡ μεγάλη λεωφόρος, ἡ ὁποία καὶ σή-
μερον ἀπό Δ πρός Α διασχίζει αὐτήν, καὶ ἔφερεν ἀπό τοῦ Δυρραχίου,
διαπερῶσα τήν Ἀλβανίαν καὶ ὅλην τήν Μακεδονίαν, εἰς τήν Κων-
σταντινούπολιν. Εἰς τήν Θεοσαλονίκην συχνά διέτριβον οἱ τελευ-
ταῖοι Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, καὶ ἥτο ἡ πόλις τό γενικόν στρα-
τηγεῖον τῶν Ρωμαίων ἐναντίον τῶν ἀπειλούντων τό κράτος βαρ-
βάρων.

«Ἡ βυζαντινὴ Θεοσαλονίκη»

‘Αδαμάντιος ’Αδαμαντίου

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΝ Τῇ ΑΓΙᾳ ΣΟΦΙᾳ ΤΕΛΕΤΗ

‘Η πληκτικωτέρα* σκηνή, ἐξ ὅσων τά χρονικά τῆς ὄρθιοδόξου Ἑλλάδος μνημονεύουσιν, ἔλαβε χώραν ἐντός τοῦ τεμένους* τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὀλίγας δώρας πρίν ἢ τό γένος τῶν Γραικῶν* παραδοθῆ εἰς τό τετρακοσιετές μαρτύριον.

‘Ο βασιλεὺς δυσελπιστῶν* ἥδη περὶ σωτηρίας, ὅμως ἀποφασισμένος νά κυρώσῃ μέ τό ἴδιόν του αἷμα τήν μέλλουσαν τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς ἔξαγόρασιν*, ἀφοῦ περιῆλθε τάς ἐπάλξεις καί τά φρούρια καί ἐβεβαιώθη ὅτι πάντα εἶχον ἐν τάξει, εἰσέρχεται εἰς τήν ἐκκλησίαν συνοδευόμενος ἀπό πολλούς στρατηγούς καί ἵερεῖς καί ἀναρίθμητον πλῆθος λαοῦ, φωνάζοντος τό «Κύριε ἐλέησον!».

‘Ητο ὄρθρος τῆς Κυριακῆς 27ης Μαΐου 1453, ἡ ἀποφράς* ἡμέρα τῶν Ἀγίων Πάντων.

‘Ο ἥχος τῶν κλαυθμῶν, ἡ βοή τῶν γυναικείων γογγυσμῶν καί αἱ φωναί τῶν παίδων κατεσκέπαζον τάς δεήσεις τῶν διατόνων, οἵτινες ἐνώπιον τῆς Ὁραίας Πύλης ἰστάμενοι τήν τελευτάίαν ἥδη ἀνέπεμπτον ἱκεσίαν ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ὑπέρ τοῦ καθυποτάξιαν ὑπόδασιν πόδων ὁρθούντων ἡρώων πολέμιον. Σύνολος* ἡ κύκλῳ σκηνή ἐνέπνεε λύπην, πένθος, μελαγχολίαν· αἱ καρδίαι πάντων ἦσαν καταπεπιεσμέναι, ὡσανεί ἐτελεῖτο ἡ νεκρώσιμος κηδεία ὀλοκλήρου γενεᾶς.

‘Η ἐθιμοταξία ἔξέλιπεν· αἱ κοινωνικαί ἀνισότητες διεσκεδάσθησαν*, οἱ δημόται συγκεχυμένως ποιοῦσι μετανοίας μετά τῶν πατρικίων*, οἱ πένητες μετά τῶν ἀρχόντων καί, ὡς ἐπί τό χείλος τοῦ κοινοῦ τάφου, πολῖται μετά πολιτῶν ἀδιακρίτως συμπεριπτύσσονται*. Καί αὐτός ὁ πάντεππος ναός, τό σύμβολον τῆς πάλαι ποτέ κραταιᾶς ὄρθιοδοξίας, ἡ κατοικίων τῶν αἰώνων, τοῦ χριστιανισμοῦ τό καυχημα, νῦν γεγυμνωμένος παντός πολυτίμου κοσμήματος καί ἀπεκδεδυμένος αὐτῶν ἔτι τῶν πρός τήν μισταγωγίαν ἀναγκαίων σκευῶν, ἀφώτιστος, ἀκαλλώπιστος, σκυθρωπός, εὔτελισμένος, εἰκονίζει πιστῶς τήν ταλαίπωρον Ἑλλάδα κατά τό δούλειον ἐκείνο στάδιον, ἐν δῷ μετά παρέλευσιν ὀλίγων δώρων γεγραμμένον ἥτο νά εἰσέλθῃ.

‘Οσῳ πλέον ἡ λειτουργία προχωρεῖ καί προσεγγίζει τήν ἀπόλυσιν, τόσῳ μᾶλλον |αύξανει ἡ βοή τοῦ κλαυθμοῦ καί ὁ κοπετός*

τοῦ λαοῦ διπλασιάζεται. Έφαίνετο ότι ἡ ζωή πάντων τῶν περιεστώτων* ἦτο περιωρισμένη μόνον ἐντός τῆς διαρκείας ἐκείνης τῆς Εὐχαριστίας, καὶ ότι ἑκάστη συλλαβή τῶν εὐχῶν ἐκείνων, πίπτουσα ἀπό τοῦ στόματος τῶν Ἱερέων, ἦτο νέον βῆμα πρός τήν προκειμένην ἄβυσσον.

Τονιζόμενου τοῦ κοινωνικοῦ*, αἰφνιδίως σχίζονται οἱ ὅχλοι, οἱ σωματοφύλακες ἀναμερίζονται, ὁ δέ Κωνσταντῖνος, περιβεβλημένος τά βασιλικά μέν δὲλλά, φεῦ! πενιχρά καὶ τετριμένα· ἴματιά του, προβαίνει πρός τό "Αγιον Βῆμα, ἀσκεπής, κατηφής", μετά τῶν ὄφθαλμῶν δεδακρυσμένων.

Οἱ στεναγμοὶ καταπαύονται, ὁ θόρυβος σιγάζει· καθ' ὅλον ἐκεῖνον τὸν ἀπέραντον ναόν δέν ἀκούεται πάρεξ* ἡ φωνὴ τοῦ λειτουργοῦ, τοῦ προσκαλοῦντος τούς χριστιανούς, ἵνα μετά πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθωσιν.

Οἱ αὐτοκράτωρ νοερῶς ἐπί πολλήν ὥραν προσέγχεται, Κύριος οἵδε τίνα λυτήριον* καὶ πατριωτικήν προσευχήν προσπίπτει τρίς ἐνώπιον τῆς εἰκόνος τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος, ἀναχαιτίζων δι' ἐνός σπασμωδικοῦ κινήματος τοῦ στόματος καὶ τῶν παρειῶν τούς λυγμούς, οἵτινες ἀπό καιροῦ εἰς καιρόν ταραχωδῶς ἀναβαίνουσιν ἀπό τῆς καρδίας του, εἴτα δὲ στραφείς πρός τὸν λαόν, ἀναβοϊ γεγονούιας* τῇ φωνῇ :

«Χριστιανοί, συγχωρήσατε τάς ἀμαρτίας μου, καὶ ὁ Θεός ἀς συγχωρήσῃ τάς ἴδικάς σας!».

Παραλαμβάνων δέ, ὡς ἔθος*, παρά τῶν χειρῶν τοῦ ἀρχιερέως τά ὄχραντα μυστήρια, μεταλαμβάνει αὐτῶν.

«Ἔσο συγχωρημένος!».

Καὶ τῷ ὅντι ἐσυγχωρήθησαν αἱ ἀμαρτίαι τῆς μεσαιωνικῆς μοναρχίας. Ἀπό τοῦ νῦν κυοφορεῖται* εἰς τὴν ιστορίαν τῆς Ἑλλάδος νέα βασιλεία, ἡ βασιλεία τῆς ἀναγεννήσεως!

Μετά ταῦτα ὁ ἀγνιστέμενος καὶ ὡς πρόβατον ἐπί σφαγήν ἀγόμενος τοῦ μεσαίωνος ἔσχατος βασιλεύς, ἀποτεινόμενος πρός τοὺς παρευρισκομένους, παρατινεῖ* αὐτούς νά συγκοινωνήσωσιν* ἀπαντεῖ· πρῶτον νά συγκοινωνήσωσιν ἀδελφικῶς, καὶ ἔπειτα νά ἐνθυμηθῶσιν «ὅτι ἤγγικεν ἡ ὥρα, ὅτε μέλλουσι ν' ἀγωνισθῶσιν. τόν ύπερ πάντων ἀγῶνα, καὶ ότι, ἐάν δέν είναι παρά Θεοῦ ὧρισμένοι

νά σώσωσι διά θυσίας τήν ἀγαπητήν πατρίδα, τούλαχιστον ὁφεί-
λουσι νά καταλείψωσιν εἰς τούς ἀπογόνους μνήμην ἀνδρείας καί
ἀρετῆς τοιαύτην, οἵα εἶναι ἀναγκαία, ὅπως οὗτοι διαφυλάξωσιν
ἐν τῇ ἐνδεχομένῃ δουλείᾳ τήν πίστιν τῶν πατέρων καί τόν σεβασμόν
πρός τό παρελθόν».

Εἰς τούτους τούς λόγους τούς λυπηρούς, οἵτινες μυριάκις ἀπό
στόματος εἰς στόμα ἐπαναλαμβανόμενοι ἀντηχοῦσιν εἰς τήν Ἀγίαν
Σοφίαν, ὡς ἡ τῆς πατρίδος καί τῆς πίστεως τελευταία διαθήκη, μετά
πλείονος ἢ πρότερον ὄρμης, ἐκρηγνύονται* οἱ κλαυθμοί καί οἱ ὀδυρ-
μοί τῶν προσερχομένων εἰς τήν μετάληψιν. Ἡ φωνή τῶν αἰτούντων
συγχώρησιν δέν ἀκούεται πλέον. «Ἐν δέ τῇ ὥρᾳ, λέγει ὁ Φραντζής
συνοπτικῶς, τίς διηγήσεται τούς τότε κλαυθμούς καί θρήνους; Ἐάν
ἀπό ξύλου ἀνθρωπος ἢ πέτρας ἦν, οὐκ ἤδυνατο μή θρηνῆσαι».

Ο ἕχος τῆς σάλπιγγος διακόπτει τήν τραγικήν σκηνήν. Αἱ
μητέρες ἀποχαιρετῶσι τά τέκνα των· αἱ γυναῖκες ρίπτονται εἰς τάς
ἀγκάλας τῶν συζύγων· οἱ τελευταῖοι ἀσπασμοί συγχέονται μέ τόν
κρότον τῶν σπαθιῶν καί τῶν ἀσπίδων.

Διότι ἄλλο τις δέν ἤκουεν, εἰμή φωνάς περί ἀμοιβαίας συγ-
χωρήσεως τῶν ἀμαρτημάτων καί φρικτούς ὄρκους σταθερότη-
τος εἰς τά τῆς ἐθνικῆς πίστεως δόγματα, τυχούσης αἰχμαλωσίας.
«Συγχώρησόν με, ὀδελφέ!», εἰς ἐφώναζεν ὥδε*, καί πάλιν «Ο Θεός
ἄς σέ συγχωρήσῃ!», ἀπεκρίνοντο ἔτεροι. Ἡ ἀμοιβαία ἀφεσις τῶν
πλημμελημάτων παρεξετάθη σχεδόν μέχρις αὔγητος. Ἡθελεν ὁ μεσαίων,
φαίνεται, ν' ἀποθάνῃ συγκεχωρημένος ἐν τῷ ναυαγίῳ του.

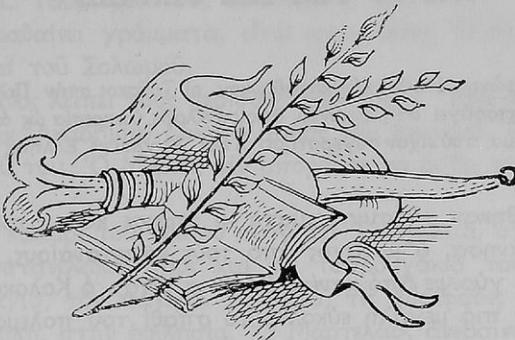
Ἔσως ούδαμοῦ τῆς χριστιανικῆς ιστορίας εύρισκεται παράδει-
γμα παρομοίας πνευματικῆς ἐνώσεως καί ὁμονοίας.

Πρόλογος στά «Δημοτικά ᾄσματα»

Σπυρίδων Ζαμπέλιος

5. ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΘΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΕΝΙΚΗ ΕΣΤΟΠΙΑ

Η 25η ΜΑΡΤΙΟΥ

Τέτοιαν ἡμέρα διάλεξεν ἡ σπλαχνική Μαρία
νά εἰπεῖ στόν Κύριο τοῦ παντός, πού τ' ἄψυχα ἐμψυχώνει :
«Κοίτα στή γῇ τούς χριστιανούς, πού μ' ἀπειρη λατρεία
ἐμέ γιορτάζουν σήμερα, πόση σκλαβιά πλακώνει ! ».

Καί πνεῦμα θεῖο χύθηκε μεμιᾶς εἰς τήν ἀγία
ψυχή τοῦ ἐνδόξου Γερμανοῦ, π' ἀτρόμητος ἀπλώνει
τό ξακουστό τό Λάβφαρο κι ἀπό τήν ἐκκλησία
πρῶτος προβάλλει ἀγωνιστής καί πρῶτος ξεσπαθώνει.

Φεύγουν ἀπ' ὅλες τίς μεριές οἱ Τοῦρκοι τρομαγμένοι,
ἐνῶ προφέρει ὁ Γερμανός κι ἥχοι λογογούν οἱ ἄλλοι
τόν ὄρκο, π' ὅλην ἔσεισε βαθιά τήν οἰκουμένη.

Μέρα γλυκιά, μέρα λαμπτή, μέρα χαριτωμένη !
Κάθε φορά πού ἡ λάμψη σου στήν ἐκκλησιά προβάλλει,
πάντα τή δάφνη ἐλεύθερη θά τήν ! δεῖς σπαριμένη.

« Ἐθνικαί εἰκόνες »

Γεώργιος Μαρτινέλλης

ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ

(Ο Κολοκοτρώνης, έπειδή τόν καταδίωκαν οι Τοῦρκοι στήν Πελοπόννησο, δάναγκάσθηκε νά καταφύγει στή Ζάκυνθο, όπου άνέλαβε ύπηρεσία ως ἀξιωματικός σέ στρατιωτικό σῶμα, πού εἶχαν συγκροτήσει οἱ ἑκεῖ "Αγγλοι μέ "Ελληνες θελεοντές).

"Αμα διαλύθηκαν τά συντάγματα κι ἔσβησε κάθε στρατιωτική ζωή στά 'Εφτάνησα, δο μοναχός ἀπό τούς καπεταναίους, πού δέν τά 'χασε καί δέ γύρεψε ἀπό κανένα βοήθεια, ἥταν δο Κολοκοτρώνης. "Αλλαζε μέ τήν πιό μεγάλη εύκολία τό σπαθί τοῦ πολεμάρχου μέ τό κατάστιχο.

Κανένας δέν ἥταν πιό κοσμοαγάπητος ἀπ' αὐτόν. Τόν ἤξεραν, τόν ἔδειχναν, τόν τιμοῦσαν. Κανένας δέν παραξενεύόταν νά τόν βλέπει πάλι στά ἐμπόρια. Ἀπό τά δεκαπέντε χρόνια πού 'μεινε στή Ζάκυνθο, τά ἔξι μονάχα ἔκαμε ἀξιωματικός καί πολεμιστής. "Ολα τ' ἄλλα δούλευε. "Ήταν τίμιος στίς δοσοληψίες του. 'Η ἀγορά τόν ἐμπιστευόταν. Δέν εἶχε τόν ἀντιπαθητικό ἀέρα τοῦ ἐπαγγελματία παλικαρᾶ. "Ήταν πολύ σεμνός.

Ζοῦσε μέ τήν οἰκογένειά του σ' ἔνα σπιτάκι, πίσω ὀπό τό ἀρχοντικό τοῦ Ρώμα, κοντά στήν ἐκκλησία τοῦ 'Αγίου Λουκᾶ. "Ήταν καθάριο, γεμάτο ἀγάπη ἀρχαία, πατριαρχική. Στό θρόνο τῆς βασίλισσας καί τῆς 'Αγίας, μέσα σέ τοῦτο τό ἱερό, εἶχε τή γριά μάνα του, τήν «καπετάνισσα», πού τόν ἀκολούθησε στήν ἔσορία. Γύρω ἀπό τή χιονισμένη, σεβάσμια μορφή της, πού τή λάτρευε σάν εἰκόνισμα, βουίζει τό εὔθυμο μελίσσι τῆς οἰκογένειας: ἡ γλυκιά κι ὑποταγμένη Κατερίνα, ἡ γυναίκα του, οἱ δυό του θυγατέρες, ἡ Γεωργίτσα κι ἡ 'Ελένη, ὁ Πάνος, παλικάρι δεκαοχτώ χρονῶν, δο Γιάννης, λίγο μικρότερος, καί τέλος τό στερνοπάδι του, μέ τ' ὄνομα τό δοξασμένο τοῦ παπποῦ — Κωνσταντίνος — πού τό λένε χαϊδευτικά Κολίνο. Εἶναι περήφανος, πού ἔχει ἀσφαλίσει μιάν ἥσυχη κι ὅχι στερημένη ζωή στή χαροκαμένη «καπετάνισσα», πούν ὑπόφερε τόσα καί τόσα γι' αὐτόν. Κι εύτυχισμένος, πού μπορεῖ νά κάμει λιγότερο πικρή τήν ξενιτιά στήν ἀγαπημένη του γυναίκα μέ τίς περιποιήσεις του, καί νά ἀνατρέφει τά παιδιά του, ὅπως θέλει ἀύτός. Μονάχος τά βαφτίζει στήν κολυμπήθρα τοῦ Χριστοῦ καί τῆς 'Ελ-

λάδος. Είναι νά τά ζηλέψουν ἀρχοντόπουλα γιά τόν τρόπο, πού τ' ἀνασταίνει. Τούς ἔχει τούς καλύτερους δάσκαλους· ὁ Μαρτελάος, πού τά μαθαίνει γράμματα, είναι φημισμένος δάσκαλος τοῦ Φωσκόλου καί τοῦ Σολωμοῦ.

‘Ο Πάνος λείπει τούς περισσότερους μῆνες. ’Έχει πάει στήν Κέρκυρα, στήν Ἀκαδημία. Είναι ὁ σοφός τοῦ σπιτιοῦ. Ο πρῶτος νέος τοῦ καιροῦ του. ‘Ο Μοριάς δέν μποροῦσε νά δείξει πιό διαβασμένον Ἐλληνα.

Είναι καμάρι τοῦ νησιοῦ αύτά τά ‘Ἐλληνάκια, ὅταν μέ τά χιονάτα φουστανελάκια τους καί τά τσαρουχάκια τους πηγαίνουν μέ τή γιαγιά, τόν πατέρα. τή μάνα, τίς ἀδελφάδες τους ταχτικά, κάθε Κυριακή, στήν ἐκκλησία. ‘Ο Μαρτελάος ἀνεβαίνει πολύ συχνά στόν ἄμβωνα, γιά νά κηρύξει. ‘Ο Κολοκοτρώνης μέ τά Κολοκοτρώνάκια μένουν κι ἀκοῦνε μέ κατάνυξη. Τό φλογερό κέρυγμα ἔχει στά στήθη τῶν Κολοκοτρωναίων ἀντίλαλο καθαρά ἔθνικό· δέ βλέπουν μπροστά τους παρά Τούρκους. Αύτούς θέλουν νά σαρώσουν ἀπό τήν ‘Ἐλλάδα.

‘Ο Ἄλη πασάς στέλνει αύτόν τόν καιρό ἐπίτηδες στή Ζάκυνθο τό γραμματικό του Μάνθο Οἰκονόμου: νά προσκαλέσει τόν Κολοκοτρώνη νά πάει στά Γιάννινα, νά πάρει στήν αὐλή του ὅποια θέση θέλει. ‘Ο Κολοκοτρώνης δέ δέχτηκε νά ὑπηρετήσει τό « μεγάλο θεριό » τῆς Ἡπείρου, ὅπως ἔλεγε τόν Ἄλη.

‘Ο πόθος νά τραβήξει τό σπαθί γιά τήν ‘Ἐλλάδα καί μονάχα γι’ αὐτήν, θέριευε κάθε μέρα πιό ζωντανός κι ἀκράτητος μέσα του. Μέ πόνο βαθύ στήκωντας τά μάτια του κατά τά βουνά τοῦ Μοριᾶ καί μουρμούριζε, ἀναστενάζοντας :

— ‘Αχ ! δέ θά ξανάρθει τό σεφέρι*; Δέ θά ἀντιλαλήσει πάλι στίς ράχες τό τουφέκι τό κολοκοτρωναίικο ;

‘Επαιρνε πολλές φορές τό στερνοπαΐδι του, τόν Κολίνο, ἀπό τό χεράκι κι ἀνέβαιναν τό δρόμο τοῦ Κάστρου. Τοῦ ’δειχνε μακριά τά βουνά τοῦ Μοριᾶ, μέ τίς σταχτογάλαζες κορφές στήν ψιλή γάζα τῆς πάχνης :

— ‘Εκεῖ ἔζησαν οἱ πρόγονοί μας, τοῦ ’λεγε· αύτός ὁ τόπος στενάζει τώρα κάτω ἀπό τό ζυγό.

Τό λαϊκό τραγούδι ἔχει κάμει ἀθάνατες τοῦτες τίς στιγμές καί τή σιωπηλή, βαθιά συγκίνησή τους :

«Τί έχεις, πατέρα μου, καί κλαῖς καί βαριαναστενάζεις ;
 — Βλέπω τή θάλασσα πλατιά καί τό Μοριά όλαργα,
 μέ πήρε τό παράπονο καί τό μεγάλο ντέρτι... »,

Δέν άπελπιζόταν δύμας ποτέ ! Περισσότερο όπό κάθε αλλη φορά ή πίστη του ήταν άσαλευτη πώς μιά μέρα θ' αστραφτε σ' αύτά τά βουνά ή ρουμαία τής λευτεριάς. Μά πῶς ; Σ' αύτή τήν έρωτηση πού ταν γεμάτη ἀγωνία, ἔλαβε τέλος τήν ἀπόκριση ἐνα πρωί τοῦ 1818.

‘Ο Ἀναγνωσταρᾶς, ἀπό τούς καπεταναίους πού χαν ἀνέβει στήν Πετρούπολη νά γυρέψουν ὅπό τόν Τσάρο μιστούς, πού χαν νά λάβουν ὅπό τόν καιρό πού ύπηρετούσαν στά ‘Εφτάνησα, εἰχε γυρίσει τώρα’ μαζί μέ τό Χρυσοσπάθη καί τό Δημητρακόπουλο, κατηχημένος στά μυστήρια τής Φιλικῆς καί σταλμένος νά κατηχήσει κι ἄλλους. Εἶχαν βγει κρυφά στήν “Υδρα κι ἀγνώριστοι μένανε στό σπίτι τοῦ καλαβρυτινοῦ Νικηφόρου Παμπούκη, πού ήταν δάσκαλος στό Ίδραϊκο σχολεῖο. Τό πρῶτο πού σκέφτηκαν ήταν νά μπάσουν στή Φιλική ‘Εταιρεία τόν Κολοκοτρώνη. Τοῦ στειλαν πρόσκοπο τόν Πάγκαλο. ‘Ο Ἀναγνωσταρᾶς, τοῦ χε δώσει γιά καλό καί γιά κακό κι ἐνα γράμμα. ‘Ο Κολοκοτρώνης τόν θυμόταν κάπως. Ζαφνιάστηκε δύμας, ἀμα τόν εἶδε. Τόν τράβηξε σ' ἐναν ἔξοχικό περίπατο. “Οταν ἀρχισε νά τού κάνει τό συνηθισμένο ψάρεμα στούς κατηχουμένους, δι Κολοκοτρώνης τόν ἔκοψε ἀνυπόμονα :

— Πές μου τα δλα, μίλα ξάστερα ! Δέν ταιριάζουν σ' ἐμένα λόγια λοξά. Εἶναι χρόνια πού προσμένω τέτοιο χαμπέρι*.

Τοῦ τά είπε δλα. Φῶς ἀστραψε μέσα του. ‘Η ίδεα μιᾶς πανελλήνιας συνωμοσίας, πού νά ἐνώνει πολιτικούς κι ιερωμένους, ἐμπόρους καί ναυτικούς, διπλαρχηγούς καί προεστούς — μιᾶς συνωμοσίας, πού θά χτυποῦσε ἀπ' δόλουθε καί μ' δλους τούς τρόπους τόν τύραννο, μέ δυνάμεις Ἑλληνικές, χωρίς μάταιη ἐλπίδα γιά ξένη βοήθεια, τοῦ φαινόταν ή μόνη σωτηρία. Εἶδε μπροστά του τό δρόμο τοῦ λυτρωμοῦ. Γύρεψε στή στιγμή νά ὄρκιστεī.

— Έγώ, ή οίκογένειά μου, τ' ἀρματά μου, τό αἴμα μου, ὅτι έχω, εἶναι γιά τήν ‘Ἐλλάδα.

Τράβηξαν κάτω τό δρόμο τής Μπόχαλης μέ τίς μύριες δύμορφιές. Τριγυρισμένο ἀπό καρυδιές, ἔλιές, φοινικιές, κυπαρίσσια, κι-

τριές, λεμονιές, ζωσμένο πρασινάδα καί λουλούδια είναι ένα έκκλησάκι, ό "Αγιος Γεώργιος τῶν Λατίνων. Δέν ἔχει καμιά σχέση μὲ τούς δυτικούς. Λοτίνοι λέγονταν ἡ οἰκογένεια πού τό ἔχτισε. "Ηταν τό ἀγαπημένο ἐκκλησάκι τοῦ Κολοκοτρώνη. Σ' αὐτό εἶχε βαφτίσει ὅσα παιδιά εἶχεν ἀποκτήσει στή Ζάκυνθο. Σ' αὐτό τό ἐκκλησάκι τράβηξε ό Κολοκοτρώνης τόν Πάγκαλο, γιά νά δώσει μπροστά του τό μεγάλο ὄρκο.

"Ο παπάς ήταν δικός του. "Ηταν ό Ἡπειρώτης "Ανθιμος Ἀργυρόπουλος. Βρισκόταν πρόσφυγας στή Ζάκυνθο, κατατρεγμένος ἀπό τόν Ἀλή πασά. Αὐτός ὄρκιζε ὅλους τούς φιλικούς καί κρατοῦσε τακτικό ἀρχεῖο. "Απάνω σ' ἔνα σκεφτρωμένο, παλιό εἰκονισματάκι, μέ τρεις σβησμένες μορφές, ἔβαλε τό πλαταύ μεγάλο χέρι του ό ἐλευθερωτής τῶν ραγιάδων, νά δώσει τόν ὄρκο. Είναι γονατιστός, σκυμμένος μπροστά στό μεγαλεῖο τῆς ίδεας. Τό μισόφωτο τῆς ἐκκλησίτσας ἔξαϋλώνει τίς τρεις μορφές. Κορμιά δέν ύπαρχουν. Ψυχές λειτουργῶν. Μιά μιά ξαναγυρίζουν τίς φοβερές λέξεις τοῦ ὄρκου οἱ ἀντίλαλοι ἀπ' δλες τίς γωνιές, πού ναι γεμάτες σκοτάδι καί μυστήριο. Καί τίς μεγαλώνουν, τίς πληθαίνουν. Σάν νά ναι μπροστά ὅλα τά μαῦρα κοπάδια τῶν ραγιάδων καί νά ὄρκιζονται μαζί του. "Ανήσυχοι φτερουγίζουν κάτω ἀπό τό θόλο οι ἀντίλαλοι αὐτοί σάν πουλιά, πού γυρεύουν ἀνοιχτό διάβα νά πετάξουν στήν Ἐλλάδα, νά κράξουν σέ συναγερμό τά σύγνεφα τῆς μεγάλης τρικυμίας. "Υστερα οι φράσεις γιά τήν πατρίδα κόβονται ἀπό στεναγμούς καί ἀναφιλητά. Καί τώρα σιωπή βαθιά καί κατανυχτική.

Τό μυστήριο ἔχει τελειώσει. "Ο Κολοκοτρώνης γυρίζει ἀλλαγμένος στό σπίτι του. Πότε είναι ἀλαφρός, χαρούμενος, πετάει. Καί πότε πέφτει ἀξαφνα σέ συλλογή. Τόν βλέπουν γιά πρώτη φορά, ὕστερα ἀπό μῆνες, νά κοιτάζει, νά συγγρίζει τ' ἄρματά του. Κατεβαίνει στό κατώγι καί ἔξετάζει μή λείπει τίποτ' ἀπό τή σέλα τήν δύμορφη, πού χει ἀπό τό σύνταγμα τοῦ Δούκα τῆς Υόρκης. Δέν είναι ἥσυχος πιά. Συνήθιζε νά πηγαίνει ν' ἀκούει τό Μαρτελάο καί τόν Καλύβα, ὅταν ἔκαναν μάθημα. Τώρα τοῦ φαίνεται πώς δέ λένε τίποτε. "Οιειρεύεται ντουφέκι, σπαθί, μάχες, νίκες, θάνατο.

Μιά μέρα είναι στήν τάξη τοῦ Καλύβα. Τόν ἀκούει πού κάνει μάθημα. "Απάνου στήν ἔδρα είν' ἔνα χοντρό βιβλίο — μιά πολύτιμη ἔκδοση. "Αξαφνα τοῦ φωνάζει :

— Τί τά μαθαίνεις αύτοῦ τά παιδιά ; Νά, ἐτοῦτο νά τά μάθεις ! Καί χύνεται στό βιβλίο καί θέλει νά σχίσει τά φύλλα του, γιά νά δείξει σέ δάσκαλο καί μαθητές πῶς φτιάνουν τά χαρτοῦτσα, τά φυσέκια τῆς μπαρούτης γιά τό ντουφέκι. Κι είδαν κι ἔπαθαν νά γλιτώσουν τό βιβλίο ἀπό τά χέρια του.

« 'Ο Γέρος τοῦ Μοριᾶ »

Σπύρος Μελάς

ΚΛΕΦΤΟΠΟΥΛΟ

‘Η ἡμέρα ἐκείνη ἦταν πικρή, κι οἱ Κλέφτες πού ἔχαλάσθηκαν, πάντα θά τή θυμοῦνται.

Στά χέρια οἱ Κλέφτες ἐσήκωσαν τόν καπετάνιο, ἀσάλευτο, μέ τή σπαθιά κατεβαστή στό πρόσωπο, καί πολεμώντας ἀνηφόρισαν ! Κι ἔπιασαν τό καταράχι καί σταμάτησαν.

Οἱ Ἀρβανίτες δέν ἐπῆραν τό κοντό, γιατί τρανός ἦταν κι ὁ θρῆνος δικός τους. Καί μοναχά τοῦ καπετάνιου τῶν Κλεφτῶν ὁ θάνατος, τοῦ ξακουστοῦ τ' ἄρματολοῦ — θάνατος πού χρόνια τόν παρακαλοῦσαν — ἔκανε τό κλάμα τους σέ γέλιο νά ξεπάσει. Κι ἡ σαλαγή του ν' ἀντηχεῖ γιά νέο φοβέρισμα στούς Κλέφτες τούς θλιμένους.

Οἱ Κλέφτες ὅμως ἐσώπαιναν. Τά μάτια τους στεγνά τόν καπετάνιο ἀντίκριζαν τόν ξαπλωμένο, πού δέν ἔδειχνε ζωῆς σημάδι.

‘Η μέρα ἐκείνη ἦταν πικρή ! Κι ἡ μοίρα τους ἔτσι ἦταν γραφτή.

‘Ο καπετάνιος εἶχε καλέσει τούς Ἀρβανίτες σέ πόλεμο γιά θάνατο καί γιά ζωή. Καί τώρα δι Αλιζόταγας, Δερβέναγας σκληρός, ἐχθρός τοῦ καπετάνιου, χάιρεται καί καμαρώνει. Κάποτε δ πληγωμένος ἀνασείσθηκε. Στό πρώτο ἀνάβλεμμά του ἄλλη τρομάρα ἔζωγραφίσθηκε.

— ‘Ο ψυχογιός μου ποῦ εἶναι ; Εἶπε. Τ' ἄρματά μου... πᾶν κι αὐτά ; Πόσοι ἀπομείναμε ;... Πεθαίνω.

— Καρδιά, πατέρα ! Καί θά ζήσεις ! εἶπ' ἔνα ἀπό τά παλικάρια. ‘Οσοι ἐβαρέθηκαν, τούς ἐπήραμε (ἦταν ψέμα θλιβερό).

— Κι δ ψυχογιός ; Καί τ' ἄρματα ;

— Μᾶς λείπουν· κι ἄλλοι δέκα ἀντάμα.

— ... "Ολοι στόν τόπο;

— Μήν τό λέσ ! 'Εξέκοψαν ἀπό μᾶς ἐκεῖ πού ἐπάψαμε τόν πόλεμο. Κανένας δέν τούς εἶδε (ἥταν ἀληθινό).

Τότε ἐτροχάλισαν* ἀπό κοντά πόδια σιδερωμένα. Κι ὁ ψυχογιός σέ λίγο, τοῦ καπετάνιου ὁ ἀκριβός, πού εἶχε τή δόξα νά φορεῖ τοῦ καπετάνιου τ' ἄρματα, ὀρθός ἐστεκότανε στόν καπετάνιο ἀντικρύ, σάν Χάρος φοβερός καί μαῦρος.

— Γειά καί χαρά σου, καπετάνιε ! ἐφώναξε. 'Εξαγόρασα τό αἷμα σου. 'Ο 'Αλιζόταγας δέ ζει ! Τούς ἔβγηκα μπρός καρτέρι... Ἄμα σέ πῆραν οἱ σύντροφοι, δέν ἐκρατήθηκα. Στό δρόμο τόν πλατύ τούς ἔβγηκα καί τούς ἐπέσαμε μέ τό σπαθί. Κι οἱ 'Αρβανίτες ἐσκόρπισαν. Κι ὁ 'Αλιζόταγας γυμνός στό χῶμα κείτεται !

— Όρε, σηκώστε με ! φωνάζει ὁ καπετάνιος. Τί λέει αύτός ἐκεῖ ;

Τρομερή ἥταν ἡ ματιά του, στόν ψυχογιό ριχτή. Κι ἔτρεμε τώρα τό κλεφτόπουλο μπροστά του.

— 'Ορε, ποιός σοῦ εἴπε νά τό κάμεις ; ὁ καπετάνιος ἐρέκαξε*. 'Αφοῦ ἔχαλάσθηκα, πῶς θέλησες ἐσύ νά μέ ντροπιάσεις ; 'Ο 'Αλιζόταγας ἔπρεπε νά ζήσει ἀνίκητος ! . . . Τί είναι πού κρατᾶς ;

— Είναι τό καριοφίλι* του καί τ' ἄρματά του. . . Σοῦ τά ἔφερα.

— Πάρτα ! Πάρτα, μήτε νά τά ἴδω ! Τώρα, ἀφοῦ ἔχεις ἄρματα, βγάλε τα τά δικά μου, πού δέ σοῦ ἐπρεπαν... Τέτοια τιμή γιά σένα είναι μικρή... "Άλλα ἄρματα ἐπροτίμησες... .

— Συμπάθα με, καπετάνιο ! Ζέρεις, ἀν ἐκράτησα τήν πίστη στ' ἄρματά σου κι ἀν τά τίμησα.

— Κι ὁ 'Αρβανίτης, ἀν σέ σκότωνε κι ἐσένα καί μοῦ τά ἔπαιρνε ;

— Δέν τά ἐκρατούσα γιά γαμπρός ! Τ' ἄρματα είναι γιά πόλεμο, καί τά δοκίμασα ! . . . Μά ἐκεῖνα τοῦ 'Αρβανίτη τά εἶχα ζηλέψει ἀπό καιρό γιά σένα, ὅχι γιά μένα, καπετάνιο. Καί σοῦ τά ἔφερα... .

— Δικά σου ! Δέν τά θέλω ! Καί βγάλε τά δικά μου ! . . . Δέν ἀκοῦτ' ἐσεῖς, ὀρέ ;

Τό κλεφτόπουλο, ἄγριο, ἔχει τό χέρι στό σπαθί καί περιβλέπει.

— "Οποιος ἀπλώσει, κράζει, τόν περιμένει θάνατος ! Τ' ἄρματα πού φορῶ κανένας μήν τ' ἀγγίζει ! Τοῦ καπετάνιου τ' ἄρματα !

“Ολοι ἐπροσέχανε στ' ἀγριεμένο τό κλεφτόπουλο, κι ὁ καπετά-

νιος είχε σηκωθεῖ ὀλόρθος ἄξαφνα, κανεὶς δέν εἶδε πῶς, μέ τή σπαθιά μεσόφρυνδα, μεγάλος κι αίματόπνικτος, καί φάνταζε σάν ν' ὀναστήθηκε.

— Ὁρέ, εἴπε μέ μιά φωνή πού ράγιζε, τ' ἄρματα τά δικά μου, δέν τά καταφρονᾶς ; . . . Θέλεις νά τά φορεῖς ἀκόμα ;

— Θέλω καί θέλω ! Είμαι ό ψυχογιός σου ἐγώ !

“Απλώσε τό χέρι ό καπετάνιος κι ἔδειξε τό κλεφτόπουλο, κι ἔβγαλε ἔνα ροχαλητό :

— Προσκυνᾶτε, ὄρέ, τόν καπετάνιο σας !

«Τά μεγάλα χρόνια»

Γιάννης Βλαχογιάννης

H Θ Y S I A

A'

— Μῆ όρέ !

‘Ο Γιάννης ό Γούναρης ἔβγαλε στόν ὑπνο του σπαραχτική κραυγή. Καί σύγκαιρα ἐπίδημος ὥρθος μέ τά μαλλιά σηκωμένα, τό πρόσωπο χλωμό, ἄδραξε τό γιαταγάνι κι ἔριξε φονικό βλέμμα γύρω ζητώντας νά κτυπήσει ἐπίβουλον ἔχθρο. Μά τό θαμπό φῶς τοῦ λύχνου ἔδειξε τά πάντα ἥσυχα μέσα στή σκηνή. Τό πανί κατέβαινε τεντωμένο στή γῆ καί μόλις τάραζε ἀπό τά λαχτίσματα τοῦ ἀνέμου. Οι σύντροφοί του, ὀχτώ δέκα Γκέγκηδες*, δλοι κοιμόντουσαν βαθιά, τυλιγμένοι στίς φλοκάτες. Δίπλα τ' ἄρματά τους, γιαταγάνια γυριστά καί καριοφίλια μακρύτερα, χαρμπιά* κι ἄρμούτια* καί πιστόλες, ὅλλα φλωροκαπνισμένα κι ὅλλα φτωχικά, ἔμοιαζαν τούς δράκοντες, πού συντροφεύουν ἄγρυπνοι τόν ὑπνο τοῦ βασιλόπουλου. ‘Ο Γούναρης στάθηκε ἀκίνητος. Συνῆλθε ἡ ψυχή, μά ἡ καρδιά χτυποῦσε δυνατά καί τό μεδούλι τῶν κοκάλων ἤταν παγωμένο ἀπ' τ' ὅνειρο.

‘Ο Γιάννης Γούναρης ἀπό χρόνια ἐδούλευε στό σπίτι τοῦ Ὁμέρ Βριόνη. Ἡταν κυνηγός του. Στά Γιάννινα ἐστόλιζε συχνά τό τραπέζι τοῦ πασᾶ μέ τό κρέας τοῦ ἀγριογούρουνου καί τοῦ ἀλαφιοῦ,

μέ τ' ἀβρά στηθούρια τῶν παπιῶν καὶ τῶν κοτσύφων. Καί τώρα, μέσα στοῦ στρατοπέδου τήν ἀνήμερη ζωή, τόν ἔτρεφε μέ λαγούς κι ἀγριοπούλια, ὅσα δέν ἔδιωξε μακριά τοῦ πολέμου ἡ ταραχή καὶ τῶν ἀρμάτων ὁ σάλαγος. Μά ὁ πασός, γιά νά τόν ἔχει πιστόν του δουλευτή, ἐκράτησε στήν "Αρτα τή γυναίκα καὶ τά τρία του παιδιά. "Η γραμματαλλαγή δέν ἥταν δύσκολη. Τό ἀσκέρι κατεβαίνοντας ἀπό τήν "Ηπειρο στό Μεσολόγγι, σάν γοργοπόταμο ἐσάρωσε κάθε ταμπούρι ἐπαναστατικό. Τά πρωτάτα* ἔψυγαν εἴτε ἀκολούθησαν ἀπελπισμένα τόν κατακτητή· τά χωράφια ἐκάρκαν· ὅσοι ἀντιστάθηκαν, ἔπεσαν νεκροί· ὅσοι δειλοί, ἔχωθηκαν στοῦ δάσους τίς κρυψώνες καὶ τῶν θεριῶν τίς μονιές. Τώρα καταυλισμένο κατακαμπήσ, ἔχει ἀμπόδιστα τίς τροφές καὶ τά πολεμοφόδια, καὶ τή γραμματαλλαγή του ἀπό πάνω. Καί ὁ κυνηγός είναι ἥσυχος.

"Ομως τό ἐπαναστατημένο χῶμα δέ βγάζει μόνο ἄνθη καὶ καρπούς. Τό αἷμα τῶν ἀνδρείων, πού ρουφᾶ, δέν τό κρατεῖ ἐγωιστής στά σπλάχνα του, μά τ' ἀπορίχνει πύρινο σέ νέα σώματα. Λίγος καιρός ἐπέρασε — μῆνες τρεῖς — καί νέοι ἀπόστολοι κηρύττουν τήν ἀνάσταση καὶ ἀνδρειεύοντας δειλούς. Τῆς Ρούμελης τό χῶμα ἀναταράζεται πάλι καί δέν ἀφήνει τό σουλτάνο νά κοιμηθεῖ ἔνοιαστος. "Οχι τροφές καὶ πολεμοφόδια δέν κατεβαίνουν πιά, μά οὔτε πουλί μαντατοφόρο στό στρατόπεδο. Ἀπελπισία κι ἀνοχή δέρνει παντοῦ. Πλημμύρες καὶ χιονόνερα· πείνα καὶ γύμνια καὶ κακομοιριά· ἀρρώστιες λογῆς λογῆς βασανίζουν τό δόλιο ἀσκέρι. Μά τοῦ Γούναρη τήν ψυχή μιά τή δέρνει ἀνοχή*: Πᾶς νά βρίσκεται ἡ γυναίκα καὶ τά παιδιά του; Εἶναι γερά; Εἶναι ἄρρωστα; Ζοῦν ἀκόμα ἡ τά έθέρισε ἡ ἀρρώστια ἡ τά ἐσκότωσαν οἱ ἀλλόθρησκοι; "Υπνο δέν ἔχει στά ματόφυλλα, δέν ἔχει γαλήνη στήν καρδιά. Ἀπόψε, μόλις ἔγειρε στό ἀχυρόστρωμά του, ὅνειρο κακό ἥλθε νά τοῦ φαρμακώσει τή ζωή. Εἶδε γυναίκα καὶ παιδιά σέ χαρᾶς τραπέζι. Τρῶν καὶ πίνουν, γελοῦν καὶ χαχανίζουν ἀσυλλόγιστα. Χρυσοῦφαντα ἔχουν τά φορέματα, λαμπρά τά μάτια, ροδοκόκκινα καὶ δροσερά σάν τήν αύγη τά μάγουλά τους. Τοῦ ἄμοιρου πατέρα ἡ καρδιά ἀναγαλλιάζει. "Υποφέρει ὁ, τι ὑποφέρει αὐτός· ἀς ζοῦν τουλάχιστον εύτυχισμένα τά μικρά του!... Μά ἔκει, κοντά στό τραπέζι, φτερωτός δράκοντας προβαίνει ἀπό τή γωνιά. Τά ὄρθιάνοιχτα μάτια του τινάζουν σπίθες· τό χρυσοπράσινο δέρμα του μαγνητίζει· τό στόμα χάσκει νά

καταπιεῖ τό ἄπειρο. Σέρνεται στό πάτωμα ἐπίβουλο· κουλουριάζεται διστακτικό, μακραίνει κι ἄξαφνα σηκώνεται δόλόρθο καί χύνεται στά παιδιά ! 'Ο νοικοκύρης θέλει νά φωνάξει, μά δέν μπορεῖ. Παράλυτα ἔχει τά γόνατα, τά χέρια, τή λαλιά. "Ομως στόν ἀφευκτό κίνδυνο ρίχνει δυνατή κραυγή σάν κεραυνό ἀπό τά στέρνα του.

— Μή όρέ ! . .

Καί τινάζεται δόρθός νά δράμει νά τούς σώσει. Μά στή γαλήνη, πού ἀπλώνεται γύρω, μένει ἀκίνητος. Πιάνει τό καταϊδρωμένο μέτωπο, τά παγωμένα μέλη, τήν ἀβάσταχτη καρδιά του καί σταυροκοπιέται.

— Θεέ μου, βάλε τό χέρι σου !

— Τ' ἔχεις, μωρέ, καί οὐρλιάζεις ἔτσι ; ἀκούεται δίπλα του φωνή μισοκομένη.

'Ο Άλή ἀγάσ, πού ἐκοιμόταν ἐκεῖ, ἔξυπνησε στή φωνή κι ἀπορούσε ἀν είναι στά σύγκαλά του ἡ τόν κτύπησε κανέν' ἀερικό τό Γούναρη.

— "Αχ ! ὅνειρο μέ τρόμαξε· ὅνειρο κακό ! ἀπάντησε κεῖνος.

Ἐδιπλοκάθισε στό ἀχυρόστρωμά του ὁ Ἀρβανίτης, ἐπλάγιασε κοντά ὁ κυνηγός, ἐβγάλανε καπνό, ἀναψαν μέ τόν πυρόβολο τά τσιμπούκια τους κι ὁ Γούναρης μέ ἀνατριχίλα τοῦ διηγήθηκε τ' ὅνειρο.

"Ηταν πολύν καιρό φίλοι ὀχώριστοι. Μαζί ἀκολουθοῦσαν τό Βριόνη στήν Αὔλή του Ἀλῆ πασᾶ καί στόν πόλεμο· ἵδια εἶχαν τή ζωή τους καί τούς πόθους. 'Εδούλευαν, γιά νά ζήσουν καί νά θρέψουν τίς φαμίλιες τους. Τίποτ' ἄλλο. "Οπως κι ἀν ἥρθαν οἱ καιροί κι ἀν ἄλλαξαν τά πρόσωπα κι ἀν ἔχωρίσθηκαν τῆς φυλῆς τους τά ἴδαινικά, ἔμειναν ἐκεῖνοι ἵδιοι κι ἀπαράλλαχτοι. 'Η καθημερινή ζωή μέ τίς ἀπαιτήσεις καί τό φαρμάκι της, δέν ἀφήκε νά μαντέψουν καθόλου τή μεταβολή. Τό κτῆνος, πού βαρύ ἐκαθόταν μέσα τους, δέν τούς ἀφήκε νά γνωρίσουν τίς μεγάλες ἐλπίδες, πού ἐστηκάθηκαν ἀνεμόφτερες κι ἔτρεχαν ζητώντας ἀνοικτόν ἀέρα, μακριά ἀπό τή σκλαβιά. "Εφθανε τοῦ ἐνός πώς ἔσερνε τό κεφάλι στούς ὕμους καί τοῦ ὄλλου πώς ἐπολεμοῦσε κι ἔχόρταινε λάφυρα. Ποιός ήταν ὁ ἀφέντης καί ποιός ὁ δοῦλος δέν ἐφρόντιζαν. 'Ακολουθοῦσαν κι οἱ δύο τή ζωή ἀδερφωμένοι, γιά τό αὔριο ἀδιάφοροι, ὅπως τά καματερά, πού ἀκολουθοῦσαν τοῦ ζευγολάτη τό θέλημα.

— Μή φοβᾶσαι, εἴπε ό 'Αρβανίτης, σάν ἄκουσε καλά τ' ὅνειρο· τά παιδιά σου δέν παθαίνουν τίποτα. Τό φίδι εἶναι φίλος, τά παιδιά σου φίλος τά φυλάει. Μή φοβᾶσαι.

'Ο Γούναρης ἐκούνησε τό κεφάλι.

— Τί φίλος, πού ἐπῆγε νά τά χάψει, ἀγά μου ! εἴπε ἀνατριχιάζοντας ώς τό κόκαλο.

— Σώπα καί θά τά ἵδεις γρήγορα. Αὔριο μεθαύριο ξεμπερδεύει κι αὐτό. Γρίκα τό μυστικό. 'Επάψανε πιά τά ψέματα. Τό εἴπαμε ὀρθά κοφτά στούς πασάδες. "Η παίρνουμε σύνωρα* τό κάστρο ἢ τό στρίβουμε. Δέ θά σαπίσει στό βάλτο ἢ παλικαριά τῆς Γκεκαριᾶς*. "Όχι !

'Αγανακτισμένος ἔφτυσε δυό τρεῖς φορές χάμω κι ἔπειτα ἔξα-
κολούθησε μέ θυμό :

— Μεθαύριο θαμπά, κάνουμε τό γιουρούνι. "Έχουν Χριστούγεννα κι οἱ ραγιάδες θά βρίσκονται ὅλοι στίς ἐκκλησίες. Τό κάστρο εἶναι ἀφύλακτο καί τό παίρνουμε στό φύσημα. Δέ λέω πώς εἶναι καλά ἔτσι· δέν εἶναι παλικαριά καί δέν πρέπει στούς 'Αρβανίτες. Μά οἱ πασά-
δες δέ θέλουν· τί νά γίνει ;

Κι ἐπειδή ἔβλεπε τόν κυνηγό συλλογισμένο, δίχως νά δείχνει χαρά ἢ δισταγμό στά λόγια του, χτύπησε ἐλαφρά στόν ώμο του κι εἴπε χαμογελώντας :

— Σέ λίγες μεροῦλες — ἄκου πού σοῦ λέω 'γώ ! — θά τίς χαροῦμε τίς φαμίλιες μας.

B'

'Ο ἥλιος ἀνάτειλε τώρα πίσω ἀπό τό βουνό τοῦ 'Ωλενοῦ. Μαῦρος ἥλιος, ἄφωτος καί θλιμμένος, σάν νά πενθεῖ καί κεῖνος τοῦ ἐπαναστατημένου Γένους τήν ἀγωνία. Συννεφοσκεπασμένος ό ούρα-
νός, καταχνιασμένα τά ούρωνθέμελα, ρίχνουν χρῶμα σκοτεινό καί παραπονεμένο στή γῆ καί τή θάλασσα, στά δένδρα τοῦ κάμπου καί στό κάστρο, στήν πέτρα τοῦ βουνοῦ καί τοῦ Φίδαρη τά νερά, στό χορτάρι τῆς λαγκαδιᾶς καί τῆς ἀκρογιαλιᾶς τόν ἄμμο. 'Η Βαρά-
σοβα μαυροκόκκινη δεξιά· ό Ζυγός ἀντίκρυ σπανός καί καψαλιασμένος ἀπό τό φιό* τοῦ χειμώνα καί τό δαυλί τοῦ πορθητῆ· τ' 'Αντελι-
κιώτικα βουνά δίπλα προσκυνημένα καί ἀντίπερα ό Μοριάς στέ-

κουν συλλογισμένα κι ἀνήσυχα γιά τοῦ Ἀγώνα τό τέλος. Κι ἀνάμεσα στῆς θάλασσας τό χαλκόχρωμο πρόσωπο καὶ στά παχνισμένα στήθη τοῦ κάμπου, ἐδῶ τά καράβια τοῦ Γιουσούφ πασᾶ καὶ κεῖ τ' ἄρματα τῆς Ἀρβανιτιᾶς, φαίνονται ἔτοιμα νά σφίξουν στά σιδερένια στέρνα τους τήν πόλη, ὡσπου νά ξεψυχήσει.

Δώδεκα χιλιάδες τήν πολεμοῦν. Νυχτόημερα τά κανόνια βροντοῦν καὶ τά ντουφέκια ἀστράφτουν καί λάμπουν τά σπαθιά καὶ οὐρλιάζουν τά πολεμοθρεμμένα στήθη μπροστά στό χάντακα. Οἱ μπόμπες νυχτόημερα κατεβαίνουν στά σπίτια, ἀναποδογυρίζουν τίς στέγες, γκρεμίζουν τούς τοίχους, σκορποῦν στάχτη καὶ χόβολη. Τά βόλια σκαλίζουν τό χῶμα καί ρίχνουν κάτω τά κορμιά· τά γιαταγάνια ξεσκίζουν τά τείχη, θρυμματίζουν τίς πολεμίστρες καὶ βάφονται στό αἷμα καί στόν πηλό. Μά ἡ πόλη χαλκόστερνη στέκει στή γῆ της ἀδιάφορη στή λύσσα τοῦ ἔχθροῦ καὶ τοῦ Χάρου τίς σατεῖς. Καί σάν δέση* στοιχειωμένη, πού κρατεῖ τοῦ ποταμοῦ τό ξέχειλισμα καί δέν ἀφήνει νά πνίξει τή σπορά τοῦ κάμπου, λέει στό Μοριά νά καλλιεργήσει τῆς ἐλευθερίας τά πρωτόλουβα βλαστάρια. Μέσα της ἔχει τό Μαυροκορδάτο καὶ τό Μάρκο Μπότσαρη· μέσα της τό Γρίβα καὶ τούς Μοραΐτες ὀπλαρχηγούς. "Η τρόπαιο νίκης ἡ νεκροκρέβατο ἐδῶ! Εἶπαν ὅλοι στό πρῶτο φανέρωμα τοῦ ἔχθροῦ. Καί τό ἔκαμαν ώς σήμερα. Τί θά γίνει αὔριο, ποιός τό ξέρει;

Μά ὁ Γιάννης Γούναρης δέ σκέπτεται γι' αὐτά. Δέν τόν μέλει τέσσερα! Τό φῶς τῆς ἡμέρας, πού ἔδιωξε τόν ὑπνο ἀπό τό στρατόπεδο, ἀπό τοῦ κυνηγοῦ τήν ψυχή δέν ἔδιωξε τή λαχτάρα. Μέ τό ντουφέκι στήν ἀγκαλιά πλαγιασμένο, ζωσμένος τά μπαρουτόσκαγα, μέ τό σακούλι στόν ὄμο, ἐβγῆκε νά κυνηγήσει, γιά νά θρέψει τόν ἀφέντη του. Γυρίζει στά ριζώματα τοῦ Ζυγοῦ, πηδᾶ χαντάκια καὶ τάφρους, δρασκελᾶ κορμόδενδρα, ἀνεβαίνει σέ ράχες, ροβιολᾶ στά λακκώματα πάντα ἀνήσυχος. Τά κυνηγάρικα σκυλιά, ὁ Τζάθας καὶ ὁ Μπίθας, πολλές φορές ἐγάβγισαν, γιά νά κράξουν τήν προσοχή του. Πολλές φορές γοργοπόδης ὁ λαγός ἔξεφυγε ἀπό τά χαμόκλαδα· πολλές φορές ἡ ξυλόκοτα ἐφτεράκισε μπροστά στήν κάννα του. Μά δέν ἔχει νοῦ νά στηκώσει τό ντουφέκι. Πουλιά ἔδιάβηκαν κοπάδι ἀπό τό κεφάλι του· μά δέ γυρίζει μάτι νά τά ίδει. "Η ψυχή δέν ἔχει ὅρεξη ν' ἀκολουθήσει τό σῶμα του. Ἀλαφρή πέτεται μακριά, στῆς Ἀρτας τά στενοσόκακα, στά σπίτια τά κλειστά. Περνᾶ τά καφ-

σωτά παράθυρα, τίς μανταλωμένες πόρτες, καί πάσχει νά βρει τή φτωχή φαμίλια του, μπορεῖ νεκρή, ίσως παγωμένη κάτω ἀπό τό μάτι τοῦ δράκοντα.

— ”Αχ καί νά ἐτελείωνε! ἐψιθύρισε μέ βαρύ ἀναστεναγμό.

Ναί· νά ἐτελείωνε μιά ὥρα ἀρχύτερα τό βάσανο! Νά ἔπαιρναν τό κάστρο οἱ ἔχθροι! ‘Ο πασάς θά γυρίσει στήν “Ηπειρο καί μαζί θά γυρίσει ό Γιάννης Γούναρης στή φαμίλια του. ‘Η καρδιά τοῦ ἄμιορου γονιοῦ ἐπλημμύρισε ἀπό ἀναγάλλιαση σ’ αὐτήν τή σκέψη. Μιά στιγμή ἐπίστεψε πώς ἦταν ἡ ὥρα τοῦ γυρισμοῦ. ‘Ολόχαρος ό νοῦς του βλέπει ἔναν ἔνα τούς τόπους πού θά ἐδιάβαινε. Τώρα τή σκοτεινή Κλεισούρα· τώρα τά γεφύρια τοῦ ’Αλάμπεη· τώρα τό Βραχώρι*. ‘Ο ”Ασπρος* στραγγισμένος τούς δίνει πόρο ν’ ἀνεβοῦν στό Βάλτο. Τό Μακρυνόρος ἀφύλακτο τούς δέχεται στά ὅμορφα δάση του. Νά την ἡ ”Αρτα! Μέ τά τζαμιά καί τά σαράγια, μέ τά κονάκια* τῶν ἀγάδων καί τούς στάβλους τῶν μπέδων! ”Αχ, μά κι ἡ γυναίκα, τά παιδιά του ζωντανά! Γιά ίδε πώς τρέχουν νά κολλήσουν ἀπάνω του.

Μπάμι!... ἐβρόντηξε τό ντουφέκι του ξυπνώντας τή λαγκαδιά. ”Ενα ζευγάρι ξυλόκοτες ἔπεσαν, μέ ματωμένο στῆθος, σπασμένα τά φτερά, μέ μάτια νυσταγμένα. ”Ἐτρεξε, τά ἐσήκωσε στά χέρια του, τά ψηλαφᾶ νά ίδει τό πάχος τους. Κι ἐκεὶ πού σφαλοῦν τά μάτια στόν αἰώνιο ὕπνο καί τά ράμφη ἀνοίγουν, γιά νά ρουφήξουν στερνόν ἀέρα τά φλογισμένα σωθικά τους, τά ρίχνει στό σακούλι του. ”Ἐπειτα χαρούμενος τρέχει νά ζητήσει ἄλλο κυνήγι καί συλλογίζεται τά φιλέματα, πού θά πάρει τό βράδυ ἀπό τόν ἀφέντη του.

Μά ἔκοψε τό δρόμο καί τή χαρά του. Καμπάνας κλαγγή ἐχύθηκε — γέμισε πέρα ὡς πέρα τόν κάμπο. ‘Ο Γούναρης ἀλαφιάσθηκε ἐγύρισε ζερβόδεξα τό κεφάλι, ζητώντας νά γνωρίσει ποῦθε ἐρχότανε. Πρώτη φορά τήν ἄκουε. ‘Ο κατακτητής ἀπό αἰῶνες τώρα ἀρνήθηκε στούς χριστιανούς τής ἐκκλησιᾶς τή φωνή, νά μή θυμίζει στό ραγιά ούράνια πάρηγοριά κι ἐπίγεια βυζαντινή βασιλεία. ”Ἐσπασε τίς καμπάνες λιανά κομμάτια: ἐγκρέμισε τά καμπανοστάσια. ”Οπου κι ἀν ἐγύρισε δ κυνηγός, σέ χωριά καί πολιτεῖες, καμπάνα δέν ἐγνώρισε· κλαγγή τής δέν ἄκουσε. Μά τό σπέρμα τό προσιώνιο, τό χριστιανικό, πού ἐπέρασε στή σάρκα του ἀπό γενεές γενεῶν, ἐξαφνίστηκε τώρα στόν ἥχο σάν βαρυκοιμισμένος πολεμιστής στή σάλπιγγα. Τό

σῶμα του ἀνατρίχιασε, ἀναταράχτηκε ἡ καρδιά. "Α, ναί· τήν ἐγνώρισε· εἶναι καμπάνα χριστιανική κι ἔρχεται ἀπό τήν πόλη μέσα.

Γ'

"Αγρυπνοι τήν πολεμοῦν ἔχθροι στεριά καὶ θάλασσα. Τῆς ἔκοψαν τό ψωμί, τά βόλια, τή μπαρούτη· τῆς ἔκοψαν τή βοιθεία. Μά ἐκείνη πολεμᾶ. Πολεμᾶ καὶ ζεῖ ἐλεύθερη. "Οσοι νεκροί, θάπτονται βαθιά στό χῶμα της. "Οσοι ζωντανοί, χαίρονται τά καλά τοῦ ἥλιου καὶ γλεντοῦν. Σήμερα ἐλεύθεροι, αὔριο νεκροί· τί πειράζει; 'Εστίκωσαν τά ἔθνικά λάβθαρά τους στόν ἀδούλωτον ἀέρα· ἐστύλωσαν τά θρησκευτικά τους στήμαντρα καὶ πανηγυρίζουν. Αὔριο γεννιέται ὁ Χριστός, λυτρωτής τοῦ κόσμου. Τῆς γῆς τους λυτρωτές αὐτοί, τῶν ἰερῶν, τῶν τάφων, τῶν οἰκογενειακῶν βωμῶν, δοξολογοῦν τό μέγα βρέφος, πού ἐδίδαξε νά περιφρονοῦν τό θάνατο τοῦ ἐνός γιά τό λυτρωμό τοῦ ὅλου.

'Ο Γούναρης ἔχαμήλωσε τό ντουφέκι του, ἀκούμπησε στήν κάννα τό χέρι καὶ κοιτάζει ἐκεῖ, κατά τήν πόλη, ἀγγελόφερτος σάν τό Μωσῆ, πού ἀγνάντευε ἀπό τό χωριό τή Γῆ τῆς Ἐπαγγελίας. Καί ὅπως δι προφήτης ἐδρόσιζε τήν ψυχή του στά τροφαντά* λιβαδιά καὶ τ' ἀργυρά νερά κι ἔκτιζε καὶ κάστρα δυνατά γιά κατοικία τοῦ λαοῦ του, δι κυνηγός ἀπλώνει τό βλέμμα του ἀδούλωτο καὶ βλέπει ἐκστατικός. Δέν ἀντικρίζει πιά τή στενή λουρίδα τοῦ Μεσολογγιοῦ. Βλέπει τήν Ἑλληνική γῆ πέρα πέρα ἐλεύθερη κάτω ἀπό ἓνα στέμμα καὶ μιά σημαία. Κι εἶναι τό στέμμα δικέφαλος ἀετός! Κι εἶναι σημαία ἡ γαλανόλευκη. 'Ἐλευθερία ἐκεῖ, ἐλευθερία καὶ εἰρήνη. Οι γονεῖς χαίρονται τά παιδιά καὶ τά παιδιά τούς γονεῖς. Τά νιάτα ζευγαρώνουν, κτίζουν θεμέλιο ἀκλόνητο τά γεράματα. 'Ο πατέρας κοιμᾶται ἥσυχος στήν κλίνη του κι δι δουλευτής τρυγά τούς καρπούς τῆς γῆς, δίχως τό φόβο τοῦ σπαχῆ* καὶ δίχως τοῦ δεκατιστῆ τό μέτρημα. Μαζί μέ τήν κλαγγή ἔχει δι κυνηγός γύρω του μυρτιδᾶς καὶ λιβανιοῦ μοσκοβιολάδας καὶ τή ρουφᾶ λαίμαργος, σάν ἥλιοψημένο φύλλο τή δροσιά. 'Η καρδιά του ἀνοίγεται στό μυστήριο. Πότε θ' ἀπολαύσει κι ἐκείνος τή ζωή, πού χαρίζει ἡ ἐλεύθερία στά τέκνα της;

—"Αχ, πότε; . . . Ψιθυρίζει ταπεινός καὶ δακρυσμένος.

Μά βλέπει άγνώντια του τό στρατόπεδο τῶν ἔχθρῶν, μέ τά κανόνια στημένα, καί πυκνή καταχνιά πλακώνει τ' ὄνειρό του. Τό δένδρο τῆς ἐλευθερίας δέν ἀνθίσε ἀκόμη ἑκεῖ ἐφυτεύθηκε, μά δέν ἔκαμε καρπούς. "Οφις κακός παραμονεύει στή ρίζα, πριονίζει μέ τά σκυλόδοντά του τόν κορμό καί, πρίν μεστώσει, βιούλεται νά τό μαράνει. Τό εἶπε ξάστερα δ' Ἀλή ἀγάς. Αὔριο θά κάμει τό γιουρούσι ὁ ἔχθρός.

— "Αν τό ήξεραν ! ἐσυλλογίσθηκε.

Ναί, ἄν τό ήξεραν, νά μήν ἀφήσουν ἀφύλαχτο τό κάστρο. "Αν τό ἐγνώριζαν, νά μήν πᾶν στίς ἐκκλησίές, παρά στούς πύργους· νά μήν πάρουν κεριά στό χέρι, παρ' ἀστόμωτα σπαθιά· νά μήν ψάλουν τροπάρια στό Χριστό, μά τραγούδια τρανολάλητα στόν "Αρη, τόν πατρογονικό θεό τους ! Οι ἐκκλησίές είναι τῶν ἐλευθέρων ὁ σεπτός βωμός· τῶν δούλων είναι οἱ πύργοι καί οἱ στουρναρόπτερες. "Αχ ! νά τό ήξεραν !

— Μά ποιός νά τούς τό είπεῖ ;

Ναί, ποιός νά τούς τό είπεῖ ; Μόνος αὐτός τό ξέρει κι οἱ Ἀρβανίτες. Ἐκεῖνοι ἀπό τήν αύγή τά σπαθιά τους τροχοῦν καί τά κεμέρια* τινάζουν ὀνυπόμονοι γιά τήν ὥρα τῆς ἐφόδου. Θέλουν νά χορτάσουν αἷμα καί λάφυρα. Κι ἐκεῖνος; τί νά κάμει ἐκεῖνος ; Τό είναι του κρατεῖ δύτυραννος. Τή γυναίκα του, τήν ὅμορφη Τρισεύγενη· τά παιδιά του: τόν Κώστα, τό Βασίλη, τή Λάμπω, τ' ἀγγελούδια του. Ἐκεῖνα μόνο μέ τή ζωή του ζοῦν καί κάτω ἀπό τόν ἵσκιο τόν μεγαλώνουν. Πῶς νά τούς κόψει τή ζωή καί τόν ἵσκιο ὁ πατέρας !

— "Ω, Χριστέ μου, βάλε τό χέρι σου !

Καί ἀθελα σφαλεῖ τά μάτια, γυρίζει τίς πλάτες στήν πόλη καί φεύγει μακριά. Πηδᾶ χαντάκια καί τάφρους, δρασκελᾶ κορμόδενδρα, ἀνεβαίνει ράχεις, κατεβαίνει λαγκαδιές, βουνά θέλει νά ρίξει πίσω του. Μά ἡ κλαγγή ἀκολουθεῖ τό βῆμα του παντοῦ, ἀντιλαλεῖ στ' αὐτιά του, μέσα στά σπλάχνα του βροντᾶ :

— Γκλάν — γκλάν ! . . . γκλάν — γκλάν ! . . . γκλάν — γκλάν ! . . .

Ο Γούναρης ἐρίχθηκε σ' ἔνα λιθάρι ἀπελπισμένος. Ἐμπρός δέν ἔχει τά παιδιά καί τή γυναίκα του . . . Εἰκόνα φόνου καί ὀλέθρου ἀλλη ἀπλώνεται γύρω του. Τό Μεσολόγγι πατιέται τώρα καί κουρσεύεται ἀπό τούς Λιάπηδες*. Θρυμματίζονται οἱ πύργοι, καπνίζουν

τά σπίτια, σέρνονται είκονίσματα στόν αίματόβρεκτο πηλό. Ἀχούρια μπέηδων ἔγιναν οἱ ἐκκλησίες· τά δισκοπότηρα, κρασοπότηρα τῶν πασάδων· οἱ ποδιές τῆς "Ἄγιας Τράπεζας, ἀλόγων σαΐσματα". τ' ἄμφια, στολίδια τῆς χανούμισσας· ἡ μίτρα τοῦ δεσπότη, ὅγάδων σκούφωμα καὶ τά Τετραβάγγελα, σημάδια στά ντουφέκια τῆς Ἀρθανιτίδης. Λαχτάρα παντοῦ καὶ θρῆνος· τρόμος καὶ χαμός! Κι ἡ ἐλληνική σημαία πεσμένη κάτω τοῦ λέει, ἄφωνα, πώς ἐκεῖνος εἶναι ἡ αἰτία τῆς τόσης καταστροφῆς! Ἐκεῖνος, πού στάθηκε πατέρας, μά ὅχι χριστιανός.

— Γκλάν - γκλάν ! . . . γκλάν — γκλάν ! . . . γκλάν — γκλάν ! . . . ἀντιλαλεῖ πάλι τό σήμαντρο στ' αὐτιά του.

‘Ο Γούναρης ἐπίστεψε πώς ἦταν φωνή ἀνθρώπινη. Καί ἡ φωνή τοῦ λέει πώς εἶναι καιρός ἀκόμη, πώς, ἢν θέλει, μπορεῖ ὅλα τοῦ ἐχθροῦ τά σχέδια νά χαλάσει.

— "Α, ναί· εἶπε μέ ὀγωνία. Δέν είμαι μόνο πατέρας. 'Ο Θεός ἔχει φροντίδα στά παιδιά μου· ἐγώ τήν τύχη τοῦ Γένους μου.

Καί ἀκράτητος, σάν ἀπό ἀνώτερη δύναμη σπρωγμένος, ὅρμησε κάτω στό περιγιάλι, πού ἐκαθρέπτιζε τῆς δύσεως τά πανώρια χρώματα.

Δ'

Τό ἐχθρικό στρατόπεδο βρίσκεται τώρα στό ποδάρι. 'Απ' ἄκρη σ' ἄκρη στόν κάμπο ἡ ζωή αἷμα μυρίζεται κι ἀναβράζει. Ἔγνωρισαν θρασίμι* τά κοράκια κι ἐτοιμάζουν τά ράμφη τους νά χυθοῦν. "Ανδρες ντύνονται βιαστικοί, ἀλογα σελοχαλινώνονται, φυσέκια καὶ στουρναρόπετρες μοιράζονται. Δοκιμάζεται ὁ ἀθέρας τοῦ σπαθιοῦ καὶ ἡ μύτη τοῦ χαρμπιοῦ* καὶ τοῦ ἀπελατικοῦ* τά καρφιά, ἢν ἀνοίγουν κεφάλια μέ τό πρῶτο κτύπημα. "Οσοι πιστοί, γονατίζουν στήν κάπτα καὶ προσεύχονται, μέ τό μέτωπο στή γῆ. "Άλλοι ὀρθοί καὶ σοβαροί, φαίνονται βυθισμένοι στόν ἀπειρο κόσμο τῶν ψυχῶν. "Αν σκοτωθοῦν, θέλουν νά περάσουν τό τρίχινο γεφύρι, νά βροῦν τά πιλάφια τοῦ Παραδείσου. "Αν ζήσουν, νά γυρίσουν σπίτι τους φορτωμένοι στά λάφυρα. Οἱ δερβίσηδες* τρέχουν ἐδῶ κι ἐκεῖ, φωνάζοντας τήν προσευχή καὶ παρακινώντας τούς πιστούς στή μάχη : "Ἐνας Θεός μέγας, ὁ Ἄλλαχ, καὶ Μωάμεθ ὁ προφήτης αὐτοῦ !

Θάνατος στούς ἀπίστους. Θρίαμβος τοῦ Ἰσλάμ». Οἱ πασάδες καὶ μπέηδες τάζουν γρόσια καὶ φλωριά. Χίλια γρόσια σέ κεῖνον, πού θά πρωτανεβεῖ στό κάστρο· δέκα φλωριά σέ κείνους, πού θά πρωτοπεράσουν τά χαντάκια καὶ θά στήσουν σκαλωσιές. "Ατι χρυσοχάλινο στόν ἄγα*, γιαταγάνι διαμαντοκόλλητο στό μπέη*, στό δερβίση* φοράδα χρυσοκάπουλη, κουμπούρια φλωροκαπνισμένα στούς σπαχῆδες*, στούς σημαιοφόρους τσαπράζια* κατάργυρα ! Τῶν ἀπίστων τά πλούτη στά παλικάρια· ἡ γῆ στόν Ἀλλάχ !

"Η νύχτα βουβή παραστέκει ἀπάνω τους. "Αστρο δέ φαίνεται κανένα. Μπροστά μόλις ξεχωρίζει τό κάστρο. Ψηλώνει πίσω ὁ Ζυγός καὶ δίπλα στέκετ' ἡ Βαράσσοβα. Δέ γεννιέται ὁ Χριστός ἀπόψε λυτρωτής. 'Ο Χάρος γοργοτρέχει ἔτοιμος, μέ τίσ σαίτες στό δοξάρι καὶ τό βρόχο στό χέρι του.

Ε'

"Ο Γούναρης, ὀλόρθιος μέσα στή σκηνή, ἔχει μαργωμένο τό σῶμα κι ἄθυμη τήν ψυχή. 'Οχτακόσιοι Ἀρβανίτες διαλεχτοί ὅλοι, ὀρμητικοί σάν δρόλαπας* ἔβγηκαν μέ τό σπαθί στά δόντια. Τώρα κείτονται κρυμμένοι στίς βουρλιές δίπλα στό χάντακα, ὀργυιές μόλις μακριά ἀπό τά τείχη. Δέν περιμένουν παρά τό σύνθημα· καὶ τότε θά τιναχθοῦν σαιτόφιδα νά κολλήσουν ἀπάνω τους. Θά βροῦν τάχα ἐκεῖ τούς χριστιανούς ; Τόν ἐπίστεψε ὁ γραμματικός; Κάτω στό περιγιάλι πού ἐγύριζε, εἰδε ἀξαφνα ἔνα πλοιάρι. 'Ο γραμματικός τοῦ Μακρῆ ἐκατέβαιν ἀπ' τ' Ἀντελικό στό Μεσολόγγι. "Ἐβγαλε τό μαντίλι, νόημα τοῦ ἔκανε νά ζυγώσει, μά ἐκείνος ὅλο καὶ κατέβαιν. Δέν ἥθελε νά πιστέψει πώς ἐφρόντιζε γιά τό καλό τῆς πατρίδας. Καὶ σάν ἔκαμε τό σταυρό του, καὶ ξεμιστηρεύθηκε, ἐκείνος ἔφυγε, χωρὶς οὔτε « γειά σου » νά τοῦ εἰπεῖ. Καὶ εἶχε δίκιο· τό ἐγνώριζε πώς εἶχε δίκιο. Μέ τί χείλη νά χαιρετίσει ὁ πολεμιστής ὁμόφυλο, πού βρίσκεται τέτοιες μέρες στό ἀσκέρι τοῦ ἔχθροῦ ; Μέ τί καρδιά νά πιστέψει σέ ἄνθρωπο, πού στρώνει ἀκόμη τήν τάβλα τοῦ πασᾶ, ἐκείνου πού ἔρχεται νά πνίξει τήν πατρίδα στό αἷμα καὶ στή σκλαβιά ; — 'Αλίμονο ἄν δέ μέ ἐπίστεψε ! . . . ἀλίμονο ! . . . ἐψιθύρισε ταπεινός καὶ δακρυσμένος.

"Αξαφνα ὁ πατέρας ξύπνησε μεγαλοδύναμος καὶ ἐστέρφεψε πά-

ραυτά τίς βρύσες τῶν ματιῶν του. Καλύτερα νά μήν ἐπίστεψε· καλύτερα νά μείνουν ξένοιαστοι οἱ Ἔλληνες. Χάνονται ἑκεῖνοι, ναί, μά ζοῦνε τά παιδιά του. Τά παιδιά κι ἡ γυναίκα του. Τί ἔπαθε καί δέν τό ἐσυλλογίσθηκε πρίν. Ποιός δαίμονας τοῦ ἐσήκωσε τά μυαλά! Μήπως, ἀν βροῦν ἀντίσταση οἱ Ἀρβανίτες, δέ θά ύποψιασθοῦν πρώτα ἑκεῖνον; Καί τότε; Ὡχ, ἀλίμονο! Καλύτερα πού δέν τόν πίστεψαν.

ΣΤ'

Γκλάν — γκλάν!... γκλάν — γκλάν!... γκλάν — γκλάν!...

Ἡ κλαγγή ἀντήχησε πάλι κι ἀπλώθηκε στή μαύρη νύχτα. Οἱ ἑκκλησίες ἄνδοιξαν τίς πόρτες τους, τρέχουν τώρα νά λειτουργηθοῦν οἱ πιστοί. Μά ὁ ἔχθρος παραμονεύει. Σφύριγμα δυνατό ἀκούσθηκε. Καί σύγκαιρα τρανός ἀλαλαγμός καί κανονιοβολή ἐτάραξαν τή γῆ καί φώτισαν τά πάντα. Οἱ ἔχθροι ἔχύθηκαν στά τείχη. Ὁ Γούναρης ἐτινάχθηκ² ἔξω δίβουλος. Τί ἥθελε νά γίνει, κι αὐτός δέν ἥξερε. Ἡθελε καί τά δυό! Δέν ἥθελε κανένα! Μά σύγκαιρα πύρινος ὄφις ἐφάνηκε στά τείχη καί ντουφέκια ἐβρόντησαν. Τά βόλια ἔπεσαν χαλάζι.

— Δόξα σοι ὁ Θεός! ἐστέναξες ὁ κυνηγός κάνοντας τό σταυρό του.

Κι ἔπεσε στά γόνατα. Ὁ λόγος του ἐπιστεύθηκε. Τώρα πικρό μολύβι θερίζει τήν Ἀρβανιτιά. Τ' ἀλογα τῶν σπαχήδων* πέφτουν νεκρά στό χῶμα, πρίν φέρουν τούς καβαλάρους στή μάχη. Οἱ σημαιοφόροι, μόλις προφθάσουν νά μπήξουν τίς σημαῖες στούς πύργους καί γκρεμίζονται μαζί, στά θολά νερά τοῦ χάντακα. Πηδοῦν ἀδιάκοπα στό κάστρο οἱ ἔχθροι. Μά τρέχουν καί τούς πετσοκόβουν οἱ Ἔλληνες. Δέν ἔχουν μόνον ντουφέκι καί σπαθί. Ἐχουν ἀξίνες καί τσαπιά, τσεκούρια καί στυλιάρια, κεραμίδια καί πέτρες. Ὁ, τι βρεθεῖ στά χέρια τους γίνεται σιδερόξυλο. Δέν είναι μόνον πολεμοθρεμένοι ἄνδρες, μά καί παιδιά καί γυναικες, ἄνδρειωμένες τώρα μέ τήν προγονική ὀργή. Βάφονται μέ τό αἷμα τους, βλέπουν σκοτωμένους συγγενεῖς, ἄνδρες καί παιδιά τους, ὀδελφούς καί πατέρες, φωτιά καί σίδερο γύρω τους. Μά δέ λιποψυχοῦν.

‘Ο Γούναρης στέκει βουβός κι ἀφανισμένος. Τρέμει τό πεῖσμα τοῦ ἔχθροῦ καί τή δύναμη. Ὡς πότε θά βαστήξουν; Τ' ἀδύνατα ἑκεῖνα τείχη, οἱ χωματένιοι σωροί πᾶς θά κρατήσουν τήν. ἀνθρωποπολημύρα, πού ὅλο καί δυναμώνει καί βροντομαχᾶ ἐπάνω τους!

"Αξαφνα κάτω ἀπό τήν ἀχνή λάμψη τῆς αὔγης βλέπει τούς σπαχῆδες νά σκορποῦν πίσω, σάν καβαλάροι σατανάδες. Έγύρισε ὀριστερά, τό ՚διο. Στή Μεγάλη Τάπια* καί σ' ὅλο τό προτείχισμα κυματίζει ἡ Ἑλληνική σημαία καί χαιρετίζει τοῦ ἥλιου τήν ἀνατολή. Καί δῶθε, πέρ' ἀπ' τό χάντακα, οἱ "Ἐλληνες μέ γυμνά σπαθιά κι αἵματοβαμμένη φουστανέλα κυνηγοῦν στίς σκηνές ἀνάμεσα τούς ἐχθρούς. Πιστόλες βροντοῦν, λάμπουν σπαθιά, κεφάλια κυλοῦν στά χώματα, κορμιά κείτονται, « ράι » ἀντηχοῦν κι ἀλαλαγμοί καί σφυρίγματα ! Κι ἀνάμεσα στήν ἄγρια βοή ὀκούνεται ἡ κλαγγή σάν φωνή οὐρανόσταλτη !

— Γκλάν — γκλάν !... Γκλάν — γκλάν !... Γκλάν — γκλάν !...

‘Ο Γούναρης ἔκανε τό σταυρό του.

« Παλιές ἄγαπτες »

’Ανδρέας Καρκαβίτσας

Ο ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΜΙΛΕΙ ΣΤΑ ΠΑΛΙΚΑΡΙΑ

“Ο Κολοκοτρώνης εἶχε φθάσει μέ τό στρατό του στή Ζαράκοβα* μεσημέρι. “Αμα φάγανε, πτήρε τούς ἀξιωματικούς του καί πηγαν στά Τρίκορφα — μισή ώρα ἀπό τήν Τρίπολη κι ἀγνάντια* της. Τούς ἔδειξε μιά γραμμή, σκεπασμένη, πού δέν μποροῦσαν νά τή βλέπουν οἱ Τοῦρκοι ἀπό τήν πολιτεία :

— Νά, ἐδῶ θά πάτε νά φέρετε τά παλικάρια σας, νά φτιάξετε ταμπούρια*.

“Εφεραν τό στρατό· ἄρχισαν τό ἔργο μέ ζῆλο μεγάλο.

‘Ο Κολοκοτρώνης φώναξε ύστερα τόν ύπασπιστή του :

— Ελα κοντά μου.

Τόν ἀνέβασε ἀπό κρυφά, χωστά μονοπάτια, νά μήν τούς βλέπουν οἱ Τοῦρκοι, στό ψηλό βουνό τής Σιλήμνας*, τόν ἔκρυψε σ' ἔνα φυσικό παρατηρητήριο, τοῦ ὁδωσε τά κιάλια του.

— Κοίτα !

‘Η Τρίπολη κάτω ἀπό τά πόδια τους. Γυάλιζαν τά σκουφιά τῶν μιναρέδων* στόν ἥλιο. Καί τό κάστρο της μέ τίς τόσες πόρτες, τή μεγάλη τάπια*, τά σπίτια μέσα, τά περιβόλια γύρω, ἔμοιαζε ψεύτικο παιγνιδάκι.

— Ἐδῶ θά κάτσεις, τοῦ εἴπε, νά τηρᾶς, ώσπου νά νυχτώσει. Κι ἄν ίδεις τούς Τούρκους νά κουνιοῦνται κατά δῶ, ἀστραπή θά χυθεῖς κάτου, νά μᾶς δώσεις χαμπέρι*.

Τό ἔργο κάτου προχωροῦσε. Ἐπιστατοῦσε ὁ Ἰδιος. Οἱ Λαγκαδιανοί, τό σῶμα τῶν Δεληγιανναίων μέ τό Θανάση Κίντζο, ἔκτιζαν τά ταμπούρια* τους μ' ἀληθινή μαστοριά.

‘Ο Κολοκοτρώνης τούς παίνεσε.

— Εἴμαστε χτίστες οἱ περσότεροι, τοῦ εἴπανε γελώντας· οἱ ἄλλοι δέ νογάνε*.

Εἶχανε τ' ἄρματα πυραμίδες καί πήγαιναν κι ἐρχόντουσαν καί κουβαλοῦσαν πέτρες. Ἔμοιαζαν μερμηγκιά.

‘Ο ἥλιος ἔγερνε. Τό ἔργο εἶχε τελειώσει. ‘Ο ἀρχηγός φώναξε: — Σύναξη !

Τά παλικάρια πῆραν τ' ἄρματά τους, μπῆκαν στήν ἀράδα. ‘Ο ἀρχηγός τώρα θέλει νά τούς ἑτοιμάσει, νά τούς φιλοτιμήσει, ν' ἀντικρίσουν αὔριο τή φωλιά τήν Ἰδια τοῦ ἔχθροῦ κι ὅλες τίς προσπάθειες, πού θά ‘κανε ἀπό δῶ καί πέρα νά σπάσει τή στενόχωρη ζώη, πού θά τόν κουλούριαζε. Ἀνέβηκε σέ μιά πέτρα, νά τόν βλέπουν ὅλοι :

— Θά σᾶς πῶ, ἄρχισε μέ τή βροντερή φωνή του, ἔνα παραμύθι. Τό παραμύθι τοῦ φιδιοῦ μέ τόν κάβουρα.

‘Ο κάβουρας καί τό φίδι ἔκαμαν φιλία καί κουμπαριά κι ἀποφάσισαν νά πεθάνουν μαζί, κι ἔτρεχαν τά δυό παντοῦ. Μιά μέρα νυχτώσανε μακριά ἀπό τήν τρύπα τοῦ κάβουρα καί κοντά στήν τρύπα τοῦ φιδιοῦ. Τό φίδι δέχτηκε τόν κάβουρα στήν τρύπα του, τόν προτίμησε σάν κουμπάρο καί τοῦ εἴπε νά μπει πρῶτος αὐτός. Ἐπειδή ὅμως ὁ κάβουρας δέ χώραγε, σγάρλισε* μέ τά πόδια του τήν τρύπα καί χώρεσε.

‘Αφοῦ μπῆκαν μέσα καί τά δυό, τό φίδι ἀμέσως ἐκουλουριάστηκε κι ἀφησε στή μέση τῆς κουλούρας τόπο, πού μπῆκε ὁ κάβουρας νά κοιμηθεῖ. Τή νύχτα τό φίδι ἐσφιγγε τόν κάβουρα νά τόν ἔλεπιάσει. ‘Ο κάβουρας φώναξε: « Κουμπάρε, μή μέ σφιγγεις, πεθαίνω ! ». Τό φίδι τοῦ ἀποκρίνεται : « Ὁνειρο βλέπω » κι ὅλο τόν ἐσφιγγε. ‘Αμα εἶδε ὁ κάβουρας πώς χάνεται, τοῦ λέει : « Κουμπάρε, ζύγωσε κοντά τ' αὐτί σου, γιά νά σοῦ πῶ ἔνα μυστικό νά εύτυχήσεις ». Τό φίδι ζύγωσε τ' αὐτί του κοντά στό στόμα τοῦ κάβουρα· αὐτός τσακώνει

μέ τή δαγκούνα* του τό φίδι στό λαιμό, τό σφίγγει, τό κρατεῖ πολλή ωρα. Τό φίδι στρίβεται, ξαναστρίβεται, πάει ψόφησε. Τότε ό κάβουρας τό πηῆρε τραβώντας το τή νύχτα ὅξω ἀπό τήν τρύπα του· καὶ ἥταν ξαπλωμένο ἵσια σάν ραβδί.

Τήν αὐγή ὅπου εἶδε τό φίδι ό κάβουρας, τοῦ εἶπε : «'Αν ἥσουν καὶ τή νύχτα ἔτοι ἵσιος, μαῦρε κουμπάρε, οὔτε θά πέθαινες, οὔτε δνείρατα θά βλεπες ». "Ετοι καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἀν περπάταγαν ἵσια, δέ θά τούς εἴχαμε τώρα ἔτσι, στόν ὀβρορό*. Μά καλά τούς ἔχουμε, δέν ἡσύχαζαν, ὅλο κακά μᾶς ἔκαναν.

Τά παλικάρια τόν ἄκουγαν μαγεμένα.

— Καὶ μιά πού τό 'φερε ό λόγος στό φίδι καὶ τόν κάβουρα, ὅλοι ἔρουμε πῶς πιάνουν καβούρους οἱ χωριάτες. Παίρνουν μιά ραφίνα* ἀπό σίκαλι, τή χώνουν στήν τρύπα, τήν κουνᾶνε μέσα ἔξω, κάνουν μέ τό στόμα τους «κχί», ὅπως τό φίδι, ό κάβουρας τήν περνάει γιά φίδι, τή δαγκώνει σφιχτά· ἔπειτα τραβᾶνε τή ραφίνα, ἔρχεται μαζί ὅξω καὶ τόν πιάνουν. "Ολα τοῦτα θά τούς φτιάξουμε, βρέ "Ελληνες, ὀνά τούς τραβήξουμε ἀπό τά γιδόμαντρά τους ὅξω καὶ νά τούς πιάσουμε.

Θέλει τώρα νά ξεριζώσει ἀπ' τήν ψυχή τους καὶ τό τελευταῖο ἀχνάρι φόβου, νά τούς ἀτσαλώσει.

— Γιατί ; τούς ρωτάει. Γιατί δέ θά τούς τά κάμουμε ; Καὶ τί εἶναι αύτοί ; 'Εδω πιάνουν· λιοντάρια οἱ κυνηγοί μέ τά χέρια τους. 'Ο τρόπος, ὅπού πιάνουν τά λιοντάρια καὶ δέν τά φοβοῦνται, εἶναι ἡ συνήθεια. Γιατί καὶ τό λιοντάρι εἰν' ἔνα μεγάλο καὶ κακό σκυλί· κι ἔπειδή δέν τό βλέπουν οἱ ἄνθρωποι ὀλοένα, κι ἀκουστά μονάχα ἔχουν τήν ἀγριάδα καὶ τήν κακία του, τρέμουν, ὅμα τό ἰδοῦν πρώτη φορά. Οἱ κυνηγοί ὅμως φορᾶνε σκληρά πετσά, τυλίγονται μέ πολύ καννάβι κι ἔτοι πηγαίνουν κοντά στό λιοντάρι κι ἄμα κάνει ν' ἀνοίξει τό στόμα του, χώνουν τό χέρι τους μέσα, πού εἶναι κι αύτό μέ καννάβι τυλιγμένο καὶ τοῦ λιονταριοῦ τά δόντια κολλᾶνε στό στουπί. Κάνει νά ξεκολλήσει· μά ό κυνηγός τό δένει, τοῦ περνάει στό λαιμό χαλκά μ' ἀλυσίδα κι ἔτοι τό ἀφήνει δεμένο σέ κανένα δένδρο μέρες πολλές, ὅσο πού πεινάει, καὶ πάει καὶ τοῦ δίνει λίγη τροφή, καὶ πάλι τό ἴδιο καὶ τό ἴδιο· ωσπου τό λιοντάρι θαρρεύει, ἀρχινάει νά τόν δέχεται ἀπό μακριά, γιατί περιμένει ἀπ' αύτόν τροφή.

"Ετοι κι αύτοί οἱ Τοῦρκοι, πού τούς ἔχουμε κλεισμένους στή

μάντρα. Τώρα τούς βλέπετε, δέν ἐπείνασαν ἀκόμη, βγαίνουν δξω, ἐδῶ κι ἔκει, παίρουν τροφή· ἐμεῖς ἀπό κοντά, ώς νά κολλήσουν τά δόντια τους στό στουπί· ἀπέ* τούς περνοῦμε τό χαλκά, ἐβγάζομεν τόν ἐδικόν μας καί τούς τόν φοροῦμε. Μήν τούς φοβάστε! "Ανθρωποι εἶναι κι αύτοί! Εἶχαν τ' ἄρματα, τώρα τά 'χουμε κι ἐμεῖς ἐπάνω μας δέν ἔρχονται, γιατί τούς σκοτώνουμε· ἀπό λίγο σέ λίγο θά μερέψουν κι αύτοί.

Τά παλικάρια τόν κοιτᾶνε στά μάτια, σφίγγουν τ' ἄρματά τους. "Οχι, δέ φοβοῦνται. "Έχουν πεποίθηση στό Γέρο.

"Ενα Λαγκαδιωτάκι μάλιστα, μέ μάτια μπριμπιλά*, ἔξυπνο σάν ζαγάρι*, πιστεύει, πώς ἔχει νιώσει τόσο καλά τόν ἀρχηγό, πού φωνάζει ἀξαφνα μέ μιά ψιλή, ἀστεία φωνή:

—"Ας είν" καλά δ καπετάν ψωμάς. "Η πείνα δηλαδή, πού θά θερίσει τόν πολιορκούμενο, στρατηγός ἀνεπάντεχος*, πού θά πολεμήσει κι αύτός γιά τούς "Ελληνες.

Δυνατά κι ἀσώπαστα γέλια συνεπαίρουν τίς γραμμές. Γελάει δ Κολοκοτρώνης κι δ εύθυμος λόγος περνάει σ' δλα τά ἑλληνικά στρατόπεδα, παντοῦ, ὅπου πολιορκία Τούρκων.

Τά παλικάρια σκορπίζουν στά ταμπούρια τους*. "Έχει υυχτώσει. 'Ανάβουνε φωτιές. "Απειρα λουλούδια, ὅλο φλόγες χορεύουν στήν πλαγιά. "Ισκιοι μαῦροι, στά καταράχια* τά καραούλια* φυλάνε μέ τόν κόκορα* σηκωμένο, μέτωπο στήν Τρίπολη.

« 'Ο Γέρος τοῦ Μοριᾶ »

Σπύρος Μελάς

ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ

- Μέ γέλασεν ἡ χαραυγή, τ' ἄστρι καί τό φεγγάρι,
καί βγῆκα νύχτα στά βουνά, ψηλά στά κορφοβούνια.
'Ακῶ τόν ἀνεμο καί ἦχα, μέ τά βουνά μαλώνει.
— Νέσεις βουνά, ψηλά βουνά, κι ἐσεῖς κοντοραχούλες,
τί ἔχετε πού μαλώνετε, τί ἔχετε πού 'χτρευόστε;
Μή σᾶς βαραίνουν τά νερά καί τά πολλά τά χιόνια;
— Δέ μᾶς βαραίνουν τά νερά καί τά πολλά τά χιόνια,
παρ' μᾶς βαραίν' ἡ κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι.

Δημοτικό

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΣΤΟ 21

“Οταν ἔξερράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ 21, ὁ «μουτεσελίμης*» τῆς Θεσσαλονίκης Γιουσούφμπετης τάχρειάστηκε. Εἶχε πολλά ἀκούσει περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἔμαθεν ἀπό γράμματα τῆς «Πόρτας*» τάς συνεννοήσεις τῶν ἀρχιερέων καὶ προκρίτων τοῦ Μοριᾶ καὶ τῆς Ρούμελης μέ τούς Φιλικούς καί, προβλέπων ἐπέκτασιν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ρωμιῶν καὶ εἰς τὸν τόπον τῆς δικαιοδοσίας του, ἀπεφάσισε νά λάβῃ αὐτηρά μέτρα.

‘Αντέγραψε τὸν Καΐμακάμην* τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἀπεφάσισε νά βάλῃ στὸ χέρι τούς θρησκευτικούς καὶ πολιτικούς ἄρχοντας τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν περιφερειῶν της καὶ τοῦ Ἀγίου Όρους καὶ τούς ἐκάλεσεν εἰς τὸ πασαλίκι* του, γιά νά μάθῃ τάς διαθέσεις των ἔναντι τοῦ κινήματος τοῦ Μοριᾶ καὶ τῆς Ρούμελης καὶ νά ζητήσῃ ὅμήρους, κατά τὸ τουρκικόν ἔθιμον, πρός ἔξασφάλισιν τῆς τουρκικῆς ἔξουσίας.

‘Ἄλλ’ οἱ προεστῶτες, ὅπως καὶ οἱ συνάδελφοί των τῆς Ἀχαΐας, τά μυρίστηκαν καὶ δέν ἐπῆγαν εἰς τό πασαλίκι τοῦ Γιουσούφμπετη. Αύτοί ὅμως ἔστειλαν εἰς τὸν μουτεσελίμην ἀπεστολμένους των, γιά νά τὸν βεβαιώσουν ὅτι οἱ “Ἐλληνες τῆς περιφερείας του ἥσαν πιστοὶ εἰς τὴν Πόρταν καὶ τὸ Διοβλέτι* καὶ συνεπῶς δέν ἐπρεπε ν’ ἀνησυχῇ καθόλου.

‘Η ἀποστολή αὐτή δευτερεύοντων προσώπων ἐνίσχυσε περιστότερον τάς ὑποψίας τοῦ Γιουσούφμπετη. Κακεντρεχής καὶ αἷμοβόρος, ὅπως ἦτο, ἔξέσπασεν ἐναντίον τῶν ἀπεσταλμένων τῶν προκρίτων, ἐκακοποίησε πολλούς ἔξ αὐτῶν καὶ τούς ἄλλους τούς ἐκράτησεν ὡς ὅμήρους, γιά κάθε ἐνδεχόμενον.

Δέν ἐσταμάτησεν ὅμως ἔκει. Τὸν ἀνησυχοῦσαν πολύ τὸ Ἀγιον Όρος καὶ ὁ Πολύγυρος. Εἰς τὸ πρῶτον ἐγνώριζεν ὅτι εἶχε καταφύγει ὁ δαιμόνιος Σερραϊος Μανόλης Παπᾶς, ἐνθουσιώδης ὀπαδός καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐταιρείας, ὁ ὅπιος εἶχεν ἀποκτήσει πολλούς ὀπαδούς καὶ εἶχε γίνει πολύ ἐπικίνδυνος στήν τουρκική ἔξουσία. Εἰς τὸν Πολύγυρον ἐπίστης, κατά τάς πληροφορίας τῶν χαφιέδων* του, ἡ κατάστασις ἦτο ἀνήσυχος καὶ ἐγκυμονοῦσεν αἰφνιδιασμούς. “Ολα τά Χάσικα* χωριά προετοίμαζαν ταραχάς καὶ ἐπρεπε, μέ κάθε τρόπο, νά προλάβῃ τά γεγονότα.

‘Ο Γιουσούφμπετης ἐνόμισεν ὅτι δέν ἐπρεπε νά χάση καιρόν.

Καί πράγματι ἔστειλε ἵσχυρό ἀσκέρι* πρός τόν ισθμόν τοῦ Ἀγίου Ὁρους μέ αὐστηράς διαταγάς νά ύποβάλῃ εἰς βασανιστήρια τούς κατοίκους. Διέταξεν ὅμως νά μή προχωρήσῃ ὁ τουρκικός στρατός εἰς τά ἐδάφη τοῦ Ἀγίου Ὁρους, τά δύτοια δυνάμει ἀρχαίων προνομίων, ἥσαν ἀπαραβίαστα καί δέν μποροῦσαν νά τά πατήσουν ὀθωμανικά στρατεύματα.

Πρός τόν Πολύγυρον ἔστειλε τόν σερασκέρην* Τσιρίμπασην μέ 500 ἄνδρας. Διέταξε δέ ταυτοχρόνως τόν Χασάν ἀγάν, ταμίαν τοῦ Ἰσούφ πασᾶ τῶν Σερρῶν, νά πάρῃ καί αὐτός ἄλλους τόσους ἄνδρας καί νά ἐκστρατεύσῃ κατά τοῦ Πολυγύρου, συνεργαζόμενος μέ τόν Τσιρίμπασην. Καί τούς δύο αὐτούς ἀρχηγούς διέταξε νά συλλάβουν τούς προεστούς τοῦ Πολυγύρου, ν' ἀφοπλίσουν τούς κατοίκους καί νά ἐγκατασταθοῦν μέ τά στρατεύματά των εἰς τήν κωμόπολιν.

Οἱ πρόκριτοι τοῦ Πολυγύρου ἐπληροφορήθησαν ἐγκαίρως τήν ἐπιδρομήν τῶν σερασκέρηδων τοῦ Γιουσούφμπεη. Ἐδωκαν τάς ἀναγκαίας ὀδηγίας εἰς τούς ἄλλους κατοίκους καί ἐπῆραν τά βουνά.

'Αλλ' ἡ φωτιά ἀναψε μέσα στόν Πολύγυρο πολλάς ὥρας προτού φθάσῃ ὁ στρατός. Τό βράδυ τῆς 16ης Μαΐου Τούρκοι στρατιώται τοῦ διοικητηρίου τῆς κωμοπόλεως, περιφερόμενοι εἰς τάς ὁδούς τοῦ Πολυγύρου, ὕβριζαν τούς κατοίκους καί ἐπυροβόλησαν ἐναντίον μιᾶς ὅμαδος νέων, τούς δόποίους συνήντησαν κοντά στό σερά*. Τέλος στιγμήν πανικός εἰς τήν κωμόπολιν. Τότε οἱ κάτοικοι τοῦ Πολυγύρου ἐβεβαιώθησαν ὅτι ἥσαν μελλοθάνατοι. Καί ἀντί νά περιμένουν ἀπαθεῖς καί ύποτακτικοί νά κοποῦν τά κεφάλια των, ἐσκέφθησαν ὅτι πολύ προτιμότερον θά ἥτο ν' ἀρπάξουν τά ὅπλα, προτού φθάσῃ ὁ στρατός τοῦ Γιουσούφμπεη, καί νά καθαρίσουν τήν κωμόπολιν ἀπό τούς τυράννους τοῦ διοικητηρίου.

Κατά τά μεσάνυχτα τῆς 16ης Μαΐου 1821, συνέβησαν τά πρῶτα δραματικά γεγονότα τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τόν Πολύγυρον. Ἀποφασιστικοί οἱ κάτοικοι ἐπῆραν τά ὅπλα καί ἐπολιόρκησαν τό διοικητήριον. Ἐφόνευσαν τόν διοικητήν καί δεκαοκτώ στρατιώτας καί, ἀφοῦ ἐξησφάλισαν τά νωτά των, ὡργάνωσαν διά νυκτός ἐκστρατείαν, ἄλλοι μέν κατά τοῦ Τσιρίμπαση καί ἄλλοι κατά τοῦ Χασάν ἀγάν, οἱ δέ πεδιάδοι ἐβάδιζαν, ὁ ἔνας ἐκ τῶν ύψωμάτων καί ὁ ἄλλος ἐκ τῆς πεδιάδος, κατά τοῦ Πολυγύρου, Ἀκράτητοι καί γενναῖοι οἱ Πολυ-

γυριῶτες, μαχόμενοι σάν λέοντες ύπερ βωμῶν καὶ ἔστιῶν, ἐτσάκισαν καὶ διέλυσαν καὶ τὰ δύο ἀσκέρια καὶ ἡνάγκασαν τούς δύο σερασκέρηδες νά τραποῦν εἰς ἄτακτον φυγήν.

Τά πρῶτα αὐτά ἐπαναστατικά γεγονότα τοῦ Πολυγύρου εἶχον ἄμεσον ἀντίκτυπον εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. ‘Ο Γιουσούφμπεης τά ἔμαθεν ἀμέσως καὶ ἀπεθηριώθη. Αὔτοστιγμεὶ διέταξε νά σουβλισθοῦν καὶ νά ψηθοῦν δύο ἐκ τῶν δύμήρων, πού εἶχε κρατήσει ἀπό τούς ἀπεσταλμένους τῶν προκρίτων τοῦ Πολυγύρου. Κατόπιν ἐκάλεσε τόν ἐπίσκοπον Κιτρῶν εἰς τό σεράι, τόν προσέβαλε, τοῦ ἀπέκοψε τήν γενειάδα, τόν ἔχλευασε καὶ στό τέλος διέταξε καὶ τόν ἀπεκεφάλισαν μπροστά του. ‘Ο ἀτυχῆς Ἱεράρχης ἀποκεφαλιζόμενος ἐφώναξε πρός τόν αἵμοβόρον μουτεσελίμην :

— Τό κεφάλι μου εἶναι δικό σου, ἀλλ’ ἡ ψυχή μου δέν σου ἀνήκει !

‘Αδυσώπητος κατόπιν ὁ Γιουσούφμπεης διέταξε καὶ ἀπεκεφάλισαν τόν Χριστόδουλον Μπαλάνον, τόν Χριστόν Μενεξέν, τόν Κυδωνιάτην καὶ μερικούς ἄλλους Θεσσαλονικεῖς, τούς ὅποιούς ἔθεωρει ὡς ὀπαδούς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας.

Κατά τήν νύκτα τῆς 17ης Μαΐου τοῦ 1821 τά τέρατα τοῦ Γιουσούφμπεη ὡργίασαν. Δύο χιλιάδες χριστιανοί ἐφυλακίσθησαν εἰς τόν ναόν καὶ εἰς τήν αὐλήν τῆς Μητροπόλεως καὶ αἱ περισσότεραι χριστιανικαί οἰκίαι ἐλέηλατήθησαν.

‘Ἐτσι ἥρχισεν ὁ ἀγών εἰς τήν Μακεδονίαν, ὅταν τό ἡρωικόν σύνθημα τοῦ Πολυγύρου ἔξήγειρεν ὅλα τά χωριά τῆς ἐπαρχίας. ‘Από τόν ἀκολουθήσαντα χριστιανικόν συναγερμόν συνεστήθησαν δύο στρατόπεδα κατά τῶν Τούρκων, τό ἓνα ἀπό Μαδεμοχωρίτες* καὶ τό ἄλλο ἀπό καλογήρους τοῦ Ἀγίου Ὀρους. Καὶ τά δύο ἐτέθησαν ύπό τάς διαταγάς τοῦ φιλικοῦ Μανόλη Παπᾶ.

« Τά 100 Ἑλληνικά χρόνια »

Δημήτριος Γατόπουλος

ΛΟΥΚΗΣ ΛΑΡΑΣ

(‘Ο «Λουκής Λάρας» είναι ένα μεγάλο διήγημα τοῦ Βικέλα, πού ἔχει μεταφρασθεῖ σέ πολλές εύρωπαϊκές γλώσσες· τόσο σπουδαῖο θεωρήθηκε. ‘Μέσα σ’ αὐτό δ συγγραφέας μᾶς δίνει ζωντανή τήν εἰκόνα τῶν δεινῶν, πού ύπέφεραν οἱ Χιωτες στήν ‘Επανάσταση. Τό παρακάτω ἀπόσπασμα ἀναφέρεται στή φυγή τοῦ Λουκῆ Λάρα μέ τήν οἰκογένειά του...).

‘Η φυγή

. . . Δέν ἥλθε διά μόνους ἡμᾶς τό πλοιον ἐκ Ψαρῶν.

‘Ο πλοιάρχος ἐφρόντισεν ἀφ’ ἐσπέρας νά διασπείρῃ τῆς ἀφίξεώς του τήν εἰδῆσιν, καὶ συνέρρεαν οἱ πρόσφυγες ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καὶ ἐκ τῶν σπηλαίων, ὅπου ἐκρύπτοντο. ‘Η ἀκτή ἡτο ἥδη κεκαλυμμένη ὑπ’ αὐτῶν, ὅτε κατέβημεν, ἐξηκολούθουν δέ καὶ ἄλλοι φθάνοντες κατόπιν ἡμῶν.

Ἐύτυχῶς οἱ πρῶτοι φθάσαντες εἶχαν δώσει τό συμφωνηθέν σημεῖον καὶ τό πλοιον ἐπλεεν ἥδη πρός τόν λιμένα, καθ’ ἦν στιγμὴν ἀπό τοῦ ύψωματος διέκρινα μακρόθεν τούς ίστούς του.

“Οταν ἐπλησιάσαμεν εἰς τούς σωρούς τῶν φυγάδων, εἰδαμεν ὅλα τά πρόσωπα ἐστραμμένα πρός τήν θάλασσαν. ‘Ηρχετο ἡ λέμβος ! ‘Ἐπλησίαζεν ! ‘Ηκούοντο αἱ κῶπαι σχίζουσαι τήν θάλασσαν, ἥκούετο καὶ τῶν σκαρμῶν* δ γογγυσμός ὑπό τῆς κώπης τήν πίεσιν. Οἱ δ’ ἐπί τοῦ αἰγιαλοῦ ἐτείναμεν σιωπῶντες τά ὕτα πρός τούς πλησιάζοντας ἔκεινους παρηγόρους ἥχους.

‘Αλλ’ ὅτε ἡ λέμβος προσωριμίσθη καὶ ἐπήδησαν οἱ ναῦται εἰς τήν ξηράν, τότε ἡ σιωπή ἐλύθη καὶ ἐπῆλθε ταραχή καὶ σύγχυσις, διότι ὅλοι, συνωθούμενοι ἐπί τῶν βράχων, ἀνυπομόνουν θέλοντες νά ἐπιβιβασθοῦν. ‘Ησαν δέ πολλοί οἱ φεύγοντες καὶ ἡ λέμβος μικρά. ‘Η ἥχηρά τοῦ ναυκλήρου φωνή καὶ τῶν ναυτῶν οἱ βραχίονες ἔχαλίνωσαν τοῦ πλήθους τήν ἀνυπομονησίαν.

— ‘Ησυχάσατε, ἐφώναζε. Θά σᾶς πάρωμεν ὅλους. Κανένα δέν θ’ ἀφήσωμεν !

‘Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἀνεχώρησε μέ τό πρῶτον φορτίον, δέν ναύκληρος* καὶ τρεῖς ναῦται ἔμεναν εἰς τό παράλιον ὠπλισμένοι. ‘Ἐπήγαινεν ἡ λέμβος καὶ ἥρχετο, ἐσμικρύνετο δέ βαθμηδόν δ ἀριθμός τῶν ἐπί τῆς ἀκτῆς καὶ ηὔξανε μετά πᾶσαν ἀναχώρησιν ἡ ἀνυπομο-

νησία τῶν μενόντων. Δέν ἐφαίνετο ἀκόμη ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἡ θάλασσα ἔλαμβανεν ἥδη τῆς ἡμέρας τάχρωματα.

Οἱ ἡμίσεις περίπου ἥσαν ἐπί τοῦ πλοίου. Ἡμεῖς ἐμέναμεν εἰσέτι ἐπί τῆς ξηρᾶς καὶ ἐβλέπαμεν τὴν λέμβον ἐπιστρέφουσαν, εὐχόμενοι νά μή βραδύνῃ ἡ σειρά μας, ὅτε ἀντίχησεν αἴφνης κρότος τουφεκίου καὶ ἡκούσθη σφαίρας συριγμός. Αἱ κεφαλαί ὅλαι ἐστράφησαν διά μιᾶς πρός τὰ διπίσω καὶ εἶδαμεν ύψηλά, ἐπί τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, πρός τὰ δεξιά μας, τέσσαρας ἀνδρῶν μορφάς. Ἀλίμονον! Οἱ Τοῦρκοι ἐπλάκωσαν!

Θεέ μου! Ὁποῖον τρόμον ἔφερεν εἰς τὴν ἀκτήν ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη ἐμφάνισης τῶν διωκτῶν μας! Δύο τρεῖς τουφεκισμοί ἐκ νέου ἀντίχησαν. Ὁ δミλος τῶν προσφύγων ἐσκορπίσθη καὶ ἐτρέξαμεν ὅλοι εἰς τοῦ λόφου τάς ύπωρείας*, διά νά προφυλαχθῶμεν ὑπό τῶν βράχων τάς ἔξοχάς. Οἱ τέσσαρες ναῦται μόνοι ἔμειναν εἰς τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης καὶ ύψώσαντες τά ὅπλα ἐσκόπευσαν καὶ ἐπυροβόλησαν διά μιᾶς καὶ οἱ τέσσαρες. Οἱ Τοῦρκοι ἀναθεν δέν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν χαιρετισμόν τοῦτον. Ἐφοβήθησαν ἀρά γε; ἢ μή αἱ σφαῖραι τῶν ναυτῶν μας ἐπέτυχαν; ἢ μή ἥσαν πολυαριθμού σώματος ἐμπροσθοφυλακή καὶ ἐπερίμεναν ἐπικουρίαν, διά νά ἐπιπέσουν καθ' ἡμῶν; Καὶ τότε τί θά γίνωμεν; Πῶς θά ἀντισταθῶμεν;

*Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἐπλησίαζεν. Ἐνθαρρυνθέντες ὑπό τῆς παύσεως τῶν πυροβολισμῶν ἐτρέξαμεν ὅλοι πάλιν πρός τὴν θάλασσαν. Θά προφθάσωμεν ὅλοι νά σωθῶμεν; Θά φανοῦν ἐκ νέου ἐπί τοῦ λόφου οἱ Τοῦρκοι;

Προσωριμίζετο* σχεδόν ἐπί τῶν βράχων ἡ λέμβος, ὅτε εἶδα τόν πατέρα μου πλησιάζοντα εἰς τόν ναύκληρον. Τόν ἐβλεπα νά λαλῇ περιπαθῶς δακτυλοδεικτῶν τάς ἀδελφάς μου καὶ ἐμέ, δ ναύτης ἀπέσυρε τήν χεῖρα, ἐντός τῆς ὁποίας ἐζήτει δ πατήρ μου νά θέσῃ φιλοδώρημα.

Κατ' ἐκείνην τήν στιγμήν ἡ μήτηρ μου ὅπιοθεν μ' ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρός. Ἐστράφη πρός αὐτήν.

— Λουκή μου, πάρε τάς ἀδελφάς σου καὶ πηγαίνετε μέ τήν εὔχήν μας. Ἀφήσατέ μας ἡμᾶς εἰς τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ!

Καὶ συγχρόνως ἐναπέθετεν εἰς τόν κόλπον μου μικρόν δέμα, περιέχον δσα κοσμήματα είχε δυνηθῆ νά περισώσῃ. Τήν ἐνηγκαλίσθην καὶ ἐφίλουν τόν λαιμόν της καὶ ἔλεγα:

— „Οχι, οχι, δλοι δμοῦ θά σωθῶμεν... .

·Έκει μέ ήρπασεν ἐκ τοῦ βραχίονος ὁ πατήρ μου.

— Πήγαινε μέ τάς ἀδελφάς σου. ·Ἐρχόμεθα κατόπιν ἡμεῖς.

·Η λέμβος ἦτο ἥδη πλήρης, αἱ δέ ἀδελφαὶ μου ἐκάθηντο ἐντός αὐτῆς. Μέ ωθησεν ὁ πατήρ μου, μ' ἔσυρεν ὁ ναύκληρος, καί, πρίν προφθάσω νά λαλήσω ἢ ν' ἀντισταθῶ, εύρέθην ἐντός τῆς λέμβου κι ἔγω. Αἱ κῶπαι ἐκινήθησαν ἀμέσως. ·Εστράφην πρός τήν ξηράν νά ἴδω τήν μητέρα μου καί, ἐνῷ ἐστρεφόμην, εἶδας καπνόν ἐπί τοῦ λόφου καί νέος τουφεκισμός ἤκουόσθη. ·Επί τῶν βράχων τό πληθός συνεσφίγγετο καί οἱ ὅπισθεν ὥσθουν τούς πρώτους, ἔπιπταν δέ τινες ἥδη εἰς τήν θάλασσαν. Μετά τῶν πιπτόντων βλέπω αἴφνης τήν μητέρα μου!

Δέν ἥξεψρω πῶς ἥδυνήθην ν' ἀπλώσω ἐκ τῆς λέμβου τήν χεῖρα, πῶς ἥρπασεν ἡ μήτηρ μου τήν χεῖρα μου, πῶς μία ἄλλη γραῖα ἐκράτει διά τῶν χειρῶν τό φόρεμα τῆς μητρός μου... ·Η δέ λέμβος ἐπροχώρει καί ἔκλαιαν οἱ δύο γραῖαι συρόμεναι ἐκ τῆς χειρός μου, μέχρις οὗ ἐπί τέλους τάς ἀνεσύραμεν ἐκ τῆς θαλάσσης. Ούδ' ἐνθυμοῦμαι πῶς εύρέθημεν ἐπί τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου.

Οἱ τουφεκισμοί ἐκ διαλειμμάτων ἔξηκολούθουν, ἡ δέ λέμβος ἐπήγαινε καί ἥρχετο καί τήν ἔβλεπτα ἐκάστοτε ἐπιστρέφουσαν, προσπαθῶν νά ἴδω μακρόθεν ἄν ἡσαν ἐντός αὐτῆς ὁ πατήρ μου καί ἡ Ἀνδριάνα — ἡ ύπηρέτρια μας. Εἰς τό τελευταῖον της ταξίδιον τούς εἶδα ἐπί τέλους ἐρχομένους.

·Ημεθα ἥδη ὄλοι ἐπί τοῦ πλοίου καί ἡμεθα ἑκατόν ὅγδοήκοντα ψυχαί! ·Εμετρήθημεν κατόπιν. Οἱ Τούρκοι δέν ἐπέτυχαν ἀπό τοῦ λόφου νά ἐλαττώσουν τόν ἀριθμόν μας.

Τό πλοιὸν ἀνεπέτασε τά ἰστία του καί ἥρχισε νά πλέῃ ύππο τήν ἐλαφράν πνοήν ούριού* ἀνέμου, ἀλλ' ἦτο εἰσέτι παρά τό στόμιον τοῦ λιμένος, ὅτε εἴδαμεν τά ύψωματα καλυπτόμενα ύππο Τούρκων. Οἱ ὄλιγοι ἐκεῖνοι ἡσαν τῷ ὄντι ἐμπροσθιούλακή, ὀλλάθ θεία χάριτι ἐβράδυναν οἱ πολλοί νά ἔλθουν, καί ἡμεῖς ἡμεθα ἥδη σῶσι καί ἀσφαλεῖς, ούδ' ἐφοβούμεθα πλέον τά ἀπέχοντα ὅπλα των.

Μεταξύ τῶν ποικίλων τοῦ βίου μου περιπτειῶν δέν ἔτυχε ποτέ νά ναυαγήσω. ·Η θάλασσα, μέχρι τοῦδε τούλαχιστον, μοί ἐφέρθη φιλοφρόνως πάντοτε. ·Αλλ' ὅπόταν ἀναγινώσκω ναυαγίων περιγραφάς, ἀναλογίζομαι τάς ὥρας καί τάς σκηνάς τῆς φυγῆς

έκεινης ἐκ Χίου. Ναυαγοί βλέποντες ἐκ πλοίου καταποντιζομένου τήν ἀπέχουσαν παραλίαν δέν διέρχονται βεβαίως συγκινήσεις πλέον ἔναγωνίους, ὅσων ἡμεῖς τότε διήλθαμεν. Ἀλλά καταποντισμός δι' ἥμᾶς ἥτο τὸ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἄγωνία, ὃς βράχον δέ σωτηρίας ἐβλέπαμεν τό πλοϊον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ μικρά λέμβος ἀνά δλίγους μᾶς μετέφερεν, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι μᾶς ἐτυφέκιζαν ἄνωθεν. . .

« Λουκής Λάρας »

Δημήτριος Βικέλας

ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

‘Ο μικρός ναυτόπαις Νικολής Ἀργύρη Μανιάτης εἶναι διά τό ναυτικόν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως διά τοῦ μικρός οὐσσάρος Μπαρά διά τόν στρατόν τῆς γαλλικῆς. Ἀξίζει τόν κόπον νά τόν γνωρίσωμεν. Ἡτο ἀπό τά Ψαρά. Τῷ 1826, δώδεκα μόνον ἐτῶν, ἐπέβαινε τῆς «Ἀθηνᾶς» καί μεταξύ τῶν ναυτοπαίδων τοῦ σκάφους ἐκείνου, διεκρίνετο διά τό εύφυές, τό πρόθυμον καί τό ἄφοβον. Ή ναυμαχία τῆς 16ης Ἰανουαρίου 1826 καί τό ἡμερολόγιον τοῦ Γεωργίου Σαχτούρη θά προασπίσουν τό δνομά του κατά τῆς λήθης.

‘Η «Ἀθηνᾶ» ἔφερε τήν σημαίαν τοῦ ἀντιναυάρχου Γεωργίου Σαχτούρη, ἀρχηγοῦ τῆς β' ὑδραϊκῆς μοίρας τοῦ στόλου, διά τοῦ, τάς πρώτας ἡμέρας τοῦ 1826, διαδρομῶν ἐπιμόνως ὑπό τήν Ὁξεῖαν νῆσον, ἐπεζήτει τήν κατάλληλον στιγμήν, δύπιστας ρίψη τροφάς καί πτολεμοφόδια εἰς τό διπεγνωσμένως μαχόμενον Μεσολόγγι.

Τό τουρκικόν ναυτικόν συνεκέντρωσε τάς δυνάμεις του εἰς τόν μυχόν τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου, πολλά καί δυσάρεστα σχεδιάζον, δταν τήν πρωίαν τῆς 8ης Ἰανουαρίου, δλαι αἵ ἑλληνικαί μοῖραι, ἐπωφεληθεῖσαι εύνοϊκῆς τοῦ ἀνέμου τροπῆς, ἐπλησίασαν ἀπροσδοκήτως τό Βασιλάδι.

Παρευθύς τά μεγάλα ἐφόλκια* καταβιβάζονται καί, κατάφορτα παξιμαδιῶν, ρυμουλκοῦνται πρός τήν λιμνοθάλασσαν, ἐνῷ ἀφ' ἐτέρου δύο ἀξιωματικοί τῆς ἡρωικῆς φρουρᾶς ἀνέρχονται ἐπί τῆς ναυαρχίδος, κομισταί ἐπιστολῶν :

« Οἱ Μεσολογγῖται ὁρκίζονται ὅτι δέν θέλουν ἀφήσει Αἰγύπτιον ζωντανόν νά γυρίσῃ εἰς Μορέαν. Ἀλήθεια, ζητοῦν ψωμί· ἀλλέως 13

βέβαια δέν ἡμποροῦν νά ύποφέρουν. Πολλοί ἀπέθανον ἀπό πεῖναν.
"Εφαγαν καὶ τρεῖς ὄνους καὶ τρεῖς καμήλους, πού ἄρπαξαν τοῦ Ἰμ-
πρατήμ ».

Εἰς τά ὅποια ὁ ναύαρχος ἀπεκρίνετο :

—Θάρρος ! Εἰμεθα ἔδω καὶ πάσχουμε μαζί σας !

Μέ δλον δέ τό φλέγμα* τῶν ἀτρομήτων ἐκείνων πολεμιστῶν,
προσέθεσε : « Μᾶς κάμνετε μεγάλην χάριν νά μᾶς στείλετε καὶ καμ-
μίαν νέαν ἐφημερίδα ».

Διότι ὁ βομβαρδισμός δέν εἶχεν ἀκόμη καταστρέψει τό τυπο-
γραφεῖον τῶν « Χρονικῶν ».

Τήν ἐπαύριον ἡ θάλασσα ἔξεμάνη· μόλις δύο ὥραι κατά
σκάφος κατορθώνουν νά συγκρατήσουν τήν παράταξιν. Τῆς εὐκαι-
ρίας ἐπωφελοῦνται παρατόλμως οἱ Τοῦρκοι· δεκατρεῖς φρεγάτες καὶ
κορβέτες — ἡ πρωτοπορία — ἀναφαίνονται οὐριοδρομοῦσαι*. Καὶ ὁ
ναύαρχος δέν προφθάνει σχεδόν νά ύψωσῃ τό ἐν μετά τό ἄλλο τά
σήματα : « 'Ο ἔχθρος ! », « 'Ο ἔχθρος ἔρχεται ἐπάνω ! », « Τ' ἄρματα
στήν κουβέρτα ! », « "Οσοι εἶσθε εἰς τίρα* κανονιοῦ, ἀρχίσατε πῦρ ! ».

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ Ἑλληνες, φρονίμως σκεπτόμενοι, κόπτουν
τάς ἀγκύρας, ὁ δέ κλύδων ἀναλαμβάνει νά χωρίσῃ τούς ἀντιμαχο-
μένους.

Τήν μεθεπομένην δευτέρα συνάντησις. 'Ο πυρπολητής Πολί-
της ἀνατινάσσει εἰς τόν ἀέρα τήν κορβέταν τοῦ Μουσταφᾶ Τζελεμπῆ. Τήν 16ην ἡ μάχη μετατίθεται πρός τήν ἀκραν τοῦ Ἀράξου*. Οἱ Τοῦρκοι κλίνουν πρός τάς Πάτρας καὶ οἱ Ἑλληνες διώκουν πλησί-
στιοι*. 'Ο ἀνεμος μεταβάλλεται· καὶ τότε διώκουν οἱ Τοῦρκοι « μέ
ὅλα τους τά πανιά καὶ κουρταλέτσες* ». Αἴφνης οἱ Ἑλληνες, ἀθρόως
ἀνακωχεύσαντες*, ἀναμένουν. Εἶναι ἡ πέμπτη καὶ ἡμίσεια τῆς ἑσπέ-
ρας τής 16ης Ἰανουαρίου 1826· ἡ πάλη ἀρχίζει πεισματωδεστάτη. Τό
ἔλληνικόν πυροβολικόν, εύθυς ώς εἰσέρχεται ἐντός τῆς ἀκτίνος
τῆς ἀποτελεσματικῆς ἐνεργείας, δεικνύει τήν ἀναμφισβήτητον ύπερ-
οχήν του.

'Η τουρκική ἐν τούτοις ναυαρχίς, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀγῶνος, σημαί-
νει παράγγέλματα ἀπροσδόκητα· καὶ ἐκ τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν
προστρέχουν τέσσαρα τουρκικά πυρπολικά. Οἱ Τοῦρκοι φαίνονται
σχεδιάζοντες νά ποδίσουν* ύπό τήν σκέπην των τοῦτο δέ φέρει
εἰς τόν ἀγῶνα καὶ τούς "Ἑλληνας πυρπολητάς. Διώκουν μέ ὅλας των

τάς δυνάμεις· δύο δέ ἐφόλκιά των, μετά πυροβολικοῦ καί τυφεκιστῶν, ἐπιπίπτουν ἐναντίον ἑνός τῶν τουρκικῶν πυρπολικῶν καί τὸ καταλαμβάνουν αὔτανδρον ὑπό τάς φρενιτιώδους ζητωκραυγάς τῶν πληρωμάτων τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου.

Μετά τῆς παροιμιώδους ὁρῆς της, ἡ μοιραρχίς « Ἀθηνᾶ » μάχεται εἰς τό πυκνότερον σημεῖον τῆς παρατάξεως. « Τούς ἔδαιμονίσαμε μέ τά κανόνια μας », λέγει τό ἡμερολόγιον. ‘Ο ἀντιναύαρχος Σαχτούρης, μέ τό τηλεσκόπιον εἰς τό χέρι, μέ τό πρᾶον ἐκεῖνο ὕφος του, τό ὅπιον οὐδ’ εἰς τήν μάχην ἐγκατέλειπε, παρακολουθεῖ τόν ἄγωνα ἐκ τοῦ ἐπιστέγου* μετά τῶν ἀξιωματικῶν του. ‘Υπό νέφη καπνοῦ κρύπτεται ἡ πρῶρα· ὅσάκις δέ ὁ ἄνεμος τά παρασύρει εἰς στροβίλους καί ἀναφαίνεται πρός στιγμήν τό πρόστεγον*, οἱ ἐπί τοῦ πρυμναίου διακρίνουν ἔνα ναυτόπαιδα ὅρθιον ἐκεῖ ἐμπρός, παρατόλμως ἐκτεθειμένον εἰς τήν χάλαζαν τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός. Εἶναι ὁ μικρός Ψαριανός Νικολής Μανιάτης. Μέ τήν κεφαλήν ὑψηλά, μέ τήν μικράν του χεῖρα εἰς τήν μέσην, μέ τό ὕφος ἀνθρώπου διοικήσαντος εἰς δέκα τούλαχιστον μάχας, παρακολουθεῖ τάς περιπτείας τοῦ ἄγωνος. Σπανίως κατέβαινεν ἀπό τό πρόστεγον· καί τοῦτο, μόνον διά νά μεταφέρῃ ὕδωρ καί γομάσεις* διά τούς πυροβολητάς καί πυριτιδοβολάς εἰς τούς ἐκ τῶν θωρακίων* βάλλοντας. ’Επί τῇ θέᾳ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος τουρκικοῦ πυρπολικοῦ, φαίνεται τρέχων πρός τόν πρόβολον τρελός ἀπό χαράν, κραυγάζων ἐπανειλημένως :

— Απάνω τους, μπουρλοτιέρηδες !

‘Εν τούτοις ἡ « Ἀθηνᾶ », φοβηθεῖσα διά τήν τύχην τῶν παρατόλμων πυρπολητῶν, ἔξερχεται ἀπό τήν γραμμήν καί ἐντείνει τό πῦρ. Εἰς μάτην μερικοί ναῦται νεύουν εἰς τόν μούτσον νά κατέληθῃ ! ‘Ο μικρός εἶναι ἐκεὶ ἐπευφημῶν, κινῶν τόν σκοῦφον του εἰς τόν ἀέρα.

‘Εκείνην τήν στιγμήν φοβερά ἐκπυρσοκρότησις συγκλονίζει τήν « Ἀθηνᾶν » καί ἐνστείρει τόν θάνατον ἐντός αὐτῆς· ἔνα ἀπό τά πρωραϊα πυροβόλα της, διαρραγέν*, ἀνατρέπει καί πληγώνει σωρείαν ναυτῶν, τοῦ δέ μικροῦ Νικολῆ θραύνει τάς κυνήμας. ‘Η « Ἀθηνᾶ », δύνανταούσα νά ἔξακολουθήσῃ τήν μάχην, ἔξερχεται κατά μικρόν τῆς παρατάξεως, ἐνῷ ἥδη περίπου ἔληγεν ὁ ἄγων. ‘Ο ἀντιναύαρχος προσελθών πρός τούς κατακειμένους εἰς τήν πρῶραν τραυματίας καί ἴδων τήν κατάστασιν τοῦ δυστυχούς μούτσου, τόν παίρνει μέ συμπάθειαν εἰς τάς ἀγκάλας του καί καλεῖ τόν χειρουργόν. ’Εκεῖνος

προιόλεγει μετά στόμφου* τόν βέβαιον θάνατον τοῦ τραυματίου, ἀν δέν ἐκτελεσθῇ παρευθύς ἢ ἀποκοπή τῶν ποδῶν. 'Ο ναυτόπαις ὅμως ἀνθίσταται μετ' ἐνεργητικότητος ἀνδρός. "Οχι, δέν θέλει νά τοῦ κόψουν τά πόδια του, ἀπωθεῖ τόν ἰατρόν, ίκετεύει τόν ναύαρχον.

— Μή, καπετάν Γιώργη μου ! Μή μοῦ κόψε τά ποδαράκια μου, κι ἂς πεθάνω ! . . .

Τέλος ὑπερισχύει· ὁ ναύαρχος συγκινηθεὶς εἶπεν εἰς τόν ἰατρόν : « Μάζεψε τά ἔργαλεῖα σου, ἔξοχώτατε ! » καί ἔστειλεν ὑπό ἴδιαν του εὐθύνην τό παιδί εἰς τήν "Υδραν πρός τούς ἰδιούς του συγγενεῖς, μέ αὐστηράν ἐντολήν νά φροντίσουν διά τήν θεραπείαν του, σάν νά ἐπρόκειτο περί ἰδιοῦ των τέκνου. Ἐκτοτε, δέν τόν ἐπανεῖδε πλέον, οὔτε αἱ περιπέτειαι τοῦ ἀγῶνος τόν ἀφῆκαν νά σκεφθῇ περί αὐτοῦ.

'Ἐν ἔτει 1838, ὁ παλαιός ἀντιναύαρχος τῆς "Υδρας διετέλει* διευθυντής τοῦ πολεμικοῦ ναυστάθμου τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Ἡτο ώραία ἡμέρα τοῦ Δεκεμβρίου καί ὁ γηραιός θαλασσόλυκος ἐκάθητο εἰς τό γραφεῖον του, μέ δρθάνοικτα παράθυρα. Ἡ τρέχουσα ὑπηρεσία εἶχε τελειώσει· καί ὁ παλαιίμαχος τῆς Σάμου καί τοῦ Καφηρέως ἐκουβέντιαζε φιλικῶς μέ τόν ὑπασπιστήν του περί τῶν παλαιῶν ἡμερῶν τῆς δόξης, αἱ ὄποιαι ἐφαίνοντο ἀπελθοῦσαι διά παντός, περί τῶν ἡμερῶν, καθ' ἂς καί τά παιδιά ἀκόμη εἶχαν ἡρωισμόν βετεράνων*. Καί ἐξέφραζε τήν λύπην του, ὅτι δέν ἥκουσε ποτέ τι περί τοῦ ἡρωικοῦ ναυτόπαιδος τῆς « Ἀθηνᾶς ».

Αἴφνης διακόπτεται ἀπό φωνάς προερχομένας ἐκ τοῦ προσαλίου. Ἐτεινε προσεκτικόν τό ούς καί φράσις, ἀπευθυνομένη ἀπό κάποιον ἀγνωστον πρός τόν δίοπον* τῆς φυλακῆς, ἔφθασεν εὐκρινῶς μέχρις αὐτοῦ.

— Σέ παρακαλῶ νά μέ ἀφήσεις ν' ἀνεβῶ ! Θέλω νά ἵδω τόν καπετάν Γιώργη, νά τόν εὐχαριστήσω γιά τή μεγάλη ἐκδούλευση πού μοῦ ἤκανε στόν ἀγώνα! . . .

Εἶχεν ἀκούσει καί ὁ ὑπασπιστής· εἰς τό νεῦμα δέ τοῦ ἀντιναύαρχου, κατῆλθε δροματίος τήν κλίμακα, ἐνῷ ὁ Σαχτούρης ἀορίστως προησθάνετο κάτι τό συγκινητικόν, κάτι τό εὐχάριστον. Μετά δύο λεπτά ἔνας νέος κύριος, κομψός καί ζωηρός, εἰσήρχετο ἢ μᾶλλον εἰσώρμα εἰς τό δωμάτιον. Χωρίς πτολάρις ἐθιμιοτυπίας, ἀρπάσας τήν δεξιάν τοῦ ναύαρχου, τήν κατεφίλει· καί μόλις κατώρθωσε, διακο-

πτούμενος ἀπό λυγμούς, νά τοῦ δώσῃ νά ἐννοήσῃ ὅτι εἶναι ὁ μικρός ἔκεινος μοῦτσος, ὁ τραυματίας τῆς ἔξω τοῦ Κάβο Πάπα ναυμαχίας.

Ο διευθυντής τοῦ Ναυστάθμου τόν ἔσφιξεν εἰς τάς ἀγκάλας του μέ στοργήν πατρικήν καί, πληροφορηθείς ὅτι ὁ πάλαι ποτέ μικρός μαχητής ἦτο τώρα ἔνας ἐκ τῶν πλέον εὐυπολήπτων Ἑλλήνων ἐμπόρων τοῦ ἔξωτερικοῦ, ηύχαριστήθη βαθύτατα, ὅτι ἔσωσεν ἔνα ἔντιμον καί χρήσιμον ἄνθρωπον.

Πολλάς ἡμέρας τόν ἐκράτησεν εἰς τόν Πόρον, μίαν δέ ἔξ αὐτῶν, πού συνέπεσε νά είναι τῶν Χριστουγέννων, ἔστρωσεν ἔνα μεγάλο τραπέζι εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἡρωισμοῦ τοῦ μικροῦ Ψαριανοῦ, δι' ὅλους τούς πτωχούς μαθητάς τοῦ Πόρου καί δι' ὅλους τούς ναυτόπαιδας. Υπῆρξε δέ πράγματι διά τήν ὥραίαν νῆσον καί τό ναυτικόν μας μοναδική ἐκείνη ἡ πανήγυρις.

Πανηγυρικό φύλλο «Ἐστίας»

Κωνσταντίνος Ράδος

ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ (ΙΟΥΛΙΟΣ 1822)

Φύσα, μαίστρο δροσερέ κι ἀέρα τοῦ πελάγου,
νά πᾶς τά χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τή μάνα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγάδες
στό Δερβενάκι κείτονται, στό χῶμα ξαπλωμένοι.
Στρῶμά χουνε τή μαύρη γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καί γιά πανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τή λάμψη.
Κι ἔνα πουλάκι πέρασε καί τό συχνορωτᾶνε :
« Πουλί, πᾶς πάει ὁ πόλεμος, τό κλέφτικο ντουφέκι ; »
« Μπροστά πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσω ὁ Κολοκοτρώνης,
καί παραπίσω οἱ "Ελληνες μέ τά σπαθιά στά χέρια ».
Γράμματα πᾶνε κι ἔρχονται στῶν μπέδων τά σπίτια.
Κλαῖνε τ' ὀχούρια γι' ἄλογα καί τά τζαμιά γιά Τούρκους,
κλαῖνε μανοῦλες γιά παιδιά, γυναῖκες γιά τούς ἄντρες.

Δημοτικό

Ψ ΑΡΑ

Τά Ψαρά ήσαν μιά πέτρα γῆς ριγμένη μέσα εἰς τήν θάλασσαν, διά νά κυματίζῃ ἐπάνω της ἡ Ἑλληνική ίδεα. Τόπος ξηρός καὶ ἄγονος, δέν ἦτο δυνατόν νά γεννήσῃ μαλθακούς καί ἔγωιστάς. Ἔγεννοῦσε μόνον παλικάρια, δαμαστάς τῶν κυμάτων, κυριάρχους τῆς θαλάσσης. "Οταν μία πνοή ἔξεγέρσεως συνεκλόνισε τήν δουλεύουσαν φυλήν, ὥρμησαν μεταξύ τῶν πρώτων εἰς τά ἐλαφρά των πλοῖα καί περιέφερον τόν τρόμον διά τόν ἔχθρον ἐπάνω εἰς τά γαλανά κύματα τοῦ Αἰγαίου. Κουρσάροι ἀτρόμητοι, ἀλλά κουρσάροι τῆς ίδεας, ὑψώνοντο ὡς δράκοι τοῦ παραμυθιοῦ καί ἐπλησίαζον τά νεφελώματα τῶν θρύλων καί τῶν παραδόσεων.

"Ἐνας Κανάρης ἔγεννήθη διά τήν καλήν τύχην τῆς Ἐλλάδος εἰς τούς μαύρους βράχους τοῦ ἡρωικοῦ νησιοῦ.

'Ο ἔχθρος συνήντησε τούς Ψαριανούς συχνάκις εἰς τόν ὑπερήφανον δρόμον τους καί ἔμαθε νά τούς φοβῆται.

'Ολίγα νησιά τότε, φούχτα χώματος καί πετρῶν μέσα εἰς τήν ύγραν ἔκτασιν, ύψωνοντο προπύργια ἐπικίνδυνα, καί τά Ψαρά καί ἡ Κάσος καί ἡ Χίος ἔστελλαν μηνύματα θριάμβων ἔως τήν Ἀλεξάνδρειαν, ἀπό τήν ὅποιαν ἔξεκινοῦσαν βαρεῖς οἱ στόλοι.

'Ἐπί τέλους ἔνα πρωί, μέ τό σύννεφον πού ἐπύκνωσαν οἱ κανονιοβολισμοί, οἱ ἔχθροι ἀπεβιβάσθησαν εἰς τό νησί. Οἱ ἐπιδρομεῖς ήσαν ἀμέτρητοι καί οἱ ὑπερασπισταί ήσαν δλίγοι. 'Αλλ' οἱ ὑπερασπισταί ἤξευραν νά σκοτώνωνται. Καί ἐσκοτώθησαν οἱ περισσότεροι.

Εἰς τό Ναύπλιον, τήν πρωτεύουσαν τότε τῆς ἀγωνιζομένης Ἐλλάδος, δταν ἔφθασαν πρόσφυγες Ψαριανοί, ἔνας ἱερεύς, ὁ Νεκτάριος Κατούλης, συνεκάλεσεν αὐτούς καί τόν λαόν τοῦ Ναυπλίου εἰς τήν ἐκκλησίαν καί, χαιρετίζων τήν καταστροφήν τῶν Ψαρῶν ὡς ἐθνικήν θυσίαν, ἥρχισε μέ μίαν ἀποστροφήν :

«'Αδελφοί Ψαριανοί, εἰς τήν πυράν, ἡ ὅποια ἀναδίδεται ἐκ τῶν κατιομένων οίκιῶν σας, βλέπω συντελουμένην τήν θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ. 'Ο πατριάρχης ἔκεινος δέν ἐπρόθασε νά θυσιάσῃ τόν υἱόν του. Σεῖς ἐθυσιάσατε τά τεκνα ὑμῶν. 'Η θυσία σας ἀνέρχεται εὐπρόσδεκτος* εἰς τά ὑψη. 'Αδελφοί, μή θρηνεῖτε. 'Εγείρατε τήν κεφαλήν ὑμῶν, δτι ὁ μισθός ἐν τοῖς οὐρανοῖς ».

Παλαιόυσσα ή Ἑλλάς ἀκόμη, κυλιομένη εἰς τό αἷμα τό ἴδικόν της καὶ εἰς τό αἷμα τῶν ἔχθρῶν της, ἐδέχθη τά λείψανα τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ γενναλού νησιοῦ καὶ τά ἑγκατέστησεν εἰς τήν Εὔβοιαν, πλησίον εἰς τά ἔνδοξα ἐρείπια τῆς Ἐρετρίας. Ἐκεῖ τότε ἐφύγρωσε μία πόλις, τά Νέα Ψαρά.

Ἐν τῷ μεταξύ κατεστρέφετο καὶ ἡ Κάσος καὶ ἡ φωτιά καὶ ὁ σίδηρος διημύνετο πρός ἄλλα σημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, διά νά συμπληρώσουν τό ἔργον τοῦ δλέθρου.

Οἱ Ψαριανοὶ ἀφοσαν σιωπηλοὶ καὶ θλιψμένοι εἰς τήν νέαν των πατρίδα τά γυναικόπαιδα καὶ ἔσπευσαν νά ριφθοῦν εἰς τά πλοια. Αὐτήν τήν φοράν δ πόθος τῆς ἑκδικήσεως ἐδιπλασίαζε τό θάρρος.

Ἀργότερα, μετά τήν ἀπελευθέρωσιν, δταν ἐπέρασεν ἀπό τήν Ἑλλάδα δ ἐπιφανής Γάλλος φιλέλλην, δ μαρκήσιος Μπιφρέ, ἐπεσκέψη ἐις τήν Εὔβοιαν τά ἀναστηθέντα Ψαρά. Ἐκεῖ δ εύγενής ξένος ἔφιλοξενήθη εἰς τό σπιτάκι ἐνός γέρου, δ ὅποιος, μαζί μέ τούς δλίγους διασωθέντας Ψαριανούς, εἶχεν ἑγκατασταθῆ εἰς τήν νέαν του πατρίδα. Τό βράδυ δ γέρος, καθισμένος εἰς τό πλάγιο ἐνός τζακιοῦ, διηγήθη εἰς τόν Γάλλον περιηγητήν τήν καταστροφήν τῆς πατρίδος του, τήν δποίαν είδε, νέος ἀκόμη. « Αἱ εἰκόνες τοῦ δλέθρου καὶ εἱ λεπτομέρειαι τῆς αἰματηρᾶς θυέλλης, ἀφηγεῖται δ ξένος, ἐπαιρναν μίαν ἀπεριγύρεπτον τραγικότητα ἀπό τό ἀφελές καὶ ἥμερον ὑφος τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, δ ὅποιος ἔφυγε τελευταῖος ἀπό τό ἔρημωδέν τησί. Μία εἰκόνων Ἀγίου, κρεμασμένη εἰς ἔνα εἰκονοστάσιον, ἥτο τό μόνον πρᾶγμα, πού ἔσωσεν ἀπό τό σπίτι του, ἀπό τήν οἰκογένειάν του, ἀπό τοὺς ἴδικούς του δλους, σφαγέντας ἥ φοιευθέντας ».

Περιοδικό « Παναθήναια », 1904

Γεώργιος Τσοκόπουλος

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

Στῶν Ψαρῶν τήν δλόμαυρη ράχη,
περπατώντας δ Δόξα μονάχη,
μελετᾶ τά λαμπρά παλικάρια
καὶ στήν κόμη στεφάνη φορεῖ,
γινωμένο ἀπό λίγα χορτάρια,
πού εἶχαν μείνει στήν ἔρημη γῆ.

« Ἀπαντά »

Διονύσιος Σολωμός

ΠΕΤΕΙΝΑΡΙΑ

Οἱ δυό μικροὶ γειτόνοι, μά ὅχι καὶ παλιοὶ γνώριμοι, δὲ Γούλας κι δὲ Γωγός, ἀγωνιστῶν ἔγγονια, δέσαν τὴν καινούρια τους ἀγάπη τὸσο δυνατή; πού κινδύνευε κάθε στιγμή νά σπάσει. Δυό τρεῖς φορές τήν κάθε μέρα τῇ βάζανε σέ σκληρή δοκιμή, χτυπώντας την ἀπάνου στοῦ παιδιάτικου θυμοῦ τ' ἀμόνι. Βλαστάρια μέ τ' ἀγκάθια τους τά τρυφερά, δέ μοιάζαν καί πολύ, γιατί κρατοῦσαν ἀπό δυό ἀσυνταίριαστες γενιές, θαλασσινή τή μιά καί στεριανή τήν ἄλλη. 'Ο παππούς τοῦ Γούλα ἥτανε στρατηγός τοῦ Ἀγώνα, καί τοῦ Γωγοῦ ναύαρχος. 'Ο Γούλας εἶχε στήσει τό λημέρι του μές στήν παλιάν αὐλή, μέ τή γέρική της ταταλιά*, κι ἀπό τήν ταταλιά ἔκοβε ὁ παλικαράς σπαθιά, τουφέκια, κι ἔκανε ἄλογα, καί κυνηγοῦσε τίς ψηλές τσουκνίδες τοῦ ἔρημου περιβολοῦ, θαρρώντας τες γιά Τούρκους. 'Ο Γωγός πάλι, νιόφερτος στή γειτονιά, σκάρωσε γοργά τή ναυαρχίδα του ἀπάνου στήν ταράτσα, μέ τή ματστρα* καί τό μεγάλο της πανί – δὲ λόγος τό 'κανε μεγάλο – μέ τάξ ἔστρια καί μέ τή σημαία κατάκορφα. Κι ἀρμένιζε ὁ μικρός στά πέλαγα τῆς φαντασίας του, μά καί προκαλοῦσε τόν ἄλλο τό μικρό νά βγοῦνε στ' ἀνοιχτά καί νά μετρηθοῦν μέ κανόνια καί πυρόκροτα, κι ὅχι μέ ψιλή φωτιά, πού ἐκεῖνος τήν περιφρονοῦσε. "Ομως ἡ παλικαριά μετριότανε μέ τό σπαθί, σῶμα μέ σῶμα, κι ὅχι μέ κανόνια, δέ ἄλλος ἀπαντοῦσε.

'Αφοῦ βράχνιάσανε τίς πρῶτες μέρες, μπήκανε σ' ἄλλον ἀγώνα ύστερα. Ποιός ἀπό τούς δυό παπποῦδες, δέ ναύαρχος ἢ δέ στρατηγός, ἥταν τό πιό παλικάρι;

— 'Εμέν' δέ παππούς μου ἔκαψε φρεγάδες...

— Μέ τάχερια του τίς ἔκαψε;

— Μέ τάχερια πυρπολικά.

— Δᾶς' μου κι ἔμένα ἔνα σπίρτο, νά κάψω δλη τήν Ἀθήνα, μονοκπανιά. Παλικαριά εἰν' αὐτή;

— Παλικαριά δέν εἰναι νά σοῦ ρίχνουνε χιλιάδες κανονιές καί νά τραβᾶς ἀπάνου, κι ἵσσα ἀπάνου;

— Φτάνει, μήν πᾶς παραπάνου! Πόσες πληγές ἔχει δέ παππούς σου;

— Πληγές;... Γιά νά κουτσαίνει, θά 'χει πληγές...

— 'Ο δικός μου ἔχει ἑφτά πληγές.

- Θά πεῖ πώς οἱ Τοῦρκοι τοῦ τίς δώσανε.
- Δέν ξέρεις ἀπό πόλεμο τῆς στεριᾶς, καημένες σπαθιές στά κεφάλια, βόλια στά κορμιά, ὅχι κανονιές ἀπό μακριά.
- Λοιπόν, καί τίς ἔφαγε ὁ παππούς σου τίς σπαθιές !
- Καί τίς γλίτωσε τίς κανονιές ὁ δικός σου !
- Καί τίς δέχτηκε ὁ δικός σου τίς πληγές !
- Ἀφοῦ δέν ἔφευγε ; Ἀφοῦ ἔβανε τό στήθος του μπροστά ; Δέν τίς πῆρε τίς πληγές σέ μιά μάχη, σέ πολλές τίς πῆρε· πῆρε, κι ἔδωσε περισσότερες. Στά Πέντε Ὁρνια, στήν Καλιακούδα, στό Κρεμμύδι...
- Τί μάχες εἶν' αὐτές ; Ὁρνια, Κρεμμύδια ; Τό καράβι τοῦ παπποῦ μου πολέμησε στή Χίο, στήν Τένεδο ! Ὁχι Κρεμμύδι...

— Τό βλέπεις τοῦτο τό κρεμμύδι ; (κι ἔδειξε τή γροθιά του). Σοῦ κάνω τό καράβι τοῦ παπποῦ σου νά μήν ξεχωρίζει ᾧ πλώρη ἀπό τήν πρύμη ...

Τό ξύλο καί τά κλάματα δέν κρίνανε τό δίκιο, μά είχαν ἔνα τέλος πιό καλό. Οἱ ἀντίπαλοι τιμήσανε τήν πατρογονική παλικαριά δένοντας τήν ἀγάπη τους στενότερη ἀπό πρῶτα. Ἡ ἀγάπη γέννησε ύστερα τό σεβασμό στίς γνῶμες τους, ἔνας τοῦ ἄλλου. Τέλος εἶπε ὁ στεριανός :

— Νά μέ πάρεις καμιά μέρα νά μέ πᾶς στόν παππού σου, νά μοῦ πεῖ καμιά ναυμαχία.

— Αύτός δέ θέλει, εἶναι δύσκολος, μά ξέρω γώ πῶς νά τόν καταφέρω. Θά τοῦ πάώ τό γάτο μας τόν Κίτσο νά τόνε βάλω στά γόνοτά του, κι ἐκεῖ νά καθίσει καί νά ρουθουνάει. Ο Κίτσος δέν τοῦ ἀρέσει καί πολύ, γιατί μυρίζει ὁ παππούς ταμπάκο. "Ομως τόνε χαϊδεύει ὁ παππούς καί κάθεται ἥσυχος. Τότε ἀρχίζει ὁ παππούς μιά νά χαϊδεύει, μιά νά λέει, μιά νά σωπαίνει. Ἐμεῖς ὅλο καί τοῦ τό θυμάμε : « Παρακάτω ύστερα, παππού, τί γίνηκε ; ». Κι ὁ παππούς θά μᾶς ίστορήσει τή ναυμαχία μέ τά δλα της. Τότε θά καταλάβεις πῶς γίνεται ὁ πόλεμος τῆς θάλασσας· καί θά δεῖς τά τούρκικα καράβια νά τό κόβουνε φευγιό, καί θά δεῖς νά πετᾶνε στόν ἀγέρα, νά βουλιᾶνε, φοῦντο... Ὁ παππούς θά μιλάει σιγά σιγά, ἥσυχα ἥσυχα, μά ἐσύ θ' ἀκοῦς καί θ' ἀνατριχιάζεις, θά πιστεύεις πώς εἶσαι μέσα στό καράβι, καί πώς πολεμᾶς κι ἐσύ. "Υστερα θά μέ πᾶς κι ἐμένα στό δικό σου τόν παππού.

— Ό δικός μου ὁ παππούς ὅλο βογκάει, δέ θέλει σέ κανένα νά

μιλάει! Βαστάει στό χέρι του ἔνα μακρύ τσιμπούκι, κι ἄμα τοῦ φταίξω τίποτα, μοῦ τήν τραβάει τήν τσιμπουκιά. Γιά πολέμους δέ θέλει πιά νά.μοῦ μιλάει. "Αμα θυμώνει, κάνει τό σπίτι νά τραντάζει ἀπ' τό θυμό του. Μιά φορά πού τόν παρακαλοῦσα, ἥτανε σέ διάθεση καί μοῦ 'πε : — « Πῶς τούς ἔχεις ἐσύ τούς Τούρκους μέσ στό νοῦ σου, πῶς τούς φαντάζεσαι; ». — « Αὔτοί φοβόντανε μήν τούς σκοτώσετε, κι ἔσεις τούς κυνηγούσατε . . . ». — « Λοιπόν, ἐμεῖς πολεμούσαμε μέ φοβιτσάρηδες ; ». Μιά τσιμπουκιά, καί τ' αὐτί μου πῆγε νά ξεκολλήσει.

— 'Εμένα ξέρεις τί μοῦ 'κανε ὁ δικός μου ; "Ηθελε νά μοῦ πεῖ μιά ναυμαχία, καί τοῦ πῆγα τό γάτο. 'Αρχίζει γιά ἔνα καράβι τούρκικο, πού τό κυνηγούσανε πέντε δικά μας, καί τοῦ λέγανε νά παραδοθεῖ, καί δέν παραδινόταν. « Τοῦ κάναμε συντρίμμια τά κατάρτια, κόσκινο τό κουφάρι του, καί δέν παραδινόταν. 'Εγώ περίμενα τούρκικες φρεγάδες νά τά πρυμίζουνε, κι ἔκεινο δέν παραδινόταν. Τέλος ρίξανε τό καράβι στή στεριά, καί δέν παραδοθήκανε. Θύμωσα, τοῦ ἄρπαξα τό γάτο ἀπό τά χέρια. — « 'Αμέ, τί λές τοῦ λόγου σου, δέν πολεμοῦσαν οἱ ὄχτροι μας ; ».

— 'Ο παππούς σου εἰναὶ καλός, καί θά πᾶμε νά τόνε γνωρίσω. Τό δικό μου θά σέ πάω νά τόνε δεῖς ἀπό μακριά. "Έχει στό πλάι μιά στενή κάμαρα γιομάτη ἄρματα, στούς τοίχους ὅλα κρεμασμένα, ἄρματα ἀσημένια καί χρυσά, κι ἔνα καντήλι ἔκει νά καίει. 'Εκεī θά κρυφτοῦμε καί θά τόνε δεῖς.

— "Όλα αὐτά τ' ἄρματα ὁ παππούς σου τά φοροῦσε ; Πῶς τά βαστοῦσε ἀπάνου του ;

— Παιδί μου, ἐσύ δέν ξέρεις ἀπό ἄρματα . . . ξέρεις ἀπό κανόνια !

— 'Ο θαλασσινός τόν ἀγριοκοίταξε, μά ἔλα πού ἥτανε φίλοι πιά ;

— Λοιπόν πᾶμε στόν παππού σου ; εἶπε ὁ στεριανός.

— Κίτσο, ψιψίκο !

« Μεγάλα χρόνια »

Γιάννης Βλαχογιάννης

ΑΛΕΣΤΑ ! (ΕΙΣ ΤΑ ΟΠΛΑ !)

(Οι έπαναστάσεις τῶν Κρητικῶν γιά τήν ἀποτίναξη τοῦ ζυγοῦ τοῦ κατκτητῆ καὶ τήν ἔνωσή τους μέ τῇ μητέρᾳ Ἐλλάδα ὑπῆρξαν ἡρωικές, ἀλλὰ καὶ πολύ σίματηρές.

Παρακάτω ὁ συγγραφέας ἀναφέρει ἐνα περιστατικό ἀπό τήν ἔπανάσταση τοῦ 1878).

... Τούς ἐπεριμέναμεν τούς ἔχθρούς ἀπό ἡμέρας εἰς ἡμέραν καὶ οἱ χωρικοί μας ἔκρυπτον ὅ,τι εἶχον εἰς σπήλαια, ἵδιως εἰς τό μέγα σπήλαιον τῆς Βίγλας, ὃπου εἴχον καταφύγει πολλαί οἰκογένειαι. Καθ' ἕκαστην ἀγγέλματα περί ἐμφανίσεως ἔχθρῶν διέσπειρον τόν πανικόν καὶ ἡκούετο ἡ κραυγὴ τοῦ κινδύνου : « 'Αλέστα ! » (Εἰς τά ὅπλα ! "Ετοιμοι !). Μετά μικρόν δέ διεψεύδοντο, ἵνα ἔπαναληφθοῦν μετ' ὀλίγον. 'Αλλ' ἥλθε καὶ ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ ἀπασία εῖδησις δέν διεψεύσθη.

Πότε δέν θά λησμονήσω τήν φοβεράν ἐκείνην ἡμέραν, τῆς ὁπίας τά συμβάντα παραμένουν ἐναργέστατα εἰς τήν μνήμην μου. "Εβρεχε δυνατά καὶ ἐβρόντα. 'Ἐν μέσῳ δέ τῆς καταιγίδος ἡκούσθησαν πυροβολισμοί μεμακρυσμένοι. Καὶ μετ' ὀλίγον διέτρεξε τό χωρίαν ἄπειρος θρηνώδης βοή, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας διέκρινα τήν φοβεράν κραυγὴν τοῦ κινδύνου :

— Αλέστα !

Ἡ μάνα μου ἔδραμεν ἔξω, ὡς ἀλλοιφρονοῦσα*, πρός ἀναζήτησιν τοῦ πατρός μου. Τήν στιγμήν δ' ἐκείνην διήρχετο ὁ Μανόλης δ Πατούχας μετά τινος ἄλλου καί, πυροβολήσαντες εἰς τόν ἀέρα, ἀνεκράυγασαν :

— Στ' ἄρματα ! Στ' ἄρματα !

Καί ἡκούετο ἡ κραυγὴ ἀπομακρυνομένη, ὡσεί* ἔπανελαμβάνετο ὑπό τῆς ἥχοῦς !

— Στ' ἄρματα ! Στ' ἄρματα !

"Εστεκα σάν ἀπολιθωμένος πλησίον τῆς θύρας καὶ ἔβλεπον ἄνδρας καὶ γυναῖκας τρέχοντας ὑπό τήν βροχήν, ἀπευθύνοντας πρός ἀλλήλους βραχείας* ἐρωτήσεις καὶ παρερχομένους. 'Ο ἀδελφός μου Χαραλάμπης, δός ποιος εἶχε γεννηθῆ πρό τριῶν μηνῶν, ὡς νά συνησθάνετο καὶ αὐτός τόν κίνδυνον, ἐκραύγαζεν ἀπό τοῦ λίκνου του πάσῃ δυνάμει.

Μετ' ὀλίγον εἰσῆλθε τρέχων ὁ πατήρ μου, ταραγμένος καὶ διάβροχος, κατόπιν δέ αὐτοῦ ἡ μήτηρ μου, ἀποστάζουσα καὶ αὐτή ἐκ τῆς βροχῆς καὶ ἔκφρων* ἐκ τρόμου.

— Παιδιά μου! ἀνεβόησε μέ κραυγὴν μητρικοῦ δέους*.

Καί δραμοῦσα ἥρπασεν ἐκ τοῦ λίκνου* τὸν ἀδελφόν μου καὶ ἔπειτα ἐμέ καὶ μᾶς ἔσφιξεν ἐπί τοῦ στήθους τῆς μανιωδῶς, ἔτοιμη νά φύγῃ, νά πάρη τά βουνά, διά νά μᾶς κρύψῃ, νά μᾶς σώσῃ ἀπό τούς ἐπερχομένους ἔχθρούς.

Τότε εἰσῆλθον διάφοροι χωριανοί εἰς τό σπίτι μας, ἄνδρες καὶ γυναικες, ὅλοι σαστισμένοι, μουσκεμένοι ὑπό τῆς βροχῆς, χειρονομοῦντες καὶ κινούμενοι μέ τήν νευρικήν ζωηρότητα παραφρόνων. Ἐν μέσω τῆς συγχύσεως ἐκείνης ἡκούσθη μεμακρυσμένος καὶ μόλις αἰσθητός ἦχος σαλπίγγων, αἱ ὁποῖαι ἐσάλπιζον πορείαν μετά πολλῆς γοργότητος. Ἡ φρίκη τῆς στιγμῆς ἐκείνης δέν περιγράφεται. Μία νεᾶνις ἥρχισε νά κτυπᾷ τάς χεῖρας καὶ ἀνεφώνει γοερῶς :

—Ἐφτάξανε! Ἐφτάξανε!

Τότε παρεσύρθημεν καὶ ἡμεῖς ὑπό τοῦ χειμάρρου τοῦ πανικοῦ. Καί ἀγνοῶ πῶς, μετά τινα λεπτά, εύρεθην ἐπί τῶν γονάτων μιᾶς θείας μου ἵππευούστης, τυλιγμένος ἐντός μαλλίνου καπότου, ἐν μέσῳ πλήθους χωριανῶν, πρό πάντων γυναικῶν καὶ παιδίων, ὀγηνωρίστων ἐκ τῆς βροχῆς καὶ τοῦ τρόμου.

Ἡ μήτηρ μου ἦτο πλησίον μου, καθημένη ἐπί τοῦ ἡμιόνου μας, καί κρατοῦσα εἰς τήν ἀγκάλην της τόν ἀδελφόν μου. Προηγεῖτο δέ ὁ πατήρ μου, διά τῆς μιᾶς μέν χειρός σύρων τόν ἡμίονον, διά δέ τῆς ἄλλης τό τουφέκι του. Καί τά σαλπίσματα ἡκούοντο εὐκρινέστερα, ἐντονώτερα, ἐπιτείνοντα τήν φρενιτιώδη σπουδῆν καί τήν σύγχυσιν τοῦ πλήθους, τό ὅποιον ἔφευγεν ὑπό τούς καταρράκτας τῆς βροχῆς, ποίμνιον προβάτων καταδιωκομένων ὑπό οὐρλιαζόντων λύκων.

Πάντες ἤσαν σιωπηλοί, σάν νά ἔφοβοῦντο μήν ἀκουσθοῦν ὑπό τῶν ἐπερχομένων ἔχθρων, μέ μορφάς ἔξιγγριωμένας. Ἐκ δισλειματών μόνον ἡκούετο ἡ φωνή γυναικός :

— Παναγιά μου, πρόφταξε!

Ἀκολουθήσαντες τόν παρά τό χωρίον βαθύν αὐλῶγα*, ἐφθάσαμεν μετά δέκα περίπου λεπτά εἰς τήν εἴσοδον τῆς χαράδρας, ὅποθεν φαίνεται ἐκ πλαγίου τό χωρίον. Τήν στιγμήν ἐκείνην ἐκρό-

τησε πυροβολισμός, τόν όποιον ἐπανέλαβεν, ἐν παρατεταμένῳ κυματισμῷ βοῆς, ἡ ἥχω τῆς χαράδρας. Καί ὅλαι αἱ γυναῖκες ἀνεβόθησαν μιᾶ φωνῇ :

— Παναγία Παρθένα μου !

Αἱ σάλπιγγες ἐσιώπησαν διά μιᾶς καὶ ὁ συμπυροβολισμός ἐπανελήφθη φοβερώτερος, παρατεταμένος, ἔνα παμμέγιστον κρρ !

— Ἐτρακάραν τσοι ! ἀνεφώνησεν εἰς τῶν ἀνδρῶν.

‘Ο πατήρ μου μᾶς ἡσπάσθη ἐν συγκινήσει, εἴπε λέξεις τινάς πρός τὴν μητέρα μου καὶ ἔδραμεν ὀπίσω πρός τὸ χωρίον μετ’ ἄλλων ἀνδρῶν, οἱ ὄποιοι, ἀπομακρυνόμενοι, ἔλεγον πρός τὰς γυναῖκας καὶ τά τέκνα των :

— Εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ !

Μία νεαρά γυνή, ὑψηλή καὶ ὠραία, ὡχρά ἐκ συγκινήσεως, ἡ ὄποια ἐκράτει νήπιον εἰς τὰς ἀγκάλας της, ἐσταμάτησε καὶ παρετήρει πρός τὸ χωρίον. Τὴν ἀνεγνώρισα· ἦτο ἡ Πηγή, ἡ σύζυγος τοῦ Πατούχα, τοῦ σημαιοφόρου μας, ὁ ὄποιος ἐφαίνετο εἰς τὸ δυτικόν ἄκρον τοῦ χωρίου, μέ τό γιγαντιαῖον του ἀνάστημα, πλησίον τῆς σημαίας. Τὴν ἄκουσα νά λέγῃ :

— Ή Παναγία νά σέ σκέπτει, Μανόλη μου !

‘Ο κρότος τῶν ὄπλων δέν ἐπαυσε πλέον ἀποτελῶν φρικτόν ἀντίλαλον ἐν τῇ χαράδρᾳ, διά τῆς ὄποίας ἐπορευόμεθα. Τώρα ἐκλαίομεν ὅλοι, γυναῖκες καὶ παιδιά. Ἐκ διαλειμμάτων δέ, ὡς ἐπωδός* τοῦ θρήνου ἐκείνου, ἥκούοντο αἱ περίτρομοι ἀναφωνήσεις τῶν γυναικῶν :

— Παναγία μου, βλέπε τοοί Χριστιανούς !

— Παρθένα μου, πρόφταξε !

“Οταν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν κορυφήν τῆς χαράδρας, ἡ βροχή εἶχε παύσει. Οἱ χριστιανοί μαχηταί εἶχον ἀναγκασθῆ ὑπό τῶν ὑπερτέρων δυνάμεων τοῦ ἔχθρου νά καταλίπουν τὸ χωρίον ὑποχωροῦντες δέ μικρόν κατά μικρόν καὶ ἀναχαιτίζοντες* τὴν προέλασιν τῶν ἔχθρῶν, εἶχον καταλάβει τά ἐκστέρωθεν τῆς φάραγγος ὑψώματα, δταν ἡμεῖς ἐφθάναμεν εἰς τὴν κορυφήν τοῦ βουνοῦ, τό ὄποιον ἡ φάραγξ διατέμνει.

‘Εκεῖθεν ἐφαίνετο ὀλόκληρον τὸ χωρίον μετά τῆς πρό αύτοῦ κοιλάδος. Ἡμην τόσον ταραχμένος τὴν στιγμήν ἐκείνην ἐκ τῶν κρότων καὶ τῶν συγκινήσεων, ὥστε ἡ μνήμη μου διετήρησε μόνον

συγκεχυμένην είκόνα τοῦ χωρίου, κεκαλυμμένου ύπο καπνοῦ, ἐν μέσῳ τοῦ δόποιου διεκρίνοντο μικροί μικροί οἱ ἔχθροι. Τοῦτο μόνον ἐνθυμούμαι σαφῶς, ὅτι ὑπεράνω τοῦ χωρίου εἶχε σχηματισθῆ μέγα οὐράνιον τόξον καὶ ὅτι ἐπὶ τινος οἰκίας ἐκυμάτιζεν ἡ τουρκική σημαία, μικρά ἐκ τῆς ἀποστάσεως, ἀλλ’ εὐδιάκριτος, ὡς ἐκ τῆς αἵματηρᾶς κοκκινάδας της.

Ἐξηκολουθήσαμεν ἀναβαίνοντες πρός τὰ ὅρη ἀλλά τώρα ἐφαινόμεθα ἐκ τοῦ χωρίου. Ἐξαφνα σφαῖρα τηλεβόλου διῆλθεν ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν μας μετά βόμβου τρομακτικοῦ. Ταύτην ἐπηκολούθησεν ἄλλη καὶ ἄλλη. Τό πλῆθος ἐκάμφη ύπο τοῦ δέους, ὡς στάχυα λυγιζόμενα ύπο τήν πνοήν θυέλλης.

Ἐπλησιάζομεν εἰς τήν ὁφρύν τοῦ βουνοῦ, ὅπισθεν τοῦ δόποιου θά ἥμεθα ἀσφαλεῖς, ὅτε ἥκουσθη κρότος φοβερός, συνοδευθείς ύπο κραυγῶν τρόμου : — Παναγία μου ! Παναγία μου !

Ἐγώ δέν εἶδον τίποτε, ἀλλά βραδύτερον ἔμαθα ὅτι μία ὀβίς, πεσοῦσα, κατεκερμάτισε* νεανίαν, δό δόποϊος ἐσήκωνε τήν γηραιάν μητέρα του. Ἡ δέ παραλυτική γραία δέν ἔπαθε τίποτε !

“Οταν ἐφθάσαμεν εἰς τήν κορυφήν, τό χωρίον ἐπυρπολεῖτο. Ἐκ τῆς οἰκίας μου καὶ ἐκ τοπλῶν ἄλλων ἀνεδίδετο χονδρός, μαῦρος καπνός. Καὶ ἥκουσα τήν μητέρα μου ἀναφωνοῦσαν μετ’ ἀνεκφράστου μίσους καὶ ἀπελπισίας :

— “Ἄχ ! σκύλοι ! ” “Ἄχ ! σκύλοι, πῶς μᾶς ἐκάματε !

*Εφημερίδα « Ἐμπρός », 1911

Ιωάννης Κονδυλάκης

ΑΓΩΝΑΣ ΑΔΥΣΩΠΗΤΟΣ

Γ΄ Η συγγραφέας παρουσιάζει πραγματικά περιστατικά ἀπό τό σκληρό ἀγώνα πού ἔκαναν, πρίν ἀπ’ τό 1912, οἱ Ἑλληνες μακεδονομάχοι στή Μακεδονία ἐναντίον τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων.

Οι Βούλγαροι τότε προσπαθοῦσαν νά ἐκβουλγαρίσουν τούς ἑλληνικούς πληθυσμούς τής Μακεδονίας καὶ Θράκης μέ τά πιο ἀπάνθρωπα μέσα.

Στό παρακάτω ἀπόσπασμα ὁ ἀγώνας γίνεται στήν τότε λίμνη τῶν Γιαννιτσῶν. ‘Ο καπετάν “Αγρας καὶ τά ἄλλα πρόσωπα πού ἀναφέρονται ύπηρξαν πραγματικά (ἰστορικά πρόσωπα μέ ψευδώνυμο)].

Τό κρύο, ἐκεῖνο τό Δεκέμβρη, ἦταν δυνατό. Ἡ διαμονή στή

λίμνη τῶν Γιαννιτσῶν, δύσκολη πάντα, εἶχε γίνει γιά τούς ἄντρες δόδυνηρή. Οἱ καλύβες μέ τούς καλαμένιους τοίχους καὶ σκεπῆ καὶ μέ τό καλαμένιο πάτωμα, δέν μποροῦσαν νά τούς προφυλάξουν ἀπό τό κρύο. "Οταν ἄναβαν φωτιά οἱ ἄντρες μέσα στήν καλύβα, δὲ καπνός τούς ἔπνιγε. "Αν ἄνοιγαν τήν πόρτα, πάγωνε ἡ καλύβα. 'Αναγκάζονταν λοιπόν νά κάθονται χαμηλά ἢ νά ξαπλώνονται χάμου στή φωτιά.

"Ο ἀγώνας ἐξακολουθοῦσεν ὅγριος, ἀμείλικτος* μεταξύ 'Ελλήνων καὶ Βουλγάρων, ποιός νά ἐκτοπίσει τόν ὄλλο.

'Η ψηλή καλύβα τῆς κούγκας* ἔβαζε τούς "Ελληνες σέ μειονεκτική θέση, γιατί φαίνονταν ἀπό μακριά. Καί οἱ Βούλγαροι, χωρίς νά πλησιάζουν μέ τίς πλάβες* τους, ὥστε νά γίνονται ἀντιληπτοί, τραβοῦσαν δύμοβροντίες ἀπό μακριά καὶ οἱ σφαῖρες τους τρυπούσαν τά καλάμια, ἔβρισκαν τούς ἄντρες, πού τύχαινε νά είναι δρθιοι μέστην καλύβα, τούς πλήγωναν ἢ τούς σκότωναν.

Οἱ "Ελληνες ἔβγαιναν κι αὐτοί, ἔκαναν αἰφνιδιασμούς στίς βουλγαρικές καλύβες. Μά αὔτες ἦταν χαμηλές, δέ φαίνονταν μέστα καλάμια. "Ἐπρεπε νά πλησιάσουν πολύ οἱ πλάβες, πρίν τίς βροῦν. Καί τότε δὲ αἰφνιδιασμός ἤταν πιό ἐπικίνδυνος γιά κείνον πού πρόσβαλλε, παρά γιά κείνον πού δεχόταν τήν ἐπίθεση.

Καί οἱ Βούλγαροι προφυλάγονταν. Είχαν σκοπούς παντοῦ. Καί συχνά οἱ αἰφνιδιασμοί ἔξελίσσονταν σέ ξαφνικές μάχες χέρια μέχρια μεταξύ ἑλληνικῆς περιπόλου κι ἄλλης βουλγαρικῆς.

Οἱ ἀρχηγοί, "Αγρας καὶ Νικηφόρος, είχαν χτίσει κι ἄλλες μικρές καλύβες δῶθε καὶ κείθε τῆς κούγκας κι είχαν βάλει παντοῦ σκοπούς, πού ἔμεναν ἐκτεθειμένοι στό κρύο καὶ μέστα νερά, περιμένοντας κάθε στιγμή καινούρια ἐπίθεση τοῦ ἔχθροῦ. "Ητο τόσο ἐκνευριστική αὐτή ἡ ἀκινησία καὶ ἡ ἀναμονή ἀνάμεσα στά καλάμια, ὥστε ἀναγκάζονταν οἱ ἀρχηγοί κάθε ὥρα ν' ἀλλάζουν τούς σκοπούς αὐτούς. Καί μέσα στίς καλύβες ὅμως ἐκνευρίζονταν οἱ ἄντρες, περιμένοντας κάθε στιγμή βουλγαρικό αἰφνιδιασμό.

"Αρχηγοί καὶ ἄντρες είχαν ἀγριέψει στήν ὅψη· τά μαλλιά τους είχαν μακρύνει, δύοι τώρα είχαν γένια, ἡ ἐμφάνιστή τους ἤταν ἀτημέλητη*, τά ροῦχα τους τριμμένα, παλιωμένα. Μόνον ὁ Νικηφόρος κι ὁ καπετάν Πλαντελής κατόρθωναν ἀκόμα νά κρατοῦν παρουσιαστικό κάπως περιποιημένο.

‘Η ζωή αύτή ήταν σκληρή για δύο όστρα. ‘Ο ”Αγρας ὅμως, μέ τίς κακοκλεισμένες πληγές καί τούς συνεχεῖς πυρετούς, εἶχεν ἔξαντληθεῖ δύστελα.

— Νά φύγεις ! τοῦ ἔλεγε καί τοῦ ξανάλεγε δ Νικηφόρος. ’Εδῶ δέ θά γίνεις ποτέ καλά. ’Ενω, ἄν πᾶς καί γιατρευτεῖς, θά μπορέσεις νά δουλέψεις καλύτερα.

Γελοῦσε δ ”Αγρας κι ἔπαιρνε τό τουφέκι του καί πήγαινε σέ περιπολίες καί ξαναγύριζε μέ σαράντα βαθμούς πυρετό. Κι ἔμενε μερικές ὥρες ξαπλωμένος στό πάτωμα καί πάλι σηκωνόταν καί ξανάρχιζε τή « δουλειά ».

Μά εἶχε ἀρχίσει νά ἐκινευρίζεται καί κεῖνος. Μιά ὁμοβροντία τοῦ εἶχε σκοτώσει ἔναν εὔζωνα. Μιά δεύτερη, τήν ἄλλη μέρα, μέσ' ἀπ' τά καλάμια, πλήγωσε τόν ἀτρόμητο, τόν ἀνεκτίμητο ’Αντωνη.

Τό ἄλλο πρωί ἔφτασε ἔνας παπάς μ' ἔνα χωρικό. ’Ερχόταν ἀπό τό χωριό Νησί, γιά νά γυναρίσει τούς ἀρχηγούς.

‘Ο ”Αγρας εἶχε πυρετό, καί, τυλιγμένος ώς τ' αύτιά μέσα στήν κάπα του, εἶχε καθίσει κοντά στήν ἀναμμένη φωτιά. Καί καθώς μπῆκε δ παπάς, ἐφώναξε:

- ”Ελα κάθισε, παπά μου, νά φᾶς μαζί μας. Πῶς σέ λένε ;
- Παπαγιάννη.
- Τί εἰδήσεις μᾶς φέρνετε ; ρώτησε ὁ καππάν Νικηφόρος.
- Καί καλές καί κακές, ἀποκρίθηκε δ παπάς. Σκότωσαν τόν Τόμαν Παζαρέντζε ἀπό τό Ζερβοχώρι...
- Τόν σκότωσαν ; ἀναφώνησε δ ”Αγρας. ’Εγώ τοῦ εἶχα χαρίσει τή ζωή καί τή λευτεριά !

—”Ασκημα ἔκαμες, καπετάν ”Αγρα, εἶπε δ Παπαγιάννης. ’Ηταν ἀπό τούς χειρότερους κομιταζῆδες τοῦ ’Αποστόλ Πέτκοφ. Είναι ἔνας ἀπό τούς κακούργους που ἔσφαξαν δύτικά παλικάρια, ἀπό τά γενναιότερα τοῦ Τέχοβου καί τά καλύτερα τοῦ χωριού. ”Έκαμες ἄσχημα νά τούς χαρίσεις τή ζωή.

- Ποιός τόν σκότωσε ; ρώτησε δ ”Αγρας.
- ”Ενας φίλος τοῦ καπετάν Μανόλη τοῦ Στενημαχίτη· ἔνας ἀξιωματικός, νομίζω.
- Πῶς τόν λένε τόν ἀξιωματικό ; ρώτησε δ Νικηφόρος.
- Δέν τό λέει δ Στενημαχίτης.
- Σύ δέν τόν ρωτοῦσες ;

— Νά τόν ρωτήσω, λέει ; Ποῦ τολμᾶ κανείς νά ρωτήσει ! Σέ κοιτάζει καί τά μάτια του, λέσ, ξεγυμνώνουν τήν ψυχή σου. Αύτός δῆμως κρυφόοοος ! . . .

— Μά τί λογαριασμούς είχε μέ τόν Παζαρέντζε ;

— Ρώτησα τό Μανόλη τό Στενημαχίτη. Μοῦ είπε πώς ό μυστικός αύτός φίλος του έκδικθηκε κάποιον Βασίλη 'Ανδρεάδη ἀπό τό 'Ασπροχώρι. Τό 'Ασπροχώρι ἦταν ἔνα χωριούδακι μεταξύ Νιάουσας καί Βάλτου. Δέν ύπαρχει πιά· τό κατέστρεψαν οι κομιτατζήδες, γιά νά ἐκδικηθοῦν αύτόν τό Βασίλη, ἐπειδή είχε πάει κι είχε πιολεμήσει μέ τόν καπετάν Ζέζα (Παῦλο Μελά). Τοῦ σκότωσαν μητέρα καί γυναίκα καί τοῦ ἔκλεψαν ἔνα παιδάκι πού είχε. "Οταν τό 'μαθε, ύστερα ἀπό καιρό, ό μυστικός αύτός φίλος τοῦ Στενημαχίτη, πού ἦταν καί φίλος τοῦ Βασίλη 'Ανδρεάδη, ζήτησε νά τόν βρεῖ. Μά αύτός χάθηκε, τρελάθηκε, πέθανε, δέν ξέρω. Καί πήγε ό μυστικός φίλος τοῦ Στενημαχίτη νά βρεῖ τόν Παζαρέντζε, πού χάλασε τό σπίτι τοῦ Βασίλη 'Ανδρεάδη. Πήγε ίσια στό Ζερβοχώρι, σ' ἔνα καφενεῖο, γεμάτο Βουλγάρους. Φώναξε ἔξω τόν Παζαρέντζε καί τοῦ είπε : «'Εσύ ἐσκότωσες τόν τάδε καί τόν τάδε ἀπό τό Τέχοβο ; 'Εσύ σκότωσες τή μάνα καί τή γυναίκα τοῦ Βασίλη ἀπό τό 'Ασπροχώρι ; 'Εσύ τοῦτο ; 'Εσύ ἐκείνο ; »... 'Ο ἄλλος προσπάθησε νά βγάλει μαχαίρι. Μά ποῦ ! θηρίο στή δύναμη, σοῦ λέγω, ό φίλος τοῦ Μανόλη. Τόν ἀρπάξε...».

— "Άλλος Γαρέφης ! θαύμασε ό καπετάν Τυλιγάδης.

— Ναι, ἄλλος Γαρέφης ! Καί νά ἦταν τιποτένιος ό Παζαρέντζε ! Θηρίο κι αύτός ! Μά ποιός τά βγάζει πέρα μέ τό φίλο αύτόν τόν ἀγνωστο τοῦ Μανόλη. "Ετρεξαν γείτονες τοῦ Παζαρέντζε νά τόν πιάσουν. Μιά σπρωξιά στόν ἔνα, μιά γροθιά στόν ἄλλο, ἀνοιξε δρόμο, δρμησε στό βάλτο, χάθηκε στά καλάμια, πήγε ως τήν πλάβα, δπου τόν περίμενε ό Μανόλης ό Στενημαχίτης, καί δρόμο. Νύχτα πιά ἔφτασαν στό σπίτι μου, στό Νησί..».

— Γιατί δέν ήρθαν ἐδῶ σέ μᾶς ; ρώτησε ό "Άγρας.

— Δέ θά 'ξεραν τό δρόμο ίσως.

Τό φαγί ἦταν ἔτοιμο. Κάθισαν οι καπεταναῖοι γύρω στή φωτιά κι ἔβαλαν μεταξύ τους τόν παπά.

— "Οταν τελείωσαν, ρώτησε ό Νικηφόρος :

— ”Αλλες είδήσεις έχεις, Παπαγιάννη ;

— Ναι· κακές όμως είδήσεις.

— Μήπως άπό δώδε τίποτε ;

— ”Οχι, είναι άπό τήν έπαρχια Ζίχνας, άπό τήν Κλεπούσνα*. Κομιταζήδες πήγαν, σταλμένοι άπό τό κέντρο τής Σάφιας, νά δολοφονήσουν τό Χρυσόστομο*, τόν ”Άγιο Δράμας. Τό είχαν καλά δργανώσει καί θά τόν σκότωναν. Μά έτυχε νά φύγει ό Δεσπότης σέ περιοδεία. Καί οι δολοφόνοι, άπογοητευμένοι, άγριεμένοι, έκδικήθηκαν τόν απόπλο πληθυσμό τής Κλεπούσνας, όπου κατέφυγαν. Είχαν δυναμίτη μαζί τους. ”Εβαλαν φωτιά στά έλληνικά σπίτια, σκότωσαν ἀντρες, γυναῖκες, παιδιά, ἔνα γέρο Βουζίκη ἐνενήντα χρόνων, ἔνα μωρό δύο χρόνων, τήν κόρη τοῦ παπᾶ, τό δάσκαλο, τή γυναίκα του. ”Ολη τους ἡ λύσσα ἤταν πώς δέ βρηκαν καί δέ σκότωσαν τόν ”Άγιο Δράμας.

Ἐκείνη τή στιγμή μιά δύοβροντία ἔσχισε τόν ἀέρα κι ἀμέσως δεύτερη. Μεμιᾶς ἡ καλύβα βρέθηκε στό πόδι. Ἀρχηγοί καί ἀντρες βγῆκαν άπό τήν καλύβα μπρούματα πεσμένοι πίσω άπό τό χαμηλό δχύρωμα, ἔριξαν κι ἐκείνοι μπαταριές* μέσ στά καλάμια, στά τυφλά, κατά τό μέρος, ἀπ' όπου είχαν ἔρθει οι σφαῖρες. Μά κανείς δέν άποκριθηκε, οὔτε ἀκούστηκε τίποτε. Καί δυό πλάβες, πού βγῆκαν μέτόν Τυλιγάδη νά ἐρευνήσουν, γύρισαν ἀπρακτες. Δέν είχαν δεῖ τίποτε, δέν είχαν ἀκούσει τίποτε.

Οι σφαῖρες είχαν τρυπήσει τούς καλαμένιους τοίχους τής καλύβας, είχαν περάσει ἀντίκρυ, πάνω άπό τούς ωμους τῶν καθισμένων καπεταναίων.

”Ολοι ησαν ταραγμένοι. Ἡ κατάσταση αύτή δέν μποροῦσε νά ἔξακολουθήσει. Οι ἀντρες ἐκνευρίζονταν. Ἡ μεγάλη καλύβα τους ἤταν στόχος. ”Επρεπε σκυφτοί νά περπατοῦν.

Σκυθρωπός, ἀμίλητος, πλάγι στόν πιστό Τυλιγάδη, κοίταζε ό Νικηφόρος τίς πλάβες πού ἀπομακρύνονταν στό παγωμένο σκοτάδι, φέρνοντας, ἐκτός τῶν δλλων, καί τόν ἄρρωστο ”Άγρα.

”Υστερα γύρισε καί μπήκε στήν καλύβα.

— Καί τώρα στή δουλειά ! είπε τοῦ Τυλιγάδη.

”Η δουλειά ἤταν δύσκολη, πολύωρη κι ἐπίμονη. Δέν ἤταν εὔκο-

λο νά κατεδαφίσουν στά σκοτεινά μέ τέτοιο δυνατό κρύο, σέ μιά νύχτα, μιά μεγάλη καλύβα καί νά ξαναχτίσουν ἄλλη.

Μά ὅταν ἀποφάσιζε κάτι ό καπετάν Νικηφόρος, δέν τόν σταματοῦσαν τά ἐμπόδια.

« Στά μυστικά τοῦ Βάλτου »

Πηνελόπη Σ. Δέλτα

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Τά νιάτα σου ἀρματώθηκες καί ζώστηκες τό θάρρος.

’Αστροπελέκι μέσα σου ό πόθος σου ό κρυφός,
κι ἡς σ' ἔγειρε, παλίκαρε, στό πανηγύρι ό Χάρος,
τώρα ἡ ζωή σου εῖν' ὀνειρο, μά ό θάνατός σου φῶς.

Γύρω σου χαμογέλαγαν μολέματα* καί σκύλοι,
χίλια μαχαρία σοῦ ἔμπηξαν, ω γίγαντά μου, οἱ νάνοι.
Κι ἡ μνήμη σου μᾶς γένηκε τριαντάφυλλο τ' Ἀπρίλη
καί τῆς πνοῆς σου ό στεναγμός μᾶς γένηκε λιβάνι.

Στόν τόπο, πού μαρτύρησες, δέ σ' ἔκλαψε δικός.

Μά ἡ γῆ ἡ μακεδονίτικη σέ δέχτηκε σάν μάνα.

Κι ἀν δέ σηκώθη σίφουνας γιά τούς δόχτρούς κακός,
κάποιο ἀγεράκι φύσηξεν ἀπό τήν Ἀλαμάνα.

*Εφημερίδα « Ἀκρόπολις », 1930

Ρήγας Γκόλφης

Η ΣΗΜΑΙΑ

Τό ἐπί τῆς μεθορίου μικρόν φυλάκιον κατείχετο ύπό ἀποσπάσματος εὐζώνων. Εἰς ύποδεκανεύς καί πέντε στρατιῶται ἀπετέλουν τήν δλην φρουράν του.

’Η θέσις, εἰς τήν δποίαν εύρισκετο, ἦτο ἐντελῶς μεμονωμένη. Οἱ ἐγγύτατοι σταθμοί ἀπετίχον μίαν ώραν τά μεγάλα στρατιωτικά σώματα ἐστρατοπέδευον εἰς ἀπόστασιν δίωρον.

’Απέναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ φυλακείου, εἰς ἑκατόν μέτρων ἀπόστασιν, ώρθοῦτο ό ἔχθρικὸς σταθμός. Δέκα ἀνδρες ύπό ἓνα δεκανέα ἐφύλαττον ἐκεῖ.

Εις τήν ύψηλήν ἐκείνην θέσιν τό ψυχος ἦτο ἔτι δριμύ καί κατ' αὐτάς τάς ἑαρινάς νύκτας... Οἱ Ἑλληνες στρατιῶται συνεσπειρωμένοι περὶ τήν πυράν, ἥκροῶντο τοῦ ὑποδεκανέως ἀφγούμενου τό θελκτικόν παραμύθιον τῆς Πεντάμορφης. Μόνον ὁ φρουρός σκοπός περιεπάτει ἄνω καί κάτω πρό τῆς ἀχυροσκεποῦς σκοτιαῖς καί ἡ φλόξ τῆς πυρᾶς ἀπήστραπτεν ἐπὶ τῆς κινουμένης ξιφολόγχης τοῦ ὅπλου του. Αἴφνης κρότος συντριβομένων ὑπὸ βῆματος θάμνων καί κυλιομένων χαλίκων ἡκούσθη ἀπό τῆς κλιτύος τοῦ λόφου καί ἡ φωνή τοῦ σκοποῦ ἔκραξε :

— Τίς εῖ ;

Οἱ εὔζωνοι ἀνεπήδων συγχρόνως καί ἔσπευδον πρός τά ἀνηρτημένα ὅπλα.

‘Αλλ’ ἡ ἀπάντησις τοῦ προσερχομένου, ὅστις ἦτο ἦδη λίαν ἐγγύς, καθησύχασε τήν αἰφνίδιον ταραχήν των :

— “Ωρα καλή, παιδιά ! Εἰμ’ ἐγώ, ὁ Γιάννης.

— Καλῶς τό Γιάννη· καί πῶς τέτοιαν ὥρα ; Ἡρώτησεν ὁ ὑποδεκανέυς τείνων τήν χειρα πρός τόν γνωστότατον εἰς αὐτόν ποιμένα.

— Νά πάρω ἀναστασμό, καί σᾶς λέω.

‘Απεκρίνατο ὁ ποιμήν καί ἐκάθισε βαρύς καί κάθιδρως πλησίον τῆς πυρᾶς. “Ολοι προστήλωσαν ἐπ’ αὐτοῦ βλέμματα περιεργείας πλήρη. Μετά μίαν στιγμήν σιωπῆς καί προσδοκίας, ὁ Γιάννης ἐπρόφερεν, ἀσθμαίνων ἀκόμη, τάς λέξεις αὐτάς :

— Βαρέθηκαν στό σύνορο πέρα κατά τό Γκριτζάνο... τό ντουφεκίδι πάει κορδόνι...

Οἱ εὔζωνοι ἀνεσκίρτησαν ἐπὶ τῇ ἀγγελιᾳ. Τά χείλη των δέν ώμιλησαν, καί μόνον διεσταυρώθησαν τά βλέμματά των ἀπαστράπτοντα ὡς λεπίδες ξιφῶν. ‘Ο ὑποδεκανέυς ἀρχηγός των, Εύρυτάν τριακοντούτης, μικρός τό ἀνάστημα καί τραχύς τήν ὅψιν, κατήρτισεν ἐν ἀκαρεῖ τό στρατηγικόν του σχέδιον, τό δόποιον ἵσως καί πρό πολλοῦ εἶχε μελετήσει. ‘Ολίγαι λέξεις ἀντηλλάγησαν μεταξύ αὐτοῦ καί τῶν ὄπλιτῶν του.

Μεθ’ ἡμίσειαν ὥραν ὁ Τοῦρκος σκοπός ἐφονεύετο ὑπό εὔζωνου, οἱ δ’ ἐν τῷ σταθμῷ στρατιῶται ἔξ ἀπροόπτου καταληφθέντες εἰς τόν ὑπνον, μετά μικράν ἀντίστασιν οἱ ἔξ ἐφονεύοντο, οἱ τρεῖς ἥχμαλωτίζοντο καί μόνον ὁ δεκανέυς διέφυγε τόν ὅλεθρον πηδήσας ἀπό τίνος φεγγίτου.

— Τώρα, παιδιά, πᾶμε νά κυριεύσουμε τό χωριό !

Εις ἀπόστασιν δίωρον ἀπό τῶν τουρκιῶν σταθμῶν εὐρίσκετο χωρίον κατοικούμενον ὑπό εἰκοσάδος οἰκογενειῶν χριστιανῶν καὶ ἵσαριθμων μουσουλμάνων.

Τό χωρίον αὐτό ἐκαλεῖτο Ἐλιά.

Ούποδεκανέυς ἀρχηγός προσήγγισε τό χωρίον μέ στρατηγικήν τάξιν. Τήν πρωτοφυλακήν ἀπετέλει εἰς εὔζωνος, τήν ὄπισθοφυλακήν ἔτερος, τό κύριον δέ σῶμα, φέρον καὶ τούς τρεῖς αἰχμαλώτους δεσμίους, ἀπετέλει αὐτός μετά τῶν λοιπῶν στρατιωτῶν.

Μόνον οἱ κύνες ἀντέστησαν εἰς τήν εἴσοδον τοῦ ἀποσπάσματος· οἱ χωρικοί δέν ἐδίστασαν νά ὑποκύψωσιν ἀφυπνισθέντες αἴφνης ὑπό τῶν θριαμβευτικῶν ἀλαλαγμῶν τῶν ἔξ ἀνδρῶν, τούς ὅποιους ὑπελάμβανον οὐχί μόνον τετραπλασίους, ἀλλά καὶ ἀποτελοῦντας προφυλακήν ἴσχυροῦ σώματος.

Ούποδεκανέυς, ἐγκατασταθείς ἐντός τοῦ μόνου διωρόφου οἴκου, διέταξε νά προσαχθῶσι τῶν προκρίτων γερόντων τρεῖς ὡς δημητροί.

Τούτων οἱ δύο ἥσαν Ὀθωμανοί.

— Θά μέ ἀναγνωρίσετε φρούραρχο τοῦ χωριοῦ !

Ἐκραξεν ἐπιτακτικῶς.

— Ὁπως ἀγαπᾶς, καπετάνιε, ἀπεκρίθησαν τρέμοντες οἱ γέροντες.

Καὶ ὁ νέος φρούραρχος, λαβών χάρτου τεμάχιον, ἔγραψε διά φαιᾶς μελάνης τό πρῶτον ἔγγραφον :

«Ο φρούραρχος Ἐλιᾶς πρός τήν διοίκησιν τοῦ... Εὔζωνικοῦ Τάγματος. Εὐπειθῶς ἀναφέρω, τό χωριό Ἐλιά ἀπό σήμερα ἐγίνηκε ρωμαϊκό. «Ολα τά παιδιά παρόντες. Στάθης Γέρακας, ὑποδεκανέυς ».»

— Θύμιο, ἔκραξε πρός τόν νεώτατον τῶν εὐζώνων· ἔχεις πόδια ζαρκαδιοῦ. Πάρε τό χαρτί καὶ τρέχα στή Διοίκηση. Ἀστραπή ! Εσεῖς οἱ ὄλλοι, μωρέ παιδιά, μιά σημαία Ἑλληνική δέ θά μοῦ οἰκονομήσετε γιά τό Φρουραρχεῖο; Νά ! πάρετε τό γαλάζιο μαντίλι τοῦ γέροντα. Δυό λουρίδες πανί ἀσπρο ἐπάνω σταυρωτές, ἓνα καλάμι... κι ἔγινε !... Στή σημαία δέν ἔχει νά κάνει τό πανί· πάντα σημαία είναι !...»

Μετ' ὀλίγον ἡ αὐτοσχέδιος Ἑλληνική σημαία ἐκυμάτιζεν ἐπί τῆς καπνοδόχου τοῦ ἀγροτικοῦ οἰκίσκου, καὶ ἡ σελήνη τήν ὥραν ἐκείνη προβάλλουσα ἀπό τοῦ βουνοῦ καὶ ἡ νυκτερινή αὔρα, γλυκέως

ψιθυρίζουσα, τό πρώτον ἔχαιρετιζον τό σύμβολον τῆς ἐλευθερίας ἐπί τῆς δεδουλωμένης ἑκείνης γῆς.

Αλλά τήν ίδιαν στιγμήν σαλπίσματα καί ποδοβολητός ἐτάραξαν τήν μόλις ἀποκαταστᾶσαν ἡσυχίαν καί τό χωρίον περιεκυκλοῦτο ὑπό τουρκικοῦ σώματος τριακοσίων πεζῶν καί ἀποσπάσματος ἵππεων. Τό σῶμα τοῦτο ἐπορεύετο πρός τήν μεθόριον, μαθόν ὅμως παρά τοῦ φυγάδος δεκανέως τά ἐν τῷ σταθμῷ συμβάντα καί τήν πιθανήν κατάληψιν τοῦ χωρίου ὑπό τῶν ὀλίγων εὐζώνων, ἐλοξιδρόμησεν ὀλίγον, ἵνα δώσῃ ἐν μάθημα εἰς τούς θρασεῖς "Ελληνας.

— Παιδιά, εἶπεν ὁ φρούραρχος, τό φρούριο μας οὔτε τό γνωρίζουμε καλά οὔτε μᾶς γνωρίζει. Μπορεῖ νά μᾶς κλείσουν ἐδῶ μέσα σάν τά ποντίκια καί νά μᾶς κάψουν ἢ νά μᾶς πιάσουν. Πρέπει νά ὑποχωρήσουμε στήν πρώτη μας θέση. 'Εφ' ὅπλου λόγχη !

Οἱ πέντε ἄνδρες, οἱ εἰς θάνατον ἀποφασισμένοι, ἔξωρμων διά τῆς ὅπισθεν θύρας τοῦ φράκτου, ἐνῷ περιεκυκλοῦτο ἥδη ὁ οἰκος. Οἱ Τούρκοι δέν εἶχον ἀκόμη καταλάβει τήν ἑκεῖθιν ἔξοδον καί ἡ φυγὴ ἥτο ἐξησφαλισμένη. 'Ο ὑποδεκανεύς ἔρριψε πρός τά ὄπιστα τελευταῖον βλέμμα δρασκελίζων τόν τελευταῖον φράκτην τοῦ χωρίου.

‘Υψηλά ἑκεῖ, οἰσονεὶ ἐναερίως, μεταξύ οὐρανοῦ καί γῆς, τό μικρόν γαλανόλευκον πανίον ἀνεκινεῖτο τρέμον. 'Ο ὑποδεκανεύς ἐκτύπησε τό μέτωπον διά τῆς παλάμης :

— Καί ἡ σημαία ; εἶπε. Ποῦ θά τήν ἀφήσουμε τή σημαία μας ;

Καί πρίν ἡ προφθάσουν οἱ ἄλλοι σύντροφοι νά ἐννοήσωσι τήν πρόθεσίν του, γοργός, ἀκράτητος, ἐστράφη πρός τά ὄπίσω. Οἱ 'Οθωμανοί στρατιῶται ἐπλήρουν τήν ὁδόν καί μετά τινα δισταγμόν εἰσήρχοντο εἰς τόν οἰκον, ὅπου μόνον οἱ τρεῖς δέσμιοι αἰχμάλωτοι εἶχον καταλειφθῆ. 'Ο ὑποδεκανεύς ἀναρριχηθεὶς ἀπό τοῦ ὅπισθεν τοίχου, εύρισκετο ἥδη ἐπί τῆς στέγης. Καί ἡ μικρά σημαία ἐκυμαίνετο πρός αὐτόν, ὡς νά τόν ικέτευεν, ὡς νά τόν προσεκάλει, ὡς νά τόν ηύχαριστει διά τήν σωτηρίαν. Τήν ἥρπασε διά τῶν χειρῶν καί ὁ κάλαμος συνετρίβη. Τήν ἐκράτει ἐπί τοῦ στήθους, καθ' ἣν στιγμήν πεντήκοντα ὅπλα ἐκενώθησαν κατ' αὐτοῦ καί δύο σφαῖραι τόν ἐπλήγωσαν εἰς τά στήθη. Κατέπεσεν ἐπί τῶν κεράμων, αἱ ὅποιαι συνετρίβησαν ὑπό τό βάρος του. Καί εἰς τήν τελευταίαν ὀγωνίαν, ώσάν νά ἔχρησιμο-

ποίει καί αύτούς τούς σπασμούς τοῦ θανάτου, κατέσχισε διά τῶν ὀδόντων τό πανίον καί ἀπέπτυσεν αὐτό ράκος ἄμορφον καί πορφυροῦν ἐκ τοῦ ἴδιου αἵματος.

*Ἐφημερίδα «Ἐστία»

Γεώργιος Δροσίνης

Η ΔΕΣΠΩ

Ἄχός βαρύς ἀκούγεται, πολλά ντουφέκια πέφτουν.
 Μήνα* σέ γάμο ρίχνονται, μήνα σέ χαροκόπι*;
 Ούδέ σέ γάμο ρίχνονται, ούδέ σέ χαροκόπι.
 Ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μέ νύφες καί μ' ἀγγόνια.
 Ἀρβανιτιά τήν πλάκωσε στοῦ Δημουλᾶ τόν πύρο :
 «Γιώργαινα, ρίξε τ' ἄρματα, δέν εἰν' ἔδω τό Σούλι.
 Εδῶ είσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτων».·
 «Τό Σούλι κι ἂν προσκύνησε, κι ἂν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
 Ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες, δέν ἔκανε, δέν κάνει».·
 Δαυλί στό χέριν ἄρπαξε, κόρες καί νύφες κράζει :
 «Σκλάβες Τουρκῶν μή ζήσουμε, παιδιά μ', μαζί μου ἐλάστε».·
 Χίλια φουσέκια ἥταν ἐκεῖ· κι αὐτή φωτιά τούς βάνει
 καί τά φουσέκια ἀνάψανε κι ὅλοι φωτιά γενῆκαν.

Δημοτικό

ΕΝΑΣ ΑΓΟΥΡΟΣ

Ἐνας ἄγουρος κι ἔνας καλός λεβέντης
 κάστρο γύρευε, χωριό νά πάει νά μείνει.
 Βρίσκει ἔνα δεντρί, τοῦ κάμπου κυπαρίσσι.

— Δέξε με, δεντρί, κι ἐμέ καί τ' ἄλογό μου.
 — Γιά οἱ ρίζες μου, καί δέσε τ' ἄλογό σου,
 γιά κι οἱ κλῶνοι μου, καί κρέμασ' τ' ἄρματά σου,
 γιά κι ὁ ἵσκιος μου, καί πέσε καί κοιμήσου,
 κι αὔριο τό πρωί τό νοίκι νά πληρώσεις,
 τρία σταμνιά νερό στίς ρίζες μου νά ρίξεις.

Δημοτικό

Ο ΤΑΤΑΡΗΣ

—”Ασπρέ σταυραϊτέ, πανώρια γερακίνα,
τ’ είδες, τί ἄκουσες ἐκεῖ ηψηλά πού τρέχεις ;
— Θάλασσες πικρές, καράβια βουρκωμένα,
σέρνει ό Τάταρης ἐννιά ἀδερφούς δεμένους
σέ μιάν ἄλυσο, σέ μιά μακριά ἄλυσίδα.
Νά κι ἡ μάνα τους, ἡ μάνα τῶν παιδιῶν :
«Αφέντη Τάταρη κι ἀφέντη τῶν παιδιῶν μου,
χάρισε κι ἐμέ κανέν’ ἀπ’ τά παιδιά μου,
τό μικρότερο, τό μεγαλύτερό μου,
τό γραμματικό, τά φύλλα τῆς καρδιᾶς μου .»

Δημοτικό

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ

Κυλάει ἡ λάβα τῆς φωτιᾶς καὶ γράφει,
γράφει μέ γράμματα καυτά στόν οὐρανό¹
τῆς δόξας τ' ὄνομά σου, Αὔξεντίου !

Ἄρχαγγελος μέ τή ρομφαία σου,
στό πύρινο ἄρμα μπῆκες τοῦ Προφήτη Ἡλία.
Κι' ἔσμιξες μέ τόν ἥλιο,
ἔσμιξες μέ τό φῶς,
κι' ἔγινες φλόγα, κεραυνός,
συνείδησῃ τῆς λευτεριᾶς
μέσ στήν καρδιά τῆς οἰκουμένης !

Ἐδῶ,
μέσ στό φθαρτό, τό γήινο χῶμα,
δέν εἶναι τάφος,
στήλη καμιά δέν εἶναι, Αὔξεντίου,
νά ρθοῦμε νά σέ κλάψουμε σ' αὐτήν
δικοί καὶ φίλοι.

Λαμπάδα τ' ἀντρειωμένο σου κορμί²
καὶ φῶς πού καίει,
ἥλιος πού περπατάει στόν οὐρανό
κι' ἀνάβει,
μέ τό σπαθί τῆς λεβεντιᾶς,
τή νέαν ἐλπίδα.

Γρηγόρη,
βάτο φλεγόμενη στή γῆ τοῦ Μαχαιρᾶ !
Χάραξες, μέ τ' ἀναμένα δάχτυλα
τῶν εἰκοσιεινιά σου χρόνων,
τῆς λευτεριᾶς δεκάλογο
γιά τή φυλή σου.

Γρηγόρη !

Σέ πήρε ή αύγή,
κι ἔγινες δρόσο καί χαρά,
κι ἐλπίδα τοῦ καλοκαιριοῦ,
κι ἀνθός
πού βλάστησε σέ νέο φεγγάρι . . .

Σέ πήρε ή μέρα,
κι ἔγινες φωτιά,
πυραχτωμένο σίδερο ἀπόφασης,
πού σταματάει τό χρόνο.

Σέ πήρε ή σύχτα στά φτερά τοῦ ὄνείρου,
ἀιτέ μου κι Ἀι - Γιώργη μου Τροπαιοφόρε,
καί σ' ἔβαλε γιά πάντα στήν καρδιά μας.

«Ἐπιστροφή»

Νίκος Κρανιδιώτης

6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

την προστασία της Ελλάδας στην Αιγαίον, στην Κύπρο και στην Μεσόγειο. Η Ελλάδα διαθέτει την αρχαιότερη πολιτική για την προστασία της θαλάσσης στην Ευρώπη. Το Ελληνικό Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ανάπτυξης διαθέτει την προστασία της θαλάσσης στην Ευρώπη.

ε. Koinonikos B10Z

Η Ελλάδα διαθέτει την προστασία της θαλάσσης στην Ευρώπη. Το Ελληνικό Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ανάπτυξης διαθέτει την προστασία της θαλάσσης στην Ευρώπη.

Ελληνικό Υπουργείο

Νίκος Καραϊσκάκης

ΟΙ ΣΠΟΥΓΓΑΛΙΕΙΣ

(Οι δύτες μέ κίνδυνο τῆς ζωῆς τους ἀλιεύουν τούς σπόγγους στό βυθό τῆς θάλασσας. Ἡ ἀναπνοή γίνεται μέ ἀέρα πού στέλνουν μέ τις ἀντλίες τους τά σπογγαλιευτικά πλοῖα. Ἀν δέ δύτης ἐπιχειρήσει χωρίς ἀντλία νά κατεβεῖ στό βυθό τῆς θάλασσας, τότε διατρέχει πολύ περισσότερους κινδύνους. Καί μέ τά σκάφανδρα ὅμως δέ κίνδυνος πάντοτε ὑπάρχει, ἀν δέ γίνει καλός ὁ χειρισμός τῆς ἀντλίας. Στό βιβλίο του «Οἱ σπογγαλιεῖς τοῦ Ἀιγαίου» ὁ συγγραφέας μᾶς περιγράφει λεπτομέρειες τού δύσκολου αὐτοῦ ἔργου, πού ἔξασκοῦν τόσοι ἡρωικοί βιοπαλαιστές ἀπό τὴν "Yδρα, τήν Αἴγινα, τήν Κάλυμνο, τήν Σύμη καί ἄλλα νησιά τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν»).

... Πλησίον τῆς λέμβου, ὥσάν μυστηριώδης βρασμός νά ἐτάρασσε τά ἐνάλια* βάθη, ὁγκώδεις φυσαλίδες ἀέρος πλατεῖαι καί καμπύλαι ἀνήρχοντο κατά διαλειμματα νά θραυσθῶσι παφλάζουσαι.

"Ητο ἡ ἀναπνοή τοῦ δύτου ἐκ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ.

'Ἐν τούτοις δέ κολασουζιέρης* εἶχε δώσει ἦδη τό σύνθημα καί ἤρξατο βραδέως ἀνασύρων τό σχοινίον.

Εἴκοσιν ὀργυιαί κάτω τοῦ κόσμου, εἰς τό χάος τῆς ἀβύσσου, μέ τό φιβερόν σάβανον τοῦ ἀπεράντου ὡκεανοῦ ὑπεράνω, σάβανον ἄγριον καί σιωπηλόν, τό δόποιον δέν προδίδει τά μυστικά του ποτέ.

'Ἡ ἀνύψωσις ἔξηκολούθησε βραδέως καί μετά προσοχῆς, ἐνδό δέ ναυτόπαις ἐσώρευε τόν ἀνερχόμενον σωλῆνα. Μετά τινα λεπτά τά ὕδατα συνεταράχθησαν, καί πελωρία κεφαλή ἐκ μετάλλου, ἀμαυρά καί κελαρύζουσα, τρομακτική ἐκ τῶν σωλήνων καί τῶν κρυστάλλων, προέβαλε παρά τό δεξιόν πλευρόν. Δύο βραχίονες, ἐκ τῶν δόποιών δέ εἰς ἐκράτει τό σχοινίον, δέ δ' ἔτερος ἀπόχην πλήρη σπόγγων, ἐκρατήθησαν ἀπό τῆς κουπαστῆς*, καί δέ δύτης, ὡς φιβερόν θαλάσσιον τέρας, ἐφάνη ἀνακύπτων μέ τό ἥμισυ ἀκόμη σῶμα ἐντός τῶν ὕδάτων.

Δύο τρεῖς τότε ἐκ τῶν σπογγαλιέων, ἀφήσαντες τήν ραθυμίαν*, ἔσπευσαν νά τόν βοηθήσουν, ό δέ κολαουζιέρης, λαμβάνων διά τῶν δύο παλαμῶν τήν περικεφαλαίαν, ἥρχισε νά τήν περιστρέφῃ, ἔως οὗ ἀφηρέθη ἐντελῶς.

*Ἐφάνη τότε ἐν πρόσωπον κατέρυθρον, ἀναπινέον μετά κόπου.

Παχεῖαι σταγόνες ἔρρεον ἀπό τοῦ μετώπου του, συγκολλῶσαι τούς ἀτάκτους βοστρύχους τῆς κεφαλῆς καί κυλιόμεναι κατά μῆκος τῆς ρινός καί τῶν παρειῶν.

‘Ο δύτης ἔμεινεν ἐκεῖ ἐπ’ ὀλίγον κρατούμενος ἀπό τῆς κουπαστῆς ως ἀναλαμβάνων, ἀφοῦ δέ οἱ σύντροφοί του τόν ἀνείλκυσαν ἐντελῶς καί τόν ἔξεδυσαν τῶν ἐλαστικῶν ἐνδυμάτων, ἔξηπλώθη μέ μόνην τήν φανέλαν ἐπί τῶν σανίδων, καί ἔμεινεν ἀκίνητος κρατῶν τό πρόσωπον ἐντός τῶν χειρῶν.

“Ηδη δι μικρός ναυτόπαις, πλησιάσας, ἀνέκινει τούς σπόγγους, ἐνῷ ἔτερος ἥρχιζε διά μακρᾶς σακοράφας νά τούς περνᾷ εἰς σχοινία.

Δέν ώμοιάζον διόλου ὅμως ἀκόμη τούς ώραίους σπόγγους, τούς δόποίους εἴμεθα συνηθισμένοι νά βλέπωμεν εἰς τάς προθήκας τῶν μυροπωλείων καί τά κάνιστρα τῶν πλανοδίων πωλητῶν.

“Ησαν μᾶζαι μελαναί, ἀηδεῖς καί γλοιώδεις, χρειαζόμεναι πολλήν ἔτι κατεργασίαν, διά νά μεταβιβασθῶσιν εἰς τό ἐμπόριον.

— “Αλα, ἄλα . . . , ἔγρυξε* πάλιν ὁ καπετάν Τζερεμές. Μιά ώρα κάνεις νά ντυθεῖς . . . Δέ θά σέ κάνουμε νύφη . . .

‘Ο δύτης ἔκαμε τό σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἔκυψε νά κοχλιώσουν τήν τερατώδη περικεφαλαίαν καί, ἀφοῦ κατῆλθε προσεκτικῶς τήν μικράν κλίμακα, ἔδραξε τό σχοινίον καί ἀφέθη νά βυθισθῇ ὑπό τά παφλαζόντα ὕδατα.

Οι ναῦται τῆς ἀντλίας ἥρχισαν ἀμέσως περιστρέφοντες τόν τροχόν, δέ κολαουζιέρης ἀφηνε τραβαδέως τό σχοινίον, ἐνῷ ό ναυτόπαις ἔσπευδε πρός τόν ἀεραγωγόν σωλῆνα.

‘Ησυχία ἐπεκράτησε πάλιν ἐπί τοῦ σκάφους, διακοπτομένη μόνον ἐκ τοῦ θορύβου τῆς ἀντλίας καί τῆς ἐλαφρᾶς κινήσεως τῶν κωπῶν, αἵτινες παρηκολούθουν τήν διεύθυνσιν τοῦ τεινομένου σχοινίου.

‘Ἐπί τῆς θερμῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, χρώματος τεφρολεύκου, πρασινωποῦ, μακρά τεμάχια ὑπερύθρων φυκῶν ἥρχιζον ν΄ ἀναδεύωσι τούς μακρούς πλοκάμους των, ἔρυθρά δέ χελιδονόψαρα,

παίζοντα ἥ καταδιωκόμενα ὑπό ἀσφάτων ἔχθρῶν, ἐφαίνοντο πτερυγίζοντα ἐπὶ τινας στιγμάς, καὶ ἐπειτα πάλιν βυθιζόμενα ἐντός τῶν χλιαρῶν ὑδάτων.

Τό καῦμα ἐγίνετο ἀνυπόφορον.

— Φύσα, καημένη μπουκαδούρα* . . . , ἐστέναξεν ὁ νεαρός Αἰγινήτης, στρέφων πρός τὸν δρίζοντα τὸ πρόσωπον καὶ προσπαθῶν ν' ἀναπνεύσῃ δίλιγον δροσερόν ἀέρα. Νομίζει κανείς, πώς εἶναι σέ πυρωμένο καμίνι.

«Οἱ σποιγγαλιεῖς τοῦ Αἰγαίου»

”Αγγελος Τανάγρας

Η ΜΑΥΡΟΜΑΝΤΙΛΟΥ

(ἀπόσπασμα)

Κανείς εἰς ὅλον τὸ χωρίον δέν εἶχεν ὠραιότερον περιβολάκι ἀπό τὸν ἔξαδελφόν μου τὸν Γιαννιόν. Καθ' ἐκάστην, περί τὸ δειλινόν, ἐπέβαινεν εἰς τὸ μικρόν γέρικον ὄνάριόν του καὶ ἐξετέλει τακτικήν ἡμερσίαν περίοδον ἀνά τὸ ὡραῖον κηπάριον, ὅποθεν πρός ἐσπέραν ἐπέστρεφεν ἀποφέρων τούς καρπούς τῶν κόπων του. Οἱ γέροντες ἀπόμαχοι, οἱ καθήμενοι παρά τὴν προκυμαίαν, βλέποντές τον ἐπιστρέφοντα ἀργά ἀργά ἐκ τῆς καθημερινῆς ἐκδρομῆς του, ἔλεγαν :

- Νά, ὁ Γιαννιός ἔρχεται πάλι ἀπ' τὸ περιβολάκι του.
- Καί φέρνει καί τίς λαχανίδες του.
- Καί τά κουνουπίδια του καὶ τά μποστανικά του.
- Πῶς τά καταφέρνει!
- Σάν νά τὸν γνωρίζουν.
- Λές καί τά ἔχει γητεμένα!

‘Ο ἔξαδελφός μου ὁ Γιαννιός δέν ἔτεινε τὸ οὖς εἰς τὰ ποικίλα ἥ μᾶλλον στερεότυπα ταῦτα σχόλια, ἀλλ' ἀντιπαρήρχετο ἀδιάφορος, ἀφοῦ προσέδενεν εἰς τινα πάλον τὸ ὑποζύγιόν του, καὶ ἀποκομίζων τὰ «λαχανικά» τὰ ἐπώλει ἥ τὰ ἔφερεν οἴκαδε, κατά τὴν περίστασιν.

Καί ἀφοῦ ἀνεπαύετο τὴν ἐσπέραν ἐκ τοῦ μετρίου καμάτου τῆς ἡμέρας, μέλλων ὁσονούπω ν' ἀναπαυθῇ διαρκέστερον ἐκ τῶν πολ-

λῶν μόχθων τῆς ζωῆς του, τήν ἄλλην ἡμέραν πάλιν περί τό δειλινόν ἔλυε τό ὀνάριον του, ἐπέβαινεν εἰς αὐτό καὶ ἐξήρχετο πάλιν πρός ἐπίσκεψιν τοῦ περιβολίου του.

‘Οποιον λαμπρόν, ἀχανές, μεγαλοπρεπές περιβόλι ! Καί πόσον δίκαιον εἶχεν ὁ θεῖος “Ομηρος νά θέσῃ ἐκ παραλλήλου τάς δύο παραβολάς τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἄγρου μέ τούς κομῶντας ἀστάχυς* !

Τῷ ὅντι, τά χόρτα καί οἱ θάμνοι τοῦ περιβολίου τοῦ ἐξαδέλφου μου τοῦ Γιαννιοῦ, γιγαντιαῖα, πελώρια, ἄγρια ἢ κηπευτά, δέν ἔπαυσαν νά ὀργώνωνται, νά σχηματίζουν αὔλακας καί νά είναι γαλήνια, ὁμαλά, ἀπ' ἀρχῆς, ἀπό καταβολῆς κόσμου. Δέν ἔπαυσαν νά είναι ποικιλόμορφα, ἀναλλοίωτα καὶ ρευστά, νά ὀρθῶσι τήν χαίτην, νά στυλώνωσι τά στέρνα, νά φρίσσωσι, νά κροαίνωσι*, νά βρέμωσι*, νά ἥχωσι, νά πλαταγώσι*, νά κτυπῶσι πᾶν ἀντίτυπον σῶμα. Καί οἱ Ζέφυροι προσέπαιζον κυλινδόμενοι ἐντός των ὡς ἀτακτα παιδία, καί αἱ ὑπόγειοι καί αἱ τροπαῖαι* ἡμιλλῶντο, τίς νά αὔλακωσῃ βαθύτερον, τίς νά ὑπεγείρῃ ὑψηλότερον τά κυανᾶ καὶ πορφύρεα νῶτά των, μετά φωσφορίζογτος σελαγισμοῦ, μετ' ἀκτινωτοῦ ἀφρώδους στεφάνου. Καί αὔρα ποντιάς ἐθώπευε μαλθακῶς τήν ἀσπιλον κυματίζουσαν ὀθόνην, προκαλοῦσα ἀπείρους χαρέσσας, μυρμηκίζουσας, παροδικάς ρυτίδας.

‘Ο δέ οὐράνιος θόλος κατωπτρίζετο ὅλος εἰς τόν ἀπαράμιλλον κῆπον, ὁ ἥλιος ἔκαιε χωρίς νά καταφλέγη τά βάθη του, διότι ὁ ἕδιος, ἂμα ἀπέκαμνεν ἐκ τῆς ἡμερησίας ἀρματοδρομίας, ἐβυθίζετο διά ν' ἀναπαυθῇ εἰς τόν βυθόν του, διά ν' ἀκονίστη ἐν τῷ ὑγρῷ ἐργαστηρίῳ τάς ἀμβλυνθείσας ἀκτινας. Ἡ σελήνη ἐγίνετο λαμπρότερα, ἐπαργυροῦσα τά στέρνα τῆς ἀχανοῦς ἐκτάσεως, τό ἀστρον τῆς ἐσπέρας ἐλούετο ἡδυπαθῶς* εἰς τά νάματά της καὶ αἱ Πλειάδες* μετά γλυκείας παρθενικῆς σεμνότητος ἐμάρμαιρον εἰς τά ἀνεξερεύνητα βάθη της ὡς βολίδες εἰσδύουσαι, ζητοῦσαι νά μετρήσωσι τό βάθος, νά εὕρωσι τόν πυθμένα.

Μύριοι κρότοι ἀντήχουν εἰς τά ἄντρα καί εἰς τούς βράχους, ὅπου τά κράσπεδα τῆς ἀσπίλου ὀθόνης ἀπέληγον. Καί ἡδύπνοιοι* δσμαί, ἐλαφρά ἀρώματα, ἀπέπνεον πανταχόθεν, μυρώνουσαι τάς αὔρας, καί ἄλμη καὶ θάλπος ἥλιου ἐσκλήρυνε τούς χρῶτας*, ἥρυθραινε καί καθίστα μελαψάς καὶ ἀρρενωπάς τάς ὅψεις τῶν ἀνθρώπων.

Τό δύναριον τοῦ ἔξαδέλφου μου ἐβύθιζε τούς πόδας ἐν μέσῳ τῶν δροσερῶν πετάλων, προσπαιζόντων καὶ θροούντων περὶ τούς πόδας του, καὶ ὁ κῆπος ὁ μυστηριώδης ἐπρότεινε τά στέρνα, ἀνοίγων τούς θησαυρούς του εἰς τάς ἐπιδεξίους χεῖρας τοῦ πεπειραμένου κηπουροῦ.

Δι’ ὅλους τό περιβολάκι τοῦ Γιαννιοῦ τοῦ ἔξαδέλφου μου ἦτο βιβλίον ἀνοικτόν, ἀλλά βιβλίον μέ iερογλυφικούς* χαρακτῆρας. Ἀλλά διά τόν ἄμοιρον ἔξαδελφόν του ἦτο βιβλίον μέ κεφαλαιώδεις λαμπρούς χαρακτῆρας, σαφές, ἐναργές κι εὐανάγνωστον. Οὗτος ἐγνώριζεν ὅλα τά μυστήρια, ὅλα τά κοιλώματα, ὅλα τά ἄντρα τοῦ προσφιλοῦ αὐτῷ ἐδάφους. Ἡδύνατό τις μάλιστα, ὅχι κατά σχῆμα τετριμένης προσωποποίίας, ἀλλά σχεδόν κυριολεκτικῶς, νά εἴπῃ, ὅπως ἔλεγαν καὶ οἱ γέροντες ἀπόμαχοι τῆς προκυμαίας, ὅτι αὐτά μᾶλλον τόν ἐγνώριζαν...

Τόν ἐγνώριζαν ἀπό μακροῦ χρόνου.

“Ητο ἥδη ἔξηκοντούτης, καί ἀπό πεντήκοντα ἑτῶν, ἐκ τρυφερᾶς ἡλικίας δεκαετοῦς, δέν εἶχε παύσει νά καλλιεργῇ τόν κῆπόν του.

Πᾶς ἀνθρωπος ἐργάζεται δι’ ἑαυτόν, ἐπί τῇ προφάσει ὅτι ἐργάζεται διά τούς ἄλλους· ὁ δύσμοιρος ὁ Γιαννιός είργάζετο διά τούς ἄλλους, καί ποτέ δι’ αὐτόν.

Δωδεκαετής, ἔμεινε μόνος προστάτης τῆς μητρός, χήρας τριακοντούτιδος. Εἰκοσαετής, ἦτο προστάτης τῶν ὄρφανῶν ἀδελφῶν του, ὄρφανός ὁ ἴδιος. Τεσσαρακοντούτης, ἦτο προστάτης ἔτι μεγαλυτέρας ὄρφανίας, τῆς τῶν ἀνεψιῶν του.

Χωρίς νά νυμφευθῇ, είχεν οἴκοι τρεῖς γυναῖκας. Ἡ μοῖρα τοῦ τάς ἐκληροδότησε.

Τήν μίαν του ἀδελφήν ἥδυνήθη μετά τινα ἔτη νά τήν ὑπανδρεύσῃ. Ἀλλ’ αὕτη μόλις ἀπέκτησε δύο κόρας, κι ἐχήρευσε.

Μόλις ἐχήρευσεν ἡ μία, κι ἐκακοπανδρεύθη ἡ ἄλλη. Αὕτη ἔλαβεν ἄνδρα, ὅστις τῆς ἔφερεν ἐκ τοῦ χωρίου του τήν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου ὀκταέτιδα παιδίσκην του, συνέζησεν ὀλίγους μῆνας μετ’ αὐτῆς, καὶ ἀπεδήμησεν. Μετέβη εἰς τινα πόλιν τῆς Ἐλλάδος, ὅπου είργάζετο χειρωνακτῶν. Ἀναχωρῶν δέν είχεν ὅβιολόν νά τῆς ἀφήσῃ.

Τότε δά ὁ πτωχός ἔξαδέλφος μου ὁ Γιαννιός, ἐκτός τῆς ἀσθενοῦς γραίας μητρός του, τῆς χήρας ἀδελφῆς καὶ τῶν ὄρφανῶν ἀνεψιῶν
15

του, όφειλε νά βοηθή καί τήν ύπανδρον ἀδελφήν μετά τῆς προγονῆς.

Παρά τήν δυτικήν ἐσχατιάν τοῦ ὡραίου τριπλοῦ λιμένος τῆς παραθαλασσίου κώμης, ὅπου τό κῦμα, ὑπό ἐλαφροῦ ζεφύρου ρυτιδούμενον, σκάζει καί δεικνύει μέλαιναν αἷχμήν ὑπό ύγρᾶς λευκῆς παρυφῆς περίρρυτον, ἐκεῖ ἀνίσχει τήν κεφαλήν ἡ Μαυρομαντιλού.

“Ολοι οἱ βράχοι ἴστανται πέριξ ἀσάλευτοι, μετ’ ὀλυμπίου εἰρωνείας ύπερορῶντες τάς ἀπέλπιδας προσπαθείας τοῦ μανιώδους κύματος.

Μόνον ἡ Μαυρομαντιλού νεύει μακρόθεν, νεύει διά τῆς κεφαλῆς εἰς τόν θρασύν ναυβάτην, τόν ἐπιβαίνοντα οἰκτρᾶς σανίδος καί παραδέρνοντα εἰς τό πέλαγος, τόν ἀγωνιῶντα νά εύρη εἰς τόν βυθόν τοῦ πόντου τροφήν δι’ ἔαυτόν καί διά τούς φιλτάτους.

Φαίνεται νά τόν καλῇ πλησίον της ώς ἄλλη σειρήν, σειρήν ἄφωνος καί ἄψυχος.

‘Ομοιάζει μέν ναυάγιον προστηλωμένον ἐκεῖ ἀπό μακρῶν χρόνων, πληγτόμενον ὑπό τοῦ ἀφρίζοντος κύματος, κραδαίνομενον καί σεΐον τήν κεφαλήν, κεφαλήν φώκης ἐλλοχώστης* ἐκεῖ ἀπό αἰώνων.

Μόνη ἡ κεφαλή τῆς φώκης σείεται, ἀπατηλῶς νεύουσα· ἡ οὔρα εύρισκεται ἐμπεφυκυῖα εἰς τόν πυθμένα, ἡ ρίζα διατείνει τάς ίνας πέραν τοῦ βυθοῦ, ἐμπεπηγυῖα εἰς τόν βράχον.

“Αλλως ούδ’ ἡ κεφαλή σείεται. Τό κῦμα μόνον ρήγνυται καί πλαταγεῖ καί περιρρέει. Τό κινούμενον φαίνεται ώς νά κινῃ.

Λέγεται —ἄλλα τίς τό πιστεύει; καί ὅμως, ἀν ἦτο ἀληθές!— ὅτι ἡ Μαυρομαντιλού ὑπῆρξε ποτε καί αὐτή γυνή καί μήτηρ, μήτηρ ἐπτά σιῶν, ὅτι καί οἱ ἐπτά υἱοί της, ἔμπειροι ναυβάται, φθονηθέντες ὑπό τῆς θαλασσίας Γοργόνος, ἐπνίγησαν εἰς τό πέλαγος, ὅτι ἥλεως μοῖρα, σπλαγχνισθεῖσα τόν πόνον τῆς μητρός, τήν μετεμόρφωσεν εἰς σκόπελον καί τήν ἐφύτευσεν ἐκεῖ, οὐ μακράν τοῦ αἰγιαλοῦ, μόλις δρθοῦσαν τήν κεραυνόβλητον κεφαλήν της, τήν οίονει μελάμπεπλον. Τοιαύτη ἡ Μαυρομαντιλού.

‘Αγνοῶ τί μοιραῖον ὑπῆρχε μεταξύ τῆς Μαυρομαντιλοῦς καί τοῦ Γιαννιοῦ, τοῦ ἔξαδέλφου μου· ἀλλά πάντοτε αὔτη, διαβαίνοντα πλησίον ἢ μακράν, τόν ἐκάλει, τόν ἐκάλει.

Φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε μυστηριώδης τις σύνδεσμος· αὕτη ἢτο ἡ

κατ' ἔξοχήν Μαυρομαντιλού κι ἐκεῖνος ἐκ τρυφερᾶς ἡλικίας οὐδέν
ἄλλο ἔβλεπε γύρω του ἢ μαύρας μαντίλας.

"Ἐπλεε σχεδόν καθημερινῶς εἰς τά νερά της, διασχίζων κατά
μῆκος καί πλάτος τόν ὠραίον τρίκολπον λιμένα, ἐπεσκέπτετο δὲ οὓς
τούς ὄρμους, ἔξηρενα δὲ τά ὑποβρύχια σπήλαια, διωνύχιεν
ὅλους τούς διαποντίους θαλάμους.

"Ἐπλεεν ἀπό ἀγκάλην εἰς ἀγκάλην, ἀπό ἀμμουδιάν εἰς ἀμμου-
διάν, ἀπό βράχον εἰς βράχον." Ήξερεν δὲ τάς κρύπτας τῶν πολυ-
πόδων, δὲ τά θαλάμια τῶν μουγκριῶν, δὲ τῶν ἀστακῶν τά
ἐνδιαιτήματα.

Ποτέ ὁρφός δέν τόν διέφυγε, καί αἱ συναγρίδες ἐγοητεύοντο ἀπό
τό ἀγκιστρόν του.

"Ἐπλεε συχνά εἰς τά νερά τῆς Μαυρομαντιλοῦς, τρέφων παρά-
δοξον στοργήν πρός τόν μονήρη τοῦτον βράχον, ὅστις μόλις ἀνέ-
τεινε τήν κορυφήν ὑπέρ τόν ἀφρόν τοῦ κύματος ὡς κολυμβητής
κεκυηκώς καί ἀναπαυόμενος ὑπτιος ἐπί τῶν κυμάτων. Ἐγνώριζεν
δὲ τά ἄντρα καί τά μυστήρια τοῦ βράχου αὐτοῦ, ὅπου ἀνεκάλυπτε
θαλασσίους θησαυρούς, ἀστακούς καί καραβίδας, ὑπερφυεῖς τό
μέγεθος, καί κογχύλας καί πεταλίδας καί ἄλλα ἀκόμη ἡδύγευστα
ὅψα.

'Αλλά παρῆλθε πλέον ἥ ἐποχή, καθ' ἣν ὁ Γιαννιός ἦτο κύριος
δύο ὑπερηφάνων λέμβων, τῆς «Ἐπταλόφου» καί τῆς «Ἀγίας Σο-
φίας».

Τώρα ὁ Γιαννιός δέν εἶχε πλέον ἥ μίαν λέμβον, ὑπόσαθρον καί
αὐτήν καί σχεδόν συντηλικιῶτιν τοῦ ἐπιβάτου της. "Ἐν λοιπόν Σάβ-
βατον, περὶ τά μέσα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἐπέβη εἰς τήν
γερουτικήν ἄκατόν του καί ἤρχισε νά ἐλαύνῃ τάς κώπας, κατευθυ-
νόμενος πρός τά νερά τῆς Μαυρομαντιλοῦς.

'Ο Γιαννιός εἶχε, καθώς ὅλοι οἱ ἔμπειροι κωπηλάται, ἴδιον τρό-
πον εἰρεσίας*, καί ἤξερε νά δίδη δρόμον εἰς τήν λέμβον, χωρίς νά
φαίνεται ὅτι ἀγωνιζει καί χωρίς νά ιδρωνη. "Ηλαυνεν ὅμαλῶς καί
ἡρέμα, ἀλλά συνεχῶς, συντόμως καί μετά λανθανούσης ρώμης. Σχε-
δόν δέν ἐφαίνοντο αἱ κινήσεις τῶν χειρῶν, καί ἀδιοράτως προένευε
καί ἀνέπιπτεν.

"Αλλως εἶχεν ἀρχίσει ἥδη νά γηράσκῃ, καί ἔξησθένει καί ἐπα-
σχεν.

Ἐπί τῆς λέμβου ἔφερεν ἀλιευτικά τινα σύνεργα τόν γάντζον, δι' οὗ ἀνείλκε τά ὄκταπόδια, τό καμάκι, δι' οὗ ἐλόγχιζε τούς λαύρακας καὶ τούς ἀστακούς, τό σηπιογυάλι, δι' οὗ ἐξεμαύλιζε τάς σηπίας, τήν λαδιά, δι' ής ἐπλαττεν ἐν τῇ θαλάσσῃ τεχνητήν γαλήνην καὶ καθίστα διαυγῆ τόν βυθόν. Διότι εἰς ταῦτα περιωρίσθη κατά τό γῆράς του (πρόσθεις καὶ τήν πράγγα καὶ τήν ἀπόχη καὶ ἄλλα τινά), ἀφήσας εἰς τούς νεωτέρους δίκτυα καὶ παραγάδια καὶ συρτές.

Περιοδικό «Ἐστία», Ἀπρίλ. 1891

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΤΟ ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΑ

Πίσω ἀπό μακρινές κορφές ὁ ἥλιος βασιλεύει
καὶ τ' οὐρανοῦ τά σύνορα χίλιες βαφές ἀλλάζουν,
πράσινες, κόκκινες, ξανθές, ὀλόχρυσες, γαλάζιες,
κι ἀνάμεσά τους σκάει λαμπρός λαμπρός ὁ Ἀποσπερίτης.
Τήν πύρα τοῦ καλοκαιριοῦ τήν σβηεὶ γλυκό ἀγεράκι,
πού κατεβάζουν τά βουνά, πού φέρνουν τ' ἀκρογιάλια.
Ἄναρια τά κλωνάρια του κουνάει ὁ γέρο πεῦκος
καὶ πίνει καὶ ρουφάει δροσιά κι ἀχολογάει καὶ τρίζει.
Ἡ βρύση ἡ χορταρόστρωτη δροσίζει τά λουλούδια
καὶ μ' ἐλαφρό μουρμουρητό γλυκά τά νανουρίζει.
Θολώνει πέρα ἡ θάλασσα, τά ριζοβούνια ἵσκιώνουν,
τά ζάλογγα* μαυρολογοῦν, σκύβουν τά φρύδια* οἱ βράχοι
κι οἱ κάμποι γύρω οἱ ἀπλωτοί πράσινο πέλαο μοιάζουν.

Ἄπ' ὅξω ἀπ' τά ὄργώματα γυρνοῦνε οἱ ζευγολάτες*,
ἥλιοκαμένοι, ξέκοποι, βουβοί, ἀποκαρωμένοι,
μέ τούς ζυγούς*, μέ τά βαριά τ' ἀλέτρια φορτωμένοι,
καὶ σαλαγοῦν* ἀπό μπροστά τά δυό καματερά* τους,
τρανά, στεφανοκέρατα, κοιλάτα, τραχηλάτα,
«δώ! », φωνάζοντας, « δώ, Μελισσηνέ* ! Λαμπίρη* ! »
κι ἀργά τά βόδια περπατοῦν καὶ ποῦ καὶ ποῦ μουγκρίζουν..

Καλότυχοί μου χωριανοί, ζηλεύω τή ζωή σας,
τήν ἀπλοϊκή σας τή ζωή, πόχει περίσσεις χάρες.
Μά πιό πολύ τό μαγικό ζηλεύω γυρισμό σας,
ὅταν ἡ μέρα σώνεται καί βασιλεύει ὁ ἥλιος.

«‘Ο τραγουδιστής τοῦ χωριοῦ καί τῆς στάνης», 1892

Κώστας Κρυστάλλης

ΟΙ ΠΟΙΜΕΝΕΣ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ

Ἐκατόν πενήντα χιλιόμετρα μάκρος ἔχει ἡ πανύψηλη Πίνδος.

Στίς ἀμέτρητες χαράδρες της τρέχουν γρήγορα ἄγρια ποτάμια. Μαλακούς ἀνέμους δέ γνωρίζει· ὅταν φυσοῦν οἱ δρόλαπτες* καί τ’ ἀνεμόχολα*, τό κάνουν μέ λύσσα. Ἐδῶ γίνονται οἱ μεγαλύτερες καταιγίδες τῆς Εύρωπης, κατά μέσον ὅρο πενήντα τό χειμώνα. Ἐχει δάση ἀπάτητα, ἀκόμα ἀνεκμετάλλευτα, ὅπου κρύβονται ἀρκοῦδες καί μεγάλοι κάπροι. Δρύες, δέξιές, καστανιές, ἔλατα καί κέδροι τή σκεπάζουν δλόκληρη. Τό χορτάρι, πού βλαστάνει τήν ἄνοιξη, ἡ «τούφα», είναι τόσο δυνατά ριζωμένο, ὥστε δέν τραβιέται μέ τό χέρι. Ὄταν γλιστροῦν οἱ τσοπαναραῖοι, ἀπ’ αὐτό ἀρπάζονται, για νά μήν πέσουν. Ἀπάνω της δέ βρίσκεται δροσερό νερό, μόνο παγωμένο, ἀπό χιόνι, πού φέρνει πάνους στούς ξεσυνήθιστους. Οἱ πεδινοί δέν μποροῦν νά τό πιοῦν.

Στήν Πίνδο ἀκούστηκαν τά πρῶτα ἑλληνικά τραγούδια. Τόσο ἀγαποῦν τήν ποίηση οἱ βοσκοί, ὥστε πίστευαν ὅτι, δσάκις γεννιόταν ἔνας μεγάλος ποιητής στήν Ἑλλάδα, σάν τόν “Ομηρο” ἡ τόν Πίνδαρο, ὁ θεός τους ὁ Πάν ̄στηνε χορό ἀπ’ τόν ἐνθουσιασμό του.

Κάθε ἀρχαίου θεοῦ κάτι ἀπόμεινε στό ἔνα ἡ στό ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Πάν ̄ζει ἀκέραιος κοντά στούς κτηνοτρόφους αὐτοῦ τοῦ βουνοῦ. Τά μεσημέρια διστάζουν νά παίξουν φλογέρα παράρρα, ἐπειδή ξέρουν πώς, ἀν τόν ξυπνήσουν ἀπό τόν ὑπνο του, θά τούς χαλάσει τά ζωντανά.

Μόλις ἔλθει ἡ ἄνοιξη, φουντώσει ὁ γαῦρος κι ἡ δέξιά καί βγάλει ἡ γῆ χορτάρι, ξεκινοῦν οἱ βοσκοί ἀπό τούς κάμπους γιά τά καλοκαι-

ρινά λημέρια τους. Προχωροῦν σιγά τώρα, γιατί τά νεογέννητα ἀρνάκια δέν ἀντέχουν σέ μεγάλους κόπους. "Οταν φθάσουν στίς ρίζες τοῦ βουνοῦ, κάνουν σταθμό ὡς ἀνήμερα τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου, ὅπότε ἀρχίζουν τήν ἀνάβαση πρός τίς κορυφές. Ἐκεῖ γίνεται ὁ κοῦρος τῶν προβάτων, πού βαραίνει τά χέρια τους μέχριμα. "Οταν τά κοπάδια τους τρυγήσουν τό χόρτο μιᾶς πλαγιᾶς, φεύγουν πέρα, πᾶνε ὅπου πρασινίζει ἀβρόσκητο λιβάδι.

Μιά στάνη ἀπό λιθοσωρό, ἔνα ἀπόσκιο γιά τό καλοκαίρι, τά σύνεργα τῆς τυροκομίας, πηγή γιά τό πότισμα, μιά φλογέρα – ἀνάμεσα σ' αὐτά τ' ἀπλά πράγματα περνοῦν τή ζωή τους.

"Ἐγνώρισα γέρο πιστικό δύδόντα χρόνων, μέ μακριά γενειάδα, ἀπαράλλακτο προφήτη τῆς Ἀγίας Γραφῆς, πού δὲν εἶχε ἀφῆσει ποτέ στίς στάνες, γιά νά μπει σέ πολιτεία. Δέν καταδεχόταν νά πάγει οὕτε σέ χωριό, γιατί, ἔλεγε, δέν ἔβρισκε ἀρκετόν δέρα ν' ἀναπνεύσει μέσα στούς τοίχους.

"Ἔχουν τήν ἀφροντισιά τῶν πουλιῶν. Είναι ἀγαθοί μέ ἀγνότατα ἥθη. Καθώς μένουν μακριά ἀπό τό μεταπολεμικό κόσμο, δέν ἔχασαν τίποτε ἀπό τόν πατριαρχικό βίο, πού ζούνε πρό ἀμνημονεύτων χρόνων.

Οἱ βοσκοί τῆς Πίνδου ἔξακολουθοῦν νά είναι καταρράκτες στίχων ὅτι σκέπτονται, τό κάνουν αὐτόματα ρίμες* καί μελωδία, πού τήν παίζουν μέ ρομαντικό πάθος στή φλογέρα τους. Ἡ μουσικότητα τοῦ αὐτίοῦ τους φαίνεται ἀπό τά κουδούνια, πού βάζουν στά ζῶα τους. Ἀξίζει τόν κόπο νά δεῖ κανείς τσοπάνο ν' ἀγοράζει κουδούνια στό παζάρι. Διαλέγει ἔνα, πού τοῦ ἀρέσει ὁ τόνος του ὡς βάση, καί μ' αὐτό δοκιμάζει ὅλα τά κουδούνια τῶν μαγαζιῶν, δσο νά βρεῖ ἥχους νά ταιριάζουν μεταξύ τους, ν' ἀποτελοῦν ἀρμονική σκάλα. Κάθε βοσκός ἔχει τονισμένο μέ τό δικό του τρόπο τό κοπάδι του.

Οἱ περισσότεροι είναι ἀγράμματοι. Μέ τό σουγιά τους σκαλίζουν ιερογλυφικά σέ σανίδια, γιά νά ὁδηγοῦνται πόσα χρωστᾶνε ἢ πόσα εἰσέπραξαν.

Είναι πολύ φιλόξενοι. Μόλις φανεῖ ἔνος, τρέχουν καί κρατοῦντε τ' ἀγριόσκυλά τους, αὐτή τήν πληγή τῆς Πίνδου. Τοῦ φωνάζουν : « — "Ε, φίλε, ἔλα κι ἀπό μᾶς ». »

"Αν κάμει πώς προσπερνάει ἀδιάφορος, τόν παίρνουν ἀπό τό χέρι καί τόν ἀναγκάζουν ν' ἀνεβεῖ στό κονάκι τους. Ἐκεῖ, πρίν τόν

ρωτήσουν τίποτα, τοῦ δίνουν δροσιστικό ξινόγαλο, τό καλοκαιρινό πιοτό τους, ἵ γάλα μέ χιόνι, πού βρίσκουν στίς σκιερές ρεματιές ώς τόν Αὔγουστο. « Ύστερα στρώνουν καί τόν βάζουν νά καθίσει. Τοῦ δίνουν ἀνθοτύρι καί καλαμποκίσιο ψωμί. Τρέμουν μήπως δέν εὐχαριστηθεῖ ὁ ξένος, διότι τόν θεωροῦν ιερό. Περηφανεύονται ὅτι αύτοί βάστηξαν τήν Ἐπανάσταση. Πράγματι, ὅταν οἱ Τοῦρκοι κάψαν τά πάντα κάτω, οἱ πιστικοί πιάσαν τ' ἀπάτητα μέρη καί τροφοδοτοῦσαν τούς ἀγωνιστάς. « Μέ ζωντανά τῶν τσοπάνηδων, γράφει στ' ἀπομνημονεύματά του ὁ Κολοκοτρώνης, βαστήξαμε τό στρατό, τόν καιρό τοῦ Ἰμπραήμ ».

« Γύρω ἀπ' τήν 'Ελλάδα »

Χρῆστος Ζαλοκώστας

ΤΟ ΕΞΣΤΟΥΠΩΜΑ

‘Ο ἥλιος ἔμεσουράνει κάθετος ἐπί τῆς κεφαλῆς, ἐνῷ ἀνηρχόμην μετά ὁμηλίκου δωδεκαετοῦς συμμαθητοῦ μου τόν ἀνήφορον, τόν ἄγοντα εἰς γείτονα τῆς Ἐρμουπόλεως ἔξοχήν, καλουμένην Πισκοπιό, ἵ, σχολαστικῶς, Ἐπισκοπεῖον. Ὡς πάντες γνωρίζουσι, τά βουνά τῆς Σύρου εἶναι γυμνότερα τοῦ Ἀδάμ, τό χόρτον εἶναι τελείως ἀγνωστον καί ἡ βλάστησις περιορίζεται εἰς ψωριώσας τινάς τό φθινόπωρον φασκομηλέας καί ἥλιοκαεῖς κατά τό θέρος ἀκάνθας.

Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων προηγείτο ήμῶν, κατάξηρος κι ἑκεῖνος, ψωραλέος ὅνος, σύρων ἐπιπόνως βαρέλαν ὕδατος, τσποθετημένην ἐπί εἰδους διτρόχου χειραμάξης ὑπό τήν ὀδηγίαν γραίας χωρικῆς. Τό πρόσωπον αὐτῆς δέν ἐβλέπαμεν, ἀλλά μόνην τήν ράχιν, ἥτις τοσοῦτον εἶχε κυρτωθῆν ὑπό τό βάρος τῶν ἐτῶν καί τῶν μόχθων, ὥστε ἐσχημάτιζε ὄρθην σχεδόν μέ τά σκέλη της γωνίαν.

Τόν ὄνον, τήν βαρέλαν καί τήν γραίαν εἴχαμεν ἀκολουθήσει μηχανικῶς, ἀπό τήν παρά τούς πρόποδας τοῦ λόφου βρύσιν μέχρι τῆς ἐγγιζούσης κορυφῆς αύτοῦ, ἀσθμαίνοντες καί ἄφωνοι ἐκ τῆς ζέστης καί τοῦ καμάτου. ‘Ο πυρακτωμένος κονιορτός ἔκαιεν ώς θερμή στάκτη τάς πτέρνας τῶν ποδῶν μας, ἐνῷ ἐπύφλωνε τούς ὀφθαλμούς μας τῶν λευκῶν βράχων ἥ ἀκτινοβολία. Παντός εἴδους μυῖγαι ἐβόμ-

βουν περί τήν κεφαλήν μας καί αἱ ἀκρίδες ἐπερίμεναν σχεδόν νά τάς πατήσωμεν, διά νά τιναχθῶσι δι' ἐνός πηδήματος εἰς μακράν ἀπόστασιν, ἀνοίγουσαι ὡς ριπίδιον τά κόκκινα ἥ γαλανά των πτερά.

Ἡ γραῖα ἔσυρε πάντοτε τό καπίστρι, ὡς νά ἥθελε νά βιοθήσῃ τήν ἐπίπονον πρόβασιν τοῦ ἀσθμαίνοντος ὑποζυγίου της· οἱ κακῶς προστηρούμενοι τροχοί ἔτριζαν πενθίμως καί τό ἐπ' αὐτῶν βαρέλιον ἔξηκολούθει νά ταλαντεύεται πρός δεξιάν καί ἀριστεράν ὡς μεθυσμένος βρακάς.

Κατ' ἐκείνην τήν στιγμήν ὁ μεσημβρινός δαίμων μοῦ ἐνεφύση- σεν ἰδέαν, ἥτις μ' ἔκαμε νά γελάσω.

— Γιαννακό, ἐψιθύρισα εἰς τό ὡτίον τοῦ συντρόφου μου, δεικνύων διά τοῦ δακτύλου τό ἐκ στουπίου πῶμα τῆς βαρέλας· δέν θά ἥτο νόστιμον ν' ἀνοίξωμεν τήν βρύσιν;

Ἡ ἰδέα μου τόσον τοῦ ἥρεσε, ὡστε τόν ἔκαμεν ἀμέσως νά λη- σμονήσῃ τήν κούρασίν του· ἐπλησίασε ἐπί τῆς ἄκρως τῶν ποδῶν εἰς τό βαρέλι, ἔθεσε τήν χεῖρα ἐπί τοῦ ὑγροῦ σώματος, ἐστράφη τότε νά μέ κοιτάξῃ, ἔξεφραξε μετά ἐνθαρρυντικόν υεῦμά μου τήν δπήνη καί τό νερόν ἔξεχύθη ὡς κρυστάλλινος κρουνός ἐπί τῆς κονιορτώδους ἀτραποῦ.

Περιττόν νά εἴπω ὅτι, εύθυς μετά τό πραξικόπημα, εύρέθη καί πάλιν πλησίον μου ὁ Γιαννακός, ἥ ὅτι οἱ τέσσαρες πόδες μας ἥσαν ἔτοιμοι εἰς φυγήν. Κατεσκοπεύαμεν τήν γραῖαν, ἥτις ὅμως δέν ἐστράφη, διά τόν λόγον ὅτι ἥτο βαρήκοος ἥ δυστυχής.

* Ἐφ' ὅσον ἔξηκολούθει ἥ χύσις, τό βῆμα τοῦ ὄνου ἀπέβαινε τα- χύτερον· τό κενωθέν βαρέλι ἀντί νά βαρυταλαντεύεται ὡς μεθυ- σμένος, ἔχόρευεν εύθυμως κατά τάς ἀνωμαλίας τῆς ὁδοῦ μεταξύ τῶν δύο τροχῶν, οἵτινες ἀνακουφισθέντες κι ἐκεῖνοι ἀπό τό ὑπερβολικόν βάρος ἔπαισαν νά τρίζωσιν ἀπαισίως. Μετ' ὀλίγον, ἀντί νά σύρεται ὁ ὄνος ὑπό τῆς γραίας, ἥρχισε νά σύρη ἐκεῖνος τήν γραῖαν. Τοῦτο ἥτο τόσον ἀσύνηθες, ὡστε τήν ἔκαμε νά ὑποπτεύσῃ ὅτι κάτι ἔκτα- κτον εἶχε συμβῆ. Ἐσταμάτησε, ἀφῆκε τό κάρον νά προχωρήσῃ ἐν ἥ δύο βήματα καί είδε τήν ἀφρακτον τρύπαν, ἐκ τῆς ὄποιας ἀπέστα- ζαν αἱ τελευταῖαι ρανίδες τοῦ τόσον ἐπιπόνως μετακομισθέντος ὑγροῦ. Τότε μόνον ἔστρεψε τήν κεφαλήν καί μᾶς είδε καί εἰδομεν καί ἥμεις τό πρόσωπόν της. Ὡμοίαζεν ἑκατοντοῦτις, κάτιοχνος, ξηρά καί μαύρη ὡς μούμια τῆς Αἰγύπτου. Ἐπεριμέναμεν φωνάς, ὕθρεις, κα-

τάρας ή καί πετροβόλημα. Ούδέ λέξιν ὅμως μᾶς εἶπεν, ὅλλα' ἡρκέσθη νά στενάξῃ· ἀδύνατον ὅμως εἶναι νά λησμονήσω τό ἄφωνον παράπονον τοῦ βλέμματος αὐτῆς, ὅταν ἐπέρασεν ἔμπροσθέν μας ἐπιστρέφουσα νά μεταγεμίσῃ τό βαρέλι της εἰς τήν μακράν ἀπέχουσαν βρύσιν. Τόν Γιαννακόν ἔτυχε νά ἐπανίδω εἰς τήν Αἴγυπτον μετά εἴκοσιν ὅλα ἔτη καί οὐδ' ἐκεῖνος τό εἶχε λησμονήσει.

«Συριανά διηγήματα»

*Εμμανουήλ Ροΐδης

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΜΙΑΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

(ἀπόσπασμα)

Τώρα, καιρός νά γυρίσουμε στούς χριστιανούς. Κοντά στούς ἐμπόρους τῆς ὁδός Τσάρου, ὅπως δά τό καταλαβαίνει ὁ καθένας, εἶχε ξεπέσει κι ἡ παλιά ἀρχοντιά κι εἶχε χαμένα τά πλούτια της. 'Ο παράς ἔπαιρνε τώρα ἄλλη στράτα, γύρευε θαρρεῖς τούς ὅγναφους* καί τούς μικρογενημένους, καί τ' ἀρχοντόσογα τρῶγαν ἀπό τά ἔτοι μα καί μαδούσανε σάν φυλλουριά στά πρωτοχείμωνα. Τέτοια ἀρχοντόσογα ἦτανε πολλά μέσα στό Ρέθεμνος, περισσότερα κιόλας παρά πού θά βρεῖς σ' ἄλλες πολιτείες. "Άλλοι θαστοῦσαν ἀπό τό Βυζάντιο, καί τούς εἶχε σταλμένους ὁ βασιλέας ὁ Νικηφόρος νά καθαρίσουνε τό νησί ἀπό τούς Σαρακηνούς, κι ἄλλοι ἦταν φερτικοί ἀπό τή Βενετιά. Γιά Βυζαντινοί περνοῦσαν οἱ Μελισσηνοί, οἱ Βλαστοί, οἱ Καλλέργηδες, οἱ Γαβαλάδες, οἱ Σκορδίληδες, οἱ Βαρούχηδες, οἱ Καλαφάτηδες, οἱ Δαφνιομήληδες καί κάμποσοι ἄλλοι. Κλωνάρι ἀπό τή Βενετιά κρατοῦσαν οἱ Ντάντολοι, οἱ Νταμολίνοι, οἱ Μοάτσοι, οἱ Σαουνάτσοι, οἱ Βενιέρηδες, οἱ Βερνάρδοι... "Ητανε κι ἄλλα μερικά σπίτια πού 'χαν καί τῆς γενιάς τό καμάρι καί τό φημισμένο τ' ὄνομα, ὅπως νά ποῦμε οἱ Χορτάτσηδες, πού εἶχαν γεννήσει ἐναν ποιητάρη, τό Γεώργιο τό Χορτάτση, πού ταίριασε τό τραγούδι τῆς «Ἐρωφίλης», κι οἱ Πρεβέληδες, πού 'χανε χτίσει χωριό καί μοναστήρι μέτ' ὄνομά τους καί κλάψαν ἐνα σκοτωμένο στό 'Αρκάδι. "Άλλο ντα-

μάρι ήταν οι Χατζηδάκηδες, — πατοκαζανιά κι αύτοί, — πού 'χανε βγάλει δυό σπουδαίους σοφούς, τόν ἑνα στά νούμερα, τόν ἄλλο στά γράμματα. Τοῦτος μάλιστα δέ τελευταῖος ἀγωνίστηκε νά κάμει τόν κόσμο νά μιλήσει γλώσσα καλύτερη ἀπό κείνην πού τοῦ 'μαθε ἡ μάνα του, μά δέν ἀξιώθηκε νά τήν ἀκούσει, παρά ἀπό μερικούς γραμματισμένους (τότε δέν εἶχε ραδιόφωνο).

"Ολοι τοῦτοι πού δύναμασα ήταν ἀγαθοί ἀνθρωποι, ψιλομαθημένοι, ἀρετοστολισμένοι, καλοί πατριῶτες. Ἡ δψη τους φανέρωνε πώς εἶχαν ἔρθει ἀπό τά ξένα, γιατί ἔβρισκες μέσα σ' αὐτούς πολλούς γαλανομάτηδες καί μέ πετσί ἀσπρο σάν τό γάλα καί μέ τά γένια ξουρισμένα, ἥ μέ μυτερό μούσι στό πηγούνι. "Ολοι τους ήτανε φράγκικα ντυμένοι, περίσσια παστρικοί ἀπάνω τους καί μέ τσιριμόνιες πού δέ θά ξανασταθοῦνε ποτέ. Τόν καιρό τους τόν ξόδιαζαν κλεισμένοι στά σπίτια τους, καί καθένας εἶχε κι ἀπό ἕνα μικρό μεράκι, γιά νά περινᾶ τήν ὥρα του. Ἀπό μικρό κιόλα καταστάθηκε μεγάλο σέ πολλούς, καθώς τό λέει κι ἡ μαντινάδα : « Ἐνα κλωνί βασιλικό ἐπέρασσα στ' αὐτί μου — καί γύρισε καί σκέπασε οὐλή τήν κεφαλή μου ! ». Ὁ ἔνας ἀστρονομοῦσε μέ τό κανοκιάλι καί περνοῦσε στό κοντύλι, μέρα τή μέρα, δσα μελετοῦσε στόν ούρανό ἀποβραδίς (τοῦτος εἶναι ὁ γιατρός ὁ Ντάντολος, φίλος τοῦ σπιτιοῦ μας, πού νά τόν ἔχει ἀναπταμένο ὁ Θεός)· δέ ἄλλος μάζευε τά τραγούδια τοῦ τόπου καί κατάγραφε τά συνήθεια του· ἔνας ἄλλος ἀράδιαζε στίχους πολιτικούς κι ἔβανε σέ θύμηση τά περιστατικά τοῦ καιροῦ του (ἀπό τό σεισμό πού τράνταξε τήν Κρήτη ἵσαμε τό τσιριγώτικο καράβι πού φόρτωσε κεράσια καί χιόνι γιά τήν Αἴγυπτο)... Ήταν καί μερικοί πού κρατοῦσαν ἀκόμα ἐμπόριο μέ τό Τριέστι καί τή Βενετία καί μέ τοῦτο περνοῦσαν καθιστάρικα τή ζήση τους, γράφοντας ἀπό μήνα σέ μήνα κανένα γράμμα καί περιμένοντας τήν ἀπάντηση.

'Από τούς ἀρχοντοξεπεσμένους τής πολιτείας εἶχανε διαλέξει τούς προξένους τους οι Μεγάλοι τοῦ Κόσμου καί τ' ἀποδέλοιπα ἔθνη. Κι ήτανε μιά ὁμορφιά νά τούς βλέπεις, ὅλους αὐτούς τούς παλατιανούς (ὃς τούς ποῦμε μέ τ' δνομα πού τούς ἀξίζει), πού 'χαν θωριά νά τή ζουλέψουν βασιλιάδες, ντυμένους τίς βελάδες τους, μέ τά ψηλά καπέλα στό κεφάλι καί μέ τά παράστημα στό στῆθος, νά πηγαίνουν μέσα στίς καρότσες τους στήν ἐκκλησιά, στή δοξολογία τής Πρωτοχρονιᾶς ἥ σ' ἄλλη βαριά γιορτή τής χριστιανοσύνης. Τέτοιες μέρες

τά σπίτια τους κρεμοῦσαν κάτι σηματείς μακριές ίσαμε τή στρώση τοῦ δρόμου καί, καθώς ἦταν τό να μέ τ' ἄλλο κολλητά, ἡ ὁδός Τσάρου ἔπαιρνε φωτιά ἀπό τίς χίλιοι λογίτικες βαφές. Ἔβλεπες ἐδῶ τό διπλοκέφαλον ἀιτό τῆς Μοσκοβιᾶς νά χτυπᾶ τίς μαύρες φτεροῦγες του καί νά κρεμᾶ τά κλαδωμένα νύχια του, καί τό τριοζωναράτο φλάμπουρο τῆς Φραγκιᾶς νά φουρφουρίζει ἔδιπλωμένο, καί τήν ἀμερικάνικη συναστεριά νά φλογοθολᾶ στό γαλανό κάμπο της. Καί, πάνω ἀπό τά δοξασμένα τοῦτα πανιά, νά κυλάει χαρούμενος ὁ λαλητός ἀπό τίς καμπάνες καί νά πηδοκοπᾶ ὁ χορευτής ὁ ἥλιος...

Στή διορισμένη ὥρα πέφταν τά κανόνια, οί καμπάνες βράζαν ἀπ' τό κακό τους, καί μέσα στήν ἐκκλησιά, ὅπου εἶχε δοθεῖ ἡ ἀπόλυτη καί ἔθυμάνει ὁ ρήτορας τῆς μέρας, τά κονσολάτα φιλιούνταν σταυρωτά, μέ περίσσια συγκίνηση, κι εύκιόνταν καί τοῦ χρόνου. Ὁ λαός τούς ἀνοιγε πέρασμα, βγαίναν ἀπό τό κουβούκλι τους κι ἀκολουθοῦσαν τό δεσπότη μέ τό διάκο του, πού πήγαιναν στό δεσποτικό. Ἐκεὶ γινόνταν τά πρῶτα δεξιά, κι ἀπέκει στή Δημογεροντία, κι ὕστερα στά σπίτια τῶν προξένων, καί παραπέρα ὅπου τραβοῦσε ἡ ὅρεξή του τόν καθένα. Τό Ρέθεμνος εἶχε τίς πόρτες του ἀνοιχτές, ἔμπαινες δίχως νά χτυπήσεις, κι ἔβρισκες πάντα τό νοικοκύρη καί τή νοικοκυρά νά σέ προσμένουν στό κεφαλόσκαλο, μέ τό χαμόγελο στά χείλη, σά νά χαν ἀνοιγμένο τό σπίτι τους ἔπιτηδες γιά λόγου σου. Σέ βάναν νά καθίσεις στόν καναπέ, ἔλεγες τίς συνηθισμένες κουβέντες, γιά τόν καιρό πού ἔκανε, γιά τά καράβια πού ἥρθαν κι ἔψυγαν, γιά τό δεκάρικο τῆς μέρας, — τοῦτο μποροῦσε νά κουβεντιάζεται βδομάδες ὀλάκερες, — σοῦ βγάναν τό τραταμέντο* καί πήγαινες στό καλό.

Τό τραταμέντο σέ τοῦτα τ' ἀρχοντικά ἦταν μεγάλη δουλειά. Ἡ νοικοκυρά τοῦ σπιτιοῦ, καρτερώντας τήν πολυπόθητη ὥρα νά σέ δεχτεῖ, ἔμπαινε ἀπό καιρό σέ σκοτούρα, πῶς νά ψήσει τά ζαχαρικά της καί νά ἐτοιμάσει τά σιρόπια καί τά ροσόλια* της. Τό γλυκό τοῦ κουταλιοῦ πού σέ φίλευαν ἄλλαζε μέ τήν ἐποχή, καί πότε σέ γλυκαντερίζαν μέ νεραντζάκι ἡ κίτρο καντιασμένο, πότε μέ ροδοζάχαρη, βύσσινο ἡ σταφύλι. Τά ροσόλια καί τά γλυκέρια ἦταν τό μυστικό τῆς καθεμιᾶς, καί τό μόνο πού μποροῦσες νά ἔχωρίσεις, ἀπό τή νοστιμάδα τους, ἦταν πώς μέσα στό σπίρτο εἶχαν ρίξει τή μιά κυδωνοκούτσα, τήν ἄλλη γαρούφαλα ἡ κανέλα. "Ολα τοῦτα

τά πιοτά καί τά ξαρέσια τά σερβίριζε μές σ' άσημένιο δίσκο, μέ βάζα καί κουταλοθήκες άργυρογανωμένες, ή μοσκαναθρεμμένη τοῦ σπιτιοῦ, μ' ἔνα σωρό νάζια κι ἀλεπουδιές.

Τέτοιας λογῆς γιορτάζαμε τά Λαμπτροχριστούγεννα, τίνην πρώτη τοῦ χρόνου καί τ' ὄνομα του ὁ καθένας, χωρίς νά λογαριάσουμε τίς ἑθνικές γιορτάδες, στίς 25 τοῦ Μάρτη καί στίς 9 τοῦ Νοέμπρη, μέρα χρονιάρα γιά τούς Ρεθεμνιῶτες, γιατί σάν τότε τινάξαν στόν ἀέρα τήν μπαρουταποθήκη τοῦ Ἀρκαδιοῦ. Μ' ἀπ' ὅλες τίς γιορτάδες, ή πιο ξανοιχτική γιά τήν καρδιά ἥτανε τά Θεοφάνεια, τότε πού βουτᾶν τό σταυρό στή θάλασσα. Ἀφήνω κατά μέρος καί δέ μιλῶ γιά τήν παράτα τῆς μέρας, γιά τή λιτανεία μέ τά ξαφτέρουγα καί τά λιβανιστήρια, γιά νά ῥω στό ψαχνό τῆς ἴστορίας μου.

'Αποβραδίς εἶχε βρέξει μέ τό τουλούμι, εἶχε πλύνει τούς δρόμους καί τά καλντερίμια τοῦ λιμανιοῦ, κι ἔδειχνε πώς θά ξημερώσει βασιλική μέρα, χαρά Θεοῦ, μ' ἐκεῖνα τά χειμωνικά λιοσταλάματα πού βγάνουν τά γεροντάκια στίς πόρτες τους καί τίς σαῦρες στά χαλάσματα. Τήν ἐπαύριο, δι καιρός δέν εἶχε ἀκόμα ξεθυμάνει, μά ή θάλασσα ἥτανε στρωτή, μουντή κι ἀστραφτερή σάν γανωμένο χάλκωμα, καί σύννεφα ποκάρια ποκάρια* κουρνιάζανε στά θεμέλια τ' οὐρανοῦ. Μέσα στή χατιρική τούτη καλοσύνη, κατέβαινε δι γιορτοφορεμένος λαός, — ἀρχοντες καί νοικοκυραῖοι, παζαρίτες κι ἀργαστηριάρηδες, τεχνίτες κι ἀργατολόγοι, — κι ἐπιαναν μέ τάξη τή θέση τους σέ μέρος ξάγναντο, στό Φανάρι καί στόν κάβο τοῦ Κήπου, καί περίμεναν ν' ἀρχίσει τό πανηγύρι. Ἐρχόταν διεσπότης μέ τούς παπάδες, διάβαζαν τά γράμματα τῆς Ἐκκλησίας κι ἕριχναν τό σταυρό στό νερό. Τήν ἴδια ὥρα, μέσα ἀπό τά ἄμφια τῆς παπαδουριᾶς καί τίς σκολινές βελάδες τῆς ἀρχοντιᾶς, τινάζονταν δυό τρία γδυμάνια κορμιά, καί πέφταν στό μαργωτικό* νερό. Συνερίζονταν τό σταυρό ἔως μισό πατερημό, — μιά φορά κιόλας μαχαιρώθηκαν κεῖ κάτω, μ' ἀπό τότε τούς ἔψαχναν, — κι ὑστερα ἔβγαινε δι κερδισμένος, μαῦρος ἀπό τό κρύο, καί παράδινε τό σταυρό στό δεσπότη, φιλώντας του τό χέρι. 'Ο κόσμος ἀναγάλλιαζε νά δεῖ τό κατόρθωμα, ἔλυνε τό πουγγί του, καί γύριζε δίσκος γιά τό ἄξιο παλικάρι, πού 'χε νά γιατρέψει τήν πούντα του. Σέ παλιότερο καιρό, τό δίσκο μέ τό σταυρό μέσα, τόνε γύριζε στό τσαρσί* καί στό μεϊντάνι* δι ταξιμάρης καί μάζωνε κι ἀπό κεῖ συχαρίκια καί κοσαράκια.

‘Ο κερδισμένος τῆς χρονιᾶς, πές κάλλιο κάθε χρονιᾶς, ἥταν ὁ Δημήτρης ὁ Παντούβας, ἔνα παλικάρι χυμένο στόν μπροῦντζο, μέ πετσί ταγαριασμένο ἀπό τά νερά καὶ τούς ἥλιους καὶ βαμμένο τῆς ἄρμης. Ἡ γενιά του κρατοῦσε ἀπό τὸ ‘Αψύ Χωριό, ἔνα σπιτομάζωμα μιά ὡρα δρόμο ἀπό τὸ Ρέθεμνος, στό σήκωμα τοῦ ἥλιου, κοντά στήν ἀκροπελαιγιά. Τοῦτο δέν εἶναι νά τό θαμαστεῖς, γιατί ὅλοι οἱ ‘Αψοχωριανοί — καθώς τό μαρτυρᾶ καὶ τ’ ὄνομα — ἥτανε παλικαράδες καὶ θυμωνιάρηδες, μονάχα πού κανένας τους δέν ἔβγαλε ὄνομα στή θάλασσα. Ἡ φτώχεια τῆς γῆς τούς ἔδιωχνε ἀπ’ τό χωριό τους, κι ὁ ἔνας παρακινώντας τόν ἄλλο είχανε γίνει ὅλοι τους χτιστάδες, μερικοί κιόλας ξακουστοί. Κάθε πρωί κινούσανε συδυό συντρεῖς γιά τό Ρέθεμνος, ὅπου τούς περίμενε πάντα ἔνα γιαπί. Τό πουρνό στό δρόμο γιά τή χώρα, τό ἀπόβραδο στό δρόμο γιά τό χωριό, ὅλο κι είχανε τόν ἥλιο πισώπλατα νά τούς πυρώνει τό σβέρκο καὶ νά τούς ἀργάζει τό πετσί. Γιά τοῦτο τούς είχε βγεῖ τό παρανόμι μαυροτράχηλοι, πού τούς πήγαινε ὅσο παίρνει, γιατί τό ἀψύ φυσικό τους, περισσότερο παρά τό πύρωμα τοῦ ἥλιου, ἔκανε νά μελανιάζει κάθε τόσο τό σνίχι* τους.

‘Ο Δημήτρης σιχάθηκε ἀπό μικρός τή χτιστική, δούλεψε ἔνα σεφέρι στά νταμάρια, ὕστερα ἀρμάτωσε ψαρόβαρκα καὶ τά ’βαλε μέ τή θάλασσα ’Ανεπρόκοπος κι ἐκεῖ, κατάντησε ἀργατολόγος στό Ρέθεμνος, πότε ξεφορτωτής στά βαπτόρια, πότε καλαφάτης στόν ταρσανά ἦ κουπολάτης στίς βάρκες. Πάντα ὅμως στίς δουλειές τῆς θάλασσας. Παιδί ἀχνούδιστο ἀκόμα, είχε συνεριστεῖ τό σταυρό μέ κάτι πετσωμένους λιμανιώτες, πού ἥτανε φόβος νά τούς θωρεῖς. Στό πάλεμα πάνω, ἐκεῖ στόν πάτο τοῦ νεροῦ, τοῦ τσίμπησαν τό νεφρό καὶ τοῦ φάγαν τό μισό αὐτί, ὅμη κεῖνος τούς ἄρπαξε τό τζοβαΐ* καὶ τινάχτηκε στόν ἀφρό. ’Από τό χρόνο κεῖνο, κανένας πιά δέν τόν κέρδισε, ἔξον τή φορά πού ’χε πετάξει τή βλογιά. Τ’ ὄνομα πού ’χε βγάλει στά παιγνίδια τῆς θάλασσας μακρομαθεύτηκε κι ὅξω ἀπό τό Ρέθεμνος, μά σέ τοῦτο βοήθησε κι ὁ Ἰδιος, γιατί τά περισσότερα τσαλίμια* του τά φύλαγε γιά τούς ταξιδιώτες πού περνοῦσαν ἀπ’ τόν τόπο μέ τά βαπτόρια τῆς γραμμῆς.

“Εφτανε πού λές τό βαπτόρι, φουντάριζε στ’ ἀνοιχτά, ἔκανε τή δουλειά του κι ἐπαιρνε πράτιγο* νά φύγει. Τήν ὡρα πού σάλπαρε, ὁ Δημήτρης πετοῦσε τά ροῦχα του, σκαρφάλωνε στό πλωριό ἄλ-

μπουρο, — καί μπλούμ ! μέσα στό νερό. Δούλευε ἀποπάνω ὁ ἐργάτης, τύλιγε τήν καδένα, σήκωνε τήν ἄγκυρα. 'Ο Δημήτρης τιναζόταν σάν τό χελιδονόψαρο, ἔπιανε στόν ἀέρα τά μπράτσα της, πατούσε ἀπάνω, ἀγκάλιαζε τό ἀδράχτι της καί — γράντα γράντα οἱ χαλκάδες — ἀνέβαινε μαζί μέ τό σίδερο ἵσαμε τά ὄκια* τῆς πλώρης. Βασιόταν ἐκεῖ σάν τό σταφύλι, ὁ κόσμος χαιρετοῦσε, τό βαπτόρι ἔκανε ἐμπρός. 'Ο Δημήτρης βουτοῦσε πάλι, ξανάντιαζε τό κύμα, ἔρχόταν πάνω στό κοράκι τῆς πλώρης. Τό βανε μέσ στά σκέλια του, τό 'σφιγγε μέ τά γόνατά του σάν ἄλογο, κι ἔσκιζε μέ τή ράχη του τά νερά. "Υστερα ἔπαιρνε ἔνα μακροβούτι κάτω ἀπό τήν καρένα, διάβαινε ἀπό τή μιά μεριά τοῦ βαπτοριοῦ στήν ἄλλη. 'Αποπάνω σειοῦσαν τά καπέλα τους, τό φουγάρο ἔβγαινε καπνούς, ἡ σφυρίχτρα βουρλιζόταν. Τότε τοῦ ρίχναν ἔνα παλαμάρι, τό ἄρπαζε αὐτός μέ χέρια καί μέ πόδια, καί νά σου τον πάνω στήν κουβέρτα. 'Ανοίγαν ἐμπρός του πέρασμα, κάναν νά τόν φημίσουν — αὐτός ἔτρεχε στά ροῦχα του, τά 'κανε κουβάρι κάτω ἀπ' τή μασκάλη του καί κατέβαινε, χαμηλοβλέποντας, ἀπό τή σκάλα στή βάρκα του. 'Αποπάνω χαιρετοῦσαν ἀκόμα, μά κείνος, μέ τά κουπιά στά χέρια, ἀβαράριζε ἀπό τό χοχλάκισμα τοῦ ἔλικα, ἀνόρεχτος καί σάν νά μήν είχε τρέξει τίποτα.

Τέτοια ἦταν τά κατορθώματα τοῦ Δημήτρη τοῦ Παντούβαχ ἀπό τό 'Αψύ Χωριό. Τόν κουβεντιάζαν οἱ περαστικοί ἀπ' τό λιμάνι μας, τόν βάναν στά χείλη τους κι οἱ μεγαλοσιάνοι κάθε χρόνο στά Θεοφάνεια, τή μέρα πού βουτᾶν τό σταυρό, κι ὕστερα τόν ξεχνοῦσαν ώς τόν ἄλλο χρόνο. Μά καί τούτη τή μέρα, ἡ δόξα του σκόλαζε νωρίς. 'Ο κόσμος ἀδειαζε τό λιμάνι, ἔπιανε θέση στήν προκυμαία ἢ στά παραθύρια τῆς θαλασσογειτονίας, γιά νά μή χάσει τό σεριάνι ἀπό τ' ἄρμενα πού θά παραβγάνων τό 'να τ' ἄλλο. Σέ τοῦτο τό μεταξύ, ὁ καιρός ἔδειχνε συλλογισμένος, ὁ ἀνεμος φορτσάριζε, κι ἡ θάλασσα ἔπαιρνε νά προβατίζει. Περίμενε λέσ νά σκολάσει ἡ λιταινεία, γιά νά τό γυρίσει στήν κακοσύνη. Αύτό δέν ἀμπόδιζε νά βγάλουν στό συνεριστό τά καινούρια σκαριά. Τά βλεπες ἔνα νά ξεμυτίζουν ἀπό τό λιμάνι, μέ τό πανί καργαρισμένο ἀπό τόν ἀνεμο, καί νά πιάνουν τ' ἀνοιχά. "Ητανε ψαροποῦλες, παραγαδιάρικα, γαΐτες* — ὅλα μικρά, τά καψερά, γιατί ἦτανε μικρό καί τό λιμάνι πού τά βγανε. Στίς καλές χρονιές είχε καί μπρίκια, τρεχαντήρια, μπρα-

τσέρες. Στόν καιρό τῆς φτώχειας, ὁ κόσμος φχαριστιόταν μὲ τά ψαροκάκια.

"Ητανε κάτι ψιλοχάραγα σκαριά, ἀρματωμένα θαρρεῖς γιά τή μέρα τούτη, πού κουβάλοῦσαν τό κύμα καί ξοῦσαν μέ χάρη τό 'να τ' ἄλλο πάνω στά τσαλίμια τους, ἥ γέρναν τό μάγουλό τους νά τό φιλήσει ὁ ἀφρός. Τό παιγνίδι κρατοῦσε κάμπιοση ὥρα, τά πιό θαρρετά πελαγίζαν, μ' ὅλο τό ζόρικο καιρό, τά ἄτολμα ἀκρίζαν* τό περιγιάλι, δλα τους κάποιαν ὥρα βάνανε πλώρη γιά τό καραβοστάσι. 'Ο ἄνεμος τούς ἐρχόταν μιά στιγμή ἐνάντιος, ἔβλεπες τά πανιά τους νά φυλλίζουν* καί πάλι νά μεστώνουν, καί τά καράβια νά μπαίνουν στή σωστή ρότα*. Κεφαλώναν τόν κάβο τοῦ Κήπου, πού νή στεριά κόβει τή θάλασσα, τά πανιά λαλαδίζαν στήν ἀπανεμιά, κι οἱ ναῦτες τά μαϊνάραν, γιά νά φουχτώσουν τά κουπιά... 'Από τή χώρα ἀκουγόταν πιά νή καμπάνα τοῦ μεσημεριοῦ, καί καθένας βιαζόταν νά σκολάσει, νά πάει νά γιομάτισει μέ τή φαμελιά του.

.....
«Τό χρονικό μιᾶς πολιτείας»

Παντελής Πρεβελάκης

ΤΟ ΕΗΜΕΡΩΜΑ

Εύρισκόμεθα εἰς τάς τελευταίας ἡμέρας τοῦ χειμῶνος καί εἰς τάς παραμονάς τῆς ἑορτῆς τοῦ φωτός, τοῦ χρυσοῦ ἔαρος. 'Ο παγωμένος ἄνεμος πνέει φορτωμένος μέ τά πρῶτα μῆρα, τά ὅποια ἐρχονται ἀπό τούς ἀναγεννωμένους κήπους. Τόν πόνον, πού προξενεῖ τό ψυχος, μετριάζει ἥ γλυκεῖα προσδοκία: τό πένθος, τό ὅποιον ρίπτουν κάτω διερχόμενα νέφη, δέν εἶναι τόσον βαρύ καί τόσον καταθλιπτικόν. Κάποια ἀκτίς χρυσοῦ φωτός χαρακώνει τόν μελανόν δρίζοντα. Αἱ πρωίαι δέν εἶναι ἀκόμη τελείως γαλαναί. Εἰς τήν θερμάστραν παλαίουν αἱ τελευταῖαι φλόγες καί ἀφήνουν τόν τελευταῖον τριγυμόν τά ξύλα. Τό παραμύθι τελειώνει, τό βιβλίον κλείει καί ἀνοίγει τό παράθυρον εἰς τό φῶς.

Περνοῦμεν ἀπό τόν θάνατον εἰς τήν ζωήν, ἀπό τήν νύκτα εἰς τήν ἡμέραν.

Ακόμη είναι χειμών, άλλα χειμών, τοῦ ὅποιου ἡ δύναμις ἔξευτελίζεται εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς πρώτης εὐεργετικῆς ἀκτῖνος. Πάντει ἀκόμη ἄνεμος, άλλα ἄνεμος μυρωμένος. Καὶ ὑπάρχουν ἀκόμη τεμάχια πάγου, άλλ' εὔωδιάζουν ὅλα, ὡς νά εἶναι θρύμματα ἀνθοδόχης κρυσταλλίνης.

Ζημερώνει.

Ἡ νύκτα ἡ ἀτελείωτη, ἡ νύκτα ἡ χειμερινή δέν ἔχει τὴν ἔκτασιν αἰῶνος, ἡ ἡμέρα ἔξ ἄλλου δέν εἶναι τέταρτον ὥρας. Καὶ τὴν αὐγήν, τὴν ὥραν πού ἐγεννήθη ἡ καλοσύνη, θορυβοῦν εἰς τούς κλάδους τὰ μουνδιασμένα πτερά τῶν ἐπανερχομένων τραγουδιστῶν.

Ἡ παλιννόστησις γίνεται ἀθορύβως καὶ μέ προφυλάξεις, διότι ἀκόμη ὁ ἔχθρος ἀγρυπνεῖ· διότι ἀκόμη τὰ μελανά σημεῖα του, τὰ πελώρια πλατιά σύννεφα, κυματίζουν εἰς τὰ ὕψη. Ἀλλά γίνεται ἡ παλιννόστησις, τὸ τραγούδι γυρίζει εἰς τὸ δένδρον καὶ τὸ πράσινον σύρεται ἐπάνω εἰς τὸν φλοιόν καὶ ζητεῖ νά καλύψῃ τὴν κιτρίνην καὶ ἀρρωστημένην ὄψιν.

Δέν ὑπάρχει ὀγών φιθερώτερος ἀπό αὐτόν, πού συνάπτεται τώρα εἰς τὴν φύσιν μεταξύ γιγάντων καί νάνων· μεταξύ βορρᾶ καὶ τοῦ ἄσματος, τοῦ παγετοῦ καὶ τῆς σταγόνος τῆς δρόσου, μεταξύ τῆς καταιγίδος καὶ τοῦ φύλλου.

Παλαίουν τά ἀπαλώτερα πράγματα πρός τά τραχύτερα καί δυνατώτερα. Ὁ σπουργίτης θέλει νά ἐπιβληθῇ μέ τό ἀδύνατον κελάδημά του εἰς τόν φρενιασμένον ἄνεμον καὶ ν' ἀντιτάξῃ μίαν ἀγγελικήν στροφήν εἰς τό διαβολικόν σφύριγμα, εἰς τό ὅποιον ἀνατριχιάζει ἡ φύσις. Καὶ καταπλήσσει τό θάρρος τοῦ ἄνθους τῆς ἀμυγδαλῆς, τό ὅποιον φυτρώνει εἰς τὴν κορυφήν τοῦ δένδρου καὶ προκαλεῖ* τόν θάνατον. Καὶ καταπλήσσει ἀκόμη περισσότερον ἡ τόλμη τοῦ μικροῦ φύλλου, πού φυτρώνει εἰς τόν δλόγυμνον κλάδον, ἐνῷ γύρω του ξεκλειδώνονται μέ ἀπαίσιους τριγμούς οἱ σκελετοί τῶν δένδρων.

Μπουμπούκια τοσούτσικα καὶ φυλλάκια ἀδύνατα καὶ πούπουλα πουλιῶν, σταλίτσες ζωῆς, προχωροῦν κατά τοῦ μεγάλου ἔχθροῦ μέ πεποίθησιν ὅτι θά νικήσουν. Καὶ θά νικήσουν οἱ μικροί μαχηταί. Οἱ πάγοι ἐπί τέλους θά ύποκύψουν καὶ θά καταρρεύσουν. Καὶ ὅχι αὐτό μόνον, ἀλλά καὶ θά συρθοῦν αἰχμάλωτοι εἰς τούς ἀγρούς καὶ θά τούς ποτίσουν. Οἱ χειμαρροί θά ταπεινωθοῦν, θά γίνουν ρύακες καὶ θά περνοῦν μέ σεβασμόν ἐνώπιον τοῦ θάμνου. Θά πληρώσῃ

λοιπόν καί πολεμικήν ἀποζημίωσιν ὁ ἔχθρος. Θά καταβάλῃ ἑκατομμύρια ἀργυρῶν σταγόνων εἰς τήν ἄνοιξιν καί θά δώσῃ τούς χυμούς καί ὅσα χρειάζονται διά τήν καλοπέρασιν τοῦ νικητοῦ.

... Μέ συγχωρεῖτε... Μοῦ φαίνεται ὅτι ἐβιάσθηκα πολύ. 'Από τό παράθυρον εἰσῆλθεν αὐτήν τήν στιγμήν μία κρύα πνοή, πού μ' ἔκαμε νά μετανιώσω δι' ὅσα ἔγραψα παραπάνω. Τό φύσημα σάν νά μοῦ ἐσφύριξεν ὅτι περιέπεσα εἰς ἀνακριβείας καί ὅτι ὀφείλω νά ζητήσω συγγνώμην. Πιθανόν νά ἔσφαλα. 'Αλλά πάλιν τά τερετίσματα* τῶν πουλιῶν; 'Ο μυρωμένος ἄνεμος; Τά συντρίμματα τοῦ πάγου, πού εύωδιάζουν ὡς κρυστάλλινα θρύμματα ἀνθοδοχείου; Τίποτε, τίποτε! "Έχω δίκαιον! 'Ο χειμών θυήσκει, ή καλή ἄνοιξις ἔρχεται. "Ας σφυρίζῃ ὅτι θέλει εἰς τό παράθυρόν μου ὁ ἄνεμος. Δέν ἀκούω τίποτε...

Περιοδικό «Πινακοθήκη»

Τίμος Μωραϊτίνης

Γ Α Λ Η Ν Η

Σήμερα πάλι λιόχαρος εἶναι ὁ γιαλός κι ὁ δρόμος ὁ ἐρημικός πού σέρνεται κοντά στ' ἀκροθαλάσσι. Τό καλοκαίρι τό διωξαν τά πρωτοβρόχια, κι ὅμως τό σκοτεινό φθινόπωρο δέν ἔχει ἀκόμα φθάσει.

Εἶναι μιά τόση ἀπανεμιά καί μιά γαλήνη τόση πού τά καράβια ἀπόμακρα μέ τά πανιά ἀνοιγμένα σταμάτησαν — μά κοίταξε — σάν νά χουν μετανοιώσει πᾶς τέτοιο φῶς ἀφήσανε καί πᾶν στό μαῦρα ξένα.

Τώρα ως κι οἱ πένθιμοι καπνοί τῶν βαπτοριῶν ἀράζουν ἀσάλευτοι σάν σύννεφα κι αύτοί μέσ στόν ἀγέρα· ὅλα ἀπ' τόν κόπτο τῆς ζωῆς τριγύρω μου ἡσυχάζουν, νά δέν ξεσπάει νά σοῦ πεῖ, λέξ καί πώς τό χει κρίμα νά σοῦ ταράξει τή χαρά, πού βρῆκες στή σιωπή σου.

μονάχα ἔκει, Γαλήνη μου, σαλεύοντας τό κύμα
ζητάει κάποιο τραγούδι του νά πεῖ μέσ στή γιορτή σου,
μά δέν ξεσπάει νά σοῦ πεῖ, λέξ καί πώς τό χει κρίμα
νά σοῦ ταράξει τή χαρά, πού βρῆκες στή σιωπή σου.

«Σκιές»

Λάμπρος Πορφύρας

ΑΦΑΝΗΣ ΗΡΩΣ

(“Ενας βοσκός άπό τή Δωρίδα, πού τόν καταδίωκε ή Δικαιοσύνη γιά ένα δδίκημα έναντιόν της έξουσίας, αναγκάζεται νά έκπατρισθεί καί νά καταφύγει στήν τουρκοκρατούμενη τότε Ήπειρο”).

...Σιγά σιγά τά χρόνια έπερασαν. Κάτω όμως άπό τόν ζυγόν, δπου διά μιᾶς μετεφέρθη, ἔπειτα άπό τόν ἐλεύθερον ἀέρα τοῦ πατρικοῦ τόπου, ὁ βίαιος βουνήσιος δέν ἄργησε νά ἐννοήσῃ τί εἶναι τό ἀγαθόν ἐκεῖνο, πού δέν ἔξειμα εἰς τήν πατρίδα του. Ἡ πρώτη θρισιά, πού ἐδέχθη κατάμουτρα άπό ένα βάρβαρον μπέην, τό πρῶτον κτύπημα εἰς τήν ράχιν ἀπό τό μαστίγιον ἐνός ζαπτιέ*, τό ἀδιάκοπον σκύψιμον ἐμπρός εἰς τόν τύραννον, ὁ ὅποιος δέν ἦτο πλέον ὁ φιλελεύθερος Ἑλληνικός νόμος, ἔκαμαν σωτήριον ἐντύπωσιν εἰς τήν ψυχήν του καί ἐδάμασαν τόν χαρακτῆρά του. Ὁ ἀπείθαρχος, ὁ ἀρειμάνιος*, ὁ περιφρονητής της ἴσοπολιτείας σιγά σιγά ἐσφυρηλατήθη εἰς μετρημένον, ὑπολογιστικόν ἄνδρα κάτω ἀπό τήν δουλείαν καί τό βούνευρον*. Ἐκεῖ μόνον ἐνόησε τά ἀγαθά πού εἶχε, πού περιεφρόνησε, πού ἔχασε εἰς τήν στοργικήν πατρίδα.

‘Αλλ’ ἥτο πλέον ἀργά.

Καί σιγά σιγά ἐνόησεν ἀκόμη τόν πόνον τῆς γῆς, ὅπου ἐγεννήθη, τῆς γῆς, δπου ἔθαψε τούς ἰδιούς του καί ὅπου τόν συνέδεσαν τά γλυκύτατα χρόνια τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ὀμιλοῦν, σκέπτονται, ἔχουν τά ἵδια ἰδεώδη μέ νήμας, ἀγαποῦν καί μᾶς συλλογίζονται. Τώρα θά ἔδιδε καί αὐτός δέν ἦξερε τί, διά νά ἡμποροῦσε νά ξανατήρχετο, νά ξανάβλεπε μίαν μόνον στιγμήν τήν γαλανήν βουνοκορφήν τοῦ Παρνασσοῦ, τίς γυμνές πλαγιές πού ὕδηγούσε τά κατσίκια του. Θά ἔδιδε χρόνια τῆς ζωῆς του διά μίαν Κυριακήν πρωί, μετά τήν ἀπόλυτιν, ἥ ένα ήσυχον ἀπόγευμα εἰς τήν μακρινήν του στάνην, ὅταν ἄρμεγε κατά σειράν τά ἀσπρόμαλλα πρόβατά του καί ἐγέμιζε μέ χιονάτο γάλα τίς καρδάρες του.

Καί ὁ πόνος αύτός τόν ἔκαμε νά προσκολλάται μέ κάποιαν ἀπελπισίαν εἰς ὅ,τι ἔβλεπε νά τόν πλησιάζῃ εἰς τήν μακρινήν πατρίδα, ἀνθρώπους, σκέψεις, ἄψυχα ἀκόμη, τά ὅποια διά τά νοσταλγικά μάτια του ἔπαιρναν ψυχήν καί φωνήν.

‘Από πολίτης φιλήσυχος τώρα ἐγίνετο καί πατριώτης.

Σιγά σιγά ή ἐπιχείρησίς του προοδευσε. Ἀπό ἀγωγιάτης, κατώρθωσε νά ἀγοράσῃ τό ἀμάξι. Τήν εἰρηνικήν του ζωήν ἦλθεν ἔξαφνα νά διακόψῃ ὁ πόλεμος τοῦ 1912.

Οι Ἐλληνες, οἱ δικοὶ του, ή ἴδια μακρινή πατρίδα, ἥρχετο ὄλοζώνταν ἐκεῖ νά τόν εύρῃ. Μεταμορφωμένος τότε καί ἐκεῖνος ὁ ἀδάμαστος Δωρείς διέσχισε μίαν νύκτα τάς γραμμάς τῆς ἀμύνης καί μέ τό μάουζερ ἐνός ἔχθροῦ, πού ἀφώπλισε μέσα εἰς τήν χαράδραν, ἔφθασεν εἰς τούς εὐζώνους τούς συντρόφους του.

“Ολον τόν καιρόν τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων ὑπέμεινε τήν πεῖναν, τάς στερήσεις, τό φαρμακερό κρύο, μέ τήν φτερωμένην ἐλπίδα νά μπῇ νικηφόρος κι αύτός μαζί μέ τούς δικούς του εἰς τά Γιάννινα !

“Α ! τά Γιάννινα, αύτά τά Γιάννινα ! . . .

Τό μάτι του δέν ἄφηνε τούς μακρινούς ἀσπρούς μιναρέδες, πού ἐζωγραφίζοντο μικροσκοπικοί μέσα εἰς τήν ὁμίχλην κοντά εἰς τήν γαλανάδα τῆς λίμνης.

Καί ἐπί τέλους τά Γιάννινα ἔπεσαν καί ἐμβῆκε κι αύτός ἐνθουσιῶν θριαμβευτής, μέ τήν κεφαλήν ψηλά, εἰς τόν τόπον, ὅπου τό βούνευρον τόν εἶχε συνηθίσει νά σκύπτῃ.

Αἱ πρῶται ἡμέραι ἐπέρασαν μέ τήν φρενίτιδα τῶν ἐπινικίων, τά προσδεξίματα καί τά γλέντια τῶν παλαιῶν φίλων του. Ἐπειτα ὅμως ἐσκέφθη νά ἔσαναπιάσῃ τήν ἐργασίαν του. Ἀλλά τό ἀμάξι του εἶχεν ἐπιταχθῆ ἀπό τούς Τούρκους. Χωρίς νά λυπηθῇ τότε καί χωρίς νά διστάσῃ, ἐπῆγε πάλιν μισθωτός, δπως πρίν.

Ἡ ἐργασία του ἔξηκολούθησεν ᾗσυχα κάμποσους μῆνας, ἔως δτού μίαν ἡμέραν δύο χωροφύλακες τόν ἐκατέβασαν ἀπό τό ἀμάξι, τοῦ ἔδειξαν ἐν ἔνταλμα συλλήψεως καί τόν ἐμπαρκάρισαν μέ τό πρῶτον ἀτμόπλοιον διά τόν Πειραιᾶ.

Εἰς τήν μέθην τῆς ἐλευθερίας εἶχε λησμονήσει ὅτι ἄλλοτε ὑπῆρξεν ἔνοχος ἀπέναντι τῆς θεᾶς αύτῆς, πού ἐλάτρευε τώρα. Τώρα, εἰς τήν αἴθουσαν τοῦ δικαστηρίου, σκυμμένος ἐμπρός εἰς τά ζευγάρια τῶν ματιῶν, πού βαραίνουν ἐπάνω του, ἀκούει τάς καταθέσεις διά τό παλαιόν ἔγκλημά του.

“Οταν τόν ἐκάλεσαν ν' ἀπολογηθῆ, εὗρε μόνον δύο τραυλισμένα λόγια, πού εἶπε μέ χαμηλωμένα μάτια :

— "Εφταίξα... "Έκαμα τό κακό... "Από τότε ὅμως μετανόησα μέ τήν καρδιά μου... Συγχωρῆστε με.

‘Ο εἰσαγγελεύς, ἀμείλικτος*, ὅπως ὁ νόμος, ὁ ὑπερασπιστής αὐτός της ἀδικουμένης κοινωνίας, ἐζήτησε τήν τιμωρίαν.

‘Ἐνῷ ὅμως ἐπρόκειτο ν' ἀποσυρθῆ τό δικαστήριον εἰς τήν αἴθουσαν τῶν διασκέψεων, θόρυβος ἡκούσθη εἰς τήν εἶσοδον καὶ ἔνας κλητήρι ἐφάνη νά πλησιάζῃ τόν πρόεδρον καί νά τοῦ διμιλῇ διά κάτι βέβαια ἐντελῶς ἀσυνήθιστον, ὅπως ἐφαίνετο ἀπό τήν ἕκφρασίν του.

‘Ο κατηγορούμενος προσήλωσε τά μάτια του εἰς τήν σκηνήν αὐτήν, σάν κάποιαν τελευταίαν καί ἀπρόοπτον ἐλπίδα, ἀπό τήν ὅποιαν ὅμως δέν ἥξευρεν τί ἐπρεπε νά περιμένῃ ἢ νά ζητῇ... ‘Ἐν τῷ μεταξύ ἡ ἔκπληξις ἐφάνη νά ζωγραφίζεται εἰς τό πρόσωπον τοῦ προέδρου.

‘Ο μητροπολίτης Δαφνοκάστρου, ἔνας ἀπό τούς μεγαλοφυεστέρους Ἱεράρχας τῆς ἀμφισβητουμένης Ἡπείρου, μόλις φθάσας ἀπό τούς Ἀγίους Σαράντα, ἐζήτει νά μαρτυρήσῃ εἰς τό δικαστήριον διά τόν κατηγορούμενον.

Μ' ὅλην τήν παρατυπίαν* τοῦ πιράγματος, τιμῆς ἔνεκεν, τό δικαστήριον παρεδέχθη ὁμοφώνως, καί ὅλα τά βλέμματα ἐστηρίχθησαν γεμάτα περιέργειαν εἰς τήν εἶσοδον.

* * *

‘Ψυηλός, ξηρός, μέ χαρακωμένον ἀσκητικὸν πρόσωπον καί προώρως λευκασμένα γένεια, ἀλλά μάτια πού ἔλαμπτε κάποια φλόξ ζωῆς συγκεντρωμένης, ὁ Ἱεράρχης, στηριζόμενος εἰς τήν ποιμαντορικήν ράβδον, ἐπροχώρησεν εὐλογῶν. “Ἐφθασεν εἰς τήν θέσιν ὅπου τόν ἐφερεν δι κλητήρι καί ἐκεῖθεν ἐφερε γύρω τό βλέμμα. Καί τό βλέμμα ἐκεῖνο ἔξαφνα ἐφωτίσθη ἀπό στοργήν καί τρυφερότητα, μόλις ἐστάθη εἰς τό μέρος, ὅπου ἦτο δι κατηγορούμενος, ἐνῷ τό χέρι του μέ τήν Ἱερατικήν εὐλογίαν ὑψώνετο ἐντελῶς χωριστά καί αὐθόρμητον πρός αὐτόν. ‘Ἐν τῷ μεταξύ ἐκεῖνος, διά μιᾶς τιναγμένος ἐπάνω, τρέμων, ἔμεινεν ἐκεῖ σάν νά ἔβλεπεν εἰς αὐτόν τόν ἄγγελον ἐλευθερωτήν, τήν ἔξ ὑψους ἀντίληψιν καί σωτηρίαν.

‘Ο μητροπολίτης, ὅρθιος ἐμπρός εἰς τό ὅρθιον ἀκροατήριον, ἦλθεν ἀμέσως εἰς τό θέμα.

Μόλις ἔμαθε κατά τύχην τήν δίκην ἐκεῖ ἐπάνω, ἐπῆρε τό πρῶτον

ἀτμόπλοιον πιού εὔρε, καί εύτυχῶς ἔβλεπεν ὅτι ἔφθασεν ἐν καιρῷ.

Δέν ἦξευρε τί ἦτο ἄλλοτε ὁ κατηγορούμενος, οὕτε ἤθελε νά τό μάθῃ. Ἐκεῖνος εἶχε καθῆκον καί ἤθελε νά εἴπη τί τόν ἐγνώρισε δέκα ἔτη τώρα.

Καί ἥρχισε τότε μία μακρά καί παθητική ἱστορία χρόνων ὁλόκλήρων. Ἐν τμῆμα τῆς ἱστορίας, πιού ἐγράφη μέ αἷμα καί θυσίας μέσα εἰς ἐπιβουλάς*, κινδύνους καί ἀδιάκοπον καθημερινόν ἀγῶνα μέ τόν ἔχθρόν διά τήν διαφύλαξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἡπείρου. "Ολα αὐτά δέν ἡμποροῦσαν νά γίνουν χωρίς ἀνθρώπους ἀφωσιωμένους, μή γνωρίζοντας φόβον. "Ηρχετο λοιπόν νά εἴπη δι' αὐτόν τόν ἄνθρωπον, δ' ὅποιος ἦτο εἰς τό ἑδώλαιον* τοῦ κατηγορουμένου. "Ησαν ὅπλα διά νά μεταφέρουν; "Ησαν θύματα διά νά φυγαδεύσουν; "Ητο ἐπικίνδυνος ἀλληλογραφία νά στείλουν; Πληγωμένους ἀπό συγκρούσεις νά φέρουν εἰς ἀσφαλές μέρος; "Ητο ἀνάγκη ὁδηγοῦ διά ἐπαναστατικά σώματα; Αὐτός ἦτο πάντοτε ἑκεῖ, ταχύς, πρόθυμος, ἀκατάπονθος, πάντοτε ἔτοιμος νά κινδυνεύσῃ καί νά θυσιασθῇ.

Καί αὐτό δέκα δλόκληρα ἔτη, μίαν δλόκληρον ζωήν, ἔνα δλόκληρον ἀγῶνα μυστικόν, σιωπηλόν, ἐπίμονον, χωρίς διακοπήν καί χωρίς ἀνάπτασιν.

Καί ἦτο ἀκόμη δ' ἄνθρωπος, πιού, ὅχι μόνον δέν ἔζήτησε ποτέ τό παραμικρόν δι' ἑαυτόν, ὅλλα' ἀπεναντίας δ' θυσιάζων καί ἐκ τῶν ἰδικῶν του, δ' ἀφωσιωμένος ὑπηρέτης τῆς ἴδεας, δ' πρόθυμος στρατιώτης, δ' ἔτοιμος νά δριμήσῃ πρῶτος εἰς τόν κίνδυνον, διά νά ἐπανέλθῃ ἀμέσως μετά τοῦτον, ταπεινός, ἀθόρυβος, εἰς τήν ἀφάνειαν καί τήν σκιάν.

Δι' αὐτόν τόν ἄνθρωπον ἦλθε τώρα νά δμιλήσῃ εἰς τό δικαστήριον, εἰς τούς Ἕλληνας δικαστάς. Αὐτόν τόν ἄνθρωπον ἦλθε νά ζητήσῃ ἀκόμη ἀπό τούς ἐνόρκους, διότι τόν χρειάζεται ἀκόμη, διότι δ' ἀγών δέν ἐτελείωσεν, ὀρχίζει πάλιν. Καί τόν ζητεῖ ἐν ὀνόματι τοῦ ἐλέους, ἐν ὀνόματι τῆς Πατρίδος, συγχωρῶν αὐτός, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ, κάθε ρύπον καί κάθε ἀμαρτίαν.

Τά τελευταῖα λόγια τοῦ ἱεράρχου ἔπεσαν σάν μεγαλόπινευστο κήρυγμα κάποιας βουλήσεως ἀνωτέρας, μέσα εἰς βαθεῖαν σιωπήν ἀπό ἄνθρωπους συγκινημένους, θαυμβωμένους, φρίσσοντας, οἱ ὅποιοι δέν ἡμποροῦσαν νά ἔξωτερικεύσουν τήν συγκίνησιν παρά μόνον μέ τήν ἴδιαν νεκρικήν σιγήν.

Αλλά άμέσως ή σιγή αυτή έξέσπασεν σάν όποι θάλασσα άναταραγμένη άπο τήν δρμήν τοῦ μελτεμοῦ.

— Χάριν !... "Ολοι έζήτουν χάριν !

— Αθῶσ ! ήλαλαξεν τό ἀκροατήριον.

Οι ἔνορκοι άμέσως τότε ἀπεσύρθησαν καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέδωκαν ὁμοφώνως τήν ἐτυμηγορίαν των, διά τῆς ὅποιας ὁ κατηγορούμενος ἐκηρύσσετο ἀθῶσ παμψηφεί.

Τό πλῆθος τότε φρικιάζον, τρέμον, οἰστρηλατούμενον* ἀπό τὸν κραδασμόν τῶν νεύρων του, ἐσήκωσε τόν θόλον τοῦ δικαστηρίου μέ μίαν συντονισμένην ζητωκραυγήν...

Καί ἐνῷ ὁ ταπεινός ἥρως ἔπεφτε μέ πνιγμένα ἀναφιλητά εἰς τὰ πόδια τοῦ δεσπότη του ἀγκαλιάζων μέ δακρυσμένα φιλήματα τό μαῦρον ράσον, ὅλον τό πλῆθος ὡρμοῦσε νά φιλήσῃ καὶ αὐτό, νά εύχαριστήσῃ τό ρυτιδωμένο ἐκεῖνο χέρι, τό ὅποιον ἤξευρε τόσον καλά νά προτάσσεται διά τό ποίμνιόν του, ὅπως διά τήν πίστιν καὶ τήν πατρίδα.

Περιοδικό «Παναθήναια»

*Αγγελος Τανάγρας

ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΡΑΒΙΟΥ

(Η χώρα μας εἶναι κυρίως θαλασσινή καὶ εἴναι γνωστή ή ἀγάπη καὶ ή λατρεία τῶν ναυτικῶν μας στά καράβια τους, πού ἐκδηλώνεται μέ κάθε τρόπο. Τό παρακάτω διήγημα μᾶς δείχνει παραστατικότατα τή λατρεία αὐτή ἐνός καπετάνιου).

Βαδίζαμε καὶ οἱ δυό σιωπηλοί κατά μῆκος τῆς ἀκρογιαλιᾶς. Εἴχαμε ἀνάψει ἀπό ἓνα κεράκι στόν 'Αι - Νικόλα, στήν ἄκρη τοῦ κάβου, γιά τήν ψυχή ὅλων τῶν πεθαμένων καὶ πνιγμένων τοῦ νησιοῦ, καὶ γυρίζαμε ἀπ' τήν ἀμμουδιά ἀναπνέοντας τό μυροβόλο μπάτη.

"Οταν ἐφθάσαμε κοντά στά πρῶτα σπίτια τῆς πολίχνης, τῆς σκαρφαλωμένης σάν ζωγραφιά ἀπάνω στό βράχο, ὁ σύντροφός μου, ἀνθρωπός τοῦ τόπου, δάσκαλος διορισμένος ἐκεῖ, χωρίς νά πάψει νά εἶναι καὶ λίγο ποιητής, μοῦ εἶπε :

— Τή βλέπεις αύτήν ἐκεῖ τή γλώσσα τῆς ἀμμουδιᾶς ; Τή λένε « τοῦ Θανατᾶ ».

Καί ἐπειδή τήν κοίταζα μέ ἀπορία, χωρίς νά τόν ρωτήσω, ἄρχισε μόνος του νά μοῦ διηγεῖται μιά παλιά ιστορία τοῦ νησιοῦ.

— Θά ἡμουν δέκα χρονῶν παιδάκι τότε· καί τό θυμοῦμαι ζωηρά, σάν νά είναι τώρα. Ἔτσι, ὅσον εἴμαστε μικροί, μᾶς ἐντυπώνονται καί πράγματα καί εἰκόνες, πού δέν τίς λησμονοῦμε σ' ὅλη μας τή ζωή. Τό λιμάνι, πού βλέπεις τώρα νεκρό, ἔρημο καί μελαγχολικό μέ τά δύο τρία καΐκια ἐκεῖ στήν ἄκρη, πού φορτώνουν κίτρα καί λεμόνια, δέν ἥταν ἔτσι ἐκείνη τήν ἐποχή, ἕδω καί σαράντα χρόνια. Τρικάταρτα* καί γολέτες*, βρίκια* καί σακολέβες*, ἐπιαναν ἀπ' τή μιάν ἄκρη ὡς τήν ἀλλη. Ἔκεī βαθιά στόν ταρσανά* πέντε ἔξι μεγάλα καί μικρά τραβηγμένα ἔξω στά σκαριά* περίμεναν τήν ἀράδα τους νά τά μερεμετίσουν*, νά τά καλαφατίσουν*, νά τά βάψουν, Ὁστερ' ἀπ' τίς πληγές, πού είχαν ἀπό τά μακρινά καί ταραχώδη ταξίδια. Κι ἀκούονταν κι ἀντηχοῦσαν πάντα οἱ φωνές, τά τραγούδια τῶν ἐργατῶν, τά σφυροκοπήματα, τῶν παιδιῶν τά στριγκλίσματα καί τά γέλια, καθώς καί τά γαβγίσματα τῶν σκύλων, αύτῶν τῶν καραβόσκυλων, πού λέσι καί ἡ ζωή τους γίνεται ἔνα μέ τή ζωή τοῦ καραβιοῦ.

Τά σπίτια αύτά, πού μοιάζουν σάν κάστρα ραγισμένα κι ἐρειπωμένα, ἥτανε σπίτια ἀρχόντων καί καπεταναίων, πού ἀρμάτωναν καράβια, κουβαλοῦσαν σιτάρι, είχαν ὅλη τή Μεσόγειο δική τους καί γέμιζαν τίς κάσες τους μέ τάλαρα. « Ενας ἀπ' αὐτούς, ὁ πιό τρανός, ὁ πιό νοικοκύρης, ἥτανε ὁ καπετάν Λιάς Μπόγλης, ὁ λεγόμενος Ἀβιολος. Στρυφνός, ἐπίμονος καί ἀπότομος, ὀλλά καί ἀγαθός, ἐλευμων καί θρῆσκος, θρῆσκος ὅπως οἱ παλιοί... Μία ἀπό τίς μεγαλύτερες ἀντιπάθειές του ἥταν τά βαπτόρια, πού ἄρχισαν σιγά σιγά νά ἐκτοπίζουν τά καράβια ἀπ' τό ἐμπόριο καί παντοῦ. Κι ὅμως ὁ γέρος, ἄν κι ἔβλεπε τήν ἀλήθεια κι ἄκουε τόσα καί τόσα ὀπό τούς δικούς του καί ξένους, δέν ἐννοοῦσε νά ξεκάμει κανένα ἀπό τά δικά του, καί στούς γαμπρούς του, πού τοῦ ἔλεγαν κάθε μέρα, ἀπαντοῦσε θυμωμένος :

— Κάμετε τή δουλειά σας ἐσεῖς. Θά χτυπήσετε τό κεφάλι σας, μάθα 'ναι ἀργά ! Καί οἱ τέσσερις γαμπροί του είχαν ξεκάνει τά καρά-

βια τους ἀπό τούς πρώτους καί μπῆκαν μισθωτοί στά βαπτόρια μιᾶς ἑταιρείας πού εἶχε γίνει τότε γιά πρώτη φορά.

* * *

Ἄπό μερεμέτια σέ καλαφατίσματα, ἀπό ἄλλαγές καταρτιῶν σέ ἄλλαγές ίστιών, ἀπό βάψιμο σέ βάψιμο, τά τρία του καράβια κράτησαν χρόνια καί χρόνια καί ἡ κάσα τοῦ γέρου δέν εἶχε παράπονο, οὔτε οἱ γαμπροί, πού τούς προίκισε καλά, οὔτε ὁ μικρός του γιός, πού ἦταν προορισμένος ἀπ' τόν καπτετάν Λιά νά κρατήσει τήν παράδοση_{τῶν} Μπόγληδων καί νά σκαρώσει νέο καράβι.

Κι ὅμως τά χρόνια περνοῦσαν κι ἐπειδή τίποτε δέν εἶναι αἰώνιο, ἥλθε στιγμή, πού τά καράβια τοῦ Ἀβιλού ἔμπαιναν ἔνα ἔνα στήν μπάντα κι ὁ γέρος μέ δάκρυα καί μέ πεισματάρικα καμώματα ἔδινε τήν ἄδεια νά τά πουλήσουν γιά ξυλεία. Τοῦ 'μεν πλιά τό τελευταῖο, ἔνα βρίκι μικρό, κομψό, χαριτωμένο, τό «χαϊδεμένο» του, ὅπως τό 'λεγε. Μ' αὐτό ταξίδευε καί τό κυβέρναε μονάχος του. Κι ἦταν ὅλος χαρά, ὅσες φορές γυρίζοντας ἀπό μακρινό ταξίδι τίς γιορτές ἔμπαινε καί ἀραζε περήφανος μέσ στό λιμάνι κι ἔβγαζε τό φέσι καί τό κουνοῦσε χαιρετώντας μακριά, ἀπό τό φανάρι ἀκόμη, τήν καπτετάνισσα, πού ἀγνάντευε* ψηλά ἀπό τό χαγιάτι* τοῦ σπιτιοῦ, καί τή μικρή του τήν κόρη, πού μέ τά ξανθά μαλλάκια της ἀνεμίζοντα ἀπαντοῦσε στό χαιρετισμό τοῦ πατέρα της.

Ἐνα χειμώνα τίς ἔχασε καί τίς δυό ἀπό τόν τύφο πού 'πεσε στό νησί. Κι ὅταν ἔνα ἀπόβραδο, παραμονή τῶν Φώτων, μπαίνοντας γιά ν' ἀράξει, κατά τή συνήθειά του, κρατοῦσε μέ τό 'να του χέρι τό τιμόνι καί μέ τό ἄλλο ἔσειε στόν ἀγέρα τό μεγάλο του φέσι, κανένας δέν ἦταν στό χαγιάτι νά τόν χαιρετίσει. Τά παράθυρα ἦταν κατάκλειστα...

Ἄπό τότε ὅλη τήν ἀγάπη καί τήν λατρεία τήν εἶχε ἀφιερωμένη στό χαϊδεμένο του βρίκι, τήν «Τσιμούλα», πού 'χε τ' ὄνομα τῆς μικρῆς μέ τά ξανθά μαλλάκια. Ἄλλα ἤρθε ἡ ώρα του νά μπει κι αύτό στήν μπάντα· κι ὁ γέρος ἀκούσεις ἀπό τό γιό του ἔνα βράδυ, ἐκεῖ πού καθότανε στόν καφενέ τοῦ Στανᾶ καί τραβοῦσε τό ναργιλέ* του, τήν καταδίκη τοῦ βρικιοῦ.

— Πατέρα, δέν πάω πλιά. Είναι ντροπή. Ψέματα, μαθές, θά σου πῶ; Κάνει νερά! Καμιά ώρα θά πάμε φοῦντο*.

— "Άκου τό παιδί, καπετάν Λιά, τοῦ φώναζαν οἱ ἄλλοι. Νά μήν ἔχεις, μαθές, πάει κολά. Μά τόν ἔχεις, εὐλογημένε. Τόν ἔχεις τόν παρά. Ή φκιάσε ἄλλο, ἥ δσ' το νά πάει νά χαθεῖ τό καρυδότσουφλο!"

‘Ο γέρος ἄναψε, τινάχθηκε ἀπάνω, πέταξε τό μαρκούτσι*.

— Νά μή σᾶς τό πῶ τώρα!... Δέν ξέρετε, μωρέ ἔσεις! Δέν ξέρετε τί εἶν' ἔκει μέσα.

Καί φωνάζοντας στό γιό του:

— "Άντε, μωρέ! τοῦ εἴπε, κι ἔσυ μέ τούς ἄλλους θά πᾶς! Μέσα στά φουγάρα θά χωθεῖς! Καρβουνιάρτη! Καρβουνιάρτης θά γίνεις κι ἔσυ! Μά ἄκουσέ με: ἄκουσέ το καλά. Θέλω νά μοῦ τό δέσεις ἔκει ἐμπρός στό σπίτι! Θέλω νά τό βλέπω! Νά θυμάμαι τά νιάτα μου!..."

Καί σκύβοντας στ' αύτή τοῦ γιοῦ του ἀπόσωσε τό λόγο του:

— ... καί τά μαντιλοχαιρετίσματα τῆς μάνας σου καί τῆς...

Καί ὁ γέρος ἔκανε πώς σκόλιζε τό ναργιλέ του, γιά νά κρύψει ἔγα δάκρυ, πού κυλοῦσε στό ἡλιοκαμένο του πρόσωπο.

* * *

Καί τό ἔδεσαν ἔκει μπροστά στήν ἀμμουδιά. Καί ὁ γέρος ἤθελε νά τό βλέπει ἀρματωμένο, ὅπως ἦτανε στά καλά του, μέ τ' ἄρματα* καί τά ξάρτια του καί τίς διπλές του ἀγκυρες, φρεσκοβαμένο πάντα δλοπράσινο, μέ τή μαύρη γραμμή δλόγυρα, μέ τή παλιά Γοργόνα μπροστά καί μέ τ' ὄνομα γραμμένο πίσω μέ μεγάλα ἄσπρα γράμματα: «Τσιμούλα».

Καθισμένος στό μακρύ χαγιάτι ὁγνάντευε τό ἀγαπημένο του καί τό καμάρωνε. Καί πότε κατέβαινε στήν ἀμμουδιά, γιά νά 'ναι πλιό κοντά· καί μόνος του τότε, καταμόναχος, μονολογοῦσε, λέσ καί κρυφομιλοῦσε μαζί του. Κι ὁ σκύλος ἀνεβασμένος στήν πλώρη τοῦ γάβγιζε ἀπό μέσα χαρούμενα. Κι ὅταν τό λιμάνι ἦταν ταραγμένο ἀπό φουσκοθαλασσιά καί τά κύματα χτυποῦσαν στά πλάγια τοῦ καραβιοῦ κι ἔξεσπαγαν στά βράχια ἥ στήν ἀμμουδιά ραπίζοντας τό πρόσωπό του, θαρροῦσε πώς ἦταν κι αύτός μέσα ὁ ἴδιος. Ἀνασήκωνε ψηλά τό φέσι, τό χωνε ώς τ' αύτιά, ἐσούφρωνε τά φρύδια καί ρουφοῦσε ἀχόρταγα τόν ὅλμυρό ἀγέρα. Καί μέ τά χέρια ἀνοικτά, σάν νά 'θελε ν' ἀγκαλιάσει κάτι παλιό καί ἔχασμένο, σηκωνόταν

ἀπό τό βραχάκι κι ἔκανε νά τραβήξει κι αύτός δέν ἤξερε ποῦ. Μό τά πόδια του ἔτρεμαν. Τά ἐβδομήντα του χρόνια τόν κάρφωναν στό χῶμα... Καί ξανάπεφτε πάλι χάμω, κεῖ πού καθόταν, μ' ἔνα βαθύ ἀναστεναγμό, σκουπίζοντας μέ τήν παλάμη του ἀνάποδα ἔνα δάκρυ, πού κατέβαινε στά σουρωμένα του μάγουλα.

’Από τόν καφενέ πέρα, πού τόν κοίταζαν, κουνώντας τό κεφάλι ἔλεγαν τό λόγο τους :

— Σάν χαμένα, μωρές παιδιά, τά ’χει τώρα τώρα δι καπτετάν Λιάς.

* * *

Εἶχε ἀκουστεῖ ἐκεῖνες τίς ἡμέρες πώς τά βαπτόρια τῆς ἐταιρείας είχαν κάνει γράμμη, γιά νά πιάσουν καί στό νησί. Ἡταν ἡ πρώτη φορά, πού θά βλέπαμε οί περισσότεροι αύτό τό θαῦμα στόν τόπο. Καί τό περιμέναμε μέ περιέργεια. Ἐμεῖς τά παιδιά ἀνεβήκαμε ψηλά στό Σταυρό καί σκορπιστήκαμε, διλόγυρα στούς βράχους κατά τό ἀνοιχτό πέλαγο. Θά τό βλέπαμε ἐμεῖς πρῶτα πρῶτα. Μέσα στά καφενεῖα καί στά καπηλειά ἄλλη κουβέντα δέ γινόταν. Κι ὅλοι περίμεναν νά ἴδουν τό μεγάλο αύτό θαλασσινό θηρίο, τό βαπτόρι, πού θά ’τρωγε τά καράβια μας καί θά ρήμαζε τό νησί μας.

Εἶχε ξημερώσει μ' ἔνα ἀεράκι ἀπ' τ' ἀνοιχτά. Μά ἐμεῖς ξανοί-ξαμε ἐκεῖ μακριά, πολύ μακριά, μιά μαύρη γραμμή στό πέλαγο. Προμήνυμα φουρτούνας. Σέ λίγη ώρα ἡ θάλασσα ὅλη ἀφροκοποῦσε ταραγμένη. Τά κύματα ἔσπαζαν ἄγρια κάτω στούς βράχους καί διάγέρας ἔφερνε τούς ἀφρούς ἀπάνω στό Σταυρό. Ὁ οὔρανός όλοένα σκοτείνιαζε. “Υστερα ἀκούστηκε μιά δυνατή βροντή πίσω ἀπό τά βουνά τοῦ νησιοῦ. Θάλασσα καί ούρανός ἦταν τόσο σκοτεινιασμένα, πού δέν ξεχώριζες καλά καλά οὕτε τό ἄνοιγμα τοῦ λιμανιοῦ.

Μέσα στό λιμάνι φωνές καί κακό. Λύναν τίς γούμενες*, σφιχτοδέναν καί διπλοδέναν κι ἀσφάλιζαν διπλά καί τρίδιπλα βάρκες καί κατίκια. Μερικοί τίς τραβοῦσαν ἔξω στήν ἀμμουδιά. Τά μεγάλα κομμάτια χοροπηδοῦσαν σάν φρενισασμένα μέσα στό λιμάνι· ἔγερναν, τρακάριζαν καί ἀκουότανε τό τρίξιμο τῶν ξύλων. Τά ξεφωνητά τῶν γυναικῶν, τά γαβγίσματα τῶν σκύλων, τῶν παιδιῶν οἱ ἀλαλαγμοί, ἡ ὀχλοβοή καί οἱ φωνές τῶν ναυτικῶν, ἐκορύφωναν τό μούγκρισμα τῆς θάλασσας καί τοῦ ἀνέμου.

‘Ο καπτετάν Λιάς καθισμένος σάν πάντα στήν ἀμμουδιά, ἐπάνω

στό μικρό βραχάκι, σάν σφιχτοπιασμένος ἔνα μ' αύτό, ἔστρεψε τά μάτια του ἀνήσυχα στήν ἀγαπημένη του «Τσιμούλα», πού τήν παράδερνε κι αὐτήν ἡ φουρτούνα. Δειμένο μέ δύο γούμενες ἀπ' τή στεριά, μέ διπλές ἄγκυρες, τό βρίκι μοναχό του καί ξεχωριστό ἀπ' τ' ἄλλα χοροπηδοῦσε ἐκεῖ πέρα στήν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ.

Σέ λίγο ἀστραπές καί βροντές ἄναψαν καί γιόμισαν τήν ἀτμόσφαιρα. Καὶ μιά νεροποντή ἀπό πάνω σάν κατακλυσμός ξέσπασε ἄγρια γιά πολλήν ὥρα.

* * *

«Ἐξαφνα ἀκούστηκαν ἀπό μακριά δύο τρία σφυρίγματα, τό ἔνα ἀπάνω στό ἄλλο, βιαστικά, κι ὑστερα ἀπό λίγο φάνηκε μέσ στήν καταχνιά στό ἀνοιγμα τοῦ λιμανιοῦ σάν κυνηγημένο πουλί, ὅρμητικό, σπρωχνόμενο ἀπ' τήν καταιγίδα, μισοσκεπασμένο ἀπ' τά κύματα κι ἀπό μαῦρο καπνό, σάν λαχανιασμένο σφυρίζοντας, σφυρίζοντας ἀδιάκοπα, ἀπελπιστικά, τό πρῶτο βαπτόρι, πού εἰδαμε στό νησί.

«Ἐνα μικρό κατάμαυρο τροχοφόρο*.

Τήν ἵδια ὥρα, σ' ὅλη ἐκείνη τήν ἀντάρα, μιά φωνή σπαραχτική ἀκούστηκε ἔξαφνα ἀπ' τήν ἄκρη τῆς ἀμμουδιᾶς. Ἡταν τοῦ καπετάνιου Λιά. 'Ολόρθιος, χωρίς φέσι, μέ γένια καί μαλλιά ἀνεμισμένα, μέ τά χέρια τεντωμένα κατά κείθε, ἀγριεμένος ἐφώναζε δυνατά κατά τό μέρος τοῦ βαπτοριοῦ :

— «Ορτσα*, ὅρτσααα!

Τοῦ κάκου δύμως. Τό μικρό βαπτόρι, ὅπως ἔμπαινε σάν ἀλαφιασμένο ἀπό τή φορτούνα, δέν πρόφτασε νά κρατήσει, κι ἔπεσε ἐπάνω στό βρίκι μέ τήν πλάρη ἀνάμεσα στά πλευρά του καί τό τράνταξε μ' ἔνα κράκ καί, ὅπως ήταν σάπιο καί ἀδυνατισμένο ἀπ' τήν πολυκαιρία, τό ἀνοιξε σέ δύο. Τά κύματα πέρασαν ἀπό πάνω, τό βούλιαξαν καί σέ λίγο δέ φαινότανε παρά ἡ κορυφή τοῦ ἐνός καταρτιοῦ στή μέση στό λιμάνι.

* * *

Μά τό βαπτόρι δέν ἔκοψε μονάχα τό ἀτυχό βρίκι στή μέση.

«Ἐκοψε τήν ἵδια στιγμή μαζί καί τή ζωή τοῦ καπετάνιου. 'Ο καπετάνιος Λιάς, ἀμα ἀντίκρισε τό θάνατο τοῦ καραβιοῦ του, σωριάστηκε

καταγής. "Οταν τρέξαμε δύοι νά ίδουμε, τόν βρήκαμε ξαπλωμένο έξω
έξω στ' άκρογιάλι. Τά κύματα άφροκοπούσαν κι ένα ένα άνεβοκατέβαι-
ναν, σάν νά 'θελαν νά τόν καταπιοῦν. Τόν σήκωσαν έλαφρά καί τόν
έφεραν στό πρώτο μαγαζί, σέ μιά ταβέρνα. Τόν ξαπλωσαν στό μεγά-
λο τραπέζι κι άρχισαν νά τόν τρίβουν μέ ξίδι γιά νά τόν ξελιγοθυμί-
σουν. "Αλλοι έτρεξαν νά φέρουν τό γιατρό. Σέ λίγο πρόφθασε κι ό
γιός του τρομαγμένος, άλογιασμένος. Γιά μιά στιγμή ό γέρος έδει-
ξε σημεῖα ζωῆς. "Ανοιξε τά μάτια του θολωμένα, μισοσβησμένα, καί
τά στύλωσε ψηλά. Τά σαγόνια του έτρεμαν καί τά χείλη του άνα-
δευαν λόγια άσυνάρτητα, χωρίς νόημα.

— Τήν κατάφα μου! έμουρμούρισε... "Εργα διαβολικά... Μοῦ τό
βούλιαξαν... Δυό ψυχές έκει μέσα... ή καπετάνισσα... καί ή μι-
κρούλα μου.

"Όπως τόν είχαν ξεστηθωμένο, φαινόταν ένα μαῦρο πράγμα
σάν χαϊμαλί, σάν φυλαχτό περασμένο όπ' τό λαιμό του κατάσαρκα,
μέ ένα κορδόνι πλεγμένο όπτό ξανθές τρίχες. Μέ πολύ κόπο έσυρε τό
χέρι του στό χαϊμαλί, νεύοντας στό γιό του νά τό πάρει. "Υστερά σή-
κωσε δυό τρείς φορές τά χέρια του στόν άέρα, σάν κάτι νά ζη-
τούσε νά πιάσει, μά έπεσαν πάλι ξερά. 'Ανοιγόκλεισε τά μάτια
του καί τά ξανάκλεισε πάλι γιά πάντα: ήταν νεκρός.

'Από τήν άνοιχτή πόρτα έμπαινε ό άγρέας σφυρίζοντας δαι-
μονισμένα καί τά παραθυρόφυλλα βροντοκοπούσαν, δταν έξαφνα
όρμησε μέσα ένας σκύλος κατάμαυρος, βρεμένος μούσκεμα, τινάχτηκε,
άφησε ένα άγριο ούρλιασμα, πήδησε στό τραπέζι έπάνω κι άρχισε
νά γλείφει, σάν νά φιλοῦσε, τό πρόσωπο καί τά χέρια τοῦ πεθαμένου,
άνήσυχος, νευριασμένος. Ζαναπήδησε κάτω, ούρλιασε πάλι, χίμησε
πάλι καί τόν ξαναφιλούσε άφήνοντας φωνές σάν κλάμα.....

'Εδω έτελείώσε τή διήγηση ό δάσκαλος.

— Από τότε τό μέρος έκει τό λένε « τοῦ Θανατᾶ », μοῦ είπε.

« 'Ημερολόγιον Σκόκου », 1913

N. Πετιμεζές - Λαύρας

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Μέ δάκρυα σέ χαιρετῶ, πατρίδα μου μικρή,
 πού σέ γαλάζια θάλασσα κοιμᾶσαι δροσερή,
 κι οἱ ἄνεμοι σέ νανουρίζουν,
 πού κύμα ταξιδιάρικο αἰώνια σέ κτυπᾶ
 καὶ στά ψηλά περγιάλια σου ἀσημωμένο σπά
 καὶ οἱ ἀφροί του σέ ραντίζουν.

Ὤ ! δέξου με στίς ἥσυχες νά τρέξω λαγκαδιές
 νά πίνω τό γλυκό σου φῶς, νά δίνω μυρωδιές,
 νά νιώθω γύρω τ' ἀγγελούδια,
 πού φτάνουν ἀπ' τά χρόνια μου ἐκεῖνα τά παλιά,
 καὶ χρυσοφέρουγα πετοῦν ἐδῶ στή σιγαλιά,
 μέ ἄγια, κρυφά τραγούδια.

Ασπρίζει μές στά πράσινα τό σπίτι μας κλαδιά·
 ὅχ, πᾶς πηδᾶ καὶ λαχταρᾶ στό στῆθος ᾧ καρδιά,
 καὶ στρέφεται στά περασμένα !
 Τί ὅνειρα κι ἐνθύμησες στό πνεῦμα μου ξυπνοῦν !
 Ἔτσι στόν κάμπτο τά πουλιά στκώνονται, γυρνοῦν,
 σέ βῆμ' ἀνθρώπουν ξαφνιασμένα.

Ἐδῶ τό φῶς ἀντίκρισα τοῦ ἥλιου μιά φορά,
 ἐδῶ τήν πρώτην ἔνιωσα τῆς γῆς αὐτῆς χαρά,
 τό πρῶτο δάκρυ ἔχω χύσει.
 Ἐδῶ ἐπρωταγνάντεψα τ' ἀτέλειωτο νερό
 κι ἔτρεξα ἐδῶ κι ἐπήδησα, παιδάκι ζωηρό,
 μές στή νησιώτικη τή φύση.

Νά κι ᾧ κατοχρονίτικη μεγάλη μας μουριά,
 ὅπου μικρό μέ χόρεψε στά δυνατά κλαριά
 κι ἀπλωσε πάνω μου τό σκιό της.
 Αύτή μοῦ γλυκούπνησε τό στῆθος τ' ἀπαλό
 καὶ μ' ἔμαθε τό πρῶτο μου τραγούδι νά λαλῶ
 μέ τόν κρυφό μουρμουρισμό της.

Χορταριασμένο στέκεται τό ερημο σκολειό·
έμάδησαν οι τοίχοι του ἀπό τό γηρατειό.

Φωλιάζουν τώρα νυχτερίδες,
ἐκεῖ πού δίνανε ζωή παιδάκια τοῦ χωριοῦ
καί λάμπτανε σμιχτά σμιχτά, σάν ἄνθη κηπαριοῦ,
τόσες μικρές χαρές κι ἐλπίδες.

’Ακόμ’ ἄνθίζ’ ἡ φοινικιά μπροστά στήν ἐκκλησιά,
ὅπου τά βάγια κόφταμε, λουσμένα στή δροσιά.

’Απάνω στό παλιό της δῶμα
τά χελιδόνια κτίζουνε, σάν τότε, τίς φωλιές,
καί βλέπτω τίς εἰκόνες της ἀκόμα τίς παλιές,
πού μ’ ἄνθηρό φιλοῦσε στόμα.

Κι ὁ γερο - μύλος στέκεται· τόν βλέπω καί θαρρῶ,
πώς νά γυρνᾶ δέν ἔπαψεν ἀπ’ τόν παλιό καιρό
μέ τά κατάλευκα ξεφτέρια*.

’Ολόγυρα ἡ θάλασσα στά μάτια μου μπροστά
σάν ζωγραφιά ἀνοίγει, πού βαστᾶ
ἀπό τούς βράχους ώς τ’ ἀστέρια!

Καράβια μέσ στά κύματα περνοῦν τά γαλανά.

”Ω ! τί λαχτάρα μ’ ἄρπαξε γιά μέρη μακρινά,
σάν τά βλεπα, παιδάκι ἀκόμα!

Πάλι τά βλέπω, δνείρατα δέν ἔχω στήν καρδιά·
είδα τόν κόσμο καί ποθῶ σέ μιά σου ἀμμουδιά·
νά γείρω κουρασμένο σῶμα.

Σέ χαιρετῶ μέ δάκρυα, πατρίδα μου μικρή,
νεράιδα τς ”Ασπρης* θάλασσας, νυφούλα δροσερή
καί Βοριοπούλα χαιδεμένη.

”Απ’ ὅσα σύ μοῦ γέμισες τραγούδια τήν ψυχή,
πάρ’ τό φτωχό τραγούδι μου πού σήμερ’ ἄντηχει
ἀπό καρδιά συγκινημένη.

ΛΕΥΚΩΣΙΑΤΙΚΟ ΛΕΩΦΟΡΕΙΟ

Αύτό τό βραδινό λεωφορεῖο τῶν ἑπτά,
 πού μᾶς προσμένει νά μᾶς πάρει
 ἔπειτα ἀπό τὸν κάματο τῆς μέρας
 στά σπίτια μας,
 μέ τις πολυάσχολες, βασανισμένες μας γυναικες
 καὶ τὸν ἐκνευριστικό θόρυβο τῶν παιδιῶν.
 Εἴμαστε τόσο κουρασμένοι
 καὶ πέφτουμε τόσο βαριά στά καθίσματα
 καὶ κάνουμε στό ήμίφωτο
 ἀργές, βαριεστημένες, ἄψυχες κουβέντες.
 "Οπως θά θυμᾶσαι,
 αύτό τό λεωφορεῖο μᾶς ἔχει συνδέσει
 κι ἀκόμα καὶ τώρα αύτό μᾶς συνδέει.
 'Ο σύνδεσμος ἀρχίζει μονάχα ὅταν μποῦμε,
 κι ὅταν βγοῦμε, σύνδεσμος δέν ύπάρχει πιά.
 Θά πεῖς, τί σύνδεσμος οἱ δυό κουβέντες,
 « πῶς πῆγε ἡ μέρα σήμερα; »
 « νωρίς μᾶς ἀρχισαν οἱ ζέστες ».
 Κι ὅμως, νομίζω, ύπάρχει.
 "Οταν ἔνα, κι ἄλλο, κι ἄλλο βράδυ
 δέ συναντηθοῦμε στό λεωφορεῖο,
 θά τό καταλάβουμε αύτό ἡ ἐσύ ἡ ἐγώ.
 'Η στάση μου παρακάτω. Καληνύχτα...

Κώστας Μόντης

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

3

παρατημένης στον τόπο που θα γίνεται η διάσκεψη των αποφοίτων και από την οποία θα παραχθεί η απόφαση για την επόμενη σεζόν. Η διάσκεψη θα γίνεται στην Αθήνα στην Εθνική Λεωφόρο στην πλατεία Καλλιρροΐδη, στην οποία θα παραχθεί η απόφαση για την επόμενη σεζόν. Η διάσκεψη θα γίνεται στην Αθήνα στην Εθνική Λεωφόρο στην πλατεία Καλλιρροΐδη, στην οποία θα παραχθεί η απόφαση για την επόμενη σεζόν. Η διάσκεψη θα γίνεται στην Αθήνα στην Εθνική Λεωφόρο στην πλατεία Καλλιρροΐδη, στην οποία θα παραχθεί η απόφαση για την επόμενη σεζόν. Η διάσκεψη θα γίνεται στην Αθήνα στην Εθνική Λεωφόρο στην πλατεία Καλλιρροΐδη, στην οποία θα παραχθεί η απόφαση για την επόμενη σεζόν. Η διάσκεψη θα γίνεται στην Αθήνα στην Εθνική Λεωφόρο στην πλατεία Καλλιρροΐδη, στην οποία θα παραχθεί η απόφαση για την επόμενη σεζόν.

Επιγραφή: Διάσκεψη πατριών μων της Επιτροπής
παραπομπής Αποφοίτων Πανεπιστημίου Αθηνών
και Βαρυμπόμπης χειμερινή.
Ημ. ημέρα: Σάββατο 10 Ιανουαρίου 2018
την πρώτη μεσημέρι της ημέρας στην οποία θα γίνεται
την πρώτη μεσημέρι της ημέρας στην οποία θα γίνεται

ΑΝΑΣΚΙ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΡΙΟΥ

Εαν φεύγουμε βό διδυκοτός δη μέραντον αρίσταντα πονος εί-

7. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ, ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ - ΘΕΣΜΟΙ

Μάλη η αποτελεσματική ή αποτελεσματική η σταθερότητα με τους διαδικασίες της κρατικής οργάνωσης πάντα πάντα δίνει.

Διά πολλά χρόνια έτσι, η κοινωνική οργάνωση, είναι η μονή διαδικασία των διαδικασιών. Η λογική, δυστιχαία διαδικασία της θεωρείται πάντα πάντα την αποτελεσματικότερη.

Εποργίζουμε ή ράλλωται κάποια ή μέρη, ήταν ή δεν ήταν πολλούς είς την έργωση των δη της ανθρωπότητας διαδικασιών, οι διαδικασίες της οποίας συγχρόνως μένουν και διατίθενται στηράρχους πλέον.

Απορρίπτεται γιατοι οι αριστουργείς διαδικασίες της κρατικής οργάνωσης, διά το καταστήσουν είς πράξη ανθρωποτικότητας διαδικασίες πάντα πάντα την ζωήν. Όλατις αρενότερες δηλαδή από την άποψη των διαδικασιών ήταν μέρη, οι διαδικασίες προ τηλεοπτικής παραγωγής, προ τηλεοπτικής παραγωγής.

ΙΩΝΟΙ ΕΓΓΛΑΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ - ΝΑΥΑΡΙΝΟΣ ΤΟ

ΑΝΑΓΚΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

Έάν φαντασθή ότι ξέσφιξη εύρισκεται μόνος είς τόν κόσμον, άμεσως θά τόν καταλάβη τό ρήγος τοῦ τρόμου, θά αισθανθή ότι είναι έρημος, ότι είναι άνισχυρος είς τόν άγῶνα τῆς ζωῆς.

Ούτε έν ελάχιστον μέρος τῶν ἀναγκῶν του δύναται νά ἐκπληρώσῃ μόνος, ἐκτός τῆς κοινωνίας, ότι ξέσφιξη. Καί ἀπλῶς ἔάν τόν φαντασθῶμεν ἄγριον, είς κατάστασιν θηρίου, προσπαθοῦντα νά ζήσῃ διά τῶν καρπῶν τῶν ριζῶν, τῆς γῆς ἢ διά τοῦ κυνηγίου ζώων, θά δυνηθῶμεν νά συλλάβωμεν ίδεαν τινά τί είναι ό μόνος, ό ἐγκαταλελειμμένος ξέσφιξη.

Μόνη ἡ κοινωνικότης, μόνη ἡ σύμπραξις καί ἡ συνεργασία μέτούς δομοίους του ἀσφαλίζει είς τόν ξέσφιξη τήν ζωήν.

Διά τοῦτο ό κοινωνικός βίος, ἡ κοινωνική οἰκογένεια, είναι φυσική ἀνάγκη είς τόν ξέσφιξη, ἔξ ίσου, ὅσον είναι ἀναγκαία καί ἡ ίδική του οἰκογένεια, μέ τήν δποίαν ζῆ ύπο τήν αὐτήν στέγην.

Έάν ρίψωμεν έν βλέμμα κύκλῳ ήμῶν, θά ίδωμεν ότι τό πᾶν ὀφείλομεν είς τήν ἑργασίαν τῶν ἐν τῇ ξέσφιξη τούτηι ἀδελφῶν μας, καί ἐκείνων, οἱ δποίοι ζοῦν συγχρόνως μέ ήμᾶς, καί ἐκείνων, ὅσοι δέν υπάρχουν πλέον.

Άναριθμητοι γενεαί ἀνθρώπων είργάσθησαν, ἀμόχθησαν, ύπεφεραν, διά νά καταστήσουν είς ήμᾶς ἀνθρωπινωτέραν, ἀνετωτέραν, εύτυχεστέραν τήν ζωήν. "Ολαι αἱ ἐφευρέσεις, δλαι αἱ ἀνακαλύψεις, χωρίς τάς δποίας θά ήμεθα ως πίθηκοι τῶν δασῶν, είναι κληρονομία τῶν δομοίων μας, οἱ δποίοι πρό αἰώνων προηγήθησαν ήμῶν είς τήν ζωήν.

κογιούσαντα να πάρει την θέση της αναγκής, την οποίαν
έκαστος έξι ήμερων έχει τῶν όμοίων του; Ποιοι λόγοι νά έκφράσουν
τήν βοήθειαν, τήν όποιαν δύοι όμοιοι οι ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀδελφοί παρέ-
χουν εἰς τὸν ἔνα; Τί είναι ἐκεῖνο, τό όποιον συνεισφέρει τῇ ἐργασίᾳ
έκαστου έξι ήμερων μεμονωμένως, ὅπεναντι τοῦ συνόλου τῆς ἐργασίας
ὅλοκλήρου τῆς κοινωνίας;

Εἰς μέγας ποιητής καί φιλόσοφος λέγει, ὅτι τρομακτικώτερον
ὄντειρον, τό όποιον θά ἡδύνατο νά όνειρευθῇ ἀνθρωπος, ἀληθές ὄντει-
ρον ἀναθέματος καί κατάρας, θά ἦτο ἐάν ἔβλεπε τόν γεωργόν, τόν
μυλωθρόν, τόν ἀρτοποιόν νά τοῦ εἴπουν: «Σκάπτε μόνος τήν γῆν
καί σπείρε καί θέριζε καί ἀλεθε καί κάμε ὅ, τι ἡμπορεῖς, διά νά παραγά-
γης τόν ἀρτον σου». Καί τόν ποιμένα καί τόν ὑφαντήν καί τόν ρά-
πτην νά τοῦ εἴπουν ἐπίστης: «Φρόντισε νά ἐνδυθῆς μόνος». Καί οὕτω
καθεξῆς νά τοῦ ἀρνηθοῦν τήν συνδρομήν των ἀνεξαιρέτως δύοι αἱ
χιλιάδες τῶν όμοίων του, τῶν όποιων ἔκαστος διά τοῦ ἐπαγγέλμα-
τός του καταβάλλει τόν φόρον τῆς ἐργασίας του, διά νά καταστήσῃ
εἰς αὐτόν δυνατήν τήν ἀνθρωπίνην ζωήν.

Διά τοῦτο οἱ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀνθρωποι είναι φυσικοί ἀδελφοί
μας· καί διά τοῦτο εἰς τό σύνολον τῶν όμοίων μας, οἱ όποιοι διεξά-
γουν τόν ἀγῶνα τοῦ βίου, ως ἀδελφοί καί συμπράκτορες, ὀφείλομεν
ὅλην τήν ἀγάπην μας, ὅλην τήν ὑποστήριξιν, τήν όποιαν ἀπολαύσο-
μεν ἀπό αὐτούς.

‘Η κοινωνία λοιπόν είναι ἐν σῶμα, τοῦ όποιου μέρος είναι ἔκα-
στος ἀνθρωπος. Καί ἐπειδή, ὅσον στενώτερος είναι ὁ σύνδεσμος, τό-
σον είναι καί ἰσχυρότερος, πρῶτος κοινωνικός σύνδεσμος είναι ὁ τῆς
πόλεως, τῆς κοινότητος, τοῦ δήμου, εἰς τόν όποιον ἀνήκομεν.

‘Ως μέλη τῆς κοινότητος ἡ τοῦ δήμου όμοιάζομεν τάς μελίσσας,
αἱ όποιαι ἀνήκουν εἰς τήν αὐτήν κυψέλην. ‘Η ἀγάπη καί ἡ συνεργα-
σία δύοιν ἔξασφαλίζει τήν ζωήν καί τήν εύτυχίαν ἔκαστου.

Τοιοῦτος είναι ὁ πρῶτος, μετά τήν οἰκογένειαν, δεσμός τοῦ ἀν-
θρώπου: ἡ δημοτική οἰκογένεια.

«Τά καθήκοντα τοῦ πολίτου»

Ἐμμανουὴλ Λυκούδης

Δύο είναι τά ψυστα καθήκοντα παντός Ελληνος πολίτου, ή μέχρις αύτοθυσίας ἀγάπη τῆς πατρίδος καὶ ἡ πρός τούς νόμους καὶ τάς νομίμους ἔξουσίας εύπειθεια καὶ ὑποταγὴ. Ἐκ τῶν δύο τούτων ύψη στων καθηκόντων ἀπορρέουσι πάντα τά ἄλλα καθήκοντα αὐτοῦ.

Ἐν τῶν καθηκόντων τούτων, τό σπουδαιότερον, εἶναι ἡ ἐκπλήρωσις, τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως. Τό καθῆκον τοῦτο βεβαίως είναι, πολύ βαρύ, ἄλλα συγχρόνως πολύ εὐγενές καὶ τίμιον.

Πάντες διά τοῦτο ὁφείλομεν νά ύπηρετῶμεν ὡς στρατιῶται τήν πατρίδα· πάντες ἔχομεν τό ιερόν καθῆκον ν' ἀποτελῶμεν μέρος τῆς συμπαγοῦς* ἑκείνης δυνάμεως τῆς πατρίδος, ἥτις καλεῖται στρατός.

Ἄνευ τῆς δυνάμεως ταύτης περιέρχεται εἰς κίνδυνον ἡ ἀσφάλεια τῆς πατρίδος ἐξ ἔχθρικῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἡ ἴδια ἡμῶν ἐλευθερία.

Ἐπικατάρατος θά είναι ὁ ἐφευρίσκων προφάσεις, ὅπως ἀποφύγῃ τήν ἐκπλήρωσιν τῆς ιερᾶς ταύτης ὑποχρεώσεως. Μόνον οἱ ἐξ ἀνιάτου νόσου πάσχοντες καὶ οἱ ὑπό τοῦ νόμου ἀπαλλασσόμενοι τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης, ὡς ἀνίκανοι, δέν κατατάσσονται ὑπό τήν σημαίαν τῆς πατρίδος.

Ἔτερον σπουδαῖον καθῆκον τοῦ πολίτου είναι νά συντρέχῃ τό ἔργον τῆς δικαιοσύνης τῆς πατρίδος. Ἡ δικαιοσύνη προστατεύει τά δικαιώματα τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, ἔξασφαλίζει τήν ιερότητα τῶν μεταξύ τῶν πολιτῶν συναπτομένων συναλλαγῶν καὶ ἐπιβάλλει δικαίας ποιιάς κατά τῶν πυραβαινόντων τούς νόμους.

Τό ἔργον ὅμως τῆς δικαιοσύνης προσκόπτει μεγάλως ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῶν πολιτῶν! Ἀν οἱ πολῖται ἀποκρύπτωσι τήν ἴδιαν ἐνοχήν ἡ τήν ἐνοχήν τῶν ἄλλων, ἡ δικαιοσύνη δέν θά δύναται νά τιμωρῇ τούς κακοποιούς, οἵτινες μένοντες ἀτιμώρητοι, θά αὐξάνωνται· δέν θά δύναται νά προστατεύσῃ τήν ζωήν, τήν τιμήν καὶ τήν περιουσίαν ἐκάστου, οἵτινες τότε θὰ διατρέχωσι διαρκεῖς κινδύνους, δέν θά δύναται νά προστατεύσῃ τάς συναλλαγγάς, οἵτινες οὕτω δέν θά ἔχωσι κανέν κύρος*. Ὁταν ὅμως συμβαίνωσιν ὅλα αὐτά τά κακά, βεβαίως ἡ πατρίς δέν θά δύναται νά εύτυχῃ καὶ νά προοδεύῃ.

Δι' αὐτό οἱ ὁφθαλμοί τῶν πολιτῶν πρέπει νά είναι ὁφθαλμοί τῆς δικαιοσύνης. Πάξ πολίτης ἔχει τήν ὑποχρέωσιν νά συντρέχῃ

τούς λειτουργούς τῆς δικαιοσύνης φωτίζων καὶ πληροφορῶν καὶ, χρείας τυχούστης, δίδων εἰς αὐτούς χεῖρα βοηθείας.

Δέν πρέπει νά νομίζωμεν ὅτι κάμινομεν καλόν εἰς τινα μή καταγγέλλοντες εἰς τὴν ἀρχήν ἐγκληματικήν αὐτοῦ πρᾶξιν, περιελθοῦσαν εἰς γνῶσιν ἡμῶν. Τούναντίον, ἔχοντες ὑπ' ὅψει ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐγκληματοῦμεν φερόμενοι οὕτω, διότι ὑποθάλπομεν τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἐγκληματικότητα, ὁφείλομεν νά καθιστῶμεν γνωστήν εἰς τά ὄργανα τῆς δικαιοσύνης πᾶσαν παράβασιν τῶν νόμων.

Σπουδαιὸν ἐπίστης καθῆκον είναι ἡ τήρησις τοῦ ὄρκου. Ὁ ψεύδορκος ἀμαρτάνει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγκληματεῖ ἀπέναντι τῆς κοινωνίας, διότι διά τοῦ ψεύδους αὐτοῦ παραλύει τὴν δικαιοσύνην, καλύπτων τὸν ἔνοχον ἡ καταστρέφων τὸν ἀθῶν.

‘Ο ψεύδορκος τιμωρεῖται ὑπό τῶν νόμων διά βαρυτάτων ποιῶν, θέλει δέ τιμωρηθῆ καὶ ὑπό τοῦ Θεοῦ, οὗ τὸ σνομα μετεχειρίσθη πρός ἀποπλάνησιν* τῆς δικαιοσύνης.

Σπουδαιότατον ἐπίστης καθῆκον παντός πολίτου είναι ἡ πρόθυμος ἐκπλήρωσις τῶν φορολογικῶν αὐτοῦ ὑποχρεώσεων. Ἡ καταβολὴ τῶν φόρων είναι ἰερά ὑποχρέωσις τῶν πολιτῶν, οὐ μόνον πρός τὴν πατρίδα, ἀλλὰ καὶ πρός ἑαυτούς, διότι οἱ φόροι χρησιμοποιοῦνται ὑπό τῆς πατρίδος πρός προστασίαν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, πρός προαγωγήν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν συμφερόντων αὐτῶν.

“Αν οἱ δῆμοι ἐν πρώτοις ἔχουσιν ἀνάγκην ὁδῶν, φωτισμοῦ, καθαριότητος, δημοτικῶν σχολείων καὶ ἀλλων, ἔχουσιν ἀνάγκην αὐτῶν χάριν τῶν δημοτῶν. Πάντα ταῦτα ὅμως ἀπαίτουσι βεβαίως χρήματα. Ἄλλα τίνες ἀλλοι πρέπει νά καταβάλλωσι ταῦτα, εἰμή ἔκεινοι, ὑπέρ δὲ γίνονται οἱ δαπάναι, δηλαδή οἱ δημόται;

Καὶ τώρα ἐρχόμεθα εἰς τό κράτος, τό ὅποιον βεβαίως ἔχει ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρας ἀνάγκας τοῦ δήμου.

Τό κράτος ἔχει ἀνάγκην δυνάμεως στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς πρός φρούρησιν τῶν ὁρίων αὐτοῦ καὶ ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν ἡμῶν. ἔχει ἀνάγκην δικαστηρίων, ἀστυνομίας καὶ φυλακῶν, ὅπως ἔξασφαλίσῃ ἡμᾶς κατά τῶν κακοποιῶν καὶ προστα-

τεύση τήν ζωήν καί πάντα ἐν γένει τά δικαιώματα. "Εχει ἀνάγκην δδῶν, σιδηροδρόμων, γεφυρῶν, λιμένων, πρός ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, ἀσφαλῆ μεταφοράν τῶν προϊόντων τῆς ἔργασίας ἡμῶν καί εὔκολον συγκοινωνίαν." Εχει ἀνάγκην χρημάτων, δπώς προστατεύσῃ τήν ἀνάπτυξιν καί προαγωγήν τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καί τῆς ναυτιλίας.

"Εχει ὀνάγκην χρημάτων διά τήν πνευματικήν καί ἐπαγγελματικήν μόρφωσιν τῶν τέκνων ἡμῶν. Τά χρήματα τώρα, τά ὅποια χρειάζονται, διά νά γίνωσιν δλαι αἱ διά τά ἔργα ταῦτα ἀπαιτούμεναι δαπάναι, τίς ἄλλος θά καταβάλῃ ἢ ὁ λαός, χάριν τοῦ ὅποίου γίνονται ταῦτα ;

'Ο καλός πολίτης αἰσθάνεται ὅτι τό καθῆκον τῆς πληρωμῆς τοῦ φόρου αὐτοῦ είναι ἐπίσης Ἱερόν, ὃσον είναι Ἱερόν τό καθῆκον τῆς πληρωμῆς τοῦ ἄρτου, τόν ὅποιον τρώγει, καί τοῦ ἐνοικίου τῆς οἰκίας, ἐν τῇ ὅποιᾳ κατοικεῖ.

'Ο ἀποφεύγων τάς φορολογικάς ὑποχρεώσεις πολίτης οὐ μόνον δέν ἔκτελεῖ Ἱερόν πρός τήν πατρίδα καθῆκον καί βλάπτει ἔαυτόν, ἀλλά καί κλέπτει τόν πλησίον αὐτοῦ, διότι διά τῶν χρημάτων τῶν συμπολιτῶν του ἀπολαύει τῶν ἀγαθῶν, ἀτινα παρέχει τό κράτος.

Τό κράτος ἔχει περιουσίαν, ὡς ἔχουσι καί τά ἀτομα, ἔχει δάση, μεταλλεῖα, ὀρυχεῖα, ἀλυκάς, γαίας, γήπεδα, οἰκοδομάς καί ἄλλα, ὃν αἱ πρόσδοδοι χρησιμεύουν πρός ἐκπλήρωσιν τῶν ἔθνικῶν ἀναγκῶν.

'Ἐπιβάλλεται λοιπόν εἰς ἡμᾶς οὐ μόνον νά μή ἀδικῶμεν τό κράτος, ἐπιβουλευόμενοι τήν περιουσίαν καί τά δικαιώματα αὐτοῦ, οὐ μόνον νά σεβώμεθα τήν περιουσίαν τοῦ δημοσίου, θεωροῦντες αύτήν ὡς ἴδιαν ἡμῶν, ἀλλά καί νά εἴμεθα ἀγρυπνοι αύτῆς φύλακες.

"Ἐν ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων καθηκόντων τοῦ πολίτου είναι ἡ καλή χρῆσις τῆς ψήφου.

Οἱ πολίται διά τῆς ψήφου αύτῶν ἐκλέγουσι τούς ἀντιπροσώπους αύτῶν καί παρέχουν εἰς αὐτούς τήν ἐντολήν νά ἔξασκήσωσι ἐπ' ὀνόματι αύτῶν τήν ἔξουσίαν τοῦ νομοθετεῖν.

Οἱ ἀντιπρόσωποι αύτῶν οὗτοι διευθύνουσι καί ρυθμίζουσι πάντα τοῦ ἔθνους τά συμφέροντα.

Αύτοί ἀποφασίζουσι περί τοῦ τρόπου, δι' οὗ τὸ ἔθνος θά καταστῇ ἱκανόν πρός ἐκπλήρωσιν τῆς ἔθνικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς· αὐτοὶ περί τῶν οἰκονομικῶν μέσων, ὅτινα ἀπαιτοῦνται πρός τοῦτο· αὐτοὶ περί τῆς δικαιοσύνης, τῆς δημοσίας ὑγείας, τῆς ἀσφαλείας, τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἔθνους, τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς εὐημερίας τῶν πολιτῶν.

Αὐτοί ὑπολογίζουν τάς φορολογικάς δυνάμεις τοῦ λαοῦ καὶ ἀποφασίζουσι περί τοῦ ποσοῦ τῶν φόρων καὶ περί τοῦ καταλλήλου τρόπου τῆς εἰσπράξεως αὐτῶν.

Ἐν γένει ἡ τύχη τοῦ ἔθνους, ὡς καὶ ἡ τύχη ἑκάστου τῶν πολιτῶν, εἶναι εἰς χεῖρας τῶν ἐντολοδόχων τούτων.

Ἄφοῦ λοιπόν τόσον ὑψηλόν εἶναι τό ἀξίωμα τῶν ἀντιπροσώπων, ὁφείλομεν διά τῆς ψήφους ἡμῶν νὰ ἐκλέγωμεν ἐκείνους, οἵτινες, λόγῳ τοῦ πατριωτικοῦ χαρακτῆρος, τῶν γνώσεων καὶ τῆς ὁρθότητος τῆς κρίσεως αὐτῶν, εἶναι ἀνώτεροι τῶν ἄλλων συμπολιτῶν ἡμῶν. Ἡ ψῆφος πρέπει νὰ δίδεται ὡς βραβεῖον εἰς ἐκείνον, οὕτινος αἱ ἀρεταὶ ἐμπνέουσιν εἰς τὴν πλείονα σεβασμόν καὶ ἐκτίμησιν παντός ἄλλου.

Σπουδαιότερον ἐπίσης καθῆκον παντός πολίτου εἶναι ἡ ἀποστολή τῶν τέκνων αὐτοῦ εἰς τό δημοτικόν σχολεῖον. Ἐν αὐτῷ μορφοῦνται οἱ χαρακτῆρες τῶν μελλόντων πολιτῶν.

«Τά καθήκοντα τοῦ πολίτου»

Ἐμμανουὴλ Λυκούδης

ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ

(Τί κατορθώνει ἡ σύνεργασία)

“Οχι! Ήλις. ”Οχι! Δῆλος. ”Οχι! Δελφοί. ”Αμπελάκια! Στήν πέτρινη τούτη πλαγιά τοῦ Κισάβου ἄλλαξε τό κύτταρο τῶν Ἑλλήνων. ”Εξι χιλιάδες” Ἑλλήνες, ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, ἔζησαν ἐδῶ πρό ἐκατόν πενήντα χρόνων, χωρίς νὰ φαγωθοῦν, δημιουργοί καὶ συνεργάται τῆς πρώτης καὶ τῆς τελείωτερης Συνεργατικῆς τοῦ κόσμου, δισκαλοί τῶν οἰκονομολόγων, τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ιεροκηρύκων αὐτοί οἱ Θεσσαλοί χωριάτες. Μεγαλύτερο ἔργο τῆς εἰρήνης δέν ἔχει νά δείξει δὲ Ἑλληνισμός. Εἶναι δὲ άθλος τῆς Θεσσαλίας...”

κανεις μεγως γεγονες δειναι αρκετα γνωστα και τα ουσια
ματα είναι πάντα νέα. "Οσες φορές και διν ξαναπούμε την ιστορία
τής Συνεργατικής των 'Αμπελακίων – διγνωστη δά στούς περισ-
σότερους 'Ελληνες – είναι σάν να ιστορούμε θαῦμα της στιγμής
αύτής.

Τά 'Αμπελάκια έκαμαν τή Συνεργατική τους, γιά νά διαδώ-
σουν τό κόκκινο νήμα, τή βιομηχανία τους και τήν ειδικότητά τους.
Τά βαμβακερά, οί άλατζάδες και τά κόκκινα νήματα, καθώς και τά
σιρίτια, τά κουμπιά και τά ζουνάρια, γίνονται και στό Πήλιο και
στόν Τύρναφο και σ' άλλα μέρη τής Θεσσαλίας. Μά τό νήμα των
'Αμπελακίων ήταν τό καλύτερο γιά τό κόκκινο χρώμα του. Νά τό
άποδώσουμε στό τοπικό νερό; Τουλάχιστον αύτή τήν έξηγηση έδω-
σε δ Δροσινός, γιατρός 'Αμπελακιώτης και μέλος τής περίφημης
Συνεργατικής.

"Όταν οι 'Αμπελακιώτες κατάλαβαν τήν ύπεροχή τους σ' αύτό
τό σημείο, σκέφτηκαν, πώς, διν δργανώσουν δμαδικά τήν έργασία,
θά είχαν κέρδη μεγαλύτερα, θά δγόραζαν τά υλικά φθηνότερα, θά
γλιτώνουν τήν δεσπάνη τῶν μεσοζόντων και θά έλαττωνουν τίς ζη-
μίες τού καθενός σέ περίπτωση γενικής ζημίας. Κανένας στόν κόσμο
δέν είχε σκεφθει τέτοια πράγματα. 'Ηταν νέα !

'Η ίδεα ήρθε στούς 'Αμπελακιώτες δάσαφνα ; "Οχι βέβαια. Γιατί
τήν προετοίμασε ή αύτοδιοικηση, καθώς κι ή συνεργασία γιά τήν
πληρωμή τῶν φόρων στόν Τούρκο. Πειραματίστηκαν δλλωστε μέ
μιά πρώτη δπόπειρα, πού έκαμψαν. 'Η Συνεργατική δμως ίδρυθηκε
καθαυτό στά 1778, σέ μιά γενική συνέλευση είκοσιδυό χωριάν τού
Κισάβου, άφού τήν είσογήθηκαν μερικοί πρόκριτοι τῶν 'Αμπελα-
κίων. Τότε δλοκληρώθηκε ή ίδεα. Τότε τούς ήρθε μονομιάς δλόκληρη,
δπως στόν ποιητή τό έμπνευσμένο ποίημα, στόν πιστό ή αποκά-
λυψη και στό σοφό ή άλήθεια.

Τά είκοσιδυό χωριάς, συναθροισμένα στήν ιστορική συνέλευση,
ψήφισαν τό καταστατικό και κατέθεσαν γιά κεφάλαιο τριακόσιες χι-
λιάδες γρόσια*, 100.000 φράγκα σήμερα. Γιά νά έξασφαλίσουν
τή λαϊκότητα τής Συνεργατικής, τήν ίστητα τῶν συνεταίρων, γιά
νά μή δώσουν τήν ύπεροχή στούς πλουσίους, δρισαν κατώτατο
δριο κατεβολῆς 5.000 γρόσια και άνωτατο 20.000 γρόσια. Αύτό
είναι τόν διαματένιο τους δρθρο. Αύτό έξασφάλισε τήν τέλεια ίσό-

τητα, φέροντας στό ίδιο έπίπεδο τίς δύο κατηγορίες τῶν συνεταίρων, τούς εύπόρους καί τούς ἐργάτες . . .

‘Ημερομίσθιο ὄρισμένο δέν εἶχαν. ’Αφοῦ ἦσαν μέτοχοι μαζὶ κι ἐργάτες, πληρώνονταν ἀνάλογα μέ τά κέρδη. Τήν ἀμοιβήν τους κανόνιζε ἡ γενική συνέλευση. Αὐτή, ἀφοῦ φρόντιζε νά βρεῖ, μέ ὅλη τήν ἀκρίβεια τίς τιμές τῆς ὀγορᾶς, ἔκανε πολύπλοκους ὑπολογισμούς, ὃσπον νά δρίσει τό μερίδιο . . .

Χάρη σέ τέτοια ὀργάνωση ἡ ἐταιρεία πραγματοποιοῦσε κέρδη 60 τοῖς ἑκατό, 80 τοῖς ἑκατό καί 100 τοῖς ἑκατό. Καραβάνια* ἔφευγαν ὅπ’ τ’ Ἀμπελάκια μέ τό κόκκινο νῆμα γιά τίς σπουδαιότερες πόλεις τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐκτός ἀπό τό κεντρικό κατάστημα τῆς ἐταιρείας στή Βιέννη, πρακτορεία εἶχαν συσταθεῖ καί στίς πόλεις τῆς Τουρκίας καί τῆς νότιας Ρωσίας.

Οἱ συνεταῖροι εἶχαν στήν ἀρχή καταθέσει, ὅπως εἴπαμε, ἀρχικό κεφάλαιο 100.000 φράγκων, καί στά 1810, ἐποχή τῆς μεγαλύτερης ἀκμῆς, ἡ ἐταιρεία εἶχε περίσσευμα εἰκοσι ἑκατομμυρίων. Στά 1811 ἤρθε τό τέλος. Ἡ οἰκονομική χρεωκοπία τῆς Αύστριας, ὅπου ὁ συνεταιρισμός εἶχε τά μεγαλύτερά του συμφέροντα, τοῦ ἔδωσε αἰφνίδιο καί θανάσιμο χτύπημα. Μά τό ἔργο κράτησε τριάντα ὀλόκληρα χρόνια, χωρίς ποτέ πουθενά στόν κόσμο νά ξαναφανεῖ τέτοια συνεργασία.

Σήμερα τό καταστατικό τῶν χωρικῶν ἐκείνων μπορεῖ νά διαβαστεῖ σάν ὑπόδειγμα νομοθετικῆς προνοίας. Εἶναι σοφό καί αὐστηρό πρόγραμμα ὑποταγῆς στήν ίδέα τοῦ συνόλου. “Ολα τά εἶχαν προβλέψει, ὥστε νά εύτυχήσει τό σύνολο τῶν εἰκοσιδυό χωριῶν. Ἐκεῖνος, πού τόν ἔξελεξαν διοικητή τοῦ κεντρικοῦ καταστήματος στή Βιέννη, δέν εἶχε τό δικαίωμα ν’ ἀρνηθεῖ. Ἡ ἀρνησή του, κατά τό καταστατικό, ἥθελε τιμωρηθεῖ μέ τή διαγραφή του ἀπό τήν ἐταιρεία, τήν ποινή δηλαδή, πού εἶχαν γιά κάθε κακή πράξη συνεταίρου. ”Ετσι οἱ διοικητές ἔκτελοῦσαν ἐντολές σάν στρατιῶτες.

Αύστηροτάτος ἦταν ὁ ἔλεγχος. Τήν ἐταιρεία τή διηύθυνε διοικητικό συμβούλιο ἀπό πέντε μέλη, μέ ἔδρα τά Ἀμπελάκια. Δωδεκαμελής ἔφορεία, πού ἦταν ἀνώτερη ἀρχή, ἔνεργοῦσε τό γενικό ἔλεγχο. Καί πάλι ἡ ἀνώτατη ἀρχή, ἡ γενική συνέλευση, εἶχε τήν ἀρνησικυρία* κι ἔκτελοῦσε τό σπουδαιότερο ἔργο, τόν καθορισμό τοῦ μεριδίου.

‘Η εύτυχία τῆς Συνεργατικῆς ἀπήχησε στό ἐσωτερικό. Διατηροῦσαν σέ ὅλα τά χωριά γιατρούς, ἔκαμαν σχολεῖα, νοσοκομεῖα, γενικές ἀποθήκες, ταμεῖα γιά τούς ἑργάτες, πού ἀποστρατεύθηκαν ἀπό ἀνικανότητα, βιβλιοθήκες. Τόσο δὲ τόπος προόδευε κι ἡ ζωή εἶχε πάψει νά εἶναι χωριάτικη, ὥστε νέοι Ἀμπελακιώτες, σπουδασμένοι στή Γερμανία, ξαναγύριζαν στό χωριό.

Τό καταστατικό εἶχε προνοήσει γιά τήν καλλιέργεια τοῦ εύρωπαικοῦ πολιτισμοῦ στό μικρό ἔκεινο τόπο. Ἐφέροντιζε γιά ἀποστολές νέων στήν Εύρωπη. Ἀποστολές ὅχι εἰς βάρος τοῦ κοινοῦ ταμείου! Ἀφηνε τή δαπάνη τῆς ἀποστολῆς στό συνεταίρο, πού ἐπιθυμοῦσε νά στείλει ἔξω τό γιό του ἡ τό συγγενή του. Ὑποχρέωντες ὅμως τούς ἀντιπροσώπους τῆς ἑταιρείας στήν Εύρωπη νά δεχτοῦν τό νέο, νά τόν δηγήσουν, γιά νά σπουδάσει τήν ξένη γλώσσα, τή λογιστική καί τά ἐμπορικά — πάλι μέ ἀτομικά ἔξιδα τοῦ συνεταίρου, πού τόν ἔστελνε.

“Οταν τελείωνε τίς σπουδές του, ἡ ἑταιρεία ἦταν ὑποχρεωμένη νά τόν πάρει στήν ἑργασία τής ἔνα χρόνο χωρίς μισθό. Ἐπειτα θά τόν μισθοδοτοῦσε ἔνα χρόνο. «Ἀν δεῖξεις καλή διαγωγή καί φανεῖ οἰκονόμος», ἔλεγε τό καταστατικό, τότε θά τοῦ δοθεῖ μερίδιο. Ἔτσι ἄνοιξαν τά παράθυρα τῶν Ἀμπελακιών στήν εύρωπαική ζωή. Αὐτή τήν ἀτμόσφαιρα δημιούργησε ἡ Συνεργατική στ’ Ἀμπελάκια. Ἀ-τμόσφαιρα κρατικής, ἃς πούμε, ἡθικής, αὐστηροῦ ἐλέγχου τῶν κοινῶν, καθώς καί ἀτομικής ἡθικής.

Τό ποινικό της σύστημα ἦταν ἀπλό. Διώξιμο τοῦ ἐνόχου ἀπό τήν ἑταιρεία, στέρηση τοῦ κέρδους. Ποιά μεγαλύτερη ποινή μποροῦσε νά βρεθεῖ; Καί θαυματούργησε. Ἀπόλυτη σχεδόν ἡθική, ἐκτός ἀπό ἀσήμαντα παραπτώματα, κράτησε τήν εύτυχισμένη πολιτεία. ‘Η κοινωνική ἀδικία εἶχε λείψει καί τό ἔγκλημα δέν εἶχε νά ἐλπίσει παρά μόνο σέ ἀψιθυμίες* καί σέ ἐγκεφαλικές ἀνωμαλίες. ‘Η ύλική εύτυχία δέν τούς ἐνάρκωσε καί δέν τούς ἐταπείνωσε. Ἀπόδειξη ὁ ἴδιαίτερος συνεταιρισμός, πού ἔκαμαν λίγοι πρόκριτοι Ἀμπελακιώτες, γιά νά πραγματοποίήσουν ἔργο πνευματικό καί ἐθνικό, τήν ἔκδοση τοῦ λεξικοῦ τοῦ Γαζῆ*... .

*Αφήνεται τώρα στόν ἀναγνώστη νά ἀναπαραστήσει τή συνέλευση ἔκεινη, δπου οι χωρικοί τοῦ Κισάβου ἄκουσαν τούς Ἀμπελακιώτες, κατάλαβαν, ἐπείστηκαν καί προχώρησαν ἀμέσως στό ἔρ-

268

γο. "Εργο, πού καμιά πολιτισμένη κοινωνία δέν τό είχεν ἀποτολμήσει ώς ἔκει καί περνοῦσε σάν δινειρο στά βιβλία τῶν οὐτοπιστῶν*. Ό ταπεινός Κίσαβος, χάρη στούς νεώτερους Θεσσαλούς, καλλιέργησε καί πραγματοποίησε τό πιο δύσκολο ἀπ' ὅλα, τήν ἀδελφοσύνη ! . . .

*Εφημερίδα « Ἐλεύθερον βῆμα », 1937

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

Ο ΚΛΕΦΤΗΣ

1

Μαύρ' εἰν' ἡ νύχτα στά βουνά,
στούς κάμπους πέφτει χιόνι,
στά ἄγρια, στά σκοτεινά,
στίς τραχιές πέτρες, στά στενά
ὅ κλέφτης ξεσπαθώνει.

2

Στό δεξί χέρι του γυμνό¹
βαστᾶ ἀστροπελέκι·
παλάτι ἔχει τό βουνό²
καί σκέπασμα τόν ούρανό
κι ἐλπίδα τό τουφέκι !

3

Πήγαινε, φίλα τήν ποδιά,
πού δοῦλοι προσκυνοῦνε·
ἐδῶ στά πράσινα κλαδιά,
μόν' τό σπαθί τους τά παιδιά
καί τό Σταυρό φιλοῦνε.

4

Μητέρα, κλαῖς ! ἀναχωρῶ.
Νά μ' εύχηθεῖς γυρεύω,
ἔνα παιδί σέ θέτερῶ,
ὅμως νά ζήσω δέν μπορῶ,
ἄν ζῶ γιά νά δουλεύω.

5

Φεύγουν οἱ τύραννοι χλωμοί
τό μαύρο του μαχαίρι·
μ' ἴδρωτα βρέχει τό ψωμί,
ξέρει νά ζήσει μέ τιμή
καί νά πεθάνει ξέρει.

6

Βαριά βαριά βοϊζ' ἡ γῆ
ἔνα τουφέκι πέφτει·
παντοῦ τρομάρα καί σφαγή,
ἐδῶ φυγή κι ἔκει πληγή...
Ἐσκότωσαν τόν κλέφτη.

7

Σύντροφοι ἀσκεποί, πεζοί,
τόν φέρνουν λυπημένοι,
καί τραγουδοῦν ὅλοι μαζί :
« Ἐλεύθερος ὁ κλέφτης ζῆ
κι ἐλεύθερος πεθαίνει ».

ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Φίλιππος Φαρμάκης γένεται τον Σεπτέμβριο του 1878 στην πόλη της Θεσσαλονίκης, όπου ο πατέρας του είναι από την Καππαδοκία, φύλαξ της βασιλικής γαλερίας και διαδικτυός της Βασιλικής Ακαδημίας, διαδεκτής της Μεγάλης Βασιλικής Ακαδημίας της Βαριάς, μεταξύ άλλων, της Εθνομουσικής Ακαδημίας της Αθήνας, της Εθνομουσικής Ακαδημίας της Θεσσαλονίκης, της Εθνομουσικής Ακαδημίας της Λάρισας, της Εθνομουσικής Ακαδημίας της Καρδίτσας, καθώς και της Εθνομουσικής Ακαδημίας της Καρδίτσας της Πελοποννήσου.

Καθ' ἀναρτεῖ τὰ διδόμενα τῶν παραπόνων φίλιππον Ζηνόβιον ευένταντι σπεύσιμον, τῶν πραγμάτων καὶ ἄλλος πλεονεκτός. Ήταν οὖτε τάλατος διαδικτυός της Εθνομουσικής Ακαδημίας της Λάρισας συντάκτης της Εθνομουσικής Ακαδημίας της Καρδίτσας καὶ πρεσβύτερος της ίδιας κοινότητος.

8. ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

πόθου εἰς τὸ φύλον, καὶ σύντομοῦ τοῦ οὐρανοῦ προφράστης τοῦ πάντα.
Ἐν μὲν τῷ πατρί τούτη θεωρεῖται ο Φιλίππος Ζηνόβιος μεγάρος τοῦ Λαζαρίτη οἱ διοριστές θεωρεῖται ο Φιλίππος Ζηνόβιος, γεννηθεὶς δὲ ὅποι τοις νότοις κυρρωνιστας οἱ διοριστές εἰσ τὴν Ζηνόβιαν τοπόντην, εἴδη διάρκεται οἱ ἡμέραι, τὰ προσβερεῖται, καταλαλοῦνται δέ τοις καθημοτούς έργοις, οὐρανούλεται οἵσιοις τὸ καθέμενον της ουρανούρης, δεσμούσι τὴν πατρίδα.

Τῶν δὲ τῆς Ελλάς πολὺς δίσεος του διαδεύονται συνεχείᾳ
& ποτὲ δισεις χρήστοι ο Τιθύρυς Στάσιου, οι οποίοι πρότεροι
εργάστηκαν διάγενες της συναρτητικής της θεού θεού, κατα-
πορθελεπότεροι δημοτικοί της τούτης κυρρωνιστικής θεούς καὶ διαδυκτοί¹
εργάστηκαν, αφέπονται δέ τοις ἐπιστρέφοντα τὰ θρησκευτικά ταῦτα, εἰς
τούτην σπουδαῖας περι τῶν τῆς πατρίδος συνεπεδίων. Εκπροστάτη
δέ θεούς δει τὸ κρέτος (οὗτος Εμαρφιόδης τὸ Ελληνικὸν θέατρον της Ζηνόβιας τῶν σπουδευοντων θυντάρεις, ἐν χώρῃ δηλαδή θεοτήτων την
στρεμμήν καὶ μεγάλας καὶ καπαπογούσσας ἀνάγκας ἔγκυτης καὶ πολλούς
της ἀρρούριττον διό τοις τοις τοις μεταριζομένοις καὶ κατακριτομένοις
διδύλους καὶ θυντάρους Ελληνας), κράτος, λέγοντος θεού,

για την οποία προστίθεται μετάφραση δέσμων για απόδειξη σημασίας
της αρχαίας ελληνικής γλώσσας στην αρχαία Ελληνική γλώσσα.

Ο μεταφραστής της αρχαίας Ελληνικής γλώσσας στην αρχαία Ελληνική γλώσσα

Ο ΜΑΙΔΗΣ

Μάιδης είναι η καλοκαιρινή γένεση,
από την οποία προστίθεται ο όρος ΑΓΓΙΦΑΠΤΟΛΙΑς, 8ημέρης γυρναίας.
Επίσημη γένεση, όπως αναφέρεται
στις τραγουδινές της, από την οποία
φθινόπωρος διεπιπλέεται.

Μάιδης γλώσσα ή λατινογράφη,
ίνα παιδί σε οποιαδήποτε
δικαίωση έχει ωστόρα,
είναι γένος της θεοφύσεως.

Στη μάιδη γένεση της γυναικός
βιώνει απεριστάτωτη
μετάβολη της τα βούτη
και σε άλλη γένεση της απλάνεται
το θερινό τον τοποθετεί.

Στη μάιδη γένεση της γυναικός
το μεταράστημα της γυναικός
είναι μετατρέψεις της γυναικός
ένας το ζευγάρι με την οποία
και να πεθάνει ένας.

Πήγαμε, είδε την πατένα,
που διέβλεπε πολλά κερασιάνα,
και την πράσινη φλέβανα,
και τη σπάνια γαλαζανιά
και την παπαρούσανα.

Είναι βούτη μετά τη γένεση
της γυναικός πάτετη,
πάντοτε παραπάντα μετά πραγμάτων
της φύσης κι ημένη πλούτη,
Επιφέρεται το το ιδιότητα.

Επιφέρεται το το ιδιότητα,
την παραπάντα μετά πραγμάτων,
την φύσην της ανθρώπου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

(Ο Γεώργιος Σταύρου, γιός τοῦ Σταύρου Ιωάννου, γεννήθηκε στά Γιάννινα τό 1785, ὅπου διδάχθηκε τά στοιχειώδη γράμματα στίς σχολές τῶν Μπαλαναίων καὶ τοῦ Καπλάνη. Ἀνώτερες ἐμπορικές σπουδές καὶ ξένες γλώσσες διδάχθηκε στή Βιένην καὶ, ὅταν ἀποφοίτησε, ἀκολούθησε τό ἐμπορικό ἐπάγγελμα τοῦ πατέρα του. Τό 1824 ἀφῆσε τίς ἐμπορικές του ἔργασίες καὶ γύρισε στήν ὁγωνιζόμενη πατρίδα του μέ εφόδια καὶ ὅπλα, γιά νά προσφέρει τής ὑπηρεσίες του. Ὅπηρέτησε ὡς ταύτος, ώς πληρεξόδιος τής ἔθνοσυνελεύσεως καὶ ἐπί Καποδίστρια ὡς μέλος τής ἐπιτροπῆς πού διοικοῦσε τήν Ἐθνική Τράπεζα, καθώς καὶ σέ ὅλλες δημόσιες θέσεις. Μετά τή δολοφονία τοῦ Καποδίστρια παραγκωνίσθηκε).

...Καθ' ἀπασαν τήν διάρκειαν τῶν ταραχῶν ὁ Γεώργιος Σταύρου ἔμεινε πάντη ἀπεσυρμένος τῶν πραγμάτων καὶ ὅλως ἴδιωτεύων, ἵνα ἔχῃ πλήρη ἀνεξαρτησίαν νά ἔξυπηρετῇ σκοπιμώτερον τά τῆς πατρίδος συμφέροντα, νῦν μέν ἀποδοκιμάζων τάς παρεκτροπάς τοῦ ἐνός κόμματος, νῦν δὲ συμβουλεύων τήν μετριοπάθειαν εἰς τό ἔτερον, καὶ ὅλλοτε ἔξαιρων τό ὑπέρ πατρίδος αἰσθημα τῶν πάντων. Ἐν μέν τή ἀπεσυρμένη ταύτη θέσει διέμεινεν ὁ Γεώργιος Σταύρου μέχρι τοῦ 1835, τότε δέ διωρίσθη ἐλεγκτής παρά τῷ ἐλεγκτικῷ Συνεδρίῳ*, ἐρωτηθείς δέ ὑπό τῆς τότε κυβερνήσεως ἃν εὐχαριστῆται εἰς τήν θέσιν ταύτην, «δέν ἀπόκειται εἰς ἐμέ, εἴπε, νά προσδιορίσω τήν κατάλληλον θέσιν, ἀλλ' εἰς τήν κυβέρνησιν ἐμοί δ' ἐπιβάλλεται μόνον τό καθῆκον νά ὑπηρετήσω, δσον δύναμαι, τήν πατρίδα».

Τῶν ἐκ τῆς εύτελοῦς ταύτης θέσεώς του ἀποδοχῶν ἀγνοοῦμεν ἃν ποτέ ἔκαμε χρῆσιν ὁ Γεώργιος Σταύρου, καὶ ἐπί πόσον χρόνον εἰργάσθη καὶ ὡς ἐλεγκτής γυνωστόν μόνον είναι ὅτι οὕτος, καίτοι παραβλεπόμενος ὑπό τῶν κυβερνώντων, ἵσως δέ καὶ ἐν ἀνάγκαις εύρισκόμενος, οὐδέποτε ὅμως ἀπαύσατο νά ἔργαζηται καὶ νά μεριμνᾷ σπουδαίως περί τῶν τῆς πατρίδος συμφερόντων. Ἐνωρίτατα δέ διεῖδεν ὅτι τό κράτος (οίον ἐμορφώθη τό ἐλληνικόν ὑπό τῆς ἀντιζηλίας τῶν συμμάχων δυνάμεων, ἐν χώρᾳ δηλαδή ἐντελῶς κατεστραμμένη καὶ μεγάλας καὶ κατεπειγούσας ἀνάγκας ἔχούσῃ καὶ πάντη ἀφρούρητον ὑπό φυσικῶν μεθορίων καὶ κατακερματισμένον εἰς δούλους καὶ ἐλευθέρους "Ἐλληνας"), κράτος, λέγομεν, τοιοῦτον ἦτο

Αλλά πῶς νά συστηθῇ τοῦτο; Τό μέν ἑθνικόν δάνειον τῶν ἔξη-
κοντα ἐκατομμυρίων εἶχε σχεδόν καταναλωθῆ τελείως· ἐν τῷ τόπῳ
δέ χρήματα δέν ὑπῆρχον, καὶ τὰ δὲ λίγα ὑπάρχοντα ἐτοκίζοντο ὑπό^τ
τῶν τοκογλύφων πρός εἴκοσι καὶ τριάκοντα τοῖς ἐκατόν κατ' ἕτος·
νά ἔλθωσι δέ ἔξιθεν ἥτο δλως ἀδύνατον ἀνευ ἐγγυησήσεως. Τίς δύνα-
νά δώσῃ τήν ἐγγύησιν ταύτην; Τό κράτος; Αλλά τά μέν κτήματα
αὐτοῦ, τά λεγόμενα ἑθνικά, ἡσαν ἥδη ὑποθηκευμένα εἰς τάς ἐγγυη-
τρίας τοῦ δανείου δυνάμεις· τά δ' ἔσοδά του ἡσαν μηδαμινά τότε,
μόλις δ' ἐπήρκουν εἰς τό ἥμισυ ή εἰς τά δύο τριτημόρια* τῶν ἀπολύ-
τως ἀναγκαίων δαπανῶν, αἱ δέ λοιπαὶ ἀνεπληροῦντο ἐκ τῶν λει-
ψάνων τοῦ δανείου. Τά μοναστηριακά κτήματα; Αλλά τά μέν ἐκ
τῶν διαλυθέντων εἶχον ἥδη πωληθῆ ἐν εὔτελεστάταις τιμαῖς, τά δέ
εἶχον ἐνοικιασθῆ πολυετῶς· τά δέ ἐκκαθαρισθέντα ἐκ τούτων χρή-
ματα εἶχον ἀπασχολήσει αἱ ἀνάγκαι τοῦ κράτους. Τά ἑθνικά κλη-
ροδοτήματα; Αλλά καὶ τούτων οὕτε ή ὑπαρξίς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ
ἥτο εἰσέτι ἐντελῶς ἐκκαθαρισμένη, καί ή ἀποστολή δέν εἶχεν εἰσέτι
ἀρχίσει νά γίνεται ἐνεκα τοῦ ἀνωμάλου τῶν περιστάσεων.

Αλλ' ὁ Γεώργιος Σταύρου δέν ἀπεθαρρύνθη ἐπεκαλέσθη ἐν κατα-
νύξει τήν θείαν ἀντίληψιν ἐμελέτησεν ἐμβριθῶς* τό σύνολον τοῦ
σχεδίου του· ὑπελόγισε πάσας τάς ἐνδεχομένας δυσχερείας καὶ περι-
πτετείας καὶ ἐπελήφθη τοῦ ἔργου· καὶ πρῶτον πάντων διείδεν ὅτι
ῶφειλε νά πείση τήν Ἑλληνικήν κυβέρνησιν νά λάβῃ τούλαχιστον
χιλίας μετοχάς τῆς συσταθησομένης ὑπ' αὐτοῦ Ἐθνικῆς Τραπέζης·
ἀλλά ποῦ χρήματα; Ἀμέσως τότε διείδεν ὅτι ὡφειλε ν' ἀποταθῆ
διά τῶν φίλων του εἰς τήν γαλλικήν κυβέρνησιν καὶ νά πείση αὐτήν
νά παρέξῃ ἐπίτηδες πρός τοῦτο εἰς τήν Ἑλληνικήν μέρος τῶν παρά
τῇ πρώτη εύρισκομένων εἰσέτι λειψάνων τοῦ Ἑλληνικοῦ δανείου.
Διείδεν ἐπίστης ὅτι ὡφειλε ν' ἀποταθῆ καὶ εἰς τόν γνωστόν φιλέλληνα
Ἐυνάρδον* καὶ νά τόν πείσῃ, ἵνα καὶ αὐτός δώσῃ τό καλόν παρά-
δειγμα, λαμβάνων μέγαν ἀριθμόν μετοχῶν, καὶ τούς πολλούς φιλέλ-
ληνας φίλους του νά παρακαλέσῃ νά τόν μιμηθῶσιν.

Μόνον δέ οἱ ἀγνοοῦντες τό σέβας καὶ τήν ἀφοσίωσιν τοῦ Ἐυ-
νάρδου ὑπέρ τοῦ Κυβερνήτου καὶ τήν ἄφατον* λύπην, ἦν ἡσθάνθη
ό εἰλικρινής οὗτος φιλέλλην ἐκ τοῦ τοιούτου μάλιστα θανάτου ἐκεί-

λεγομένεις εκείνοι, οσοι αγνοούσι ταυτά, οεν είναι εις σεστιν να εκτιμήσωσι τάς δυσχερείας τοῦ Γεώργιου Σταύρου, ίνα πείση τόν Ἐυνάρδον νά καταπνίξῃ τήν λύπην του διά τήν ἀπώλειαν τοῦ Κυβερνήτου καί νά βοηθήσῃ αὐθις* τήν Ἐλλάδα.

Διείδεν ἐπίσης ὁ Γεώργιος Σταύρους τήν ἀνάγκην νά πείση καί τήν ρωσικήν κυβέρνησιν νά πέμψη τά πάρ' αὐτῇ Ἑλληνικά κληροδοτήματα, οἰον τά τῶν Ζωσιμαδῶν*, τά τοῦ Καπλάνη* καί ἄλλων, εἰς τήν Ἑλληνικήν, ὅλλ' ἐπί τῷ ὄρῳ τοῦ ν' ἀνταλλαγῶσι ταῦτα εἰς μετοχάς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ή νά κατατεθῶσιν ἐν αὐτῇ ἐντόκως καί ἀναφαιρέτως.

Καίτοι πρός τοιαύτας μεγάλας καί πρός μυρίας ἄλλας δυσχερείας ἔχων νά καταπαλάσῃ ὁ Γεώργιος Σταύρου, ὅλλ' ὅμως ἐπελήφθη τοῦ ἔργου. Ἡ δέ Θεία Πρόνοια, ἡς ἐπεκαλέσθη ἔξ ἀρχῆς τήν ἀντίληψιν, ἐδικαίωσε πληρέστατα τάς προσδοκίας, του. Τό 1841 συνεστήθη τό πρῶτον ἡ Ἐθνική Τράπεζα· ἐντός δέ βραχυτάτου διαστήματος χρόνου ἦρξατο νά ἀκμάζῃ· ἀμέσως δ' ἔκτοτε ἔπαυσε ν' ἀκούηται εἰς τήν ἀγοράν τῶν Ἀθηνῶν ὁ τόκος τῶν δύο ἡ τρία καί πλειότερα τοῖς ἑκατόν κατά μῆνα καί τό πολύ πολύ ἵσχυεν ὁ νόμιμος, ὅστις ἄλλως δέν είναι καί μέτριος.

* * *

"Ινα δέ φθάσῃ εἰς τό εύάρεστον τοῦτο ἀποτέλεσμα ὁ Γεώργιος Σταύρου καί ίνα προάξῃ τό ἔθνικόν τοῦτο καθίδρυμα εἰς τόν βαθμόν τῆς ὑπολήψεως καί εὐημερίας, εἰς ἥν ἔφθασε σήμερον καί εἰς ἥν δλίγιστα ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐν Εύρωπῃ καταστημάτων ἔφθασαν, ὥφειλε νά θέσῃ ἔξ ὑπαρχῆς στερεώτατα θεμέλια. -

"Ως πρώτιστον μέν ὅρον τῆς εὐημερίας τῆς Τραπέζης ἔθεωρήσεν ὁ Γεώργιος Σταύρου τήν πιστοτάτην ἑκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεών της ἀπέναντι τῶν μετόχων ἡ τῶν δικαιούχων καί κατά τοῦτο ἀμφιβάλλομεν ἀν ὑπῆρξε ποτε ἡ ἀν ὑπάρχει καί σήμερον τό ἐλάχιστον δίκαιον παράπονον.

"Ως δευτερεύοντα δέ ὅρον τήν μετά θρησκευτικῆς εὐλαβείας ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων παρά πάντων τῶν ὑπαλλήλων τῆς Τραπέζης. Οὔτε εἰς ὅλλον τινά ἐπέτρεψε ποτέ οὔτε εἰς ἑαυτόν ὁ Γεώργιος Σταύρου τήν ἀδικαιολόγητον ἀπουσίαν ἐκ τοῦ καταστήματος κατά

τάς ἐργασίμους ὥρας. Πρώτιστος δ' αὐτός, διδούς τό καλόν πρός τοῦτο παράδειγμα, συνήθειαν εἶχε νά ξέπινξενωρίς, ἀμέσως δέ ξυριζόμενος ίδιαις πάντοτε χερσί καθ' ἑκάστην καί ἐνδυόμενος, κατήρχετο εἰς τό γραφεῖον. Ἀλίμονον δέ, ἀν ἔβλεπέ τινα τῶν ὑπαλλήλων μή φθάσαντα ἐγκαίρως εἰς τήν ἐργασίαν. Τό μέν πρῶτον ἐνουθέτει αὐτόν πατρικῶς· ἔπειτα δ' ἐπέπληττε καί ἐπί παρουσίᾳ ἄλλων ἐν ὑποτροπῇ δέ καί ἐν ἀπελπισίᾳ διορθώσεως ἐλάμβανε καί ἔτερα συντελεστικώτερα μέτρα.

Καί ὅσῳ δίκαιος ἦτο καί γενναῖος μάλιστα εἰς τάς ἀμοιβάς, ὃς κατά τήν πρώτην τοῦ ἔτους συνήθως ἔδιδεν εἰς τούς πιστῶς ἐκτελοῦντας τό καθῆκόν των, τόσῳ ἀμείλικτος* εἰς τούς ὅπωσδήποτε εἴτε πολλάκις εἴτε ἀδιορθώτως πλημμελήσαντας*. «‘Η ποινή καί ἡ ἀμοιβὴ», συνήθως ἔλεγεν, «είναι τά τιχυρότερα ἐλατήρια πρός σωφρονισμόν καί ἔξεγερσιν τῆς φιλοτιμίας τῶν ἀνθρώπων».

“Αμα δέ ώς ἔξι ίδιας ἀντιλήψεως ἔπειθετο δτι ἀπαντες οἱ ὑπόληποι ἐπελήφθησαν τῶν ἔργων των καί οὐδέν τούτων είναι δυνατόν οὔτε ν' ἀναβληθῆ ὁὔτε νά παραμεληθῆ, δ Γεώργιος ἔξήρχετο πεζός εἰς περίπατον ἐν τῇ πόλει· δ περίπατος δ' οὔτος δέν ἐγίγνετο ἀπλῶς χάριν διασκεδάσεως ἢ σωματικῆς κινήσεως, ἀλλά κυρίως πρός μελέτην καί σπουδήν ἀπάσης σχεδόν τῆς κοινωνίας. ‘Υπερέχαιρε δέ καί ἡγάπτα μεγάλως τούς τό ἔργον αὐτῶν ἐκτελοῦντας.

Πολλάκις καί ἐν καιρῷ δριμυτάτου ψύχους ἀπηντήσαμεν αὐτόν τετυλιγμένον καί περιεργαζόμενον μετ' ἐμβριθείας τά ἐμπορικά καταστήματα. Πολλάκις ἡρώτησεν ἡμᾶς ποῦ ἀπηρχόμεθα. ‘Οσάκις δ' ἤκουε τό εἰς ἄρρωστον ἢ εἰς ὑπηρεσίαν τινά σπουδαίαν, κατηγχαριστεῖτο. Πολλάκις συνδιελέγετο καθ' δόδόν ἀφελῶς καί μετά προστύχων καί ὅλως χυδαίων ἀνθρώπων, οὓς πάντοτε προέτρεπεν εἰς τήν ἐργασίαν καί τήν οἰκονομίαν. «‘Η οἰκονομία τοῦ χρόνου», συνήθως ἔλεγεν, «είναι καί τοῦ χρυσοῦ πολυτιμοτέρα καί ἡ οἰκονομία εἰς τά περιττά είναι τό ἀσφαλέστερον χρηματικόν κεφάλαιον ἢ ἐφόδιον τοῦ βίου».

Γιγνώσκων ἄριστα δτι ὁ ἐργαζόμενος εύσυνειδήτως πρέπει καί ν' ἀμείβηται δαψιλῶς*, εύθύς ἔξ ἀρχῆς τῆς συστάσεως τῆς Τραπέζης κατέστησε πάσας τάς μισθοδοσίας τῶν ὑπαλλήλων καί μεγαλυτέρας τῶν μισθοδοσιῶν τῶν ὑπαλλήλων τῆς κυβερνήσεως καί ἐπιζηλοτέρας τούτων διά τά δῶρα, ἀτινα κατά τήν πρώτην τοῦ ἔτους ἔδιδεν εἰς

άπαντας ἀνεξαιρέτως τούς ὑπαλλήλους τῆς Τραπέζης, τινά μέν ἐκ τοῦ ταμείου αὐτῆς, καὶ οὐκ ὀλίγα ἐκ τοῦ ἴδιαιτέρου αὐτοῦ βαλαντίου.

‘Η Ἐθνική Τράπεζα θεμελιωθεῖσα στερεῶς ὑπό τοῦ Γεωργίου Σταύρου ἔξεπλήρωσε τὸν προορισμόν της. ‘Ο ἰδρυτής της προθύμως προσέφερε τὴν ἀρωγήν του εἰς πᾶσαν ἔθνικήν καὶ κοινωνικήν ἀνάγκην, ἀποθανών δέ τὸ 1869, διέθεσε μέγα μέρος τῆς περιουσίας του δι’ ἀγαθοεργούς σκοπούς.

«Βίοι παράλληλοι»

Αναστάσιος Γούδας

Η ΚΑΤΑΠΛΗΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΣ ΤΟΥ ΒΑΡΒΑΚΗ

(‘Ο Ἱωάννης Βαρβάκης, ἔμπειρος καὶ τολμηρός ἐμποροπλοίαρχος ἀπό τά Ψαρά, μετέτρεψε τό ἐμπορικό του σκάφος σὲ πολεμικό καὶ, μόλις ἄρχισε ὁ ρωσοτουρκικός πόλεμος τοῦ 1870, ἀκολούθησε τούς συμπατριῶτες του, πού ἔχαν ἐπαναστατήσει. Πολλές φορές ἀντιμετώπισε στὸ Αἴγαος καὶ ἐνίκησε τούς ἔχθρούς του Γένους. Ἐδείξει ὅχι μόνο γενναιότητα ἀξιοθαύμαστη, ἀλλὰ καὶ χριστιανική ἀρετή, προστατεύοντας τούς πληγωμένους καὶ αἰχμαλώτους ἀντιπάλους.

Τό 1774 ὥμως ἡ Ρωσία καὶ ἡ Τουρκία συμφώνησαν καὶ ἔκαμαν εἰρήνη. Τότε ὁ Βαρβάκης ἀπόμεινε σχεδόν μόνος. Καὶ ὅταν ἔχασε τό σκάφος του, ἀναγκάστηκε νά ζητήσει ἀσυλο στὴ ρωσική πρεσβεία τῆς Κωνσταντινούπολεως).

...Εἰς τὴν ρωσικήν πρεσβείαν ὁ Βαρβάκης συνηντήθη μέ Ρώσους ἀξιωματικούς, τούς δποίους εἶχε γνωρίσει κατά τάς ἡμέρας τοῦ πολέμου εἰς τό Αἴγαος· πέλαγος· οὗτοι ἡγάπων καὶ ἐτίμων τόν ἀνδρείον συναγωνιστήν των καὶ τόν παρεκίνησαν νά ζητήσῃ σωτηρίαν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ νά ἐπικαλεσθῇ* τὴν προστασίαν τῆς αὐτοκρατείρας.

‘Ο Βαρβάκης ἔξοικονόμησεν ὀλίγα χρήματα, διέφυγε τούς κατασκόπους, ἐπεβιβάσθη κρυφά εἰς ἓν πλοϊον διευθυνόμενον* εἰς Ρωσίαν, ἔφθασεν εἰς Ὁδησσόν καὶ ἐκεῖ ἐνεπιστεύθη πλέον τόν ἑαυτόν του εἰς τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ διά τά περαιτέρω. Ἀπό τήν Ὁδησσόν ἐπρεπε νά μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν, ἀλλὰ χρήματα δέν εἶχε. Καί ὁ Ψαριανός

έπεχείρησε κάτι πρωτάκουστον καί ἡρωικόν, μαρτυροῦν τήν ἀκαταδάμαστον θέλησίν του. Ἀπό τήν Ὁδησσόν μέχρι τῆς Πετρουπόλεως ἡ ἀπόστασις εἶναι περίπου τέσσαρας φοράς ὅση ἀπό τό Ταίναρον μέχρι τοῦ βορειοτάτου ἄκρου τῆς Ἐλλάδος. Καί τό φοβερόν τοῦτο διάστημα διήνυσεν ὁ Βαρβάκης πεζός, καί μάλιστα ἀνυπόδητος. Διῆλθε δάση, λίμνας, ποταμούς, ἀπεράντους πεδιάδας, βυθιζόμενος εἰς τάς χιόνας, ὀλισθαίνων εἰς τούς πάγους, κοιμώμενος εἰς τό ὑπαίθρον, πεινῶν, παγωμένος, κινδυνεύων νά κατασπαραχθῇ ἀπό λύκους. Ἐβάδιζεν, ἐβάδιζεν, ἐβάδιζεν!... Τά πέλματα τῶν ποδῶν του ἐσχημάτισαν τύλώματα· ράκη ἔγιναν τά ἐνδύματά του· ἐν μόνον ἔμεινεν ἀκούραστον ἐντός του: ἡ ἀπόφασις!

—Ἐμπρός, ἐφώναζεν ἡ ἀδάμαστος ψυχή του, ἐμπρός! Καί πάντοτε ἐμπρός! Καί ἡ ἀπόφασις ἔθριαμβευσε καί ὁ πεζοπόρος μέ τήν χαλυβδίνην θέλησιν ἔφθασεν εἰς τήν πρωτεύουσαν τῆς Ρωσίας.

“Ἄσ ἀκούσωμεν τώρα τόν ἴδιον:

«—“Οταν ἔφθασα εἰς τήν Πετρούπολιν, διηγεῖτο ἀργότερα εἰς ἓνα φίλον του, τά φορέματά μου ἥσαν καταξεσχισμένα ράκη*. πῶς νά παρουσιασθῶ μέ αὐτά εἰς τό αὐτοκρατορικόν παλάτι; Θά μέ ἔδιωχναν ώς ἐπαίτην. Κάτι “Ελληνες μέ ἔδάνεισαν φορέματα καί ὑποδήματα. Ἄλλα διά τήν κακήν μου τύχην ἡ Αὔλη δέν ἥτο τότε εἰς τήν Πετρούπολιν, ἀλλ’ εἰς τό Τσάρκοε - Σέλο καί ἀπό τήν Πετρούπολιν ἔξεκίνησα ἔως ἐκεῖ πεζός, διά νά δώσω τήν ἀναφοράν μου εἰς τήν αὐτοκρατόρισσαν. Τά ὑποδήματα, εἴπα, ἥσαν ξένα, καί διά νά μήν τά χαλάσω ἀπό τόν πολύν δρόμον, τά ἔβγαζα καί ἐπήγαινα ἀνυπόδητος. ”Εδωκα τήν ἀναφοράν μου. Ἐγύρισα πίσω εἰς τήν Πετρούπολιν καί ἐπερίμενα. Καμμία ἀπάντησις. Ζανακάνω δευτέραν φοράν τόν δρόμον — πάντα πεζός καί πάντα ἀνυπόδητος —, πηγαίνω στό παλάτι καί δίδω δευτέραν ἀναφοράν. Ἐγύρισα πίσω καί ἐπερίμενα πάλιν. Τοῦ κάκου. Ἡ φτώχεια μου καί ἡ κακομοιριά μου δέν περιγράφονται. ”Εγραψα καί τρίτην ἀναφοράν μέ δύον τόν πόνον τῆς ψυχῆς μου. ”Εκαμα καί τρίτην φοράν τό κουραστικό καί θλιβερό ταξίδι· ἐπῆγα καί πάλιν εἰς τό παλάτι. Ἐγύρισα πίσω καί ἐπερίμενα πάλιν. Τίποτε! Τίποτε! Τίποτε!...

Τότε τά είδα δλα μαῦρα μ' ἐπνίξεν δ πόνος καί μίαν ἡμέραν μέσα σ' ἓνα καφενεῖον ἔξεσπασεν ἡ ἀπελπισία μου καί ὅργισα νά φω γάζω πάν τοελός καί — πιαστον. Θεε μου! — νά κατασώμαι τήν ἕμέον

πού έγεννήθηκα καί μιλοῦσα μέ πίκρα γιά ὅλους καί γιά τήν αὐτόκρατορισσα, πού ἄφηνε νά χαθεῖ ἔνας ἄνθρωπός, πού ἐπολέμησε γιά τή χριστιανούντα κάτω ἀπό τή σημαία της...

Εις τό καφενεῖον ἤσαν καί δύο ἄνθρωποι, πού κάθονταν παράμερα. ‘Ο ἐνας ύψηλός καὶ ὥρατος, σάν ἄγγελος, ἐφαινότανε σάν ἀφεντικό, νά εἶποῦμε, καὶ δ ἄλλος σάν δεύτερος. ‘Ο δεύτερος ἔνιωθε τά Ἑλληνικά.

— Τί έχει δένεος καί φωνάζει μέτέτοι καημό; Καί τί λέγει γιά τήν αὐτοκρατόρισσά μας; ρωτᾶ ὁ πρῶτος. ‘Ο δεύτερος τοῦ εἶπε τί ἄκουσε.

Τότε ὁ πρῶτος τοῦ λέγει κάτι, καὶ αὐτός μὲ σιμώνει καὶ μοῦ λέγει μὲ καλοσύνη νά τοῦ ιστορήσω ὅλα μου τά βάσανα καὶ τά πάθη καταλεπτῶς. Κι ἐγώ ἀρχισα νά τά λέγω ὅλα· κι αὐτός τ' ἄκουσε μέ προσοχή καὶ τά "λεγε ρούσικα εἰς τόν ἄλλον καὶ ὅλο ἔλεγα ἐγώ καὶ ὅλο ἔξηγοῦσεν ἐκείνος.

‘Ο ύψηλός καί ὡραῖος ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἀκουσε τήν ιστορίαν μου, ἐμεινε συλλογισμένος κάμποσην ὥραν. Ἐπειτα μέ ρωτᾶ μέ τό στόμα τοῦ δραγουμάνου του :

- Πώς λέγεσαι ;
 - Καπετάν Γιάννης Βαρβάκης από τα Ψαρά.
"Εβγαλεν ἔνα καταστιχάκι κι ἔγραψε τ' ὄνομά μου.
 - Μήν απελπίζεσαι, μοῦ λέγει· ἔλα αὔριο στήν Αύλή . . .
 - "Ω ! ἔχω πάγει τόσες φορές, τοῦ λέγω πικρά.
 - Νά ἔλθεις αὔριο· σέ βεβαιώνω πώς τώρα θά σέ δεχθεὶς ή καλή μας αὐτοκρατόρισσα.

αύτοκρατορίσσα.
Τήν όλην ήμέρα ξανάρχισα πάλι τόν δρόμο τού Τσάρκοε - Σέλο, νά είπω τήν όληθεια χωρίς μεγάλην έλπιδα. Μόλις όμως είπα τό σνομά μου, καί άμεσως μέ δόηγοῦν εις τόν ύπασπιστήν. Σέ λίγο ἔρχεται διαταγή νά παρουσιασθῶ στήν αύτοκρατόρισσα, μέ ἐμβάζουν σέ μιά μεγάλη αἴθουσα; πού ἔλαμπε στό βελούδο καί στό χρυσάφι. Σ' ἔνα κάθισμα, σάν θρόνο, στολισμένο μέ χρυσή κορόνα, ἔκαθόταν ή μεγάλη αύτοκρατόρισσα. Καί σιμά της - ᄂχ, Θεέ μου! - ἐστεκόταν δύ ψηλός καί ὥραϊος ἄνθρωπος, πού ἦταν στό καφενεῖο, ἀλλ' ᄂχι πραγματικά στυψιένος ὅπως τότε, ᄂχι, ἐφορούσε στολή μεγάλην, πού τόπο στέφασε είναι πλάκα τού πασσαρισμα. Ήταν,

ὅπως ἔμαθα κατόπιν, δὲ περίφημος Ποτέμκιν, δὲ εὔνοούμενος πρωθυπουργός τῆς αὐτοκρατόρισσας Αἰκατερίνας.

Μπορῶ νά εἰπω πώς δέν είμαι δειλός· πολλές φορές ἀντίκρισα τό θάνατο, χωρὶς ν' ἀνατριχιάσω. Μά ἐκεῖ μ' ἔπιασε φόβος· ἄρχισα νά τρέμω. Ἐσυλλογίσθηκα ὅσα εἶπα ἐπάνω στόν πόνο μου γιά τήν αὐτοκρατόρισσα.

— Πάει χάθηκες, καππετάν Γιάννη, εἶπα μέ το νοῦ μου.

‘Αλλά ή αὐτοκρατόρισσα δέν φαινότανε θυμωμένη· μέ κοίταξε μέ περιέργεια καί μέ συμπόνεση· ἔνας αύλικός μέ γαλόνια μέ πλησιάζει· ἥξερε τή γλώσσα μας· μοῦ λέγει : ’

— Η Μεγαλειότητά της σέ διατάσσει νά μιλήσεις ἐλεύθερα· νά τά πεῖς ὅλα.

‘Εγώ τότε ίστόρησα τούς ἀγῶνες μου, τίς θυσίες μου, τούς κινδύνους μου· εἶπα τί ἔκαμα καί τί ἐσκόπευα νά κάμω· εἶπα γιά τήν Φριγαδέλα μου, πού ἔβαλα ἀπάνω της ὅλη μου τήν ψυχή καί ὅλο μου τό ἔχειν, εἶπα γιά τό ἀπότομο καί ξαφνικό μου κρήμνισμα στή φτώχεια, στή γδύμνια καί στήν πείνα· γιά τό μακρινό ταξίδι, σάν νά εἴπω τό προσκύνημα, πού μέ πόδια ματωμένα ἥλθα νά ζητήσω τήν προστασία τῆς μεγάλης αὐτοκρατόρισσας, καί τήν ἀπελπισία μου, γιατί ή πολυεύσπλαγχνη γιά ὅλους μόσον σέ μένα φαινότανε ἀπονη. Κι ἐνῶ μιλούσα, ή φωνή μου ἔτρεμε, δ πόνος τῆς καρδιᾶς μου ἔξεχείλιζε καί τά δάκρυα ἀνέβαιναν εἰς τά μάτια μου ! . . .

‘Η αὐτοκρατόρισσα εἶπε μερικά λόγια στόν αύλικόν καί αὐτός μέ παρηγόρησε καί μοῦ ἔδωκεν ἐλπίδες.

— Μή λυπᾶσαι, μοῦ εἶπε· ή Μεγαλειότητά της θά φροντίσει γιά σένα· είσαι ἄξιος νά σέ προστατεύσει !

Τήν ἄλλην ἡμέραν μοῦ φέρνουν χίλια ρούσικα φλωριά γιά τίς πρῶτες ἀνάγκες μου· μοῦ φέρνουν καί κάτι ἄλλο: ἔνα χαρτί, πού μοῦ ἔδιδε τό προνόμιον νά ψαρεύω στήν Κασπία θάλασσα χωρίς φόρο.

Δέν χάνω καιρόν, γυρίζω εἰς τήν Πετρούπολιν· δίδω πίσω τά δανεικά φορέματα καί ὑποδήματα: ἀγοράζω ψαράδικα φορέματα, κάνω τό σταυρό μου καί ξεκινῶ ἀμέσως διά τό Ἀστραχάν. . . .

‘Η ἀπέραντος Κασπία θάλασσα εἶναι ὀνομαστή διά τό πλῆθος καί τό ξεχωριστόν εἶδος τῶν ψαριῶν της. ’Αλλ’ ή ἀλιεία τότε εύρισκετο ἐκεῖ εἰς πρωτογενῆ κατάστασιν. Οἱ κάτοικοι τῶν παραλίων,

άνθρωποι ἀμαθεῖς καὶ ἡμιβάρβαροι*, ἐψάρευαν μέ ψαθοσκέπαστα πλοιάρια καὶ ἀτελῆ ἀλιευτικά μέσα, ἐπάστωνον ὅπως ὅπως τούς ιχθῦς, μικρά δέ ποσά μόνον ἔστελλον πρός πώλησιν εἰς τά πλησιόχωρα μέρη.

‘Ο Βαρβάκης μετέβαλεν ὅλως διόλου τά πράγματα. “Ο, τι ἔως τότε δέν ἐσκέφθησαν οἱ ἑγχώριοι, τό εἶδε μέ τό ὁξυδερκές* του μάτι ὃ μεγαλουργός “Ελλην, τό ἐσχεδίασε μέ τό γοργόν ἐπιχειρηματικόν του πνεῦμα καὶ τό ἔξετέλεσε μέ τήν ισχυράν του θέλησιν, τήν λυγίζουσαν τά ἐμπόδια. ‘Ο Βαρβάκης ἀμέσως ἐνόησεν ὅτι ἀπό τούς ιχθῦς τής Κασπίας θαλάσσης ἦτο δυνατόν νά κατασκευασθοῦν διάφορα ταριχευτικά* εἴδη – χαβιάρια καὶ παστά – καὶ νά σταλοῦν εἰς πολλά καὶ μακρινά μέρη καὶ ἡ πώλησίς των ν’ ἀποτελέσῃ μέγα καὶ ἐπικερδές ἐμπόριον. ‘Υπάρχει γνώμη ὅτι τό μαῦρο χαβιάρι – τό ἀ-ἀπαραίτητον στόλισμα σήμερον πάσης πλουσίας τραπέζης, τό περιζήτητον καὶ πολύτιμον ὄρεκτικόν τό διαδεδομένον εἰς τάς πέντε ἡπείρους – ἦτο ἄγνωστον ἔως τότε καὶ ὅτι ὁ Βαρβάκης εἶναι ὁ πρῶτος ἐπινοητής του. ‘Αλλά καὶ γνωστή ἀν ἦτο ἡ κατασκευή του, βέβαιον εἶναι ὅτι πολύ περιωρισμένη ἦτο ἡ διάδοσίς του. ‘Ο Βαρβάκης, καὶ ἀν δέν τό ἐφεῦρεν, ἐτελειοποίησεν ὅμως τήν κατασκευήν καὶ τήν ταρίχευσίν του καὶ τό διέδωκεν εἰς πολλά μέρη.

‘Η δραστηριότης του εὗρεν εἰς τήν Κασπίαν θάλασσαν ἀντάξιον στάδιον. ‘Ο Βαρβάκης ἐδημιούργησεν ὅλως διόλου ἰδιόν του κλάδον βιομηχανίας καὶ ἐμπορίου, εἰς τόν ὅποιον. Ἔτος κυρίαρχος καὶ ἀκαταγώνιστος. Μεγάλα λοιπόν ἥσαν τά κέρδη του καὶ τόσον πλούσιος ἔγινε μετ’ ὀλίγον, ὥστε ἡγόρασεν ὡς ἴδιοκτησίαν του τρεῖς νήσους κειμένας ἐντός τής Κασπίας θαλάσσης, τάς ὅποιας κατέστησεν πολυτίμους ἀλιευτικούς καὶ ταριχευτικούς σταθμούς.

Εἰς τήν Ρωσίαν τότε οἱ πλούσιοι καὶ οἱ γαιοκτήμονες εἶχον εἰς τήν ύπηρεσίαν των «δουλοπάροικους»· οἱ δουλοπάροικοι ἥσαν είδος στάλαβων· κτήμα τοῦ αὐθέντου των ἀπό γενεᾶς εἰς γενεάν. ‘Η ζωὴ των ἥτο βασανισμένη καὶ ἔξευτελιστική. Οἱ αὐθένται τούς ἐπώλουν καὶ τούς ἡγόραζον, ὅπως πωλεῖ κανείς καὶ ἀγοράζει τά κτήνη.

*Αφοῦ κατηργήθη εἰς ὅλας τάς ἡπείρους ἡ σωματευμπορία, μόλις πρό τινων δεκάδων ἐτῶν (1863) κατηργήθη καὶ ἡ δουλοπάροικία εἰς τήν Ρωσίαν. Στεναγμός ἀνακουφίσεως ἐκατομμυρίων ψυχῶν ύπε-

επιδοκιμασία καί χαρά εἰς τάς ἄλλας χώρας.

΄Αλλά ή εύγενής ψυχή τοῦ Βαρβάκη εἶχε καταργήσει τήν σκλαβιάν ἔβδομήντα ἔτη πρωτύτερα. Εἰς τάς ἐργασίας του εἶχε τρεῖς χιλιάδας ἀνθρώπους, δόλους ἐλευθέρους καί κανένα δουλοπάροικον. Ό μεγαλόψυχος ὑπερασπιστής τῶν ἀλλοθρήσκων αἰχμαλώτων τοῦ πολέμου εἰς τό Αἴγαστον πέλαγος δέν ἦτο δυνατόν νά γίνη βασανιστής χριστιανῶν ἐργατῶν εἰς τήν Κασπίαν.

΄Ο πλοῦτος τοῦ Βαρβάκη ηὔξανε καθ' ἡμέραν.

Πολλοί ἄνθρωποι τόν χρυσόν των μεταχειρίζονται, ὅπως οἱ Ισραηλῖται εἰς τούς πρόποδας τοῦ ὄρους Σινᾶ: κατασκευάζουν ἐν εἴδωλον καί χορεύουν μέ τρελάς ἐπιθυμίας δλόγυρά του. Εἰς ἄλλους δ χρυσός εἶναι ὅπως αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες, τάς ὅποιας στέλλει ὁ Θεός, νά φωτίσουν καί νά θερμάνουν τόν κόσμον, νά σκορπίσουν ζωήν, νά δώσουν χρῶμα εἰς τά φύλλα, εύωδίαν, εἰς τά ἄνθη, ν' ἀναβιθάσουν τό μειδίακα εἰς τά ὠχρά χείλη τοῦ ἀρρώστου παιδιοῦ. Άπο τούς ἐκλεκτούς τούτους ἦτο καί δ Βαρβάκης.

Τό πρῶτον πρῶτον δῶρόν του ἦτο ἐν τάξιμον τῶν νεανικῶν του χρόνων καί ἐσχετίζετο μέ τήν Φριγαδέλαν. "Οταν τό ωραῖον του πολεμικόν, στίλβον καί καινουργές, τό ἔρριπτον ἀπό τό ναυπηγεῖον εἰς τήν θάλασσαν, εἰς τήν καθέλκυσίν του ἔκλινεν ἀπό τήν μίαν πλευράν, ἐκάθισε εἰς τά ρηχά καί ἐκόλλησεν εἰς τήν ἄμμον. "Αν ἐστηκώντεο καί ἤρχιζεν δ κυματισμός τῆς θαλάσσης, τό ὑπερήφανον πλοϊον θά ἐγίνετο κομμάτια. "Ολοι οἱ Ψαριανοί ἔτρεξαν νά δώσουν χεῖρα βοηθείας. Μέσα εἰς τήν ἀμφιβολίαν περί σωτηρίας, μέσα εἰς τήν ἀγωνίαν καί τήν πάλην του ὑπέρ δλων, δ Βαρβάκης ἐσυλλογίσθη τόν προστάτην τῶν ναυτικῶν, τόν πολιούχον "Αγιον τῶν Ψαρῶν.

—΄ΑΙ-ΝΙΚÓΛΑ μου, ἐφώναξε μέ πίστιν εἰς τήν καρδίαν καί δάκρυα εἰς τούς ὄφθαλμούς, γλίτωσέ μου τήν Φριγαδέλαν μου καί νά σου κάμω μιά δύοια ἀσημένια, νά τήν κρεμάσω ἐμπρός στό εἰκόνισμά σου ! . . .

΄Η Φριγαδέλα ἐσώθη. 'Άλιμονον ! 'Ηναγκάσθη ν' ἀλλαξοπιστήσῃ ή δυστυχισμένη καί χρόνους τώρα ἐσάπιζεν ἀδοξος εἰς τά βάθη τοῦ Κερατίου κόλπου! . . . 'Άλλα τό τάξιμον ἔζη μέσα εἰς τήν ψυχήν τοῦ Βαρβάκη· καί ἐστειλεν εἰς τά Ψαρδιμίαν Φριγαδέλαν ἀπό συμπαγή ἄργυρον, δμοιοτάτην, μέ δλα τά ἔξαρτήματα, ώπλισμέ-

νην, ἔπως ἐκείνη, μέ 26 πυροβόλα. Ἐκρέμετο πανεύμορφη ἐμπρός εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγίου Νικόλα μέχρι τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν. Τό 1824 εἰς τὸν φοιβερὸν γενικόν χαμόν ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων ἔχαθη ἡ Φριγαδέλα. Ἡτο γραπτόν της νά πέσῃ δύο φοράς εἰς τὰ ἔχθρικά χέρια ! . . .

Ἐπειτα ἥρχισαν ἀλλεπάλληλοι αἱ εὐεργεσίαι πρός τὴν εὐγενῆ χώραν, ἡ ὅποια τὸν ἐφίλοξένησεν. Ὁ Βαρβάκης ἀνήγειρε κωδωνοστάσια ἑκκλησιῶν, δλοκλήρους ἑκκλησίας, ἴδρυσε νοσοκομεῖα, κατεσκεύασε γεφύρας, ἥνοιξε διώρυγας. Τό 1805 οἱ Πέρσαι ἐθανάτωσαν μέ δόλον τὸν Ρῶσον ἀρχιστράτηγον. Ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ ἀμέσως ὁ πόλεμος. 'Αλλ' ἡ Ρωσία δέν εἶχεν ἀρκετά πλοῖα εἰς τὴν Κασπίαν, διά νά στείλῃ ἀμέσως τροφάς καὶ πολεμοφόδια εἰς τὸν στρατόν τῶν συνόρων. Αὐθόρμητος παρουσιάζεται ὁ Βαρβάκης. Ἐκφορτώνει ἀπό τὰ μεγάλα πλοῖα του τὰ ἐμπορεύματά του, φορτώνει τάς τροφάς καὶ τὰ πολεμοφόδια τῆς αὐτοκρατορίας, τά μεταφέρει δωρεάν εἰς τό ώρισμένον μέρος καὶ γίνεται σωτήρ τῆς δευτέρας πατρίδος του.

Εἰς τό κέντρον τῆς πόλεως Ἀστραχάν ἦτο μία στενή, βαλτώδης λίμνη, ἐν ἔλος σκορπίζον πέριξ μιασματικά* ἀναθυμιάσεις καὶ ἀφόρητον δυσωδίαν, πρό πάντων ὅταν ἦτο καύσων. Μέσα εἰς τά σάπια του νερά ἐνεφώλευεν ὁ θάνατος. Ὁ Μέγας Πέτρος καὶ ἡ Αἰκατερίνη ἡ Μεγάλη εἰς μάτην ἐπροσπάθησαν νά τό ἀποξηράνουν. Ἐπεφύλασσετο εἰς τόν μεγαλουργόν Ἐλληνα νά ἐκτελέσῃ ὁ τι δέν κατώρθωσαν αὐτοκράτορες.

Μέ τήν ἰδικήν του πρωτοβουλίαν καὶ μέ ίδικάς του δαπάνας ἥρχισε τό 1809 τό δύσκολον ἔργον· ἐξεχωμάτωσεν τόν βυθόν, ἐπεξέτεινε τήν ἐσκαφήν καὶ ἀφ' ἐνός μέν ἀπεξήρανε τόν βάλτον, ἀφ' ἐτέρου δέ κατέστησε πλευστήν τήν διώρυγα, τήν ὅποιαν ἥνωσε μέ τόν Βόλγαν καὶ μέ ἔνα ἄλλον ποταμόν. Ἐπειτα ἐδενδροφύτευσε τάς δύο ὅχθας καὶ τάς ἐστόλισε μέ κήπους καὶ ἄλση καὶ περίπτερα. Μέσα ἀπό καταπράσινα φυλλώματα τά ἀνθη διέχεον τό ἄρωμά των, ἐκεῖ ὅπου ἐσκόρπιζεν ἔως τώρα τόν θάνατον ἡ μολυσματική δυσωδία. Κομψαὶ γέφυραι ἥνωσαν τάς δύο ὅχθας. Καὶ οἱ κάτοικοι ἀπό τά γραφικά παραδείσια ἀνδηρά* τῶν ὅχθῶν, περιπατοῦντες εἰς τάς δευτροστοιχίας ἡ καθημενοὶ εἰς τάς σκιάδας ἔβλεπον νά διαβαίνουν εἰς τάν διώρυγα πλοῖα ἐνόμισαν μεγάλην καὶ

εις μακρινάς χώρας προϊόντα τῆς Ρωσίας ή ξένων τόπων. Καὶ ηγύ-
λογουν τό δονομα τοῦ μεγάλου εὐεργέτου !...

Δι? δλας αύτάς τάς ευεργεσίας μεγάλως τόν ἐτίμησεν ἡ ρωσική
αύτοκρατορία. Τόν ὀνόμασεν αύλικόν σύμβουλον καὶ ἵπποτην, τῶ
ἔδωσε τίτλους εὐγενείας, οἱ δέ εύπατρίδαι τῆς ἐπαρχίας Ἀστραχα-
νίας τόν ἔξελεξαν ἐπαρχιακόν ἀρχηγόν αὐτῆς.

‘Αλλ’ ὁ Βαρβάκης δέν ἀπερροφήθη δλόκληρος ἀπό τήν πλησίον
πατρίδα του. “Ω, ὅχι ! ”Εσυλλογίζετο καὶ τήν μακρινήν πατρίδα
του, ἐκεὶ κάτω, τήν πατρίδα τῆς ψυχῆς του, ἡ δποία εἰχεν ἀρχίσει
τόν ἥρωικόν, τόν κοσμοξακουσμένον ἀγῶνα της ὑπέρ τῆς ἐλευθερίας !...
Ἡ μαγνητική δύναμις, ἡ μυστηριώδης, ἡ δποία διά μέσου ἀπεράν-
των ἀποστάσεων, ὑπεράνω βουνῶν καὶ θαλασσῶν, σύρει τάς ἐκλε-
κτάς ψυχάς πρός τό ἄγιον χῶμα τῆς πατρίδος, εἶλκε καὶ τόν Βαρ-
βάκην πρός τήν ‘Ελλάδα.

Λόγοι ὑγείας τόν ἔκαμαν νά μετοικήσῃ εις τήν εύάερον πόλιν
τῆς Ἀζοφικῆς, τό Ταϊγάνιον. Εις τό Ταγανρόκ, ὅπως λέγουν αύτό
οι Ρῶσοι, ἥρχοντο πολλοί “Ἐλληνες, εἴτε χάριν ἐμπορίου εἴτε διά
νά ἐγκατασταθοῦν ὄριστικῶς. Ρωσικά δέν ἔξευρον, ἐλληνική ἐκκλησία
δέν ὑπῆρχε καὶ οἱ “Ἐλληνες ἡναγκάζοντο, μέ βαθεῖαν λύπην των,
νά στερδνται τήν θείαν μυσταγωγίαν. ‘Ο Βαρβάκης μέ γενναιοδω-
ρίαν ἥγεμόνος κτίζει μεγαλοπρεπῆ λιθόκτιστον ἐλληνικήν ἐκκλησίαν
καὶ εις τόν μυχόν τῆς Ἀζοφικῆς οἱ ξενιτευμένοι ἥκουν μέ ρῆγος ἱερᾶς
κατανύξεως* — θρησκευτικῆς συγχρόνως καὶ ἔθνικῆς — τήν λειτουρ-
γίαν εις τήν ποθητήν μητρικήν γλῶσσαν.

‘Ο Βαρβάκης, ἐπινοητικός καὶ εις τήν ευεργεσίαν, ὅπως καὶ εις
τό ἐμπόριον, τήν ἀγαθοεργίαν ταύτην κατέστησε μέσον πρός ἄλλην
ἀγαθοεργίαν. ‘Ολόγυρα εις τήν ἐκκλησίαν ἔκτισεν ἄλλα κτίρια, μετέ-
βαλε τήν ἐκκλησίαν εις μοναστήριον, τό διεκόσμησε πλουσιοπαρό-
χως, ἔδωρησεν εις αύτό κτήματα καὶ εἰσοδήματα καὶ, ἔξοδεύσας
ἐν δλω ἔξακοσίας χιλιάδας ρούβλια, τό ἀφιέρωσεν εις τόν Πανάγιον
Τάφον. Αύτοκρατορικόν διάταγμα ὠρισε νά ἔχῃ τό δικαίωμα δ
Πατριάρχης τῶν ‘Ιεροσολύμων νά στέλλῃ “Ἐλληνα ἀρχιμανδρίτην
εις τό Ταϊγάνιον διά τήν ιεράν ἀκολουθίαν, τά δέ πλούσια εἰσοδήμα-
τα τοῦ « ‘Ιεροσολυμικοῦ » ν’ ἀποστέλλωνται εις τήν ιεράν πόλιν πρός
συνδρομήν τοῦ Παναγίου Τάφου.

‘Ο Βαρβάκης ἴδρυσε σχολεῖα, διά νά μανθάνουν γράμματα τά

παιδιά τῶν ξενιτευμένων 'Ελλήνων. "Εστειλε χίλια φλωρία εἰς τόν Θεόδωρον Ράλλην, ἐμπορεύμενον εἰς τήν Βιέννην, διά νά βοηθήσῃ πτωχούς σπουδαστάς καὶ ἐκδότας Ἑλληνικῶν περιοδικῶν καὶ βιβλίων.

Εἴκοσι χιλιάδας γρόσια ἔδωρησεν εἰς τό σχολεῖον τῆς Χίου, τό δόποιον ἥκμαζε κατά τούς χρόνους ἑκείνους, καὶ εἴκοσιν ἀλλας χιλιάδας εἰς τό νοσοκομεῖον τῆς Ἰδίας πόλεως. 'Αλλά πῶς ἀπό τόν μυχόν* τῆς 'Αζοφικῆς ἐσυλλογίσθη ὁ Βαρβάκης τήν ώραίαν νῆσον τοῦ Αίγαίου, τόν « πλευστόν εὐώδη κῆπον » τῆς Ιωνίας; Μήπως διότι ἦτο γείτων τῶν ἀγαπητῶν του Ψαρῶν; "Η μήπως διότι τόν συνέδεε μέ αὐτήν κάποιος ιερός δεσμός;

Εἰς τό Ταϊγάνιον εἶχε προσκαλέσει ὁ Βαρβάκης τήν μητέρα του καὶ τούς στενωτέρους συγγενεῖς του. 'Η εὔσεβής Ψαριανή ἔγκατε-στάθη εἰς τό μέγαρον τοῦ Βαρβάκη καὶ ἐδόξαζεν ἡμέραν καὶ νύκτα τόν Θεόν διά τόν ἡγεμονικόν πλοῦτον τοῦ υἱοῦ της καὶ πρό πάντων διά τήν χριστιανικήν του χρῆσιν. 'Εμάνθανεν ὅτι ἔδωρε εἰς ἐκκλησίας πτωχῶν χωρίων ιερά σκεύη, ὅτι ἔστελλε βοηθείας εἰς τάς καλύβας τῶν πτωχῶν καὶ εἰς τάς φυλακάς — πολλάκις δέν ἐδίσταζε νά τάς πηγαίνη καὶ μόνος του — καὶ ἡ εὐλαβής ψυχή της ἡσθάνετο ἀγαλλίασιν, ὅταν τόν ἔβλεπε πόσον ἀπλά, χωρίς πομπήν καὶ ἐπίδειξιν, μετέβαινεν εἰς τήν ἐκκλησίαν, διά νά προσπέσῃ ταπεινά, ὡς ὁ πτωχότερος τῶν πτωχῶν, ἐνώπιον τοῦ Παντοδυνάμου! 'Η εὐλαβής Ψαριανή τά τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς της ἔχασε τό φῶς της. Τά μάτια της ἐκλείσθησαν εἰς τόν κόσμον, ἀλλά τά μάτια τῆς ψυχῆς της ἐστράφησαν μέ διπλασίαν δύναμιν πρός τό θεῖον φῶς. 'Εφόρεσε τό μοναχικόν ἔνδυμα. 'Εκείθεν ὡδηγήθη εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔλαβε τήν εὐλογίαν τοῦ Πατριάρχου. "Επειτα ἐκλείσθη εἰς ἔν μοναστήριον τῆς Χίου. Αύτός ἦτο ὁ ιερός δεσμός ὁ συνδέων τόν Βαρβάκην μέ τόν « πλευστόν εὐώδη κῆπον ».

'Η γηραιά καλογραΐα ἔζησεν ἐκεῖ ἔως τό 1821. Εἰς τάς σφαγάς τῆς Χίου ὄλιγον ἔλειψε νά τήν κρεουργήσῃ* ζεϊμπέκικο* γιαταγάνι, ἀλλ' οἱ ἀτρόμητοι Ψαριανοί ὡρμησαν εἰς τό μοναστήριον, τήν ἥρασαν, τήν ἐπεβίθασαν εἰς ψαριανόν πλοϊον καὶ τήν ἔφερον εἰς τό ποθητόν γενέθλιον ἔδαφος.

"Οταν τό 1821 ἐθρόντησε τό ὄπλον τῆς 'Επαναστάσεως, ὁ Βαρβάκης ἦτο πολύ γέρων. "Ω! Μέ ποιαν λαχτάραν θά ἐσυλλογίσθη τά

τό Αιγαίον, καί πῶς θά ἐψιθύρισε μέ στεναγμόν : — "Ἄχ, καημενα
νιάτα !

΄Αλλ’ ἂν δέν ήτο δυνατόν νά ὄμρήσῃ αὐτός εἰς τήν 'Ελλάδα,
γοργός καί κεραυνοβόλος, ήτο δυνατόν νά στείλη ἔκει κάτι ίδικόν
του, τόν πλοῦτόν του.

Πρῶτα πρῶτα ἐστρατολόγησεν ὅλους τούς ἀξιομάχους "Ελ-
ληνας τῆς 'Αζοφικῆς, τούς ἐφωδίασε μέ σπλα, πολεμοφόδια καί χρή-
ματα — καί μέ ἐνθουσιασμόν — καί τούς ἔστειλε νά πολεμήσουν μαζί¹
μέ τόν 'Υψηλάντην.

΄Από τάς Ἑλληνικάς χώρας, τάς πυρποληθείσας καί λεηλατη-
θείσας, ἐσύροντο εἰς τήν αἰχμαλωσίαν κατά χιλιάδας γυναῖκες, παρ-
θένοι καί παιδιά. 'Ο Βαρβάκης ἔμαθεν ὅτι τό Πατριαρχεῖον — ἀτρό-
μητον εἰς τό καθῆκόν του ὑπέρ τοῦ Γένους καί μετά τόν ἀπαγχονι-
σμόν Γρηγορίου τοῦ Ε' — ἐφρόντιζε μυστικά περί λυτρώσεώς των
καί ἔστειλεν ἐκατόν χιλιάδας ρούβλια πρός ἐξαγοράν αἰχμαλώτων.

Εἰς τήν 'Ελλάδα, ήτις εἶχε μεταβληθῆ εἰς στρατόπεδον, δέν ἐπε-
ρίσσευαν χέρια διά τό ἄροτρον καί τήν σκαπάνην. ἀλλά καί ὅπου
έγινετο σπορά, πρίν ἔλθῃ ὁ θερισμός, ἐπρόφθαναν συχνά τά ἔχθρικά
στίφη καί ἐπυρπόλουν τά στάχυα. Οὔτε χρήματα ὑπῆρχον. Δυ-
στυχία καί πεῖνα ἐβασάνιζε πολεμιστάς καί γυναικόπαιδα. 'Ο Βαρ-
βάκης ἔστειλεν εἰς τούς πεινασμένους δλόκληρα φορτία σίτου, μίαν
δέ φοράν ἔστειλεν εἰς τά Ψαρά καί δλόκληρον φορτίον πυρίτιδος.

"Οτε ἐφθασεν ἡ φοβερά εἴδησις τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν,
ό Βαρβάκης εύρισκετο εἰς Βιέννην. 'Η ήρωική νῆσος εἶχε καταστραφῆ
ἐκ θεμελίων πολλά γυναῖκες ὕδρμησαν μέ τά τέκνα των εἰς τά κύμα-
τα, διό ν' ἀποφύγουν τήν αἰχμαλωσίαν τό ἄνθος τῶν Ψαριανῶν
πολεμιστῶν εἶχε φονευθῆ εἰς τήν μάχην ἡ εἶχεν ἀνατιναχθῆ ήρωικῶς
εἰς τόν ἀέρα· χιλιάδες γυναικόπαιδα εἶχον διασκορπισθῆ εἰς τάς
νήσους.

'Ο Βαρβάκης δέν ἐσυλλογίσθη πλέον τίποτε· οὔτε τό αὐλικόν
ἀξιώμα του, οὔτε τά μεγάλα του συμφέροντα εἰς τήν Ρωσίαν, οὔτε
τά δύσκολα τότε θαλασσινά ταξίδια, οὔτε τό βαθύ γῆρας τῶν σχεδόν
όγδοήκοντα χρόνων του. 'Εσυλλογίσθη μόνον ὅτι ήτο 'Ελλην, Ψα-
ριανός, Βαρβάκης. 'Αμέσως κατεβαίνει εἰς τήν Τεργέστην, φορτώνει
δλόκληρα πλοϊα μέ ἐνδύματα καί τροφάς καί διευθύνεται εἰς τόν τό-

σμοδ σμένα Ψαρά, ήσαν ἔρημα· σιωπή θανάτου ἐξετείνετο εἰς τά
καππι να καὶ αἱματοβαμμένα ἐρείπια· καὶ ὁ Βαρβάκης ἀπεβιβάσθη
εἰς Ν γρασίαν.

α θωχκτικόν θέαμα παρουσιάσθη ἀμέσως εἰς τούς ὁφθαλμούς
του. Ἰπούκες καὶ παιδία περιεπλανῶντο εἰς τὴν ἀκρογιαλιάν, ὅντα
ρακένδι Βι καὶ σκελεθρωμένα* ἀπό τὰς στερήσεις, καὶ ἐγέμιζαν τὸν
ἀέρα μὲν υρήνους.

‘Ο Βαρβάκης ἐφάνη τότε ἀληθινός ἥρως τῆς ἀγαθοεργίας. “Εν-
δυσεν, ἔθρεψε χιλιάδας, τό εύσπλαχνικόν του χέρι ἀκούραστον ἔδι-
δεν, ἔδιδε. Καί δέν ἐπρόσφερε μόνον ἐνδύματα, τροφάς, χρήματα,
ἀλλά καὶ ὅπλα καὶ πολεμοφόδια διά τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος.
‘Υψηλός, μέ τά κάτασπρα μακριά μαλλιά του, ό «πατέρας τῆς ὄρ-
φάνιας», ώμοιάζε μέ ἄγιον, πού ἐπρόβαλεν ἔξαφνα ἀπό τά βάθη
τῶν περασμένων χρόνων τῆς πίστεως καὶ διέσχιζε τά πλήθη τῶν
δυστυχισμένων, μοιράζων βοήθειαν καὶ παρηγορίαν, σπογγίζων
δάκρυα καὶ χύνων βάλσαμον* εἰς τάς πληγώμενάς καρδίας.

‘Ο γεωργός, ὅταν ἐνσκήψῃ θύελλα ἢ πλημμύρα, ἐμπρός εἰς τά
ἐρείπια τῶν σπαρτῶν του συλλογίζεται τήν νέαν σποράν. Μέσα ἀπό
τά χαλάσματα προβάλλει ἡ ἐλπίς τοῦ μέλλοντος· τόν ἐρειπωμένον
ἀγρόν πρασινίζει ἡ προσδοκία τῆς νέας βλαστήσεως. Δι’ αὐτόν τόν
λόγον καὶ τά ἔθην εἰς τάς μεγάλας συμφοράς στρέφουν τό βλέμμα
των εἰς τά Σχολεῖα. Συλλογίζονται τήν νέαν σποράν. ’Απ’ ἕκει πε-
ριμένουν τήν νέαν βλάστησιν, πού θά ζωγονήσῃ τήν ἔρημον γῆν.
’Απ’ ἕκει θά ἔξορμήσουν οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταί τῆς ἔθνικῆς τιμῆς,
οἱ φοβεροί ἐκδικηταί τῆς ἔθνικῆς ἐντροπῆς. Καὶ ἔγινε τοῦτο. Στρα-
τηγοί νικηφόροι τάς πολεμικάς των δάφνας ἐπῆγαν καὶ ἐκρέμασαν
ἐπάνω εἰς τάς θύρας τῶν σχολείων. Καὶ ἦτο δίκαιον. ’Απ’ ἕκει μέσα
ἔξηλθεν ἡ Νίκη !

Μέσα εἰς τά χαλάσματα τῆς ἀγωνιζομένης ‘Ελλάδος, μέσα εἰς
τήν πεῖναν καὶ τούς ὀλιφυριμούς*, μέσα εἰς τά ράκη καὶ εἰς τά δάκρυα,
αὐτή ἡ μεγάλη σκέψις ἀνέβη καὶ εἰς τό πνεῦμα τοῦ Βαρβάκη.

‘Η Βουλή ἡ, ὅπως τήν ἔλεγαν τότε, τό « Βουλευτικόν Σῶμα »,
συνεδρίαζεν εἰς Ναύπλιον. ‘Ο Βαρβάκης, πρίν ξεκουρασθῇ ἀπό τό
φιλανθρωπικόν του ἔργον, σπεύδει εἰς τό Ναύπλιον, παρουσιάζεται
εἰς τό Βουλευτικόν καὶ δηλώνει ὅτι καταθέτει εἰς μίαν Τράπεζαν ἀρ-

κετόν ποσόν χρημάτων, διά νά ίδρυθῇ καὶ διατηρῆται ἐν τοῖς στρικόν Σχολεῖον.

— Σ' εὐγνωμονοῦμεν διά τάς εὐεργεσίας σου πρός τήν πατρίδα, εἰπεν δὲ πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ. Ἡ Διοίκησις θά φροντίσῃ καὶ κτίριον κατάλληλον ν' ἀνεγέρῃ εἰς τό Ἀργος διά τό «Κεντρικόν Σχολεῖον τῆς Ἐπικρατείας» καὶ διδασκάλους σοφούς καὶ ἐναρέτους νά διορίσῃ.

Μετά τινας ἡμέρας, εἰς συνεδρίασιν τῆς ὁλομελείας τοῦ Βουλευτικοῦ, ἐν μέσῳ ἐπευφημιῶν καὶ χειροκροτημάτων, ἀνεγινώσκετο τό ἔξῆς πατριωτικόν ἔγγραφον τοῦ Βαρβάκη :

« Πρός τό Σεβαστόν Βουλευτικόν Σῶμα.

Ἐπειδή, διά νά ἀνακαλεσθῶσιν αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι εἰς τήν Ἑλλάδα, ἀνάγκη πᾶσα νά εύρεθῇ μόνιμος καὶ διαμένων πόρος μισθῶν καὶ ζωοτροφιῶν τῶν ἀναγκαιούντων διδασκάλων δι' ἐν Κεντρικόν Σχολεῖον, διά τοῦτο δὲ ὑποσημειούμενος, θέλων νά ὀφελήσω τό Ἐθνος μου, ἀφιερῶ ρούβλια, 300.000, τά δόποια θέλω καταθέσει αἰώνιως εἰς τό βασιλικόν ταμεῖον τῆς Μόσχας, δέ τόκος, ἀναλογούμενος πρός τό παρόν εἰς 30.000 γρόσια, θέλει δίδεται ἐτησίως διά τιμίων ἐπιτρόπων εἰς μισθούς καὶ τροφάς διδασκάλων μόνον.

Μέ ὅλον τό σέβας
Ο πρόθυμος πατριώτης
ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΑΡΒΑΚΗΣ

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 8ῃ Νοεμβρίου 1824.

Ο Βαρβάκης, ἀφοῦ ἔκαμε δὲ τι ἐπρεπε νά κάμῃ, ἡτοιμάσθη νά ἐπιστρέψῃ εἰς τήν οἰκογενειακήν του ἐστίαν. Ἐσκόπευε νά μεταβῇ εἰς Τεργέστην διά Ζακύνθου, ἀπ' ἐκεῖ εἰς Βιέννην καὶ τέλος εἰς τήν γραφικωτάτην ἐπαυλίν του, ἡ δόποια ἀπεῖχεν ἐπτά ὥρας ἀπό τό Ταϊγάνιον. Ἀλλά « ἄλλαι μέν βουλαί ἀνθρώπων, ἄλλα δέ Θεός κελεύει ». Ο Βαρβάκης δέν ἔμελλε νά ἐπανίδῃ τήν δευτέραν του πατρίδα. Εἰς τό μοσχοβολημένον νησί τοῦ Ιονίου παρέδωκε τήν ωραίαν ψυχήν του δέ Βαρβάκης τήν 13ην Ιανουαρίου 1825. Τό ἐλληνικόν χῶμα τόν ἐτράβηξε καὶ τόν ἔσφιξε εἰς τήν ἀγκάλην του τό ξένον.

χῶμα θά τοῦ ἦτο πολύ ψυχρόν, πολύ βαρύ. "Εμεινε καί τό σῶμα ἔκει, δπου ἀνῆκε καί ἡ ψυχή!..."

"Η Βουλή, μόλις ἔμαθε τό θλιβερόν ἄγγελμα, ἀμέσως ἐψήφισε καί ἡ κυβέρνησις ἀμέσως διέταξε νά ψαλῇ εἰς ὅλας τάς ἑκκλησίας τῆς 'Ελλάδος μνημόσυνον ὑπέρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ μεγάλου Εὐεργέτου τοῦ "Εθνους.

Εἰς πελάγη καὶ εἰς βουνά, εἰς κόλπους καὶ εἰς ὑπωρείας, μέ συνοδείαν ρόχθου κυμάτων ἡ ψιθυρισμοῦ πεύκων, εἰς πόλεις καὶ εἰς ἔωκλήσια, καμπάναι καὶ σήμαντρα ἔκλαιον τόν ἥρωα τῆς θελήσεως καὶ τῆς καλοσύνης, τόν μέγαν πατριώτην καὶ παρηγορητήν τῆς ὁρφάνιας. Καί μέσα εἰς τήν θρησκευτικήν ιερότητα, εἰς τήν βαθεῖαν κατάνυξιν τῆς πενθίμου τελετῆς, ἔνας ὀλόκληρος λαός, ἔνας εὐγνώμων λαός, ἐρράντιζε μέ δάκρυα, βγαλμένα ἀπό τά βάθη τῆς καρδιᾶς, τό ἐπιμνημόσυνον συγχώριο : Αἰωνία του ἡ μνήμη !

"Η διαθήκη του ὑπῆρξεν ἀνταξία τοῦ Βαρβάκη : ἀποχαιρετισμός πρός τήν ζωήν μεγάλης καὶ εὐγενοῦς ψυχῆς.

'Ἐν πρώτοις ὥριζε ρητῶς καὶ αὐτολεξεί : « 'Ο ἐνταφιασμός μου νά γίνη χωρίς πομπήν, μήτε θέλω εἰς τόν τάφον μου νά τεθῇ τι λαμπρόν ».

Οἱ Ψαριανοί, πού εἶχον διασκορπισθή εἰς διαφόρους νήσους καὶ παραλίας τῆς 'Ελλάδος, μετά τήν ἥρωικήν καταστροφήν τῶν Ψαρῶν εἶχον συνοικισθή εἰς τά ἐρείπια τῆς παλαιᾶς καὶ ἐνδόξου 'Ἐρετρίας, εἰς τήν Εὔβοιαν, καὶ ἴδρυσαν τά Νέα Ψαρά ! Τάς τελευταίας του στιγμάς δέν ἐλησμόνησε τούς συμπατριώτας του ὁ ψυχορράγων Βαρβάκης καὶ ἐκληροδότησε δέκα χιλιάδας τάλιρα διά τάς ἀνάγκας τῆς πολίχνης.

Τήν κινητήν περιουσίαν του ὅλην ἐδώρησεν εἰς τό "Εθνος. "Η εὐγνωμονοῦσα πατρίς τῷ ἀνήγειρεν μεγαλοπρεπῆ ἀνδριάντα ἐν 'Αθήναις, παρά τό Ζάππειον μέγαρον.

« 'Ιωάννης Βαρβάκης »

[•]Αριστοτέλης Κουρτίδης

9. ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Τοῦ Μ. Αλεξανδρου εύλογα πολιτιστικοί είδη, αλλά διάφορα γενετόν, ποιεί την αρχή ανάγνωσται εἰς παρέκκλιτα τοῦ Αλεξανδρου καὶ πολλοὶ βεβαίως δεκτὴ θεώρη ενδρίζεται τοῦ Λαογέτη. Κατά τὸν Πλευταρχὸν δὲ Αλεξανδρος ἀπροτομῆσε τὸν οὐρανὸν εἰς δύοτα καλλιτέχνα ἐμπορεύεται τοῦ οὐρανοῦ τοῦ Αλεξανδρου τὴν καρκίνην σύγκενον τοῦ Αρκτού, καὶ τοῦ οὐρανοῦ τοῦ Λαογέτη τὴν διαγωνιστικὴν διάστασίν την. Τοῦ μετανοῶν διάδομον τοῦ Δηρού Αλεξανδρου λεπτούντος φύσιον τοτε, ταῦτα ποιεῖται την ιερουσαλητικὴν καὶ σιναϊτικηστικὴν φύσιν τοῦ Αλεξανδρου, διλογίδην εἰς φυλακτοὺς τοῦ Ναοῦ παντὸς καὶ λεοντοῦ τοῦ, διπλοὺς δεκανεῖν δὲ Λαογέτης. Οἱ Αλεξανδρος ποιητὰς πρόσωποις νέοι ράλιτη προς τὰ δύο, καὶ οὕτω — δοξάν, φερούσι εἰς τὴν καρτὶ την λαογήν, οἱ τοῦ διπλοῦ διερίσθει τῆγ Αστον, καὶ στριβεούσι τῷ πρόσωπον προς τὸν οὐρανόν — προστετητει· αὐτὸν δὲ Λαογέτης εἰς τὸν περιφερειατηνὸν διπλὸν τούς ἀνθράκιντος τροφ.

Διπλοὺς διεριστάται τούτον πρὸ τόπων τούτου νόμοντα δὲ προσκοπόντες καὶ λεωντιώδης χαραστήρ τοῦ βροτίλεων, λεοντικὴν τοιτοῦ θεούρου, διε φανετού, εἰς τὴν πρωτοπομη του πολυτελοῦσαν Λίστη, εἰς την ὄπεσιν τὰ περιληπτικὰ χρηστερρωτην την πολιτικὴν φύσης λαμπρούστατην διπλὸν τὴν έριμην καὶ τὴν διεργάτην του πολιτικοῦ πολιτικού περιελίξ φανετού εθνικήν εθνικήν λαϊκήν προτερα, θεοποιητικήν δι-

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΙΝΟΥ

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΗΡΑΚΛΗΣ ΤΟΥ ΛΥΣΙΠΠΟΥ

Τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου σώζονται πολυάριθμοι εἰκόνες, ἀλλά δέν είναι γνωστόν, ποῖαι ἀπ' αὐτάς ἀνάγονται εἰς ἀρχέτυπα τοῦ Λυσίππου καὶ ποῖαι εἰς ἄλλα, διότι καὶ ὁ Λεωχάρης καὶ ὁ Εύφρανωρ καὶ πολλοί βεβαίως ἀκόμη ἔκαμαν ἀνδριάντας τοῦ Μακεδόνος ἥρωος. Κατά τόν Πλούταρχον ὁ Ἀλέξανδρος ἐπροτιμοῦσε τόν Λύσιππον, διότι οἱ ἄλλοι καλλιτέχναι ἐμίμουντο μέν τήν συνήθειαν τοῦ βασιλέως νά κλίνῃ τήν κεφαλήν ὀλίγον πρός τ' ἀριστερά καὶ « τῶν ὅμματων τήν διάχυσιν καὶ ὑγρότητα », τό μαλακόν δηλαδή καὶ ὑγράν λάμψιν ἐκπέμπον βλέμμα του, τό δποιον ἐφανέρωντε τήν ἐνθουσιαστικήν καὶ συναισθηματικήν φύσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλά δέν « διεφύλαττον αὐτοῦ τό ἀρρενωπόν καὶ λεοντώδες », ὅπως ἔκαμνεν ὁ Λύσιππος. Ό Ἀλέξανδρος συνήθιζε πρός τούτοις νά βλέπῃ πρός τά ἄνω, καὶ οὔτω — δρθόν, φέροντα εἰς τήν χεῖρα τήν λόγγην, μέ τήν δποιαν ἐκυρίευσε τήν Ἀσίαν, καὶ στρέφοντα τό πρόσωπον πρός τόν οὐρανόν — παρέστησεν αὐτόν ὁ Λύσιππος εἰς τόν περιφημότατον ἀπό τούς ἀνδριάντας του.

Εἰς τόν ἀνδριάντα τούτον πρό πάντων πρέπει νά κατεφαίνετο δ ἀρρενωπός καὶ λεοντώδης χαρακτήρ τοῦ βασιλέως, ἐπίδρασις δέ αὐτοῦ ὑπάρχει, ώς φαίνεται, εἰς τήν προτομήν τοῦ χρυσοῦ μεταλλίου, εἰς τήν δποιαν τά ρεαλιστικά χαρακτηριστικά τῆς ἀδρᾶς μορφῆς ἐμψυχώνονται ἀπό τήν δρμήν καὶ τήν ἔξαρσιν τοῦ ἥθους. Περισσότερον νηφαλία φαίνεται ἄλλη λιθίνη προτομή, θελκτικωτάτη δ'

είναι πάλιν ἡ κεφαλή, ἡ ὅποια ἀνάγεται πιθανῶς εἰς ἓνα ἀπό τούς πολλούς ἄλλους ἀνδριάντας τοῦ Ἀλεξάνδρου, τούς ὅποιους ἔκαμεν δὲ Λύσιππος ἀπό τήν παιδικήν ἥλικίαν τοῦ βασιλέως.

Ἄπό τούς ἥρωας ἔπλασεν ὁ Λύσιππος ἐπανειλημμένως καὶ εἰς διάφορα μεγέθη τόν Ἡρακλέα. "Ἐν ἀγαλμάτιον αὐτοῦ, τό ὅποιον παρίστανε τόν ἥρωα εύωχούμενον εἰς τόν "Ολυμπον καὶ ἐπωνομάζετο Ἐπιτραπέζιος Ἡρακλῆς, εἶχεν ὑψος ἐνός ποδός μόνον, ἀλλ' ἔρεσκεν ἔξαιρετικῶς εἰς τόν Ἀλέξανδρον. Ἐντελῶς διάφορον ὅχι μόνον κατά τάς διαστάσεις — ἡ κυνήμη του εἶχε μῆκος ἀνδρικοῦ ἀναστήματος — ἀλλά καὶ κατά τό πνεῦμα ἥτο ἐν ἀγαλμα, τό διποίον ἀρχικῶς ἀνέκειτο εἰς τόν Τάραντα, ἔπειτα μετεκομίσθη εἰς τήν Ρώμην καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τό κατέστρεψαν οἱ Λατῖνοι κατά τήν ὀλωσιν τῆς πόλεως τό 1204. Εἰκόνιζε δ' αὐτό τόν Ἡρακλέα καθήμενον ἐπάνω εἰς κόφινον, ἐκτείνοντα τό δεξιόν σκέλος, καὶ στηρίζοντα τήν κεφαλήν εἰς τήν ἀριστεράν χείρα· δι κόφινος ὑπηνίσσετο πιθανώτατα τόν καθαρισμόν τῆς κόπρου τοῦ Αύγειου, ἡ στάσις δέ τοῦ ἥρωας ἐφανέρωνε τόν σωματικόν, ἀλλά καὶ τόν ψυχικόν αὐτοῦ κάματον διά τούς ἔξευτελιστικούς ἄθλους, εἰς τούς διποίους ὑπεβάλλετο. Παρόμοιον χαρακτῆρα εἶχεν ὅλλο ἀγαλμα ἰδρυμένον πιθανῶς εἰς τήν ἀγοράν τῆς Σικουῶνος, γνωστόν δ' ἀπό πολλά ἀντίγραφα· δι Ἡρακλῆς, ὅρθός αὐτήν τήν φοράν, ἐρείδει τό ρόπαλον ὑπό τήν ἀριστεράν μασχάλην, τήν δέ δεξιάν χείρα, εἰς τήν διποίαν κρατεῖ τά μῆλα τῶν Ἐσπερίδων, φέρει εἰς τά νῶτα καὶ κλίνει βαρύθυμος τήν κεφαλήν· τό αὐλακωμένον μέτωπον καὶ αἱ κοῖλαι παρειαί του μαρτυροῦν τούς κόπους, τούς διποίους ὑπέφερεν, ἀλλ' εἰς τό βλέμμα του καὶ τό στόμα ἐκφράζεται περισσότερον ἡ πικρία διά τήν βαρεῖαν μοῖραν, ἡ διποία τόν κατεδίκασε νά ὑπηρετῇ σκληρόν καὶ ἀνάξιον τύραννον. Καὶ τούς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους παρέστησεν ὁ Λύσιππος εἰς συμπλέγματα, τά διποία εύρισκοντο εἰς τήν Ἀλυζίαν τῆς Ἀκαρνανίας, ἔπειτα ὅμως μετεφέρθησαν εἰς τήν Ρώμην.

«Ιστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τέχνης»

Χρήστος Τσούντας

Η ΑΝΑΜΑΡΜΑΡΩΣΙΣ

Προχθές περί τήν δύσιν τοῦ ἡλίου — θαυμασίαν δύσιν θαυμασίας ἐφινῆς ἡμέρας — πλανώμενος περί τό Ζάππειον, ἐπροχώρησα διά μέσου τοῦ ἵσχνοῦ ἀλσυλλίου, μέχρι τῆς γεφύρας τοῦ Σταδίου. Τό μάρμαρον, τό ἀπέραντον ἐκεῖνο μάρμαρον, τό δποιον ἐλεύκαζε θαυμωτικῶς ὑπό τάς τελευταίας λάμψεις, μέ εἶχεν ἐλκύσει ἔως ἐκεῖ. Ἡθέλησα νά ἴδω ἐκ τοῦ πλησίον τό Στάδιον — είχα πολύν καιρόν νά τό ἐπισκεφθῶ — κι ἐπέρασα τήν γέφυραν τοῦ Ἰλισσοῦ καί παρέκαμψα τούς ὅγκους τῶν ἔξω κατακειμένων μαρμάρων, κι ἔφθασα ἔως τά προπύλαια.

Μία εἰδοποίησις, χαραγμένη ἐπί τῶν μεγάλων παραστάδων, « Ἀπαγορεύεται ἡ εἰσοδος εἰς τούς μή ἔχοντας ἐργασίαν », μ' ἐσταμάτησεν ἐκεῖ. Ἄλλ' αἱ παραστάδες ὄρθιοῦνται ἀκόμη χωρίς θυρόφυλλον· οὕτως ἡ θέα τοῦ Σταδίου καί ἀπ' ἔξω εἶναι ἐλευθέρα. Δέν είχα λοιπόν ἀνάγκην νά παραβῶ τήν ἀπαγόρευσιν — ὅπως ἔβλεπτα νά τό κάμνουν μερικοί περιπατητάι, πολύ ἀτόπως κατά τήν γνώμην μου, διότι ποτέ δέν πρέπει νά ἐμβαίνη κανείς ἐκεῖ, ὅπου ἀπαγορεύεται — δέν είχα λέγω τήν ἀνάγκην νά τό κάμω κι ἐγώ, διότι καί ἀπέξω ἡμπτοροῦσα νά θαυμάσω τό Στάδιον, ἀναμαρμαρωμένον ὀλόκληρον.

Τί ἔξοχον τό θέαμα, πραγματικῶς, καί πόσον ἐφαίνετο θαυμαστότερον τήν ὥραν ἐκείνην ὑπό τάς τελευταίας λάμψεις τῆς θηγούρσης ἡμέρας ! Ἡ κολοσσιαία, ἡ ἀπέραντος ἐκείνη μαρμαρίνη ἀγκάλη, ἡ ἐτοίμη πλέον νά περιλάβῃ εἰς τά ἐδώλιά της ἔξηντα χιλιάδας θεατῶν, ἀπήστραπτε πάλλευκος, χιονώδης, ἔξαισία.

Ἡ ἀνακαίνισις, ἡ ἀναμαρμάρωσις τοῦ ἀρχαίου Σταδίου, τοῦ Πλαναθηναϊκοῦ, ὅνειρον ἀκόμη πρό δεικαετίας, ἐπραγματοποιήθη, σχεδόν ἐτελείωσε. Μετ' ὀλίγον τά ἡχηρὰ ἐργαλεῖα τῶν λιθοξόων θάτιαύσουν ν' ἀνησυχοῦν τήν ἥρεμον πεδιάδα τοῦ Ἰλισσοῦ καί τόν πτράσινον λοφίσκον τοῦ Ἀρδηττοῦ*. Αἱ βαρεῖαι μηχαναί τῆς ἀνυψώσεως τῶν ὁγκολίθων, μετά τήν τοποθέτησιν τῶν τελευταίων μαρμάρων εἰς τήν ἐπάνω ἐπάνω σειράν, θάρθοῦν ἐκ τοῦ μέσου καί τό Στάδιον, τελειωμένον, μαρμάρινον ὅλον αὐτήν τήν φοράν — καί ὅχι ἔγλινον ὅπως τό 1896* — μέ τήν σφενδόνην του, μέ τάς πτέρυγάς του, μέ τάς κερκίδας του, μέ τόν στίβον του, μέ τό ἀποδυτήριόν του,

μέ τό περιτείχισμά του, μέ τάς κλίμακάς του, μέ τά προπύλαιά του — παντοῦ μάρμαρον — τό Στάδιον περικαλλές καί στολισμένον μέ ἀνδριάντας, μέ προτομάς, μέ ὄγάλματα, μέ βωμούς, δπως ἦτο καί εἰς τήν ἀρχαιότητα, δπως τό εἶχε κάμει δ πολυτάλαντος καί γενναιόδωρος ἑκεῖνος Ἡρώδης* ὁ Ἀττικός, θά παφαδοθῇ πάλιν εἰς τούς ἀθλητάς, διά νά συνεχισθοῦν οἱ ἀθάνατοι ὀλυμπιακοὶ ὄγῶνες.

‘Ο ἥλιος εἶχε δύσει. ‘Η ἐργασία τῆς ἡμέρας εἶχε διακοπῆ, οἱ ἔργαται ἀπῆλθον. Μόνος σχεδόν εἰς τήν μικράν πλατεῖαν τῶν προπυλαίων σκεπασμένην ἀπό συντρίμματα καί κόνιν μαρμάρου, ἀτενίζων τόν ἀνδριάντα τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ, τοῦ ἀειμνήστου χορηγοῦ τῆς ἀναμαρμαρώσεως, τείνοντα τήν δεξιάν καί δεικνύοντα μέ δικαίαν ὑπερηφάνειαν τό μέγα του ἔργον. Τιμή καί δόξα καί εὐγνωμοσύνην εἰς τόν νέον Ἡρώδην* τόν Ἀττικόν !

‘Ημπτοροῦμεν νά καυχῶμεθα ὅτι εἴδομεν ἐπί τῶν ἡμερῶν μας συντελούμενον ἐν τῶν μεγαλυτέρων, τό μεγαλύτερον ἵσως Ἑλληνικόν ἔργον. ‘Η ἀναμαρμάρωσις τοῦ ἀρχαίου Σταδίου, μετά τόσων αἰώνων πάροδον, ὑπό τῶν Ἐλλήνων, θά χαραχθῇ μέ χρυσᾶ γράμματα εἰς τήν Ἰστορίαν. Εἰς κανέν μέρος τοῦ κόσμου δέν ὑπάρχει, οὕτε είναι δυνατόν νά ὑπάρξῃ παρόμοιον ἴδρυμα. Τό σχέδιόν του, τήν μεγαλοπρέπειάν του, τήν εύρυχωρίαν του, τόν πλοιοῦτόν του, ὅλα ἡμπτοροῦν νά τά μιμηθοῦν καί ἵσως νά τά ὑπερβάλουν. ‘Αλλά τό Παναθηναϊκόν Στάδιον δέν θά τό κάμουν βέβαια ! ‘Η δόξα πού τό περιβάλλει, δόξα Ἑλληνική, δέν θ’ ἀπομακρυνθῇ ποτέ ἀπό τό ἰδιόν μας, καί ὅσοι τήν ἐννοοῦν καί τήν αἰσθάνονται, ὅσοι ποθοῦν νά λάβουν μίαν ἀκτῖνα ἀπό τό ἀνέσπερον φῶς της, θά ἔρχωνται ἐδῶ, “Ἐλληνες καί ξένοι, ν’ ὄγωνισθοῦν, νά νικήσουν καί νά στεφανωθοῦν !

‘Αλλ’ ἥλθεν ἡ ἐσπέρα. Τό ιερόν σκότος διαχύνεται ! Καί συλλογίζομαι : ‘Η γενέά μας ἀπέρχεται... Διά σᾶς τούς ἔρχομένους, διά σᾶς τούς νέους ἔγινε τό Παναθηναϊκόν Στάδιον. Σεῖς θά λάβετε μέρος εἰς τούς ὀλυμπιακούς ὄγῶνας τοῦ μέλλοντος, τούς ἐνδόξους. ‘Αλλ’ ὅποια εύτυχία καί δι’ ἔμε, ἄν μοῦ δοθῇ ποτέ εὐκαιρία νά χειροκροτήσω ώς νικητήν, ἔνα, ἔστω καί μόνον ἔνα, ἔξ ὅσων μέ ἀναγιγνώσκουν σήμερον.

— Ποῖος θά είναι ;

Περιοδικό « Ἡ διάπλασις τῶν παίδων »

Γρηγόριος Ζενόπουλος

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΕ ΤΙΣ ΖΩΓΡΑΦΙΕΣ

"Ολες τις έποχές του χρόνου έχει ό "Ανω Βόλος τίς θμορφιές του, μά ν πιό καλή, ν πιό γλυκιά του ώρα είναι τούτες οι πρώτες άνοιξιάτικες λιακάδες. "Υπάρχει μιά παράξενη άνατριχίλα διάχυτη παντού: στά κλαριά τῶν δένδρων πού τανιοῦνται ξεμουδιάζοντας ἀπ' τό χειμωνιάτικο ὑπνο, στά σερπετά πού σέρνονται στούς θάμνους, στόν κρυστάλλινον ἀγέρα, τόσο διάφανο καί τόσο εὔθραυστο, πού λέσ κι ἔνα πέταγμα πουλιοῦ ἀρκεῖ νά τόν κομματιάσει σέ διαμαντένια σκόνη. Οι βράχοι είναι μιά χρωματική συμφωνία σέ γκριζο μέ μερικές πρασινωπές πινελιές. "Άλλοῦ μιά φωτεινή ἀσπρη κηλίδα. Κόκκινα - χρυσαφίά ἔγιναν τά πλατανόφυλλα, πού τά ἐστρωσε χάμω ό βοριάς του περασμένου φθινόπωρου καί τά σκούριασε νή βροχή καί τό χιόνι τού χειμώνα. Μερικοί τρυφεροί τόνοι πράσινου μέσα στίς μικρές ἀγκαλιές τῶν βράχων πού χορτάριασαν. Θά λεγες πώς κάποιος ζωγράφος ἔστησε ἐκεῖ τό κόκκινο καμπαναριό του 'Αι - Γιάνη, γιά νά δώσει ἔνα ζωηρότερο τόνο στό τοπίο.

Καθώς προχωροῦμε πρός τό σπίτι μέ τίς ζωγραφιές κι άνηφορίζουμε τό καλντερίμι τής 'Ανακαστίς, ξαφνιαζόμαστε ἀπό τήν ἀπροσδόκητη λαμπράδα πού παίρνουν τά χρώματα, ὅπως τά χτυπάει λοξά ό ήλιος, πού ξετρύπωσε ξαφνικά ἀνάμεσα ἀπό κάτι λιλά σύννεφα. Μιά σκέψη περνάει ἀπ' τό μυαλό: « Θ' ἀνθέξουν, ἄραγε, τά χρώματα τού ζωγράφου, στή μοιραία σύγκριση μέ τοῦτα δῶ πού λάμπουν γύρω μας ; ».

Δέ θ' ἀργήσουμε νά τό διαπιστώσουμε. Μπροστά μας έχουμε τό σπίτι του Γιάνη Κοντοῦ, τό σπίτι μέ τίς ζωγραφιές του φουστανελᾶ Θεόφιλου. Περνοῦμε τήν πλακόστρωτη αύλή τή σκεπασμένη μέ κληματαριά. Τά γυμνά της μπράτσα πλεγμένα στά ξύλα είναι σάν ἔνα παράξενο κέντημα στόν ούρανό. Μιά παστρική πέτρινη σκάλα μᾶς φέρνει στό πρώτο πάτωμα. "Ολα έχουν τό ἴδιο ύφος τής ἀπλῆς ἀρχοντιᾶς, ὅλα τήν ἴδια οἰκειότητα τής καλόκαρδης φιλοξενίας. 'Από τό ζεστό σφίξιμο τού χειροῦ τής γριᾶς Κοντίνας ώς τό φωτεινό χαμόγελο τής κοπέλας πού στέκεται στό κεφαλόσκαλο. Μιά ξύλινη σκάλα, κίτρινη σάν τό κεχριμπάρι ἀπό τήν πάστρα, μᾶς φέρνει στό ἐπάνω πάτωμα, πού στόλισε μέ τίς ζωγραφιές του ό Θεόφιλος.

Από τήν πρώτη ματιά βλέπουμε πώς άδικα φοβηθήκαμε: οι ζωγραφιές, φωτισμένες από τα πολλά παράθυρα, κράτησαν δλη τή φρεσκάδα καί τή λάμψη τῶν χρωμάτων τους. ⁷ Εδῶ στίς μεγάλες ἐπιφάνειες πού τοῦ προσφέρονταν, ἀπλωσε ὁ Θεόφιλος τό θαυμαστό του κόσμο. Πᾶντα τώρα σαράντα πέντε χρόνια ἀπό τότε πού ὁ ταπεινός ζωγράφος βύθισε τό πινέλο του στά χρώματα τοῦ σελαχιοῦ του κι ἔπλασε σκηνές τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 21, ἀρχαίους θεούς, γνώριμα πηλιορείτικα τοπία. Μέ τήν ἀντιπάθεια τοῦ πρωτόγονου στό κενό γέμισε τά διαστήματα ἀνάμεσα στίς ζωγραφιές ἢ στά παράθυρα μέ λογῆς διακοσμητικά: γλάστρες, πουλιά, ψάρια, θυρεούς. Τά θέματά του εἶναι παρμένα ἀπό λιθογραφίες ἢ χαλκογραφίες, ἐλεύθερα ἀντίγραφα, τά περισσότερα, τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Βαυαροῦ Φόν⁸ Ἐς στά προπύλαια τοῦ Μονάχου.

Δέ θά σταθοῦμε μπροστά τους μέ τό ψυχρό μάτι τοῦ εἰδικοῦ. «Εχουμε τήν ἀπλή διάθεση τοῦ ἀνθρώπου πού θέλει νά νιώσει τή χαρά πού προσφέρουν τά χρώματα μέ τίς ἀντιθέσεις τους καί τήν ἀρμονία τους. ⁹ Ο Θεόφιλος εἶναι ἔνα μεγάλο παιδί πού χαίρεται ἀπλώνοντας στίς ἐπιφάνειες του ζωηρά, καθαρά καί χαρούμενα χρώματα. ¹⁰ Η ἴδια πηγαία χαρά γεννιέται καί στό θεατή. ¹¹ Ο Θεόφιλος μᾶς ξανακάνει παιδιά, γιατί μᾶς δίνει γιά λίγη ωρα τή δυνατότητα νά ξεχάσουμε τήν ἀσκοπή πείρα μας καί νά ξαναβροῦμε τήν παρθενική καί λαίμαργη ὄρασή μας. Αύτός ὁ ἀνθρωπος ὁ πονεμένος, ὁ ταραγμένος, ὁ μισότρελος, μᾶς προσφέρει τή χαρά, τή γαλήνη, τήν ισορροπία. ¹² «Οὐκ ἀν λάθοις παρά τοῦ μή ἔχοντος», εἶπεν ὁ Λουκιανός. Νά, δμως, πού ὁ φτωχός φουστανελάς ζωγράφος μᾶς χαρίζει ὅ, τι αύτός ποτές του δέν κάτεχε. Αύτός ὁ ταπεινός, ὁ φοβισμένος, ὁ πικραμένος, πλάθει ἔναν ἀνοιχτό κόσμο, λεβέντικο καί παλικαρίσιο. ¹³ Ο Διάκος, ὁ Ρήγας, ὁ Κολοκοτρώνης, τόσα ἀλλα παλικάρια, ξανακάνουν τούς ἀθλους τους πάνω στούς τοίχους τοῦ σπιτιοῦ. ¹⁴ «Ἀντίγραφα», θά παρατηροῦσε ὁ ψυχρός θεατής. ¹⁵ Οχι. Τό ἀντίγραφο εἶναι κάτι νεκρό, γιατί δέν πῆρε ζωή ἀπό τό πρότυπο, οὔτε ἔχει δική του. ¹⁶ Ο Θεόφιλος δίνει μιάν ἐντελῶς καινούρια ζωή στά ἔργα πού ξαναπλάθει. Τά παλικάρια τοῦ 21 φεύγουν ἀπό τή ρομαντική βαυαρική ἔξορία τους καί ξαναγίνονται «σάρξ ἐκ τῆς σαρκός» τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Τά ἔργα αύτά εἶναι τόσο δικά του, πού (ἀν καί ξέρουμε τά πρότυπά τους) τά νιώθουμε ἀδέρφια τῶν ἔργων πού ἔχουν πη-

λιορείτικο θέμα: τοῦ πορτραίτου τοῦ Γιάννη Κοντοῦ πάνω στό
ἄλογό του, τῶν τοπίων τῆς Πορταριᾶς καί τῆς Μακρινίτσας.

Πρέπει νά σταθοῦμε ίδιαίτερα μπροστά στά δύο αύτά τοπία,
πού πιάνουν όλόκληρο τό δυτικό μεσότοιχο, μιάν ἐπιφάνεια ἀπό ἔξι
περίπου τετραγωνικά μέτρα. Τά θέματά τους εἶναι δύο, μά σάν ζω-
γραφιά ἀποτελοῦν ἐνα σύνολο, ἀφοῦ τόσο στήν σύνθεση δύο καί στό
χρῶμα ἔχουν τέτοιαν ἐνότητα, πού καθένα μόνο του θά 'μοιαζε σάν
μισοσκισμένος πίνακας. Τά ἔργα τοῦτα εἶναι σίγουρο πώς ἔχουν πρό-
τυπα.

Σάν κάπου νά τά ἔχουμε ξαναΐδει. Γνώριμα μᾶς εἶναι τά πρά-
σινα, τά χρυσοκόκκινα, τά τρυφερά γκρίζα τους χρώματα. "Α, ναί.
Είναι τά χρώματα πού συναντήσαμε ἀνεβαίνοντας γιά τό σπίτι
μέ τίς ζωγραφιές. Ή φύση καί ή τέχνη, στή γωνιά τούτη τοῦ Πη-
λίου, δέν εἶναι δύο ἀντίπαλοι πού ἀναμετριοῦνται. Είναι δύο ἀδέρ-
φια πού βαδίζουν χειροπιαστά.

Καθώς κατεβαίνουμε τήν ξύλινη σκάλα, σκεφτόμαστε πώς θά
τά συναντήσουμε πάλι κατηφορίζοντας. Μά δέν τά ξαναβρήκαμε.
Ο ἀνοιξιάτικος ἥλιος εἶχε πιά δύσει κι όλόκληρο τό Ἀνωβολιώτικο
τοπίο εἶναι τυλιγμένο μ' ἐνα μισοσκόταδο πού πέφτει μαλακά. Κάτω
ἄναψαν τά πρώτα φῶτα τῆς πόλης. Μᾶς κάνουν σινιάλο νά ξαναγυ-
ρίσουμε κοντά τους. Νά ξαναγίνουμε οἱ μεγάλοι μέ τίς ἔγνοιες καί
τή χορτάτη ὅραση.

« Μικρά μελετήματα »

Κίτσος Α. Μακρής

10. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ - ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Τέτοια συστάσεις όμως, δημιουργούν κάποια αίσια κατάσταση στο περιβάλλον της γης. Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, οι αρχαίοι Έλληνες έδιναν στην φύση της γης πολλές παραδόσεις, καθώς το γελάκιον κατατίθεται στην θεά Λαγών, η οποία είναι η μητέρα της γης. Το γελάκιον είναι η μετατόπιση της γης στην θεά Λαγών. Το γελάκιον είναι η μετατόπιση της γης στην θεά Λαγών. Το γελάκιον είναι η μετατόπιση της γης στην θεά Λαγών. Το γελάκιον είναι η μετατόπιση της γης στην θεά Λαγών.

Η γη παραδίδεται στην θεά Λαγών, η οποία είναι η μητέρα της γης. Η γη παραδίδεται στην θεά Λαγών, η οποία είναι η μητέρα της γης. Η γη παραδίδεται στην θεά Λαγών, η οποία είναι η μητέρα της γης. Η γη παραδίδεται στην θεά Λαγών, η οποία είναι η μητέρα της γης. Η γη παραδίδεται στην θεά Λαγών, η οποία είναι η μητέρα της γης. Η γη παραδίδεται στην θεά Λαγών, η οποία είναι η μητέρα της γης. Η γη παραδίδεται στην θεά Λαγών, η οποία είναι η μητέρα της γης. Η γη παραδίδεται στην θεά Λαγών, η οποία είναι η μητέρα της γης. Η γη παραδίδεται στην θεά Λαγών, η οποία είναι η μητέρα της γης. Η γη παραδίδεται στην θεά Λαγών, η οποία είναι η μητέρα της γης. Η γη παραδίδεται στην θεά Λαγών, η οποία είναι η μητέρα της γης. Η γη παραδίδεται στην θεά Λαγών, η οποία είναι η μητέρα της γης.

JO. LAPIOLME - LAPAVOZIE

ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ

«Ἐβγῆκεν ἀσπρόπροσωπος»

Ασπροπρόσωπος μεταφορικῶς λέγεται ὁ αἰσίως περατώσας τὴν ἐπιχείρησιν, ἦν ἀνέλαβεν, ιδίως ὁ διαχειρισθείς ξένην περιουσίαν καὶ δούς ἀκριβῆ λόγον τῆς διαχειρίσεως ὁ ἔχων δηλαδή λευκόν καὶ ἄσπιλον τό πρόσωπον, ὁ μή ἐρυθριῶν διά τάς πράξεις του. "Οθεν καὶ ἡ εὐχὴ : «Πάντα μ' ἀσπρόπροσωπο!», ἢ ἀπλῶς : «ἄσπροπρόσωπος!», ἥτοι εἴθε πάντα τά ἔργα σου νά στέφωνται ύπο τοῦ ἐπιτυχίας.

"Οθεν ἡ φράσις «ἐβγῆκεν ἀσπροπρόσωπος» σημαίνει ὅτι ἐπιτυχῶς συνετέλεσέ τις ἔργον τι ἡ δούς τάς εὐθύνας ἀπέδειξεν ὅτι ἐντίμως διεχειρίσθη τά χρήματα, τά δόποια τῷ ἐνεπιστεύθησαν. «Μ' ἐβγαλες ἀσπροπρόσωπο»: συνηγορήσας ύπερ ἐμοῦ ἀπέδειξες τὴν ἀθωότητά μου. Λέγουσιν ἐπίσης «ἔχει καθαρό τό πρόσωπο» ἢ «τό μέτωπο» ἐπι! ἀνδρῶν ἐντίμων μή φοβουμένων τάς διαφοράς, παραπλησίως πρός τό γαλλικόν «Aller le front levé!». Τό ἀντίθετον είναι «μουντζουρωμένος» καὶ φράσις «τά μουντζούρωσε». ὁ δέ ἀναιδής, ὁ ἀπολέσας τό ἐρύθημα, λέγεται καὶ νῦν «χαλκοπρόσωπος». ἡ λέξις εἶναι ἐν χρήσει ἀπό τοῦ ε' αἰῶνος μ.Χ. Ἀνάλογοι φράσεις τῶν παλαιοτέρων είναι «παρατρίβεσθαι τό μέτωπον», «τρίβειν τό μέτωπον».

Εἰρωνικῶς λέγεται ἡ προκειμένη, παροιμιώδης φράσις καὶ ἐπί πονηρῶν ἐπιτηδείων, κατορθούντων ν' ἀποκρύψωσι τὴν ἐνοχήν των.

Φέρεται δέ καὶ ὁ ἀκόλουθος μῦθος :

«Ἐνας, πού εἶχε χίλια πρόβατα, ἀποφάσισε νά πάει στό χατζηλίκι*, νά γίνει χατζής*. Ἐκάλεσε τό λοιπόν τόν τσέλιγκά* του, τοῦ παρέδωκε τά πρόβατα, τόν δόδγήσε τί πρέπει νά κάνει, ώσπου νά γυρίσει αὐτός ἀπό τό χατζηλίκι, καὶ τοῦ ἔκαμε καὶ πληρεξούσιο, ἀν παρουσιαστεῖ ἀνάγκη, νά πουλεῖ καὶ ν' ὀγοράζει.

«Ἄμα ἔφυγεν ὅμως στό ταξίδι, ὁ τσέλιγκας τά ἔβαλε τά πρόβατα μπροστά καὶ σέ λίγο διάστημα τά ἔπαστρεψε.

Μετά καιρόν ἐγύρισε ὁ χατζής, καὶ μερικοί φίλοι τοῦ τσέλιγκα ἔτρεξαν καὶ τοῦ ἔδωκαν εἴδηση, γιά νά λάβει τά μέτρα του.

1. «Πηγαίνει μέ ψηλά τό κεφάλι».

— "Εννοια σας, τούς λέγει έκεινος, έγώ θά παρουσιαστώ και θά δώσω σωστό λογαριασμό, και θά ίδετε πώς θά βγῶ άσπροπρόσωπος.

Αμέσως τό λοιπόν γεμίζει μά καρδάρα γιαούρτι, τήν παίρνει στό χέρι και πάει στοῦ χατζῆ. "Εβαλε τήν καρδάρα μέ τό γιαούρτι μπροστά του, ἀπάνω στό τραπέζι, τρέχει, τόν ἀγκαλιάζει, τόν φίλει, και ἀρχίζει μέ ξεφωνητά και λέγει :

— "Αχ, χατζή μου ! αχ, χατζή μου ! Δέν ξέρεις και μήν τά ρωτᾶς τί ἔπαθα καὶ τί τραβήξα ! "Αμα ἔφυγες, ἐπέρασαν κάμποσες ήμέρες και ἥρθαν και μοῦ εἶπαν πώς ἐπνίγης. "Έγώ τότε λέγω : δ ὀφέντης μου ἐπνίγηκε· τό πρῶτο πού πρέπει νά κάμω, εἶναι νά φροντίσω γιά τήν ψυχούλα του. Καὶ ἐμοίρασα στούς φτωχούς τά πεντακόσια πρόβατα, γιά νά σέ συγχωροῦν. "Υστερα ὅμως ἐμάθαμε πώς ἐγλίτωσες, και ἀπό τή χαρά μου ἐμοίρασα και τά ἄλλα πεντακόσια στούς φτωχούς, γιά νά φάνε στήν ύγεια σου και νά ευχαριστήσουν και τό Θεό, πού σ' ἔχει καλά. Καὶ μόνον αύτή τήν καρδάρα ἐκράτησα ἀπό δλη τή στάνη, και σοῦ τήν ἔφερα ».

Ο χατζῆς, σάν ἄκουσε αὐτά, ἔγινε ἔξω φρενῶν, και τόν ρωτᾶ μὲ θυμό :

— "Ωστε πᾶνε ὅλα τά πρόβατα ;

— Ναι, ναι, χατζή μου !

Δέν ἐβάσταξε έκεινος, ἀρπάζει τήν καρδάρα, πού ἤταν μπροστά του, και τή φορεῖ στό κεφάλι τοῦ τσέλιγκα. Χύθηκε τό γιαούρτι ἀπάνω του, τοῦ ἔκαμε τά μοῦτρα του κάτασπρα. Έκεινος τό βαλε στά πόδια.

Οι φίλοι του ἀπό περιέργεια νά μάθουν τό ἀποτέλεσμα, τόν περίμεναν ἀπ' ὅξω ἀπό τό σπίτι, και σάν τόν εἶδαν :

— "Ε ! τσέλιγκα, τοῦ λένε, πώς τά κατάφερες ;

— Δέ σᾶς εἶπα, τούς λέει, πώς θά βγῶ άσπροπρόσωπος ; Νά με ἀσπροπρόσωπος ! ».

« Παροιμίαι », τ. Β'

Νικόλαος Γ. Πολίτης

ΟΙ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΙ ΣΚΟΠΟΙ

ΚΡΗΤΗ

‘Αλέξανδρος δ βασιλιάς, σάν ἐπολέμησε καί πῆρε δλα τά ρηγάτα τοῦ κόσμου καί τόν ἔτρεμε δλη ἡ γῆς ἡ οἰκουμένη, ἐκάλεσε τοί μάγους καί τοί ρώτηζε· « Πέτε μου σεῖς, πού κατέχετε τοῦ μοίρας τά γραμμένα, εἶντα μπορῶ νά κάμω, γιά νά ζήσω πολλούς χρόνους, νά χαρῶ τόν κόσμο, ἐδῶ πού τόν ἔκαμα δλο δικό μου ; ».

— Βασιλέα μου πολυχρονεμένε μου, ἡ δύναμή σου εἶναι πολλή, ἀποκριθῆκαν οἱ μάγοι, μά τά χει γραμμένα ἡ μοίρα, δέν εἶναι μπορετό νά ξεγραφτοῦν. Ἐνα μόνο πράμα εἶναι, πού μπορεῖ νά σέ κάμει νά χαρεῖς τά βασίλεια καί τή δόξα σου, ώστε νά θέλεις νά γίνεις ἀθάνατος, νά ζήσεις ἵσαμε τά βουνά. Μά εἶναι δύσκολο, πολύ δύσκολο.

— Δέ σᾶς ρωτῶ ἂν εἶναι δύσκολο, μόνο εἶντά ναι ; εἶπεν δ ‘Αλέξανδρος.

— Ε, τότε, βασιλέα μου, σ’ τς δόρισμούς σου εἶναι τ’ ἀθάνατο νερό, πού ὅποιος τό πιεῖ, θάνατο δέ φοβᾶται. Μά ὅποιος πάει γιά νά τό πάρει, πρέπει νά περάσει ἀπό μέσα ἀπό δυό βουνά, πού χτυπᾶ τό να ἀπάνω στ’ ἄλλο ἀλάγιαστα*. Κι οὐδέ πουλί πετάμενο δέν προφταίνει νά περάσει. Πόσα ξακουσμένα βασιλόπουλα καί ἀρχοντόπουλα δέν ἔχάσανε τή ζωή τους μέσα σ’ ἑκείνη τήν τρομερή παγίδα ! “Αμα περάσεις τά δυό βουνά, είν’ ἔνας δράκος ἀκοίμητος καί φυλάει τ’ ἀθάνατο νερό. Σκοτώνεις τό δράκο καί τό ταίρνεις.

Τότε εύθύς δ ‘Αλέξανδρος προστάζει καί τοῦ φέρνουνε τό ἀλογό του, τό Βουκέφαλο, πού φτερά δέν είχε καί σάν πουλί ἐπέτα. Καβαλικεύει, δίδει σκαλιά τοῦ μαύρου του καί πάει. Καί μ’ ἔνα βίτσισμα ἐπέρασε πέρα πέρα. Ἐσκότωσε τόν ἀκοίμητο δράκο καί πῆρε τό γυαλί, πού χε τ’ ἀθάνατο νερό.

‘Αλλά ἔλα δά δ εύλογημένος, πού, ἀμα γύρισε στό παλάτι του, δέν τό φύλαξε καλά ! Τό θωρεὶ ἡ ἀδελφή του καί, χωρίς νά συλλογιστεῖ εἶντά ναι, τό χύνει. Κατά τύχη ἔχύθηκε πάνω σέ μιά ἀγριοκρομμύδα, καί γι’ αύτό αύτές οἱ κρεμμύδες δέν ξεραίνονται ποτέ.

‘Ο ‘Αλέξανδρος μετά κάμποση ὥρα πάει νά πιεῖ τ’ ἀθάνατο νερό, ἀλλά ποῦ ν’ το; Ρωτᾶ τήν ἀδελφή του, κι αύτή τοῦ λέει πώς δέν ἔκάτεχε* εἶντά τονε καί τό χυσε. ‘Ο βασιλιάς ἐπῆρε νά κουζουλαθεῖ*

άπό τή μάνητα* καί τή στενοχώρια του καί τοσῇ καταράτσηκε νά γενεῖ ἀπό τή μέση καί κάτω ψάρι καί νά βασανίζεται, ὥστε νά στέκει δύ κόσμος, στή μέση τοῦ πελάγους.

‘Ο Θεός τ’ ἄκουσε, καί ἀπό τότε ὅσοι γυρίζουνε μέ τά καράβια τή βλέπουνε νά παραδέρνεται μέσα στά κύματα. ‘Ωστόσο τόν Ἀλέξανδρο δέν τονε μισᾶ· κι ὡς δεῖ κανένα καράβι, ρωτᾶ· «Ζεῦ ὁ Ἀλέξανδρος;». Κι ἂν ὁ καραβοκύρης* εἶν’ ἀκάτεχος κι ἀπιλογθεῖ* «Ἀπέθανε», ἢ κόρη ἀπό τή μεγάλη της λύπηση ταράσσει μέ τά χέρια καὶ μέ τά ξέπλεκα ξανθά μαλλιά τοη τή θάλασσα καὶ πνίγει τό καράβι. “Οσοι ὅμως κατέχουνε, ἀπιλογοῦνται* «Ζεῦ καὶ βασιλεύει»· καί τότε ἡ πολύπαθη κόρη κάνει καλή καρδιά καί τραγουδάει χαρούμενη γλυκά τραγούδια.

³ Εκεὶ μαθαίνουν οἱ ναῦτες τοὶ καινούριους σκοπούς καὶ τοὶ φέρ-
νουνε.

« Παραδόσεις »

Νικόλαος Γ. Πολίτης

Μόνος με της κοινωνίας της
δέρογεται δι' έργον υπόβαθρου εναντίον
της πληθυντικής κοινωνίας των ανθρώπων
γένησαν φύση.

*Αναμενόταν ήτοντας της πατριωτικής
Η Μεσεπτέλευσης μέσα στην γενική πολιτική της
πάκιαν όπό την αρχιρράγειαν χρησιμό των ποταμών
της Εστυκλοσετα μέχρι την αποράμιλλον καταβοτή της ποταμού
Ταίνιας.

*Ο Βαθύτερης πρόσθιος της θεωρίας της Αρχαίας Βαρύτης
τα δρη της Καραϊσιούς 11. ΤΟΠΙΑ - ΦΥΣΗ ουμέτον
ευθείαν περιέβα, από την παλαιά κοινωνία απρότον, τα δρη
δημόσιου δικαιού τα δρη και τό κέντρον αι πεδιάδες.

*Έναφι μέσο του κοινωνίου διενεργεται τό δρος Λάζαρο, οι
σική σκαπτή τελεία από όπο τον Δημιουργού, ισα χρονιστικόν αι
φρουρήτριαν και διπλήν κατά τύπους ζωής, δε' ίσι Λάζαρον
Δημιουργή η φρεσά χώρα, και ως σημείον, Δημό το έπειον ο Λάζαρος
αιδιόν παραπορητής θα ήθελατο νό θεωρεση τό θεολογικόν, τό
θέιον κάλλος της λαοστηίας.

Ποιοι λαογραφοί, ποιοι μανύριστοι και εθνοροί περιέβας δενόρο
σκεπάζει άστυλοστονετον πρό τῶν ορθολόρδων την θεωτού! Ποιοι κήρυκοι
πολιουσινεῖται, ποια λαος ούλακότητη, ποια μάλγουσα μυαλόπορτοιο! Ποιοι
εύφραι της θελάσσαις μεταναστεύοντα τό ψύρος του χωμάτος, αι
τό βάθιτος του θέρος!

Παρά τάτη χιονοσπαστική και γυμνιάς κορυφές του Ταττυάτου δια-
βενιαίδια ικετείς τάτη χλόης τῶν μεσογειακῶν άγρων και τά τάτη
τῶν κήρυκον και τῶν λεπιδών. Γαλανή άσπινεστα προς βούνα
μαστηρίσσοντα η θάλασσαν και τά κινά της όπο θαλάσσην θα
πινακίσταν ρούχον* μαλαριδιός εις τήγε εθείμαντα σε πολιτική
μασίσιν θανατίσσει καρπούζη ή διπλός και η θεωρεση της
τά δρέματα τῶν ράβων, τῶν πορτοκαλεών, τῆς πατατού
παποτούσιαν δινέων, τά δηποτα μελισκούσα την πατατούσιαν
τήγε μεσογειακή γη.
* Πάρα τας ιερείων *

τον απόφευκε την παραδοσιακή κατηγορία των
τελετών, αλλά έδωσε στην παραδοσιακή τέχνη την επίκληση στην παραδοσιακή γλώσσα της.
Επίσης, η παραδοσιακή γλώσσα της θεωρείται ότι διατηρεί την αρχή της ομοιότητας με την παραδοσιακή γλώσσα της Κύπρου. Τοπικές γλώσσες συνήθως διατηρούν την αρχή της ομοιότητας με την παραδοσιακή γλώσσα της περιοχής της, καθώς και την αρχή της αποτυπωμένης γλώσσας της περιοχής της. Η παραδοσιακή γλώσσα της Κύπρου διατηρεί την αρχή της ομοιότητας με την παραδοσιακή γλώσσα της περιοχής της, καθώς και την αρχή της αποτυπωμένης γλώσσας της περιοχής της.

Η ΖΥΦ-ΑΙΠΟΤ ΙΙ

Επίσης, η παραδοσιακή γλώσσα της ζυφ-αιποτ ικανοποιεί την αρχή της αποτυπωμένης γλώσσας της περιοχής της.

Η παραδοσιακή γλώσσα της ζυφ-αιποτ

Η παραδοσιακή γλώσσα της ζυφ-αιποτ

ΜΕΣΣΗΝΙΑ

Μόνος ἐπί τῆς κορυφῆς τῆς Ἰθώμης ἔβλεπον τὸν δύοντα ἥλιον βάφοντα δι' ἐρυθροχρύσου φωτός τὸ στερέωμα καὶ αὔγαζοντα ἡπίως τάς ὑψηλοτάτας κορυφάς τῶν ὄρέων καὶ τὴν ἐξαισίαν ἐκείνην γόησσαν φύσιν.

‘Ανέκφραστον ἦτο τὸ κάλλος τῆς τοποθεσίας καὶ τὸ θέλγητρον. ‘Η Μεσσηνία ἀπασα μέ τὴν χλοεράν ἐσθῆτά της αὐλακουμένην τῇδε κάκεῖσε ὑπό τῶν ἀργυρῶν γραμμῶν τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ρυάκων της ἐξετυλίσσετο μέ χάριν ἀπαράμιλλον κάτωθι τοῦ Ἱεροῦ ὅρους τῆς Ἰθώμης.

‘Ο Ταῦγετος πρός ἀνατολάς, δὲ Ἐρύμανθος βορειοανατολικῶς, τά ὅρη τῆς Κορώνης καὶ τῆς Κυπαρισσίας πρός δυσμάς ἔκλειον τήν εὐδαίμονα κοιλάδα, ἀποτελοῦντα κύκλον ἀπέραντον, τά ἄκρα τοῦ ὅποιου ἥσαν τά ὅρη καὶ τό κέντρον αἱ πεδιάδες.

‘Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κύκλου ἐκείνου ἐγείρεται τό δρος Ἰθώμη, φυσική σκοπιά τεθεῖσα ἐκεὶ ὑπό τοῦ Δημιουργοῦ, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ἀμυντήριον καὶ ἀπειλή κατά πάστης δουλείας, ὑφ' ἣς ἡδύνατο ν' ἀπειληθῆ ἡ ὠραία χώρα, καὶ ὡς σημεῖον, ἀπό τό δόποιον δὲ ἐνθουσιῶν παραπτηρητής θά ἡδύνατο νά θαυμάσῃ τό ἐκπληκτικόν, τό θεῖον κάλλος τῆς Μεσσηνίας.

Ποιαὶ λαμπραί, ποιαὶ μακάριαι καὶ εὐφοροὶ πεδιάδες δενδροσκεπεῖς ἐκτυλίσσονται πρό τῶν ὄφθαλμῶν τοῦ θεατοῦ! Ποιοὶ κῆποι πολυανθεῖς, ποία ἥμερος γλυκύτης, ποία θέλγουσα μεγαλοπρέπεια! Ποιαὶ αὔραι τῆς θαλάσσης μετριάζουσι τό ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τό θάλπος τοῦ θέρους!

Παρά τάς χιονοσκεπεῖς καὶ γυμνάς κορυφάς τοῦ Ταῦγέτου ἀποθαυμάζει κανεὶς τὴν χλόην τῶν μεσσηνιακῶν ἀγρῶν καὶ τά ἄνθη τῶν κήπων καὶ τῶν λειμῶνων. Γαλανή ἐκτείνεται πρός δυσμάς καὶ μεσημβρίαν ἡ θάλασσα· καὶ τό κῦμά της ὑπό ἐλαφροῦ ὡθούμενον πνεύματος ροχθεῖ* μελῳδικῶς εἰς τὴν εὐδαίμονα ἀκτήν. Ἐδῶ θαυμασίους ἀναδίδει καρπούς ἡ ἀμπελος καὶ ἡ ἐλαία καὶ πυκνά χύνονται τά ἀρώματα τῶν ρόδων, τῶν πορτοκαλεῶν, τῆς λεμονέας καὶ τῶν παντοίων ἀνθέων, τά δόποια μεθύσκουσι τὴν αἰσθησιν τοῦ παρά τίν ἀκτήν πλανωμένου θαυμαστοῦ τῆς φύσεως καὶ τοῦ κάλλους τῆς μεσσηνιακῆς γῆς.

« Πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ »

Σπυρίδων Παγανέλης

ΤΟ ΠΗΛΙΟΝ

"Οταν, ἀντικρίζοντες τόν Παγασητικόν, προσβλέπετε τάς μεσημβρινάς κλιτύς τοῦ Πήλιου, μέχρις αὐτῆς τῆς κορυφῆς, παρ' ὅλον τό ἔκπαγλον τοῦ θεάματος, παρ' ὅλην τήν θαυμασίαν ἀρμονίαν τῶν χρωμάτων καὶ τῆς χλωρίδος*, τήν ἄσωτον δαψίλειαν, ἐντός τῆς ὁποίας, ὡς ἐντός εύρυτάτου πλαισίου, διορᾶτε τάς εἰκόνας τῶν μαγευτικῶν αὐτοῦ κωμοπόλεων, τόν "Ανω Βόλον, τήν Πορταριάν, τήν Μακρινίτζαν, λίαν ἀτελῶς ἀντιλαμβάνεσθε καὶ τοῦ ὑψους τοῦ ὅρους καὶ τοῦ μεγαλείου του.

'Ἐνῷ βλέπετε τι ἔξόχως ἀσύνηθες, τῶν ὄφθαλμῶν χάρμα ἀνέκφραστον, ἐν τούτοις, φειδωλόν τό Πήλιον, μόνον πενιχράν μερίδα τῶν καλλονῶν του σᾶς ἀποκαλύπτει. Πρό παντός, ἐνῷ σᾶς ἐπιδεικνύει τήν ἀνωτάτην αὐτοῦ κορυφήν, ἐν τούτοις σᾶς ἀποκρύπτει τό ὑψος του. 'Οφθαλμαπάτη, τήν ὁποίαν παρετήρησα πάντοτε ἐφ' ὅλων τῶν ὄρέων, τῶν ὁποίων ἡ πρός τά ἄνω κλίσις ἀρχεται ἀμέσως ἡ σχεδόν ἀμέσως ἀπό τῆς θαλάσσης. Τῷ ὅντι ἀπό τοῦ λιμένος τοῦ Βόλου τό Πήλιον, παρ' ὅλον τό ἐκ 1630 μέτρων ἡ 5000 ποδῶν περίπου ὑψος του, φαίνεται ταπεινότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ 'Υμηττοῦ θεωμένου ἀπό τοῦ Ζαππείου*. Καί ὅμως, ἐάν ἡ ἀποτυχία τῶν Γιγάντων, τοῦ νά ἐκριζώσουν τό Πήλιον καὶ ἐπιθέσουν τοῦτο ἐπί τῆς "Οσσης πρός ἔκπολιόρκησιν τοῦ 'Ολύμπου, δέν ἀπεθάρρυνε πάντα ἄνθρωπον ἀπό τοιαῦτα ἐγχειρήματα, καὶ ἦθελεν ἐπιχειρήσει οὗτος, ἀποσπῶν τόν 'Υμηττόν ἀπό τήν 'Αττικήν του, νά τόν ἐνθρονίσῃ εἰς τάς Παγασάς, μόλις ἡ κορυφή του θά ὑπερέβαινε τήν Πορταριάν.

Τό Πήλιον, τό ἀπαράμιλλον ὅρος μέ τά εἴκοσι τέσσαρα χωριά του, ὅπως μετριοφρόνως καλοῦνται αἱ θαυμάσιαι κωμοπόλεις, εἰς τάς ὁποίας συναντᾶτε φιλεργίαν, πολιτισμόν, ἡμερότητα, πρόσδον, τήν ὁποίαν οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ τῆς ὀγροτικῆς Ἐλλάδος θά συναντήσετε, μόνον ὅταν διαβῆτε τάς διασφάγας* του καὶ τάς φάραγγάς του, μόνον ὅταν ἀναρριχηθῆτε εἰς τάς κλιτύς του καὶ πατήσετε τήν ὑψικάρηνον* κορυφήν του, τότε μόνον ἀποκαλύπτει πλῆρες πρό τοῦ ἀγόνου θαυμασμοῦ ὑμῶν τό ἀνέκφραστον αὐτοῦ μεγαλεῖον.

Τήν κορυφήν ταύτην ηύτύχησα νά πατήσω εἰς διήμερον ἐκδρομήν ἀνά τό Πήλιον ἐν συνοδείᾳ φίλων Πηλιορειτῶν. Ἀνήλθομεν δέ οὐχί διά Πορταριᾶς ἡ Μακρινίτζης, ἐπιφυλάξαντες τό δρομολόγιον

τοῦτο διά τήν κάθοδον, ἀλλά διά πλαγίου δρομολογίου, ἀσυγκρίτως πλουσιωτέρου εἰς ἐντυπώσεις. Διότι ἀκολουθήσαντες τήν μαγευτικήν μέχρις Ἀγριᾶς παραλίαν, ἀπ' ἐκεῖ ἀνήλθομεν εἰς Δράκιαν, καί, διανυκτερεύσαντες ἐν καταυλισμῷ παρά τὸ Χάνι τῆς Σουβάλας, περί τά 500 μέτρα κάτωθεν τῆς ἀνωτάτης κορυφῆς, ἀνήλθομεν εἰς ταύτην περί τήν τρίτην πρωινήν ὥραν, ὅταν ἥδη ἡ Ἀφροδίτη ἀνεύδετο ἀπό τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ σκοτεινοῦ ὁρίζοντος.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐκδρομή αὐτή ἔγένετο ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ὅταν τά κυνικά καύματα ἥσαν εἰς τό ἀπόγειον τῆς κυριαρχίας των, καί οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι τῶν πεδιάδων ἐτήκοντο καί ἀνελύοντο ὑπό θερμοκρασίαν 35 βαθμῶν. Ἐλλ' ἡμεῖς πολύ ταχέως ἀπεξενώθημεν εὐτυχῶς τῆς ἥκιστα ἐπεράστου* ταύτης θαλπωρῆς, εὐθύς ὡς οἱ ἡμίονοι ἡμῶν, καταλιπόντες τήν Ἀγοράν, ἀκροβάται ἐκ φύσεως καί ἐκ παραδόσεως, ἥρχισαν νά πατοῦν τήν ἀνάντη*. Ἡ ἀναρρίχησις εἶναι τό ἴδεως τοῦ ἡμιόνου, ἴδιως τῶν νευρωδῶν ἡμιόνων τοῦ Πηλίου, οἱ ὄποιοι, ὅταν ἀναγκάζωνται νά βαδίζουν εἰς τήν πεδιάδα, ἀφῆνουν τήν κεφαλήν των νά πίπτῃ πρός τήν γῆν ὑπό τό κράτος ἀνεκφράστου ἀνίας καί μελαγχολίας...

Μετά δίωρον ἀνάπταυσιν ἥρχισε καί πάλιν ἡ ἀναρρίχησις.

Νῦν καί ἡ Δράκια ἀπλοῦται κάτωθεν ἡμῶν ἐντός τοῦ πρασίνου πλαισίου της μέ τάς ύψηλάς στέγας της, τάς βαθυτέφρους, ὡς ὅλων τῶν ύψηλῶν χωρίων τοῦ Πηλίου. Διότι, ἀντί κεράμων, οὓς θά συνήρπαζον ὡς πτίλα οἱ σφιδροί ἀνεμοι τοῦ Πηλίου, ἔνεκα τῶν ὄποιών «εἰνοσίφυλλον» τό ἀπεκάλεσεν δ. Ὁμηρος, οἱ Πηλιορεῖται στεγάζουν τάς οἰκίας των μέ βαρυτάτας πλάκας σχιστολίθου χρώματος λάβας καί δίδουν εἰς τάς στέγας αὐτῶν ὁξύ σχῆμα ἐλβετικῶν οἰκιῶν, διά νά μή καταχωσθοῦν ἀπό τό βάρος πυκνῶν χιόνων.

Μετά πορείαν μιᾶς καί ἡμιείας ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τό Χάνι τῆς Σουβάλας, πρό τοῦ ὄποιου διέρχεται ἡ ἐκ Βόλου εἰς Ζαγοράν ὁδός.

Ἡτο ἥδη νύξ ἥπλώσαμεν ἐν ὑπαίθρῳ πτέριδας ἀφθόνους καί κλάδους πυκνούς ὁξύων. Οἱ ἡμίονοι ἀφέθησαν ἐλεύθεροι εἰς τήν ρέμβην των. Ἀνήφθησαν αἱ πυραί καί ἐπί πυραμίδων ἐκ κλάδων ἀνηρτήσαμεν τούς φανούς μας. Μέτ' ὀλίγον οἱ ὀβελοί μέ τά σουβλάκια τοῦ ἐριφίου ἀνέδιδον πυκνόν καπνόν ἐπί τῆς ύψηλῆς ἐκείνης δειράδος τοῦ ὑλήεντος* ὅρους, διότι ἥμεθα ἥδη εἰς ὕψος 1100 μέτρων.

’Αλλ’ ήλθεν ἡ στιγμή διλιγοώρου ἀναπταύσεως. « ”Ακρα σιωπή”, ώς λέγουν τά ναυτικά παραγγέλματα. Μολονότι δέ ἡμεθα πάντες καταπεπονημένοι, δ ὑπνος κατέστη ἀδύνατος, καί ἐκ τοῦ φόβου μήπιως δέν προλάβωμεν νά διαυτισμεν πρό τῆς αὐγῆς τήν ὑπολειπομένην πτορείαν μιᾶς ὥρας μέχρι τῆς κορυφῆς, ἀλλά πρό πάντων ἐκ τοῦ ψύχους τοῦ ὑπερβολικοῦ. Ἡτο τῷ ὄντι τοιοῦτον τό ψύχος, ὥστε τό παγερόν ὅνδωρ ἐρροφῶμεν κατά δόσεις, ώς καφέν. Παρ’ ὅλα δέ τά βαρύτατα σκεπάσματα, τά ὁποῖα είχον μεταφέρει τέσσαρες ἡμίονοι, καί τάς ἀπαύστως ριπιζομένας πυράς, κυριολεκτικῶς ἐτρέμοιμεν καθ’ ὅλην τήν νύκτα ὑπό θερμοκρασίαν 8 βαθμῶν, ἐνῷ ὁ Βόλος κάτω ἡμῶν, εἰς βάθος 1100 μέτρων, ἐκαίετο καί ἐπυρακτοῦτο ὑπό τήν ἀσφυκτικήν ἐπίδρασιν τῶν καυμάτων τοῦ Ἰουλίου. Μόνον οἱ ὀρειβάται, οἱ πάσις χώρας Ἀλπινισταί, δύναται νά ἐννοήσουν τό ἔλκυστικόν θέλγητρον τῶν ἀντιθέσεων τούτων.

Είναι ἡδη ἡ δευτέρα ὥρα τῆς πρωίας, ὅτε ἄρχεται ἡ πρός τήν κορυφήν ἐκκίνησις. Ἡ ἀνυπομονησία ἡμῶν καί ὁ φόβος μή ροδίσῃ ἡ ἀνατολή, πρίν φθάσωμεν ἐπί τῆς κορυφῆς, μᾶς ἔκαμε νά ἐκκινήσωμεν προώρως. Διότι ἡδη, ἀπό τῆς τρίτης πρωινῆς ὥρας, ἐπατοῦμεν ἐπί τῆς κορυφῆς, ὑπερηφάνως, ἐπερειδόμενοι ἐπί τῆς πελωρίας πυραμίδος, τήν ὁποίαν είχε στήσει ἐκεῖ ἐπάνω ἡ χαρτογραφική ἀποστολή.

Ἡ νύξ ἡτο ἀκόμη βαθυτάτη καί μόνη προάγγελος τῆς Ἡοῦς ἀνεπάλλετο ἡδη ἐπί τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ ὁρίζοντος ἡ Ἀφροδίτη μέ τάς γλυκεράς αὔτης ἀκτίνας.

Τό ψύχος ἡτο ἀφόρητον· ἐζητήσαμεν καταφύγιον κάτω τοῦ βράχου τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς, παρά τό κλειστόν ἡδη ἐκ καταπεσόντων ὀγκολίθων στόμιον σπηλαίου. Ἐχει μεγάλην ἴστορίαν τό σπήλαιον τοῦτο. Ἡ παράδοσις θέλει τοῦτο κατοικίαν τοῦ Κενταύρου Χείρωνος, τοῦ σοφοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ υἱοῦ τῆς Θέτιδος καί τοῦ Πηλέως. Ἐντός αὐτοῦ, φαίνεται, ἔλαβε τά πρῶτα μαθήματα δ Πηλιορείτης ἥρως τῶν δμητρικῶν ἐπῶν, δ θεῖος Ἀχιλλεύς. Ἐκεῖ δ παιδαγωγός του τόν ἀνέθρεψεν δχι μέ γαλακτῶδες ἄλευρον, ἀλλά δίδων εἰς αὐτόν νά μασᾶ ἄμα τῇ ὁδοντοφυΐᾳ κρέατα λεόντων καί κάπρων.

’Αλλ’ ἡδη νομίζομεν ὅτι ἀρχίζει νά ὑποφώσκη ἡ Ἡώς. Λέγω νομίζομεν, διότι οἱ παριστῶντες τήν ἐμφάνισιν τοῦ λυκαυγούς, ώς μίαν

ξέξαπίνης* ἐρυθροπυράκτωσιν τοῦ δρίζοντος πρός ἀνατολάς, οἱ ζωγραφίζοντες οὕτω τὴν αἰφνιδίαν εἰσβολήν τῆς Ἡοῦς, εἰδον βεβαίως τὴν χαραυγήν ούχι ἀπό τῶν κορυφῶν τῶν ὁρέων, ἀλλά τῇ βοηθείᾳ τῆς φαντασίας των. Εἶναι βραδύ, πολύ βραδύ, τό ἄρμα τῆς Ἡοῦς...

Ναί. Κατ' ἀρχάς είναι τόσον ἀσθενές, τόσον ἀστριστον, τόσον ἀμφίβολον τοῦ λυκαυγοῦς τὸ φῶς, ὥστε δέν τό βλέπει τις, ἀλλά τό προαισθάνεται, τό μαντεύει. Μόλις διαφαίνεται ως ἐλαφρά ροδίνη ὁμίχλη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὑπνου τοῦ βαθυτάτου τῆς νάρκης τῆς φύσεως. Τὴν βλέπομεν ὁρθήν ἐπί τῶν βράχων τὴν χαραυγήν μᾶλλον διά τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως, διότι γνωρίζομεν ὅτι ἔρχεται, διότι ποθοῦμεν τὴν ἐμφάνισίν της. Οὔτω ἐμφανίζονται καὶ αἱ μεγάλαι ἀλήθειαι εἰς τινας ψυχάς, πρίν λάμψουν ἐνώπιον τοῦ κόσμου. Οὔτω καὶ οἱ μάγοι, ὑπό τό ὑποτρέμον φῶς τοῦ ἀστέρος, διεῖδον τοῦ χριστιανισμοῦ τόν φωτεινόν δρίζοντα.

* * *

'Αλλ' ἦδη πιρφυροῦται ὁ ὀρθίζων ἀνωθεν τῆς πρό τῆς Χαλκιδικῆς θαλάσσης. 'Ο φωτεινός δίσκος, ἐρυθρός, ἀλαμπής ἔτι, προβάλλει ἀπό τοῦ ἀκυμάντου πελάγους. 'Αλλά πόσον βραδέως, πόσον δυσχερῶς εἰσδέχεται τό φῶς ἡ φύσις! 'Ενῷ ἦδη αἱ πρῶται ἀκτῖνες του φιλοῦν τάς χιονολεύκους κορυφάς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τάς τεφράς τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγράφων, βραδέως ἀτονος ἰόχρους ἄχνη φωτός περιβάλλει τάς ἀνωτάτας αὐτῶν κλιτύς. Κάτω δέ, πολύ πολύ κάτω ἡμῶν, δέ Βόλος κοιμᾶται ἀκόμη σχεδόν ἐντός ἀπολύτου σκότους καὶ τά πλοια τοῦ λιμένος του, κήτη ὑπνώττοντα ἀκόμη, ἔχουν ἀνημμένους καὶ λάμποντας ἔτι τούς φανούς των.

'Ηδη ἐκυριάρχησε τό φῶς πανταχοῦ. Καί ἀπολαύω ἀπλήστως τοῦ ἀνεκφράστου θεάματος, σχεδόν μετά συναισθήματος ὀδύνης, διότι αἰσθάνομαι πόσον βραχεῖα θά εἶναι ἡ διάρκεια τῶν θείων τούτων στιγμῶν.

Προσβλέπω πρός βορρᾶν τάς ὑπερφάνους, τάς χιονολεύκους κορυφάς τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐνδιαιτήματος τῶν προγονικῶν θεῶν. Χθαμαλώτερον αὐτοῦ ἡ "Οσσα φαίνεται ταπεινός τοῦ Ὀλύμπου προσκυνητής καὶ δοῦλος. Βλέπω πλαγιώτερον τήν κυματώδη σειράν τῶν παλαιῶν ἡμῶν ὁρίων, λοφοσειράν ξένην ἡμιν πλέον, διότι τό 1897, τό τρομερόν, ἀλλά καὶ ἐπαίσχυντον ἔτος, μᾶς

κατεβίβασεν εἰς τήν πεδιάδα. Δυσμόθεν ἡ Πίνδος ἔνοῦται μέ τήν μακράν σειράν τῶν Ἀγράφων. Πρός νότον ἡμῶν ἀπλοῦται ἡ Ὀθρυς, ὅπισθεν διαφαίνεται ἡ Οἴτη καί ὁ Τυμφρηστός καί ἀπώτερον, νεφελώδης καί μέ ἀτόνους χρωματισμούς, ὁ Παρνασσός. Κάτω ἡμῶν, αὐχμηρά ἥδη, τεφρά, ἡ ἀτέρμων θεσσαλική πεδιάς, μέ τά ἀργυρολαμπῆ κάτοπτρα τῶν λιμνῶν της. Νοτιοανατολικῶς, εἰς τήν λευκοκύανον λεκάνην, αἱ Σποράδες, τῆς Φθιώτιδος αἱ ἀκταί καὶ τῆς Εύβοίας τὰ βορειότερα. Ἀνατολικῶς κλείει τόν ὁρίζοντα ἀτέρμων ἡ θάλασσα, ἐνῷ ὀλίγον ὑψηλότερον διαφαίνονται τῆς Χαλκιδικῆς αἱ ἀκταί καὶ αἱ κορυφαί τοῦ Ἀθω.

Ἐκεῖ ἐπάνω, ὅπου τανυσίπτερος φθάνει ὁ ἀετός, εὔτυχεὶ νά συρθῇ ἐνίστε καὶ ὁ ἀνθρωπός· καὶ ἐκεῖθεν τίποτε δέν ἔχει νά φθονήσῃ τοῦ ἀετοῦ, τό ἀνθρώπινον βλέμμα. Καθηλώνει ἡ γοητεία τοῦ ἀπεριγράπτου τούτου πανοράματος. Τό βλέμμα, βυθιζόμενον ἰδίως εἰς τό ἄχανές πέλαγος, ἐμφυτεύει εἰς τήν ψυχήν πόθους ἀορίστους, τήν νοσταλγίαν τοῦ ἀγνώστου, ἔφεσιν ἀκατανίκητον πρός πλάνητας περιοδείας. "Οταν βλέπη τις τόσα, διψᾷ πλειότερον νά γνωρίσῃ ὅσα ἀποκρύπτει τοῦ ὁρίζοντος ἡ ἀχλύς. "Ηδη ἐννοῶ διατί ἀπό τῶν κορυφῶν τούτων ὁ Ἰάσων ἐπόθησεν ἀγνώστους ἀκτάς, διατί ἀπό τῶν δασῶν τοῦ Πηλίου ἐναυπηγήθη ἡ Ἀργώ. Βεβαίως τό χρυσοῦν δέρας δέν ἦτο παρά ἡ χρυσῆ χώρα τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν ὀνείρων, τήν δόπιον ἔβλεπον οἱ Ἀργοναῦται πέραν τοῦ ὁρίζοντος διά τῶν ὀφθαλμῶν τῆς φαντασίας.

‘Αλλ’ ἀνάγκη νά κατέλθωμεν. Αἱ πανευδαίμονες στιγμαί ρέουν καὶ αὔται μετά τῆς αὐτῆς ταχύτητος, μεθ’ ἡς καὶ αἱ πικραί καὶ ἀνιαραί.

« Σελίδες »

*Εμμανουήλ Λυκούδης

ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ

‘Η Πλάση, ἡ παντοδύναμη κι ἀπόνετη μητέρα,
γιά σένα δέν ἔστάθηκε καθόλου ἀκριβοχέρα.

‘Αν ἔδωσε σ’ ἄλλο βουνό ψῆλος καὶ περηφάνια,
κι ἄλλο βουνό ἄν τό πύργωσε μέ βράχους καὶ κοτρόνια*,
κι ἄλλο βουνό ἄν στεφάνωσε ὀλοχρονίς μέ χιόνια,

μάζεψε ἀπ' ὅλα τά βουνά τή μοιρασμένη χάρη,
τήν ἔσμιξε καί σ' ἐπλασε, βουνό, βουνῶν καμάρι!...

"Οταν ὁ πόνος μυστικά τά σπλάχνα σου σπαράζει,
τοῦ πόνου ἀχνάδα ἡ καταχνιά* τήν ὄψη σου σκεπάζει:
κι ὅταν παλεύεις μέ στοιχειά κι ἀπό θυμό ξανάφτεις,
θεριεύεις, ἀνταριάζεσαι*, σειέσαι, βροντᾶς, ἀστράφτεις.
Πανώριο στή νεροποντή καί στήν ἀνεμοζάλη,
πανώριο καί στήν ξαστεριά, πού σέ φωτίζει πάλι.

Κι ὅταν ἀτόφιο* καί βαρύ καί παγωμένο χιόνι
ἀπό τά πόδια ώς τήν κορφή πέφτει καί σέ πλακώνει,
μαρμαρωμένο φαίνεσαι, καθώς στά παραμύθια...
Μά ἔχεις κρυμμένη τή ζωή, στά παγωμένα στήθια,
κι ἄμα προβάλει δλόφεγγος δ ἥλιος ἀπ' ἀγνάντια,
τό μάρμαρο σπᾶ καί γεννᾶ σμαράγδια καί διαμάντια:
σμαράγδια τά ρουμάνια* σου, διαμάντια τά νερά σου,
ἀπλώνονται, σκορπίζονται, χύνονται δλόγυρά σου,
χαρίσματα ἀξετίμητα καί δῶρα εύλογημένα
στά είκοσιτέσσερα χωριά πού κρέμονται ἀπό σένα.
Καί δίνεις στίς ζωές ζωή, φέρνεις στίς χάρες χάρη,
περήφανο καί σπλαχνικό βουνό, βουνῶν καμάρι.

« Γαλήνη »

Γεώργιος Δρασίνης

ΤΑ ΤΕΜΠΗ

Τίποτε δέν ἔχει ἔξυμνηθεῖ περισσότερο ἀπό τήν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν. Οἱ ἀρχαῖοι "Ἐλληνες καί οἱ Λατίνοι τή θεωροῦσαν σάν ἐνα μέρος παραδεισιακό, κάτι σάν μιάν "Ἐδέμ* προχριστιανική, ὅπου ἡ φύση εἶχε συγκεντρώσει ὅλα της τά θέλγητρα. Τήν δινειρεύονταν σάν μιά διαμονή ἀντάξια τῶν θεῶν, καί τούς φαντάζονταν νά κατεβαίνουν, μέ τήν "Ιριδα* πρωτοπόρο, ἀπό τίς ἀπότομες πλαγιές τοῦ 'Ολύμπου, γιά ν' ὀναπαυθοῦν στή δροσιά της, ἐνῶ οἱ Νύμφες τοῦ Πηνειοῦ τούς ἔθελγαν μέ τά τραγούδια τους... Ἐδῶ ὁ Ἀπόλλων,

άφοῦ σκότωσε τό φίδι Πύθωνα* στό ἄντρο* τῶν Δελφῶν, ἥρθε νά πλύνει τό σῶμα του ἀπό τό μαῦρο αἷμα τοῦ τέρατος, κι ἐδῶ ἔρχοταν κάθε ὀκτώ χρόνια μιά δελφική θεωρία*, γιά νά κόψει τήν ιερή δάφνη, πού στεφάνωνε τά μέτωπα τῶν νικητῶν στούς πυθικούς ἄγωνες...

Δέ βρῆκα ὅμως τά Τέμπη, ὅπως τά φανταζόμουν. Ὁνειρευόμουν ἔνα μέρος πρόσχαρο κι εἰδυλλιακό, γεμάτο τάπητες χλόης, κρυστάλλινα νερά, πού νά κυλοῦν μέ δόνοική υωχέλεια*, λουλουδιασμένα παρτέρια* πλημμυρισμένα μέ ξανθό φῶς, φωτεινά πετάγματα λευκῶν περιστεριῶν, ἔναν ἀέρα ἀρωματισμένο... Ἡ πραγματικότητα ἦταν ἀρκετά διαφορετική. Δέν ἦταν λιγότερο ὡραία, ἀλλ' ἡ δόμορφιά της δέν εἶχε τίποτα τό λαγγεμένο*, ἦταν ἐπιβλητική. Μέ τήν ἐπίσκεψή μου στά Τέμπη ἔχασα ἔνα ὄνειρο· κέρδισα ὅμως μιά πραγματικότητα, πού τό ἀξίζει κι ἵσως καί τό ξεπερνοῦσε...

* * *

“Ωσπου νά βρεθεῖ κανείς στά Τέμπη, τίποτα δέν τά προαναγγέλλει.

‘Ο δρόμος, ἀφοῦ περάσει τή γυμνή πεδιάδα τῆς Λάρισας, μπαίνει σέ μιά δεύτερη, πιό στενή, μέ ἀστμαντη βλάστηση, πού τήν περιτριγυρίζουν πετρώδεις πλαγιές. Φτάνοντας στό μικρό χωριό τοῦ Μπαμπά, πού τ’ δόμορφαίνει ἔνα μικρό ἐρειπωμένο τζαμί μέ μεγάλα διακοσμητικά κυπαρίσσια, βλέπετε νά ύψωνονται μπροστά σας, τ’ ἀπότομα καί γυμνά τοιχώματα τοῦ Όλύμπου καί τῆς Ὀσσας. Τά Τέμπη βρίσκονται μέσα σέ τοῦτα τά στενά τοιχώματα, πού ἔχουν ἀρκετά χιλιόμετρα μάκρος. Μόλις μπεῖτε σ’ αὐτά, ἡ δόμορφιά τους σᾶς ἀποκαλύπτεται, ὅπως μιά θεατρική φαντασμαγορία* στό ἀνοιγμα τῆς αὐλαίας. Τό ἀσήμαντο ώς ἐκείνη τή στιγμή τοπίο τό διαδέχεται ἔξαφνα ἔνα ἔξαίσιο θέαμα, πού κρατάει μιά ὥρα.

* * *

Τό πλάτος τῆς κοιλάδας τῶν Τεμπῶν ποικίλλει ἀπό τριάντα μέχρι πενήντα μέτρα. Ἡ λέξη χαράδρα θά ἦταν ἀκριβέστερη. Ἀπό τό ἔνα μέρος της είναι τά τοιχώματα τοῦ Όλύμπου, σύγρια, κάθετα, πετρώδη. Ἀπό τ’ ἄλλο τά τοιχώματα τῆς Ὀσσας. Ἀνάμεσά τους,* ψηλά, μιά κορδέλα γαλανοῦ ούρανοῦ, καί κάτω μιά κορδέλα θολή :

δό Πηνειός. 'Ο δρόμος πού διασχίζει τά Τέμπη είναι στό πλευρό τῆς "Οσσας, γιατί δό "Ολυμπος πέφτει ἐντελῶς κάθετος, μόλις ἀφήνοντας λίγη θέση στή σιδηροδρομική γραμμή. 'Η λέξη «δρόμος» είναι εὐφημισμός*. Τό πολύ πολύ μουλαρόδρομος. 'Εγώ τόν πέρασα μέ αύτοκίνητο... .

'Ο ξθλιος αύτός δρόμος είναι ἔνας δρόμος θαυμάτων. Πλευρίζοντας ἀδιάκοπα τόν Πηνειό, πότε σέ ύψος μερικῶν μέτρων καί πότε στό ἐπίπεδό του, κάνει τή θέσα νά μήν είναι μονότονη, μ' ὅλο πού τά στοιχεῖα πού τή συνθέτουν, είναι πάντα τά ἴδια· τ' ἀπότομα τοιχώματα τῶν βουνῶν, τό ρεῦμα τοῦ Πηνειοῦ καί ἡ πυκνή βλάστηση τῶν δύχθων του. Τά στοιχεῖα ὅμως αὐτά δέ σχηματίζουν ποτέ τήν ἴδια εἰκόνα.

'Ο ποταμός, ἀν καί σφίγγεται ἀπό τά τοιχώματα, δέ χόνει ποτέ τή μεγαλοπρέπειά του. Κυλάει μέ μιάν ἡρεμία πρόσχαρη καί γεμάτη δύναμη τό θολό του ρεῦμα, πού ἀσημίζει στόν ἥλιο παντοῦ, ὅπου δέν τό σκεπάζουν οἱ κλῶνοι τῶν δέντρων. Σιωπηλός ἔκει, ὅπου ἡ κοίτη του δέν είναι περιορισμένη, περνάει στά στενότατα σημεῖα μ' ἔνα βαθύ ρόχθο ὅμοιο μέ μακρινό ἀνασασμό τῆς θάλασσας. Κι ἀπό τίς δυό δύχθες, τεράστια πλατάνια καί ἵτιές, μέ κλώνους σάν τίς λυμένες κόμες τῶν γυναικῶν, σκύβουν πρός τό ρεῦμα, σάν γιά νά καθρεφτιστούν στήν ἐπιφάνειά του. Σέ μερικά σημεῖα οἱ φιδίσιοι κορμοί τῶν δένδρων ἀγγίζουν τά νερά κι ἀλλοῦ δλόκληροι κλῶνοι μισοβυθίζονται σ' αὐτά.

* * *

Πουθενά οἱ δύχθες δέν είναι γυμνές. Τά θεόρατα πλατάνια κι οἱ λυγερές λεῦκες κάνουν δυό πυκνά παραπετάσματα σ' ὅλο τό μῆκος τῶν στενῶν, σχηματίζοντας μέ τή γυμνότητα τῶν πανύψηλων βράχων, τῶν ἔσχισμάνων κι ἐμποτισμένων μέ τό φῶς, μιάν ἀντίθεση, πού δίνει στά Τέμπη τήν ἴδιαίτερη γοητεία τους.

"Ολες οἱ ποικιλίες μιᾶς ὄργιαστικῆς βλαστήσεως ἀνακατεύονται μέ τά αἰωνόβια δένδρα, πού συμπλέκουν τά φυλλώματά τους σ' ἔνα πτέρασινο θόλο πάνω ἀπό τόν Πηνειό. 'Ο βαθυπράσινος κισσός σκαρφαλώνει ἵσαμε τά ύψη τῶν πτελώριων κορμῶν τους· οἱ κληματίδες πνίγουν τούς κλώνους· οἱ δλανθισμένες ἀγριοχαρουπιές κάνουν γιατρωνέζικες διακοσμήσεις μέσα στήν ἀπεραντοσύνη τῆς πρασινάδας·

οι δαφνινοκερασιές κι οι ροδοδάφνες συναλλάζονται σέ κάθε βήμα μέ τίς μαστιχιές καί μέ τερεβίνθους*. Δέν ύπάρχει σχισμάδα ἐδάφους, πού νά μήν είναι πηγή τραγουδιοῦ τῶν νερῶν, βουερός καταρράχτης πλαισιωμένος* μέ φτέρες καί ἀναρριχητικά φυτά.

Προχωρεῖ κανείς συχνά μέσα ἀπό βραγιές* τόσο ψηλές καί στενές, πού τοῦ δίνουν τὴν ἐντύπωση ὅτι διασχίζει παρθένο δάσος. Ἀγριολούλουδα κάνουν πολύχρωμες κηλίδες ἐδῶ κι' ἐκεῖ, καί ἀόρατα ἀηδόνια, μέσα στά πυκνά φυλλώματα, ἐκτοξεύουν τίς τρίλιες* τους σάν συντριβάνια. Τό θρόισμα τῶν φυλλωμάτων ἀπό τὸν ἀέρα, ὁ βαθύς ρόχθος τοῦ Πηνειοῦ καί οἱ τρίλιες τῶν ἀηδονιῶν συνθέτουν μιά συμφωνία ἔξαίσια...

* * *

"Ἔχουμε φτάσει στό ἄνοιγμα τῶν στενῶν, σ' ἓνα σημεῖο γεμάτο βουκολική* ποίηση. Τά τοιχώματα τῆς "Οσσας σταματοῦν, γιά νά δώσουν θέση σ' ἓνα χλοερό λιβάδι, πού τό σκιάζουν πανάρχαια πλατάνια. Στήν ὁχθή τοῦ Πηνειοῦ ποτίζονται βόδια. Οἱ βράχοι τοῦ βουνοῦ είναι ἓνα πράσινο παραπέτασμα μέ πολύχρωμες φοῦντες λουλουδιῶν στίς ἄκρες του. Κοντά σέ δυό μικροκάλυψα ἀνθίζουν μηλιές, καί κάτω ἀπό τό τόξο ἑνός νερόμυλου κυλοῦν βιουερά κι ἀφρισμένα τά νερά ἑνός χείμαρρου. Ὁ Πηνειός, πού δέν ἐμποδίζεται πιά ἀπό κάθετους βράχους, ἀπλώνεται πράσινος καί νωθρός στό φῶς τοῦ ἥλιου, γυαλίζοντας σάν καθρέφτης.

Θά ὅθελε νά μείνει κανείς ἐκεῖ, ὅπως στό τέρμα ἑνός μαγικοῦ ταξιδιοῦ, καί νά χαρεῖ τό ξεκούρασμα, πού οἱ Ὀλύμπιοι ἔρχονται νά βροῦν σέ τοῦτο τό μέρος. Ὁ σοφέρ ὅμως, πού δέ συγκινεῖται ἀπό τίς φυσικές ὁμορφιές, μέ βιάζει νά γυρίσουμε... "Υπακούω, δίχως καί μεγάλη θλίψη στ'" ἀλήθεια, γιατί ἡ ἀναχώρηση σημαίνει νά κάνουμε ἄλλη μιά φορά τή διαδρομή τῶν Τεμπῶν, καί νά χαρᾶ τή γοητεία τῶν ἵσκιων, τῶν ἀηδονιῶν, τῆς ὀργιαστικῆς τους βλαστήσεως καί τοῦ ρόχθου τοῦ ἀργοῦ καί μεγαλόπρεπου Πηνειοῦ..."

«Ταξίδια στήν Ἐλλάδα»

Κώστας Ούρανης

Π Α Τ Μ Ο Σ

Τό μικρό νησί τῆς Πάτμου δέν προσελκύει σήμερα πολλούς ταξιδιώτες καί ὅμως ἔχει καί αὐτό, ὅπως κάθε ἐλληνική γῆ, τόσες ὁμορφιές καί τόση ιστορία. Όταν πλησιάζεις τήν Πάτμο, βλέπεις δεξιά καί ἀριστερά νησιά καί ώραϊα λιμανάκια· καί ὅμως τό ευλίμενο νησί δέν ἔχει νά ἔξυπηρετήσει καμιά μεγάλη ἐνδοχώρα. Κάτασπρα, σάν σκεπασμένα ἀπό χιόνι, φαίνονται ἀπό μακριά τό μοναστήρι καί τά χωριουδάκια τοῦ νησιοῦ, γιατί κάθε Λαμπρή ὅλοι ἔκει γαλατσώνουν*, ἀσβεστώνουν τά σπίτια των πέρα ως πέρα. Ἡ ώραία αὐτή συνθεια, πού ὑπάρχει καί σ' ἀλλα νησιά καί μακάρι νά ἔξαπλωνόταν παντοῦ, δέν προφυλάγει μόνον ἀπό πολλά μικρόβια, ἀλλά καί ὁδηγεῖ στήν καθαριότητα χωρίς ἄλλες ἀστυνομικές διατάξεις.

Ἡ πρώτη λοιπόν ἐντύπωση εἶναι ἀληθινά ἐνθουσιαστική· τό μεγαλύτερο λιμάνι τῆς Πάτμου ὀγκαλιάζει τή νεώτερη μικρή πόλη, τή Σκάλα, ἐνῶ ἡ μεσαιωνική, ἡ Χώρα, βρίσκεται τριγύρω στό μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου ἐπάνω στό βουνό· στά παλιά χρόνια κοντά στό γιαλό δέν ἥτο φρόνιμο νά κτίζουν σπίτια, γιατί ἡ πειρατεία δέν ἀστειευόταν. Ἀπό τό μοναστήρι βλέπει κανείς μεγάλο μέρος τοῦ νησιοῦ, μέ τίς ἀτέλειωτες λοφοσειρές καί γραμμές τῶν πιραλίων καί τήν ἀτέλειωτη ποικιλία τῆς ἐλληνικῆς γῆς. Ἡ ποικιλία αὐτή θά ἦταν περισσότερη, ἀν τό νησί εἶχε πολλά δένδρα, ἐνῶ τώρα, πού καί οἱ κάτοικοι τῆς Πάτμου προτιμοῦν νά βασανίζονται στά πέρατα τοῦ κόσμου ως μετανάστες παρά νά φυτεύουν καρποφόρα δέντρα στό νησί τους, οἱ φαλακροί λόφοι παίρνουν μελαγχολική ὄψη, σάν νά παραπονοῦνται γιά τήν ἐγκατάλειψή τους ἀπό τόν ἀνθρωπο. Ἀκόμη καί στό ἀτμόπλοιο, πού κάνει τή γραμμή Πειραιῶς – Πάτμου, συνάντησα τούς μετανάστες, πού πηγαίνοντας στό νησί τους μέ τά καλά τους ροῦχα, τά χρυσά δοντάκια, καλοθρεμένοι, μέ πολλά δολλάρια, προκαλοῦν τή ζήλια τῶν νέων τοῦ τόπου, πού ὑποφέρουν καί δύνειρεύονται καί αὐτοί νά πᾶν μακριά καί νά πλουτίσουν.

* * *

Τό νησί στήν ἀρχαία ἐποχή δέν εἶχε πολύ πληθυσμό καί δέν εἶχε καί πολλή σημασία. Πενιχρά εἶναι τά λείψανα τοῦ ἀρχαίου

συνοικισμοῦ στό λόφο Κάστελα, κοντά στή σημερινή Σκάλα. Στό μεσαίωνα ἐρημώθηκε ἔξαιτίας τῆς πειρατείας, πού ὅρχισε ἀπό τούς ρωμαϊκούς χρόνους καὶ βασάνιζε τό Αἴγαο, μέ διάφορα διαλείμματα, ὡς τούς χρόνους τοῦ ἐλευθερωτῆ Κανάρη ! Γι' αὐτό καὶ ὁ μοναχός ὄσιος Χριστόδουλος, σάν ἔφυγε ἀπό τή Μικρά Ἀσία ἀπό φόβο τῶν Τούρκων, ἐζήτησε καὶ πῆρε ἀπό τό βασιλέα Ἀλέξιο Κομνηνό τό 1088 μετά Χριστόν τό ἔρημο νησί τῆς Πάτμου, γιά νά ἡσυχάσει ἐκεῖ. Τό μοναστήρι, πού ἔκτισεν ὁ Χριστόδουλος, ἔγινε αἰτία νά ἔνακτοικηθεῖ τό νησί. Οἱ τεχνίτες καὶ ὄρχάς καὶ ἔπειτα λίγοι γεωργοί καὶ ψαράδες καὶ πάντα πρόσφυγες, πού ἔρχονταν ἀπό τή Μικρά Ἀσία, κατοίκησαν στήν Πάτμο, χωρίς νά τό φαντάζεται στήν ὄρχή ὁ ἴδρυτής τοῦ μοναστηριοῦ.

Ἡ ἐκκλησία, πού ἔχτισε ὁ ὄσιος Χριστόδουλος, ἦταν φτωχική, χωρίς ἰδιαίτερη ὄρχιτεκτονική ἀξία. Γύρω ἀπό τήν ἐκκλησία καὶ τά κελιά ἔκτισθηκε δυνατό τεῖχος, γιά νά προφύλαξει τό μοναστήρι ἀπό τούς πειρατές. Ἀκόμη φαίνεται ἀπό τήν ἔξωπορτα ὁ φονιάς, ἀπό τόν ὅποιο χτυποῦσαν ἥ περιέχυναν μέ βραστό λάδι ἥ βραστό νερό ὅποιον δοκίμαζε νά πλησιάσει στή σιδερένια πόρτα μέ ληστρικό σκοπό. Καὶ τέτοιοι φονιάδες σώζονται ἀκόμη καὶ σέ ἔχοχικά σπίτια τῆς Πάτμου. Τό τεῖχος προφύλαγε πράγματι τό μοναστήρι ἀπό τή λεηλασία καὶ ἔτσι σώθηκαν καὶ πολλὰ κειμήλια βυζαντινά καὶ ύστερινά τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας.

Τά πολυτιμότερα κειμήλια τῆς Πάτμου είναι τά χειρόγραφά της, τά ὅποια είναι γνωστά σ' ὅλο τόν κόσμο ἀπό τόν κατάλογο, πού ἔκαμεν ἔνας εύσυνείδητος καὶ πολύτιμος ἐρευνητής, ὁ Ἰωάννης Σακκελίων. Πλήν τῶν χειρογράφων ἔχει καὶ καλὴ βιβλιοθήκη μέ σπάνια βιβλία τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας, τά ὅποια ὅμως είναι ἀτακτοποίητα.

Τό μοναστήρι τῆς Πάτμου μέ τή βιβλιοθήκη του βοήθησε νά μορφωθοῦν πολλοί μοναχοί, πού ἔγιναν ἔπειτα διδάσκαλοι ἥ ἐπίσκοποι. Βοήθησε ἀκόμη καὶ σχολεῖο λαϊκό κοντά του, τήν περίφημη «Πατμιάδα» σχολή, πού ὑπηρέτησε τά ἐλληνικά γράμματα στή σκοτεινή ἐποχή τῆς δουλείας. Πρῶτος ὁ μεγαλόκαρδος Μανολάκης ὁ Καστοριανός ἔχτισε τό δέκατο ἔβδομο αἰώνα σχολεῖο κοντά στό μοναστήρι, ἐκεῖ πού κατά τήν παράδοση είναι τό σπήλαιο τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἀλλά τό σχολεῖο αὐτό ἔγινε μεγάλο καὶ τρανό, ὅταν τό

πῆρε μετά τό 1700 ἕνας ἔθνικός δάσκαλος, ὁ Μακάριος Καλογερᾶς· τό μικρό νησί τῆς Πάτμου προσείλκυσε τότε Ἑλληνόπουλα ἀπό ὅλη τήν Ἑλλάδα, ἥταν ἐκπαιδευτικό κέντρο. "Ἐναν αἰώνα λειτούργησε ἡ σχολή καὶ μόρφωσε πλήθος χρησίμων Ἑλλήνων.

Στό μοναστήρι καὶ τήν Πάτμιάδα δέ χρωστᾶ μόνον ἡ Πάτμος τούς λογίους, πού εἶχε τότε, ὅλλα καὶ ὅλο τό ἑλληνικό ἔθνος μεγάλη χάρη, γιατί μᾶς ἔδωκε μερικές ἀπό τίς μεγαλύτερες φυσιογνωμίες τῆς Ἐπαναστάσεως. 'Ο Ἐμμανουὴλ Ζάνθος εἶναι ὁ κυριότερος πρωτεργάτης τῆς Φιλικῆς 'Εταιρείας καὶ ὁ Πάτμιος ἐπίσης πατριάρχης 'Αλεξανδρείας Θεόφιλος ἀπό τίς πιο εὐγενικές καὶ ἀθόρυβες καὶ ἐνεργητικές προσωπικότητες τῆς μεγάλης ἑκείνης ἐποχῆς. Αὐτός εὐλόγησε τήν ἑλληνική σημαία κατά τήν ἀνακήρυξη τῆς Ἐπαναστάσεως τήν 12η Ἀπριλίου 1821 στήν πλατεία τῆς Ἄγια - Λεβιᾶς ('Ἄγιας Θεοκτίστης τῆς Λεσβίας) τῆς Πάτμου καὶ ἔτρεξεν ἀργότερα εἰς Λειψά, κοντά στή Σάμο, νά συμβιβάσει τούς μαλωμένους ἀρχηγούς τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, καὶ μέ κάθε τρόπο ἀγωνίστηκε γιά τήν Ἐπανάσταση καὶ ἔχασε γι' αὐτό καὶ τόν πατριαρχικό θρόνο του.

* * *

Εἴπαμε πώς τό μοναστήρι ἔγινε ἡ αἰτία νά κατοικηθεῖ τό νησί καὶ αὐτό πάλι βοήθησε νά γίνει καὶ τό σχολεῖο κοντά στό σπήλαιο τῆς Ἀποκαλύψεως, πού ἔδωσε καὶ τούς μεγάλους Πατμίους, τόν Ζάνθο καὶ τό Θεόφιλο. Στό μοναστήρι κατ' ἀρχάς ἀνῆκε ὅλο τό νησί καὶ σιγά σιγά ἀγόραζαν ἡ ἐνοίκιαζαν χωράφια οἱ γεωργοί. Τό 1720 ἔγινε μιά συμφωνία μεταξύ τῶν κατοίκων καὶ του μοναστηριοῦ καὶ σύμφωνα μ' αὐτή ἔνα μεγάλο μέρος τοῦ νησιοῦ δόθηκε στούς κατοίκους, ἐνῶ τ' ὅλλα ἔμεινε στό μοναστήρι καὶ τό νοικιάζει σέ γεωργούς ἡ βοσκούς.

* * *

Καὶ στή νεώτερη ἐποχή, Ὕστερα δηλ. ἀπό τήν Ἐπανάσταση, τό μοναστήρι βοηθεῖ τή σχολή τοῦ νησιοῦ καὶ τά ὅλλα του ἰδρύματα (τό νησί ἔχει κοινό φαρμακεῖο καὶ δίνει φάρμακα δωρεάν στόν κόσμο, πληρώνει καὶ δυό γιατρούς, γιά νά περιποιοῦνται δωρεάν τούς ἀνθρώπους).

"Ýστερα ἀπό τέτοια ἱστορία καὶ φιλανθρωπία νομίζω ὅτι μπο-

ρεῖ τό μοναστήρι καί κάτι ἀκόμη νά προσθέσει γιά τό καλό τοῦ νησιοῦ καί ἀς μου ἐπιτραπεῖ νά τό σημειώσω.

Καθώς εἶπα, τά Δωδεκάνησα ἔχουν τά σχολεῖα τους, ἔχουν ἀκόμη καί φιλανθρωπικά ίδρυματα ἀξιόλογα καί τώρα μένει μόνο τό ζήτημα τό γεωργικό, τό δποιο θά βοηθήσει νά μήν ἀραιώνεται ὁ Ἑλληνικός πληθυσμός, ἀλλά νά μένει καί νά ζεῖ καλύτερα στόν τόπο του. Πρέπει ἔνας καλός γεωπόνος νά μελετήσει τί μπορεῖ τό νησί νά καλλιεργήσει καλύτερα καί εύκολότερα καί κατόπιν ἔνας δυό νέοι πρακτικότερα μορφωμένοι νά ἐφαρμόσουν τά ἐπιστημονικά πορίσματα. Τό ίδιο θά ἔπρεπε νά γίνει γιά ὅλα τά Δωδεκάνησα. Αύτά δέν είναι πολύ δύσκολα οὔτε γιά τό μοναστήρι οὔτε γιά τούς κατοίκους του. "Ας τό σκεφθοῦν καί θά πεισθοῦν ὅτι τά γράφει ἄνθρωπος, πού ὀγκαπά τόν ἐλληνικό λαό.

« 'Ημερολόγιον τῆς Μεγάλης 'Ελλάδος »

Κωνσταντίνος "Αμαντος

ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΜΑΣ

"Ω, σεῖς πού αἰώνια χαίρεστε
τήν πελαγίσια τή δροσιά,
Νεράιδες φυκοστόλιστες,
χαριτωμένα μας νησιά.

Γύρω τριγύρω στέκεστε,
ἀνάμεσά σας θάλασσα γαλάζια,
καί σάν ἀδέρφια καμαρώνεστε
καὶ χαιρετιέστε πέρ' ἀπ' τά μπουγάζια*.

Μελτέμια* σᾶς δροσίζουνε
καί σᾶς χαιδεύουν μαϊστράλια*
μ' ἀσήμι τ' ὀγριοκαίρια στεφανώνουνε
τά μυριοχάρακτά σας ἀκρογιάλια.

Αύτά, σάν πύργοι γιγαντόκτιστοι,
άσάλευτοι στής τρικυμίας τή μανία,
δλόγυρα φυλάγουν τά λαγκάδια σας,
πού χαίρονται μιάν ἄνοιξ⁵ αἰωνία.

Δέχεστε τῆς αύγης τό πρῶτο φίλημα
άκομα ὀλόδροσσο ἀπ' τά κύματα. Καί πάλι
ἡ λάμψη τοῦ φωτός ἡ ὀλόστερνη
ζεσταίνει κάποιο μακρινό σας ἀκρογιάλι.

Στολίζουνε βαρκοῦλες λευκοπτέρυγες
τή θάλασσά σας, καί βοσκοῦ φλογέρα
κάτω στίς ρεματιές σας καί στούς λόγκους σας
ήχολογά μέσα στόν ἥσυχον ἀγέρα.

Καί ροβιοῦνε στό γιαλό τ' ἀγόρια τά εὔρωστα
κι ἀπ' τή ζωή των ἀντηχοῦν οἱ βράχοι,
καί παίζουν καί παλεύουν μέ τά κύματα
οἱ μέλλοντες θαλασσομάχοι.

"Οταν τό κύμα τῆς νοτιᾶς θεόρατο
βρυχᾶται στ' ἀκρογιάλια, σάν γοργόνι,
στίς λαγκαδιές δὲ ζευγολάτης ἥσυχος
τό λιολουσμένο του χωράφι ὄργωνει.

Νησιά μαβιά, νησιά χρυσά καί ρόδινα,
πού καθρεφτίζεστε σέ κύμα μυροβόλο,
καί οἱ κορφές σας ἐλαφρές, ἀγέρινες
σμίγουν μέ τ' οὐρανοῦ τόν ὀνειρώδη θόλο.

Πνεῦμα πολιτισμοῦ πανεύμορφο
ἐδῶ στ' ἀρχαῖα χρόνια ἔχει περάσει
κι ἡ θεία Τέχνη σᾶς ἐστόλισε
μέ τή μαρμάρινή της πιλάση.

Κι όταν μές στή γαλήνη τή σεληνοφώτιστη
παίζουν τά κύματα τά χρυσωμένα
καί στά βουνά φωτός μαγεία άπλωνεται
κι είναι στόν ίσκιο τά λαγκάδια βυθισμένα,

θαρρεῖς, πώς άπ' τόν κόσμο τόν ώραϊο πού ἔχαθη
πλανᾶται ἀκόμα μυστικό ψιθύρισμα,
σάν ἀρμονίας μακρινῆς ξεψύχισμα,
ἔρχομενο άπ' τῆς πλάσεως τά βάθη.

Τά χρόνια τῆς σκλαβιᾶς, πού ἐπλάκωσαν
μαῦρα-καί σκοτεινά τή μάνα 'Ελλάδα,
δέν ἔσβησαν τοῦ πνεύματός σας τή λαμπάδα,
καί τήν ψυχή σας δέν τήν ἐβαρβόρωσαν.

Τό κύμα, πού σάν γέφυρα σᾶς ἔνωνε
μέ κάθ' ἐλεύθερη, πολιτισμένη χώρα,
σᾶς ἔφερνε τά φῶτα των,
μέ τοῦ ἐμπορίου σᾶς ἐπλούτιζε τά δῶρα.

Κι ὅλα τά ἐδώκατε στή μάνα σας,
ὅταν ἐσήμανε τῆς 'Αναστάσεως ἡ στιγμή,
καί τά καράβια καί τά πλούτη σας
καί τῆς ἡρωικῆς ψυχῆς σας τήν ὁρμή.

Βασίλειό σας τό Αἰγαϊο ἔχετε,
ἡ ζαφειρένια του κορόνα,
πού τή φυλάγουνε Νεράιδες ἀφρογένητες,
δική σας είναι στόν αἰώνα.

« Ποιήματα »

'Αριστομένης Προβελέγγιος

Κ E P K Y P A

Ποιός μπορεῖ νά ἀρνηθεῖ τό γαλανό πανέμορφο χρῶμα τοῦ ἀττικοῦ οὐρανοῦ ; Ποιός ἄλλος ἥλιος κατόρθωσε ποτέ νά χρυσώνει τούς παλιούς λίθους, νά τούς κάνει νά κινοῦνται ἀνάμεσα στό λαμποκόπημά τους, σάν νά ξαναζωντανεύει ἡ παλιά τους ψυχή ; Ποιός Ἀθηναῖος δέν ἐθαύμασε καί δέν ἔχαρηκε τό μενεξεδένια δειλινά παιχνίδια τοῦ ἥλιου μέ τά πλάγια τοῦ ‘Υμηττοῦ ;

‘Αλλά ἡ φύση ἐλησμόνησε νά σκορπίσει στό δοξασμένο κάμπτο ἔνα χρῶμα : τό πράσινο ! ‘Οποιος ὅμως κατοικεῖ στό γλυκό νησί τοῦ Ἰονίου πνίγεται μέσα στό πράσινο. Δέ χρειάζεται νά ξεκινήσει κανείς ἔξω ἀπό τήν πόλη τά τελευταῖα σπίτια ὀγκαλιάζονται, σκιάζονται ἀπό κισσούς, καί δυό βήματα πιό ἔξω βασιλεύει παντοῦ τό πράσινο.

Πλημμύρα ἀκατάσχετη ὁ ἀπέραντος ἐλαιώνας ἀναρριχᾶται σέ κάθε λόφο καί βουνό, πού θ' ἀπαντήσει, πνίγει κάθε κοιλάδα μέσα στό στακτοπράσινο χρῶμα του καί κατεβαίνει μέ τίς γέρικες ἐλιές του ν' ἀνταμώσει τή θάλασσα, πού φιλεῖ τίς ρίζες των καί καθρεφτίζει τίς κορφές των. Κι ἀνάμεσα στίς φυλλωσίές ξεπροβάλλει πότε μιά σειρά κυπαρίσσια, πότε μιά γωνιά ἀπό ἐπαύλεις πλουσίων, πότε μιά στέγη ἀπό καλύβα καπνοστεφανωμένη.

Παρέκει, σέ μιά κοιλάδα, προφυλαγμένες ἀπό τοῦ βοριαὶ τά χαϊδέματα, ὀγκαλιασμένες πορτοκαλιές καί λεμονιές. Δάσος ὄλοκληρο περιτριγυρίζουν δύο τρία φοινικόδεντρα ξενιτεμένα, πού λές καί ξεγελάστηκαν καί φύτρωσαν ἐκεῖ. Καί ὅμα ἀνεβεῖς στήν κορυφή τοῦ λόφου, πιό πέρα, ἄλλη εἰκόνα ξετυλίγεται ἐμπρός σου καί σέ φέρνει μέ τή φαντασία σ' ἄλλους τόπους μακρινούς.

Ἐνα ποταμάκι ἡσυχο κυλᾶ τά καθάρια νερά του μέσα σέ καλαμίες καί σχοῖνα καί πιό πέρα ξαπλώνεται τ' ἀπέραντο λιβάδι ὡς κάτω στή θάλασσα. ᘽνα πράσινο χαλί σμίγει μέ τ' ἄλλο τό γαλάζιο : ἀσπρα σημάδια στό ἔνα φαίνονται οἱ γλάροι μαῦρες καί κίτρινες πινελιές στό ἄλλο οἱ ἀγελάδες.

Ἐκεῖ κάπου κοντά, λέγει ἡ παλιά παράδοση, τό πανάρχαιο ὀρατο παραμύθι, ἔφθασε ταλαιπωρημένος ὁ Ὁδυσσέας κι ἀποκοιμήθηκε κάτω ἀπό μιάν ἐλιά. ᘽνει στήν ὅχθη τοῦ μικροῦ ποταμοῦ στέλνει καί ἡ Ἀθηνᾶ τή βασιλοπούλα μέ τά κορίτσια της νά πλύ-

νουν καί νά λευκάνουν ! Κι ὅταν ὁ ναυαγός ξυπνᾷ ἀπ' τίς φωνές καί τά γέλια τῶν κοριτσιῶν, πού παίζουν τή σφαίρα, ἡ θεά τοῦ δίνει μιά λόμψη θεϊκή στό πρόσωπο.

Προσπαθεῖ κανείς νά ζωντανέψει μέσα στή φαντασία του τήν ἀγροτική αὐτή σκηνή, τή γεμάτη ἀπό τήν πιό ἀφελή καί πιό δυνατή ποίηση.

Ἐκεὶ στόν ἀνηφορικό δρόμο, ἀντί ν' ἀκούονται τά χρυσά κουδουνάκια καί τ' ἀσημένια χάμουρα* ἀπ' τά δόκτω μουλάρια, πού τραβοῦν τό ἀμάξι τῆς Ναυσικᾶς, ἀφήνει τή βενζίνα του ἔνα αὐτοκίνητο κι ἀντί ἀπ' τίς φωνές καί τά γέλια τῶν κοριτσιῶν, ἀντηχεῖ βαριά ἡ φωνή τοῦ ζευγολάτη*.

Τρέχει καί σήμερα ἥσυχο τό ποταμάκι, ἀλλ' οὔτε παλάτια φαίνονται μακριά, οὔτε Νεράιδες παίζουν στίς ὅχθες του. Μερικές ἐλιές σκαρφαλώνουν σέ κάτι χαριτωμένους λοφίσκους. Ποιός ζέρει μήπως ἀπ' τήν ἔλια, πού ἔκοψε ὁ θεῖος Ὁδυσσέας ἔνα κλαρί, δέν ἐπιασαν παρακλάδια καί βρίσκονται ἀκόμα καί σήμερα ἐκεῖ !

"Ολη ἡ Κέρκυρα εἶναι μιά ἀπέραντη θάλασσα μέ τό χρῶμα τῆς ἔλιας καί μέ τεράστια κύματα τούς καταπράσινους λόφους.

"Ἐξαφνα τά κύματα αύτά σπάζουν σέ μιάν ἀτελείωτη λοφοσειρά στά δυτικά τοῦ μαγεμένου νησιοῦ, πού κρεμᾶ τούς ἀπόκρημνους βράχους ἀπάνω στ' ἀνοιχτό πέλαγος. Κι οἱ ἀπειρες σπηλιές, κι οἱ κουφαλωμένες πέτρες δείχνουν μέ τί λύσσα καί μανία ἡ θάλασσα, πού τώρα τίς γλυκοφίλει, στέλνει ἀπάνω στό θυμό της κτυπήματα τρομακτικά καί ποιός ζέρει πόσοι αἰώνες ἔχρειάσθηκαν μέ τ' ἄγρια ἀγκαλιάσματά της, γιά νά γίνουν ἐκεῖνα τό μαγεμένα λιμανάκια.

Σήμερα σ' ἔναν ἀπό τούς κρεμαστούς βράχους ἔχει τό μοναστήρι της ἡ Παναγιά ἡ Παλιοκαστρίτισσα. Πέντε δέκα καλόγυροι ἀναπνέουν τό γεμάτο ἰώδιο ἀέρα. Μιά σιγαλιά γεμάτη μυστήριο παντοῦ· τό βασιλέμα τοῦ ἥλιου γίνεται σιγά σιγά ἐκεῖ στό βάθος τῆς Μεσογείου κατά τήν Ἰταλία ἀντίκρυ. Καί τό σήμαντρο γλυκά ἀντηχεῖ τόν ἑσπερινό μέσα στήν ἀγριάδα καί τήν ἐρημιά.

Μέσα στήν πόλη βρίσκεται σχεδόν τό χαριτωμένο λιμανάκι τῆς Γαρίτσας· ἀληθινό παιγνιδάκι τῆς φύσεως. 'Ο ἥλιος τρέχει νά κρυφθεῖ πίσω ἀπ' τά βουνά τοῦ Πέλεκα καί ώς ἀποχαιρετισμό ἀφή-

νει ἐπάνω τους ἔνα πελώριο φωτοστέφανο, πού μέσα του παιγνίδιζουν δλα τά χρώματα τῆς Ἱριδᾶς*. Ἀπέναντι οἱ χιονισμένες κορφές τῶν βουνῶν τῆς Ἡπείρου μοιάζουν σάν τριαντάφυλλα στό ύστερον χάδεμα τοῦ φωτός. Οἱ τελευταῖες ἀκτίνες φιλοῦν τά ὥσυχα νερά τοῦ μαγευτικοῦ κολπίσκου.

Τά μουράγια* μελαγχολικά ρίχνουν τή σκιά τους μέσα στά νερά. Ἡ Ἀκρόπολη βαριά, μέ τίς δύο κορφές της χρυσωμένη σάν στέμμα, κάθεται στούς πρασινισμένους βράχους της καὶ ἔκει στά πόδια της σιγά σιγά τό κύμα ψιθυρίζει στό φίλημα τῆς αὔρας.

Πέντε ἔξι ψαροπούλες* μέ δάναμισμένα φαναράκια γυρίζουν, ὕστερα ἀπό τόν ἀγώνα τῆς ἡμέρας ν' ἀράξουν κοντά στό κανάλι, ἔκει πού ἄλλα περασμένα χρόνια, γεμάτες μ' ἀρματωμένα παλικάρια ἀνέμιζαν οἱ γαλέρες* τῶν Βενετσάνων. Καί κάτω ἀπό τά τείχη, στήν ἀκρογιαλιά, ἀντηχεῖ μέ ρυθμό τή φωνή τῶν ψαράδων, πού τραβοῦν τά δίχτυα των.

Ἐνας περίπατος μισῆς ὤρας σᾶς φέρνει ἀπό τήν πόλη σέ μιά γωνιά ἀπό τίς πιό μαγευτικές καὶ τοῦ νησιοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδας ἴσως ὅλης. Ἐνα πελώριο κανόνι, λείψανο παλαιοῦ πυροβολείου, δίνει τήν δύναμασία: εἶναι τό «Κανόνι».

Δεξιά μιά λιμνοθάλασσα μέ τό διβάρι* καί τίς καλαμιές του στό βάθος, ὥσυχη σάν καθρέφτης. Ἀριστερά τό ἀνοιχτό πέλαγος μ' ἔνα φρικίασμα σιγαλό κι ἀνεπαίσθητο. Στά ὄρια τῶν δύο ἔνα μοναστηράκι μέ τρεῖς τέσσερις καλόγριες. Ἐπάνω σ' ἔνα βράχο ἐπίπεδο, καί πιό πέρα, τό Ποντικούντσι. Λέγουν πώς εἶναι τή «ναῦς τοῦ Ὁδυσσέως ἀπολιθωμένη». Σήμερα εἶναι μιά πινελιά πράσινη μέσ στό γαλάζιο χρῶμα τῆς θάλασσας. Κι ἀντικρύ κατά σειρά φαίνονται λόφοι καταπράσινοι, πού ἀνεβαίνουν σάν κρεμαστοί κῆποι.

«Ἐθνικόν Ἡμερολόγιον», 1918

N. Πετιμεζῆς - Λαύρας

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΕΙΤΑ ΝΗΣΙΩΝ

Ἄπο τήν Κέρκυρα, ὄνειρο μέσ στή χαρά τοῦ Μάη,
ώς τόν Καβομαλιά*,
σκιάχτρο κοντά στά Κύθηρα, κάθε κορφή γελάει
καὶ κάθε ἀκρογιαλιά.

Λάμπεις, ιόνιο πέλαγο, σάν νά σαι ἀπό διαμάντια.

Μιά όρμη πάντα δόηγει,
σάν χάιδια ἀπ' τήν Ἑλλάδα σου, τά κύματά σου, ἀγνάντια,
ώς τοῦ Ἰταλοῦ τή γῆ.

Καί μέσ' ἀπό τό πέλαγο τά Ἐφτάνησα χαράζουν
πλασμένα ἀπ' τόν ἀφρό,
καί ύψωνονται καί πλέκονται σεμνά κι ἀναγαλλιάζουν*
καί στήσανε χορό.

Κι ἡ ἐφτάδιπλη ὁμορφάδα τους ἐφτάφωτη εἶναι πιούλια*.
γύρω ύποταχτικούς
ἔχουν τούς χρυσοδέλφινες καί τά θαλασσοπούλια,
κι ἔνα τραγούδι ἀκοῦς :

« Σαράντα χρόνια πέρασαν! »Ω, μάνα μας, ἡ ἀγκάλη¹
τοῦ ξένου εἶναι βραχνάς.
αἷμα γιά σένα χύσαμε καί γίνηκε κοράλι
γιά σένα μήν ξεχνᾶς

Τοῦ κάκου όξενος μέ λογῆς δολώματα καί βρόχια
καί μάγια μᾶς τραβᾶ.

΄Από τής γῆς τούς θησαυρούς, μάνα, ἡ δική σου φτώχεια
στοιχίζει πιο ἀκριβά.

Παρά τοῦ ξένου φόρεμα κι ἀρχοντικό στεφάνι
μέ λάμψη περισσή,
κάλλιο, ω μητέρα, νά είμαστε σάν τά χορτάρια, φτάνει
νά μᾶς πατᾶς ἐσύ.

΄Εμεῖς τό πίνουμε τό φῶς ἀπ' τά δικά σου μάτια,
πού εἰν' ό ἥλιος τής αὐγῆς,
καί τοῦ κορμιοῦ σου τ' ἄχραντου τ' ἄχωριστα κομμάτια,
μητέρα, είμαστε ἐμεῖς ».

Ζάκυνθο, χαῖρε, ὄλόσανθη, Κεφαλονιά δουλεύτρα,
ώ Κύθηρα, ό Παξοί,
κι ἐσύ τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιᾶς, ό Κέρκυρα, μαγεύτρα,
κι Ἰθάκη ἐσύ ἀκουστή.

Χαῖρε κι ἐσύ τῆς Ρούμελης γειτόνισσα, ό Λευκάδα,
τοῦ ἀρματολοῦ φωλιά !

Ἄκομα τήν ἡρωική σοῦ σπέρνει ἀνατριχάδα
τοῦ ψάλτη* σου ἡ λαλιά.

Τ' ἄνθια της πάντα ἡ λεμονιά, καὶ πάντα νά σᾶς ἔχει
καρπούς ἡ ἔλιά, νησιά,
καὶ πάντα ἡ Ἀφροδίτη σας ἀπάνου σας νά βρέχει
τοῦ Ἀπρίλη τή δροσιά ! . . .

Πάντα, καθώς ἀπ' τόν καιρό τοῦ θείου Ὁμήρου ώς τώρα,
πιού ἀνθίζει ό Σολωμός,
καμάρι σας νά τά χετε τοῦ τραγουδιοῦ τά δῶρα
κι ἡ γνώμη σας ρυθμός.

« Η πολιτεία καὶ ἡ μουαξιά »

Κωστής Παλαμᾶς

ΣΤ' ΑΚΡΟΓΙΑΛΙ

Ο Χριστός πάντοτε εἶχε προτίμηση γιά τούς πτωχούς « τῷ πινεύματι » καὶ τούς ταπεινούς καὶ τούς ὑποσχέθηκε πώς αὐτοί θά κληρονομήσουν τή βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Γιά ποιό λόγο λοιπόν νά μή τούς προτιμήσουμε κι ἐμεῖς, ἀφοῦ μάλιστα είναι τόσο εὐγενικοί καὶ καλόκαρδοι, νά μᾶς φιλοξενήσουν στήν καλύβα τους ; Γιά ψαράδες πρόκειται. Καί οἱ ψαράδες ἔλαβαν τό δῶρο τοῦ Θεοῦ, νά κατεβεῖ τό Πνεῦμα τό "Αγιον καὶ νά γίνουν σοφοί καὶ νά διδάξουν τό λόγο τῆς ἀληθείας. Οἱ ποιμένες μόνον Τόν ἔχαιρέτισαν γιά μιά στιγμή τήν ωρά πιού γεννήθηκε κι ἔπειτα ξαναπήραν τά βουνά καὶ χάθηκαν μέσα στούς λόγκους κι ἀπάνω στίς πλαγιές καὶ στίς κορυφές. Μά

οἱ ψαράδες καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς θάλασσας, τῆς γαλανῆς καὶ ἥμερης, Τόν γνώρισαν καὶ Τόν ἀγάπησαν καὶ κέρδισαν τήν ἀγάπην Του καὶ ἔδιάλυναν τήν καρδιάν Του κι ἀγκάλιασαν τόν κόσμον ὅλόκληρον καὶ τόν τύλιξαν μέτα δίχτυα τους.

— Δέν κοπιάζεις ἀπό μέσα; Κάτι κολιούς ἔχουμε καὶ τούς κρατήσαμε γιά μᾶς. "Έχουμε καὶ κεχριμπαρένιο ἀπ' τά Μεσόγεια.

— Μετά χαρᾶς, παιδιά, τή συντροφιά σας καὶ τήν ἀγάπην σας!

Μέ τ' ἀπόβραδο κάθισα σ' ἕνα σκαμνί ἀπέξω ἀπ' τήν καλύβα τους, στημένη κατάνακρα* στ' ἀκρογιάλι. Στό κατώφλι τῆς πορτούλας ἡ φουφού μέτα τά καρβουνάκια ἔπιανε σιγά σιγά μέτα τήν πνοή τοῦ ἥρεμου καὶ γαλακοῦ ἀπόβραδου μπάτη. "Ολα ἦταν γαληνεμένα, ἀπ' τά βουναλάκια τά πευκόφυτα ὡς τό βάθος πέρα τοῦ ὁρίζοντα, πού γέρνοντας ὁ ἥλιος τόν ἐφλόγιζε κι ἐτοίμαζε τό μεγάλο πανηγύρι τῶν χρωμάτων. Γίνομαι πρωτόγονος ἄνθρωπος μιά στιγμή. Δέν ξέρω τίποτε. Δέν ἔμαθα τίποτε. Βλέπω τό θαῦμα καὶ μένω μέτα τά μάτια ἑκστατικά καὶ τήν ἀγνωρη, ψυχή μου πνίγει ὁ φόβος. Κακόμοιροι πρῶτοι ἄνθρωποι! Πῶς νιώθατε τό μεγαλεῖο καὶ τό ἀνεξήγητο! Καλύτερα ἀπό μᾶς. Βλέπω λοιπόν ἐγώ καὶ δέν ἔξετάζω καὶ κολυμπῶ μέσα στό χρῶμα τό ρόδινο στήν ἀρχή, πού ἀπλώθηκε ἀπό πέρα ὡς τά πόδια μου ἐμπρός, ἐπάνω στό βραχάκι, πού πότε γίνεται τριανταφυλλί καὶ πότε σκεπάζεται μέτα τ' ἀφροπαίγνιο. Ἐπειτα δὲ ζωγράφος δυναμώνει τά χρώματά του στήν ἀόρατη παλέτα του καὶ ἀναλιώνει τό χρυσό καὶ χύνει τό ἀσήμι καὶ πλημμυρᾶ τό μενεξεδένιο καὶ πορφυρίζει καὶ κιτρινίζει καὶ ἀνακατάνει χρώματα, πού ἔχουν περίστια χάρη, μέ δέν ἔχουν ὄνομα πιά καὶ γίνονται ὅλα στήν ψυχή μου ἔνα, σέ μια μαγεμένη καὶ θεία εἰκόνα.

Μιά βαρκούλα ἀργοτάξιδη, μέτα τά τέσσερα κουπιά της καὶ τό ρυθμικό καὶ μονότονο « ὁ ! ίσ ! » Οο...ίσ ! », μπαίνει μέσα στήν ύπαιθρια ζωγραφιά καὶ τή σπάζει... .

— Δέ μ' ἀρέσουνε, Παντελή, ἐκείνα τά συννεφάκια μακριά. "Ερχεται ἡ ἀφιλότιμη. Καλά πού μαζευτήκατε στήν ώρα σας! Τί φέρατε;

— Τοῦ Θεοῦ τ' ἀγαθά !

Καί « τοῦ Θεοῦ τ' ἀγαθά » βγῆκαν, μπῆκαν στίς κόφες καὶ ἡ σούστα γέμισε ξέχειλη. Τό καμτσίκι ἀντήχησε δυό τρεῖς στριφτές καὶ ὁ ντορής τό βαλε στά πόδια κατά τή μεγάλη χώρα, πού τά θέλει ὅλα.

Μά τά συνυπεράκια έκει μακριά πώς πύκνωναν καί μεγάλωναν καί μαύριζαν καί ἀπλωναν σκεπάζοντας τά ούρανοθέμελα ἀπ' τή μιάν ἄκρη ώς τήν ἄλλη... Καί κάτι σάν ἀνατρίχιασμα ξαφνικό ἔπιασε τή θάλασσα. Κι ἄρχισε τό φούσκωμα καί τ' ἀγρίεμα καί τό βογκητό. Κι ἔκεινα τά μικρά κι ἀνάλαφρα κυματάκια μέ τό ἀφρόζωμα τῆς ἄκρογιαλιᾶς ἔγιναν θηρία κι ἀνεβαίνοντας καί πηδώντας τό ἔνα τ' ἄλλο, τά 'βαλαν μέ βράχους, μέ πέτρες, μέ τ' ἄκρογιαλι. Τά 'βαλαν καί μέ τήν καλύβα ἀκόμα, πού τή ράντιζαν ἀπ' τά πόδια ώς τή σκεπή. Καί τό μπουρίνι* δυνάμωνε καί ὁ θυμός ἔξεσπασε τῆς γαληνεμένης λιγάκι πρίν θάλασσας.

— Δέν περνᾶς μέσα; λέγω· ἔγινες καί μούσκεμα. Τά κατεβάσαμε τά ψάρια ἀπ' τή σκάρα καί μοσκοβολῶνται.

Μέ τό μικρό λυχνάρι κρεμασμένο στό μεσιανό δοκάρι καί πηγαίνοντας πέρα δύθε· μέ τή φουσφού μέ τά κάρβουνα γιά μαγκαλάκι· μέ τή μυρουδιά τή βαριά τῶν διχτυῶν καί τῆς ἀρμύρας καί τῆς βρεμένης γῆς καί τῶν νιτσεράδων*, μέσ στόν καπνό καί τήν τσίκνα, στρωθήκαμε γύρω μέ τούς ἀγνούς καί ταπεινούς καί καλόκαρδους ἔκεινους ἀνθρώπους. Καί τότε εἶδα τί θά εἰπεῖ μπουρίνι* ἔξω στή θάλασσα καί γαληνιά κι ἀγαθοσύνη μέσ στήν καρδιά.

Περιοδικό «Πυρσός»

N. Πετιμεζάς - Λαύρας

Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΠΕΥΚΟΥ

Χτές βράδυ τά μεσάνυχτα, σάν πάψαν οἱ βοριάδες,
ἔπεσε γύρω σκοτεινιά καί σωπασιά θανάτου,
πυκνό τό χιόνι ἀπλώθηκε στή στράτα μας, στή στέγη,
κι ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μέ τό κεφάλι ὀλάσπρο
βαριόγειρε καί, ξαφνικά, φριχτά τριζοβολώντας
σωριάστηκε στά πόδια του καί τοῦ 'ψυγε ἡ ψυχή του.

‘Ο γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μικρά παιδιά μᾶς εἶδε,
λειψά* τά πρῶτα βήματα σάν ψάχναμε νά βροῦμε,
καί τ' ἄγουρα* παιχνίδια μας ἀμίλητος θωροῦσε,
τά καλοκαίρια ἥλιόφωτα καί τούς θολούς χειμῶνες.

Μά όταν μέ δίψα σκύβαμε κατόπι στ' ἀλφαβήτα,
ἔγερνε πάνωθε ἄγαθός γλυκό χαμογελώντας.
Καί σάν ξεπεταχτήκαμε καί τ' ὅνειρο τοῦ πόθου
μᾶς ἔσυρε, μᾶς σκόρπισε τό κύκλωμα τοῦ κόσμου,
ὅ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς συλλογισμένος πάντα
παραπονιότανε μουγκά* τ' ἄψα τά μεσημέρια
στοῦ μελτεμοῦ* τό φύσημα, τριγύρω ἀναζητώντας
φωνή ν' ἀκούσει γνώριμη, λοξή ματιά νά ρίξει,
τ' ἄνθη τῆς ὅψης μας νά ἰδεῖ νά τά καλωσορίσει...

Τόν ἵσκιο του μᾶς ἐδίνε μαζί μέ τήν ἀγάπη,
μᾶς χάριζε τό ἀνάσασμ' ἀλαφρό τῆς ἀναπνιᾶς μας
καί δέ ζητοῦσε ἀντίχαρη κι ἄλλη καμιά ἀναγάλλια,
ὅ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς στό φτωχικό μας σπίτι,
παρά σάν ἀποσταίναμε στό πάλεμα, στήν πίκρα,
γιά τή δουλειά, τήν προκοπή, τόν πόλεμο τῆς ζήσης,
νά γέρνουμε στή ρίζα του κι ἐκεῖ νά καρτεροῦμε
τήν ἀγαθή παρηγοριά καί τό χαμένο θάρρος.

Τά χρόνια, πού περνούσανε, πιστά μᾶς τά κρατοῦσε,
καί τίποτε δέν ἔφυγε τῆς θύμισης δικό μας,
πού νά μήν ξέρει νά τό πεϊ στή ζωντανή λαλιά του.
Μᾶς μολογοῦσε* τήν παλιά ζωή κι εύτυχισμένη,
τότε πού ὁ γέρος μας παππούς μέ τήν καλή κυρούλα
καθότανε στή ρίζα του νά ψιλοτραγουδήσουν...

Μᾶς ἔλεγε τήν ὄμορφιά τῆς νιότης τοῦ πατέρα,
τήν ἀνοιχτή του τήν καρδιά καί τή λεβέντικη ὅψη.
Καί μᾶς διηγόταν τήν κρυφή του θλίψη κάποιες νύχτες
καί τήν ἀγνή, χαρούμενη φωνή του, σάν μιλοῦσε...

Μᾶς θύμιζε τίς ἀνοιξεις καί τούς βαριούς χειμῶνες,
μέρες καλές, πού διάβηκαν, καί νύχτες ἀγριεμένες,
τίς μπόρες, τ' ἀστροπέλεκα, τίς μάνητες* τοῦ ἀγέρα,
τά κλάματα γιά τούς χαμούς, γιά τίς χαρές τά δάκρυα,

τά βήματα τῆς φαμελιᾶς καί τά σκουντήματά της,
τ' ἀνέβασμα, τό πνίξιμο στά κύματα τοῦ χρόνου,
τό κύλισμα, τό γύρισμα, μές στόν τροχό τῆς τύχης,
τή γνώση τῆς ὑπομονῆς, τήν πίστη τῆς ἀγάπης...

Γέροντας πιά, παράγερος ἀπ' τ' ἄμετρα τά χρόνια,
παππούς μαζί καί πρόπαππος, βίγλα τοῦ σπιτικοῦ μας
ἔγερνε τώρα δλόρριζος, καμπουριαστός στό χῶμα,
παρακαλοῦσε κι ἥθελε, νά τοῦ σταθοῦμε βοήθεια,
γιά ν' ἀνασάνει μιά σταλιά, νά ξαναβρεῖ τή ζήση.

Χθές βράδυ, τά μεσάνυχτα, σάν πάψαν οἱ βοριάδες
κι ἔπεσε γύρω σκοτεινιά καί σωπασιά θανάτου,
πυκνό τό χιόνι ἀπλώθηκε στή στράτα μας, στή στέγη,
κι ό γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μέ τό κεφάλι δλάσπρο
βαριόγειρε καί ξαφνικά, φριχτά τριζοβολώντας,
σωριάστηκε στά πόδια του καί τοῦ ?ψυγε ᾧ ψυχή του.

« Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης 'Ελλάδος », 1929

Ρήγας Γκόλφης

Μεταπέταξαν όμως το ανάδομα στην οποίη δε
είναι πρόσθια μεταστάσια της αγροκτητικής καπιταλισμού. Την
επόμενη εποχή γίνεται γάλλη η παραγωγή της αγροκτητικής δε
αποτελεί πλέον προτεραιότητα, αλλά αποτελεί μόνον μια
αποτέλεσμα της αγροτικού καπιταλισμού γάντια
που διέπει την Ευρώπη. Η αρχή της αγροκτητικής παραγωγής
είναι ότι να γίνεται αρχαιολόγη το κάποιο αγροτικό¹
πάρκο. Όταν γίνεται αρχαιολόγη το αγροτικό πάρκο, είναι γεγάγε
το πάρκο της αγροκτητικής δε, αλλά της αγροκτητικής
παραγωγής που διέπει την Ευρώπη.

Επίσημα το θέμα της αγροκτητικής δε είναι σαφές για
την Ευρώπη από την πρώτη περίοδο που έγινε για
το ίδιο το θέμα αρχετόπτερη η Ευρώπη που από διάφορες
ρηματικές λόγιες δεν είναι αρχαιολόγη. Είναι
το πάρκο της αγροκτητικής δε που διέπει την Ευρώπη.
Επίσημα το θέμα της αγροκτητικής δε είναι για την Ευρώπη.

Το πρώτο που προσωνίζει, πιστά μας, είναι η κρατοκρατία,
και την πρώτη φορά της βασικός πόλος είναι
τον κάτιον δέσμονα τον οποίο διατηρεί ο καπιταλισμός του
κάτιον δέσμονα. Την πρώτη φορά της βασικός πόλος
τον κάτιον δέσμονα που προσωνίζει την καπιταλισμό²
και δεύτερη φορά την μεταπραγματεύσουν.

Η πρώτη φορά της βασικός πόλος είναι το πατέρα,
της αποκετής πολιτικής παραδοσών και της Αθενίτικης ομηρίας.
Και μόνο απορροφάται από κρατούς του δέσμου καπούς καρέκλας,
και την διαγή, καπούλητη φορά του, στην μιλούση.

Πρώτη φορά της βασικός πόλος γεννάει μεταρρύθμιση
και την πρώτη διατηρητική και τόχη της αγροκτητικής
παραγωγής της αγροκτητικής παραγωγής του δέσμου,
και καταπατά τα τέλη χαρούς, γιατί τις διάρκες τις βασικές,

12. ΖΩΑ - ΠΤΗΝΑ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΤΑ ΖΩΑ

Εάν θλαργύζουν όποι μέ γενίκαι τόποι οι γάτες,
διαρρώντας πού σπαργάτηραν, εί πειρό πορφατή,
άγηταν. Οι μαύ, δινοκτό το βρύσινε, απ' τηνε μάστιτη.

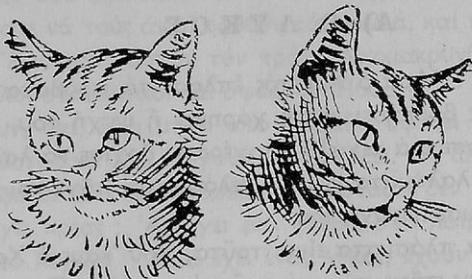
Οι λακες, που τρέπει να γελά τηναγκαρίτον θράσιου
με στό ραβέ μετανίκη, που ήδη στό φτιγχικό μων
να το έπει τι διάλει, αποτέλει τατοιού τρόπουν!

Κατά την προγένεση του, δι ζουντάθειν την αριθμητική
και την αριθμητική διθυράκου το έποισ τη συντητική
μάτη, κατύδι, σκληρό πατατί, να τάχι γε φάγεται;

Με ταρά, που έγινα μέσος που έλευθερο και ανεπιθύμητο
ταξιδέψει φυχών τα καλιστα μπορούσε να την πάρει
απήγ γάτιας το γουναρικό τό χάδι μεντονά μεντονά.

Βουρή ή άση, μά νόμιμα κι όπως μετανίκη
και μένοντας τη μάργη των γερμανικών
μαρτινών, διατηρείται η παραδοσια.

ΑΙΓΑΙΟ - ΑΩΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΤΑ ΖΩΑ

Σάν άλαργεύουν ἀπό μέ γεμάτοι τρόμο οἱ γάτοι,
θαρρώντας πού ἀπαντήθηκαν μέ φοβερό διαβάτη,
ᾶς ἥταν, Θέ μου, δυνατό νά βγοῦνε ἀπ' τήν ἀπάτη.

‘Ο ίσκιος, πού τρέχει νά χαθεῖ παράμερα τοῦ δρόμου
μέσ στά βαθιά μεσάνυχτα, πού πάω στό φτωχικό μου,
νά τό ’ξερε τί ἀνάξιος, δπού ’μαι τέτοιου τρόμου !

Μέ τῶν προγόνων τους θά ζοῦν τά θιλωμένα φρένα,
καί τρέμουνε τόν ἄνθρωπο τά ζῶα τ’ ἀγαπημένα
ἴσως κι ἔγω, σκληρό παιδί, νά τά ’χω ἀδικημένα.

Μά τώρα, πού ἔχω μέσα μου ἐλέους κι ἀγάπης βρύση,
πολλῶν ψυχῶν τά κρίματα μποροῦσε νά τά σβήσει,
στῆς γάτας τό γουναρικό τό χάδι μου ἀν γλιστρήσει...

Βουβή ἡ ἀφή, μά νόημα κι ύπομονή γεμάτη,
χαϊδεύοντας τή ράχη του γειρτή, ἀπαλή, χνουδάτη,
μιλεῖ τοῦ ζώου γιά τή φριχτήν ἄνθρωπινην ἀπάτη...

ΑΠΟ ΤΑ ΖΩΑ ΤΟΥ ΒΟΥΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ

Α) Ο ΛΥΚΟΣ

‘Η παράδοση : “Αμα ὁ Χριστός ἔπλασε τά πρόβατα καί βγῆκε στά βουνά νά τά βοσκήσει, τόσο χάροκεν ἡ ψυχή του, πού ἔκοψε ἔνα ἔύλο, τό ἔφκιασε μιά μεγάλη φλογέρα κι ἀρχισε νά λαλεῖ.” Ακουσε ὁ σατανάς τά λαλήματα καί τά βελάσματα, πῆγε κοντά, εἶδε τά πρόβατα καί μαύρισε ἡ ψυχή του.

— Τί πανέμορφα πλάσματα εἶναι τοῦτα, πού κάμε ὁ Χριστός!... εἶπε. Κι ὁ νοῦς του πῆγε πῶς νά τοῦ τά χαλάσει. Παραμέρισε στό λόγκο, ἔκοψε μιάν ἀγριαπιδιά κι ἀρχισε νά φκιάνει τό λύκο. Γι' αὐτό, πού ναι φκιασμένο ἀπ' ἀγριαπιδιά, δέ λυγίζει καθόλου αὐτό τό πλάσμα τοῦ σατανᾶ. Μά ἀμα τόν ἀπόφκιασε τό λύκο καί πῆγε νά τόν στήσει, εἶδε πώς δέν μποροῦσε νά σταθεῖ στά ποδάρια του τό ἔργο του. Άφοῦ εἶδε καί ἀπόειδε πώς δέ θά στυλώσει τό λύκο, πῆγε στό Χριστό, γονάτισε μπροστά του καί εἶπε.

— Αφέντη, θέλησα κι ἐγώ νά κάμω ἔνα πλάσμα σάν τά δικά σου, μά γιατί δέ στέκει στά πόδια του; Άξιωσέ με νά τό ίδω ὅρθιο καί θά προσκυνῶ τ' ὄνομά σου.

‘Ο Χριστός τοῦ εἶπε :

— Πήγαινε νά τοῦ φωνάξεις : Σήκω ἔργο μου, καί κάμε ὅ,τι πρόσταξε ὁ Χριστός.

‘Ο σατανάς γνοιάστηκε.

— Κι ἀν τό πρόσταξε ὁ Χριστός νά μέ φάει ; εἶπε.

Πῆγε γρήγορα, ἔκανε ἔνα λάκκο κοντά στό λύκο, κρύφτηκε μέσα, κι ἀφήνοντας ἔξω τό ἔνα ποδάρι του μόνο, φώναξε :

— Σήκω, ἔργο μου, καί κάμε ὅ,τι πρόσταξε ὁ Χριστός.

‘Ο λύκος πήδησεν ἐπάνω, ἀρπάξει τό ποδάρι τοῦ σατανᾶ καί τό ἔφαγε. Γι' αὐτό λένε ὅτι ὁ ἀρχιδαίμονας εἶναι κουτσός.

* * *

‘Η πονηρία του : ‘Ἐπειδή γνωρίζει ὅτι ἡ ὄσμή του χτυπᾶ τά προβατόσκυλα, ἀμα πηγαίνει στή στάνη, βαδίζει ἀπό τό μέρος πού ἔχει ἀντίθετο τόν ἀέρα. ‘Αν ἔχει ρέμα, χώνει τό ρύγχος του στό νερό. ‘Αν εἶναι μέρα, ποτέ δέ βαδίζει σέ γυμνό τόπο. Προτιμᾶ πάντοτε

τ' ἀπόσκια, γιά νά μή διακρίνεται εὔκολα. "Αν εἶναι συμμορία, χωρίζονται σέ δυό μπουλούκια. Οί μέν πηγαίνουν ἀπό τό μέρος πιού φυσᾶ, ώστε νά τούς ἀντιληφθοῦν τά σκυλιά, καί νά τούς πάρουν ἀπό κοντά. "Αμα κατ' αὐτόν τόν τρόπο ἀπομακρυνθοῦν τά σκυλιά, ὅρμοιν οἱ ἄλλοι στό κοπάδι καί σφάζουν. Πόσα ;

Πιστεύουν, ὅτι, ἄμα μπεῖ στό κοπάδι, σφάζει κάθε λύκος ἔως 99. "Αμα φθάσει στά 100, λέγουν ὅτι στάζει. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἔνας λύκος σφάζει ὅσα προφθάσει. Νά χορτάσει δέν ύπτάρχει φόβος. Μήπως τρώγει κρέας ; 'Ανοίγει μιά φλέβα στό λαιμό καί πίνει τό αἷμα. Γι' αὐτό λέγουν : "Αμα ἔχει ἔνας λύκος, ἔχουν ἑκατό κοράκια. "Αμα ἔχουν ἑκατό κοράκια, δέν ἔχει ἔνας λύκος.

« Μπήκε ὁ λύκος στό κοπάδι, ἀλιά πόχει τό ἔνα ». Βεβαιωμένο πράγμα εἶναι ὅτι, ἀν σ' ἔνα κοπάδι εἶναι πεταμένα ἔνα ἢ λίγα πρόβατα κανενός, ἐκεῖνα θά πρωτοπάρει ὁ χάρος. 'Ο λόγος εἶναι ὁ ἔξῆς :

Κάθε μπουλούκι εἶναι σάν ἀπό ἴδιαιτέρα πάστα φκιασμένο, "Αν σιμίζετε πέντε μπουλούκια, θά ἔχετε μέν ἔνα μεγάλο κοπάδι, ἀλλά μέτην πρώτη ταραχή σχίζονται κατά μπουλούκια, ὅπως ὅταν ἥταν χωρισμένα. "Αν λοιπόν στό κοπάδι εἶναι ἔνα μονάχο πρόβατο, θά ξεκόψει καί ἵσως γλιτώσουν τά ἄλλα ἀπό τά σκυλιά, τά δποῖα, ώς μυαλωμένα, θά τρέξουν νά γλιτώσουν τά περισσότερα, ἀλλά τό ἔνα σπάνια νά σωθεῖ.

"Επειδή μέ τό αἷμα ἔνός προβάτου δέν μπορεῖ βέβαια νά χορτάσει, οὔτε ἐπί τόπου εἶναι εὔκολο νά τό καταπιεῖ, ἀναγκάζεται νά τό παίρνει μαζί του, καί ἰδού πῶς. "Αν μέν εἶναι μικρό, τό πετά στήν πλάτη του καί φεύγει, σάν νά ἔχει ἐπανωφόρι ριγμένο στούς ὕμους του. "Αν εἶναι μεγάλο, τό δαγκάνει ἀπό τό αὐτή, τό ζώνει μέ τήν οὐρά του στή μέση καί τοιουτοτρόπως πηγαίνουν ἀλαμπράτσο.

"Αν εἶναι βόδι, πηδᾶ στό λαιμό του καί μέ τήν οὐρά του τό διευθύνει ὅπου θέλει σάν καβαλάρης μέ τό καμτσίκι του. "Αν εἶναι μουλάρι, πιάνει τή στράτα καί κάνει τόν πεθαμένο. Τό μουλάρι, κατά τήν περιέργειά του, πηγαίνει νά τόν μυρίσει καί, ἄμα πλησιάσει τή μύτη του, τ' ἀρπάζει ἀπ' αὐτή καί τό στάζει. "Αν εἶναι δυγατό τό μουλάρι, τόν στηκώνει ἐπάνω καί τόν βροντᾶ κάτω σάν χταπόδι. Οι μουλαροτρόφοι, γιά νά σώσουν τήν ύπόληψη τῆς ράτσας των, λέγουν ὅτι ὁ λύκος τρώγει προηγουμένως ἄμμο, γιά νά βαρύνει

καί γι' αύτό ως ἐπί τό πολύ δέν μποροῦν νά τόν σηκώσουν τά μουλάρια.

* * *

«Αλίμονο, ἂν ἔκοβαν ὅλοι οἱ λύκοι», λέγει μιά παροιμία. Κόβει μόνον ὁ Μονιάς. Τί εἶναι ὁ Μονιάς; Τό μεγαλύτερο πατιδί των ὁ λύκος καί ἡ λύκαινα τό χωρίζουν, ἀμα γεννηθεῖ. Τό τρέφουν καί τό ἐκπαιδεύουν ἴδιαιτέρως. Εἰς αύτό ἐμπιστεύονται ὅλη τήν τέχνη, τήν ὅποια τοῦ διδάσκουν μέ τήν ἐπιμέλεια τῆς ἀλεποῦς. Κουβαλοῦν πρόβατα καί γίδια ζωντανά στή φωλιά τοῦ Μονιᾶ χάριν τῆς ὑποδειγματικῆς του διδασκαλίας. Μεθ' ὁ ὁδηγεῖται στά κοπάδια πρός τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του.

Όρος ἀπαράβατος: 'Από κοπάδια, πού εἶναι γύρω ἀπό τή φωλιά του, ποτέ δέν κλέβει ὁ λύκος. 'Επιθυμεῖ νά μήν εύρισκεται εἰς παρεξηγήσεις μέ τούς γειτόνους του, τουλάχιστον ἐφ' ὅσον ἔχει τά μικρά του εἰς κατάστασιν ἀνηλικιότητος.

'Αφ' ὅτου ἔρχεται ὁ ἀγγλικός στόλος στόν 'Αστακό, ἡ πεδινή 'Ακαρνανία ἥσυχασε. Αἱ προβολαί τῶν ἡλεκτρικῶν προβολέων ἐφόβισαν τό λύκο πολύ, ὥστε νά φύγει. "Άλλοτε τόν εἶχε τρομάξει ἡ λοκομοτίβα*" τοῦ σιδηροδρόμου Κρυονερίου - 'Αγρινίου τόσο, ὥστε ἔφυγαν ὅλοι καί πέρασαν στούς δρεινούς δήμους τῆς 'Ακαρνανίας. 'Ο μακαρίτης ὁ Τρικούπης* ἐμαυρίσθη τότε ἔξαιρετικῶς ἀπό τούς ποιμένας, διότι « τοῦ διαβόλου τό σιδερικό ἔριξε τούς λύκους μέσσα στή στάνη τους ».

"Η ἐπικήρυξη τοῦ λύκου εἶναι ἀπό τά κυριότερα ποιμενικά ἔθιμα. "Αν δέν ἀπατῶμαι, μόνον εἰς τήν 'Ελλάδα δέν εἶναι ἐπικεκρυμένοι οἱ λύκοι. Εἰς ὅλα τά ἄλλα κράτη ζεῖ ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος, τοῦ πρώτου ἐπικηρύξαντος τούς λύκους.

Ζεῖ ἐπίστης ἡ πρόληψη, τήν ὅποια ἀναφέρει ὁ Βιργίλιος, ὅτι, ἀν σέ ἰδεῖ ὁ λύκος, « χαβώνεσαι », τουτέστι μένεις ἄλαλος.

Αἱ καταστροφαί, πού κάνει εἰς τήν 'Ελλάδα, ὑπολογίζονται εἰς ἔκατοντάδες χιλιάδων. Γι' αύτό ὁ σκοτώνων ἡ συλλαμβάνων λύκον, ἀνεπικήρυκτον ἀκόμη, τόν περιφέρει στά χωριά καί παίρνει δῶρα. "Αν ὁ λύκος εἶναι ζωντανός, τοῦ γίνεται μεγάλη διαπόμπευσις. Τόν γυρίζουν ἀπό σπίτι σέ σπίτι μέ ντελφία* καί σφυρίγματα.

‘Ο Γύφτος δέν ᔁχει πρόβατα κι ἀπ’ αὐτόν τό βρίσκει ό λύκος. Τό δέρμα του είναι γιά νταούλια καὶ γιά ντέλφια.

Κάποτε δίκαζαν ἔνα λύκο, λέγει ό μύθος. ‘Ο Γύφτος ἐφώναζε περισσότερο ἀπό τούς ἄλλους ἐναντίον του. Καὶ ό λύκος, πού δέν μιλοῦσε ἐφ’ ὅσον τόν κατηγοροῦσαν οἱ ἄλλοι, βλέποντας τό Γύφτο νά κόβεται ἐναντίον του, ἐγύρισε καὶ τοῦ εἶπε :

— Καλά, μωρέ Γύφτε, ὅλου τοῦ κόσμου τοῦ ’χω κάμει ζημιά, ἀλλ’ ἐσένα τ’ ἀμόνι σόφαγα, π’ ἀνάθεμά σε, παλιόγυψτε ;...

“Οταν ὅλη μιά φορά τόν κατηγόρησαν τά ζῶα ὅτι τρώγει πρόβατα καὶ γίδια ἀπάντησε :

— Έγώ, μωρέ, πειράζω τά γιδοπρόβατα ; ”Αμ ἄν ἐγώ ἔτρωγα πράματα, θά γύριζα χειμώνα καιρό γυμνός; Δέ θά ’φκιανα μέ τά μαλλιά τους μία κάπα νά μή μέ δέρνει ἡ βροχή ;

Κάποτε ἡ ἀλεπού ἔστειλε καὶ τοῦ ζήτησε λίγα μαλλιά, γιατί δέν τῆς ἔφθαναν τά δικά της νά ἀποσώσει τόν ἀργαλειό της. ‘Ο λύκος κατάλαβε τί τοῦ ζητοῦσε και τῆς γύρισε ἔνα κοιμάτι κρέας :

— Πέστε της, εἶπε, ἄμα τελειώσει τά δικά της ύφαδια, νά βάλει κι ἔνα ζευγάρι καλτσοδέτες γιά μένα !....

B) ΤΟ ΖΑΡΚΑΔΙ

‘Υποθέτω ὅτι είναι ἀπό τά συγκινητικότερα ποιήματα τῆς μητρικῆς στοργῆς ό θάνατος μιᾶς ζαρκάδας, ὅπως τόν διηγοῦνται πολλοί κυνηγοί. Είχαν παγάνα* παρά τόν ’Αχελῶν δι’ ἀγριογύρουνα. ’Απροόπτως ὅμως ἐνεφανίσθη μία ζαρκάδα μέ τό παιδί της. Οἱ κυνηγοὶ ἐπυροβόλησαν τή ζαρκάδα, ἡ ὅποια προηγεῖτο δλίγα βήματα, ἀλλ’ ἀπέτυχαν. ’Αμέσως μετ’ αὐτήν ἦρχετο τό μικρό της, τό ὅποιον ἐπυροβόλησαν και ἐλάβωσαν. ’Εκεῖνο ἐθέλαζε, καὶ ἡ ἀτυχής μητέρα του, ἡ ὅποια ἦτο ἐκτός βολῆς πλέον, ἐγύρισε βελάζουσα καὶ αὐτή, γιά νά ἴδει τήν τύχη τοῦ μικροῦ της. Οἱ κυνηγοὶ τήν ἐπυροβόλησαν, ἀλλ’ ἡ κακή της τύχη δέν ἥθελησε νά τελειώσει τό βάσανό της. ’Αντί νά τήν σκοτώσουν, τήν ἐπλήγωσαν εἰς τά πόδια. “Οταν τήν μετέφεραν εἰς τήν ἀκροποταμιάν, ἡ ζαρκάδα ἔπεσεν ἐπάνω στό παιδί της καὶ ἔκαμνεν ώσάν ἀνθρωπος.

Καὶ οἱ κυνηγοί ἐνθυμοῦνται ἀκόμη μέ συγκίνηση τό δράμα

αύτό. Ἐννοεῖται δῆμως, ὅτι τοῦτο δέν τούς ἐμποδίζει νά κυνηγοῦν τά ζαρκάδια συστηματικῶς. Διότι τά ζῶα αὐτά, ως ἀπονήρευτα, ἀγνοοῦν δλότελα νά προφυλάσσονται καί πρό παντός συχνάζουν εἰς μέρη καλοπάτητα.

Ἡμερεύουν εὐκολότατα καί εἶναι πολύ ἀθῶα, σχεδόν μέχρις ἡλιθιότητος. Ἐχουν ἔνα βάδισμα ᾧ μᾶλλον ἔνα πήδημα ρυθμικό, μαθηματικῶς ὑπολογιζόμενον ἀπό τούς κυνηγούς, διά νά τά τουφεκίζουν ἐπιτυχῶς. Εἶναι ζῶον τῆς ταχύτητος καί τά δημοτικά τραγούδια δανειζονται ἀπ' αὐτό εἰκόνες γρηγοράδας καί σβελτοσύνης :

Ποιός εἴν' ἄξιος καί γλήγορος
νά τρέξει σάν ζαρκάδι,
τριῶν μερῶν περπάτημα
τρεῖς ώρες νά τό κάμει ;

Τό φθινόπωρο ἀρχίζουν ν' ἀλλάζουν χρῶμα καί μέχρι τῆς ἀνοιξεως γίνονται κατακάστανα. Ἀμα δῆμως ἀνοιξιάσει, ἀρχίζουν καί πάρνουν τό καφεκόκκινο χρῶμα των καί, ὅσο προχωρεῖ ἡ θερινή ἐποχή καί τρέφονται, τόσο περισσότερο κοκκινίζουν. Ἡ οὐρά των μ' ὅλα ταῦτα καί τό κάτωθεν μέρος εἶναι ἀσπρα, ἐξ οὗ καί ἡ λαϊκή εὐχή : « ν' ἀσπρίσει, νά γεράσει, σάν του ζαρκαδιοῦ τήν οὐρά ».

Τά καταδιώκουν μανιωδῶς οἱ λύκοι, ἀνακαλύψαντες, φαίνεται, ὅτι ἔχουν νόστιμο κρέας.

Ἄλλ' αὐτά φεύγουν, ως ἀστραπή· καί μόνον ἀν πιασθοῦν τά εὔμορφα ξύλα τῆς κεφαλῆς των ἀπό τίποτε κλαδιά, κατορθώνουν καί τά συλλαμβάνουν οἱ λύκοι.

Ἄλλ' οὔτε πέντε ἀνθρωποι δέν ἡμποροῦν νά κρατήσουν ἔνα ζαρκάδι.

Πολλά ζαρκάδια ὅμως συγυρίζουν ἔνα λύκο καί λέγεται, ὅτι βρῆκαν λύκους μέ ἵχνη κτυπημάτων ἀπό ξύλα ζαρκαδιῶν.

Γ) ΤΟ ΚΟΥΝΑΒΙ

Ἐνδι ἔχει τό μαλακότερο δέρμα, τόσο, ωστε νά τυλίγει τούς λατιμούς τῶν γυναικῶν, καί ἔνδι ζεῖ ως ἐπί τό πλείστον μέ μέλι, ἔχει μ' ὅλα ταῦτα τήν σκληροτέραν ψυχήν. Ἐάν πιασθεῖ εἰς δόκανον,

θά γυρίσει καί θά κόψει μέ τό στόμα του τό πόδι του, πράγμα, τό δόποιον οὔτε ἡ ἀλεπού, οὔτε ὁ λύκος ἔχουν τήν ὡμότητα νά ἐπιχειρήσουν.

Δύσκολο λοιπόν πράγμα νά βρεθεῖ εἰς δόκανον κουνάβι, διότι, ὃν πιασθεῖ, θά κόψει τό πόδι του. Ἐξ ἄλλου δέ δέν είναι καί ἔχυπνον, δύσον ἡ ἀλεπού, ώστε νά μετέρχεται τά τεχνάσματά της, τά δόποια τήν χαντακώνουν.

Αύτή, λόγου χάριν, ώς λίαν πονηρή, γνωρίζει τήν μέθοδον τοῦ δοκάνου καί, ὅταν εἰσέρχεται εἰς ἀμπέλια ἡ πλησιάζει δρνιθῶνες, ἐνώνει τά πόδια, ώστε νά τά κάμνει ἔνα, πρός τόν σκοπόν νά μήν ἀπλώνεται εἰς εύρυν χῶρον καί πατήσει κανένα δόκανον. Ἀλλά, δπως περιπατεῖ ἡ μᾶλλον ὅπως πηδᾶ μέ τά τέσσερα μαζί, συμβαίνει νά πέσει ἐπάνω εἰς δόκανον καί τότε πιάνεται καί μέ τά τέσσαρα. Ἐντεῦθεν ἡ παροιμία « ἡ πονηρή ἀλεπού πιάνεται καί ἀπό τά τέσσαρα ». Τό κουνάβι, μή ἐπαγγελλόμενον εύφυϊαν, περιπατεῖ καί μέ τά τέσσαρα πόδια του ἀνοικτά, πιάνεται ἐπομένως ἀπό τό ἔνα. Γυρίζει τότε καί τρώγει τό συλληφθέν πόδι του καί ἀφήνει ὑγείαν εἰς τό δόκανον καί εἰς κανέν ύπόλειμμα τοῦ ποδιοῦ του.

Οι κουναβοκυνηγοί λοιπόν παρητήσαν πρό πολλοῦ τῆς διά δοκάνου μεθόδου καί κυνηγοῦν τό κουνάβι ώς ἔξῆς : Ἐάν είναι χειμών, ἀκολουθοῦν τά ἵχνη του ἐπάνω εἰς τά χιόνια καί τοιουτοτρόπως εύρίσκουν τήν φωλεάν των, ἡ ὅποια θά είναι εἰς τήν κουφάλαν κανενός δένδρου ἡ εἰς καμμίαν σπηλιάν. Οι κυνηγοί, γνωρίζοντες ὅτι πάντοτε ἡ φωλεά τῶν κουναβιῶν ἔχει δύο ἔξόδους, τοποθετοῦν εἰς τό στόμιον τῆς κιᾶς ἔξόδου ἀνοικτόν σόκον πρός τά χείλη τοῦ στομίου καί κατόπιν πηγαίνουν ἀπό τήν ἄλλην δπήν καί τήν καπνίζουν μέ ἀναμμένα πανιά. Ἐκεῖνο πηδᾶ νά φύγει καί πίπτει μέσα εἰς τό σακί. Ἐπειδή δέ, ὅπως εἶπα, δέν είναι πολύ ἔχυπνον, παρασύρεται πολλάκις εἰς τά τεχνάσματα τῶν κυνηγῶν, τό προχειρότερον τῶν δποίων είναι ἡ τοποθέτηση κρέατος εἰς μέρη ἐπικίνδυνα διά τήν ἀσφάλειάν του. Δέν είναι καθόλου φιλύπτοπτον, ὅπως ἡ ἀλεπού, ἡ δποία, ὅταν ἐμυρίσθη κάποτε τοιαύτην ἐτοιμασίαν εἰς μέρος ὕποπτον, ἐλοξιδρόμησε καί εἶπεν :

—Ωχ, ἀδελφέ, πρέπει νά μοῦ βάλετε καί κρασί... Γεῦμα δίχως κρασί δέν κάμνει ἡ ἀλεπού.

Τό κουνάβι, ὅπως καί ἡ ἀλεπού, μαδᾶ μέχρις ἀπογυμνώσεως τήν

άνοιξη. Εἰς αὐτήν δέ τήν ἐποχήν ἀποκουτιαίνεται, ώστε νά ἡμποροῦν νά τό πιάσουν καί τά μικρά παιδιά.

Λέγει ὁ μύθος, ὅτι ἔνα κουνάβι παρεπονεῖτο εἰς τήν ἀλεποῦ κατά τοῦ Θεοῦ, διότι νερουλιάζει τόσο τά μυαλά των τήν ἄνοιξη. Ἡ ἀλεποῦ μέ τήν πανσοφία της συνέστησεν εἰς τό κουνάβι νά εύλογει τόν "Ψυστο, διότι κατά τήν ἄνοιξη δέν τούς παίρνει μόνον τά μυαλά, ἀλλά καί τό τρίχωμά των. Ἐπομένως ἀπαλλάσσονται ἀπό τά μαρτύρια τοῦ κυνηγίου, διότι δέν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν, ὅταν εἶναι μαδημένον τό δέρμα των.

— Μπά ! εἶπε τό κουνάβι, γιά τά μαλλιά μᾶς κυνηγοῦν ;

— Αμ γιατί σέ κυνηγοῦν, θαρρεῖς ; τοῦ ἀπάντησεν ἡ ἀλεποῦ. Γιά νά σέ βγάλουν δημογέροντα ;

Δ) Η ΠΕΣΤΡΟΦΑ

Ἡ πέστροφα εἶναι τό εύμορφότερο καί ἀφθονότερο ψάρι τῶν εὔρυτανικῶν ποταμῶν. Τό ὄνομά της τό χρεωστεῖ εἰς τό κυριότερο χάρισμα, πού ἔχει. Εἶναι τό μόνο ψάρι, πού ἀνηφορίζει τά ποτάμια (ἐπιστρέφει, πέστροφα).

Τό πράγμα δέν εἶναι ὀλίγον παράξενον. Τά εύρυτανικά ποτάμια, ίδιως τά τῶν Ἀγράφων, δέν ἔχουν μόνον τίς ἀποτομότερες κλίσεις ἀλλά καί συχνούς καταρράκτες μεγάλου ὑψους. Πᾶς λοιπόν τούς ἀνεβαίνει ἡ πέστροφα ; Ἰδού ἡ τέχνη της : Ἀμα φθάσει εἰς τόν πούντον (τό κάτω μέρος τοῦ καταρράκτου), δαγκώνει τήν ούράν της, κουλουριάζεται καί ἐκσφενδονίζεται πρός τά ἐπάνω, διατρυπῶσα ὡς βέλος τήν σούδαν* τῶν νερῶν.

Τό ψάρεμα τῆς πέστροφας εἶναι τό προσφιλέστερο εύρυτανικό κυνήγι. Ὁ Ἀσπροπόταμος* καί τά παραπόταμά του εἶναι γεμάτα ἀπό τό ψάρι αὐτό, τό νοστιμότερο, ὅχι μόνο τῶν ψαριῶν τῶν γλυκῶν νερῶν, ἀλλά καί τῶν θαλασσινῶν. Τό κυνήγι της εἶναι πολύτροπο. Ἰδίως τήν κυνηγοῦν μέ δυναμίτιδα καί ξυλοφωτιές. Ἀνάβουν τή νύκτα ἔνα δέμα ξηρές βέργες καί μέ αὐτές στό χέρι κατεβαίνουν εἰς τίς ὅχθες τῶν ποταμῶν. Οἱ πέστροφες ζαλίζονται εἰς τό πολύ φῶς καί χοροπηδοῦν. Τότε βουτοῦν οἱ κυνηγοί μέ τά χαντζάρια στά χέρια καί τίς σκοτώνουν. Εἶναι ποῦντοι, ἀπό τούς

όποιους ήμπορούν ν' ἀποσύρουν δέκα καί εἴκοσι ὄκαδες πέστροφες.

Αλλά ύπάρχει καὶ ἄλλος τρόπος ψαρέματος τῆς πέστροφας, καταστρεπτικότερος καὶ τῆς δυναμίτιδος ἀκόμη, δυστυχῶς δέ δυσκολοκαταδίωκτος, ὡστε νά μήν ἡμπορῶ νά συστήσω κανένα μέτρον ώς ἀποτελεσματικόν. Εἶναι τό σπλόισμα. Εἶναι δέ τό σπλόισμα πέταγμα εἰς τά ποτάμια ἀποστάγματος χλωρῶν καρυδοφλοιῶν ἡ χυμοῦ γαλατοσίδας (κιτρίνου δηλητηριώδους λουλουδιοῦ), τό δποῖον ἰδιαιτέρως ὀνομάζεται καὶ σπλόιμος. Καὶ εἶναι τόσον δηλητηριώδη καὶ τά δύο αὐτά, ὡστε ἀμέσως μετά τό ρίψιμον νά γεμίζει ἡ ἐπιφάνεια τῶν ποταμιῶν ἀπό νεκρές πέστροφες. Τό σπλόισμα εἶναι εἰς μεγάλην χρῆσιν εἰς ὅλα τά Ἀγραφιωτοχώρια καὶ ἀσφαλῶς εἰς αὐτό ὀφείλεται ἡ ἐλάττωσις τῆς πέστροφας κατά τά τελευταῖα ἔτη. Μέγα μέρος τῆς πεστροφοκαταστροφῆς ὀφείλεται καὶ εἰς τήν ύλοτομίαν, ἡ δποία τά «σουδιάζει», ὅπως λέγουν οἱ χωρικοί, πρός τήν θάλασσαν. Ἡ ξυλεία ἡ δποία ρίπτεται εἰς τά ποτάμια, γιά νά μεταφερθεῖ εἰς τό Αἰτωλικόν, παρά τό δποῖον ἐκβάλλει ὁ Ἀσπροπόταμος, τίς προγκά κατά κοπάδια πρός τάς ἐκβολάς τοῦ ποταμοῦ, ὅπου τίς θανατώνουν τά ἀλμυρά νερά.

Μεγάλην ἐπίσης καταστροφήν κάνει εἰς τήν πέστροφαν ἡ πλημμύρα, ἡ δποία ἑσχάτως εἰς τά βορεινά μέρη τῆς Εύρυτανίας ἔγινεν ἐνδημική, ἔνεκα τῆς μεγάλης ύλοτομίας. Τήν σκοτώνει, τήν πνίγει, τήν θάβει ύπό τήν ἄμμον καὶ τόν χαλικιάν. «Οση γλιτώνει σύρεται ἀπό τήν θολούραν εἰς τάς ὅχθας, γιά νά βοσκήσει, καὶ ἐκεῖ, ὅπως εἶναι ζαλισμένη, τήν ἀναμένει ὁ διά χαντζάρας θάνατος. Διότι, ἐπαναλαμβάνω, δτι τό κυνήγι τῆς πέστροφας εἶναι μιά τελεία ἐπιστήμη ἐδῶ.

Προχθές ἐκυνηγούσαμε πέστροφες εἰς ἔνα παραπόταμον τοῦ Ἀχελώου. Ἐνας τσοπάνος, ὁ δποῖος μᾶς ἐβοηθοῦσε, μᾶς ἐπληροφόρησεν δτι στή σπηλιά τῆς γέφυρας εἶναι μία, πού περνᾷ τίς τρεῖς ὄκαδες. Ἐπήγαμεν ἐκεῖ, ὅπου ὁ εἰδικός πεστροφοκυνηγός, ἀφοῦ ἐξηρεύνησε τό ἔδαφος, εἰσῆλθε διευθυνθείς πρός τό μέρος, εἰς τό δποῖον ἐκρύβετο ἡ πέστροφα. Μετ' ὀλίγας ἐρεύνας τήν εύρηκε καὶ τήν ἐρρίζωσεν εἰς τήν σχισμάδα ἐνός βράχου.

Ἀπλώνει πρός τά ἐκεῖ, ὅλλ' ἐκείνη ἐπλαστάγιζε τά νερά καὶ ἐσκεπάζετο, ὡστε νά χάνει τήν ἀκριβῆ θέσιν της ὁ κυνηγός, ὁ δποῖος προσεπάθει νά βουτήξει τά δάχτυλά του εἰς τ' αὐτιά της, τό μόνον

μέρος, ἀπό τό δόποιον ἡμπορεῖ νά τήν κρατήσει, διότι τό ἄλλο σῶμα της γλιστρᾶ ώσάν χέλι. Ἐπί τέλους εἰς μίαν βουτιάν τῶν χεριῶν τους κατόρθωσε νά βυθίσει τά δάχτυλά του εἰς τ' αὐτιά της καί τήν ἀνέσυρεν ἐπάνω σπαρταρίζουσαν, τραντάζουσαν τόν νικητήν της, ώστε νά νομίζουμε ότι θά τόν ἀναποδογυρίσει. Ἀλλ' ἔκεινος κινδυνεύων νά πέσει, τήν ἔξεσφενδόνισε πρός τόν γιαλόν, ὅπου ἐστηκοβροντιόταν ἐπί ὥραν, ταράσσουσα τόν χαλικιάν ώς ἀλογοποδοβιθολητό.

«Τ' ἄγρια καί τά ἥμερα τοῦ βουνοῦ καί τοῦ λόγκου»

Στέφανος Γρανίτσας

Η ΚΥΝΗΓΗΜΕΝΗ ΠΕΡΔΙΚΑ

Ήταν Αὔγουστος μήνας. Ἐκαθόμαστε ἐγώ κι ὁ συνάδελφός μου τό ἀπόγευμα στόν ἔξωστη τοῦ πύργου, ὁ δόποιος ἦταν στό βορινό πλευρό του καί κοιτάζαμε τόν ἀπέραντο κάμπο τῆς Θεσσαλίας ώς ἔκει πού ἔσμιγε μέ τίς κοντότερες ράχες τῶν Χασιώτικων βουνῶν, τά όποια φαίνονται ἀπό μακριά ἵνα κομμάτι πέτρα μεγάλη, γιγάντια.

Ο Πηνειός ἐκυλοῦσε τά νερά του πολύ κοντά μας, ώς ἵνα τέταρτο τῆς ὥρας ἀπό μᾶς, ἀλλ' ἂν καί ὁ πύργος ἦταν ψηλός, οὔτε ἐβλέπαμε, οὔτε τό βουητό του ἀκούαμε, γιατί τό ἔδαφος είναι ἵσιο καί οἱ δυό ὄχθες σμίγουν ἡ μία μέ τήν ἄλλη καί κρύβουν τήν κοίτη, ἐνῶ τό νερό τρέχει ἥσυχο ἥσυχο, χωρίς βουή, χωρίς κρότο, χωρίς ὀφρό, σάν διαβάτης κουρασμένος, ὁ δόποιος περπατάει ἀργά ἀργά καί δέ βλέπει τήν ὥρα νά φθάσει στήν κατοικία του, νά ξαπλωθεῖ καί νά κοιμηθεῖ.

Εἶχαμε μπροστά μας ἵνα σωρό χωριά. Τά διεκρίναμε ἀπό τά δένδρα πού είχαν κι ἀπό κεραμίδια πού ἐκκοκκίνιζαν καί πυρολογοῦσσαν ἀπό τό ἡλιοπύρι, σάν νά ἦταν ψηλά σ' ἀσβεσταριά ἢ σ' ἀναμμένο κεραμιδιό. Ἀπό μακριά μᾶς ἐρχόταν ὁ ἥχος τῶν κουδουνιῶν τῶν κοπαδιῶν, τά όποια ἐβοσκοῦσαν δλόγυρα. Ο ούρανός ἦταν ξάστερος, κι ἡ γῆς ἐδιψοῦσε γιά νερό, σάν στρατοκόπος κουρασμένος, γιατί δέν εἶχε βρέξει ἀπό τό Μάρτη. Σύννεφο δέν ἐφαινόταν πουθενά κανένα καί ζέστη φοβερή ἀγκάλιαζε δλο τόν κάμπο. Σέ

λίγο ένα συννεφάκι, ώς μιά ψάθα, ἀσπρό, κάτασπρο σάν λαγαρό
ἀσήμι, ἐκάθισε στήν κορφή του Ὀλύμπου σάν ἀτίμητο διαμαντένιο
ἀστέρι.

Μιά ύπόκωφη βροντή ἀκούσθηκε κατά τόν Ὄλυμπο καί ἀστραμ-
μα ἐφογγυοβόλησε μέσα στό σύννεφο, πού ἐγιγάντευε καί θέριευε κι
ἔγινε μιά στιγμή κατάχρυσο. Δέν πέρασε πολλή ὥρα κι ἐκεῖνο τό
συννεφάκι, πού ἔξεφύτρωσε σάν στέμμα ψηλά στήν κορυφή του διξα-
σμένου βουνοῦ μας, ἐγίνηκε γίγαντας καί χύθηκε σ' ὅλο τόν οὐρανό
τῆς Θεσσαλίας, σάν φοβερό ὀχταπόδι ἀπλώνοντας τούς μαύρους πλο-
κάμους του ώς τόν Κίσαβο, ώς τό Πήλιο, ώς τ' Ἀγραφα κι ώς τά βου-
νά τ' Ἀσπροποτάμου. Ἀρχισαν νά πέφτουν ἀριές ἀριές οί πρῶτες
σταλαματιές τῆς βροχῆς, χονδρές σάν καρύδια, καί τ' ἀστροπελέ-
κια ν' αὐλακώνουν τόν οὐρανό σάν φλοιογισμένα φίδια, καί σέ λίγο
ἀκόμη ή Θεσσαλία ἔλουζόταν ἀπ' ὄκρη σ' ἄκρη καί φεγγοβιολοῦσε
καί τρανταζόταν ἀπό τ' ἀστροπελέκια.

Ἄπο τίς πρῶτες σταλαματιές ἀφήσαμε τόν ἔξωστη καί μπήκαμε
στήν ἀπέναντι κρεβάτα του πύργου καί κοιτάζαμε μέ χαρά τή χον-
δρή βροχή, ή όποια ἔπεφτε καί χτυπούσε τά γυαλιά τῶν παραθυ-
ριῶν. Ἐκεῖ πού ἐκαθόμαστε κι ἔχαιρόμαστε γιά τό περίλαμπρο θέαμα
τῆς εὐεργετικῆς βροχῆς, ή όποια θά ἐπότιζε τή διψασμένη γῆ ώς
τά ἔγκατά της, πού εἶχε γίνει σάν κεραμίδι, ἀκούμε « τσάγκα ! » στό
γυαλί του παραθυριοῦ, καί δυό μεγάλα πουλιά κατάβρεκτα, τό ἐνα
μπροστά καί τό ἄλλο ἀπό πίσω, ἐμπῆκαν μέσα. « Ολοι ἐστηκωθήκαμε
στό ποδάρι καί γλιτώσαμε τό θύμα ἀπό τά νύχια τού φονιᾶ του.
Τό μπροστινό πουλί, τό δόποιο γιά τή σωτηρία του ἐπετούσε σάν
μολύβι καί ἔσπασε τό γυαλί του παραθυριοῦ, ἥταν περιγραμ-
μένη πετροπέρδικα, καί τό πισινό, τό δόποιο τήν ἐκυνηγούσε μέ μάτι
ἄγριο, μέ λύσσα, μ' αίμοδιψιά, ἥταν ἔνα γεράκι. Ἐρχόταν ἐκείνη
μπροστά κι αύτό πίσω ἀπό τά πετροβούνια, τρεῖς ὥρες μακριά μέ
καλό ἄλογο, γιατί μόνο στά βουνά βρίσκονται πετροπέρδικες,

πόχουν τά μπλουμιστά φτερά,
τά κόκκινα ποδάρια... .

Ἐνῶ στόν κάμπο είναι οί καμπίσιες οί πέρδικες, πολύ διαφορε-
τικές ἀπό τίς βουνίσιες. Οὔτε οί βουνίσιες πατοῦν στόν κάμπο, οὔτε

οί καμπίσιες στά βουνά. Οἱ βουνίσιες εἶναι μεγαλύτερες, ὀγριότερες καὶ ὁμορφότερες ἀπό τίς καμπίσιες, καὶ τίς βουνίσιες προτιμοῦν ἔκεινοι, πού ἔχουν τή μανία νά σκλαβώνουν τά καημένα τά πουλιά καὶ νά τά βάζουν στά κλουβιά, γιά ν' ἀκοῦν τό σκλαβωμένο τους λάλημα καὶ νά εύχαριστοῦνται μέ τή δυστυχία τους.

Ἐπιάσαμε καὶ τή δειλή πέρδικα, πού ἐμαζεύθηκε σέ μιά γωνιά τῆς κρεβάτας κι ἔτρεμε ἀπό τό φόβο της, καὶ τό ὄρμητικό γεράκι πού εἶχε τρυπώσει κάτω ἀπό τά καθίσματα, ἄγριο καὶ φοβερό, καὶ τά ἔβαλαμε σέ ξεχωριστά κλουβιά. Ἡ πέρδικα ἦταν προορισμένη γιά τό συνάδελφό μου γιά τό κλουβί καὶ τό γεράκι γιά δῶρο σέ κανένα κυνηγό, ὁ ὅποιος μποροῦσε νά τό γυμνάσει νά κυνηγάει στόν ἀέρα πουλιά. "Ενας φίλος, πού εἶχε παρατύχει κοντά μας, εἴπε ὅτι ἡ καλύτερη δουλειά ἦταν νά φάμε τήν πέρδικα ψητή καὶ νά σκοτώσουμε τό γεράκι καὶ, γιά νά μᾶς πείσει περισσότερο, μᾶς ἀνέφερε καὶ ἔνα στίχο δημοτικοῦ τραγουδιοῦ:

πέρδικα ψημένη καὶ γλυκό κρασί.

Τή νύκτα, ὅταν ἐτραβήχθηκαν ὁ καθένας στό κρεβάτι του, γιά νά κοιμηθοῦμε, δέ μ' ἐκολλοῦσε δύπνος. Μέ ἐβασάνιζε ἡ ἰδέα τῆς σκλαβιᾶς τῆς πετροπέρδικας καὶ τοῦ γερακιοῦ. Ἐδωσα, ἐπῆρα νά κοιμηθῶ, δέν τό κατόρθωνα. Ἐσυλλογιζόμουν τά βάνασά της, ἐσυλλογιζόμουν ὅτι ἥλθε στήν κατοικία μου ζητώντας σωτηρία, καὶ βρίσκει πικρή σκλαβιά. Ἐσυλλογιζόμουν καὶ τό τέλος της: κανένα ψήσιμο στή σούβλα ἢ κανένα φάγωμα ἀπό καμιά γάτα. Γιά τό γεράκι δέ μ' ἔνοιαζε πολύ. Ἡ ἰδέα ὅτι ἔτρωγε πουλιά καὶ ὅτι, ἀν δέν ἐτύχαινε τό παράθυρο τοῦ πύργου, θά ἔξεσχιζε τήν καημένη τήν πέρδικα, μέ ἔκανε νά τό ἀντιπαθῶ καὶ νά τό μισθω καὶ νά μήν ἐνδιαφέρομαι γι' αὐτό. Στά τελευταῖα, ἐκεὶ πού ἐγύριζα ἄσπνος στό κρεβάτι, γιά νά δώσω τέλος στή νέα τύχη τῆς πέρδικας, ἄναψα τό κερί καὶ πῆγα στήν κρεβάτα, ὅπου ἐβρισκόνταν κρεμασμένα καὶ τά δυό κλουβιά, τό ἔνα κοντά στό ἄλλο.

Ἡ πέρδικα ἐπήγαινε ἄνω κάτω μέσα στό κλουβί, ἐνῶ τό κακούργο γεράκι ἐκαθόταν καὶ κοιμόταν, ἔχοντας τό λαιμό του χωμένο μέσα στίς πλάτες καὶ, μονάχα ὅταν ἔζύγωσα μέ τό φῶς, ἄνοιξε τά μάτια του κι ἐγύριζε ἀνήσυχο τό κεφάλι του δλόγυρα. Ἐξεκρέμασα

τό κλουβί τῆς πέρδικας καί πῆγα στό παράθυρο μέ τό τσακισμένο γυαλί, ἀνοιξα τή θύρα τοῦ κλουβιοῦ κι εἶπα στό σκλο?ωμένο πουλί:

—"Αι στό καλό σου! Πέταξε στά κορφοβούνια σου καί στίς βουνοπλαγιές σου, ὅπου ἐγεννήθηκες κι ὅπου εἶναι ὁ προορισμός σου κι ἡ εύτυχία σου. "Ισως ἔχεις ταίρι, ισως ἔχεις μικρά, πού σέ καρτεροῦν!

Ἡ πέρδικα, τή στιγμή πού ἀνοιξα τή θύρα τοῦ κλουβιοῦ στό παραθύρι μέ τό σπασμένο γυαλί, σάν νά μήν ἐπίστευε τόση εύτυχία, ἐδίσταζε νά πετάξει καί ν' ἀποκτήσει τήν ἐλευθερία της. Ἀλλά σέ λίγο μάζεψε καλά τά φτερά της, ἐκατέβασε τό κεφάλι της κι ἔνα δυνατό φτερούγισμα ἀκούστηκε στά σκοτάδια τῆς νύχτας. ቩ καρδιά μου ἔχόρευε ἀπό τή χαρά της γιά τήν καλοσύνη, πού εἶχα κάμει, καί τά ποδάρια μου μοῦ ἐφαίνονταν πώς δέν ἐπατοῦσαν στό πάτωμα. 'Εκρέμασα τό κλουβί στή θέση του καί γύρισα νά πάγω στό κρεβάτι μου νά κοιμηθῶ εύχαριστημένος.

'Εκείνη τή στιγμή τό βλέμμα μου ἀντικρίσθηκε μέ τό βλέμμα τοῦ γερακιοῦ. Μοῦ ἐφάνηκε σάν νά μοῦ ἔζητοῦσε κι αύτό τήν ἐλευθερία του καί σάν νά μοῦ ἔλεγε μέ ἀνθρώπινη φωνή:

—"Ελευθέρωσέ με κι ἐμένα τό καημένο. Γυρεύω τήν ἐλευθερία μου ώς ἐλεημοσύνη !

"Εστρεξε ἥ καρδιά μου. Δυό δάκρυα χονδρά ἀνέβηκαν ἀπό τήν καρδιά μου στά μάτια μου. Ἡθέλησα νά θυμηθῶ ὅλα τά φονικά τοῦ σκλαβωμένου γερακιοῦ. Πόσα πουλιά ἄφησε χωρίς μάνα καί πόσες μάνες χωρίς πουλιά καί πόσα πουλιά χωρίς ταίρι, καί τό κυνήγημα τῆς πέρδικας, ἥ όποια ἐγλίτωσε ἀπό τρίχα, ἀλλό δέν ἡμπόρεσα ν' ἀντισταθῶ στήν ἀφωνη φωνή, πού μοῦ ἐφώναζε :

—"Ελευθέρωσέ με κι ἐμένα τό καημένο ! Δῶσ' μου τήν ἐλευθερία μου ώς ἐλεημοσύνη !

—"Εξεκρέμασα καί τοῦ γερακιοῦ τό κλουβί καί τράβηξα ισα στό παράθυρο μέ τό σπασμένο γυαλί.

—"Αλλά... τί πάω νά κάμω ; εἶπα μέσα μου. 'Απ' ἐδῶ ἔφυγε ἥ πέρδικα ν' ἀφήσω καί τό γεράκι νά τή φθάσει πουθενά; . . .

Γυρίζω πρός τό παράθυρο, πού ἀντίκριζε κατά τή νοτιά, ὅλως διόλου ἀντίθετα πρός τό δρόμο τῆς πέρδικας. Ἀνοίγω τό παραθύροφύλλο, ἀνοίγω καί τή θύρα τοῦ κλουβιοῦ καί τοῦ δίνω δρόμο! Πάει ! 'Απέκτησε κι αύτό τήν ποθητή ἐλευθερία. "Ωρα του καλή, κι αύτοῦ !

Γυρίζοντας ἐκρέμασσα καί τοῦ γερακιοῦ τό κλουβί κοντά στό κλουβί τῆς πέρδικας καί πῆγα νά κοιμηθῶ. Ἐκοιμήθηκα σάν στόν Παράδεισο. "Ολος μου ὁ ὑπνος ἦταν χρυσά δνειρα. Τέτοιον ὑπνο γλυκό δέν εἶχα κάμει ποτέ !

« Θεσσαλικά »

Χρῆστος Χρηστοβασίλης

ΤΑ ΔΥΟ ΠΟΥΛΙΑ

Χθές θυμήθηκα ἔνα παλιό ταξίδι πού μέ εἶχε φέρει, πᾶντες τώρα χρόνια, σ' ἕνα ἀπό τά πιό μακρινά μέτωπα τοῦ τωρινοῦ πολέμου, στήν Ἰαπωνία. Ζεφυλλίζοντας τό σωρό τῶν σημειώσεων πού εἶχα κρατήσει, ξανάζησα πολλές ξεχασμένες ὥρες καί θυμήθηκα μιά μικρή ιστορία πού εἶχε ἀπασχολήσει ὅλο τό πλήρωμα τοῦ βαπτοριοῦ μας γιά δυό ὀλόκληρες μέρες.

Βρισκόμαστε ἐκεῖνο τό πρωί κάτω ἀπό τήν Κεϋλάνη, στόν Ἰνδικό Όκεανό, τυλιγμένοι στούς ἀτμούς μιᾶς ἀνυπόφορης ἀποπνικτικῆς ζέστης. Ἡ καταχνιά ἔσβηνε τήν γραμμή τοῦ ὁρίζοντα, ἡ θάλασσα γαλάζια ἀνοικτή ἀργοσάλευε τεμπέλικα, σάν πυρωμένο μέταλλο, καί ἡ κάθε σκέψη, ἀκόμη καί ἡ ἀναπνοή, ἦταν ἔνα μαρτύριο. Κι ὅμως, ὅταν ἀρχισε τό δράμα μέ τά δυό πουλιά, τά ξεχάσαμε ὅλα.

"Ἐνας ναύτης εἶδε πρῶτος τό κοράκι. Στεκόταν ψηλά ἐπάνω στό πίσω κατάρτι, μαύρο καί γυαλιστερό, καί κοίταζε ὀλόγυρά του μέ περιφρόνηση. Σέ λίγο ἀφησε τό πόστο του, τράβηξε ἀπότομα ψηλά στόν οὐρανό, καί μετά ἀρχισε νά κατεβαίνει ζωγραφίζοντας μεγάλους κύκλους, γιά νά τελειώσει μέ μιά βουτιά κατ' εύθειαν στήν πρύμνη τοῦ καραβιοῦ μας. Καί τότε ἔξηγήθηκε ἡ παρουσία του. Γιατί ἐκεῖ, κρυμμένο πίσω ἀπό κάτι κάβους, χτυπιόταν πανικόβλητο ἔνα θαυμάσιο ἄγνωστο πουλί — κάτι σάν μεγάλη καρδερίνα — μέ χίλια χρώματα ἐπάνω στά φτερά του. Ἐξαγριωμένο, εἶχε φουσκώσει, εἶχε γίνει ὀλοστρόγγυλο καί ξεχώριζε, ἔτσι πολύχρωμο, σάν ζωντανό πετράδι ἐπάνω στίς μαύρες καδένες καί στά σιδερένια σκοινιά. Ο καπετάνιος, μόλις τό εἶδε, πῆγε καί πῆρε τό ντουφέκι του, ἀλλά ὁ πρῶτος μηχανικός τόν σταμάτησε.

— Δέν κάνει, καπτετάν Μῆτσο. Δέ σκοτώνουν τά κοράκια. Φέρνει γρουσουζιά. "Άσε νά δοῦμε, πρόσθεσε αἰσιόδοξα, μπορεῖ και νά τά βγάλει πέρα τό μικρό..."

"Ο καπτετάν Μῆτσος κατέβασε τό όπλο. 'Όλόκληρη αύτή τήν ήμέρα τήν περάσαμε παραμονεύοντας τά δυό πουλιά. Δέκα, δεκαπέντε, είκοσι φορές τό κοράκι ξανάρχισε τήν έπιθεση, και μετά από κάθε άποτυχία ξαναγύριζε στό κατάρτι και μέ ύφος άδιάφορο διόρθωνε τά φτερά του μέ τό ράμφος του, έκλεινε τά μάτια και στεκόταν άκινητο, ύπομονετικό σάν καλός κυνηγός.

Καί ο μικρός πρόσφυγας από τήν Κεϋλάνη έψαχνε άπελπισμένα όσυλο : κάποιο δένδρο, κάποιο θάμνο, μέσα σ' αύτή τή μαύρη κόλαση, και ούτε κοίταζε τά ψίχουλα πού τοῦ πετούσαμε. Μιά δυό φορές φάνηκε σάν νά είχε πάρει άπόφαση ν' αφήσει τό βαπτόρι, όλλα μετά από λίγα μέτρα μετάνιωνε. Τό ήξερε κι αύτό ότι τά μικρά φτερά του, βαριά από χρώματα, δέν μπορούσαν νά τά βγάλουν πέρα μέ τόν έχθρο. Και ή μέρα πέρασε. Μονάχα όταν έπεσε άπότομα ή νύχτα, μᾶς ξανάπιασε ή άνησυχία. Μέσα στή σκοτεινιά δέν ξεχωρίζαμε πιά τά δυό πουλιά και είχαμε στή συνείδηση τήν τύχη τοῦ μικροῦ πού φοβηθήκαμε νά προστατέψουμε. 'Έκείνη τήν νύχτα ζλοι τό είχαν στό νοῦ τους. Μοιάζει άστεϊο, ότι τόσοι άνδρες σκληραγωγημένοι από μιά ζωή γεμάτη περιπέτειες, έχασαν τόν ύπνο τους γιά τό άσήμαντο αύτό ζωντανό. 'Αλλά αύτά τά δυό πουλιά, πού μᾶς είχαν πέσει άπότομα στήν έρημιά τοῦ 'Ωκεανοῦ, είχαν πάρει μιά παράξενη, μιά συμβολική σημασία. "Εμοιαζαν ν' άντιπροσωπεύουν τό αἰώνιο παραμύθι τοῦ κακοῦ και τοῦ καλοῦ, τής σκληρόρτητας πού ζητάει νά καταστρέψει τήν όμορφιά και τήν άθωάτητα.

'Αλλ' όταν ξημερώματα, τό άλλο πρωί, είδαμε τό μικρό ζωντανό νά χοροπηδάει έπάνω σέ μιάν άγκυρα, ή χαρά απλώθηκε έπάνω στό βαπτόρι. Τόν περισσότερο ένθουσιασμό είχε ό πρώτος άξιωματικός, ύπερηφανος γιά τόν προστατευόμενό του. Κορόίδευε τώρα τό κοράκι πού, πάντα κουρνιασμένο άπάνω στό κατάρτι, έμοιαζε άπογοητευμένο και δέν έκανε καμιά προσπάθεια. Σχεδόν δέν τοῦ δώσαμε προσοχή, όταν πρός τό βράδυ άπλωσε τά μεγάλα φτερά του και χάθηκε στόν όριζοντα. Στό μεταξύ, τό πουλάκι είχε ξεθαρρέψει, άρχισε νά τσιμπιλογάει τά ψίχουλα, ήπιε νερό. "Όλο τό πλήρωμα ήταν

στήν ύπηρεσία του. Είχαν άρχισει ήδη τά σχέδια γιά ενα ώραϊ άπλοχωρο κλουβί.

Καί τό άλλο πρωί... Τό άλλο πρωί τό κοράκι ήταν πάλι στή θέση του στό κατάρτι. Μ' ένα μάτι κρύο καί είρωνικό παρακολουθούσε τήν έρευνα πού γινόταν. Αύτή τή φορά ούτε δικαιολογητικός, ούτε κανείς δέν έμποδισε τόν καπετάν Μήτσο.

Τό μεγάλο πιουλί έπεισε σκοτωμένο έπάνω στό κατάστρωμα.

Μέ σουγιά ένας ναύτης τοῦ ἀνοιξε τήν κοιλιά, καί ἀνάμεσα στά μουντά φτερά του ξεχώρισαν άλλα, πράσινα, κίτρινα, κόκκινα, γαλαζιά.

«'Επίκαιρα»

'Ελένη Γ. Βλάχου

Η ΕΛΛΑΔΑ ΜΑΣ

1.

‘Η ‘Ελλάδα είναι πατρίδα μας,
ξακουσμένη στόν κόσμο·
θυμάρι βγάζ’ ή πέτρα της,
τά περιβόλια της δυόσμο.

2.

‘Ηλιόχαρ’, ήλιογέννητη,
δέν τή δέρνουν οι μπόρες
γύρω της κι ἀν ὁργιάζονται·
τή χαιδεύουν οι ωρες.

3.

Διάφάν’ ή πάχνη, όλόχρυση,
στά βουνά της ἀπλώνει·
μαντί φοράει τήν ξαστεριά
καί τή θάλασσα ζώνη.

4.

Κι όλόγυρα, ξετίμητα
τά νησιά της πετράδια,
φαντάζουν σάν πλεούμενα
τίς αύγες καί τά βράδια.

5.

‘Ανθομανοῦν οι κῆποι της,
πού τρυγά τό μελίσσι,
κλῆμ’ ἀγκαλιάζει τήν ἐλιά,
σκιάς’ ή δάφνη τή βρύση.

6.

Τά ρυάκια τό τραγούδι τους
μέ τ’ ἀηδόνια ταιριάζουν.
Εύγενικά κι οι θρίαμβοι,
σάν περνοῦν, ἀλαλάζουν.

7.

Μικρούλα εἰν’ ή ‘Ελλάδα μας
φῶς καί χάδι καί νάζι,
π’ ὅλη τή γῆ στά στήθια της
σάν μιά μάν’ ἀγκαλιάζει.

Περιοδικό «Παιδικός κόσμος»

*Αγγελος Σημηριώτης

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Α

- ἀβάκιον — μικρή τετράγωνη σανίδα, πάνω στήν όποια
ἔγραφαν οἱ ἄρχαστοι
- ἀβαραρέζω — (ἵταλ.) ἀβαράρω, ἀπομακρύνω ἀπό κάπου τή
βάρκα
- ἀβασταγή — (βαστάζω) δέμα, μπόγος
- Ἄβεσ(σ)αλώμ — τρίτος κατά σειρά γιός τοῦ Δαβίδ
- Ἀγαρηροί — μωαμεθανοί, μουσουλμάνοι ("Ἀγαρ : ἡ δεύτερη
σύζυγος τοῦ Ἀβραάμ")
- ἀγάσ — τίτλος Τούρκου ἀξιωματούχου· ἔρχοντας, σα-
τράπης
- ἀγκαλά — (ἄν - καλά) ἄν καὶ
- ἀγλαΐζω — λαμπρύνω, ἔξωραίζω
- ἀγναντεύω — παραπτηρῶ ἀπό μακριά ἢ ἀπό ψηλά
- ἀγνάντια — (ἀπό : τά ἐναντία, τ' ἀγνάντια) ἀπέναντι, ἀν-
τίκρυ
- ἄγναφος — ἀπλυτος, ἀλεύκαντος
- ἄγνοιος — παιδικός, νεανικός
- Ἄγρας, καπετάν — ψευδώνυμο τοῦ ὀξιωματικοῦ Τέλλου Ἀγαπηνοῦ,
πού ἀγωνίστηκε καί βρῆκε μαρτυρικό θάνατο
στό μακεδονικό ἀγώνα (1907)
- ἀγνιόπαιδες — (ἀγνιά = δρόμος) ἀλητόπαιδα
- ἀδαπάνητος — ἀτέλειωτος, ἀνεξάντλητος
- Ἄδριανός — Ρωμαῖος φιλέλληνας αὐτοκράτορας (76-138 μ.Χ.).
Εὐεργέτης τῆς Ἀθήνας γιά τά πολλά ἔργα που
ἔκαμε
- ἀδρός — πυκνός, γεμάτος, ὠραῖος
- ἀθάλη — ἡ καπνιά
- ἀθλος (δημ. ἀθλος) — ὀγώνας, κατόρθωμα
- αἰγλη — λάμψη, δόξα, φήμη
- αίμασιά, ἡ — φράχτης περιβολιοῦ
- αίμωδιασμένος — (αίμωδία = νάρκη) μουδιασμένος
- Ἄινος, ἡ — πόλη τῆς Θράκης κοντά στὶς ἑκβόλες τοῦ π. "Ἐβρου
- αἰτόλιον - αἰτόλος — κοπάδι ἀπό γίδες - γιδοβοσκός
- Αἰσχύλος — "Ἐνας ἀπό τοὺς τρεῖς μεγάλους τραγικούς ποιητές
τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας (525 - 456 π.Χ.)
- Ἀκαδημία ἡ Ἀκαδήμεια — τόπος κατάφυτος ἀπό δέντρα στήν ἀρχαία Ἀθή-
να, N.A. τοῦ Κολωνοῦ. Τό δυναμα τό πῆρε ἀπό τόν

- πρῶτο κάτοχο Ἀκάδημο. Ἡ Ἀκαδημία συνδέθηκε μέ τὸν Πλάτωνα (427 - 347 π.Χ.), πού ἐγκατέστησε ἑκατὸν τῆ φιλοσοφική του σχολή (Ἀκαδημία Πλάτωνος)
- ἀσυγκράτητος, ὁρμητικός
 - ἀμέσως, στή στιγμή (ἀκαρής = μικρός)
 - (κρητ. Ιδιώμα) ἀνήξερος, δπειρος
 - πιάνω τήν ἄκρη
 - ἡ φράστη είναι ἀπό τό Θουκυδίδη (δημηγορία τοῦ Κλέωνα, Γ. 38). Στό σημεῖο αὐτό ἐλέγχονται οἱ Ἀθηναῖοι, πού στηρίζονται περισσότερο στά λόγια τῶν ρητόρων, παρά στά γεγονότα
 - ταράτσα
 - οἱ ἐπίπεδες χωμάτινες στέγες τῶν σπιτιῶν στά χωριά, οἱ ταράτσες
 - κόβω τά ἄκρα, κουτσουρεύω· κόβω τά ἄκρα, τά μέλη ἀνθρωπίνου σώματος
 - ἀδιάκοπα
 - γερμανικός λαός, πού σχηματίστηκε τό β' μ.Χ. αἰώνα ἀπό βαρβαρικές φυλές μέ ἀρχική κοιτίδα ἕναν παραπόταμο τοῦ Ρήνου στή Γερμανία. Ἀπό αὐτούς καί ἡ Γερμανία Allemagne καί οἱ Γερμανοί Allemands
 - (τουρκ.) χωντρό βαμβακερό ύφασμα
 - (ιταλ.) ἀπομακρύνομαι (ἀλάργα = μακριά)
 - (ιταλ.) μουσικός ὅρος, πού σημαίνει τό γρήγορο καί ζωηρό ρυθμό
 - ἀδίμονο
 - θαλασσόδαρτος
 - (τουρκ. αλ.) κόκκινος, κατακόκκινος
 - ὁ ἔξω ἀπ' τόν ἑαυτό του, σάν παράφρονας
 - πορφυρό ἔγχρωμο ἔνδυμα
 - ἀδιμύρα
 - ἄβαθη παραλία, ὅπου ὕστερ' ἀπ' τήν ἔξατμιση τοῦ νεροῦ παρασκευάζεται τό μαγειρικό ἄλατι
 - ἀδιώνι
 - μόλις πού νά φαίνεται, σκοτεινός
 - πόλεμος, μάχη, ἔχθρα, μίσος
 - ἔξασθενισμένες, ἀδυνατισμένες ἀκτίνες
 - ἄκαμπτος, σκληρός
 - ἀμοιβαία, διαδοχικά
 - νυχτοάρμεγμα

- ἀμπαδίτικος
'Αμπελάκια
- ἀμπέχοντο
ἀμνητήριον
ἀμφιλαφῆς
- ἀμφιλόκη, ἡ
- ἀναβολεύς
- ἀναβολή
ἀναγαλλιάζω
ἀναγνούς
ἀνάθημα
ἀναθηματικός
ἀναθρώσκω
ἀνακωχεύω
ἀνάτηης (δρόμος)
ἀναπνιά
ἀνάσσω
ἀναχαιτίζω
ἀνδηρον
ἀνεμόχολον
ἀνεμούριον
- ἀνεπάλλετο
ἀνεπάντεχος
ἀνεπέτασε
ἀνίσχω
ἀνοῖ
ἀνοχή
ἀνταριάζομαι
ἀντικόβω
- 'Αντίοχος
ἀντρον
ἄξεστος
ἀπέ
ἀπελατίκι(ον)
- ὁ κατασκευασμένος ἀπό ἀμπά (τουρκ. aba), χοντρό μάλλινο ὑφασμα γιά σακάκι
 - χωριό κοντά στή Λάρισα, δηπου στά τέλη τοῦ ιη' αἰώνα ὄργανωθηκε ὁ πασίγνωστος συνεταιρισμός τῶν κατοίκων
 - μανδύας, στρατιωτικό χιτώνιο
 - ὀχύρωμα
 - (ἐπιθ.) τό δάμφιλαφές (δέντρο) = τό δέντρο πού ἀπλώνει γύρω πυκνά κλαριά
 - τό λυκόφως, τό μισόφωτο μετά τή δύση τοῦ ἥλιου (ἀντίθ. τό λυκαυγές, βλ. λέξη)
 - ἡ σκάλα τοῦ ἀλόγου πού πατάει ὁ καβαλάρης, για ν' ἀνεβεῖ πάνω
 - φορεσιά
 - χαίρω, σκιρτάω ἀπό χαρά
 - ἀφοῦ διάβασε (ρ. ἀναγιγνώσκω)
 - ἀφιέρωμα, τό ἀφιερωμένο στό ναό τάμα
 - αὐτός πού χρησιμεύει γιά ὀνάθημα, ἀφιέρωμα
 - πηδάω ψηλά, ἀνυψώνομαι
 - σταματάω ἢ ἐλαττώνω τήν ταχύτητα τοῦ πλοίου
 - ἀνηφορικός, ἀπότομος
 - ἡ ἀναπνοή
 - βασιλεύω (ἄναξ = βασιλιάς)
 - σταματάω, συγκρατῶ
 - ἀνάχωμα στήν ὅχθη τοῦ ποταμοῦ, ὅχθος
 - δυνατός ξαφνικός ἀέρας, πού ἐπιφέρει νέφωση
 - ἀνεμοδείχτης, σάκος σέ σχῆμα κώνου, πού καθώς ὑψώνεται, δταν γεμίζει ἀέρα, δείχνει τήν κατεύθυνση τοῦ ὀνέμου
 - (ρ. ἀναπάλλομαι) ἀναπηδοῦσε
 - ἀνέλπιστος, ἀπροσδόκητος
 - (ρ. ἀναπετάννυμι) ἄνοιξε, ἀπλωσε
 - κρατῶ ψηλά, ὑψώνω
 - ἀνοίγει
 - σιτοδεία, Ἑλλειψη· στενοχώρια, θλίψη
 - μέ πιάνει ἀνησυχία
 - διακόπτω κάποιον πού μίλει, δέν τόν ἀφήνω νά συνεχίσει
 - βασιλιάς τῆς Συρίας (324 - 261 π.Χ.)
 - μυθικό σπήλαιο στούς Δελφούς, κοίλωμα βράχου
 - ἀμάρφωτος, ἀπολίτιστος
 - ἔπειτα, ὕστερα
 - ὅπλο σιδερένιο, μυτερό σάν ρόπιαλο

- ἀπιλογοῦμαι
ἀπλωταριά
- ἀποβάλλω
ἀπόγαιον
ἀπόγειον, τό
- ἀποδέλοιπος
ἀποκαρωμένος
ἀποκλαμός
ἀπορρῆγος βράχου
'Αποσπερίης
- ἀποφράσ, ἥ
- ἀπόχη
ἀπτον
ἀραμπαδάκια
'Αραξος
- ἀργάζω
ἀργάτης
- ἀργέστης
ἀρδεύω
'Αρδηττός
ἀρειμάνιος
'Αριστοφάνης
- ἄρματα
- ἀρμούτι
ἀρητικήρια
- ἀρραγής
ἀρρητος
ἀρπάγη
ἀρονα
ἀρχέτυπος
- (κρητ. ίδιωμα) ἀπολογοῦμαι
 - τόπος πού ἐπλώνουν καρπούς, γιατί νά ξεραθούν, η ροῦχα, γιατί νά στεγνώσουν
 - βγάζω, χάνω
 - (καί ή ἀπόγειος) ἄνεμος πού πνέει ἀπό τή στεριά
 - τό χοντρό σκοινί, μέ τό δόποιο δένουν τά πλοϊα ἀπό τή στεριά
 - ὑπόλοιπος, αύτός πού ἀπομένει
 - (ρ. ἀποκαρώνω) ναρκωμένος, ἀποχαυνωμένος
 - πλόκαμος, ἔδω: πύρινη γλώσσα
 - ἀπορρώξ = ἀπότομος, ἀπόκρημνος
 - ὁ "Εσπερος, δηλ. ὁ πλανήτης Ἀφροδίτη, ὅταν ἐμφανίζεται στό σούρουπο, ὕστερα ἀπό τή δύση
 - ή ἀποφράδα ἡμέρα, ή ἡμέρα πού δέ θέλει κανένας νά τήν ἀναφέρει (ἀπο + φράζομαι = λέγομαι), γιατί θυμίζει θλιβερό γεγονός, πένθιμη
 - διχτυωτό στακούλι για ψάρεμα
 - προστ. ρ. ἀπτομαι = ἐγγίζω
 - (τουρκ.) καροταάκια
 - ἀκρωτήρι στήν είσοδο τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου (κοιν. Κάβο - Πάπας)
 - δουλεύω δέρματα· σκληραγγοῦμαι
 - τό βαροῦλκο τοῦ πλοίου, δηλ. μηχάνημα γιατί νά στκώνει βάρη, γερανός, βίντσι
 - Β.Δ. ἄνεμος
 - ποτίζω περιβόλι
 - λόφος στήν Ἀθήνα πάνω ἀπ' τό Στάδιο
 - πολεμοχαρής, ἄγριος
 - ὁ μεγαλύτερος κωμικός ποιητής τής ἀρχαιότητας (452 - 385 π.Χ.), "Εγραψε πολλές κωμῳδίες, μιάς ἀπ' τίς όποιες είναι καί οι «Βάτραχοι»
 - τά ἔξαρτήματα τοῦ πλοίου, ή ἀρματωσιά του (ιστοί, κερατεῖς, σκοινιά κ.λπ.)
 - βαρύ τουφέκι μέ τόν ὑποκόπτανο σέ σχήμα ἀσπίδας
 - τό δικαίωμα τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους νά μήν ἐπικυρώνει ἔνα νόμο ή γενικά μιά πράξη τής κυβερνήσεως· τό δικαίωμα τοῦ νά ἀπαγορεύει κάποιος κάτι, τό νετο
 - αύτός πού δέ σπάει, ἀθραυστος
 - αύτός πού δέ λέγεται, μυστικός
 - γάντζος, τσιγκέλι, τσουγκράνα
 - ἀγρός, χωράφι
 - ὁ τυπωμένος ἀρχικά, πρωτότυπος, παλαιός

- ἀρῶ
ἀσκέρι
ἀσμενίζομαι
Ἄσπρη Θάλασσα
ἀστραποπύρι
Ἄσπροπόταμος
- ἀσφοδελός
ἀτερώς
- ἀτημέλητος
ἀτόφιος
αὶγάζω
αὐθίς
αὐλάνη, δ
Αἴξεντίου Γρηγόρης
- αὐχμηρός
ἄφατος
ἀψινέος
ἄχηβάδα, ἡ
ἄχλύς (-ύος), ἡ
ἀψιθυμία
- μέλλ. τοῦ ρ. αἵρω = σηκόνω
— (τουρκ.) σῶμα στρατοῦ, συρφετός
— δέχομαι πρόθυμα, εύχαριστιέμαι μέ κάτι
— τό Αἰγαστο, ἀπ' τ' ἀφρισμένα πάντοτε κύματα
— ἀστραπή πού συνοδεύεται ἀπό κεραυνό
— ὁ Ἀχελώος, τό ποτάμι πού πηγάζει ἀπό τήν Πίνδο καί χύνεται στό Ιόνιο
— τό φυτό ἀσφοδόλι: ὁ γεμάτος ἀπό ἄνθη
— μέ τό βλέμμα προστηλωμένο σταθερά σ' ἓνα σημεῖο ἡ κατευθείαν ἐμπρός
— ἀπεριποίητος
— ἀκέριος, μονοκόμιτος, γνήσιος
— καταυγάζω, λάμπω, φωτίζω
— πάλι
— μικρή κοιλάδα ἀνάμεσα σέ δυο λόφους
— (1928-1957). 'Ελληνοκύπριος ήρωας, ὑπαρχηγός τῆς 'Εθνικῆς Οργανώσεως Κυπρίων' Αγωνιστῶν (ΕΟΚΑ). Σκοτώθηκε πολεμώντας μόνος του ἐναντίον 60 "Αγγλών στρατιωτῶν, πού εἶχαν πειρικλώσει τή σπηλιά ὅπου κρυβόταν καί ὅπου τελικά τόν ἔκαψαν ζωντανό (3 Μαρτίου 1957)
— ξερός, ἀνυδρος
— αύτός πού δέν μπορεῖ νά είπωθεί, ἀνέκφραστος
— πλούσιος
— θαλάσσιο μαλάκιο (βλ. καί λέξη χηβάς)
— πυκνή δύμιχλη· ἡ θοιούρα στά μάτια
— (ἀπτομαὶ + θυμός) ἀπότομη ψυχική ταραχή

B

- βάλσαμον
βαργαμᾶ
- Βάτραχοι
βεβηλώνω
βέξιλ(λ)ον, τό
- βερεδάριος
βετεράνος
- βήγλα, ἡ
- Βήγλιστα, ἡ
- ἀνακούφιστη, παρηγοριά
— καί βαρυγκομώ (ἀπό τό ρ. βαρυγνωμῶ): δυσσφορῶ, στενοχωριέμαι
— κωμωδία τοῦ Ἀριστοφάνη (βλ. λέξη)
— μολύνω
— (λατ. vexillum) σημαία τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, διακριτικό σῆμα τοῦ ἵππικοῦ τάγματος
— (λατ. veredarius) ταχυδρόμος, ἀγγελιοφόρος
— (λατιν. veteranus) παλιός καί ἐμπειρος στρατιώτης
— ἡ σκοπιά, ὑψωμά, ἀπ' τό ὅποιο μπορεῖ κάποιος νά ἐπισκοπεῖ γύρω
— κωμόπολη στή Β. "Ηπειρο

- βίτσισμα, τό
βοϊβόδας
- βοῖδοτσούλι
- βολοδέρων
βόστρογχος, δ
βονκολική ποΐησις
βούνευρον
βραγιά, ή
βραχάς
βρατσέρα, ή -
βραχνός
Βραζώρι
βρέμω
βρίκι
βρύχος, τό¹
βρυχώμαι
- γάζα, ή
Γαζῆς "Ανθιμος"
- γαῖτα, ή
Γαλάται, οι
- γαλατσώνω
γαλέρα, ή
- γαῦρος
- γεγλιγμένος
γεγωνύία τῇ φωνῇ
- γήλοφος, δ
γιοργούλης
- χτύπημα μέ βίτσα, βέργα (βιτσιά)
— στρατ. διοικητής, ήγεμόνας τῆς Βλαχίας ή Μολδαβίας
— βιούκεντρο, βουκέντρα, δηλ. μακρύ ραθδί μέ σιδερένια μύτη, μέ τό όποιο κεντοῦν τά βόδια, γιά νά προχωροῦν πιό γρήγορα
— βασανίζομαι γυρνώντας ἀπό δῶ κι ἀπό κεῖ
— τούφα μαλλιῶν, μπούκλα
— ποίηση μέ θέματα ἀπό τήν ποιμενική ζωή
— μαστίγιο
— πρασιά κήπου πλασιωμένη μέ αὐλάκι
— αύτός πού φοράει τή βράκα· ἀγροίκος
— μικρό ίστιοφόρο μέ ἑκτόπισμα ώς ἑκατό τόνους
— κοντός, σύντομος
— παλιά δύνομασία τοῦ Ἀγρινίου
— βροντάω, μουγκρίζω
— ίστιοφόρο μέ δυό ίστούς (κατάρτια)
— βρόντος, χτύπης δυντιῶν, μούγκρισμα
— μουγκρίζω, ούρλιαζω
- Γ**
- λεπτό διάφανο ύφασμα
— (1758 - 1828). Λόγιος κληρικός ἀπό τίς Μηλιές τῆς Μαγνησίας. "Εγινε μέλος τῆς Φιλικῆς 'Εταιρείας καί ὑπῆρξε ἔνας ἀπό τούς ύποκινητές τῆς ἐπαναστάσεως στή Μαγνησία. Συνέγραψε τρίτομο «Λεξικόν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης»
— μικρή μονόχυλη βάρκα
— ἀρχαῖο ἔθνος, κλάδος τῶν Κελτῶν, τῆς οἰκογένειας τῶν Ἀρίων στούς προϊστορικούς χρόνους ήρθαν κι ἐγκαταστάθηκαν στό χῶρο τῆς σημερινῆς Γαλλίας, καί ἡ περιοχή πού κυρίεψαν δύναμά στηκε Γαλατία
— ἀσπρίζω μέ ἀσβέστη
— πολεμικό μεσαιωνικό πλοῖο, μακρύ, μέ πολλά κουπιά καί πανιά
— εἶδος φαριοῦ· φυτό τῆς οἰκογένειας τῶν κυπελλοειδῶν
— (ρ. γλύφω - γλύπτης), σκαλισμένος, χαραγμένος
— (παρακ. γέγωνα = φωνάζω δυνατά) μέ δυνατή φωνή, μεγαλοφώνως
— γεώλιοφος, λόφος
— καλύπτρα γιά τό κεφάλι, κεφαλοπάνι

- Γκε(γ)καριά, ἡ*
Γκέγκης
γκεσέμι
- γλαρός*
- γλαυκός*
γλίσχρος
- γνέφω*
- γολέτα, ἡ*
- γόμωσις*
- γούμενα, ἡ*
Γραικοί
- γραφική*
- γρικῶ καὶ ἀγρικῶ*
- γρόσι*
- γρούζω*
- γρύζω*
- 'Αλβανική φυλή τῆς Β. 'Αλβανίας
 - τῆς φυλῆς τῆς Γκε(γ)καριάς (βλ. λέξη)
 - τό κριάρι πού πάει μπροστά ἀπό τ' ἄλλα πρό-
βατα
 - (ἀρχ. Ἰλαρός) γαλάνιος· στά μάτια: ύγρος, γλυ-
κός, ζωηρός
 - γαλάζιος, ἀστραφτερός
 - γλοιώδης, ὁ σφιχτός στά χρήματα, μικρός (γλί-
σχρος μισθός)
 - κάνω νόημα σέ κάππιον μέ τό κεφάλι, τό χέρι ἢ τό
μάτι, γιά συνεννόηση
 - γρήγορο ίστιοφόρο πλοσίο μέ δυό ίστούς, ήμιολία
(βλ. λέξη): γολέτι, τό = ἡ μικρή γολέτα
 - πυρίτιδα (μπαρούτι), μέ τήν ὅποια γεμίζουν τά
πυροβόλα ὅπλα
 - (ναυτ.), χοντρά σκοινί (κάλως)
 - παλιά όνομασία τῶν 'Ελλήνων. 'Από τή λατινική
γλῶσσα (Graeci) πέρασε καί στίς ἄλλες εύρωπαι-
κές
 - ἡ ζωγραφική, ἡ παράσταση μέ γραμμές ἢ σχή-
ματα
 - ἀκούω, αἰσθάνομαι, γνωρίζω. Γρικιέμαι = συν-
εννοοῦμαι, εἰσακούομαι
 - ἀστημένιο τουρκ. νόμισμα, ἵσο μέ τό 1/100 τῆς
τουρκ. λίρας
 - γρύζω (βλ. λέξη), κάνω γκρού - γκρού, μουρμου-
ρίζω
 - γιά τά ζῶα: φωνάζω γρύ - γρύ, κάνω γκρού -
γκρού· γιά τούς ἀνθρώπους: μουρμουρίζω, γκρι-
νιάζω

Δ

- δαγκούτα καὶ δαγκάνα, ἡ*
- δαμιλᾶς*
Δεβόλης
- δευράς (-άδος), ἡ*
δέος, τό
- δερβένι καὶ ντερβένι*
δερβίσης καὶ ντερβίσης
δέσι(ς), ἡ
- ἡ δόντωτή λαβίδα, μέ τήν ὅποια δαγκώνει ὁ
κάθισμας
- ἄφθονα, πλουσιοπάροχα
- ποτάμι στή Β. "Ηπειρο
- ράχη ὀροσειρᾶς
- φόβος
- (τουρκ.) στενό πέρασμα, κλεισούρα, διάσελο
- μουσουλμάνος καλόγερος
- τό μέρος, ὅπου πιάνουν τό νερό (δένουν), γιά νά
ποτίσουν ἢ γιά τό μύλο

- δημόται, οἱ — οἱ ἀνθρωποι τοῦ δῆμου, τοῦ λαοῦ, οἱ πολίτες ἐνός δῆμου
- δήμωσις, ἡ — ἐρήμωση, λεηλασία
- διάρροιζος — μουσκεμένος
- διάδημα, τό — στέμμα, στολίδι στό κεφάλι
- διασκεδάζω — (ἀρχ. διασκεδάνυμι) διασκορπίζω, διαλύω
- διασφάξ (-άγος), ἡ — βραχώδης χαράδρα
- διατελῶ — εἶμαι
- διβάρι — ἀντί βιδάρι (λατ. *nivarium*)· εἰδική ἑγκατάσταση, ὅπου οἱ Ρωμαῖοι διατηροῦσαν στό φυσικό τους περιβάλλον ἄγρια ζῶα· σήμερα: ἰχθυοφεύσιο, ἐνυδρεῖο
- δίκρανον — τό δικρ(ι)άνι γεωργικό ἐργαλεῖο, πού χρησιμοποιοῦν στό ἀλώνισμα τοῦ σιταριοῦ
- δίοπος τῆς φυλακῆς — (ναυτ.) ὑπαξιωματικός τῆς φρουρᾶς
- διορᾶτε — ρ. διορᾶ = διακρίνω, ξεχωρίζω
- δοβιλέτι — (τουρκ.) κυβέρνηση, κράτος
- δολικόσκοιος — αὐτός πού ρίχνει σκιά μακριά ἢ πού φτάνει μακριά
- δρόλαπας καὶ δρολάπι — σφοδρός ἀνεμος πού τόν συνοδεύουν καταρρακτώδεις βροχές
- δροσόρρυτος — τόπος σκιερός, δροσερός, μέ νερά
- Δρυάς, ἡ — Νύμφη πού προστατεύει τά δέντρα (δρῦς)
- δρυμών (-ῶν), ὁ — δρυμός, δάσος μέ πυκνά μεγάλα δέντρα
- δυσελπιστῶ — δέν ἔχω καλές ἐλπίδες, εἶμαι ἀπελπισμένος
- δυσοίωνος — αὐτός πού προμηνᾶ κακά
- δύστηρος — δυστυχισμένος
- δύσμα, τό — δ,τι δίνεται, τό δόσιμο, τό δῶρο
- E**
- ἐδειματοῦτο — ρ. δειματῶ = ἐμπνέω φόβο, ἐκφοβίζω
- Ἐδέμ — (ἔβρ.) δ Παράδεισος τῶν πρωτοπλάστων
- ἐδώλιον — κάθισμα
- ἐθος — συνήθεια· ὡς ἔθος (ἔστιν = είναι), ὅπως είναι συνήθεια
- ἐίμαρμένη — ἡ μοίρα, τό πεπρωμένο, τό γραφτό
- εἰνοσίφυλλος — αὐτός πού σείονται τά φύλλα του (λέγεται γιά τά δασωμένα βουνά)
- εἴντα — (κρητ. ιδίωμα) τί;
- εἰρεσία, ἡ — κωπηλασία
- εἰσεΐστε — ρ. εἰσέρπω = σέρνομαι μέσα
- ἐκλικμίζω καὶ ἐκλιμᾶ — λιχνίζω, διασκορπίζω
- ἐκρήγνυμαι — καὶ ἐκρηγνύματι· ξεσπάω
- ἐκστασίς — ἡ ἀπόσταση τοῦ πνεύματος ἀπό τὴν κανονική

- κατάσταση καί ἡ συγκέντρωσή του σέ μιά ίσχυρό-
τατη ἐντύπωση, θαυμασμός, κατάπληξη
- ἔκφρων**
- Ἐλεγκτικόν Συνέδριον**
- ἔλελευ
ἔλλοχω καὶ ἔλλοχεύω
ἔμβριθώς
ἔμελπεν
ἐνάλιος
ἔνδακρος, δ, ἥ
ἐνώμοτος
ἔξαγρόσις
- ἔξαπινης
ἔξουριάζω
ἔξωτερικεύω
ἔπαλξις
- ἔπαντλισμός
ἔπέραστος
ἔπικαλοῦμαι
ἔπιρρινος
- ἔπιστεγον
ἔπιφανομαι
ἔπιχρισμα
ἔπιφδος, ἥ
- ἔρεβος, τό
ἔρείνη
'Ερέχθειον
- ἔρπυστικός
'Ερσένα, ἥ
εὐθαλῆς
'Ευνάρδος - **Ιωάννης - Γαβριήλ**
- εὐπροσήγορος
εὐφημισμός
- ὁ ἔξω φρενῶν, αὐτός πού βρίσκεται ἔξω ἀπ' τὸν
έαυτο του, ἔξαλλος
- ἡ ἀνώτατη οἰκουμική ὑπηρεσία, πού ἐλέγχει τὴν
πληρωμή τῶν δημοσίων ἔξοδων
- πολεμική κραυγή ἐνθουσιασμοῦ
- παραμονέω, στήνω καρτέρι, ἐνεδρεύω
- σοθιρά, βαθυστόχαστα
- ρ. μετπω = ψέλνω
- αὐτός πού ζεῖ μέσα στή θάλασσα
- δακρυσμένος
- δεμένος μέ δόρκο· συνωμότης
- ἔξαγορά, ἡ ἀπόκτηση κάποιου πρόγυματος μέ
ἀντάλλαγμα
- ξαφνικά
- ἀπομακρύνω
- ἐκδηλώνω
- (ἀρχ. ἐπί + ἀλέξω = ἀποκρούω)· τό ἀνώτατο μέ-
ρος τῶν τειχῶν φρουρίου ἢ πύργου μέ ἀνοίγματα
γιά πολεμίστρες
- διαυγκτέρευση σέ κάποιο τόπο
- ποθητός
- καλῶ κάποιον σέ βοήθεια ἢ μαρτυρία
- αὐτός πού βρίσκεται πάνω στή μύτη· ἐπίρρινος
φωνή = φωνή πού βγαίνει ἀπ' τή μύτη
- μικρός σκεπασμένος χῶρος στήν πρύμνη τοῦ πλαίσιου
- παρουσιάζομαι
- ἄλειμμα μέ ἀσβέστι
- στίχος ἢ στροφή ποιήματος πού κάθε λίγο ἐπα-
ναλαμβάνεται
- πολύ βαθύ σκοτάδι
- τό ρείκι, φυτό πού ἀνήκει στούς θάμνους
- ὁ ναός πού ιδρύθηκε γιά τή λατρεία τῆς θεᾶς Ἀ-
θηνᾶς, πάνω στόν παλιό ναό τοῦ Ἐρεχθέα, μυθι-
κοῦ βασιλιά τῆς Ἀθήνας, στήν Ἀκρόπολη
- αὐτός πού ἔχει τήν τάση νά ἔρπει (σέρνεται)
- κωμόπολη στή Β. "Ηπειρο
- αὐτός πού ἔχει πλούσια βλάστηση
- Ἐλβετός φιλέλληνας πού βοήθησε τήν ἐπανάσταση
τοῦ 1821
- ὄμιλητικός, καταδεχτικός
- σχῆμα λόγου, σύμφωνα μέ τό ὅποιο κάτι κακό ἦ

εφόλκιον

δυσάρεστο τό δύνομάζουμε μέ μιά λέξη πού ἔχει
καλή σημασία, Π.χ. Εύμενίδες ἀντί Ἐρινύες, Εὔξει-
νος π. ἀντί ἄξενος, γλυκάδι ἀντί ξίδι κ.λπ.
— λέμβος πλοίου

Z

- ζαγάρι
 - ζάλογκα, τά
 - Ζάππειον
 - ζαππιές, δ
 - Ζαράκοβα, ἡ
 - ζείμπεκικος
 - ζευγολάτης
 - ζυγός
 - ζέφυρος
 - Ζωσιμάδαι, οἱ
 - ζωστικό
- (τουρκ.) κυνηγετικό σκυλί, πού διακρίνεται γιά τή νοημοσύνη του
 - πικνοί καί μεγάλοι λόγκοι, δασωμένες ἐκτάσεις
 - μέγαρο στήν Ἀθήνα, ὅπου ὄργανώνονται διάφορες καλλιτεχνικές ἑκδησεις ἢ ἑκδέσεις παραγωγῆς. Ἰδρύθηκε ἀπό κληροδότημα τοῦ ἑθνικοῦ εὐεργέτη Εὐάγγελου Ζάππα
 - Τούρκος χωροφύλακας
 - χωριό τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας πού μετονομάστηκε Μαίναλο
 - αὐτός πού ἀνήκει στό ζείμπεκο = ἄ- τακτο Τούρκο στρατιώτη (ζείμπεκικος χορός)
 - δι γεωργός πού ὁδηγεῖ τά βόδια πού ὄργανουν, ζευγάς
 - τό ξύλο τοῦ ἀρότρου, πού ζεύνονται τά βόδια
 - δυτικός σνεμος
 - ἔξι ἀδέρφια, ἑθνικοί εὐεργέτες, ἀπό τά Γιάννινα, πού πλούτισαν στό Λιβόρνο τῆς Ιταλίας καί σέ δλλα εύρωπατικά κέντρα
 - ἐσωτερικό ἔνδυμα τοῦ Ἱερέα, πού φτάνει ως τά πόδια (ποδῆρες)

H

- ἡδινπαθῶς
 - ἡδύπνοος
 - ἡμαρ, τό
 - ἡμιβάρβαρος
 - ἡμιολία (ναδς)
 - Ἡρώδης ὁ Ἀττικός
- μέ μεγάλη εὐχαρίστηση
 - αὐτός πού πνέει εύχαριστα, εὐάρεστος
 - (λ. δημητρική) ἡμέρα· νόστιμον ἡμαρ = ἡ ἡμέρα τοῦ γυρισμοῦ στήν πατρίδα (νόστος = ἐπάνοδος, δι γυρισμός στήν πατρίδα)
 - μισοβάρβαρος, ἀπολίτιστος
 - ἐλαφρό πλοίο μέ μιάμιση σειράς κουπιά, γολέτα· (βλ. λέξη)
 - (101 - 178 μ.Χ.) Ἀρχοντας τῆς Ἀθήνας, μέ τις δωρεές τοῦ ὅποιου ἔγιναν ὡραῖα κτίρια, ὅπως τό 'Ωδεῖο (θέατρο) Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, τό Στάδιο κ.ἄ.

ἡττον
'Ηώς

- λιγότερο
- αύγή, χαράματα

Θ

θαλασσόπληκτος
θαλλός

- αύτός πού χτυπιέται ἀπ' τή θάλασσα
- τρυφερό κλωνάρι φυτοῦ, βλαστός, κυρίως κλωνάρι ἑλιάς στους ἀρχαίους
- ζεστασιά
- πολύς θαυμασμός, ἔκπληξη
- (408 - 450 μ.Χ.). Βυζαντινός αύτοκράτορας, γιός τοῦ Ἀρκαδίου καὶ ἐγγονός τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου

θεραπειά, τά
θεωρία, ἡ

- προάστιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως
- τιμητική ἀντιπροσωπεία πού ἔστελναν οἱ ἀρχαῖς Ἑλληνικές πόλεις στίς ἑθνικές γιορτές καὶ στούς ἀγῶνες, δπως στήν 'Ολυμπία, τούς Δελφούς, τή Δῆλο κ.λπ. Πολυάριθμη συνοδεία προσώπων.

θρασύμη
θρηγκός

- θνητικά ζώο, ψωφίμι
- τό τημά πού βρίσκεται πάνω ἀπό τούς στύλους ἐνός οἰκοδομήματος (κυρίως τῶν ἀρχαίων ναῶν καὶ ἀνακτόρων): τείχος, περίγραμμα
- προκαλῶ θρόισμα (θροῦν), θορυβῶ, κάνω σούρ-σουρο

θυροδέρων
θύσανος
θωρακίον

- χτυπάω τίς ξένες πόρτες γιά ζητιανιά
- φούντα
- σανίδωμα ἢ μετάλλινος προφυλακτήρας, πού στερεώνεται στό λαιμό τῆς στήλης τοῦ ιστοῦ τοῦ πλοίου (κόφα)

I

Ίβάν, τό
ἰδρυνά, τά
ἰερογλυφικός

- βουνό στή Β. "Ηπειρο
- (δρύες) βαλανιδίες
- αύτός πού ἀνήκει στήν ιερογλυφική γραφή τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, πού δύσκολα διαβάστηκε· πολύ δύσκολος

Ίεσσαί
ἴλεως, ούδ. ίλεων
ἰοβόλος
ἴοχρονις

- πατέρας τοῦ Δαβίδ
- εύσπλαχνικός, ψυχόπονος
- φαρμακέρος
- αύτός πού ἔχει τό χρῶμα τοῦ ιού, δηλ. τοῦ μενεζέ, μενεξεδένιος
- τό οὐράνιο τόξο (κοιν. δοξάρι). Ίρις· θεά τῶν ἀρχαίων, ἀγγελιοφόρος τοῦ Δία, τῆς "Ηρας κ.λπ.

Ίρις (-ιδος), ἡ

Κ

- Καβομαλιάς* — τό δάκρωτήρι Μαλέας
- Κάβο - Πάπας* — τό δάκρωτήρι "Αράξος" (βλ. λέξη)
- καθολικόν* — ό κυρίως ναός τῶν χριστιανῶν, δηλ. τό τμῆμα μεταξύ ιεροῦ καὶ νάρθηκα
- Καικίας* — Β.Α. δινεμος
- καιμακάμης* — Τοῦρκος διοικητής
- καιρός* — ἐπῆρε καιρόν = προετοιμαζόταν γιά τή θεία λειτουργία
- κακ(κ)αβισμός* — κακάρισμα, κρωγμός γερακιού
- καλαφατίζω-* — (ναυτ.) φράζω τά κενά πού βρίσκονται ἀνάμεσα στίς σανίδες τοῦ πλοίου μέ στουπί κι ὕστερα τά δλείφω μέ πίσσα
- Κάλβος 'Ανδρέας* — (1792 - 1867). Ποιητής ἀπ' τή Ζάκυνθο, σύγχρονος τοῦ Σολωμοῦ. Στό «Νόστιμον ἡμαρ» δ. Γρ. Ζενόπουλος ἐπαναλαμβάνει τούς στίχους τοῦ Κάλβου ἀπ' τήν ὁδή του «Ο φιλόπατρις». «Ωδαί» ὀνομάζονται τά ποιήματα τοῦ Κάλβου
- καλιά,* ἡ — φωλιά
- καλήγιον* — (λατ.) χοντρό στρατιωτικό παπούτσι, ἀρβύλα
- καλογραΐασμένον* — (πρόβατο) κλεισμένο σέ καλό καλύβι, στό χειμαδιό
- κάλως* — καραβόσκοινο, χοντρό σκοινί
- καματερό* — (κάματος = κόπος) τό βόδι πού ὄργωνει
- κάματος* — κούραση, κόπος, ἔξαντληση, κατάπτωση τῶν σωματικῶν δυνάμεων
- καντιασμένο* — (κάντιο) ζαχαρωμένο
- Καπλάνης Ζώης* — έθνικός εὐεργέτης ἀπ' τά Γιάννινα (1736 - 1806)
- καπότο* — (καπότα = κάπα, ίταλ. capotta) γυναικεῖο ἐπανωφόρι, πού μοιάζει μέ μπέρτα
- καραβάνι* — ὅμαδα ἀπό πεζοπόρους μέ γκαμῆλες, πού μεταφέρουν ἐμπορεύματα
- καραβοκίρης* — ὁ πλοιάρχος
- καραδοκῶ* — περιμένω μέ προσοχή καὶ ἀνησυχία, παραμονεύω
- καρασύλι* — (τουρκ.) φρουρός, σκοπός, ἀλλά καὶ σκοπιά
- καρδάρα, ἡ* — ξύλινο δοχείο πού ἀρμέγουν τό γάλα
- καρένα καὶ καρίνα, ἡ* — (λατ. carina) τό κατώτατο μέρος τοῦ σκελετοῦ τοῦ πλοίου ἀπό τήν πλώρη ώς τήν πρύμνη (ἀρχ. τρόπις)
- καριοφίλι* — (ἀπό τό ίταλ. ἐργοστάσιο διπλῶν Carlo e figlio) παλαιό τουφέκι μέ μακριά κάνη (ἀρχ. κάννα, κάνη = καλάμι), πού γεμίζεται μέ πυρίτιδα

- (μπαρούτι) ἀπό μπροστά, ἀπό τό στόμιο (έμπροσθογεμές)
- κόβων κάτι σὲ πολλά κομμάτια
 - εἶμαι καταστολισμένος
 - λημέρι, ἀγροτικός ή ποιμενικός καταυλισμός
 - ἄκρη - ἄκρη
 - ἡ διέγερση συναισθήματος συγκινήσεως καί ἀφοσιώσεως στό Θέό, συντριβή καρδιᾶς
 - καί καταρραχιά: ἡ κορυφογραμμή, τό ἀνώτατο μέρος τῆς ράχης τοῦ βουνοῦ
 - ἡ ὅμιχλη
 - ἀδρ. τοῦ ρ. καταπίνομαι
 - καταλαβαίνω
 - σκυθρωπός, κατσουφιασμένος
 - ἐπικρατῶ
 - μετοχ. πρκ. τοῦ ρ. κάμνω = κουράζομαι
 - (τουρκ.) δερμάτινη ζώνη τῶν χωρικῶν, πού βάζουν τά χρήματα, βαλάντιο
 - στρατιωτική σάλπιγγα ἀπό κέρατο ζώου
 - ὁ ἀλειμμένος μέ κερί, γιά νά γίνει ἀδιάβροχος: «κηρωτό ὑφασμα» = ἀδιάβροχο ὕφασμα μέ επιστρωματά ἀπό λιναρόλαδο, μουσαμάς
 - μικρή κολόνα
 - ὁ κάτοικος τῆς Κιρκασίας, κοντά στόν Καύκασο, Τσερκέζος
 - ὁ θόρυβος τῶν ὅπλων πού συγκρούονται: ὀξεῖες κραυγές πουλιῶν
 - χωριό τῆς Ἀνατ. Μακεδονίας (ἡ Ἀγριανή Σερρῶν)
 - θωρακοφόροι
 - βουνοπλαγιά
 - μεγάλη θαλασσοταραχή
 - φωνάζω σάν τήν κλώσσα (κλώ - κλώ), κακαρίζω
 - ἀργός ψαλμός στό τέλος τῆς θείας λειτουργίας, κατά τόν δόποιο κοινωνοῦν οἱ Ἱερεῖς
 - ώραία τοποθεσία κοντά στήν πόλη τῆς Ζακύνθου, δησπου έμπνεύσθηκε ὁ Γρ. Ζενόπουλος καί ἔγραψε τό δύμάνυμο μυθιστόρημά του
 - τό πουλί ὁ κόκορας, ἀλλά καί ὁ ἐπικρουστήρας τοῦ ὅπλου
 - Βούλγαροι ἀντάρτες
 - τρέφω μακριά μαλλιά (κόμη). Λέγεται καί γιά
- κατακερματίζω
κατακοσμοῦμαι
κατάμερον
κατάνακρα
κατάνυξις
καταρράκι
καταχνιά, ἡ
κατεπόθη
κατέχω
κατηφής
κατισχύω
κεκμηκώς
κεμέρι
κέραυνος
κηρωτός
κιονίσκος
Κιρκάσιος
κλαγγασμός
Κλεπούσνα
κλιβανάριοι
κλιτύς (-ύος), ἡ
κλύδων (-ονος), ὁ
κλώζω
Κοινωνικόν
Κόκκινος βράχος
κόκκορας
κομιτατζῆδες
κομώδι

- τά δέντρα, όταν έχουν πλούσιο φύλλωμα, καθώς
και γιό τά στάχυα, όταν κυματίζουν
- κονάκι
κοπετός
κορύνη καὶ κορύνα, ἥ
- (τουρκ.) διοικητήριο, κατοικία
- θρήνος μέχτυπήματα στό στήθος
- ρόπαλο, πού μοιάζει με ἀδράχτι, μέ τή μιά ἄκρη
παχύτερη
- πόλη στή Β. "Ηπειρο
- Κορυτσά, ἥ
κότινος, ὅ
- κλάδος ἀγριελιάς, μέ τόν δόποιο στεφάνωναν τούς
'Ολυμπιονίκες
- κοτρόνι
κουβέρτα
κούγκα
κουζούλαίνομαι
κουπαστή
κουρταλέτσες
κουρταλᾶ
κο(χ)όρτις (-εως), ἥ
- μεγάλο σχετικά λιθάρι μέ ἀνώμαλη ἐπιφάνεια
- κουνέλι
κουνέλια
κουνέλιανομαι
κουνπαστή
κουνταλέτσες
κουνταλᾶ
κούνια (-εως), ἥ
- τό κατάστρωμα τοῦ πλοίου
- καλύβα σέ Ἐλη τῆς Μακεδονίας
- κάνω ἀνωπίες, τρελαίνομαι
- τό πάνω χείλος τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου
- τά δευτερεύοντα πανιά τοῦ πλοίου
- χτυπάω
- (λατ.) ὑπόδιαιρεσις τῆς ρωμαϊκῆς λεγεώνας (βλ.
λέξη)
- κρανί, τό
- κροαίνω
- κρωγμός
- κτίτωρ καὶ κτίστωρ
- κυκεών (-ῶνος), ὅ
- κυνοφορῶ
- κύρης
- κῆρος
- κυψέλη
- χτυπάω
- κράξιμο κόρακα
- ὁ ίδρυτής, κυρίως ναοῦ ἢ ἄλλου ιεροῦ ίδρυματος
- ἀνάμειχτο ποτό· ἀνακατωσούρα
- ἔχω μέσα στήν κοιλιά μου, ἐγκυμονῶ· σχεδιάζω
νά φανερώσω, ἔτοιμόζω
- ὁ πατέρας
- δύναμη ἀξίας, ἔξουσία

Λ

- λαγγεμένος
Λακτάντιος
- μαργεμένος, γοητευμένος
- λαμπτηδών (-όνος), ἥ
- ἐκκλήσιαστικός συγγραφέας, πού έζησε στά τέλη
τοῦ γ' καὶ τίς ἀρχές τοῦ δ' αἰώνα
- λαμπτίρης
- λάφυη, λαμπρότητα
- λεγεών, ὁ καὶ ἥ
- αὐτός πού έχει τό χρῶμα τῆς φωτιᾶς· ἔνομα βο-
διῶν μέ τέτοιο χρῶμα
- λειψός
- στρατιωτικό σῶμα τῶν Ρωμαίων, πού ἀντιστοιχεῖ
μέ τή σημερινή μεραρχία· εἶχε περίπου 6.000 χιλ.
ἄντρες καὶ χωριζόταν σέ δέκα κοχόρτεις (βλ. λέξη)
- λεμπεσονριά
- αὐτός πού τού λείπει κάτι· ὀδέξιος
- λευχέμων (-ονος)
- φτωχολογία
- λιακωτό
- ντυμένος λευκά
- ἡ ταράτσα, ἡ ἐπίπεδη χωμάτινη στέγη τῶν σπι-
τιῶν στά χωριά

*Λιάπης - Λιάπηδες
Λιβάνιος*

λίβας

Λιβόρονες, ἥ, καὶ Λιβόρονον, τό

λιγνούς

λίκων

λιτή

Λογγήνος

λοκομοτίβα, ἥ

λόφος (χράμονες)

λόχημη

λυκανγές, τό

λυτήριος

- ὁ μουσουλμάνος κάτοικος τῆς Β.Δ. Ἀλβανίας
- (314 - 392 μ.Χ.) Ἑλληνας σοφιστής καὶ ρήτορας στήν Ἀντιόχεια, δάσκαλος τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ τοῦ Ἱωάννου τοῦ Χρυσοστόμου
- ζεστός ἀέρας πού ἔρχεται ἀπό τὴν Ἀφρική
- πόλη τῆς Β.Δ. Ἰταλίας
- μελωδικός, μουσικός
- κούνια μικροῦ παιδιοῦ
- παράκληση, προσευχή
- ὀξιωματικός τοῦ στρατοῦ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου
- (γαλλ.) ὀτμομηχανή, ὀτμάμαξα
- φούντα (θύσανος) ἀπό τρίχες ἀλόγου, πού ἤταν πάνω ἀπό τὴν περικεφαλαῖα
- μέρος τοῦ δάσους γεμάτο ἀπό πυκνούς θάμνους
- τό μισόφωτο πρίν ν' ἀνατείλει ὁ ἥλιος, τά χαρά- ματα
- αὐτός πού λύνει, ἀπολυτρώνει· λυτήριος προ- σευχή = ἡ προσευχή πού ἀπολυτρώνει τὴν ψυχήν ἀπό τό βάρος τῶν ἀμαρτιῶν καὶ τῶν θλίψεων

M

*μαβής, -ιά, -ί
μαγγάδι*

Μαδεμοζαρίτης

μαϊνάρω

μαϊστρα

μαϊστράλι

μάνητα, ἥ

μανίζω

μαργωτικός

μαρκούτσι

μαρμαΐω

μαρσίπιον

Μαριταροί

μεγαλωστή

μεντάνη

μελάρπεπλος

- μενεξεδένιος
- λεπτό ἀραχνούφαντο ὑφασμα, πού σκεπάζει τό κεφάλι, πέπλο
- αὐτός πού κατάγεται ἀπό τά Μαδεμοχώρια τῆς Χαλκιδικῆς (ἐπαρχία Ἀρναίας)
- προστ. μάνια (ίταλ.) ἀφήνω κάτι ἐλεύθερο, χαλα- ρώνω (τό σκοινί τοῦ πλοίου). ἀμετβ. κοπάζω
- κατάρτι καὶ πανί ίστιοφόρου
- Β.Δ. ἄνεμος
- ἡ μανία
- μανιάζω, εἶμαι μανιασμένος, ὄρμητικός, συμπαρα- σύρω τό καθετί
- παγωμένος, μουδιασμένος
- (τουρκ.) δερμάτινος σωλήνας τοῦ ναργιλέ (βλ. λέξη)
- λάμπω, ἀστράφτω
- μικρό σακούλι, βαλάντιο ἀπό δέρμα
- οἱ κάτοικοι τῆς Μαυριτανίας, ὅπως λεγόταν ἡ Β.Δ. Ἀφρική (Μαρόκο, Ἀλγέρι)
- σέ μεγάλη ἔκταση
- (τουρκ.) πλατεία χωριοῦ ἢ πόλεως, ἀλώνι
- πένθιμος, μαῆρος

- μελισσηρός
- μελτέμια
- μερεμετέζω
- μεσούψής
- μετεργίζει
- μήνη
- μιασματικός
- μικανός
- μιναρές, δ
- μινυρίζω
- μισεύω
- μισοκάναλα
- μογιλάλος
- μοιραρχίς (-ίδος), ή
- μόλεμα
- Μοράβας
- μορμίρω - μορμυρίζω
- Μουλβία
- μουράγιο
- μουσκούλη
- μουσαφιρέου
- μουτεσελίμης
- μπαταριές
- μπατάρω
- μπέης
- μπενετάδες
- μπιουμπιλός
- μποξάς
- μπουγάζι:
- μπουγαρόνι και μπογαρόνι
- μπουκαδόνδρα, ή
- αύτός πού έχει μελί χρῶμα· όνομα βιοδιῶν με τέτοιο χρῶμα
- Β. ή Β.Δ. ἄνεμοι τοῦ καλοκαιριοῦ
- (τουρκ.) ἐπισκευάζω, ἐπιδιορθώω
- αύτός πού έχει μέσο, δηλ. μέτριο υψος
- (τουρκ.) δχύρωμα, πρόχωμα
- τό φεγγάρι στίς πρώτες ή στίς τελευταῖς ήμέρες τῆς φάσεώς του
- μολυσματικός
- μικρός
- (τουρκ.) πύργος μουσουλμανικοῦ ναοῦ μέ εξώστη, ἀπό τὸν ὅποιο ὁ μουεζίνης (χότζας), εἰδικός θρησκευτικός λειτουργός, καλεῖ τοὺς πιστούς νά προσευχηθοῦν
- παραπονιέμαι, κλαίω σιγανά
- ξενιτεύομαι
- στό μέσο στενοῦ τῆς θάλασσας (κανάλι)
- βουβός
- πολεμικό πλοϊο, στό ὅποιο βρίσκεται ὁ ἀρχηγός τῆς μοίρας τῶν πλοίων
- μόλυσμα
- βουνό στή Β. Ὑπειρο
- κελαρύζω, μουρμουρίζω
- γέφυρα τοῦ πόταμοῦ Τίβερη κοντά στή Ρώμη
- (ένετ.) προκυμαία
- πρασινάδα πού φυτρώνει σέ ύγρο, ξστω καί λίγο, χῶμα
- (τουρκ.), ἐπισκέπτες, φίλοξενούμενοι
- Τούρκος διοικητής
- σειρά ἀπό διμοβροντίες πυροβόλων ὅπλων
- γέρνω πρός τό ἔνα πλευρό (λέγεται κυρίως γιά τά πλοιά)
- πλούσιος Τούρκος ἀρχηγός· τίτλος ἀξιωματούχων· ἀνθρωπός τῆς καλοπέρασης
- τά ἀποχαιρετιστήρια κεράσματα
- πλουμιστός, παρδαλός
- δέμα ρούχων
- (τουρκ.) στενό πέρασμα στή θάλασσα (κανάλι) ή στή στεριά (δερβένι)· τό ρεῦμα τοῦ ἀέρα πού περνάει ἀπό τό στενό
- μυρωδάτο λουλούδι· τό φυτό: μπουγαρινιά
- (Ιταλ.) ὁ ἀέρας πού σηκώνεται καί φυσάει μέσα στό θαλάσσιο κόλπο

μπουρόνι
μυροτείς

μυσταγωγήα

μυκός

- δυνατή καί ἀπότομη πνοή ἀνέμου
- κατά τὴν παράδοση οἱ τυραννοκτόνοι Ἀρμόδιος καὶ Ἐριστογείτονας, πού σκότωσαν τὸ γιό τοῦ Πειοίστρατου Ἰππαρχο (514 π.Χ.), εἶχαν κρύψει τὰ ξίφη τους κάτω ἀπό κλάδους μυρτιᾶς, πού τίς εἶχαν φέρει στὴ γιορτή τῶν Παναθηναίων
- ἡ ἀναίμακτη θυσία τῆς θείας λειτουργίας· ἡ μύηση,
ἡ κατίχηση στὰ θρησκευτικά μυστήρια
- τὸ ἐσωτερικό σημεῖο κόλπου ἢ λιμανιοῦ

N

νάμα, τό
γανοφυνής
ναπολεόνι
ναργιλές, δ

νάρθηξ (-ηκος), δ

ναύκληρος

νιτσεράδα, ἡ
νογάω
ντέρτι
ντέφι

νωχέλεια, ἡ

- (νάω = ρέω), ἡ πηγὴ· τό νερό τῆς πηγῆς
- μέ ἀνάστημα (φυήν) νάνου, μικρόσωμος
- γαλλικό χρυσό εἰκοσάφραγκο
- (τουρκ.) καπνοσύριγγα ἀσιατική (είδος πίπας)
μέ μακρύ εὐλύγιστο σωλήνα (μαρκούτοι), πού συγκοινωνεῖ μέ μιά φιάλη γεμάτη νερό, ἀπό τὴν δύοποια περνάει ὁ καπνός, ὅταν τόν ρουφάει ὁ καπνιστής
- τό μέρος τῆς ἑκκλησίας μπροστά ἀπό τόν κυρίως ναό, σάν είδος στοῖχος.
- ὁ πλοιοικτής ὁ καπτεάνιος· στό ἔμπορικό ναυτικό ὁ πρῶτος τοῦ πληρώματος, ὁ λοιστρόμος
- ἀδιάβροχο ἐπανωφόρι ἀπό μουσαμά
- ἐννοῶ, καταλαβαίνω
- (τουρκ.) πόνος, βάσανο, καημός
- λαϊκό μουσικό σύργανο μέ χάλκινα κύμβαλα ἢ κουδούνια, σάν νταούλι
- νωθρότητα, ὀκνηρία

E

ξαγγαντεύω

ξαρέσια, τά
ξελοχίζω
ξεπόρτι
ξεφτέρι

- βλέπω ἀπέναντι κι ἀπό μακριά, διακρίνω (βλ.
λέξη ἀγνάντια)
- εὐχάριστα πράγματα
- ζωπρεύω τῇ φωτιά
- ἡ ἔξωπορτα
- τό γεράκι· μετφ. γρήγορος, εύκινητος. Τά ξεφτέρια τοῦ μύλου = τά φτερά τοῦ μύλου πού κινοῦνται γρήγορα

ξυλάρμενον

— τό πλοιο, όταν πλέει στήν καταιγίδα μέ δεμένα τά πανιά του

ξυλόκοτα

— ξυλόρνιθα, μπεκάτσα

ξουριάζω

— ξένουριάζω (βλ. λέξη), ἀπομακρύνω, ἔξορίζω

O

δβορός

— (σλαβ.) μάντρα, αύλή

οίδα

— γνωρίζω

δθόνη

— σεντόνι

οίκειώς

— φιλικά

οίκεσθμουν

— τό διακριτικό σῆμα τῶν οἰκογενειῶν τῶν εὐγενῶν μέ διάφορες παραστάσεις ζώων, φυτῶν κ.λπ.

οίμωγή

— στεναγμός, θρῆνος

οίσονελ'

— σάν

οίστρηλατοῦμαι

— διεγείρομαι ψυχικά καί πνευματικά, συναρπάζομαι, ἐνθουσιάζομαι

ὅκια, τά

— ὅπες, μέσα ἀπό τῆς ὁποῖες περνάει ή ἀλυσίδα τῆς ἄγκυρας

ὅλβιος

— εύτυχισμένος, πλούσιος

ὅλοφυρμός

— θρῆνος, δύνρυμός

δντάς, δ

— (τουρκ.) δωμάτιο· δ καλός δντάς = ή αἴθουσα ὑποδοχῆς

δξυνδερκής

— αὐτός πού ἔχει καλή ὅραση, ἀντίληψη

΄Ορεστιάς

— Νύμφη πού κατοικοῦσε στά δρη

δρμαθός

— σωρός, σειρά

΄Οροντης

— δ μεγαλύτερος ποταμός τῆς Συρίας

δρτσα

— (Ιταλ.) προστ. τοῦ ρ. δρτσάρω· ναυτ. παράγγελμα, «πρόσαγε» = στρέψε τήν πλώρη στόν ἄνεμο (ὅρτσα ἀλά μπάντα)· τό ἀντίθετο: στρέψε τήν πρύμνη στόν ἄνεμο (πόντζα ἀλά μπάντα)

— ἐκλεκτό ψάρι

δρφός καί δρφός

— ἀρμενίζω μέ ούριο (εύνοϊκό) ἄνεμο

ούριος (ἀνεμος)

— αὐτός πού πνέει ἀπό τήν ούρα (τήν πρύμνη) τοῦ πλοίου, δ εύνοϊκός ἄνεμος

ούτοπια - ούτοπιστής

— (ού+τόπος) ή ἰδέα πού δέν μπορεῖ νά σταθεῖ, νά πραγματοποιηθεῖ· αὐτός πού σχεδιάζει ἀπραγματοποίητα = ούτοπιστής

ὅψοι,

— ὅ,τι τρώγεται μέ τό ψωμί, φαγητό, προσφάγι

P

παγάνα, ή

— όμαδικό κυνήγι ζώων ή όμαδικό ψάρεμα

παλάγκο

— βαρούλκο

- πάλαι
παλαμάρι
παλιολαζαρίνα
πάλος
Παμποίης Νικηφόρος
- τόν παλιό καιρό
— χοντρό καραβόσκοινο (κάλως)
— έμπροσθιγμές πυροβόλο ὅπλο παλαιοῦ τύπου
— πάσσαλος, παλούκι
— (1784 - 1846). Ἀπό τά Χαλκιάνικα, κοντά στό Χελμό. Μοναχός καί δάσκαλος, σπουδασμένος στήν Πίζα τῆς Ἰταλίας, φιλικός, άγωνίστηκε στήν ἐπανάσταση τοῦ 21. Ὁ ἀδελφός του Χαράλαμπος, πού γεννήθηκε στήν Ἀκράτα, ὅπου ἐγκαταστάθηκαν οἱ κάτοικοι τῶν Χαλκιάνικων μετά τὴν ἐπανάσταση, ὑπῆρξε γυμνασιάρχης τοῦ πρώτου Ἑλληνικοῦ γυμνασίου τοῦ νεοσύστατου κράτους, στὸ Ναύπλιο
- παμφαής
πανηγύρις (-ίδος), ἥ
- γεμάτος φῶς
— ἐκκλησιαστική ἀκολουθία, πού διαρκεῖ ὅλη τὴν νύχτα
- παρά
παραγώρι
- πλησίον, κοντά
— ὁ χῶρος κοντά στό τζάκι καί τό ἕδιο τό τζάκι, ή παραστιά
— συμβουλεύω, νουθετῶ
— παράλειψη ἢ παράβαση τῶν νομικῶν τύπων
— (παρά + ἔκ) παρεκτός, ἔκτος, πλήν, παρά μόνο
— γεννήθηκε τό 1879 στήν Ἀλεξανδρεία: διακεκριμένος ζωγράφος, καθηγητής τῶν Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν ἀπό τό 1930 ὡς τό 1948.
— (γαλλ.) μέρος τοῦ κήπου προορισμένο γιά λουλούδια
- παρτέρι
- τό τέρμα μᾶς ἐκτάσεως, ἄκρο
— ἢ περιοχή πού ἔχουσιάζει ὁ πασάς, ἢ ἔχουσία του
— ὅσοι ἀνήκαν στήν ἀνώτατη κοινωνική τάξη τῆς ἀρχαίας Ρώμης (εὐγενεῖς, πλούσιοι)
- παρυφή
πασαλίκι
πατρόχιοι
- χλωμός, μαυροκίτρινος καταφοβισμένος
— πολεμικό πλοϊο μέ τρεῖς σειρές κουπιά
— τά γραμμένα ἀπό τή μοίρα
— περιφέρομαι, στριφογυρίζομαι
— περίλυπτος
— ρ. περίσταμαι = στέκομαι γύρω, περιστοιχίζω· οἱ περιεστῶτες = οἱ θεατές, οἱ ἀκροατές
— ἔξαιρετικά ώρασιος
— ὁ πετριρρεφμένος, ὁ βρεχόμενος ἀπό παντοῦ
— αύτός πού περιβάλλεται ἀπό στύλους
— τό ὑπόλοιπο πού περισώθηκε
- περικαλλής, ὁ, ἥ
περιόρωτος
περίστυλος
περίσωση

πεσσός

πετροκαλαμιά
Πηδάλιον

πιαινομαι

πίπτω

πλάβα

πλαισιώνω

πλαταγῶ

Πλειάδες

πληκτικός

πλημμελῶ

πλησίστιος

πόα, ἡ

Πόγχαδετς, τό
ποδίζω

ποκάρι

πολύρροιιθδος

Ποντίφηξ (-κος), δ
πορθμεύς (-έως), δ

πόρωτα

πορφυρογέννητος

Πούλια

πράγγα, ἡ

πραιτωριανοί

πράτιγο

προηγούμενος

προκαλῶ

προντίζομαι

προσκολλᾶμαι

προσορμίζομαι

- πεσσοί ἔδω είναι οἱ ψηφίδες, δηλ. τά πετραδάκια, μέ τά ὅποια ἐπαιζαν πάνω σέ ἄβακα (βλ. λέξη), τά πούλια
- αὐτό πού ἀπομένει μετά τό θερισμό τοῦ σταριοῦ
- τό τιμόνι τοῦ πλοίου (ἀρχ. οἴαξ)· μετφ. βιβλίο μέ συλλογή κανόνων γιά τή διακυβέρνηση τοῦ στάφους τῆς Ἐκκλησίας
- λιπαίνομαι, παχαίνω
- πέφτω, ξεπέφτω
- βάρκα λίμνης στή Μακεδονία
- περιβάλλω κάτι μέ πλασίο, μέ κορνίζα
- χτυπάω καὶ κάνω μεγάλο κρότο
- δ ἀστερισμός Πούλια
- αὐτός πού προκαλεῖ πλήξη, ἀνιαρός, κουραστικός, θλιβερός
- κάνω πλημμελήματα, σφάλματα
- αὐτός πού πλέει μέ ἀπλωμένα τά πανιά
- τά φυτά μιᾶς περιοχῆς τό φυτό πού δέν είναι ξυλώδης ὁ κορμός του, ἡ χλόη
- πόλη στή Β. Ἡπειρο
- ἔσαιτίας κακοκαρίας σταματάω τόν πλοῦ, παραμένω στόν δρόμο
- ποσότητα μαλλιοῦ
- αὐτός πού γινεῖται ὄρμητικά καὶ κάνει θόρυβο
- καὶ Ποντίφιξ δ ἀρχιερέας τῶν Ρωμαίων
- αὐτός πού μεταφέρει μέ τό πορθμείο του (σκάφος) ἐπιβάτες ἀπό τή μιά ξηρά στή δλλη
- ἡ «Υψηλή Πύλη», ἡ κυβέρνηση τῶν σουλτάνων
- αὐτός πού γεννιέται, ὅταν οἱ γονεῖς του βασιλεύουν
- δ ἀστερισμός τῶν Πλειάδων, πού ἀποτελεῖται ἀπό 2.500 καὶ πάνω ἀστέρια. Μόνο ἔφτα ώς δέκα φαίνονται (ἔφταφωτη Πούλια)
- ὀλιευτικό ἐργαλεῖο
- στρατιωτικό σῶμα, πού ἀποτελοῦσε τήν αὐτοκρατορική φρουρά τῶν Ρωμαίων
- ἐμπόριο, κίνηση
- προϊστάμενος μοναστηριοῦ, ἡγούμενος
- προξενῶ, φοβερίζω
- σκορπίζομαι, τινάζομαι
- προστηλώνομαι μέ ἀφοσίωση ἡ ἀπό συμφέρον
- μπαίνω στόν δρόμο ἡ στό λιμάνι, ὅπου ἀγκυροβολῶ, ἀράζω

πρόστεγον
πρυμίζω

πρωτάτα, τά
πτήλον
πνήσις
πύραυνον
πυτιά, ἡ

- ὑπόστεγος χώρος στό ἄκρο τῆς πλώρης
- πλέω μέ οὔριο, εύνοϊκό ἀνεμο, οὔριοδρομῶ (βλ. λέξη)
- οἱ προεστοί, οἱ ἄρχοντες
- τό μαλακό φτερό τῶν πουλιῶν, πούπουλο
- μικρή θήκη ἀπό ξύλο, κουτί
- μαγκάλι
- μαγιά, ἀπ' τήν δποία γίνεται τό τυρί

P

φαθυμία
φάκος
φαφίνα
φεκάζω
φηγάτο
φίμες
φιτή
φιτιά, ἡ
φόγκος
φομφαία

φοσόλι
φονμάνια, τά
φότα, ἡ
φονπάκι
φοχθῶ
φίπος

- δκνηρία, νωθρότητα
- κουρέλι, ἁνθρωπος μέ χαμένο τό ἡθικό του
- τό στέλεχος τῆς σίκαλης (βριζοκάλωμο)
- βγάζω ζωηρές φωνές
- τό βασίλειο
- δμοιοκαταληκτα δίστιχα (ριμάδες)
- βολή, γρήγορη κίνηση
- παράκληση, αἴτημα
- ροχαλητό
- πλατιά καί μεγάλη σπάθη μέ δύο κόψεις (άμφι- στομη) τό πύρινο σπαθί τῶν Ἀρχαγγέλων
- ἡδύποτο, λικέρ
- (τουρκ.) τά δάση
- ἡ πορεία τοῦ πλοίου
- ἀγριοβλανδιά
- προκαλῶ ρόχθο, θόρυβο (κυρίως τά κύματα ἢ νερά πού πέφτουν)
- ἀκαθαρσία, λέρα

S

σάισμα
σακολέβα, ἡ
σακοράφα
σαλαγῶ (-άω)

σάπφειρος
σαρίδια
σάρισα
σβάστικα

- τό σκέπασμα
- α) ἴστιο, καραβόπανο σέ σχῆμα τραπεζοειδές
β) ψαφόβαρκα πού ἔχει τέτοιο πανί
- μεγάλη χοντρή βελόνα, σακοβελόνα
- μέ φωνές καί θορύβους δίνω δρισμένη κατεύθυνση στά ζῶα
- πολύτιμος λίθος γαλάζιου χρώματος
- σκουπίδια, μικρά κομματάκια
- μακρύ δόρυ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων
- (λ. σανστρ.) διακοσμητικό σέ σχῆμα ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ· σύμβολο τοῦ χιτλερικοῦ καθεστῶτος

- σημαρλίζω
σελαγισμός
σελάχι
- σεράνι
σερασκέρης
- σερομαριά, ή
σερφέρι
σηκός, δ
- σιβυλλικοί χρησμοί
- σιλεντιάριος -
- Σιλήμανα, ή
σιφίτι
- σιουμπέκι
σινανές, δ
σιφουνικό
- σκαπετώ
- σκαριά, τά
- σκαρμός
- σκάφανδρον
- σκεβρωμένος
σκελεθρωμένος
- σκήρωμα
- σκίρτημα
- σκούζω
σκούνια, ή
- σκότα, ή
- σκαλίζω, ἀνασκαλεύω
- φεγγοβόλημα
- (τουρκ.) δερμάτινη ζώνη κατάλληλη γιά θήκη μικρῶν ὄπλων καί μαχαιριῶν
- (τουρκ.) ἀνάκτορο, μέγαρο, διοικητήριο
- (τουρκ.) τοπικός στρατιωτικός διοικητής (σερασκέρης τῆς Ρούμελης)
- ποσό χρημάτων
- (τουρκ.) ἐκστρατεία, πόλεμος
- ὁ κυρίως ναός, τό μεσαῖο τμῆμα τοῦ ναοῦ τῶν ἀρχαίων
- συλλογή προφητειῶν τῆς Σιβυλλας, σχετικῶν μέ τό μέλλον τῆς Ρώμης
- ἀξιωματοῦχος εἰδικός γιά τήν τάξη στό παλάτι τῶν βυζαντικῶν αὐτοκρατόρων
- βουνό τῆς Ἀρκαδίας κοντά στήν Τρίπολη
- (τουρκ.) στενή ταινία ή κορδόνι στό καπέλο ή στή στολή (διακοσμητικά ή διακριτικά βαθμοῦ)
- γλύκισμα ἀπό ξηρούς καρπούς
- ἔμπροσθιγεύμες παλιό τουφέκι
- θύελλα, λαίλαπα, τυφώνας, καταιγίδα μέ ἀνεμοθύελλα
- (ίταλ.) φεύγων καί χάνομαι πίσω ἀπό κάποιο ὕψωμα· γλιτώνω
- σκάρα ναυπηγείου, ὅπου τοποθετοῦνται καί μοντάρονται τά ναυπηγούμενα πλοια
- ξύλινος ή σιδερένιος πάσσαλος στήν κουπαστή τοῦ πλοίου ἀπό τόν δόποιο δένεται τό κουπί μέ θηλιά
- εἰδική στεγανή ἐνδυμασία τοῦ δύτη γιά τίς καταδύσεις του
- κυρτωμένος
- σκελετωμένος
- τό σώμα τοῦ ὀνθρώπου ως κατοικία τῆς ψυχῆς· λείψων
- πήδημα ἀπό χαρά
- φωνάζω δυνατά, κραυγάζω
- ταχύπλοο σκάφος μέ μικρό ἑκτόπισμα (ώς 500 τόνους), μέ δύο κατάρτια καί τετράγωνα πανιά, ἀλλιώς: γολετόβρικο· ἀρχ. μυσπάρων
- (ίταλ. scotta) τό σκοινί πού χρησιμεύει γιά νά τεντώνουν τά πανιά τοῦ πλοίου (πρύς τοῦ ιστίου)

- σκύλαξ (-ακος), δ
σμάραγδος
σνίχι
σούδα, ή
σοφράς
- σοφράν
σπαχής και σπαής
- σπολλάτι
σταιρατός
- στιά, ή
στιβάνι και στιβάλι
στίλβω
στόμφος
στοίβα
στομώνω
- συγκοινωνώ
συγκυνώ
συκοματίδα
συλώ
συμπαγής, δ, ή
συμπεριττώσσομαι
συμφωνόμες
συγαμιλλώμαι
συναξάρι
- συνηάξει - συνάρροσει
- συννομεύς
σύνωρα
σφυρήλατος
Σωσίβιος
- σωτρόπι
- σκυλάκι
- πολύτιμος λίθος βαθυπράσινου χρώματος
- τό πίσω μέρος τοῦ κρανίου, σθέρκος
- στενή δίσοδος (λατ. suda = χαράκωμα)
- (τουρκ.) χαμηλό στρογγυλό τραπέζι τῶν χωρικῶν
- (ναυτ.) κόντρα στὸν ἄνεμο (Ιταλ. sovrano)
- τίτλος τῶν Τούρκων φεουδαρχῶν τοῦ μεσαίωνα· ἵππεας τοῦ ἀτακτού τουρκικοῦ στρατεύματος· ἵππεας τοῦ γαλλικοῦ ἀποικιακοῦ στρατοῦ
- ἀπό τό : εἰς πολλά ἔτη· εὐχαριστῶ
- σταυραετός, ὁ « ἀετός νάνος » τιμητική ὄνομασία τῶν κλεφτῶν τῆς τουρκοκρατίας, πού εἶχαν ὡς ἐμβλημα τὸν ἀετό
- ἡ ἑστία, τό τζάκι
- ὑπόδημα πού φτάνει ως τὴν κυήμη, μποτίνι
- ἀστράφτω
- μεγαλοστομία, κομπασμός
- σωρός, στοιβάδα
- ὅμβλυνω τὴν κόψη μαχαιριοῦ ἢ ξίφους, ἔτσι πού νά μήν κόβει· μεταφ. ἔξουδετερώνω (κάποιο κακό)
- κοινωνῶ τά ἄχραντα μυστήρια μαζί μέ σλλούς
- ἀναταράζω, ἀνακτεύω
- πίτα ἀπό σύκα· τό Ͻριμο σύκο
- κλέβω τά ιερά, λεηλατῶ
- πυκνός, στέρεος
- ἀγκαλιάζομαι μέ σλλους
- ἀνακάτωμα
- συναγωνίζομαι
- βιογραφία ἀγίου, δλλά και τό βιθλίο πού περιλαμβάνει τίς βιογραφίες τῶν ἀγίων
- σύναξις = συγκέντρωση· σύναρσις = συνδρομή,
βοήθεια
- αύτός πού νέμεται, ποὺ ἀπολαμβάνει κάτι μέ σλλον
- σύντομα
- ὁ κατεργασμένος μέ τό σφυρί, στέρεος
- ὁ σπουδαιότερος ἀπό τούς συμβούλους τοῦ βασιλιά τῆς Αιγύπτου Πτολεμαίου Δ' τοῦ Φιλοπάτορα (τέλος γ' αἰώνα π.Χ.)
- τό ἐσωτερικό τοῦ σκελετοῦ τοῦ κύτους τοῦ πλοίου

Τ

Ταγανρόζ

— ὁ κόλπος τοῦ Ταϊγανίου τῆς Ρωσίας

- τά(μ)πια, ἡ*
ταμπούρι
τανυσίπτερος
ταριχευτικός
ταρσανάς
ταταλιά, ἡ
τάταρης
τεθηρώς
τελώνια, τά
τέμενος, τό
τέμνομαι
τέμπλον
- τερέβινθος, ἥ*
τερέτισμα
Τεσσαράκοντα μάρτυρες
- Τετράπολις*
- τξιοβαťги*
τξიჯანთაგაძი
თმასენუ
თვა
თიტისმის
თვახარი
- τραταμέντο*
τράτα
- τρεχαντήρι(ον)*
τριμάταρτον
Τρικούπης Χαρίλαος
- τρίλια*
- τριτημόριο*
Τρίτων
- δχύρωμα, κανονιοστάσιο
 - χαράκωμα, δχύρωμα
 - έκεινος πού ἔχει μακριά φτερά
 - αύτός πού ἀνήκει στήν ταρίχευση (πάστωμα)
 - τό ναυπηγεῖο, ὁ ναύσταθμος
 - δέντρο φοινικειδές
 - Τοῦρκος ταχυδρόμος· ὁ χάρος
 - τέθηπα = θαυμάζω, σαστίζω
 - πονηρά πνεύματα
 - τόπος ἀφιερωμένος στό Θεό, ναός
 - κόβημα
 - (Λατ.) τό εἰκονοστάσι τοῦ ναοῦ, μέ τό δποιο χωρίζεται τό "Αγιο Βῆμα ἀπό τὸν κυρίως ναό
 - δέντρο πού βγάζει τὴν τερεβινθίνη (νέφτι)
 - κελάδημα χειλιδονιοῦ ἢ τζίτζικα
 - 40 χριστιανοὶ στρατιῶτες, πού μαρτύρησαν στή Σεβάστεια τῆς Μ. Ἀσίας.
 - δόνομασία τῆς Ἀντιόχειας, πού ἦταν χωρισμένη σὲ τέσσερα μεγάλα τμήματα, σάν ξεχωριστές πόλεις
 - χρυσαφικό, πολύτιμο κόσμημα
 - Τοῦρκοι σωματοφύλακες τοῦ πασᾶ
 - δαμάζω, ἐξημερώνω
 - ἀπόσταση βολῆς τηλεβόλου
 - λαλιά ὅμοια μέ τῆς πέρδικας
 - κάνω κάτι νά συγκρουστεῖ μέ ἄλλο· τσακώνομαι, πιάνομαι μέ κάποιον
 - κέρασμα
 - τό δλιευτικό πλοιάριο, πού ψαρεύει μέ τό δίχτυ· τράτα = σακουλοειδές δίχτυ
 - μικρό ίστιοφόρο γιά δλιεία ἢ ἀκτοπλοΐα
 - ίστιοφόρο μέ τρία πανιά
 - (1832 - 1896). "Ενας ἀπό τοὺς σημαντικότερους πολιτικούς τῆς νεώτερης Ελλάδας. Βοήθησε πολύ τὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ νεοσύντατου τότε Ἑλληνικοῦ κράτους. θερμός ύποστηρικτής τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ
 - (Ιταλ.) τερέτισμα ὠδικοῦ πουλιοῦ, μουσικό λάλημα
 - τό ἔνα τρίτο (1/₃) ἑνός ποσοῦ
 - ἀρχαῖος θεός, γιός τῆς Ἀμφιτρίτης καί τοῦ Ποσειδώνα

- τρομπόνι* — παλαιό ἐμπροσθογεμές ὅπλο· χάλκινο πνευστό μουσικό ὅργανο
- τροπαία, ἡ* — ἀνεμος πού πνέει ἀπό τή θάλασσα στή στεριά
- τρόποις (-ιδος), ἡ* — βλ. λέξη· καρένα ἢ καρίνα
- τροχοφόρον* — ἀτμόπλοιο παλαιοῦ τύπου μέ δυό μεγάλους τροχούς στά πλάγια
- τροχαλίζω* — ἀκούγομαι νά τρέχω
- τσάκα, ἡ* — (ἢ τζάκα) πλεχτή μάλλινη καί χοντρή ἔξωτερική φανέλα
- τσαλίμια, τά* — κόλπα
- τσαπράζια, τά* — ἀστμένια ἢ ἐπίχρυσα στολίδια γιά ἑθνικές τοπικές ἐνδυμασίες
- τσαρσί* — ἀγυρά· παζάρι
- τύλωμα (-ατος), τό* — τό ἐγκύωμα πού προέρχεται ἀπό τόν κάλο· ρόζος
- τύρβη, ἡ* — θύρβιος, ταραχή· πολυτέλεια
- τυροβόλη* — καλάθι, στό ὅποιο χύνεται πιγμένο τό γάλα (τυρόπιγμα), γιά νά στραγγίσει καί νά γίνει τυρί
- τυφών (-ῶνος), ὁ* — τυφώνας, θύελλα, ἀνεμοστρόβιλος

Υ

- ὑλῆν (ὅρος)* — δασωμένο
- ὕμνῳ* — πλέκω τό ἐγκύωμιο κάποιου, ψέλνω ὑμνο
- ὑπημίσσειο* — ρ. ὑπαινίσσομαι = κάνω ὑπαινιγμό, ὑπονοῶ
- ὑποτροπή* — ἢ ἐπανάληψη τοῦ ἴδιου γεγονότος ὑστερα ἀπό μιά διακοπή
- ὑποφύσκω* — ἀρχίζω νά φέγγω
- ὑπώρεια, ἡ* — οἱ πρόποδες τοῦ βουνοῦ
- ὑψικάρδηνος* — (ἀρχ. κάρηνον = κορυφή, κεφαλή)· αὐτός πού ἔχει ψηλή κορυφή, κεφαλή· ψηλός

Φ

- φαιλόνιον* — διακριτικό ἄμφιο τῶν Ἱερέων
- φαντασμαγορία* — φανταστική παράσταση ἢ εικόνα, ώραιότατο θέαμα
- φαράγγι* — βαθύ χάσμα ἀνάμεσα σέ βουνά, βαθιά καί ἀπόκρημνη χαράδρα
- Φειδίας* — σπουδαῖος Ἀθηναῖος γλύπτης τοῦ ἐ π.Χ. αἰώνα, ὁ ὅποιος φρόντισε τά καλλιτεχνικά ἔργα τῆς Ἀκροπόλεως
- φελούνα* — μικρό ιστιοφόρο ἢ μεγάλη βάρκα
- φιλόκαλος* — αὐτός πού ἀγαπάει τό ώραιο

φιό, τό
φλάμ(μ)ουλος
φλάμπουρο
φλάσκα, ή
φλέγμα, τό¹
φλοκάτα, ή
φολίς (-ίδος), ή
φονιάς, δ'

φοῦντο
Φραντζής Γεώργιος -

φρένα, τά
φρεντίς, ή

φρύδι (τοῦ βουνοῦ)
φυλλάδις (-άδος), ή
φυλλίζω

φώσινο
φωστήρ, δ'

- τό φίδι· μετφ. τό πολύ δυνατό κρύο
- (Λατ.) βασιλικό λάβαρο, σημαία
- πολεμική σημαία
- ξύλινο δοχείο κρασιοῦ (τσότρα, τσίτσα)
- ἀπάθεια, ψυχραιμία
- κάπτα ή κουβέρτα μάλλινη μέ κρόσια
- λέπι
- προεξοχή σάν είδος έξωστη πάνω ἀπ' τήν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ἀπ' όπου χτυπούσαν τούς ληστές πιον πήγαιναν γιά λεπλασία ή τούς ἐριχναν καυτό λάδι
- δ' βιθός τῆς θάλασσας
- (1401 – 1466). Βυζαντινός στρατιωτικός, πολιτικός καί συγγραφέας, πού ἔγραψε τό «Χρονικόν» τῆς ἀλώσεως τῆς Κων/πόλεως
- δ' νοῦς, τό μυαλό
- μανία, διατάραξη τῶν φρενῶν, τοῦ μυαλοῦ· φρενιτιώδης = ἔχαλλος
- τό πάνω μέρος τοῦ βουνοῦ· ή κορυφογραμμή
- φύλλωμα, στρῶμα φύλλων
- ἔξφυλλίζω· τό πανί τοῦ πλοίου φυλλίζει, ὅταν, ἔξαιτίας τοῦ ἀνέμου ή στή στροφή, παύει νά κολπώνεται
- μωρουδέλι, πιάσμα ἀδύνατο, τρυφερό
- αὐτός πού φωτίζει, δ' σοφός, αύτός πού ἔρει πολλά

X

χαγιάτι
χαμοβροντή
χάμουρα, τά
χαμπέρι
χάρμα, τό
χαρμπί, τό
Χάσικα
χατζήλικι
χατζής
χαφίές καὶ χαβίές
χηβάς (-άδος), ή

- (τουρκ.) σκεπασμένος διάδρομος, έξωστης
- βροντή πού προέρχεται ἀπό μικρό ὑψος πάνω ἀπό τήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς
- τὰ ἔξαρτήματα τοῦ ἀλόγου καί τῶν ἄλλων ὑποζυγίων (ή σαγή)
- (τουρκ.) εῖδηστη, νέο
- αύτό πού προξενεῖ χαρά
- μαχαιρίδιο ἀμβλύνστομο γιά τρύπημα ή ἀκόνισμα
- χωριά τῆς Χαλκιδικῆς
- προσκύνημα στούς ιερούς τόπους· δ' τίτλος τοῦ χατζῆ (βλ. λέξη)
- (ἀραβ.) δ' προσκυνητής τῶν ἀγίων τόπων
- ὕποπτος πληροφοριοδότης, μυστικός πράκτορας τῆς ἀστυνομίας, καταδότης
- ἀχηβάδα (βλ. λέξη), ή κόγχη τοῦ ιεροῦ Βήματος

- χλαλοή, ἡ
- χλωρίς, ἡ
- χοροστάσι
- χράμι
- «ΧΡΟΝΙΚΑ»
- Χρονόστομος
- χρυσοτρύπιλιον
- χρώς (γεν. χρωτός)
- 1896
- μεγάλος θόρυβος που προέρχεται δπό μεγάλο πλήθος ἀνθρώπων, όχλοισθοή
 - τό σύνολο τῶν αὐτοφυῶν φυτῶν μιᾶς χώρας
 - τόπος γιά χορούς
 - (τουρκ.) μάλλινο χοντρό ύφασμα
 - ἡ ἐφημερίδα «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ», που τυπώνόταν στό Μεσσαλόγγι, στήν τελευταία πολιορκία, ἀπό τόν Ἐλβετό φιλέλληνα Ἰάκωβο Μάγερ
 - δη μητροπολίτης Σμύρνης που τυπώνεται στήν Κωνσταντινούπολη
 - ἡ ἐπίσημη αἴθουσα τοῦ παλατιοῦ στήν Κωνσταντινούπολη
 - ἡ ἐπιδερμίδα τοῦ σώματος
 - τό ἔτος που ἔγιναν στήν Ἀθήνα οἱ πρῶτοι στούς νεώτερους χρόνους Ὁλυμπιακοί ἀγῶνες

Ψ

- ψάλτης τῆς Αρικάδος
- ψαροπονόλα, ἡ
- εἶναι ὁ Βαλαωρίτης στό «Τραγούδι τῶν Ἐφτά Νησιῶν» τοῦ Κωστή Παλαμᾶ
 - μικρή Ψαρόβαρκα

Ω

- ἄδε
- ἄδιξ (-ῖνος), ἡ
- ἄδυγη
- ἄρνομαι
- ῶσει
- ἐδῶ
 - ὁ πιόνος τῆς γέννας
 - ἄγρια φωνή ζώων, οὔρλιασμα
 - οὔρλιάζω (γιά τά ζῶα), θρηνῶ γοερά (γιά τούς ἀνθρώπους)
 - σάν

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ. Γεννήθηκε στήν 'Αθήνα τό 1875 καί πέθανε τό 1937. Σπούδασε φιλολογία καί ἔγινε καθηγητής τῆς βυζαντινῆς τέχνης στό Πανεπιστήμιο 'Αθηνῶν. Ἔγραψε: «Η βυζαντινή Θεσσαλονίκη», «Τό χρονικόν τοῦ Μορέως» κ.ἄ.

ΑΘΑΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Γεωργ. 'Αθανασιάδη - Νόβα. Γεννήθηκε τό 1894 στή Ναύπακτο. Σπούδασε νομικά καί ἀσχολήθηκε στήν ἀρχή μέ τή δημοσιογραφία καί ἀργότερα μέ τήν πολιτική. Στούς φιλολογικούς κύκλους ἔγινε γνωστός μέ τήν πρώτη ποιητική του συλλογή «Πρωινό ξεκίνημα» (1919). Ἔγραψε πολλές ποιητικές συλλογές καί διηγήματα.

ΑΚΡΙΤΑΣ ΛΟΥΚΗΣ. Γεννήθηκε στή Μόρφου τῆς Κύπρου τό 1909. 'Αφοῦ ἐργάσθηκε ως δάσκαλος σέ σχολεῖα τοῦ νησιοῦ του, ἔγκαταστάθηκε στήν 'Αθήνα, ὅπου ἀσχολήθηκε μέ τήν λογοτεχνία καί τή δημοσιογραφία. Ἀργότερα ἀναμείχθηκε στήν πολιτική καί ἔγινε ὑφυπουργός Παιδείας τό 1964. Πρωτοπαρουσιάσθηκε στήν λογοτεχνία μέ τό αὐτοβιογραφικό μυθιστόρημα «Νέος μέ καλάς συστάσεις» (1935). Τό 1936 δημοσίευσε τό ρεαλιστικό μυθιστόρημα «Ο κάμπος», ἐμπνευσμένο ἀπό τή ζωή τῶν ἀγροτῶν τῆς Κύπρου. Τό σπουδαιότερο ἔργο του είναι τό μυθιστόρημα «Ἀρματωμένοι» (1947), ὅπου ἀξιοποιεί λογοτεχνικά τίς ἐμπειρίες του ἀπό τή συμμετοχή του στόν ἐλληνοϊταλικό πόλεμο τοῦ 1940 - 41. Πέθανε τό 1965.

ΑΜΑΝΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Γεννήθηκε τό 1874 στή Χίο. Σπούδασε φιλολογία καί ἔγινε καθηγητής τῆς βυζαντινῆς ιστορίας στό Πανεπιστήμιο 'Αθηνῶν. Ἔγραψε πολλές ιστορικές μελέτες, ἀπό τίς ὅποιες ἡ σπουδαιότερη είναι ἡ «Ιστορία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους».

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. Γεννήθηκε στή Λευκάδα τό 1824 καί πέθανε τό 1879. Σπούδασε νομικά στό Παρίσι καί στήν Πίζα. 'Αγωνίσθηκε ως βουλευτής γιά τήν ἔνωση τῆς Ἐπτανήσου μέ τή μητέρα 'Ελλάδα. 'Αφοσίωθηκε στήν ποίηση καί σέ ὅλα σχεδόν τά ποιήματά του ἐμπνέεται ἀπό τούς ἀγῶνες τῶν ἀρματολῶν καί κλεφτῶν τοῦ 21. Ἔργα του: «Μνημόσυνα», «Κυρά Φροσύνη», «Θανάσης Διάκος», «Φωτεινός» κ.ἄ.

ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Γεννήθηκε στή Βιζύη τῆς Θράκης τό 1849 καί πέθανε στήν 'Αθήνα τό 1896. Σπούδασε φιλολογία καί ἔγινε καθηγητής γυμνασίου καί ὑφαγητής στό Πανεπιστήμιο 'Αθηνῶν. Ἔγραψε ποιήματα, διηγήματα, φιλοσοφικές μελέτες καί ἀσχολήθηκε μέ ἐπιτυχία μέ τήν παιδική λογοτεχνία. 'Υπῆρξε, ὅπως τόν δύομασαν, ὁ «πατάρεας» τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος. Στά ἔργα του ἐμπνέεται ἀπό τίς ἀναμνήσεις τῶν παιδικῶν του χρόνων καί εἰσάγει τό ψυχογραφικό στοιχεῖο παραλληλα μέ τό ἥθιογραφικό. Ἔργα του: «Τό ἀμάρτημα τῆς μητρός μου», «Ποιος ἦτο δ φονεύς τοῦ ἀδελφοῦ μου» κ.ἄ.

ΒΙΚΕΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Γεννήθηκε τό 1835 στή Σύρο καί πέθανε τό 1908.

"Εζησε άρκετά χρόνια στήν 'Αγγλία καί στή Γαλλία, δπου ἀσχολήθηκε μέ τό ἐμπόριο. "Ηταν ἀπό τούς πρώτους πού σκέφθηκαν νά ἀναβιώσουν τούς 'Ολυμπιακούς ἀγῶνες καί μέ δική του πρωτοβουλία ἔγιναν γιά πρώτη φορά τό 1896 στήν 'Αθήνα. "Ιδρυσε τόν «Σύλλογον πρός διάδοσιν ὀφελίμων βιθλίων, τόν «Οἰκον τυφλῶν» κ.ἄ. Ἰδρύματα. "Εγραψε ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις, διηγήματα κ.ἄ. Τό μεγάλο ἰστορικό διήγημά του «Λουκής Λάρας» είναι ὁ πρόδρομος τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος. 'Ανάμεσα σέ ἄλλα διηγήματά του ξεχωρίζει «Ο παπα - Νάρκισσος».

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Γεννήθηκε στή Νούπακτο τό 1867 καί πέθανε στήν 'Αθήνα τό 1945. 'Υπήρξε διευθυντής τῶν 'Αρχείων τοῦ Κράτους. 'Ασχολήθηκε μέ τή λογοτεχνία καί κυρίως μέ τήν ἰστορία. 'Αναζήτησε καί βρήκε χειρόγραφα ἀγωνιστῶν, ἡμερολόγια, ἀπομνημονεύματα κ.λπ., κι ἔτοι τύπωσε τά *«'Απομνημονεύματα τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάννη»*, τά *«'Απομνημονεύματα τοῦ Κασμούλη»* κ.ἄ. "Άλλα του ἔργα : *«Ο πετεινός»*, *«Τά μεγάλα χρόνια»* κ.ἄ. Στά ἔργα του ἐμπνέεται ἀπό τούς ἑθνικούς ἀγῶνες.

ΒΛΑΧΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Γιός τοῦ λογοτέχνη *«Αγγελου Βλάχου*, γεννήθηκε στήν 'Αθήνα τό 1886 καί πέθανε τό 1951. 'Ασχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία. Τό 1919 ίδρυσε τήν ἐφημερίδα *«Καθημερινή»*, πού διεύθυνε ὡς τό θάνατό του. 'Ο Γ. Βλάχος ήταν ἔνας ἀπό τούς καλύτερους πολιτικούς ἀρθρογράφους, γνωστός μέ τά ἀρχικά του Γ.Α.Β.

ΒΛΑΧΟΥ ΕΛΕΝΗ. Δημοσιογράφος. Γεννήθηκε στήν 'Αθήνα τό 1911. "Εγραψε βιθλία, τά *«Ἐπίκαιρα»* (1949) καί τίς *«Ἐντυπώσεις ἀπό τήν Ρωσίαν»* (1945). Μετά τό θάνατο τοῦ πατέρα της ἀνέλαβε τή διεύθυνση τῆς ἐφημερίδας *«Καθημερινή»*.

ΓΑΤΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Γεννήθηκε στήν Πάτρα τό 1891. 'Ασχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία καί τά γράμματα. "Εγραψε κυρίως ἰστορικά ἔργα, δπως *«Ιωάννης Καποδίστριας»* (1940), πού βραβεύθηκε ἀπό τήν 'Ακαδημία 'Αθηνῶν, *«Ιστορία τῆς κατοχῆς»* (1948) κ.ἄ.

ΓΚΟΛΦΗΣ ΡΗΓΑΣ (Δημ. Δημητριάδης). Γεννήθηκε στήν Εύρυτανία τό 1886. Σπούδασε νομικά, ἀλλ' ἀφοισιώθηκε στήν ποίηση καί τή λογοτεχνία. Πέθανε στήν 'Αθήνα τό 1958.

ΓΟΥΔΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ. Γεννήθηκε στά Γιάννινα τό 1816 καί πέθανε στήν 'Αθήνα τό 1882. Σπούδασε ιστορική, ἀλλ' ἀσχολήθηκε μέ τή συγγραφή ἰστορικῶν, ἐπιστημονικῶν καί πολιτικῶν πραγματειῶν. Σημαντικότερο είναι τό δικάστομο ἔργο του *«Βίοι παράλληλοι»*, στό δποιο ἔξιστορεῖται καί ζωή διαφόρων μορφῶν τοῦ ἔθνους μας.

ΓΡΑΝΙΤΣΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ. Γεννήθηκε στή Γρανίτσα τῆς Εύρυτανίας τό 1880 καί πέθανε τό 1915. 'Ασχολήθηκε μέ τή λογοτεχνία καί τή δημοσιογραφία. Διακρίθηκε ὡς χρονογράφος σέ ἀθηναϊκές ἐφημερίδες. Στά ἔργα του ἀσχολήθηκε κυρίως μέ τήν ἀγροτική ζωή καί τίς λαϊκές παραδόσεις. Συλλογή πεζῶν του: *«Τά ἄγρια καί τά ἥμερα τοῦ βουνοῦ καί τοῦ λόγκου»*.

ΔΕΛΤΑ ΠΗΝΕΛΟΠΗ. Γεννήθηκε τό 1874 στήν 'Αλεξάνδρεια καί πέθανε τό 1941 στήν 'Αθήνα. Ήταν κόρη του έθνικού εύεργέτη καί πολιτικού 'Εμμ. Μπενάκη. 'Ασχολήθηκε κυρίως μέ τήν παιδική λογοτεχνία, τήν όποια καί πλούτισε μέ πρωτότυπα παραμύθια καί ιστορικά μυθιστορήματα. "Εργα της: «'Η ζωή τοῦ Χριστοῦ», «Τόν καιρό τοῦ Βουλγαροκτόνου», «Στά μυστικά τοῦ Βάλτου» κ.ἄ.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Γεννήθηκε στήν 'Αθήνα τό 1859 καί πέθανε τό 1951. 'Από τούς πιό γνωστούς ποιητές καί πεζογράφους τῆς λογοτεχνίας μας. 'Από τίς ποιητικές συλλογές του σημειώνομε δυό, τίς πιό χαρακτηριστικές τῆς ώριμης ήλικίας του, τά «Φωτερά σκοτάδια» καί τά «Κλειστά βλέφαρα». 'Υπήρξε μέλος τής 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν.

ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Γεννήθηκε στήν 'Αθήνα τό 1895 καί πέθανε τό 1975. Σπούδασε μηχανικός χημικός. 'Ασχολήθηκε μέ τά γράμματα καί ἔγραψε «Τό περιβόλι τῶν θεῶν», «'Η Πίνδος», «Ροῦπελ» κ.ἄ.

ΖΑΜΠΕΛΙΟΣ ΣΤΥΡΙΔΩΝ. Γεννήθηκε στή Λευκάδα τό 1815 καί πέθανε στήν 'Ελβετία τό 1881. Σπούδασε νομικά, ὀλλά ἐπιδόθηκε σέ ιστορικές μελέτες καί στή λογοτεχνία. Είναι ἀδελφός τοῦ 'Ιω. Ζαμπέλιου, δικαστικού στή Λευκάδα μέ εύρυτατη μόρφωση, πού ἀνέπτυξε μεγάλη πατριωτική δράση πρίν καί μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ 1821.

ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Γεννήθηκε τό 1852 καί πέθανε τό 1942 στήν 'Αθήνα. Σπούδασε νομικά καί ἐπιδόθηκε στή δημοσιογραφία. 'Ασχολήθηκε μέ ιστορικές, λαογραφικές καί τοπογραφικές ἔρευνες τῆς ιστορίας κυρίως τῆς 'Αθήνας κατά τούς μεσαιωνικούς χρόνους καί τήν τουρκοκρατία. "Έγραψε τήν «'Ιστορία τῶν 'Αθηνῶν ἐπί τουρκοκρατίας» κ.ἄ.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ. Γεννήθηκε τό 1866 στά Λεχαινά τῆς 'Ηλείας καί πέθανε στό Μαρούσι τό 1922. Σπούδασε ιατρική καί ἀπό τήν Νηπερεσία του ώς στρατιωτικός γιατρός βρήκε τήν εύκαιριά νά γνωρίσει τήν ύπαιθρο καί τή θάλασσα, τούς ἀνθρώπους τῆς όποιας ήθυναφεῖ πολὺ ἔντεχνα. 'Ασχολήθηκε μέ τή διηγηματογραφία. "Άρχισε ἀπό τήν καθαρεύουσα, ἔπειτα ὅμως μέ τήν ἐπίδραση τοῦ Ψυχάρη γράφει στή δημοτική. "Εργα του: «Λόγια τῆς πλώρης», «Παλιές ἀγάπες», «Ο ζητιάνος», «Ο ἀρχαιολόγος» κ.ἄ.

ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Γεννήθηκε στό χωριό Βιάννος τῆς Κρήτης τό 1861 καί πέθανε στό 'Ηράκλειο τό 1920. 'Ασχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία καί διακρίθηκε στό χρονογράφημα. "Έγραψε διηγήματα, στά όποια μᾶς παρουσιάζει μέ ζωηρά χρώματα πρόσωπα καί πράγματα τῆς κρητικῆς ζωῆς. "Οπως ὁ Παπαδιαμάντης καί ὁ Καρκαβίτσας είναι ἀπό τούς καλύτερους ήθυναφούς τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος. "Εργα: «Ο Πατούχας», «Οταν ἤμουν δάσκαλος», «'Η πρώτη ἀγάπη» κ.ἄ.

ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ ΦΩΤΗΣ. Γεννήθηκε στό 'Αιβαλί (ἀρχαῖς Κυδωνίες) τῆς Μ.

Ασίας τό 1895 και πέθανε στήν 'Αθήνα τό 1961. Σπουδαίος ζωγράφος και συγγραφέας. Γράφει σε μιά ζωντανή δημοτική γλώσσα και τό ύφος του γενικά είναι άπλοϊκό και άνεπιτήδευτο. 'Ως ζωγράφος συνεχίζει τή βυζαντινή παράδοση. Ζωγράφισε τίς τοιχογραφίες πολλών έκκλησιών και τού Δημαρχείου 'Αθηνῶν. "Εγραψε: «Φημισμένοι άντρες και λησμονημένοι», «Τ' Αιβαλί, ή πατρίδα μου» κ.ά.

ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. Γεννήθηκε στό Μυριόφυτο τής Θράκης τό 1858 και πέθανε στήν 'Αθήνα τό 1928. Σπούδασε παιδαγωγική και φιλοσοφία στή Γερμανία. "Εγραψε έπιστημονικές διατριβές, διηγήματα, βιογραφίες κ.λπ.

ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ ΝΙΚΟΣ. Γεννήθηκε στήν Κυρήνεια τής Κύπρου τό 1911. Σπούδασε στή Φιλοσοφική Σχολή τού Πανεπιστημίου τῶν 'Αθηνῶν και δίδαξε στό γυμνάσιο τής Κυρήνειας και στό Παγκύπριο τής Λευκωσίας. Μετεκπαιδεύτηκε στό Κέντρο Διεθνῶν 'Υποθέσεων τού Πανεπιστημίου τού Χάρβαρντ. 'Άναμειχθηκε ένεργά στήν έθνική, πολιτική και πνευματική ζωή τής Κύπρου. Γενικός γραμματέας τής 'Εθναρχίας τής Κύπρου τό 1955 και διευθυντής τού όργανου της «'Ελληνική Κύπρος». 'Έκδότης και διευθυντής (1948 - 1956) τού λογοτεχνικού περιοδικού «Κυπριακά Γράμματα» (1934-1956). Πρέσβης τής Κυπριακής Δημοκρατίας στήν 'Ελλάδα από τό 1960. Δημοσίευσε: «Χρονικά», «Μορφές τού μύθου» (διηγήματα), «Σπουδές», «'Επιστροφή» (ποιήματα). «Τό νεοελληνικό θέατρο», «Είσαγωγή στήν ποίηση τού Σεφέρη» (μελέτες) κ.ά.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Γεννήθηκε στό Σύρρακο τής 'Ηπείρου τό 1868 και πέθανε στήν "Αρτα τό 1894. 'Από μαθητής ἄρχισε νά δσχολεῖται μέ τήν ποίηση και τή λογοτεχνία. 'Η ποίησή του έχει ώς πηγή τό δημοτικό τραγούδι. 'Ο Κρυστάλλης ήτης ήπηρξεν δ τραγουδιστής τής άγροτικής και ποιμενικής ζωῆς. Πέθανε νέος σε δηλικία 26 έτῶν. "Εργα του: «'Ο τραγουδιστής τού χωριού και τής στάνης», «Οι Βλάχοι τής Πίνδου», «Πεζογραφήματα» κ.ά.

ΚΥΡΟΥ ΑΧΙΛΛΕΥΣ. Γεννήθηκε στήν 'Αθήνα τό 1898 και πέθανε τό 1950. Σπούδασε φυσικομαθηματικά, άλλα στράφηκε στή δημοσιογραφία και άπό τό 1918 ήταν διευθυντής και έκδότης τής έφημερίδας «'Εστία».

ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛΑ. Γεννήθηκε στό Ναύπλιο τό 1849 και πέθανε στήν 'Αθήνα τό 1924. Δικηγόρος κι υπέτερα δικαστικός. 'Εκτός άπό τά νομικά, κοινωνιολογικά και ιστορικά έργα του, έγραψε διηγήματα και περιγραφές, πού άναφέρονται πιο πολύ στήν άγροτική και ναυτική ζωή.

ΜΑΒΙΛΗΣ ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ. Γεννήθηκε στήν 'Ιθάκη τό 1860. Σπούδασε φιλολογία και φιλοσοφία στή Γερμανία, όπου ἄρχισε νά δσχολεῖται και μέ τήν ποίηση. Τό 1896 έλαβε μέρος ώς έθελοντής στήν έπανάσταση τής Κρήτης. Πολέμησε στόν πόλεμο τού 1897, όπου και πληγώθηκε. Σκοτώθηκε στό Δρίσκο τής 'Ηπείρου, πολεμώντας, τό 1912, ώς έθελοντής λοχαγός τῶν Γαριβαλδηνῶν. 'Ο Μαβίλης έγραψε σονέτα, άπό τά δόπια γυνωστότερα είναι ή «'Λήθη» και ή «'Ελια». 'Υπέρμαχος τής δημοτικής, ώς βουλευτής Κερκύρας, τό 1910, είπε στή Βουλή τό περίφημο έκείνο: «Δέν ύπάρχουν χυδαίες γλώσσες, χυδαῖοι άνθρωποι ύπάρχουν».

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ. Ποιητής. Γεννήθηκε στό Μεσαλόγγι τό 1870 καί πέθανε στήν 'Αθήνα τό 1943. *"Εζησε στό Παρίσι, όπου γνωρίσθηκε μέ τόν Ζάν Μορέάς, καί ἡ ποίησή του εἶναι ἐπηρεασμένη ἀπ' αὐτόν. Γνωστά, μέ τοπικό χρῶμα, εἴναι τά ποιήματά του: «Τά μεσολογγίτικα», «Ο Τάκη - Πλουμάς», «Ο Μπαταριάς».*

ΜΑΡΤΙΝΕΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Γεννήθηκε στήν Κέρκυρα τό 1836 καί πέθανε τό 1896. Είναι ἀπ' τούς ποιητές πού βγῆκαν ἀπ' τόν κύκλο τοῦ ἐπτανήσιου ποιητή 'Ιάκωβου Πολυλά. *"Εγραψε ποιήματα ἔλληνικά, γαλλικά, ιταλικά.*

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ. Γεννήθηκε στή Ναύπακτο τό 1883 καί πέθανε στήν 'Αθήνα τό 1966. Δημοσιογράφος καί συγγραφέας. Τό 1935 ἔγινε μέλος τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν. *"Ηταν ἔνας ἀπό τούς καλύτερους χρονογράφους τῶν ἀσθηναϊκῶν ἐφημερίδων, κριτικός, βιογράφος καί θεατρικός συγγραφέας. Σέ πολλά ἀπό τά ἔργα του παίρνει τά θέματά του ἀπό τήν ἐπανάσσαση τοῦ 21, ὅπως οι βιογραφίες «Ο Γέρος τοῦ Μοριᾶ», «Ο ναύαρχος Μιαούλης», «Ματωμένα ράσα» κ.λπ. καί τό θεατρικό του «Παταφλέσσας». "Αλλα του θεατρικά ἔργα εἴναι «Τό κόκκινο πουκάμισο», «Τό ἄσπρο καί τό μαύρο», «Ο μπαμπάς ἐκπαιδεύεται» κ.λπ.*

ΜΗΝΙΑΤΗΣ ΗΛΙΑΣ (1669 - 1714). Διάσημος ἐκκλησιαστικός ρήτορας ἀπό τήν Κεφαλληνία. *"Υπηρέτησε ὡς δάσκαλος, ὡς ιεροκήρυκας τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, κι ἔγινε ἐπίσκοπος Κερνίκης καί Καλαβρύτων. Σπουδαιότερο ἔργο του: «Διδαχαί».*

ΜΗΤΣΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ. Γεννήθηκε στά Μέγαρα τό 1868 καί πέθανε στήν 'Αθήνα τό 1916. *"Ασχολήθηκε κυρίως μέ τή δημοσιογραφία. "Εγραψε χρονογραφήματα, ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις, διηγήματα καί κριτικές μελέτες.*

ΜΟΝΤΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Γεννήθηκε στήν 'Αμμόχωστο τῆς Κύπρου τό 1914. Σπούδασε νομικά καί πολιτικές καί οἰκονομικές ἐπιστῆμες στό Πανεπιστήμιο τῶν 'Αθηνῶν. *"Συνεργάσθηκε στά «Κυπριακά Γράμματα» καί σ' ὅλλα λογοτεχνικά περιοδικά καί δημοσίευσε σύλλογές διηγημάτων καί ποιημάτων («Ταπεινή ζωή», «Στιγμές» κ.ἄ.), «Ανθολογία τῆς Κυπριακῆς Ποιήσεως» στά ἀγγλικά (σέ συνεργασία μέ τόν 'Ανδρέα Χριστοφίδη) κ.ἄ.*

ΜΩΡΑ·Ι·ΤΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Γεννήθηκε στή Σκίαθο τό 1850 καί πέθανε τό 1929. Σπούδασε φιλολογία καί ὀρκετά χρόνια ὑπηρέτησε ὡς καθηγητής. *"Ηταν ἔξαρδελφος καί συνομίλητος τοῦ Παπαδιαμάντη, κι ἔψευναν μαζί σέ ἐκκλησία στήν 'Αθήνα. Τό 1928 ἔγινε ἀκαδημαϊκός καί τόν ἴδιο χρόνο ντύθηκε τό μοναχικό σχῆμα, γιας νά πεθάνει καλόγερος στό νησί του ὑστερ' ἀπό ἓνα χρόνο. "Οπως ὁ Παπαδιαμάντης, τά θέματά του τά παίρνει ἀπό τή ζωή τῆς πατρίδας του. "Εγραψε διηγήματα θρησκευτικά, πατριωτικά καί ήθογραφικά, καθώς καί ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις μέ τόν τίτλο «Μέ τοῦ βοριδί τά κύματα».*

ΜΩΡΑ·Ι·ΤΙΝΗΣ ΤΙΜΟΣ. Γεννήθηκε στήν 'Αθήνα τό 1875 καί πέθανε τό 1953. *"Υπῆρξε θεατρικός συγγραφέας καί δημοσιογράφος. "Εγραψε ποιήματα.*

ΖΕΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη τό 1867 άπό πατέρα Ζακύνθιο. Άναστράφηκε καί τελείωσε τό γυμνάσιο στή Ζάκυνθο, που άξεχαστη, διπος τοῦ ἔμεινε, θά τήν ύμνήσει ἀργότερα πολλές φορές στά ἔργα του. Σπούδασε μαθηματικά, ἀλλά ἀπό πολύ νέος ἐπιδόθηκε στή λογοτεχνία. Ἐγραψε μυθιστορήματα, διηγήματα, κριτικές μελέτες καί θεατρικά ἔργα. Διευθυντής τοῦ περιοδικοῦ «Ἡ διάπλασις τῶν παιδῶν», δημοσίευσε σ' αὐτό πολλές ἐπιστολές μέ τό ψευδώνυμο «Φαίδων». Ἐγινε ἀκαδημαϊκός τό 1931. Πέθανε τό 1951. Ὅπηρξε πολυγραφότας. Πιστεύοντας στή δημοτική, ἀποφεύγει τίς ἀκρότητες καί διαμορφώνει μιὰ γλώσσα, πού ἀνταποκρίνεται στό γλωσσικό αἰσθημα τῆς ἀστικῆς κοινωνίας τῆς Ἀθήνας. Τά ἔργα του ἔχουν περιεχόμενο κοινωνικό καί ἀποτελούν μιὰ ἡθιγραφία τῆς πατρίδας του καί τῆς πρωτεύουσας. Μερικά ἀπ' αὐτά: Μυθιστορήματα: «Μαργαρίτα Στέφα», «Ο κόκκινος βράχος», «Πλούσιοι καί φτωχοί». Θεατρικά: «Στέλλα Βιολάντη», «Φοιτηταί» «Ο Ποπολάρος».

ΟΥΡΑΝΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη τό 1890. «Ἐκαμε πολλά ταξίδια σέ διάφορες χώρες καί ἔγραψε σ' ἑφημερίδες καί περιοδικά ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις, ἀνταποκρίσεις, διάφορες μελέτες καί χρονογραφήματα. Τύπωσε ποιητικές συλλογές καί ταξιδιωτικές περιγραφές. Πέθανε τό 1953.

ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ. Γεννήθηκε στή Μύκονο τό 1852 καί πέθανε τό 1933. Δημοσιογράφος τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου καί λογοτέχνης.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ. Γεννήθηκε στήν Πάτρα τό 1859 ἀπό γονεῖς Μεσολογγίτες καί πέθανε στήν' Ἀθήνα τό 1943. Γράφτηκε στή Νομική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀλλά δέν τελείωσε τίς σπουδές του, γιατί ἀφοσιώθηκε στήν ποίηση καί γενικότερα στά γράμματα. Ἐπί τριάντα χρόνια ἦταν γενικός γραμματέας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τό 1926, πού ίδρυθηκε ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἔγινε ἀπό τά πρῶτα μέλη της. Ο Παλαμᾶς μετά τό Σολωμό εἶναι ὁ μεγαλύτερος ποιητής μας. Είναι ἀπό τοὺς παραγωγικότερους ποιητές μας. Στά ποιήματά του ἐμπνέεται ἀπό τήν πλούσια παραδόση τοῦ ἔθνους μας, ἀλλά καί ἀπό τή σύγχρονη ζωή. Τά σπουδαιότερα ἀπό τά ποιήματά του διακρίνονται για τό βάθος τῶν νοημάτων καί τό φιλοσοφικό τους στοχασμό, γι' αὐτό καί ὁ Παλαμᾶς χαρακτηρίσθηκε ως ποιητής φιλόσοφος. Ο θάνατος του Παλαμᾶ στὶς 27 Φεβρουαρίου τοῦ 1943, στήν κατοχή, ἔδωσε τήν εὐκαιρία στοὺς «Ἐλλήνες νά ζήσουν μιά στιγμή ἑθνικῆς ἔξαρσεως, ὅταν ὁ Σικελιανός ἔξ ὄνδυματος ὅλων τῶν «Ἐλλήνων τοῦ ἔδινε τόν ποιητικό ἐκεῖνο ἀποχαιρετισμό «Ἡχῆστε οἱ σάλπιγγες... Καμπάνες βροντερές, δονῆστε...», καί τά πλήθη ἔψελναν τόν ἑθνικό ὄμοιο. Η στιγμή ἐκείνη ἦταν γιά τόν Παλαμᾶ μιά ἀναγνώριση ως ἑθνικοῦ ποιητῆ. Ἐκτός ἀπό τά ποιήματά του ἔγραψε κριτικές μελέτες, δηπως «Τά πρῶτα κριτικά», «Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης», «Τά χρόνια μου καί τά χαρτιά μου» κ.λπ., πεζά, τό δράμα «Ἡ Τρισεύγενη», καί φιλοτέχνησε μεταφράσεις ξένων ἔργων. Ἀπό τά ποιητικά του ἀξίζει νά σημειωθοῦν: «Ὑμνος εἰς τήν Ἀθηνᾶν», «Ἀσάλευτη ζωή», «Ο δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου», «Ἡ φλογέρα τοῦ βασιλιώ», «Οι καημοί τῆς λιμνοθάλασσας», «Ἡ πολιτεία καί ἡ μοναξιά» κ.λπ.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΖΑΝΔΡΟΣ. Γεννήθηκε τό 1851 στή Σκίαθο καί πέθανε τό 1911. 'Ο πατέρας του ήταν ιερέας. 'Αφοῦ έμαθε τά πρώτα γράμματα στήν πατρίδα του, ήρθε στήν 'Αθήνα, όπου τελείωσε τό γυμναστικό. Γράφτηκε στή Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου καί ἀκούσε λίγα μαθήματα φιλολογικά, ίδιατερα δύος μάθησινές δύνες γλώσσες. "Ετού ἐργάσθηκε ἀρκετά χρόνια ως μεταφραστής σέ ἐφημερίδες. "Εζησε φτωχός, ἀλλ' αὐτό δέν τόν στενοχωροῦσε. Γιός ιερέα, ἀνατράφηκε χριστιανικά καί φημίζεται γιά τήν εὐσέβεια, τήν πραστήτης καί τήν εἰρηνικότητα τοῦ χαρακτήρα του, πού εἶναι ἔκδηλη στά διηγήματά του. Στήν ὀρχή ἔγραφε μυθιστορήματα, πού δημοσίευε στίς ἐφημερίδες, ύστερα δύος ὁσχολήθηκε μέ τό διήγημα, γιά νά γίνει σύντομα ἔνας ἀπό τούς καλύτερους διηγηματογράφους μας. Οι ἥρωες τῶν διηγημάτων του εἶναι οἱ ἀπλοὶ ἄνθρωποι τοῦ νησιοῦ του, πού ἡθιγραφεῖ μέ τρόπο ἀριστοτεχνικό. 'Η γλώσσα του εἶναι ή καθαρεύουσα, μιά ίδιοτυπη δύος γλώσσα μέ τύπους ἀρχαϊζοντες καί δημοτικούς, πού δημιουργεῖ ἔνα προσωπικό ύφος. Πέθανε στό νησί του. Τά διηγήματά του εἶναι μικρά, ἐκτός ἀπό τή «Φόνισσα». 'Η ἕκδοση τῶν «'Απάντων» του ἔγινε σέ ἔξι τόμους.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΕΖΑΝΔΡΑ. Γεννήθηκε στό Χάσκιοι τῆς Κωνσταντινούπολεως τό 1867. Πέρασε τή ζωή της στήν Πόλη, το Βουκουρέστι καί ἀλλα Ἐλληνικά κέντρα. Πέθανε τό 1906. 'Εργάσθηκε πολλά χρόνια ως δασκάλα. Δημοσίευσε σέ ἐφημερίδες καί περιοδικά πολλά διηγήματα, ποιήματα καί χρονογραφήματα.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Ι.Μ. Ποιητής, πεζογράφος καί κριτικός. Γεννήθηκε στό Αίτωλικό τό 1901. "Εγραψε: «Τά πρόσωπα καί τά κείμενα» σέ ἔξι τόμους, «'Αστροφεγγιά», «Χαμοζωή», «Τά ἐφτά κοιμισμένα παιδιά», «'Αφρικανική περιπέτεια» κ.ἄ.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ. Γεννήθηκε στό Καρπενήσι τό 1867 καί πέθανε στήν 'Αθήνα τό 1940. 'Από τό 1919 ώς τό θάνατό του ἤταν διευθυντής τῆς 'Εθνικῆς Πινακοθήκης. "Εγινε μέλος τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν. "Εγραψε ποιήματα, διηγήματα καί τεχνοκριτικές μελέτες. "Εργα του: «Διηγήματα», «Βυζαντινός ὅρθρος», «Πεζοί ρυθμοί», τό θεατρικό ἔργο «'Ο δρόκος τοῦ πεθομένου» κ.λπ.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη τό 1815 καί πέθανε τό 1891. 'Ο πατέρας του θανατώθηκε ἀπό τούς Τούρκους, μόλις ἀρχισε ή ἐλληνική ἐπανάσταση. 'Η μητέρα του πήρε τά παιδιά της καί πῆγε στήν 'Οδησσό, όπου ὁ Κωνσταντίνος μορφώθηκε. Τίς σπουδές του συμπλήρωσε στήν Αἴγινα, στή σχολή τοῦ Γενναδίου, κι ἔπειτα σέ εύρωπαικά πανεπιστήμια. Τό 1851 διορίσθηκε καθηγητής τῆς Ιστορίας στό Πανεπιστήμιο 'Αθηνῶν, όπου δίδαξε ως τό θάνατό του. Μνημειώδης θά παραμένει η «'Ιστορία τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους» ἀπό τήν ἀρχαίατητα ως τήν ἐποχή του. 'Ο Παπαρρήγοπουλος εἶναι ὁ μεγαλύτερος "Ελληνας ιστορικός, πού ἔχει νά παρουσιάσει ή 'Ελλάδα μετά τό 1821.

ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ - ΛΑΥΡΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. Γεννήθηκε στήν 'Αθήνα τό 1873 καί πέθανε τό 1952. "Υπηρέτησε τήν πατρίδα του ως ἀξιωματικός τοῦ πυροβολικοῦ. Μέ το ψευδώνυμο Λαύρας ἔγραψε σ' ἐφημερίδες καί περιοδικά χρονογραφήματα,

διηγήματα και ιστορικές άναμνήσεις. Τά ποιητικά του έργα: «Απλά λόγια», «Σι-γαλές φωνές», «Έγκολπια».

ΠΟΛΕΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Γεννήθηκε στήν Αθήνα τό 1862 και πέθανε τό 1924. Ασχολήθηκε μέ τή λογοτεχνία και κυρίως μέ τήν ποίηση. Τό ύφος του είναι άπλο. Τά θέματά του είναι παρέμνα άπό τή ζωή, τήν ιστορία και τίς παραδόσεις τοῦ Ελ-ληνικοῦ λαοῦ. Έργα του: «Χειμώνανθοι», «Άλαβαστρα», «Τό παλιό βιολί» κ.λπ.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. Γεννήθηκε στήν Καλαμάτα τό 1852 και πέθανε στήν Αθήνα τό 1921. Τό 1890 διορίσθηκε καθηγητής τής Ελληνικής άρχαιολογίας στό Πανεπιστήμιο Αθηνῶν. Είναι ό πρωτός ποιός άσχολήθηκε συστηματικά μέ τήν Ελλη-νική λαογραφία. Έργα του: «Έκλογή άπό τά τραγούδια τοῦ Ελληνικοῦ λαοῦ», «Μελέτη έπι τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ελλήνων», «Νεοελληνική μυθολογία», «Παροι-μίαι» κ.ά.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ. Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Δημητρίου Σύψωμου. Γεννήθηκε τό 1879 στή Χίο και πέθανε τό 1932 στόν Πειραιά, όπου έζησε τά περισ-σότερα χρόνια τής ζωῆς του και έγραψε τά ποιήματά του. «Η πολιτεία τόν τίμησε μέ τό Εθνικό Αριστείο τῶν Γραμμάτων, πού τό καθιέρωσε, άρχικά γιά τούς λογο-τέχνες, ή Κυβέρνηση Βενιζέλου τό 1914. Ποιητική συλλογή του: «Σκιές».

ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ. Γεννήθηκε στό Ρέθυμνο τό 1909. «Εγινε καθη-γητής τής Ανωτάτης Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν. «Έγραψε ποιήματα, μυθιστορήματα, όπως «Τό χρονικό μιᾶς πολιτείας», «Ο ήλιος τοῦ θανάτου», «Παντέρη μητέρα», «Ο οπως Κρητικός» κ.λπ., θεατρικά, όπως «Τό ίερό σφάγιο», «Ο Λάζαρος», «Τό ήφα-στείο» κ.λπ., καθώς και μελέτες ιστορίας τής τέχνης και αισθητικῆς.

ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ. Γεννήθηκε στή Σίφνο τό 1850 και πέθανε ἔκει τό 1935. Σπούδασε φιλολογία στήν Αθήνα και στή Γερμανία. Βουλευτής, ἀκα-δημαϊκός άπό τό 1926. «Έγραψε ποιήματα και ἔμμετρα δράματα.

ΡΑΓΚΑΒΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Γεννήθηκε τό 1809 στήν Κωνσταντινούπολη και πέθανε τό 1892 στήν Αθήνα. «Υπήρξε στρατιωτικός, ύπουργός, πρεσβευτής στή Γερμανία και καθηγητής τής άρχαιολογίας στό Πανεπιστήμιο Αθηνῶν. «Έγραψε ποιήματα, τραγωδίες, κωμῳδίες, διηγήματα, μυθιστορήματα και μεταφράσεις Ελλήνων και ξένων κλασικῶν. «Άρχικά έγραψε ποιήματα στή δημοτική, ύστερα σύμως έγραψε στήν καθαρεύουσα, πού τήν ἐπιτιθεύεται ἄψογα και μέ χάρτη, κι' ἔτσι ὁ Ραγκαβῆς θεωρεῖται ὁ κύριος ἐκπρόσωπος τής Φαναριώτικης παράδοσης. Έργα του: «Διοινύσου πλοῦς» (ποίημα), «Ο αὐθέντης τοῦ Μορέως» (μυθιστόρημα), τό δράμα «Οι τριάκοντα τύραννοι», ή κωμῳδία «Τοῦ Κουτρούλη ὁ γάμος» κ.λπ. Άπό τά ποιήματά του σημειώνουμε τό «Μαύρ' εἶν' ή νύχτα στά βουνά».

ΡΑΔΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Γεννήθηκε στήν Αθήνα τό 1862 και πέθανε τό 1931. Σπούδασε νομικά. «Ηταν πολλά χρόνια διευθυντής τοῦ Μουσείου τής Ιστορί-κης και έθνολογικῆς Έταιρείας. «Έγραψε διηγήματα.

ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗΣ ΠΛΑΤΩΝ. Γεννήθηκε στή Σμύρνη τό 1883 και πέθανε στήν

Αθήνα τό 1920. Ήταν δημοσιογράφος καί ἀσχολήθηκε μέ βυζαντινές κυρίως μελέτες.

ΡΟΙΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛΑ. Γεννήθηκε στή Σύρο τό 1836 καί πέθανε στήν 'Αθήνα τό 1904. Έγραψε ιστορικά μυθιστορήματα, διηγήματα, χρονογραφήματα, κριτικές μελέτες. Τό πασίγνωστο μυθιστόρημά του είναι ή «Πάπισσα Ιωάννα». Είναι δι πρώτος πού ύποδειχθηκε μέ ένθουσιασμό τό «Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη (1888) καί ύποστήριξε τή δημοτική γλώσσα στό έργο του «Τά εῖδωλα». Είναι ἀπό τούς καλύτερους νεοελλήνες κριτικούς.

ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ. Ποιητής ἀπό τή Σμύρνη (γενν. τό 1870). Πέθανε στήν 'Αθήνα τό 1944. Δημοσίευσε τίς ποιητικές συλλογές «Μαῦρα κρίνα», «Τραγούδια τοῦ λυτρωμοῦ» κ.λπ. κι ἔγραψε διηγήματα καί θεατρικά έργα.

ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ. Γεννήθηκε τό 1881 στήν 'Αθήνα καί πέθανε στή Γαλλία τό 1952. Άσχολήθηκε μέ τή λογοτεχνία καί τή δημοσιογραφία καί τό 1945 ἔγινε ἀκαδημαϊκός. Δημοσίευσε πολλά ποιήματα καί πεζά. Τό ποιητικό του έργο ἔχει τήν ἐπιδραστή τῆς γαλλικῆς τεχνοτροπίας.

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ. Γεννήθηκε στή Ζάκυνθο τό 1798. Σπούδασε στήν 'Ιταλία τά νομικά, ἀλλάς νωρίς ἔδειξε μεγάλη κλίση στήν ποίηση, στήν όποια καί ἀφοσιώθηκε. 'Αφοῦ γύρισε ἀπό τήν 'Ιταλία στή Ζάκυνθο, ἔμεινε ἐκεῖ ὡς τό 1828, πού ἔφυγε κι ἔγκαταστάθηκε στήν Κέρκυρα. Τά έργα του συγκέντρωσε καί τύπωσε μετά τό θάνατό του ὁ φίλος του ποιητής καί λόγιος 'Ιάκωβος Πολυλάζ. Σπουδαιότερα ἀπό τά ποιήματά του είναι ό «Ύμνος εἰς τήν Ἐλευθερίαν» (1823), πού μελοποίηθηκε ἀπό τόν Κερκυραϊο μουσικό Ν. Μάντζαρο καί πού οι πρώτες του στροφές είναι ό ἔθνικός μας ὅμνος, ή «Ωδὴ εἰς τὸν θάνατον τοῦ λόρδου Βύρωνος», οι «Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι», «Ο Κρητικός», ό «Λάρμαπρος» κ.λπ. Πέθανε στήν 9 Νοεμβρίου 1857 στήν Κέρκυρα. 'Η 'Ελλάδα τόν ἀναγνώρισε ώς ἔθνικό ποιητή.

Ο Σολωμός στήν ἀρχή ἔγραψε ιταλικούς στίχους, γιατί δυσκολεύόταν στά Ἑλληνικά. 'Υστερα ὅμως ἀπό τή συνάντησή του μέ τό Σπυρ. Τρικούπη, τόν ιστορικό τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 21, πού τόν παρακίνησε νά γράψει στά Ἑλληνικά, δι ποιητής ἀρχισε νά μελετᾷ τήν Ἑλληνική γλώσσα, διπος τήν ἀκουγε ἀπό τό στόμα τοῦ λαοῦ καί τή διάβαζε στά δημοτικά μας τραγούδια. 'Ετσι παρουσίασε σύντομα τό λαμπτρό ποιητικό του έργο καί ἔγινε πατέρας καί γενάρχης τῆς νεοελληνικής ποιησεως. Στά ποιήματά του διακρίνουμε γνήσιο πατριωτισμό, ὑψηλή ἐμπνευστή καί βαθύν στοχασμό.

ΣΟΥΤΣΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη τό 1806 καί πέθανε στήν 'Αθήνα τό 1868. Σπούδασε στό γυμνάσιο τῆς Χίου κι ὑστερα στό Παρίσι, τήν Πλάδοβα καί τή Βενετία. Τιμήθηκε μέ ἀνώτατα δημοσιούπαλληλικά ὅξιώματα, διπος νομάρχης καί γενικός γραμματέας τοῦ Συμβουλίου τῆς 'Επικρατείας. 'Άσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία καί τήν ποίηση. 'Έγραψε πολλά έργα, ἀνάμεσα στά ὄποια ό «Οδοιπόρος», ποιητικό έργο μέ πολλές ἀρετές. Στήν ἀρχή γράφει στή δημοτική, ὑστερα ὅμως μέ τό έργο του «Νέα Σχολή τοῦ γραφομένου λόγου» ύπο-

στηρίζει τόν έξαρχασμό τῆς καθαρεύουσας. Τοῦ ἀπάντησε ὁ καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Κ. Ἀσώπιος μέ τά «Σούτσειά» του. Μαζὶ μέ τόν ἀδελφό του Ἀλέξανδρο ἀνήκουν στὴν ρομαντικὴ σχολὴ.

ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Γεννήθηκε στὶς Σπέτσες τό 1860 καί πέθανε στὴν Ἀθήνα τό 1938. Σπούδασε νομικά στὴν Ἀθήνα καί στὴ Γερμανία. Ὅπηρέτησε πολλὰ χρόνια ὡς δημόσιος ὑπάλληλος. Ἐγραψε πολλές ποιητικὲς συλλογές καί μεταφράσεις ξένων ἔργων. Τά ἔργα του διακρίνονται γιά τό λυρισμό τους. Στά σχολεῖα εἶναι γνωστό τό ποίημά του «Ματρόζος».

ΤΑΝΑΓΡΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ. Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Ἀγγελου Εὐαγγελίδη. Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα τό 1877. Σπούδασε ιατρική καί ὑπηρέτησε στό πολεμικό ναυτικό. Ἐγραψε ἐπιστημονικά ἔργα, ἀλλ’ ἀσχολήθηκε καί μέ τή λογοτεχνία. Ὁ Τανάγρας είναι ὁ ἰδρυτής τῆς Ἐταιρείας Ψυχικῶν Ἐρευνῶν. Πεθανε στὴν Ἀθήνα τό 1964.

ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα τό 1871 καί πέθανε τό 1923. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία καί τή λογοτεχνία. Ἐγραψε δράματα («Θεοδώρα», «Βασίλισσα τοῦ Σαββά» κ.λπ.), ιστορικά ἔργα, δπως «Ιστορία τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου», «Οἱ γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου» κ.λπ.

ΤΣΟΥΝΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Γεννήθηκε στὴ Στενήμαχο τῆς Βουλγαρίας τό 1857 καί πέθανε στὴν Ἀθήνα τό 1934. Σπούδασε φιλολογία στὴν Ἀθήνα, καί στὴ Γερμανία ειδικεύθηκε στὴν ἀρχαιολογία. Ἐγινε καθηγητής τῆς ιστορίας τῆς ἀρχαίας τέχνης στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καί ἀκαδημαϊκός. Τό κυριότερο ἔργο του είναι ἡ «Ιστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τέχνης». Τύπωσε ἐπίσης στὴ σειρά τοῦ «Συλλόγου πρός διάδοσιν ὡφελίμων βιβλίων» τὴν «Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν».

ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Γεννήθηκε στό Σούλι τῆς Ἡπείρου τό 1861 καί πέθανε στὴν Ἀθήνα τό 1835. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία καί δημοσίευσε σέ διάφορα περιοδικά καί ἐφημερίδες ἄρθρα, μελέτες, ποιήματα, διηγήματα κ.λπ. Ὁ Χρηστοβασίλης είναι ἐνας ἀπό τούς καλύτερους διηγηματογράφους καί, δπως ὁ Κρυστάλλης μέ τὴν ποίησή του, ἔτσι κι αύτός μέ τά διηγήματά του μᾶς ἔδωσε θαυμάσιες εἰκόνες τῆς ἡπειρωτικῆς ζωῆς.

ΤΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. ΠΡΟΣΦΑΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

	Σελίδα
1. Στό στρατό μας. (ποίημα), 'Αρ. Προβελέγγιου	7
2. Στή γέφυρα τοῦ Δεβόλη, Χρ. Ζαλοκώστα	8
3. 'Επεισόδιο, 'Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου	12
4. 'Από τούς θαλασσινούς ἀγῶνας, 'Αχ. Κύρου	16
5. Χειμώνας, Γ. Α. Βλάχου	18
6. Ζημερώνει (ποίημα), Σ. Σκίπη	20

2. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

7. Θεέ ύμνει (ποίημα), Π. Σούτσου	23
8. Στό Χριστό στό Κάστρο, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	24
9. 'Ικέτης (ποίημα), Ν. Πετιμεζᾶ - Λαύρα	31
10. Τῶν θαλασσῶν ὁ "Αγιος, 'Αλ. Μωραΐτιδη	31
11. Τό βλογημένο μαντρί, Φ. Κόντογλου	33
12. Τά φῶτα, Μ. Μητσάκη	38
13. Φτωχός "Αγιος, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	40
14. Τῇ "Υπερμάχῳ, Σπ. Μελᾶ	57
15. 'Ανάσταση στήν "Αγι - 'Αναστασά, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	58
16. 'Ιγνάτιος (ποίημα), 'Ι. Πολέμη	64
17. 'Η μονή τοῦ Ζηροποτάμου, 'Αλ. Μωραΐτιδη	66
18. Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν, 'Η. Μηνιάτη	68

3. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ

19. Τό σπίτι μας (ποίημα), Γ. Στρατήγη	73
20. 'Υπηρέτρα, 'Αλέξ. Παπαδιαμάντη	75
21. Τό περιβόλι μας, Γρ. Ζενόπουλου	81
22. Τό ὄνειρο τῶν Χριστουγέννων, Χ. Χρηστόβασίλη	84
23. Παιδικό Πάσχα, Γρ. Ζενόπουλου	92
24. Νυχτερινό καλοκαιριοῦ, Μιλτ. Μαλακάση	97
25. Εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ δευτέρου, Δημ. Βικέλα	98
26. Δημοτικά τραγούδια	103
27. Τ' ἀγνάντεμα, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	104
28. Πασχαλινή ἀνάμνησις, Γρ. Ζενόπουλου	108
29. 'Αγνάντια στό παράθυρο, Κ. Παλαμᾶ	111
30. Νόστιμον ἥμαρ, Γρ. Ζενόπουλου	111
31. 'Η γιαγιά, 'Αλ. Παπαδοπούλου	114
32. Τασίτσα, Φ. Κόντογλου	116

	Σελίδα
33. Δημοτικά τραγούδια	117
34. Τό μοιολόγι τής φώκιας, 'Αλ. Παπαδιαμάνη	119
35. "Υμος στή μητέρα (ποίημα), Γ. 'Αθάνα	123
36. Τό κυπαρίσσι, Λουκῆ 'Ακρίτα	124
4. ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ	
37. "Υμος εις τήν 'Ελευθερίαν (ποίημα), Δ. Σολωμοῦ	131
38. 'Ο φάρος, ή ναυτιλία καί οι θησαυροί τῶν Πτολεμαίων, Κ. Παπαρρηγοπούλου	132
39. 'Ο 'Αδριανός καί αἱ 'Αθῆναι, Γρ. Ζενόπουλου	135
40. 'Από τόν «'Υμον εις τήν 'Αθηνᾶν », Κ. Παλαμᾶ	138
41. Τό γεννατο 'Ελληνόπουλο, Θ. Μακρόπουλου	141
42. «'Ἐν τούτῳ νίκα », Ἀγγ. Τανάγρα	144
43. 'Αντιόχεια, Γ. Τσοκόπουλου	150
44. Πλοῦτος καί μεγαλοπρέπεια Βυζαντινῶν αύτοκρατόρων, Π. Ροδοκανάκη	153
45. 'Η πιο μεγάλη δόξα (ποίημα), Λ. Μαβίλη	155
46. 'Η ιστορική σημασία τῆς Θεσσαλονίκης, 'Αδ. 'Αδαμαντίου	155
47. 'Η τελευταία ἐν τῇ 'Αγίᾳ Σοφίᾳ τελετή, Σπυρ. Ζαμπελίου	159
5. ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΘΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	
48. 'Η 25η Μαρτίου (ποίημα), Γ. Μαρτινέλλη	165
49. 'Υπό τό φῶς τῆς Φιλικῆς, Σπ. Μελά	166
50. Κλεφτόπουλο, Γιάννη Βλαχογιάννη	170
51. 'Η θυσία, 'Α. Καρκαβίτσα	172
52. 'Ο Κολοκοτρώνης μιλεῖ στά παλικάρια, Σπ. Μελά	183
53. Τῶν Κολοκοτρωναίων (δημοτικό)	186
54. 'Η Μακεδονία στό 21, Δ. Γατόπουλου	187
55. Λουκής Λάρας, Δ. Βικέλα	190
56. Πατριωτικά Χριστούγεννα, Κ. Ράδου	193
57. Τοῦ Δράμαλη (δημοτικό)	197
58. Ψαρά, Γ. Τσοκόπουλου	198
59. 'Η καταστροφή τῶν Ψαρῶν (ποίημα), Διον. Σολωμοῦ	199
60. Πετεινάρια, Γιάννη Βλαχογιάννη	200
61. 'Αλέστα ! (Εἰς τά δύπλα !), 'Ι. Κονδυλάκη	203
62. 'Αγώνας ἀδυσώπητος, Πην. Δέλτα	206
63. Τέλλος "Αγρας (ποίημα), Ρ. Γκόλφη	211
64. 'Η Σημαία, Γ. Δροσίνη	211
65. 'Η Δέσποινα (δημοτικό)	215
66. "Ἐνας ἄγορος (δημοτικό)	215
67. 'Ο Τάταρης (δημοτικό)	216
68. Γρηγόρης Αύξεντίου (ποίημα), Ν. Κρανιδιώτη	217

6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

	Σελίδα
69. Οι σποιγγαλιείς, "Αγγ. Τανάγρα	221
70. 'Η Μαυρομαντιλού, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	223
71. Τό ήλιοθασίλεμα (ποίημα), Κ. Κρυστάλλη	228
72. Οι ποιμένες τῆς Πίνδου, Χρ. Ζαλοκώστα	229
73. Τό ξεστούπωμα, 'Εμμ. Ροΐδη	231
74. Τό χρονικό μιᾶς πολιτείας, Π. Πρεβελάκη	233
75. Τό ξημέρωμα, Τ. Μωραϊτίνη	239
76. Γαλήνη (ποίημα), Λ. Πορφύρα	241
77. 'Αφανής ήρωας, "Αγγ. Τανάγρα	242
78. Θάνατος καραβιοῦ, Ν. Πετιμεζά - Λαύρα	246
79. 'Η ἐπιστροφή_ (ποίημα), 'Αρ. Προβελέγγιου	253
80. Λευκωσιάτικο λεωφορεῖο (ποίημα), Κώστα Μόντη	255

7. ΚΡΑΤΟΣ, ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ, ΘΕΣΜΟΙ

81. 'Ανάγκη τοῦ κοινωνικοῦ βίου, 'Εμμ. Λυκούδη	259
82. Τά καθήκοντα τοῦ "Ελληνος πολίτου, 'Εμμ. Λυκούδη	261
83. 'Αμπελάκια, Ζαχ. Παπαντωνίου	264
84. 'Ο κλέφτης (ποίημα), 'Αλ. Ραγκαβῆ	268

8. ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

85. Γεώργιος Σταύρου, 'Αν. Γούδα	271
86. 'Η καταπληκτική δραστηριότης τοῦ Βαρβάκη, 'Αρ. Κουρτίδου	275

9. ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

87. 'Ο 'Αλέξανδρος καὶ ὁ 'Ηρακλῆς τοῦ Λυσίππου, Χ. Τσούντα	291
88. 'Η ἀναμαρμάρωσις, Γρ. Ζενόπουλου	293
89. Τό σπίτι μέ τίς ζωγραφιές, Κίτσου Μακρῆ	295

10. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ - ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

90. 'Ερμηνεῖαι παφοιμιῶν, Ν. Πολίτη	301
91. Οι καινούριοι σκοποί (παράδοση), Ν. Πολίτη	303

11. ΤΟΠΙΑ - ΦΥΣΗ

92. Μεσσηνία, Σπ. Παγανέλη	307
93. Τό Πήλιον, 'Εμμ. Λυκούδη	308
94. "Υμνος τοῦ Πηλίου (ποίημα), Γ. Δροσίνη	312
95. Τά Τέμπη, Κ. Ούρανη	313

	Σελίδα
96. Πάτμος, Κ. Ἀμάντου	317
97. Τά νησιά μας (ποίημα), Ἀρ. Προβελέγγιου	320
98. Κέρκυρα, Ν. Πεπιμεζᾶ - Λαύρα	323
99. Τραγούδι τῶν ἐπτά νησιῶν (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	325
100. Στ' ἀκρογιάλι, Ν. Πεπιμεζᾶ - Λαύρα	327
101. Ἡ ψυχή τοῦ πεύκου (ποίημα), Ρ. Γκόλφη	329
 12. ΖΩΑ – ΠΤΗΝΑ	
102. Ἀπολογία στά ζῶα (ποίημα), Ζ. Παππαντωνίου	335
103. Ἀπό τὰ ζῶα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ δάσους, Στ. Γρανίτσα	336
α' ὁ λύκος	336
β' τὸ ζαρκάδι	339
γ' τό κουνάβι	340
δ' ἡ πέστροφα	342
104. Ἡ κυνηγημένη πέρδικα, Χ. Χρηστοφασῆιη	344
105. Τά δύο πουλιά, Ἐλένης Γ. Βλάχου	348
106. Ἡ Ἑλλάδα μας (ποίημα), Ἀγγ. Σημηριώτη	350
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ	351
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ	378
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	388

Τά αντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τό κάτωθι βιβλιόσημο γιά ἀπόδειξη τῆς γνησιότητας αὐτῶν.

Αντίτυπο στερούμενο τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπο. Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτό διώκεται κατά τίς διατάξεις τοῦ Δρόμου 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

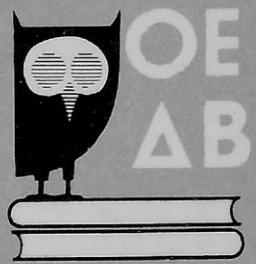

024000019508

ΕΚΔΟΣΗ ΙΕ', 1977 (VII) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 118.000 — ΣΥΜΒΑΣΗ 2877/31-5-77

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: N. KAPENTZOS — ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : ΒΑΣΙΛΑΚΟΣ — ΑΓΓΕΛΟ-
ΠΟΥΛΟΣ Ο.Ε.

Σταύρος Καρανικόλας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής